

พระสุตตันตปิฎก
ขุททกนิกาย อปทาน
เล่มที่ ๘ ภาคที่ ๒
ตอนที่ ๒

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

เถรปทาน

สีหसनियวรรคที่ ๒

สีหसनทายกเถรปทานที่ ๑ (๑๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายราชอาสน์ทองคำ

[๑๓] เมื่อพระโลกนาถพระนามว่า สิทธิตถะ ผู้สูงสุดกว่าสัตว์
นิพพานแล้ว เมื่อพระศาสนา (แผ่) กว้างขวาง พระศาสนามี
มีท่านผู้รู้ (พระชีณาสพ) มาก.

เรามีจิตผ่องใส ใจผ่องแผ้ว ได้ทำราชอาสน์ทองคำ

ครั้งทำราชอาสน์ทองคำแล้ว ได้ทำตั้งสำหรับรองเท้า.

ได้สร้างเรือนสำหรับเก็บราชอาสน์ทองคำนั้น ในฤดูฝน

ด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้น เราได้บังเกิดในภพดุสิต วิมานยาว

๒๔ โยชน์ กว้าง ๑๔ โยชน์ อัญมณีกรรมสร้างอย่างงดงามมี

อยู่ในภพดุสิตนั้นเพื่อเรา.

นางเทพกัญญา ๗ หมิ่นแหวดล้อมเราอยู่ทุกเมื่อ และ
บัลลังก์ทองที่สร้างอย่างวิจิตร มีอยู่ในวิมานของเรา.

ยานช้าง ยานม้า ยาทิพย์ ตั้งไว้คอยรับเรา ปราสาท
และย่อมบังเกิดตามความปรารถนา.

บัลลังก์แก้วมณี และบัลลังก์ไม้แก่นอย่างอื่นเป็นอันมาก
ย่อมเกิดแก่เราทุกอย่าง นี่เป็นผลแห่ง (การถวาย) ราชอาณาจักร
ทองคำ.

เราสวมรองเท้าทำด้วยทองคำ ทำด้วยเงิน ทำด้วยแก้ว
ผลึก ทำด้วยแก้วไพฑูรย์ นี่เป็นผลแห่งการถวายตั้งรองเท้า.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
ผลกรรมนั้น เราไม่รู้ทุกขิเลย นี่เป็นผลแห่งบุญกรรม.

ในกัปที่ ๗๓ แต่กัปนี้ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง พระ-
นามว่าอินท์ในกัปที่ ๗๒ แต่กัปนี้ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง
พระนามว่าสุমনะ.

ในกัปที่ ๗๐ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง พระนามว่า
วรुณ. สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ เป็นใหญ่ในทวีปทั้ง ๔.

คุณพิเศษเหล่านี้คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนี้แล.

ทราบว่า ท่านพระสีหาสนทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสีหาสนทายกเถราปทาน

วิสุทธิชนวิลาสินี

อรรถกถาขุททกนิกาย อปทาน

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

เถราปทาน

สีหასนียวรรคที่ ๒

๑๑. อรรถกถาสีหასนทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระสีหასนทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า นิพพุเต
โลกนาคมฺหิ ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้บำเพ็ญบารมีมาแล้วในพระพุทธรเจ้าพระองค์
ก่อน ๆ ทุก ๆ พระองค์ สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้
เป็นอันมากในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
สิทธัตถะ ท่านบังเกิดในตระกูลแห่งหนึ่งที่เพียบพร้อมด้วยทรัพย์สมบัติ
สมบูรณ์ด้วยศรัทธา เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานแล้ว จึงได้เกิด พอท่าน
อยู่ในเทวโลก เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้ายังทรงพระชนม์มอยู่ ท่านยัง
บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้พบเห็นเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระ-
ผู้มีพระภาคเจ้า จึงคิดน้อยใจว่า เสียหายจริงหนอที่เราไม่ได้มีโอกาสพบ
พระผู้มีพระภาคเจ้าขณะที่พระองค์ยังมีพระชนม์มอยู่ดังนี้ มีจิตเลื่อมใสใน
องค์พระเจดีย์ เกิดโสมนัสจิต ให้ช่างสร้างอาสนะสี่หะบนธรรมาสน์ที่
สำเร็จด้วยแก้วทุกชนิด วิจิตรปานหนึ่งว่าเทพดาเนรมิต แล้วทำ

๑. เลขข้างหน้าอรรถกถา บอกลำดับอปทานของพระเถระต่อจากเถราปทานวรรคที่ ๑.

การบูชาแต่พระพุทธเจ้า คล้ายกับว่าพระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ ให้สร้าง เรือนยอดดงงามปานดังทิพยวิมานไว้บนธรรมาสน์นั้น. ให้สร้างตั้งรองเท้า สำหรับ รองเท้า. เขาการทำเทียนธูปดอกไม้และของหอมเป็นต้นนานาชนิด ให้เป็นเครื่องบูชา จนตลอดชีวิตเห็นปานนี้ จุตติจากมนุษย์โลกนั้นแล้ว บังเกิดในเทวโลก เสวยทิพยสมบัติกลับไปกลับมาในกามาวจรสวรรค์ ๖ ชั้น เสวยจักรพรรดิสมบัตินับครั้งไม่ถ้วนในมนุษย์โลก และได้เสวย สมบัติคือการเป็นพระราชาในประเทศจนนับครั้งไม่ถ้วน ในพระศาสนา ของพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่ากัสสปะ ได้บวชบำเพ็ญ สมณธรรม ในระหว่างนักท่องเที่ยวไปมาในเทวโลกและมนุษย์โลก ในพุทธูปบาท. กาลนี้ ได้บังเกิดในตระกูลที่สมบูรณ์ด้วยสมบัติแห่งหนึ่ง พอบรรลุนิติ. ภาวะแล้ว ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดา มีศรัทธาขอบรรพชา อุปสมบท เรียนกัมมัฏฐาน พากเพียรพยายาม ไม่นานนักก็ได้บรรลุ พระอรหัต.

ท่านพอได้บรรลุพระอรหัตผลแล้วอย่างนี้ จึงได้ระลึกถึงบุญกรรม ของตน เกิดโสมนัสขึ้นแล้ว เมื่อจะประกาศอ้างถึงความประพฤติกี่มีใน กาลก่อน จึงกล่าวคาถาเริ่มต้นว่า นิพพุเต โลกนาถมहि ดังนี้. โลกนาถะ ในคาถาหมายถึงที่พึ่ง คือประธานของชาวโลก, อธิบายว่า เจ้าของ แห่งชาวโลกทั้ง ๓. เชื่อมความว่า เมื่อพระโลกนาถเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ ปรีนิพพานแล้ว. บทว่า วิตุถาริตะ ปาวจเน ความว่า เมื่อปาพจน์คือ พระไตรปิฎก กว้างขวางออกไป แผ่ไปปรากฏชัดแล้ว. บทว่า พาหุ- ชลฺยุมมุหิ สาสเน ความว่า เมื่อหมู่ชนเป็นอันมาก ได้แก่พระจีณาสพ

หลายแสน โภกิ ได้รู้ ได้บรรลุถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า อันสงเคราะห์ด้วยไตรสิกขาแล้ว.

บทว่า **ปสนุนจิตโต สุมโน** ความว่า ในกาลนั้น เราไม่มีโอกาส ได้เกิดพบพระพุทธเจ้าขณะยังทรงพระชนม์อยู่ เมื่อพระองค์ปรินิพพานแล้ว จึงได้จุติจากเทวโลกมาบังเกิดในมนุษย์โลก ได้พบแต่เจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ได้มีจิตเต็มใส มีใจประกอบด้วยศรัทธา มีใจดีงาม เกิดความเต็มใสและนับถือเป็นอันมากขึ้นว่า ช่างเป็นบุญเหลือเกิน ที่การมาของเรานับว่าเป็นการมาดีแล้ว ดังนี้จึงจินตนาการว่า เราสมควรที่จะบำเพ็ญบุญสักอย่างหนึ่งเพื่อบรรลุพระนิพพาน จึงได้ใช้เงินทองและแก้วเป็นต้นมาประดับประดาอาสนะสี่หะ อุทิศเฉพาะพระผู้มีพระภาคเจ้า ไว้ใกล้พระเจดีย์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า. และได้ให้คนสร้างตั่งรองเท้าสำหรับรองพระบาท ของพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ประทับนั่งแล้ว บนธรรมาสน์นั้น. และได้ให้คนสร้างเรือนยอดไว้บนธรรมาสน์นั้น เพื่อไม่ให้อาสนะสี่หะเปียกฝน. ด้วยเหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่ **สีหาสนมกาสหิ ๆ เปฯ ฆริ ตตุถ อกาสหิ** ดังนี้.

บทว่า **เตน จิตฺตปฺปฺสทาเทน** ความว่า เรามีจิตเต็มใสสร้างอาสนะสี่หะ ถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าคล้ายกับว่าพระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่. บทว่า **ตุสฺสิตํ อุปฺปชฺชหิ** ความว่า เราได้บังเกิดในคฤติภพ.

บทว่า **อายาเมน จตุพฺพิส** ความว่า วิมานมีส่วนยาวและสูง ๒๔ โยชน์ เกิดปรากฏแก่ข้าพเจ้าผู้เกิดเป็นเทวดาในคฤติภพนั้น ด้วยบุญที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญเป็นอย่างดี และวิมานกว้าง ๑๔ โยชน์ ได้บังเกิดมีในขณะที่ข้าพเจ้าได้เกิดแล้วทีเดียว. คำที่เหลือพอรู้ได้ง่ายอยู่แล้ว.

บทว่า จตฺตุนฺนวุเต อิติ กปฺเป ความว่า เราได้กระทำ คือได้บำเพ็ญกรรมมาในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ ความว่า ตั้งแต่นั้นมา ด้วยพลังแห่งบุญ เราจึงได้ไม่รู้จักทุกคติอะไรเลย คือทุกคติอะไร ๆ ไม่เคยได้มีเลย.

บทว่า เตสฺสจฺจตฺติมฺหิตฺโต กปฺเป ไก้แก่ ในกัปที่ ๗๓ แต่กัปนี้. บทว่า อินฺทนามา ตโย ชนา ความว่า พระเจ้าจักรพรรดิ ๓ พระองค์ พระนามว่าอินทะ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่าอินทะ ในกัปหนึ่ง ๓ ชาติ. บทว่า เทว สจฺจตฺติมฺหิตฺโต กปฺเป ไก้แก่ ในกัปที่ ๗๒ แต่กัปนี้. คน ๓ คนที่มีชื่อว่าสุมนะ คือได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิถึง ๓ ครั้ง.

บทว่า สมสจฺจตฺติตฺโต กปฺเป ความว่า เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง ผู้มีพระนามอย่างนี้คือ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่าวรุณ ในกัปที่ ๗๐ ไม่หย่อนไม่ยิ่งแต่กัปนี้ คือได้เป็นผู้ยิ่งใหญ่สมบูรณ์ด้วยจักรรัตนะทุกอย่างในทวีปทั้ง ๔. คำที่เหลือพอรู้ได้อยู่แล้ว.

จบอรรถกถาสีหาสนทนายกเถราปทาน

เอกถัมภิกเถราปทานที่ ๒ (๑๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเสาดันเดียว

[๑๔] ได้มีการประชุมมหาอุบาสกของพระผู้พระภาคเจ้า พระพระนามว่าสิทธัตถะ และอุบาสกเหล่านั้นถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ เชื่อพระตถาคต. อุบาสกทั้งหมดมาประชุมปรึกษากัน

จะสร้างศาลถวายแด่พระศาสดา ยังไม่ได้เสาศักดิ์หนึ่ง
จึงพากันเที่ยวหาอยู่ในป่าใหญ่.

เราพบอุบาสกเหล่านั้นในป่าแล้ว จึงเข้าไปหาคณะ
อุบาสก ในเวลานั้น เราประนมอัญชลีสอบถามคณะอุบาสก.

อุบาสกผู้มีศีลเหล่านั้นอันเราถามแล้ว ตอบให้ทราบว่
เราต้องการจะสร้างศาลา ยังหาเสาศักดิ์หนึ่ง.

ขอท่านจงให้เสาศักดิ์หนึ่งเกิด. ฉันจักถวายแด่พระ-
ศาสดา. ฉันจักนำเสามาให้ ท่านทั้งหลายไม่ต้องขวนขวายหา.

อุบาสกเหล่านั้นเลื่อมใสมีใจยินดีให้เสาศักดิ์แล้วกลับ
จากป่านั้นมาสู่เรือนของตน ๆ.

เมื่อคณะอุบาสกไปแล้วไม่นาน เราได้ถวายเสาศักดิ์ในกาลนั้น
เรายินดี มีจิตรำเริง ยกเสาศักดิ์ขึ้นก่อนเขา.

ด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้นเราได้เกิดในวิมาน ภพของเราตั้ง
อยู่โดดเดี่ยว ๗ ชั้น สูงตระหง่าน.

เมื่อกลองดั่งกระหม่อมอยู่ เราบำเรออยู่ทุกเมื่อ ใน ๕๕ กัป
เราได้เป็นพระราชาพระนามว่าโยสธร.

แม้ในกาลนั้น ภพของเราก็กว้างสุด ๗ ชั้น ประกอบด้วย
เรือนยอดอันประเสริฐ มีเสาศักดิ์หนึ่งเป็นที่รื่นรมย์แห่งใจ.

ใน ๒๑ กัป เราเป็นกษัตริย์พระนามว่าอุเทน แม้ในกาล
นั้น ภพของเราก็กว้าง ๗ ชั้น ประดับอย่างสวยงาม.

เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ คือความเป็นเทวดาหรือความเป็น

มนุษย์ เราย่อมเสวยผลนั้น ๆ ทั้งหมด นี่เป็นผลแห่ง
(การถวาย) เสาต้นเดียว.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ ในกาลนั้นเราได้ให้เสาดิ ด้วยบุญ
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง (การถวาย) เสา
ต้นเดียว.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้วจะนี้แล.

ทราบว่า ท่านพระเอกถัมภิกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ด้วยประการ
จะนี้แล.

จบเอกถัมภิกเถรอปทาน

๑๒. อรรถกถสเอกถัมภรอปทาน

อปทานแห่ง ท่านพระเอกถัมภิกทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า
สิทฺฐตฺถสฺส ภควโต คังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้บำเพ็ญบารมีมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ทุก ๆ พระองค์ สัมมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
ไว้เป็นอันมากในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
สิทฺฐตฺถะ บังเกิดเป็นคนดูแลป่าไม้ ในตระกูลแห่งหนึ่ง ที่เพียบพร้อม
ด้วยทรัพย์สมบัติ. ในสมัยนั้นอุบาสกและอุบาสิกาล้วนมีศรัทธา มีความ
เลื่อมใส มีความพร้อมเพรียงกัน ตั้งใจว่า พวกเราจะสร้างศาลาสำหรับ

บำรุงพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงเข้าไปสู่ป่าเพื่อต้องการทักพสัมภาระ ได้พบเห็นอุบาสกนั้นเข้า จึงอ่อนน้อมว่า ท่านจงให้ภาระงานสักอย่างหนึ่งแก่พวกเราเถิด. อุบาสกคนนั้น พอทราบความเป็นไปนั้นแล้ว จึงพูดว่า พวกท่านอยู่คิดไปเลยดังนี้ แล้วได้ส่งเขาเหล่านั้นไป ได้ให้พวกเขาเหล่านั้นหามเสาไม้แก่นต้นหนึ่งไปแสดงแก่พระศาสดา. ด้วยการให้เสาไม้แก่นนั้นนั้นแล เขาเกิดโสมนัสในใจ ทำบุญคือการให้ไม้แก่นนั้นเป็นครั้งแรกแล้ว ก็ทำบุญมีการให้ท่านเป็นต้นอย่างอื่นอีกเป็นอันมาก จูติจากอรรถาพจน์นั้น ไปบังเกิดบนเทวโลก ได้เสวยทิพยสมบัติในกามาวจรสวรรค์ ๖ ชั้นกลับไปกลับมา ได้เสวยจักรพรรดิสมบัติในมนุษย์โลกอีกหลายครั้ง และได้เสวยสมบัติคือเป็นพระราชปกครองประเทศนับไม่ถ้วนในพุทธบูชากาลนี้ ได้บังเกิดในตระกูลแห่งหนึ่งที่สมบูรณ์ด้วยศรัทธาพร้อมกับมารดาบิดาได้ฟังธรรมในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้มีศรัทธาบรรพชาอุปสมบท เล่าเรียนกัมมัฏฐานอย่างตั้งใจ มีชามีนานก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านพอได้บรรลุพระอรหันต์แล้วอย่างนั้น จึงได้ระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศอ้างถึงความประพาศที่มีมาในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มคั้นว่า **สิทธุตถกสุตส** ดังนี้. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าสิทธัตถะในคานั้น คือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้สมบูรณ์ด้วยภคธรรม. บทว่า **มหาปุคฺคโณ** ความว่า ได้มีหมู่แห่งอุบาสกเป็นจำนวนมาก. บทว่า **สรณํ คตา จ เต พุทฺธ** ความว่า อุบาสกเหล่านั้นเข้าถึง คบ หรือทราบว่าเป็นที่พึ่ง ดังนี้. บทว่า **ตถคตํ สทฺทห** ความว่า ตั้งพระพุทฺธคุณไว้ในจิตสันดานของตน.

บทว่า สพุเพ สงฺกมฺม มนุเตตฺวา ความว่า ทั้งหมดพบประชุม
ปรึกษากัน ให้สัญญากันและกัน มีฉันทะเป็นอันเดียวกัน สร้างโรง
คือศาลาสำหรับบำรุง เพื่อประโยชน์แก่พระศาสดา. เชื่อมความว่า เมื่อยัง
ไม่ได้เสาศักดิ์หนึ่ง ในบรรดาทัพบัพสัมภาระทั้งหลาย จึงพากันเที่ยว
ค้นหาในป่าใหญ่.

บทว่า เตหิ อรฺยุเณ ทิสฺวาน เชื่อมความว่า เราได้เห็นพวก
อุบาสกเหล่านั้นในป่า เข้าไปเป็นหมู่ ประคองอัญชลี กระทำอัญชลี
ประชุมนี้ว้ทั้ง ๑๐ ไร่เหนือเศียร ในกาลนั้นเราจึงถามหมู่อุบาสกว่า พวก
ท่านมายังป่านี้เพื่อต้องการอะไร.

เชื่อมความว่า อุบาสกเหล่านั้นเป็นผู้มีศีล ถูกเราถามแล้ว จึงบอก
เป็นพิเศษว่า เราเป็นผู้มีความประสงค์จะสร้างโรงบำรุง แต่พวกเรา
ไม่ได้เสาศักดิ์หนึ่ง.

เชื่อมความว่า พวกท่านจงให้เสาศักดิ์หนึ่งแก่เราเถิด เราเองจักนำ
เสาศักดิ์นั้นไปถวายยังสำนักพระศาสดา, ขอท่านผู้เจริญ อย่าได้พยายาม
ในการนำเอาเสาศักดิ์ไปเลย.

บทว่า ยิ ยิ โยนฺอุปฺชฺขามิ ความว่า เราจะเข้าถึงกำเนิดใด ๆ
ก็จะเป็นเทวดาหรือมนุษย์ก็ตาม. อีกอย่างหนึ่ง คำนั้นเป็นทุติยาวิภัตติ
ใช้ลงในอรรถแห่งสัตตมวิภัตติ, อธิบายว่า ในโลกใด ก็จะเป็น
เทวโลก หรือมนุษย์โลกก็ตาม. คำที่เหลือง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาเอกถัมภิกเถราปทาน

นันทเถรอปทานที่ ๓ (๑๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผ้า

[๑๕] เราได้ถวายผ้าทอดด้วยเปลือกไม้ แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่า ปทุมุตตระ เชนฐบุรุษของโลกผู้มั่นคง ตรัสรู้เอง
แสวงหาคุณอันใหญ่หลวง.

พระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงพยา-
กรณ์เรานั้นว่า ด้วยการถวายผ้านี้ ท่านจักเป็นผู้มีผิวพรรณดั่ง
ทองคำ.

ได้เสวยสมบัติทั้งสองแล้ว อัญกุศลมูลตักเตือน จักได้.
เป็นพระอนุชาของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าโคดม.

ทำอันราคะย่อมแล้ว มีปกติสุข ประกอบด้วยความ
กำหนดในกาม เป็นผู้อันพระพุทธเจ้าตักเตือนแล้ว แต่ฉัน
จักบวช.

ครั้งบวชในพระศาสนาของพระโคตมฉันแล้ว อัญกุศลมูล
ตักเตือนแล้ว จักกำหนดรู้อาสวะทั้งปวง ไม่มีอาสวะ นิพพาน.

ในแสนกัปจักเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง มีพระนามว่า
เจละ ใน ๖ ล้านกัปจักเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง มีพระนาม
ว่า อุปเจละ.

ใน ๕,๐๐๐ กัป จักเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้งพระนาม
ว่า เจละเหมือนกัน สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ เป็นใหญ่
ในทวีปทั้ง ๔.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนี้แล.

ทราบว่า ท่านพระนันทเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบนันทเถรอปทาน

๑๓. อรรณนันทเถรอปทาน

อปทานของท่านพระนันทเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตรสุต
ภควโต ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้บำเพ็ญบารมีมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์
ก่อน ๆ ทุก ๆ พระองค์ สังสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็น
อันมาก ในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
ปทุมุตตระ ท่านบังเกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง ในพระนครหังสาวดี บรรลุ
นิตินิภาวะแล้ว ขณะที่ฟังธรรมในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้พบ
ภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งพระศาสดาทรงสถาปนาไว้ในตำแหน่งผู้เลิศแห่งพวกภิกษุ
ผู้คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย ตนเองจึงปรารถนาตำแหน่งนั้น
บำเพ็ญมหาทานที่มากไปด้วยการบูชาและสักการะ ให้เป็นไปแต่พระผู้มี-
พระภาคเจ้า และภิกษุสงฆ์แล้ว ตั้งปณิธานไว้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ในอนาคตกาล ขอให้ข้าพระองค์พึงได้เป็นอย่างพระสาวกรูปนั้น ของ
พระพุทธเจ้าผู้เช่นกับพระองค์เกิด.

จำเดิมแต่นั้น ท่านก็ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ใน

กาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **อตถทัสสี** เกิดเป็นเต่าใหญ่ ในแม่น้ำชื่อว่า **ธัมมตา** วันหนึ่งได้พบพระศาสดาประทับยืนอยู่ใกล้ฝั่ง เพื่อจะข้ามแม่น้ำ ตนเองประสงค์จะให้พระผู้มีพระภาคเจ้าข้ามฝั่ง จึง หมอบลงใกล้พระบาทของพระศาสดา. พระศาสดาทรงทราบอริยาสัย ของเธอแล้ว จึงทรงขึ้นบนหลัง. เธอดีใจมาก รีบแหวกว่ายตัดกระแส น้ำ ให้ถึงฝั่งโน้นได้รวดเร็ว. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสอนุโมทนาแก่เธอ ตรัสชี้แจงถึงสมบัติจนแจ่มแจ้งแล้ว เสด็จหลีกไป.

ด้วยบุญกรรมอันนั้น ท่านจึงได้ท่องเที่ยวไปในสุคติหลายครั้ง หลายหนทีเดียว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในพระครรภ์ของพระนาง มหาปชาบดีโคตมี พระอัครมเหสีของพระเจ้าสุทโธทนมหาราช ในกรุง กบิลพัสดุ์ ในวันจะขนานนามท่าน หม่อมญาติบังเกิดความยินดี จึงขนาน พระนามว่า **นันทะ**. ในเวลาที่นั้นทกumar ได้เจริญวัยขึ้นแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประกาศพระธรรมจักรอันประเสริฐให้เป็นไปแล้ว ทรง กระทำการอนุเคราะห์สัตว์โลก เสด็จไปยังกรุงกบิลพัสดุ์โดยลำดับ ทรง กระทำฝนโบกขรพรรษให้เป็นอตุลุปัตติเหตุ ในสมาคมแห่งหม่อมญาติ ตรัสเวสสันดรชาดก ในวันที่ ๒ เสด็จเข้าไปบิณฑบาต ทรงยังพระชนก ให้ดำรงอยู่ในโศคาปัตติผลด้วยพระคาถาเป็นต้นว่า **อตุตฺถิฏฺเฐ นปฺปมชฺ-เชยฺย** ดังนี้ แล้วเสด็จไปยังพระนิเวศน์ ทรงยังพระนางมหาปชาบดีให้ ดำรงอยู่ในโศคาปัตติผล และให้พระราชาดำรงอยู่ในสกทาคามีผล ด้วย พระคาถาเป็นต้นว่า **ธมฺมํ. จเร สุจริตฺ** ดังนี้. ในวันที่ ๓ เสด็จเข้าไป บิณฑบาต ในเมื่อวันอาวาหมงคลเป็นที่เสด็จเข้าไปยังพระราชานิเวศน์ เพื่อการอภิเษกของนันทกุมาร กำลังดำเนินไปอยู่. พระศาสดาทรง

ประธานบาตรในมือของนันทกุมารแล้ว ตรัสมงคลแล้ว ไม่รับบาตรจากมือของนันทกุมารนั้น เสด็จเข้าไปยังพระวิหาร ทรงให้นันทกุมารผู้ถือบาตรตามมายังวิหาร ผู้ไม่มีใจปรารถนาจะบวช ให้บวชแล้ว ทรงทราบว่าเขาถูกความไม่ยินดีเข้าบีบคั้น เพราะเหตุที่เขอบวชด้วยอาการอย่างนั้นนั่นแหละ จึงทรงบรรเทาความไม่ยินดียั้งนั้นของเธอเสียด้วยอุบาย. เธอพิจารณาแล้วโดยแยบคาย เริ่มบำเพ็ญวิปัสสนา มีช้ำมีนาก็ได้บรรลุพระอรหัต. พอวันรุ่งขึ้น พระเถระจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ ข้าพระองค์พ้นจากข้อประกันที่จะรับนางอัปสร ๕๐๐ นางผู้มีเท่าที่มีสีแดงคล้ายเท่านั้นกพิราบ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอบอกคืนข้อประกันนั้นกะพระผู้มีพระภาคเจ้า. แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ตรัสว่า คุณก่อนนั้นนะ ในกาลที่เธอไม่ยึดมั่น มีจิตหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายได้ เราก็คุ้มครองรับรองว่า จะบอกคืนข้อประกันนั้น. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบว่า พระนันทะมีทวารอันคุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลายได้อย่างวิเศษ เมื่อจะทรงประกาศคุณข้อนั้น จึงตรัสว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย นันทะเป็นผู้เลิศแห่งพวกภิกษุผู้เป็นสาวกของเรา ผู้มีทวารอันคุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลายดังนี้แล้ว ทรงตั้งพระนันทะนั้นไว้ในตำแหน่งนั้น โดยความเป็นผู้มีทวารอันคุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย. ก็พระเถระคิดว่า เราอาศัยความไม่สำรวมอินทรีย์ จึงถึงซึ่งอาการอันแปลกๆ นี้ เราจักข่มอาการอันแปลกๆ นั้นให้ได้เป็นอย่างดี ดังนี้แล้วเกิดความอุสาหะ มีความละอายและความเกรงกลัวต่อบาปเป็นกำลัง และได้บรรลุถึงบารมีอันสูงสุดในการสำรวมอินทรีย์ เพราะความที่ท่านได้สั่งสมบำเพ็ญมาในการสำรวมอินทรีย์นั้น.

ครั้นท่านได้รับตำแหน่งอันเลิศนั้นอย่างนี้แล้ว จึงได้ระลึกถึงบุญกรรมของตน ได้รับความโสมนัส เมื่อจะประกาศอ้างถึงข้อประพฤติกของพระพุทธเจ้า จึงกล่าวคาถาเป็นต้นว่า ปทุมุตตรุตส ภควโต ดังนี้. บทว่า วตุลฺล โขมฺม มยา ทินฺนํ ความว่า ผ้าที่เกิดในแคว้นโชนะ คือเรามีจิตเลื่อมใส มีความเคารพนับถือมาก ในพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้น้อมถวายผ้าโชนะที่มีเนื้อละเอียดอ่อนยิ่งนัก. บทว่า สยมฺภุสฺส ความว่า พระองค์นั้นแล เป็นแล้ว เกิดแล้ว คือนิพพานแล้วโดยอริยชาติ. บทว่า มหสิโน เชื่อมความว่า ชื่อว่า มหสิ เพราะอรรถว่า คันทา แสงหา กองศีล กองสมาธิ กองปัญญา กองวิมุตติ และกองวิมุตติญาณทัสสนะอย่างใหญ่หลวงได้, เราได้ถวายผ้าโชนะเพื่อประโยชน์แก่การทำให้เป็นจิ๋ว แต่พระสยัมภูผู้แสวงหากองแห่งสาระคุณอันใหญ่นั้นแล้ว.

บทว่า ตํ ในบทว่า ตํ เม พุทฺโธ วิทยาภาสิ นี้ เป็นทุตยวิภคิตติ ใช้ลงในอรรถแห่งภิกขุวิภคิตติ, อธิบายว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงกระทำ คือตรัสแล้วโดยพิเศษ ถึงผลทานของเราผู้ถวายผ้านั้น. บทว่า ชลชุตฺตม-นามโก ได้แก่ มีพระนามว่า ปทุมุตตระ. ปาฐะว่า ชลชุตฺตมนายโก ดังนี้ก็มี, ความแห่งปาฐะนั้นว่า ผู้นำชั้นยอด คือประธานแห่งหมู่เทวดา และพรหมทั้งหลายผู้รุ่งเรือง. บทว่า อิมินา วตุตทาเนน ความว่า ด้วยผลแห่งการถวายผ้า ในอนาคตกาล เธอจักเป็นผู้มีวรรณะเพียงดังทองคำ.

บทว่า เทว สมฺปตฺตี อณุภุตฺวา ได้แก่ ได้ส่วยสมบัติทั้งสอง คือ ทิพยสมบัติ และมนุษย์สมบัติ. บทว่า กุสลมฺมุเลหิ โจทิตฺ ความว่า เป็นผู้อันส่วนแห่งกุศลตัดเตือนแล้ว คือส่งไปแล้ว ได้แก่ คล้าย ๆ กับ

ส่งไปว่า ด้วยบุญอันนี้ ขอเธอจงประสบกุศลในสำนักของพระศาสดาเถิด. เชื่อมความว่า ทรงพยากรณ์ว่า เธอจักได้เป็นพระกนิษฐภคินีของพระผู้มีพระภาคเจ้าโคดม.

บทว่า ราครคุโธ สุขสีโล ความว่า มีความกำหนดเชื่อใจด้วย กิเลสกำทั้งหลาย มีการเสวยความสุขทางกายและความสุขทางจิตเป็นสภาพ. บทว่า กามเมสุ เภธมายุโธ ความว่า ถูกค้นหา คือความกำหนดในวัตถุกำทั้งหลาย ประกอบผูกพันไว้แล้ว. บทว่า พุทุเรน โจทิตอสนุโธ ตทา ตวั คือ เพราะกำหนดแล้วในกำทั้งหลาย. เชื่อมความว่า ฉะนั้น เธอผู้ได้รับการตัดเดือนจากพระโคดมพุทธเจ้า ผู้เป็นพระภคินีของตนแล้ว ก็ส่งเธอไปทางการบวช ก็จักได้บวชในสำนักของพระองค์.

บทว่า ปพฺพชิตฺวาน ตวั ตตฺถ ความว่า ในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าโคดมนี้ เธอบวชแล้ว เป็นผู้มิถูกลมุดเป็นต้นเหตุ มีบุญสมภารตัดเดือนแล้ว บำเพ็ญภาวนา กำหนดรู้ กำหนดละอาสวะทั้งปวงได้เด็ดขาด มีอนามยดี ไม่มีทุกข์ จักนิพพาน คือจักบรรลุถึงความที่มารมองไม่เห็น อธิบายว่า จักถึงภาวะที่ไม่มีบัญญัติ.

บทว่า สตกปฺปสทฺสสมฺหิ ความว่า ในกัปที่ ๑๐,๐๐๐ ในกาลก่อน แต่กัปนี้ไป ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิถึง ๔ วาระ มีพระนามเดียวตลอดว่า เจละ. บทว่า สญฺจิกปฺปสทฺสสฺทานิ ความว่า ก็ภายหลังล่วงไปได้ ๖ ล้านกัป ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง พระนามว่า อุปเจละ ในกัปหนึ่งๆ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิทุกๆ ๔ ชาติ

บทว่า ปญฺจกปฺปสทฺสสมฺหิ ความว่า ในกัปที่ ๕,๐๐๐ ได้เป็น

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 17
พระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง พระนามว่าเจละเป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้สมบูรณ์
เพียบพร้อมด้วยรัตนะ ๗ ประการ ได้เป็นใหญ่เป็นประธาน ในทวีปทั้ง ๔
ทุกทวีป คือ ชมพูทวีป อปรโคยานทวีป อุตตรกุรุทวีป และปุพพ-
วิเทหทวีป. คำที่เหลือมีเนื้อความดังที่ได้กล่าวแล้วนั้นแล.

จบอรรถกถานันทเถรอปทาน

จุลป็นถกเถราปทานที่ ๔ (๑๔)

ว่าด้วยบุญกรรมของพระจุลป็นถกเถระ

[๑๖] เวลานั้น พระชินเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ทรงรับเครื่องบูชาแล้ว พระองค์เสด็จหลีกออกจากหมู่ ประทับอยู่ ณ ภูเขาหิมวันต์.

แม้เวลานั้นเราก็ออยู่ในอาศรมใกล้ภูเขาหิมวันต์ เราได้เข้าไปเฝ้าพระมหาวีรเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ผู้เสด็จมาไม่นาน.

เราถือเอาฉัตรอันประดับด้วยดอกไม้ เข้าไปเฝ้าพระนราสภ เราได้ทำอันตรายแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าซึ่งกำลังเข้าสมาธิ.

เราประคองฉัตรดอกไม้ด้วยมือทั้งสองถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้ามหา牟尼พระนามว่าปทุมุตระ ทรงรับแล้ว.

เทวดาทັังปวงมีใจชื่นบาน เข้ามาสู่ภูเขาหิมวันต์ ยังสาธุการให้เป็นไปว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีจักขุทรงอนุโมทนา.

ครั้งเทวดาเหล่านี้กล่าวเช่นนั้นแล้ว ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้สูงสุดกว่านระ เมื่อเรากั้นฉัตรดอกบัวอันอุดมอยู่ในอากาศ.

(พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า) ดาบสได้ประคองฉัตรดอกบัวให้แก่เรา เราจักพยากรณ์ดาบสนั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว.

ดาบสนี้จักเสวยเทวราชสมบัติอยู่ตลอด ๒๕ กัป และจักเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓๕ ครั้ง. จะท่องเที่ยวสู่กำเนิดใด ๆ ก็คือความเป็นเทวดาหรือมนุษย์ในกำเนิดนั้น ๆ จักทรงไว้ซึ่งดอกปทุมอันตั้งอยู่ในอากาศ.

ในแสนกัป พระศาสดาพระนามว่าโคดมโดยพระโคตร ซึ่งมีสมภพในวงศ์พระเจ้าโศกกากราช จักเสด็จอุบัติในโลก.

เมื่อพระศาสดาทรงประกาศพระศาสนา ดาบสนี้จักได้ความเป็นมนุษย์ เขาจักเป็นผู้อุดมในกายอันบังเกิดแล้วด้วยฤทธิ์อันสำเร็จด้วยใจ.

จักมีพี่น้องชายสองคนมีชื่อว่าป็นถก แม้ทั้งสองคนเสวยประโยชน์อันสูงสุดแล้ว จักยังพระศาสนาให้รุ่งเรือง.

เรานั้นมีอายุ ๑๘ ปี ออกบวชเป็นบรรพชิต เรายังไม่ได้คุณวิเศษในศาสนาของพระศากยบุตร.

เรามีปัญญาเขลา เพราะเราอบรมอยู่ในบุรี พระพี่ชาย จึงขับไล่เราว่า จงไปสู่เรือนเดี๋ยวนี้.

เราถูกพระพี่ชายขับไล่แล้วน้อยใจ ได้ยืนอยู่ที่ซุ้มประตูสังฆาราม ไม่หวังในความเป็นสมณะ.

ลำดับนั้น พระศาสดาเสด็จมา ณ ที่นั้น ทรงดูบุตรของเรา ทรงจับเราที่แขน พาเข้ารูปในสังฆาราม.

พระศาสดาคุ่มทรงอนุเคราะห์ ประทานผ้าเช็ดพระบาทให้แก่เราว่า จงอธิฐานผ้าอันสะอาดอย่างนี้วางไว้ ณ ส่วนข้างหนึ่ง.

เราจับฝ้านั้นด้วยมือทั้งสองแล้วจึงระลึกถึงดอกบัวได้ จิต
ของเราปล่อยไปในดอกบัวนั้น เราจึงได้บรรลุพระอรหัต.

เราถึงที่สุดในฉนวนทั้งปวง ในกายอันบังเกิดแล้วแต่ฤทธิ์
อันสำเร็จด้วยใจ กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนั้นแล.

ทราบว่ ท่านพระจุลป็นถกะได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบจุลป็นถกเถรอปทาน

๑๔. อรรถถาจุพป็นถกเถรอปทาน*

อปทานของท่านพระจุพป็นถกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตโตโร
นาม ชิน ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้บำเพ็ญบารมีมาแล้ว ในพระพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ พระองค์ สัมบุณฺณอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
ไว้เป็นอันมากในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนาม
ว่า ปทุมุตตระ เนื้อความที่ข้าพเจ้าจะพึงกล่าวด้วยอำนาจอรรถุปัตติเหตุ
ในเรื่องนี้ ได้กล่าวไว้แล้วทั้งหมด ในเรื่องของพระมหาป็นถก ในอฎฐก-
นิบาตนั้นแล. ส่วนเนื้อความที่แปลกกันมีดังนี้ว่า พระมหาป็นถกเถระ
บรรลุพระอรหัตแล้ว ยังอยู่ด้วยความสุขอันเกิดแต่ผลสมาบัติ คิดว่า
๑. บาลีเป็นจุลป็นถกเถระ.

ทำอย่างไรหนอ เราจึงจะสามารถให้จูฬปันถกะดำรงอยู่ในความสุขอย่างนี้บ้าง. ท่านจึงเข้าไปหาธนเศรษฐีผู้เป็นตาของตนแล้ว กล่าวว่า โยมมหาเศรษฐี ถ้าโยมอนุญาต อาตมาภาพก็จะให้จูฬปันถกะบวช. โยมมหาเศรษฐีพูดว่า ให้เขาบวชเถอะพระคุณเจ้า. พระเถระจึงได้ให้จูฬปันถกะนั้นบวชแล้ว. จูฬปันถกะนั้น เมื่อดำรงมั่นอยู่ในศีล ๑๐ ได้ดีแล้ว จึงเล่าเรียนคถาในสำนักของพี่ชายว่า

ดอกบัวโกกนุทะ กลิ่นหอม บานแต่เช้าตรู่ ฟิ่งมีกลิ่น

ยังไม่ลึนไป ฉันทิธ เธอจงทอดทัตสนาการดูพระอังคีรสผู้

ไพโรจน์อยู่ ดูพระอาทิตย์ส่องแสงในกลางหาว ฉันทิธ ดังนี้.

โดยล่วงไป ๔ เดือน ก็ยังไม่สามารถจะเรียนจำคำถามได้. แม้ที่ได้เล่าเรียนแล้ว ก็ยังไม่คิดอยู่ในใจได้. ลำดับนั้น พระมหาปันถกะจึงกล่าวกะเธอว่า จูฬปันถกะเอ๋ย! เธอช่างอาภัพในพระศาสนานี้เสียจริง ๆ เวลาผ่านไปตั้ง ๔ เดือน ก็ยังไม่สามารถจะเรียนจำแม้คถาสักคถาหนึ่งได้ ก็แล้วเธอจักให้กิจแห่งบรรพชิตถึงที่สุดได้อย่างไร ไป! เธอจงออกไปเสียจากที่นี่. พระจูฬปันถกะนั้น พอถูกพระเถระพี่ชายประณามขับไล่ จึงได้ไปยื่นร้องให้อยู่ใกล้กับชุ่มประตุ.

ก็ในสมัยนั้น พระศาสดาประทับอยู่ในชีวิตัมพวันวิหาร. ลำดับนั้น หมอชีวกใช้ให้คนไปนิมนต์ว่า เธอจงไปนิมนต์พระศาสดาพร้อมกับพระภิกษุ ๕๐๐ รูปมา. ก็ในสมัยนั้น ท่านพระมหาปันถกะกำลังเป็นภักตทุเทศก์อยู่. พระมหาปันถกะนั้น พอได้รับนิมนต์จากหมอชีวกว่า ขอท่านจงรับภิกษาเพื่อภิกษุ ๕๐๐ รูป จึงพูดว่า เว้นพระจูฬปันถกะเสีย ภิกษุที่เหลืออาตมาภาพรับได้. พระจูฬปันถกะพอได้ฟังคำนั้นแล้ว ได้แต่เสียใจเป็น

อย่างยิ่ง. พระศาสดาได้ทรงทราบถึงความทุกข์ใจของเธอ จึงทรงดำริว่า เราต้องใช้อุบายแล้ว จูฬป็นถะจึงจักตรัสรู้ได้ ดังนี้ แล้วแสดงพระองค์ในที่อื่นไม่ไกลเธอนัก ตรัสถามว่า ป็นถะ เธอร้องให้ทำไม? พระจูฬป็นถะกราบทูลว่า พระพี่ชายขับไล่ข้าพระองค์พระเจ้าข้า, พระศาสดาตรัสว่า ป็นถะเอ๋ย ! อย่าคิดมากไปเลย. เธอบวชในศาสนาของเรา มานี้มารับผ้าผืนนี้ไป แล้วจงทำบริกรรมในใจว่า รโฆหรณฺ รโฆหรณฺ (ผ้าเช็ดธุลี ผ้าเช็ดธุลี) ดังนี้แล้ว จึงได้ประทานท่อนผ้าสะอาดอันสำเร็จด้วยฤทธิ์ให้. ท่านนั่งใช้มือลูบคลำบริกรรมท่อนผ้าที่พระศาสดาทรงประทานให้มาว่า รโฆหรณฺ รโฆหรณฺ ดังนี้. เมื่อท่านบริกรรมลูบคลำผ้าผืนนั้นไปมา ผ้าสะอาดก็กลายเป็นเส้าหมอง เมื่อท่านบริกรรมลูบคลำไปอีก ผ้าสะอาดก็กลายเป็นเช่นกับผ้าเช็ดหม้อข้าว, เพราะมีญาณอันแก่กล้า ท่านจึงคิดอย่างนี้ว่า แต่เดิมมาท่อนผ้าผืนนี้ก็บริสุทธิ์สะอาด. เพราะอาศัยสรีระอันมีญาณครองนี้ จึงได้กลายเป็นอย่างอื่นเส้าหมองไป ฉะนั้นผ้าผืนนี้เป็นอนิจจังอย่างไร แม้จิตก็คงเป็นอย่างนั้นแน่ จึงเริ่มตั้งความสิ้นไปเสื่อมไป ยังฉานในนิมิตนั้นนั่นแหละให้เกิดขึ้นแล้ว ทำฉานให้เป็นบาท เริ่มเจริญวิปัสสนา ก็ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมทั้งปฏิสัมภิตา ๔. พอท่านได้บรรลุพระอรหัตแล้วเท่านั้น พระไตรปิฎก และอภิญาญา ๕ ก็ติดตามมาแล้ว.

พระศาสดาได้เสด็จไปพร้อมกับภิกษุ ๔๕๕ รูปแล้ว ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปลาดจัดไว้ในนิเวศน์ของหมอชีวก. แต่พระจูฬป็นถะไม่ได้ไป เพราะพระพี่ชายของตนไม่ยอมรับนิมนต์เพื่อศึกษาแก่ตน. หมอชีวกเริ่มจะถวายข้าวยาจ. พระศาสดาทรงเอาพระหัตถ์ปิดบาตรเสีย เมื่อหมอ

ชีวกกราบทูลถามว่า เพราะเหตุไร พระองค์จึงได้รับภิกษาพระเจ้าข้า จึงได้ตรัสตอบว่า หมอชีวก ภิกษุที่วิหารยังมีอยู่อีกหนึ่งรูป. หมอชีวกนั้น จึงได้ใช้คนไปว่า พนาย เจ้าจงไปพาพระคุณเจ้าที่นั่งอยู่ในวิหารมา. แม้พระจูฬปันถกเถระ ก็นั่งเนรมิตภิกษุขึ้น ๑,๐๐๐ รูป แต่ละรูปไม่เหมือนกัน ด้วยทั้งรูปร่างและกิริยาท่าทาง. พอคนใช้นั้น เห็นว่าภิกษุในวิหาร มีเป็นจำนวนมาก จึงกลับไปบอกหมอชีวกว่า ภิกษุสงฆ์ในวิหาร มีมากกว่าภิกษุสงฆ์ที่มาในบ้านนี้ ผมไม่รู้จักพระคุณเจ้าที่ใช้ให้ไปนิมนต์มา. หมอชีวกกราบทูลถามพระศาสดาว่า ภิกษุที่นั่งอยู่ในวิหารชื่ออะไร พระเจ้าข้า. พระศาสดาตรัสว่า ชื่อว่า จูฬปันถกะ ชีวก. หมอชีวกจึงใช้คนไปใหม่ว่า พนาย เธอจงไปถามว่า พระภิกษุรูปไหน ชื่อว่าจูฬปันถกะ แล้วจงพาภิกษุรูปนั้นมา. คนใช้นั้นไปยังวิหารแล้วถามว่า ท่านขอรับ ภิกษุรูปไหนชื่อว่าจูฬปันถกะ. ภิกษุทั้ง ๑,๐๐๐ รูปจึงตอบพร้อม ๆ กันว่า เราชื่อจูฬปันถกะ เราชื่อจูฬปันถกะ คนใช้นั้น จึงกลับมาอีกแล้ว บอกให้หมอชีวกทราบเรื่องนั้น. เพราะคำที่ตนรู้ตลอดสติจะ หมอชีวกจึงทราบโดยนัยว่า พระคุณเจ้า ชะรอยว่าจะมีฤทธิ์แน่ จึงสั่งคนใช้ว่า พนาย เธอจงไปพูดว่า พระศาสดามีรับสั่งให้ท่านทั้งหลาย เฉพาะพระคุณเจ้ารูปที่ขานรับก่อนมาหา แล้วเธอจงจับที่ชายจิวร. คนใช้นั้นไปยังวิหารแล้วได้กระทำตามสั่ง. ในขณะนั้นนั่นเอง ภิกษุที่เนรมิตทั้งหลาย ก็อันตรธานหายไป. คนใช้จึงได้พาพระเถระไปแล้ว.

ขณะนั้น พระศาสดาจึงทรงรับข้าวยาจุก. และของอื่นต่างชนิดมีของขบเคี้ยวเป็นต้น. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงการทำกัตกิจเสร็จแล้ว จึงทรงรับสั่งให้ท่านพระจูฬปันถกะ กระทำอนุโมทนา. พระจูฬปันถกะนั้น

เป็นผู้แตกฉานในปฏิสัมภิทา กระทำอนุโมทนาด้วยการยังพระพุทธพจน์ คือพระไตรปิฎกให้กระพือม จับพระอชยาสัยของพระศาสดา คล้าย ๆ กับ ว่าจับเอาภูเขาสิเนรุมาถนอมคนลงไปยังมหาสมุทรฉะนั้น. เมื่อพระทศพล กระทำภักตกิจเสร็จแล้ว เสด็จไปยังพระวิหาร จึงมีถ้อยคำพูดเกิดขึ้นในโรง ธรรมสภาว่า ช่างนำอศจรรย์เหลือเกิน อานุภาพของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ที่ได้ทรงแสดงฤทธิ์มากมายอย่างนี้ ทั้ง ๆ ที่จุฬปัณณะไม่สามารถจะเรียน จำคาถาหนึ่ง ในระยะเวลา ๔ เดือนได้ ก็บันดาลให้เป็นไปได้โดยขณะ รวดเร็วทีเดียว ดังนี้ ความจริงก็เป็นเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ในนิเวศน์ของหมอชีวก ทรงทราบว่า จิตของพระจุฬปัณณะ มั่นคงดีแล้วอย่างนั้น วิปัสสนาดำเนินไปสู่วิถิแล้ว ดังนี้ ทั้ง ๆ ที่ประทับ นั่งอยู่นั้นแล ทรงแสดงพระองค์ให้ปรากฏ เมื่อจะแสดงว่า ปันณะ ท่อนผ้าเก่าผืนนี้ ยังไม่เสร้างมองเคลื่อนไหวคล่องด้วยฐิติเท่าไรนัก แต่ว่าสิ่ง ที่เสร้างมอง เป็นฐิติในพระธรรมวินัยของพระอริยเจ้า ยิ่งไปกว่านี้ยังมี อยู่อีก ดังนี้แล้ว จึงได้ตรัสพระคาถา ๓ พระคาถาเหล่านั้นว่า

ราชาชื่อว่า ฐิติ แต่ละอง ท่านไม่เรียกว่า ฐิติ คำว่า
ฐิติ นั้นเป็นชื่อของราชา ภิกษุเหล่านั้นละฐิตินั้นได้เด็ดขาด
แล้ว อยู่ในศาสนาของพระพุทธเจ้าผู้ทรงปราศจากฐิติ.

โทสะชื่อว่า ฐิติ ฯลฯ ในศาสนาของพระพุทธเจ้าผู้ทรง
ปราศจากฐิติ.

โมหะชื่อว่า ฐิติ ฯลฯ ในศาสนาของพระพุทธเจ้าผู้ทรง
ปราศจากฐิติ.

ในเวลาจบพระคาถา พระจุฬปัณณะได้บรรลुพระอรหัตพร้อมทั้ง

ปฏิสัมภิทา ๔ พระศาสดาได้ทรงสดับถ้อยคำเจรจาของภิกษุเหล่านั้นแล้ว
เสด็จมาประทับนั่งบนพุทธอาสน์ ตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอ
กำลังสนทนาเรื่องอะไรกัน เมื่อภิกษุทั้งหลายกราบทูลให้ทรงทราบแล้ว
จึงตรัสว่า คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย จูฬปีนถะตั้งอยู่ในโอวาทของเราแล้ว
ได้รับสมบัติคือโลกุตระในบัดนี้ ส่วนในกาลก่อนได้เพียงสมบัติคือโลกิยะ
เท่านั้น ดังนี้ ภิกษุเหล่านั้นพากันกราบทูลอ้อนวอน จึงได้ตรัสจูฬ-
เศรษฐีขาดใจแล้ว. ในกาลต่อมา พระศาสดามีหมู่พระอริยเจ้าแวดล้อม
ประทับนั่งบนธรรมาสน์แล้ว ทรงแต่งตั้งพระจูฬปีนถะนั้นไว้ในตำแหน่ง
ที่เลิศแห่งพวกภิกษุผู้เนรมิตกายที่สำเร็จด้วยใจ และผู้ฉลาดในการเปลี่ยน
แปลงใจ.

พระจูฬปีนถะนั้น พอได้รับตำแหน่งแต่งตั้งอย่างนี้แล้ว จึงระลึก
บุญกรรมของตนเอง ด้วยอำนาจแห่งปีติและโสมนัส เมื่อจะประกาศ
อ้างถึงความประพุดิที่เคยมีมาในกาลก่อน จึงได้กล่าวคาถาเริ่มต้นว่า
ปทุมุตฺตโร นาม ชิน ดังนี้. สองบทเบื้องต้นในคานานั้น ข้าพเจ้าได้
กล่าวไว้แล้วนั้นแล. บทว่า **คณฺหหา รุปกฺกฺโข โส** ความว่า พระศาสดา
ทรงพระนามว่าปทุมุตตระพระองค์นั้น เสด็จหลีกออกจากหมู่ภิกษุหมู่มาก
พระองค์เดียวโดยลำพัง เสด็จเข้าไปยังที่อันสงัด. ในกาลครั้งเมื่อเรายัง
เป็นดาบส ได้อยู่ คือได้สำเร็จการอยู่อาศัย หมายความว่า ได้อยู่ด้วย
อิริยาบถทั้ง ๔ ในหิมวันตประเทศ ได้แก่ที่ใกล้กับภูเขาหิมาลัย.

บทว่า **อหฺมปิ ๗ เป ๗ ตทา** ความว่า ในกาลที่พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระองค์นั้น เสด็จเข้าไปอยู่อาศัยยังหิมวันตประเทศ. เชื่อมความว่า ใน
ครั้งนั้น ถึงตัวเราก็ออยู่ในอาศรมที่ได้สร้างไว้ใกล้กับหิมวันตประเทศ คือ

ในอรรถวาทีอันได้นามว่า อาศรม เพราะเป็นที่สงบจากอันตราย คือสิ่ง
ที่จะเบียดเบียนทางกายและจิต โดยรอบด้าน. บทว่า **อจิราคัมมหาวีริ**
เชื่อมความว่า เราได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น พระผู้นำ
ชาวโลก คือผู้เป็นประธาน ผู้มีความเพียรมาก ผู้มาแล้วไม่นานนัก,
อธิบายว่า เพิ่งได้เสด็จมาถึงในขณะนั้นนั่นเอง.

บทว่า **บุปฺปผลตฺตํ คเหตุวาน** ความว่า ก็เมื่อจะเข้าไปหาอย่างนั้น
จึงกันร่มทำด้วยดอกไม้ บุษบงด้วยดอกไม้มีดอกปทุมและดอกอุบลเป็นต้น
เข้าไปกั้นถวายพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ประเสริฐแก่นรชนทั้งหลาย ก็เข้าไป
ไปใกล้. บทว่า **สนาธิ สุปชฺชนตฺ** เชื่อมความว่า เราได้กระทำ
อันตรายแก่ผู้นั่งเข้ารูปาวจรสมาธิมาน.

บทว่า **อุโห หตฺถเหติ ปคฺคยฺห** เชื่อมความว่า เราได้ใช้มือทั้งสอง
ข้างยกฉัตรดอกไม้ อันตกแต่งจัดแจงดีแล้วนั้นขึ้นถวายแด่พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้า บทว่า **ปฏิกุคฺคเหติ** ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าปทุมุตตระ
ทรงรับ คือทรงเอื้อเพื่อรับฉัตรดอกไม้ ที่เราได้ถวายแล้วนั้นเป็นอย่างดี.

บทว่า **สทปตฺตจตฺตํ ปคฺคยฺห** ความว่า พระดาบสได้ถือฉัตร
ดอกไม้ ที่บุษบงด้วยดอกปทุมทั้งหลาย หลายร้อยกลีบ โดยที่ดอกปทุม
แต่ละดอกมีกลีบนับเป็นร้อยๆ กลีบ ได้ถวายแก่เราโดยอาการอันเอื้อเพื่อ.
บทว่า **ตมํหํ กิตฺตยิสฺสสฺมิ** ความว่า เราจักกระบุญชื้อดาบสนั้น คือจัก
กระทำให้ปรากฏ. ท่านทั้งหลาย จึงฟังถ้อยคำ คือจงตั้งใจฟังถ้อยคำ
ของเราผู้กำลังพูดอยู่เถิด.

บทว่า **ปญฺจวิสติกปฺปานิ** เชื่อมความว่า ด้วยการได้ถวายฉัตร
ดอกไม้นี้ จักได้เป็นท้าวสักกะ ครอบครองเทวสมบัติ ในภพดาวดึงส์

ตลอด ๒๕ ครั้ง. บทว่า จตุตฺตีสติภขตุตฺตฺยจ ความว่า จักได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิในมนุษยโลกตลอด ๓๔ ครั้ง.

บทว่า ยํ ยํ โยนิ ความว่า ย่อมระลึกได้ถึงชาติในกำเนิดมนุษย์
เป็นต้น. อธิบายว่า ดอกปทุมจักทรงไว้ กั้นไว้ซึ่งเธอผู้ตั้งอยู่ คือ นั่งอยู่
หรือยืนอยู่ในอัมภิกาตคือทิว้าง-ในกำเนิดนั้น ๆ. บทว่า ปกาสิเต
ปาวจเน ความว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ทรงประกาศ คือแสดง
พระไตรปิฎกทั้งสิ้น จักได้คือเข้าถึงความเป็นมนุษย์คือชาติแห่งมนุษย์.
บทว่า นโนมยมฺหิ กายมฺหิ ความว่า ชื่อว่า มโนมยะ เพราะอรรถว่า
เกิดด้วยใจ คือด้วยฌานจิต อธิบายว่า จิตย่อมเป็นไปด้วยประการใด เขา
จะให้กายเป็นไป คือกระทำให้มีคติจิตเป็นไปอย่างนั้น. ในเพราะกาย
อันสำเร็จด้วยใจนั้น คาบสนัน จักมีชื่อว่าจุฬป็นถกะผู้สูงสุด คือเป็นผู้เลิศ.
คำที่เหลือเป็นคำที่รู้ได้ง่าย เพราะท่านกล่าวไว้แล้วในหนหลัง และเพราะ
มีอรรถต้นทั้งนั้น.

บทว่า สรี โกกนทํ อหํ ความว่า เราดูบุคคลก่อนผ้าที่พระผู้มี-
พระภาคเจ้าทรงนิรมิต ระลึกถึงดอกบัวชื่อ โกกนท. บทว่า ตตฺถ จิตฺตํ
วิมุจฺจि เม ความว่า จิตของเราสดชื่นน้อมไปในดอกบัวชื่อว่า โกกนท.
เชื่อมความว่า ถ้าดับนั้น เราบรรลुพระอรหัตแล้ว.

เชื่อมความว่า บรรลุถึงบารมี คือที่สุดภายในกายอันสำเร็จด้วยใจ คือ
อันมีคติแห่งจิต ในที่ทุกสถานคือที่ทั้งปวง. คำที่เหลือ มีนัยดังกล่าว
แล้วนั้นแล.

จบอรรถกถาจุฬป็นถกะเถราปทาน

ปิลินทวัจฉเถราปทานที่ ๕ (๑๕)

ว่าด้วยผลแห่งการไล่ทาของหอม

[๑๗] เมื่อพระโลกนาถพระนามว่าสุเมธ เป็นบุคคลผู้เลิศ
นิพพานแล้ว เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้ทำการบูชา
พระสถูป. ในสมาคมนั้น มีพระชีนาสพผู้ได้อภิญญา ๖ มี
ฤทธิ์มากเท่าใด เรานิมนต์พระชีนาสพเหล่านั้นมาประชุมกัน
ในสมาคมนั้นแล้ว ได้ทำสังฆภัตถวาย.

เราเวลานั้น มีภิกษุอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระ-
นามว่าสุเมธ ท่านมีชื่อว่าสุเมธ ได้อนุโมทนาในเวลานั้น.

ด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้น เราได้เข้าถึงวิมาน นางอัปสร
แปดหมื่นหกพันได้มีแก่เรา.

นางอัปสรเหล่านั้น ย่อมอนุวัตรตามความประสงค์ทุก
อย่างของเราเสมอ เราย่อมครอบงำเทวดาเหล่านี้ นี่เป็นผล
แห่งบุญกรรม.

ในกัปที่ ๒๕ เราเป็นกษัตริย์ พระนามว่าวรุณ ในกาลนั้น
เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิเสวยโภชนะอันขาวผ่อง.

ชนเหล่านั้นไม่ต้องหว่านพืช และไม่ต้องนำธไปไถนา
มนุษย์ทั้งหลาย ย่อมบริโภคน้ำข้าวสาลีอันเกิดเองสุกเองในที่
ไม่ได้ไถ.

เราเสวยราชสมบัติ ในภพนั้นแล้ว ได้ถึงความ เป็นเทวดา
อีก ถึงเวลานั้น โภคสมบัติเช่นนี้ก็บังเกิดแก่เรา.

สัตว์ทั้งปวงซึ่งเป็นมิตรหรือมิใช่มิตร ย่อมไม่เบียดเบียน
เรา เราเป็นที่รักของสัตว์ทุกจำพวก นี่เป็นผลแห่งบุญกรรม.

ในภักที่ ๓๐,๐๐๐ เราได้ให้ทานในกาลนั้น ด้วยการให้ทาน
นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการใส่ท้าวด้วยของหอม.

ในภักที่นี้ เราผ่าเดียวได้เป็นอธิบดี องคน ได้เป็นราช-
ฤๅษีผู้มีอำนาจมาก ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีพลมาก.

เรานั้นตั้งอยู่ในศีล ๕ ได้ยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ถึงสุคติ
ได้เป็นที่รักของเทวดาทั้งหลาย.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนี้แล.

ทราบว่า ท่านพระปิลินทวัจฉเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประ-
การฉะนี้แล.

จบปิลินทวัจฉเถรอปทาน

๑๕. อรรถกถापิลินทวัจฉเถรอปทาน

อปทานของท่านพระปิลินทวัจฉเถระ มีคำเริ่มต้นว่า นิพพุเต
โลกนาถมฺหิ ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้บำเพ็ญบารมีมาแล้ว ในพระพุทธเจ้าองค์
ก่อน ๆ สัมมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาล
แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตระ บังเกิดในตระกูลมีโภคะ
มาก ในหังสวคินคร พังกรรมในสำนักพระศาสดา โดยนัยดังกล่าวแล้ว

ในหนหลัง เห็นพระศาสดาทรงภิกษุรูปหนึ่งไว้ในตำแหน่งอันเลิศ โดยภาวะเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของเทวดาทั้งหลาย ปรรณาคำแห่งนั้น บำเพ็ญบุญตลอดชีวิต จุตินจากอัทธานั้นแล้ว ท่องเที่ยวไปในเทวดา และมนุษย์ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า บังเกิดในเรือนมีตระกูล เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานแล้ว ท่านบูชาพระสถูปของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น บำเพ็ญทานให้เป็นไปแต่พระสงฆ์ เคลื่อนจากอัทธานั้นแล้ว เสวยสมบัติทั้งสองในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เมื่อพระพุทธเจ้าไม่เสด็จอุบัติขึ้น เป็นพระเจ้าจักรพรรดิให้มหาชนพากันตั้งอยู่ในศีล ๕ ได้กระทำให้มิสวรงค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า. เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลายยังไม่เสด็จอุบัติขึ้นนั้นแล ท่านบังเกิดในตระกูลพราหมณ์ ในกรุงสาวัตถี. ญาติทั้งหลายขนานนามท่านว่า **ปิลินทะ**. บทว่า **วจุโล** ได้แก่ โคตร. ครั้นต่อมาท่านได้ปรากฏนามว่า **ปิลิทวัจจะ** ก็เพราะท่านเป็นผู้มากไปด้วยการสังเวช ท่านจึงบวชเป็นปริพาชก ยังวิชา ๓ ชื่อว่า จูพคันธาระให้สำเร็จ เป็นผู้เที่ยวไปทางอากาศ และรู้จักของผู้อื่นด้วยวิชานั้น ถึงความเป็นผู้เลิศด้วยลาภและยศ อาศัยอยู่ในกรุงราชคฤห์.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลายเป็นผู้ตรัสรู้ยิ่งแล้ว เสด็จเข้าไปกรุงราชคฤห์โดยลำดับ. จำเดิมแต่นั้นมา ด้วยอนุภาพของพระพุทธเจ้า วิชานั้นไม่ได้สำเร็จแก่ท่าน. ท่านไม่ยังกิจของคนให้สำเร็จ. ท่านดำริว่า ข้อที่ท่านได้สดับมาในสำนักอาจารย์และปาจารย์ คือมหาคันธารวิชา ซึ่งเป็นที่ ๆ ท่านทรงจำไว้ได้ แต่จูพคันธารวิชา ย่อมไม่สำเร็จ เพราะฉะนั้น ตั้งแต่พระสมโคดมเสด็จมา วิชาของเราไม่สำเร็จ พระสมณโคดมย่อมทรงทราบมหาคันธารวิชาอย่าง

ไม่ต้องสงสัย กระไรหนอ เราจะเข้าไปหาท่าน ฟังเรียนวิชานั้นใน
สำนักของพระสมณโคดม. เพราะเหตุนั้นแล พระองค์จึงตรัสว่า
ท่านจงบวชในสำนักของเรา. ท่านสำคัญว่า การบริกรรมวิชาเป็นการ
บรรพชา จึงได้บรรพชาแล้ว. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรม
แก่ท่าน ได้ทรงประทานกัมมัฏฐานอันสมควรแก่จริยา. เพราะท่าน
สมบูรณ์ด้วยอุปนิสัย ไม่นานนัก ท่านเริ่มตั้งวิปัสสนาบรรลुพระอรหัต
แล้ว.

ก็เทวดาเหล่านั้นใด ผู้ตั้งอยู่ในโอวาทของท่านในชาติก่อน เกิดใน
สวรรค์ เทวดาเหล่านั้น อาศัยความเป็นผู้กตัญญู เกิดความนับถือใน
ท่านมาก เข้าไปนั่งใกล้พระเถระทั้งเย็นและเช้า. เพราะฉะนั้น พระผู้มี-
พระภาคเจ้า จึงทรงตั้งท่านไว้ในความเป็นผู้เลิศ โดยความเป็นที่รักเป็นที่
พอใจของเทวดาทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุผู้สาวกของ
เรา ผู้เป็นที่รักที่ชอบใจของเทวดาทั้งหลาย ปิณฑวัจจะเป็นเลิศ ท่านถึง
ตำแหน่งอันเลิศอย่างนี้แล้ว หวนระลึกถึงบุญกรรมของตน เมื่อจะประกาศ
บุพพจริยาปทาน ด้วยสามารถปีติและโสมนัส จึงกล่าวคำมีอาทิว่า
นิพพุเต โลกนาถมฺหิ.

ฟังทราบวินิจฉัยในกาลนั้น ดังต่อไปนี้ ชื่อว่า โลกนาถ เพราะเป็น
ที่ฟังคือเป็นประธานของกามโลก รูปโลกและอรุปลโลก. ชื่อว่า อคฺคบุคฺคโธ
เพราะเป็นผู้มีเมธาดีคือประเสริฐล้ำเลิศ. เชื่อมความว่า เมื่อพระโลกนาถ-
ผู้มีเมธาดีคือบุคคลผู้ล้ำเลิศนั้นปรินิพพาน ด้วยขันธปรินิพพาน. บทว่า
ปสฺนฺนจิตฺโต สุมโน ความว่า เราเป็นผู้มีจิตเลื่อมใสด้วยศรัทธา มีใจดี
ด้วยโสมนัส ให้กระทำการบูชาพระสถูป คือพระเจดีย์ของพระผู้มี-

พระภาคเจ้าทรงพระนามว่า สุเมธะนั้น. บทว่า **เย จ ชีณาสวา** ตตฺถ ความว่า ก็พระชีณาสพ คือผู้ละกิเลสได้แล้ว ผู้ชื่อว่าจพภิกขุญา คือผู้ประกอบด้วยภิกขุญา ๖ ชื่อว่า **มหิทฺธิกา** คือ ผู้ประกอบด้วยฤทธิ์มาก. อธิบายว่า เรานิมิตต์พระชีณาสพทั้งหมดนั้น ให้มาประชุมกันในที่นั้น นำมาด้วยความเอื้อเฟื้อ ได้กระทำสังฆภัตที่จะพึงถวายแก่สงฆ์ทั้งสิ้น อธิบายว่า ให้พระชีณาสพนั้นจัน. บทว่า **อุปฏฺฐาโก ตทา อหุ** ความว่า ในกาลเป็นที่ให้สังฆภัตแก่เราในครั้งนั้น ท่านได้เป็นอุปัฏฐากสาวก ชื่อว่า สุเมธะ ตามพระนามของพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนามว่า สุเมธะ. อธิบายว่า สาวกนั้นได้อนุโมทนาชื่นชมยินดีบูชาสักการะแก่เราแล้วได้แสดงอานิสงส์.

บทว่า **เตน จิตฺตปฺปสาเทน** เราได้เข้าถึงวิมานในเทวโลก ด้วยความเลื่อมใสแห่งจิตอันเกิดขึ้นด้วยอำนาจการกระทำการบูชาพระสฤป นั้น, อธิบายว่า เราบังเกิดในทิพยวิมานนั้น. บทว่า **ฉพาสีตีสหฺสุตานิ** ความว่า นางเทพอัปสรหมั่นหกพันนาง ได้ชื่นชมยินดี ยังจิตของเรา ให้ยินดีในวิมานนั้น.

บทว่า **มเมว อนุตฺตุนฺติ** ความว่า เทพอัปสรเหล่านั้น อุปัฏฐาก ด้วยกามทั้งปวงคือด้วยวัตถุกามมีรูปเป็นต้นอันเป็นทิพย์ อนุวัตรตามเรา เท่านั้น คือกระทำตามคำของเรา ในกาลนั้น ตลอดกาลเป็นนิตย์. คำที่ เหลือรู้ได้ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาปีติทวิจฺจนเถราปทาน

ราหุลเถรอปทานที่ ๖ (๑๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเครื่องลาด

[๑๘] เราได้ถวายเครื่องลาดในปราสาท ๗ ชั้น แต่พระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ เชนฐบุรุษของโลก ผู้คงที่
พระมหามุนีผู้เป็นจอมแห่งชน เป็นนระผู้ประเสริฐ อันพระ-
จิณาสพหนึ่งพันแควดล้อมแล้ว เสด็จเข้าพระคันธกุฎี พระ-
ศาสดาผู้ประเสริฐกว่าเทวดา เป็นนระผู้องอาจ ทรงยังพระ-
คันธกุฎีให้รุ่งเรือง ประทับยืนในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ได้ตรัส
พระคาถาเหล่านี้ว่า ที่นอนนี้ผู้ใดให้โชติช่วงแล้ว ดังกระจกเงา
อันชัดดีแล้ว เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว
ปราสาททองอันงดงาม หรือปราสาทแก้วไพฑูรย์เป็นที่รัก
แห่งใจ จักบังเกิดแก่ผู้นั้น ผู้นั้นจักเป็นจอมเทวดา เสวย
เทวราชสมบัติอยู่ ๖๔ ครั้ง ในกัปที่ ๒๑ จักได้เป็นกษัตริย์
พระนามว่าวิมลละ จักเป็นพระเจ้าจักรพรรดิทรงครอบครอง
แผ่นดินสมุทรสภาคร ๔ เป็นขอบเขต พระนครชื่อว่า เรณูวดี
สร้างด้วยแผ่นอิฐ โดยยาว ๓๐๐ โยชน์ สี่เหลี่ยมจตุรัส
ปราสาทชื่อว่าสุทัสนะ อันวิสตุกรรมเทพบุตรนิรมิตให้ ประ-
กอบด้วยเรือนยอดอันประเสริฐ ประดับด้วยแก้ว ๗ ประการ
วิทยากรมีเสียงสปีบอย่างต่าง ๆ กัน มาเกลื่อนกล่นอยู่ เหมือน
จักเป็นนครชื่อว่าสุทัสนะของเหล่าเทวดา รัตมีแห่งนครนั้น
เปล่งปลั่งดังเมื่อพระอาทิตย์อุทัย นครนั้นจักรุงเรื่องจำโดย
รอบ ๘ โยชน์อยู่เป็นนิจ ในแสนกัป พระศาสดาทรงพระ-

นามว่าโคดมโดยพระโคตร ซึ่งมีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอก-
กากราช จักเสด็จอุบัติในโลก ผู้นั้นอันกุศลมูลตกเตือนแล้ว
จักเคลื่อนจากภพดุสิต จักได้เป็นพระราชโอรสของพระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระนามว่าโคดม ถ้าจะพึงอยู่ครองเรือน ผู้นั้น
พึงได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ แต่ข้อที่เขาจะถึงความยินดี
ในเรือนนั้น ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เขาจักออกบวชเป็น
บรรพชิต เป็นผู้มิวัตรอันงาม จักได้เป็นพระอรหันต์มีนาม
ว่าราหุล พระมหามุนีทรงพยากรณ์เราว่า มีปัญญา สมบูรณ์
ด้วยศีล เหมือนนกต้อยตีวิดรักษาไข่ ดังจามรีรักษาขนหาง
เรารู้ทั่วถึงธรรมของพระองค์แล้ว ยินดีอยู่ในศาสนา เรา
กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว ไม่มีอาสวะอยู่ คุณวิเศษเหล่านี้
คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ เราทำให้แจ้ง
ชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนี้แล.
ทราบว่ ท่านพระราหุลเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบราหุลเถรอปทาน

๑๖. อรรถถการาหุลเถรอปทาน

อปทานของท่านพระราหุลเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตรสุต
ภควโต ดังนี้.

ท่านผู้มีอายุแม้นี้ ก็ได้บำเพ็ญบุญญานิจการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์
ก่อน สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง

พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตระบังเกิดในเรือนมีตระกูล ถึงความเป็นผู้
รู้เพียงสาแล้ว ฟังพระธรรมเทศนาอยู่ในสำนักพระศาสดา เห็นพระศาสดา
ทรงตั้งภิกษุรูปหนึ่งไว้ในฐานะอันเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้ใคร่ต่อการศึกษา
เมื่อปรารถนาตำแหน่งนั้นด้วยตนเอง บำเพ็ญบุญอันยังมีการชำระเสนาสนะ
ทำให้สว่างไสวเป็นต้น แล้วได้ตั้งความปรารถนาไว้ ท่านจตุตถกจากอรรถภาพ
นั้นแล้ว ท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวยสมบัติทั้งสอง
ในพุทธบูชากาลนี้ เพราะอาศัยพระโพธิสัตว์ของเรา จึงบังเกิดใน
พระครรภ์ของพระนางยโสธราเทวี ได้นามว่าราหุลกุมาร ทรงเจริญด้วย
ชาติยบริวารเป็นอันมาก. วิธีบรรพชาของท่านมาแล้วในชั้นขณะนั้นเอง.
ท่านบรรพชาแล้วได้รับพระโอวาทด้วยดี ด้วยสุดตบที่เป็นอันมากในสำนัก
พระศาสดา มีญาณแก่กล้า เจริญวิปัสสนาบรรลุพระอรหัต. ก็ท่านเป็น
พระอรหัต พิจารณาข้อปฏิบัติของตน เมื่อพยากรณ์พระอรหัตผลจึงได้
ภยิตคาถา ๔ คาถาเหล่านี้ว่า

ชนทั้งหลายย่อมรู้จักเราว่า พระราหุลผู้เจริญ สมบูรณ์
ด้วยคุณสมบัติ ๒ ประการคือ ชาติสมบัติ ๑ ปฏิปัตติสมบัติ ๑
เพราะเป็นโอรสของพระพุทธเจ้า และเป็นผู้มีปัญญาเห็น
ธรรมทั้งหลาย.

อนึ่ง เพราะอาสวะของเราสิ้นไป และภพใหม่ไม่มีต่อไป
เราเป็นพระอรหันต์เป็นพระทักษิณยบุคคล มีวิชา ๓ เป็น
ผู้เห็นอมตธรรม.

สัตว์ทั้งหลายเป็นดังคนตาบอด เพราะเป็นผู้ไม่เห็นโทษ
ในกาม ถูกข้ายคือตัณหาปกคลุมไว้ ถูกหลังคาคือตัณหา

ปกปิด ถูกมารผูกแล้วด้วยเครื่องผูก คือประมาท
เหมือนปลาในปากลอบจะนั้น.

เราถอนกามนั้นขึ้นได้แล้ว ตัดเครื่องผูกของมารได้แล้ว
ถอนตัณหาพร้อมทั้งรากขึ้นแล้ว เป็นผู้มีคามเยือกเย็นดับ
แล้ว.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อุกเขเนว สมปนฺโน ความว่า ผู้
สมบูรณ์ คือประกอบด้วยคุณสมบัติทั้งสอง คือชาติสมบัติ ๑ ปฏิปัตติ-
สมบัติ ๑. บทว่า ราหุลภฺโทติ มํ วิทู ความว่า เพื่อนสพรหมจารี
ทั้งหลาย รู้จักเราว่า ราหุลภฺททะ. จริงอยู่ พระเจ้าสุทโธทนมหาราช
ทรงทราบว่า พระราหุลนั้นประสูติแล้ว ทรงยึดเอาถ้อยคำที่พระโพธิสัตว์
ตรัสว่า ราหุ (เครื่องผูก) เกิดแล้ว เครื่องผูกพันเกิดแล้ว จึงยึดเอา
พระนามว่าราหุลดังนี้. ในข้อนั้น พระองค์ทรงยึดเอาปริยายที่พระบิดา
ตรัสแล้วแต่ต้นนั่นเอง จึงตรัสว่า ราหุลภฺโทติ มํ วิทู ดังนี้. บทว่า
ภฺโท เป็นคำกล่าวสรรเสริญนั่นเอง. ในกาลต่อมา พระศาสดาทรงตั้ง
ท่านไว้ในตำแหน่งอันเลิศ โดยภาวะเป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษาว่า ภิกษุ
ทั้งหลาย ราหุลนี้เป็นผู้เลิศแห่งภิกษุสาวกของเราผู้ใคร่ต่อการศึกษา.

ท่านได้รับตำแหน่งเอตคคะอย่างนี้แล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตน
เกิดโสมนัส ประกาศถึงปุพพจริยาปทาน จึงตรัสว่า ปทุมุตฺตรสุต
ภควโต ดังนี้เป็นอาทิ. บทว่า สตฺตญฺมิหิ ปาสาทะ ความว่า ชื่อว่า
ปาสาทะ เพราะยังความเลื่อมใสคือยังความโสมนัสให้เกิด. ภูมิทั้ง ๙ ตั้งอยู่
ในชั้นสูง ๆ ในปราสาทใด ปราสาทนั้นนั้น ชื่อว่า สัตตภูมิ ปราสาท ๙
ชั้น บทว่า อาทาสฺ สนฺธุริ อหํ ความว่า เราได้ทำพื้นแว่นให้สำเร็จ

แล้วได้ลาดถวาย อธิบายว่า ได้ลาดบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ประเสริฐของโลกผู้คงที่. บทว่า **จีณาสวสหัสเสหิ** ความว่าเกลื่อนกล่นคือแฉดล้อมไปด้วยพระอรหันต์ ๑,๐๐๐ องค์. ชื่อว่า **ทวิปทินุโท** เป็นจอมแห่งสัตว์สองเท้า คือเป็นจอม เป็นเจ้าแห่งสัตว์สองเท้า เป็นผู้อาจกว่านระ เป็นนมหามุนี เข้าไปหาคือเข้าไปยังพระคันธกุฎี พร้อมด้วยสัตว์สองเท้าเหล่านั้น. บทว่า **วิโรเจนุโต คนธกุฎิ** ความว่า พระศาสดาผู้ประเสริฐผู้เป็นเทพยิ่งกว่าเทพทั้งหลาย ชื่อว่า **เทวเทโว**, ผู้อาจกว่านระทั้งหลาย ชื่อว่า **นราสโร** ยังพระคันธกุฎินั้นให้สว่างไสว ประทับนั่ง ณ ท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ได้ตรัสภายิตพยากรณ์คาถาเหล่านี้. บทว่า **เยนาย โชติตาเสยยา** ความว่า ที่นอนกล่าวคือปราสาทนี้ อันอุบาสกใดให้โชติช่วงแล้ว คือสว่างไสวรุ่งเรืองแล้ว. เราได้ลาดด้วยดี คือทำให้เสมอ เหมือนคันฉ่องทำพื้นให้ใสดูกระจ่าง อันสำเร็จด้วยสัมฤทธิ์และโลหะฉะนั้น. อธิบายว่า เราจักยกย่องอุบาสกนั้น คือจักกระทำให้ปรากฏ. คำที่เหลือรู้ได้ง่ายทั้งนั้น.

บทว่า **อฏฺฐานเมตฺย ตาติ** ความว่า เป็นผู้คงที่ด้วยเหตุใด คือชื่อว่าเป็นผู้คงที่เพราะเป็นผู้ไม่หวั่นไหวในอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์ ได้ประสบคือถึงความยินดี คือไม่เกียจคร้านในเรือนคือในการครองเรือน. อธิบายว่า แต่เหตุที่เขาจะคงที่ถึงความยินดีในเรือนนั้น ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ คือไม่เป็นเหตุ.

บทว่า **นิกฺขนิตฺวา อการสุมา** ความว่า เขาก็จกออกจากการอยู่ครองเรือน สละการครองเรือนนั้นเหมือนสละใบหญ้า ออกบวชเป็นผู้มีวัตรศีลศึกษาดีงาม. บทว่า **ราหุโล นาม นามเนน** ความว่า ชื่อว่า ราหุล

เพราะเป็นพระนามที่พระสิทธัตถะ พระราชบิดาตรัสว่า ราहुล (เครื่องผูก) เกิดแล้ว เครื่องผูกเกิดแล้ว เพราะสดับข่าวว่า พระกุมารประสูติแล้ว ที่พระเจ้าสุทโธทนมหาราชทรงส่งไป. ฟังเห็นว่าพระองค์ตรัสว่า ราहुล (เครื่องผูก) เกิดแล้ว โดยประสงค์ว่า พระกุมารนี้เกิดมาเหมือนทำอันตราย ต่อบรรพชา คือการออกเพื่อคุณอันยิ่งใหญ่เป็นต้นของเรา เหมือนราหู จอมอสูรตั้งขึ้นเคลื่อนไป เพราะกระทำแสงสว่างแห่งวิมานแห่งพระจันทร์ และพระอาทิตย์ให้หม่นหมองฉะนั้น. บทว่า อรหา โส ภวิสสุติ ความว่า ท่านคือผู้เช่นนั้น ผู้สมบูรณ์ด้วยธรรมอัน เป็นอุปนิสัย ประกอบการ ขวนขวายในวิปัสสนาจักเป็นพระอรหันตจีณาสพ.

บทว่า กิถิว อณฺฑํ รุกฺเขยฺย ความว่า ฟังเป็นผู้ไม่ประมาทรักษาศีล เหมือนนกค้อยตีวิดรักษาฟองไข่คือพีชะนั้น. บทว่า จามรี วีย วาลธี ความว่า ฟังสละแม้ชีวิต ไม่ทำลายศีลรักษาไว้ เหมือนจามรีรักษาขนหาง ไม่ดึงขนหาง คือเมื่อขนหางติดคล่องในท่อนไม้ก็ไม่ดึงมา เพราะกลัวขาด ขอมตาย. ปัญญาท่านเรียก นิปกะ ในบทว่า นิปกโ สีสสมฺปนฺโน นี้. พระผู้มีพระภาคเจ้านั้นทรงพยากรณ์อย่างนี้ว่า ผู้ประกอบด้วยปัญญาเครื่อง รักษาตนนั้น ชื่อว่านิปกะ จักเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล เพราะรักษาไว้ไม่ขาด ไม่ทำลายเป็นต้น. ท่านบรรลุพระอรหันตผลอย่างนี้แล้ว วันหนึ่งนั่งในที่ อันสงัดกล่าวคำมีอาทิว่า เรารักษาพระมหายานีอย่างนี้ด้วยสามารถแห่ง โสมนัส. คำที่เหลือรู้ได้ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาราहुลเถราปทาน

อุปเสนวังคันทปุตตเถราปทานที่ ๗ (๑๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกกรรณิการ

[๑๕] เราได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าปทุมุตตระ
เชษฐบุรุษของโลก เป็นนระผู้ประเสริฐ สูงสุดกว่านระ
ประทับนั่งอยู่ที่เงื่อมเขา.

เวลานั้นเราได้เห็นดอกกรรณิการกำลังบาน จึงเด็ดขั้วมัน
แล้วเอามาประดับที่ฉัตร ยกขึ้นนกัน ถวายแด่พระพุทธเจ้า.

และเราได้ถวายวิณฑบาตมีข้าวปรุงด้วยน้ำนม ที่จัดว่า
เป็นโภชนะอย่างดี ได้นิมนต์พระ ๘ รูป เป็น ๕ รูป ทั้งพระ-
พุทธเจ้าให้ฉันที่บริเวณนั้น.

พระสยัมภู มหาจิวรเจ้าผู้เป็นบุคคลผู้เลิศ ทรงอนุโมทนา
เพราะการถวายฉัตร กับการถวายข้าวปรุงด้วยน้ำนมนี้ว่า

เพราะความที่ท่านมีจิตเลื่อมใสนั้น ท่านจักเสวยสมบัติ
และจักได้เทวราชสมบัติ คือเป็นพระอินทร์ ๓๐ ครั้ง.

และจักเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๒๑ ครั้ง เป็นพระเจ้า
ประเทศราช ผู้ไพบุลย์โดยนับไม่ถ้วน.

ชนทั้งหลายจะเรียกนามผู้ใดว่า สุเมธะ เพราะท่านมี
ปัญญาดังแผ่นดิน มีปัญญาดี.

ในแสนกัปแต่กัปนี้ ผู้นั้นจักสมภพในวงศ์ของพระเจ้า
โอกกากราช จักทรงพระนามว่า โคตมะ ตามพระโคตร
พระองค์จักทรงเป็นพระพุทธเจ้า.

ในศาสนาอันรุ่งเรืองของพระองค์นั้น. ท่านจักได้กำเนิด
เป็นมนุษย์ มีชื่อว่า อุปเสนะ จักเป็นสาวกของพระศาสดา.

เมื่อชีวิตของเราในภพสุดท้ายเป็นไปอยู่ เราถอนภพขึ้นได้
ทั้งหมด ขณะมารพร้อมทั้งพาหนะแล้ว ทรงไว้ซึ่งร่างกายอัน
ในที่สุดไว้.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้วละนี้แล.

ทราบว่ ท่านพระอุปเสนะวังคตปุตตเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้
ด้วยประการฉะนี้แล.

จบอุปเสนะวังคตปุตตเถระอปทาน

จบภาณวารที่ ๓

๑๗. อรรถกถาอุปเสนะวังคตปุตตเถระอปทาน

อปทานของท่านพระอุปเสนะวังคตปุตตเถระ มีคำเริ่มต้นว่า
ปทุมุตตรํ ภควนฺตํ ดังนี้.

พระเถระแม้นี้ ได้บำเพ็ญบุญญาริการในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยของพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนมีตระกูล ใน

หังสวดีนคร เจริญวัยแล้ว ไปยังสำนักพระศาสดาฟังธรรม เห็น พระศาสดาทรงตั้งภิกษุรูปหนึ่งไว้ในตำแหน่งอันเลิศกว่าภิกษุผู้นำเลื่อมใส ทั้งหลาย กระทำกรรมคือการดูแลพระศาสดา ปรรณาดำแหน่งนั้น บำเพ็ญกุศลจนตลอดชีวิต ท่องเที่ยวไปในเทวคาและมนุษย์ทั้งหลาย บังเกิดในครรภ์ของนางรูปสารีพราหมณี ในนาลันทคาม ในพุทธกาลนี้ ท่านได้นามว่าอุปเสนะ. ท่านเจริญวัยแล้ว เรียนจบเวท ๓ ฟังธรรมใน สำนักพระศาสดา กลับได้ศรัทธาบวชแล้ว มีพรญาเดียวโดยอุปสมบท คิดว่าเราจะยังห้องแห่งพระอริยะให้เจริญ จึงให้กุลบุตรคนหนึ่งบวช ในสำนักของคน แล้วไปเฝ้าพระศาสดากับกุลบุตรนั้น. ก็แลพระศาสดา ทรงสดับว่า ภิกษุนั้นเป็นสัทธินิหาริกของเขอผู้ไม่มีพรยานั้น จึงทรง ตีเตียนว่า คุณก่อนโมฆบุรุษ เธอเป็นผู้เวียนมาเพื่อความมักมากเกินไปแล ท่านคิดว่า บัดนี้ถ้าเราอาศัยบริษัทถูกพระศาสดาทรงตีเตียน แต่เราจัก อาศัยบริษัทนั้น แลหาทำความเลื่อมใสในพระศาสดา ดังนี้แล้วจึงบำเพ็ญ วิปัสสนา ไม่ช้านักก็บรรลุพระอรหัต. ก็ท่านเป็นพระอรหันต์ สมทาน ประพฤติชุกงกรรมทั้งหมดแม้ด้วยตนเอง. ทั้งชวนผู้อื่นให้สมทานเพื่อ ชุกงกรรมนั้นด้วย. ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงตั้งท่านไว้ใน ตำแหน่งอันเลิศแห่งภิกษุทั้งหลายผู้นำเลื่อมใส. ท่านอันภิกษุรูปหนึ่ง ประสงค์จะเว้นการทะเลาะกันถามว่า บัดนี้ความทะเลาะเกิดขึ้นแล้ว ภิกษุ- สงฆ์แตกเป็นสองพวก เราจะพึงปฏิบัติอย่างไรหนอ จึงแสดงข้อปฏิบัติ แก่ท่านจำเดิมแต่การอยู่สงัด. พระเถระแสดงภาวะที่คนปฏิบัติอย่างนั้น ด้วยการแสดงอ้างถึงการให้โอวาทแก่ภิกษุนั้น จึงพยากรณ์พระอรหัตผล ด้วยประการฉะนี้.

ท่านได้ตำแหน่งเอตทัคคะอย่างนี้แล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตน
เมื่อจะประกาศอปทานแห่งบุพจริยาด้วยอำนาจโสมนัส จึงกล่าวคำมีอาทิว่า
ปทุมุตฺตรํ ภควนตํ ดังนี้. บทว่า **ปพฺพการมฺหิ นิสึทฺตํ** ความว่า
เข้าไปเฝ้ายังที่ใกล้พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ประทับนั่งที่เงื่อมเขาอันเกิดเอง
ในท่ามกลางป่า ผู้สูงสุดกว่านระ ผู้ปรารถนาเงื่อมเขาที่ชื่อน้อมไป
โอนไป ผู้ภาระข้างหน้าว่าเป็นสถานวิเวก.

บทว่า **กณฺโณการปฺปฬิ ทิสฺวา** ความว่า เมื่อเข้าไปใกล้เช่นนั้น
เห็นดอกกรรณิการับานสะพรั่งอยู่ในประเทศนั้น. บทว่า **วณฺเณ เจตฺวานหิ**
ตทา ความว่า เต็ดดอกไม้ที่ขั้วคือที่ก้านให้ขาด ในกาลที่พระตถาคต
ประทับอยู่นั้น. คำว่า **อลงฺกริตฺวาน จตฺตมฺหิ** ความว่า ทำฉัตรให้สำเร็จด้วย
ดอกไม้ที่ขั้ว. บทว่า **พฺพุทธฺส อภิโรปยิ** ความว่า ได้ยกขึ้นกั้นไว้เบื้องบน
พระเศียรของพระพุทธเจ้าผู้ประทับอยู่. บทว่า **ปิณฺฑปาทลฺยจ ปาทลฺสิ**
ความว่า ได้ถวายบิณฑบาตแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ประทับอยู่ ณ ที่นั้น
นั้นแลให้เสวยโดยประการทั่วถึง. บทว่า **ปรมนฺนํ สุโภชนํ** ความว่า
เป็นข้าวปรุงด้วยน้ำมัน คือเป็นอาหารอันสูงสุด กล่าวคือโภชนะอย่างดี
บทว่า **พฺพุทธฺน นวเม ตตฺถ** ความว่า เราได้นิมนต์พระสมณะคือผู้ลอยบาป
ได้แก่ภิกษุผู้ชื่อนาสพ ๘ รูป พร้อมด้วยพระพุทธเจ้าเป็นที่ ๙ ให้ฉันในที่
อันสงัดนั้น.

บทว่า **ยํ วทฺหติ สุเมโธ** ความว่า ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ผู้โคตมะ ผู้มีปัญญาดังแผ่นดิน (กว้างขวาง) คือผู้มีปัญญาเสมอด้วยแผ่นดิน
คือผู้มีปัญญาดีงาม ผู้มีปัญญามีศัพท์บัญญัติสญาณเป็นต้น. บัณฑิตทั้งหลาย
กล่าวว่า **สุเมโธ** แปลว่า ผู้มีปัญญาดี **สุนุทรปฺลฺโย** ผู้มีปัญญางาม

เชื่อมความว่า ท่านผู้นี้จักเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โคตมะ.
ในแสนกัปนับแต่กัปนี้ คำที่เหลือมีเนื้อความรู้ได้ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอุปเสนวังคันทปุตตเถราปทาน

รัฐपालเถราปทานที่ ๘ (๑๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายช้าง

[๒๐] เราได้ถวายช้างเชือกประเสริฐ มิงงานงามควรเป็นราชา
พาหนะ พร้อมทั้งลูกช้างอันมิงงานงามมีความแข็งแรง กัน
ฉัตรขาว แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ เศรษฐ-
บุรุษของโลกผู้คงที่ เราซื้อสถานที่นั้นทั้งหมดแล้ว ได้ให้สร้าง
อารามถวายแก่สงฆ์ ได้ให้สร้างปราสาทไว้ภายในวิหารนั้น
๕๔,๐๐๐ หลัง ได้ทำทานดั่งห้วงน้ำใหญ่แล้ว มอบถวายแก่
พระพุทธเจ้า.

พระสยัมภูมหาวีรเจ้า ผู้เป็นอัครบุคคผล ทรงอนุโมทนา
ทรงยังชนทั้งหมดให้ร่าเริง ทรงแสดงอมตบพ พระพุทธเจ้า
ผู้เป็นนายกพระนามว่าปทุมุตตระ ทรงทำผลบุญทำเราทำแล้ว
ให้แจ้งชัดแล้ว ประทับนั่ง ณ ท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ได้ตรัส
พระคาถาเหล่านี้ว่า ผู้นี้ได้สร้างปราสาท ๕๔,๐๐๐ หลัง เรา
จักแสดงวิบากของผู้นี้ ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว.

กุฎาคารหนึ่งหมื่นแปดพันหลังจักมีแก่ผู้นี้ และกุฎาคาร
เหล่านั้นสำเร็จด้วยทองล้วน เกิดในวิมานอันอุดม ผู้นี้จักเป็น

จอมเทวดาถวายเทวราชสมบัติ ๕๐ ครั้งและจักเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๘ ครั้ง.

ในกัปที่หนึ่งแสน พระศาสดาพระนามว่าโคดมโดยพระโคตรซึ่งมีสภาพในวงศ์พระเจ้าโศกกากราช จักเสด็จอุบัติในโลก.

ผู้นี้อันกุศลมูลตักเตือนแล้ว จักเคลื่อนจากเทวโลก ไปบังเกิดในสกุลที่เจริญมีโภคสมบัติมาก ภายหลัง เขาอันกุศลมูลตักเตือนแล้ว จักบวช จักได้เป็นสาวกของพระศาสดา จักมีนามว่ารัฐपालะ เขามีตนส่งไปแล้ว เพื่อความเพียรสูงระงับ ไม่มีอุปธิ จักกำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว ไม่มีอาสวะนิพพาน.

เราลุกขึ้นแล้ว ละโลกสมบัติออกเหมือนละก้อนเขพะฉะนั้น ความรักในโลกสมบัติไม่มีแก่เรา เรามีความเพียรอันนำธุระไป อันนำมาซึ่งธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ เราทรงไว้ซึ่งกายอันมีในที่สุด ในศาสนาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนั้นแล.

ทราบว่ ท่านพระรัฐपालเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบรัฐपालเถรอปทาน

๑๘. อรรถถาฐปาเลธาปทาน

อปทาน ของท่านพระรัฐपालเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตรสุสภควโต ดังนี้.

ท่านผู้มีอายุแม่นี้ ได้บำเพ็ญบุญญธิการในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ตั้งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ก่อนแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตรเสด็จอุบัติขึ้นเอง บังเกิดในตระกูลคฤหบดีมหาศาล ในหังสวดีนคร เจริญวัยแล้ว โดยกาลล่วงไปแห่งบิดา ดำรงการครองเรือน ผู้จัดการในเรือนคลังแสดงทรัพย์ที่เป็นมาตามวงศ์ตระกูลหาประมาณมิได้ คิดว่าปิยชนมีบิดาปู่ ตา ยาย ทวด เป็นต้นของเรา ไม่สามารถจะถือเอากองทรัพย์มีประมาณเท่านี้ให้เป็นสิทธิของตนไปได้ แต่เราควรจะต้องถือเอาไป ดังนี้แล้วได้ให้มหาทานแก่คนกำพร้าและคนเดินทาง เป็นต้น. ท่านเข้าไปหาดาบสรูปหนึ่งผู้ได้อภิญญาถูกดาบสังฆฆวนในความเป็นใหญ่ในเทวโลก จึงบำเพ็ญบุญอยู่ตลอดชีวิต จุตจากอภัพนั้นแล้ว บังเกิดในเทวโลก เสวยทิพยสมบัติดำรงอยู่ในเทวโลกนั้นตลอดอายุ จุตจากเทวโลกนั้นแล้ว บังเกิดเป็นบุตรคนเดียวแห่งตระกูลผู้สามารถจะดำรงรัฐที่แตกต่างในมนุษยโลก. โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตรเสด็จอุบัติในโลก ทรงประกาศธรรมจักรอันประเสริฐ ยังสรรพสัตว์ให้ถึงภูมิอันเป็นแดนเกษมกล่าวคือนิพพานมหานคร. ลำดับนั้น กุลบุตรนั้น ถึงความเป็นผู้รู้เพียงสาโดยลำดับ วันหนึ่งไปสู่วิหารกับอุบาสกทั้งหลาย เห็นพระศาสดาทรงแสดงธรรมอยู่ มีจิตเลื่อมใสนั่งอยู่ที่ท้ายบริษัท.

ก็โดยสมัยนั้นแล พระศาสดาทรงตั้งภิกษุรูปหนึ่งไว้ในตำแหน่งอัน
เลิศแห่งบรรพชิตผู้บวชด้วยศรัทธา. ท่านเห็นดังนั้นแล้วมีจิตเลื่อมใส ถวาย
มหาทานแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้แวดล้อมไปด้วยภิกษุแสนรูป ตลอด
๗ วัน แล้วปรารถนาตำแหน่งนั้น. พระศาสดาทรงเห็นความสำเร็จโดย
หาอันตรายมิได้ จึงทรงพยากรณ์ว่า ภิกษุนี้จักเป็นผู้เลิศแห่งภิกษุผู้บวช
ด้วยศรัทธา ในพระศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า
โคดม ในอนาคต. ท่านถวายบังคมพระศาสดา และไหว้ภิกษุสงฆ์แล้ว
ลุกจากอาสนะหลีกไป. ท่านบำเพ็ญบุญจนตลอดอายุ จุตินิพพานนั้น
แล้ว ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ในกัปที่ ๕๒ แต่ภัทรกัปนี้ใน
กาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าสุสละ ราชบุตรทั้ง ๓ พระองค์
ผู้ต่างมารดา กันอุปฐากพระศาสดาอยู่ ได้บำเพ็ญกิจเพื่อสหายในบุญกิริยา
แก่ราชบุตรเหล่านั้น. ท่านตั้งสมกุศลเป็นอันมากในภพนั้น ๆ ด้วยอาการ
อย่างนี้ ท่องเที่ยวไปในสุคติเท่านั้น ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดใน
เรือนรัฐบาลเศรษฐี ในอุลลโกฏฐิกนิคมในกรุงรัฐะ. ท่านได้นามตามวงศ์
ตระกูลนั้นแล้วว่ารัฐบาละ เพราะบังเกิดในตระกูลฟ้าสามารถดำรงรัฐที่แตก
ไป. ท่านเจริญด้วยบริวารเป็นอันมาก ถึงความเป็นหนุ่มโดยลำดับ
ผู้อันมารดาบิดาตกแต่งด้วยภรรยาอันสมควร ให้ตั้งอยู่ในยศใหญ่ เสวย
สมบัติเช่นกับทิพยสมบัติ.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จจาริกไปในชนบทในกรุงรัฐ
บรรลุถึงอุลลโกฏฐิกนิคม. รัฐบาลบุตรได้ฟังดังนั้นแล้ว เข้าไป
เฝ้าพระศาสดาฟังธรรมในสำนักพระศาสดา ได้ศรัทธาประสงค์จะบวช
อดอาหาร ๗ วัน มารดาบิดาจึงจำอนุญาตให้แสนยาก จึงเข้าไปเฝ้า

พระศาสดา ขอบรรพชา บวชในสำนักของภิกษุรูปหนึ่ง ตามพระดำรัส
สั่งของพระศาสดา กระทำกรรมโดยโยนิโสมนสิการ เจริญวิปัสสนาแล้ว
บรรลुพระอรหัต. ก็แลครั้นบรรลुพระอรหัตแล้ว ทูลขออนุญาตพระศาสดา
แล้ว ไปยังอุลลโกฏฐิกนิคมเพื่อเยี่ยมมารดา เทียวบิณฑบาตตามลำดับ
ตรอกในนิคมนั้น ได้ขนมกุมมาสที่ค้างคืนในนิเวศน์ของบิดา ฉันทนม
กุมมาสนั้น เหมือนฉันทน้ำอมฤต ถูกบิดานิมนต์ฉันทในวันรุ่งขึ้น ได้รับ
นิมนต์เพื่อฉันทในวันรุ่งขึ้น ในวันที่ ๒ ฉันทบิณฑบาตในนิเวศน์ของบิดา
เข้าไปหาหญิงผู้เป็นนางสนมผู้ประดับตกแต่ง เมื่อนางกล่าวคำมีอาทิว่า
ข้าแต่พระลูกเจ้า นางฟ้าเหล่านั้นชื่อเป็นเช่นไร ท่านประพาศิพรหมจรรย์
เพราะเหตุแห่งนางฟ้าเหล่านั้นหรือคั้งนี้แล้ว เมื่อนางสนมนั้นเริ่มเพื่อทำ
กรรมคือการประเล้าประโลม จึงได้เปลี่ยนแปลงความประสงค์เช่นนั้น
แสดงธรรมอันเกี่ยวข้องกับอนิจจลักษณะเป็นต้น จึงได้กล่าวคาถาเหล่านี้ว่า

เชิญดูอัฏภาพอันธรรมดาคดแต่งให้วิจิตร มีกายเป็นแผล
อันกระดุก ๓๐๐ ท่อนยกขึ้นแล้ว กระลั่นกระส่าย คนพาล
พากันดำริหวังมาก อันไม่มีความยั่งยืนตั้งมั่น

เชิญดูรูปอันปัจจัยกระทำวิจิตรด้วยคุ่มหูอันสำเร็จด้วย
แก้วมณี หุ้มด้วยหนังมีร่างกระดุกอยู่ภายใน. งามพร้อม
ไปด้วยผ้าต่าง ๆ.

มีทำทั้งสองอันฉาบทาด้วยครั้งสด มีหน้าอันไฉทาด้วย
จุก สามารถทำให้คนพาลลุ่มหลงได้ แต่ไม่สามารถทำให้
ผู้แสวงหาฝั่งโน้นลุ่มหลง.

ผมทั้งหลาย อันบุคคลตบแต่งเป็นลอนคลุมด้วยตาข่าย
นัยน์ตาทั้งสองอันหยอดด้วยยาตา สามารถทำให้คนพาล
ลุ่มหลงได้ แต่ไม่สามารถทำให้ผู้แสวงหาฝั่งโน้นลุ่มหลง.

กายอันเปื่อยเน่าอันบุคคลตบแต่งแล้ว เหนือนกล่องยาตา
ใหม่ ๆ วิจิตรด้วยลวดลายต่าง ๆ สามารถทำให้คนพาล
ลุ่มหลงได้ แต่ไม่สามารถทำให้ผู้แสวงหาฝั่งโน้นลุ่มหลง.

นายพรานเนื้อดักบ่วงไว้ แต่เนื้อไม่ติดบ่วง เมื่อนายพราน
เนื้อคร่ำครวญอยู่ พวกเนื้อพากันมากินเหยื่อแล้วหนีไป.

บ่วงของนายพรานขาดไปแล้ว เนื้อไม่ติดบ่วง เมื่อ
นายพรานเสรำโศกอยู่ พวกเนื้อพากันมากินเหยื่อแล้วหนีไป.

ท่านกล่าวคาถาเหล่านี้แล้วเหาะขึ้นสู่เวหาส นั่งที่แผ่นศิลาอันเป็น
มงคล ในมิกวานชินอุทยานของพระเจ้าโกรพะยะ. ได้ยินว่า พระบิดาของ
พระเถระได้ให้ใส่กลอนลูกคาลที่ชุ่มประศู ทั้ง ๗ จึงสั่งบังคับนักมวยปล้ำ
ทั้งหลายว่า พวกท่านอย่าให้เพื่อออกไป ให้เปลื้องผ้ากาสะยะแล้วให้นุ่ง
ผ้าขาว. เพราะเหตุนั้นพระเถระจึงได้ไปทางอากาศ. ลำดับนั้น พระ-
เจ้าโกรพะยะทรงทราบว่พระเถระนั่งในที่นั้น จึงเสด็จเข้าไปหาท่านให้
ระลึกด้วยสัมโมทนิยกถาและสารณียกถาแล้วตรัสถามว่า ข้าแต่ท่านรัฐปาละ
ผู้เจริญ ท่านบวชในพระศาสนา นี้ ถึงความเสื่อมเพราะพยาธิหรือ หรือ
เสื่อมเพราะชราโรคะและญาติ จึงบวช ก็ท่านไม่ถึงความเสื่อมอะไร ๆ แล
แต่เหตุไฉนจึงบวชเล่า. ลำดับนั้น พระเถระได้แสดงภาวะที่คนทราบ
ถึงธรรมเทศ ๔ ข้อเหล่านี้แก่พระราชา คือโลกอันชราโน้มเข้าไปใกล้

ไม่ยั่งยืน, โลกไม่มีที่ด้านทานไม่เป็นอิสระ. โลกไม่มีที่พึ่ง จำต้องละ
สิ่งทั้งปวงไป โลกพร่องอยู่เป็นนิตย์ไม่อึด เป็นทาสแห่งตัณหา เมื่อ
จะกล่าวตามทศคติเทศนานั้น จึงกล่าวคาถาเหล่านั้นว่า

เราเห็นหมู่มนุษย์ที่มีทรัพย์ในโลกนี้ ได้ทรัพย์แล้วไม่
ให้ทาน เพราะความลุ่มหลง ได้ทรัพย์แล้วทำการสังสมไว้
และปรารถนาอยากได้ยิ่งขึ้นไป.

พระราชากดี ช้างวงชิงเอาแผ่นดิน ครอบครองแผ่นดินอันมี
สาครเป็นที่สุด ตลอดฝั่งสมุทรข้างโน้นแล้ว ไม่รู้จักอึด ยัง
ปรารถนาจักครอบครองฝั่งสมุทรข้างโน้นอีกต่อไป.

พระราชากดี มนุษย์เหล่าอื่นเป็นอันมากกดี ผู้ยังไม่.
ปราศจากตัณหา ย่อมเข้าถึงความตาย ทั้งยังไม่เต็มความ
ประสงค์ ก็พากันละทิ้งร่างกายไป ความอึดด้วยกามทั้งหลาย
ย่อมไม่มีในโลกเลย.

หมู่ญาติพากันสยายผมร้องไห้คร่ำครวญถึงผู้นั้น และ
รำพันว่าทำอะไรหนอ พวกญาติของเราจึงจะไม่ตาย ครั้น
พวกญาติตายแล้ว ก็เอาผ้าห่มนำไปเผาเสียที่เชิงตะกอน ผู้ที่
ตายไปนั้นถูกเขาแทงด้วยหลาว เเผาด้วยไฟ ละโภคะทั้งหลาย
มีแต่ผ้าผืนเดียวติดตัวไป เมื่อบุคคลจะตาย ย่อมไม่มีญาติ
หรือมิตรสหายช่วยต้านทานได้.

พวกที่รับมรดก ก็มาขนเอาทรัพย์ของผู้ตายนั้นไป ส่วน
สัตว์ที่ตายย่อมไปตามยถากรรม เมื่อตายไม่มีทรัพย์สมบัติ
อะไร ๆ คือพวกบุตร ภริยา ทรัพย์ แวนแคว้น สิ่งใด ๆ
จะติดตามไปได้เลย.

บุคคลจะอายุยืนเพราะทรัพย์ก็หาไม่. จะละความแก่ไป
แม้เพราะทรัพย์ก็หาไม่ นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวชีวิตนั้น
แล้วว่า เป็นของน้อยไม่ยั่งยืน มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา.

ทั้งคนมั่งมีและคนยากจน ย่อมถูกต้องผัสสะเหมือนกัน
ทั้งคนพาลและคนฉลาดก็ถูกต้องผัสสะเหมือนกันทั้งนั้น แต่
คนพาลถูกอารมณ์ที่ไม่พอใจเบียดเบียน ย่อมอยู่เป็นทุกข์
เพราะความเป็นพาล ส่วนนักปราชญ์ถูกผัสสะถูกต้องแล้ว
ย่อมไม่หวั่นไหว.

เพราะฉะนั้นแล ปัญญาจึงจัดว่าประเสริฐกว่าทรัพย์ เพราะ
ปัญญาเป็นเหตุให้บรรลุนิพพาน แต่คนพาลไม่ปรารถนาจะ
บรรลु พากันทำความชั่วต่าง ๆ อยู่ในภพน้อยภพใหญ่เพราะ
ความหลง

ผู้ใดทำกรรมชั่วเพราะหลงแล้ว ผู้นั้นจะต้องเวียนตาย
เวียนเกิดอยู่ในวัฏสงสารรำไป บุคคลผู้มีปัญญาน้อย เมื่อเชื่อ
ต่อการทำของบุคคลผู้ทำกรรมนั้น ก็จะต้องเวียนตายเวียน
เกิดอยู่รำไปเหมือนกัน.

เปรียบเหมือนโจรผู้มีความผิด ถูกจับเพราะโจรกรรมมา
มีตัดช่องเป็นต้น ละไปแล้วย่อมเดือดในปรโลกเพราะ
กรรมของตนฉะนั้น.

ฉะนั้น กามทั้งหลายงามวิจิตร มีรสอร่อย นำรื่นรมย์ใจ
ย่อมย่ำยีจิตด้วยรูปแปลก ๆ ถูกอนมหาบพิตร เพราะ
อาตมภาพ ได้เห็นโทษในกามคุณทั้งหลาย จึงออกบวช

มาณพทั้งหลายทั้งหม่อมทั้งแก่ ย่อมตกไปเพราะร่างกาย
แตกเหมือนผลไม้ห่าล่นฉะนั้น ดูก่อนมหาบพิตร อาตมภาพ
เห็นความไม่เที่ยงแม้ข้อนี้ ความเป็นสมณะอันไม่ผิดนั้นแล
ประเสริฐ

อาตมภาพออกบวชด้วยศรัทธา เข้าถึงการปฏิบัติชอบ
ในศาสนาของพระชินเจ้า บรรพชาของอาตมภาพไม่มีโทษ
อาตมภาพไม่เป็นหนี้บริโศภโกชนะ อาตมภาพเห็นกาม
ทั้งหลายโดยความเป็นของอันไฟติดทั่วแล้ว เห็นทองทั้งหลาย
โดยความเป็นดังศัสตรา เห็นทุกข์จำเดิมแต่ก้าวลงสู่ครรภ์
เห็นภัยในนรกจึงออกบวช.

อาตมภาพเห็นโทษอย่างนี้แล้ว ได้ความสังเวชในกาล
นั้น ในกาลนั้นอาตมภาพเป็นผู้ถูกลูกศร คือราคะเป็นต้น
แทงแล้ว บัดนี้บรรลู่ถึงความสิ้นอาสวะแล้ว.

พระศาสดาอันอาตมภาพคุ้นเคยแล้ว อาตมภาพได้ปลง
ภาระอันหนักลงแล้ว ถอนตัณหาเครื่องนำไปสู่ภพขึ้นแล้ว.

บรรลู่ถึงประโยชน์ที่กุลบุตรออกบวชเป็นบรรพชิตต้องการ
นั้นแล้ว บรรลู่ถึงความสิ้นสังโยชน์ทั้งปวงแล้ว.

พระเถระแสดงธรรมแก่พระเจ้าโคโรพอย่างนี้แล้ว จึงไปยังสำนัก
พระศาสดานั้นแล. และครั้นกาลภายหลัง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่ง
ท่ามกลางหมู่พระอริยเจ้า จึงทรงตั้งพระเถระไว้ในตำแหน่งอันเลิศ แห่ง
ภิกษุผู้บวชด้วยศรัทธา.

พระเถระนั้น ได้รับตำแหน่งเอตทัคคะอย่างนี้แล้ว ระลึกถึงบุญกรรม แล้วเกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพริดาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปทุมุตตรุตฺส ภคฺวโต** ดังนี้. บทว่า **วรนาโค มยา ทินฺโน** ความว่า เรา เลื่อมใสในรูปกายของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ได้ถวายช้างเชือกประเสริฐ สูงสุด ประเสริฐสุด มีงาอนงามดั่งอนไถ มีงาเช่นกับงอนรด แข็งแรง ควรเป็นราชพาหนะ หรือควรแก่พระราชา. บทว่า **เสตจฺจตุโตปโสภิต** ความว่า กั้นด้วยเสวตฉัตรอันงดงามที่ยกขึ้นบนคอช้าง. ช้างเชือกประเสริฐ อย่างไม่อีก. พร้อมด้วยเครื่องแต่งตัวช้าง คือพร้อมด้วยเครื่องประดับช้าง เราได้สร้างสังฆาราม ทำวิหารอันน่ารื่นรมย์ เพื่อเป็นที่อยู่ของภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน. บทว่า **จตุปญฺญาสสหฺสุตฺตานิ** ความว่า เมื่อ สร้างวิหารนั้นเสร็จแล้ว เราได้สร้างปราสาท ๕๔,๐๐๐ ไว้ในระหว่างวิหาร นั้น. บทว่า **มโหมทานํ กริตฺวาน** ความว่า เราได้จัดแจงมหาทาน อันประกอบด้วยสรรพบริวาร อันเสมอกับท้วงน้ำใหญ่ แล้วมอบถวาย แต่พระมุนีผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่.

บทว่า **อนุโมทึ มหาวิโร** ความว่า ชื่อว่า มหาวีระ เพราะ ความเพียรกล่าวคือความอุตสาหะอันไม่ขาดสายในสี่อสงไขยแสนกัป เป็น พระสยัมภู คือพระผู้เป็นเอง ได้พระสัพพัญญุตญาณ เป็นบุคคลผู้เลิศคือผู้ ประเสริฐ ได้อนุโมทนาคือกระทำอนุโมทนาวิหารทาน. บทว่า **สพฺเพ** **ขเน** **หาสยนฺโต** ความว่า ทรงกระทำเทวดาและมนุษย์ อันนับไม่ถ้วน ในจักรวาลทั้งสิ้นให้รำเรงยินดีแล้วทรงแสดงประกาศ เปิด เปิดเผยกระทำ ใ้ง่ายดาย พระธรรมเทศนาอริยสัจ ๔ อันประกอบด้วยอมตนิพพาน.

บพว่า **ตัม เม วิทยาสา** ความว่า ได้กระทำความเป็นผู้กตัญญู
แก่เรานั้นให้มีกำลัง คือให้ปรากฏเป็นพิเศษ. บพว่า **ชลชุตตมนามโก**
ได้แก่ ดอกปทุมที่เกิดในน้ำชื่อว่า **ชลชะ** อธิบายว่า มีนามว่า **ปทุมุตตระ**.
บาลีว่า **ชลชุตตมนายโก** ดังนี้ก็มี. ในบทนั้น ที่ชื่อ **ชลชะ** เพราะ
รุ่งเรืองด้วยรัศมีของตน. ได้แก่พระจันทร์เทวบุตรพระสุริยเทวบุตร เทวดา
และพรหม. ชื่อว่า **ชลชุตตม** เพราะเป็นผู้สูงสุดกว่าผู้รุ่งเรืองเหล่านั้น.
ชื่อว่า **นายโก** เพราะเป็นผู้นำอันสูงสุดกว่าสัตว์ทั้งปวง อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า
นายโก เพราะนำไปคือยังสรรพสัตว์ผู้มีสัมภาระให้ถึงนิพพาน. ผู้นำนั้น
ด้วย เป็นผู้สูงสุดแห่งผู้รุ่งเรืองด้วย เพราะฉะนั้นจึงชื่อว่า **ชลชุตตมนายโก**.
บพว่า **ภิกขุสงฺฆเม นิสิติตฺวา** ความว่า ประทับนั่ง ณ ท่ามกลางแห่ง
ภิกษุสงฆ์แล้วได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ คือทรงแสดงทำให้ปรากฏ. คำที่
เหลือมือธรรมง่ายทั้งนั้นแล.

จบบรรณถกถาฐปาเลธาปทาน

โศปากเถรอปทานที่ ๕ (๑๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายอาสนะดอกไม้

[๒๑] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธิชัตตะ เสด็จมายังสำนักของเรา ซึ่งกำลังชำระเงื้อมเขาอยู่ที่ภูเขาสูงอันประเสริฐ เราเห็นพระพุทธเจ้าเสด็จเข้ามา ได้ตกแต่งเครื่องลาดแล้ว ได้ปูลาดอาสนะดอกไม้ถวายแด่พระโลกเชษฐ์ผู้คงที่ ประทับนั่งพระภาคเจ้า พระนามว่าสิทธิชัตตะนายกของโลก ประทับนั่งบนอาสนะดอกไม้ ทรงทราบคติของเรา ได้ตรัสความที่สังขารไม่เที่ยงว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ มีความเกิดขึ้นและเสื่อมไปเป็นธรรมดา เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป ความที่สังขารเหล่านั้นสงบระงับเป็นสุข.

พระสัพพัญญูเชษฐบุรุษของโลก เป็นพระผู้ประเสริฐ ทรงเป็นนักปราชญ์ ตรัสดังนี้แล้ว เสด็จเหาะขึ้นในอากาศ ดังพระยาหงส์ในอัมพร.

เราละทิวชของตนแล้ว เจริญอนิจจสัญญา ครั้งเราเจริญอนิจจสัญญาได้วันเดียวก็ทำกาละ ณ ที่นั่นเอง เราเสวยสมบัติทั้งสอง อันกุศลมูลตักเตือนแล้วเถิดในภพที่สุด เข้าถึงกำเนิดพ้อคร้ว.

เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เรามีกาลฝน ๗ โดยกำเนิด ได้บรรลุพระอรหัต เราปรารภความเพียร มีใจแน่วแน่ตั้งมั่นอยู่ในศีลด้วยดี ยังพระมหานาคให้ทรงยินดีแล้ว ได้

อุปสมบท ในปีที่ ๕๔ แต่ปีนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น
ด้วยผลแห่งกรรมนั้นเราไม่รู้ทุกติเสย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
อาสนะดอกไม้ในปีที่ ๕๔ แต่ปีนี้ เราได้เจริญสัตถุญาใด
ในกาลนั้น เราเจริญสัตถุญยานั้นอยู่ ได้บรรลุดุอาสวชัยแล้ว.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้าเรา
ได้ทำเสร็จแล้วละนี้.

ทราบว่ ท่านพระโสปากเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบโสปากเถรอปทาน

๑๕. อรรถถาโสปากเถรอปทาน

อปทานของท่านพระโสปากเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปพุภาร์ โสชย-
ตสฺส ดังนี้.

ท่านพระโสปากะแม่นี่ ได้บำเพ็ญบุญญานุการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์
ก่อน ๆ สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ใน
กาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า สิทธัตถะบังเกิดเป็นบุตรแห่ง
กุกกุณพิกคนหนึ่ง. วันหนึ่ง เห็นพระศาสดาแล้วได้น้อมนำผลมะจั่วเข้าไป
ถวายพระศาสดา. พระศาสดาเสวยแล้ว เพราะทรงอาศัยความอนุเคราะห์
แก่ท่าน. ภิกษุนั้นเลื่อมใสยิ่งในพระศาสดาและในพระสงฆ์ เริ่มตั้งสลา-
กัต ได้ถวายภัตเจื่อน้ำมันตลอดอายุแก่ภิกษุ ๓ รูป ด้วยอำนาจสังฆุทเทส.
ท่านเสวยสมบัติในเทวโลก และมนุษย์โลก ไป ๆ มา ๆ ด้วยบุญเหล่านั้น

ครั้งหนึ่งบังเกิดในกำเนิดมนุษย์ ได้ถวายภัตเจื่อน้ำนมแก่พระปัจเจก-
พุทธเจ้ารูปหนึ่ง.

ท่านบำเพ็ญบุญในภพนั้น ๆ อย่างนี้ ท่องเที่ยวไปในสุคตินั้นเอง
ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ถือปฏิสนธิในท้องของหญิงเชื้อใจคนหนึ่งในกรุง-
สาวัตถี ด้วยผลอันไหลออกแห่งกรรมในก่อน. นางบริหารครรภ์ตลอด ๑๐
เดือน เมื่อครรภ์แก่ ในเวลาตลอดไม่สามารถจะคลอด ท่านได้ถึงความ
สลบ นอนเหมือนตายไปหลายเวลา. พวกญาตินำนางไปสู่ป่าช้าด้วยสำคัญ
ว่าตายแล้ว ยกขึ้นสู่จิตกาธาร เมื่อพายุฝนตั้งขึ้น ด้วยอำนาจของเทวดา
จึงไม่ได้จุดไฟ พวกกันหลีกไป. ทารกเป็นผู้ไม่มีโรคออกจากท้องมารดา
ด้วยอำนาจแห่งเทวดานั้นเอง เพราะเธอเกิดในภพสุดท้าย. ฝ่ายมารดา
ได้ทำกาละแล้ว. เทวดาเข้ามาด้วยรูปเป็นมนุษย์พาเด็กนั้นไปวางไว้ในเรือน
ของตนเฝ้าป่าช้า เลี้ยงดูด้วยอาหารอันสมควร ตลอดเวลาเล็กน้อย. เบื้อง
หน้าแต่นั้น คนเฝ้าป่าช้ากระทำให้เป็นเหมือนบุตรของตนให้เจริญแล้ว.
ท่านเมื่อเจริญอย่างนั้น เที่ยวเล่นกับเด็กชื่อว่า **สุบปิยะ** อันเป็นบุตรของคน
เฝ้าป่าช้านั้น. เขาได้ชื่อว่า **โสปกะ** เพราะเกิดเติบโตในป่าช้า.

ภายหลังวันหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแผ่ข่าย คือพระญาณไปใน
เวลาไกลรุ่ง ทรงตรวจดูเฉพาะสัตว์ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ผู้จะแนะนำได้ จึงทอด
พระเนตรเห็นท่านอยู่ในข่ายคือพระญาณ จึงได้เสด็จไปสู่ที่ป่าช้า. ทารกอัน
บุพเหตุตกเดือน จึงมีใจเลื่อมใสเข้าไปเฝ้าพระศาสดา ถวายบังคมได้ยืน
อยู่แล้ว. พระศาสดาทรงแสดงธรรมแก่เธอ. เธอฟังธรรมแล้วทูลขอ
บรรพชา ถูกพระศาสดาตรัสถามว่า เธอเป็นผู้อันบิดาอนุญาตแล้วหรือ ?
จึงได้นำบิดาไปยังสำนักพระศาสดา. บิดาของเธอถวายบังคมพระศาสดา

แล้ว อนุญาตด้วยคำว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์โปรดให้
บรรพชาเด็กนี้เถิด. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงให้เธอบรรพชาแล้ว ทรง
แนะนำด้วยเมตตาภาวนา เธอกำหนดกรรมฐานมีเมตตาเป็นอารมณ์อยู่ใน
ป่าช้าไม่นานนัก กระทำฌานมีเมตตาเป็นอารมณ์ให้เป็นบาท เจริญ
วิปัสสนาทำให้แจ้งซึ่งพระอรหัตต์แล้ว. ท่านแม่เป็นพระอรหันต์แล้ว ก็ได้
แสดงเมตตาภาวนาวิธีแก่ภิกษุในป่าช้าเหล่านี้ จึงได้กล่าวคาถาว่า **ยถาปี
เอกปุตตสมิ** ดังนี้เป็นต้น. ท่านกล่าวคำอธิบายไว้ว่า มารดาและบิดาพึง
เป็นผู้มีความฉลาด แสวงหาประโยชน์เกื้อกูลโดยส่วนเดียวในบุตรน้อย
คนเดียวผู้เป็นที่รักที่พอใจฉันใด พึงเป็นผู้มีความฉลาดในสัตว์ทั้งปวง
ผู้สถิตอยู่ในทิศทั้งปวง ต่างด้วยทิศตะวันออกเป็นต้น หรือในภพทั้งปวง
ต่างด้วยกามภพเป็นต้น แม้ในสถานที่มั่นคงทั้งปวง ต่างด้วยคนหนุ่มเป็นต้น
ฉันนั้น ไม่กระทำเขตแดนว่า มิตร ผู้เป็นกลาง ผ้าเป็นข้าศึก พึงเจริญ
เมตตามิตรเป็นอันเดียวกัน ในที่ทุกสถาน ด้วยอำนาจความแตกต่างแห่ง
เขตแดน ก็แลครั้นกล่าวคาถานี้แล้วได้ให้โอวาทว่า ถ้าท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
พึงเจริญเมตตาอย่างนี้ไซ้ และอานิสงส์เมตตา ๑๑ อย่างที่พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าตรัสโดยนัยมีอาทิว่า ย่อมหลับเป็นสุข ดังนี้ ท่านทั้งหลายจงเป็น
ผู้มีส่วนแห่งอานิสงส์ของเมตตา ๑๑ อย่างนั้น โดยส่วนเดียว.

ท่านได้บรรลุผลอย่างนี้แล้ว พิจารณานุญที่คนทำแล้วเกิดโสมนัส
เมื่อจะแสดงปฐพจรีตาปทานจึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปพฺภาริ โสภณนุตฺตส**
ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ปพฺภาริ** ได้แก่ ที่อันสงัดแห่งภูเขอัน
ล้วนแล้วแต่หิน. ท่านกระทำที่นั่นให้เป็นกำแพงอิฐ เพราะเป็นสถานที่
สมควรแก่บรรพชิต ประกอบบานประตูไว้ ถวายเพื่อเป็นที่อยู่ของพวกเขา

ภิกษุ. ชื่อว่า **ปพฺพการ** เพราะจะต้องปรารธนาภาระหนักโดยประการ.
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ เสด็จมา คือเสด็จถึงสำนักของเรา
ผู้ชำระเงื่อมเขานั้นให้สะอาด.

บทว่า **พฺพชฺช อุปคตํ ทิสฺวา** ความว่า เราเห็นพระพุทธรเจ้าเสด็จ
มาสู่สำนักของเราอย่างนี้แล้ว ให้ปลูกลาดเครื่องลาด คือเครื่องหญ้าและใบ
ไม้เป็นต้น เครื่องลาดไม้ให้สำเร็จ ถวายอาสนะดอกไม้มือ คืออาสนะอัน
สำเร็จด้วยดอกไม้ แต่พระพุทธรเจ้า ผู้เป็นโลกเชษฐ ผู้คงที่คือชื่อว่า
ประกอบด้วยดอกเครื่องคงที่ เพราะเป็นผู้ไม่หวั่นไหวในอิฏฐารมณ์และ
อนิฏฐารมณ์เป็นสภาวะ.

บทว่า **ปฺปฺพสาสเน นิสิตฺติว** ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระ-
นามว่า สิทธัตถะ ผู้นำโลก ประทับนั่งบนอาสนะดอกไม้มือที่เขาตบแต่ง
ไว้นั้น. บทว่า **มมญฺจ คตฺติมญฺจาย** ความว่า ทราบคือรู้คดี คือสถานที่
อุบัติต่อไปของเรา แล้วทรงเปล่งคือแสดง **อนิจฺจตา** คือภาวะเป็นของ
ไม่เที่ยง.

บทว่า **อนิจฺจา วต สขฺขาร** ความว่า สังขารทั้งปวงอันอาศัย
ปัจจัยตบแต่งขึ้นโดยส่วนเดียว คือมีความเป็นไปตามปัจจัยเป็นธรรมดา
ชื่อว่าไม่เที่ยงหนอ เพราะธรรมดาว่ามีแล้วกลับไม่มี. บทว่า **อุปฺปาทย-**
ธมฺมิโน ความว่า สังขารเหล่านั้นเกิดขึ้นแล้ว มีความพินาศไปเป็น
สภาวะ คือเกิดขึ้นแล้ว ปรากฏแล้ว ย่อมดับไปคือย่อมพินาศไป. บทว่า
เตสํ รูปสโม สฺสุโข ความว่า การเข้าไปสงบแห่งสังขารเหล่านั้นโดยพิเศษ
เป็นสภาพนำมาซึ่งความสุข. อธิบายว่า พระนิพพานอันกระทำความสงบ
แห่งสังขารเหล่านั้นนั้นแล เป็นสุขโดยส่วนเดียว.

บทว่า **อิท วตฺวาน สพฺพญญ** เชื่อมความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้รู้ธรรมทั้งปวง เป็นผู้ประเสริฐที่สุดคือเป็นผู้เจริญแห่งโลก เป็นผู้ยิ่งใหญ่ เป็นประธาน เป็นวีรบุรุษแห่งนระ ตรัสคือแสดงพระธรรมเทศนาอัน เกี่ยวด้วยสภาวะไม่เที่ยงนี้ เหาะไปสู่ท้องฟ้า คือสู่อากาศ เหมือนพญาหงส์ ในอัมพรคือบนอากาศฉะนั้น.

ละ คือทั้งทิวฏฐิของตนคือลัทธิ ความยินดีความชอบใจ ได้แก่ อธิษาศัยของตน. บทว่า **ภาวยานิจฺจสฺสยฺห** ความว่า เราทำสัญญาอันเป็น ไปในสภาวะอันไม่เที่ยง ว่าไม่เที่ยงให้เกิดมี คือให้เจริญ ได้แก่ ทำไว้ในใจ. บทว่า **ตฺตฺ กาลํ กโต อหิ** ความว่า ทำกาลละในชาตินั้น ๆ จากชาตินั้น คือตกเดือนไป. บทว่า **เทว สมฺปตฺติ อนุโรทฺวา** ความว่า เสวยสมบัติทั้ง ๒ กล่าวคือ มนุษย์สมบัติ และทิพยสมบัติ. บทว่า **สฺกฺกมฺมฺเลน โจทฺโต** ความว่า อันกุศลแต่ก่อน หรืออันกุศลมูลอันเป็นเดิม เร้าใจแล้ว คือทักเตือนแล้ว. บทว่า **ปจฺฉิเม ภเว สมฺปตฺเต** ความว่า เมื่อภพสุดท้าย ถึงพร้อมแล้วคือมาถึงแล้ว. บทว่า **สฺปากโยนฺุปาคมิ** ความว่า เข้าถึง กำเนิดพ่อครัว ทำภักตให้สุกแล้วเอง. ภักตเพื่อสกุลาใดอันตนให้สุกแล้ว สกุลาอื่นไม่พึงบริโภค อธิบายว่า เรายังเกิดในตระกูลจันฑาลนั้น. อีกอย่างหนึ่ง สุนัขท่านเรียกว่า สา (หมา). อธิบายว่า เกิดในตระกูล จันฑาลผู้บริโภคภักตอันเป็นเดนจากสุนัข. คำที่เหลือมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาโสปกเถราปทาน

อุ้มงคลเถราปทานที่ ๑๐ (๒๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายอาหาร

[๒๒] เราประสงค์จะบูชาเครื่องเช่นสรวง จึงให้ตกแต่งโภชนาหาร ยืนอยู่ที่โรงใหญ่ คอยต้อนรับพราหมณ์ทั้งหลาย ครั้งนั้น เราได้เห็นพระผู้มีพระภาคสัมพุทธเจ้า พระนามว่าปิยทัสสี ทรงมียศมาก ทรงนำโลกทั้งปวงให้วิเศษ เป็นสยัมภู อัครบุคคลผู้โชติช่วง อันพระสาวกทั้งหลายแวดล้อม รุ่งเรืองดังพระอาทิตย์ เสด็จดำเนินไปในถนน จึงประนมอัญชลียังจิตของตนให้เลื่อมใส นิมนต์ด้วยใจเท่านั้นว่า ขอเชิญพระมหามุนีเสด็จมา.

พระศาสดาผู้ยอดเยี่ยมในโลก ทรงทราบความดำริของเรา เสด็จมาสู่ประตู. (เรือน) เรากับพระชีณาสพหนึ่งพัน (เราทูลว่า) ขอนอบน้อมแด่พระองค์ผู้บุรุษอาชาไนย ขอนอบน้อมแด่พระองค์ผู้อุดมบุรุษ ขอเชิญเสด็จขึ้นปราสาทประทับนั่งบนอาสนะอันอุดมเถิด พระเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงฝึกพระองค์แล้ว มีบริวารอันฝึกแล้ว ทรงข้ามพ้นแล้ว ประเสริฐกว่าบรรดาผู้ข้าม เสด็จขึ้นปราสาทแล้ว ประทับนั่งบนอาสนะอันประเสริฐ อามิสใดที่เรารวบรวมไว้อันมีอยู่ในเรือนตน เรามีจิตเลื่อมใส ได้ถวายอามิสนั้น แต่พระพุทธเจ้าด้วยมือทั้งสองของตนโดยเคารพ เรามีจิตเลื่อมใส มีใจผ่องแผ้ว เกิดโสมนัส ประนมอัญชลี นมัสการพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดว่า โอ พระพุทธเจ้าผู้

ประเสริฐ ในระหว่างพระอริยบุคคล ๘ นั่งจันอยู่ ผู้เป็นพระ-
จีณาสพเป็นอันมาก พระองค์ทรงมีอนุภาพโอฬาร เรา
นับถือพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นเป็นสรณะ.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปิยทัสสี ผู้เป็นเชษฐบุรุษ
ของโลก ประเสริฐกว่านระ ประทับนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์
แล้วตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดได้นิมนต์สงฆ์ผู้ชื่่อตรง มีจิตมั่นคง และพระตถาคต
สัมพุทธเจ้าให้ฉัน เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟัง
เรากล่าว

ผู้นั้นจักได้เสวยเทวราชสมบัติ ๒๗ ครั้ง จักยินดียิ่งใน
กรรมของตน รั้นรมย์อยู่ในเทวโลก จักได้เป็นพระเจ้าจักร
พรรดิ ๘๐ ครั้ง จักได้เป็นพระราชาในแผ่นดินครอบครองพสุธา
๕๐๐ ครั้ง

เราเข้าไปพรวันอันสัตว์ร้าย (เสือโคร่ง) อาศัยอยู่ เริ่ม
ตั้งความเพียรแล้ว เฉากิเลสได้ ในกัปที่ ๑,๘๐๐ เราได้ให้
ทานใดในเวลานั้น ด้วยผลแห่งทานนั้น เราไม่รู้ทุกติเลย
นี่เป็นผลแห่งการถวายอาหาร

คุณพิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖
เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จ
แล้วฉะนั้นแล.

ทราบวา ท่านพระสุมังคละเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสุมังคละราปทาน

๒๐. อรรถาธามังคลเถราปทาน

อปทานของท่านพระสุมังคลเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **อาหุติ ยัญจุกาโมหํ** ดังนี้.

แม้ท่านสุมังคละนี้ ได้บำเพ็ญบุญญาธิการในพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ปิยทัสสี** บังเกิดเป็นรุกขเทวดา. วันหนึ่งท่านเห็นพระศาสดาทรงสรณาน มีจีวรผืนเดียวประทับยืน ถึงโสมนัสปรบมือ ด้วยบุญนั้นท่านท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในตระกูลแห่งคนเชื้อใจ ด้วยวิบากเครื่องไหลออกแห่งกรรมเช่นนั้น ในหมู่บ้านตำบลหนึ่ง ไม่ไกลแต่กรุงสาวัตถี. ท่านได้มีชื่อว่า **สุมังคละ** ดังนี้. ท่านเจริญวัยแล้ว เป็นผู้มีเดิยว มีไถ. มีจอบอันเป็นสมบัติของคนค่อมเป็นบริวาร เลี้ยงชีพด้วยการไถ. วันหนึ่งเมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงบำเพ็ญมหาทานให้เป็นไปแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าและภิกษุสงฆ์ เขาถือหม้อนมส้มเดินรวมกันกับมนุษย์ทั้งหลายผู้ถือเอาเครื่องอุปกรณ์ทานเดินมา เห็นเครื่องสักการะและสัมมานะของพระผู้มีพระภาคเจ้า ของภิกษุทั้งหลาย จึงคิดว่าสมณศากยบุตรเหล่านี้ นุ่งผ้าเนื้อละเอียด เสวยโภชนะดี ๆ อยู่ในที่สงัดลม ไฉนหนอ แม้เราก็จะพึงบวช จึงเข้าไปหาพระเถระรูปหนึ่งแล้วแจ้งความประสงค์ของตน. พระมหาเถระนั้นมีความกรุณาท่าน จึงให้ท่านบวชแล้วบอกกรรมฐาน. ท่านอยู่ในป่าเบื้องหน้ากระดานในที่อยู่ผู้เดียว ใครจะสึก จึงไปบ้านญาติ เห็นมนุษย์ในระหว่างทาง ต่างถกกระเบนไถนาอยู่ นุ่งผ้าปอน ๆ มีร่างกายเปื้อนด้วยธุลีโดยรอบชุบซิดด้วยลมและแดดไถนาอยู่ จึงได้ความสังเวชว่า

สัตว์เหล่านี้เสวยทุกข์มีชีวิตเป็นเครื่องหมายอย่างใหญ่หนอ. ก็เพราะญาณของท่านแสรบ ธรรมเนียมตามที่ท่านถือเอา จึงปรากฏแก่ท่าน. ท่านเข้าไปยังโคนไม้แห่งหนึ่งได้ความสงบ มนสิการโดยแยกกายอยู่ เจริญวิปัสสนาก็บรรลุพระอรหัตตามลำดับแห่งมรรค.

ท่านบรรลุพระอรหัตผลอย่างนี้แล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตน เมื่อจะประกาศปฐพจรีตาปทานด้วยอำนาจโสมนัส จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **อาหุติ ยัญจุกาโมหํ** ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อาหุติ** ได้แก่ เครื่องอุปกรรมบูชาและสักการะมิใช่น้อย มีข้าวและน้ำเป็นต้น. บทว่า **ยัญจุกาโม** แปลว่า ผู้ใคร่เพื่อจะบูชา, ข้าพเจ้าเป็นผู้ใคร่จะให้ท่าน. บทว่า **ปฏฺยาคเตวาน โภชนํ** ความว่า จัดแจงอาหารให้สำเร็จ. บทว่า **พฺราหฺมณ ปฏฺยมาเนนุโต** ความว่า แสวงหาปฏิกาคหคือบรรพชิตผู้บริสุทธฺิ. บทว่า **วิสาเล มาพเก จิโต** ความว่า ยืนอยู่ในโรงอันกว้างขวาง มีพื้นทรายขาวสะอาดน่ารื่นรมย์ยิ่ง.

บทว่า **อถทฺทสาตี สมฺพุทฺธํ** เชื่อมความว่า เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า ปิยทัสสี ผู้มียศใหญ่ มีบริวารมาก ผู้แนะนำโลกทั้งปวง คือสัตว์โลกทั้งสิ้น คือนำไปโดยพิเศษ ให้สัตว์ถึงพระนิพพาน เป็นพระสขัมภูผู้เป็นเอง ผู้ไม่มีอาจารย์ ผู้เป็นบุคคลเลิศ เป็นบุคคลประเสริฐ เป็นผู้จำแนกแจกธรรม ผู้ประกอบด้วยคุณมีความเป็นผู้มีภคยธรรม มีความรุ่งเรือง สมบูรณ์ด้วยรัศมีสีเขียวและสีเหลืองเป็นต้น แวดล้อมไปด้วยสาวกทั้งหลาย รุ่งโรจน์งดงามเหมือนพระอาทิตย์ คือเหมือนพระสุริโยทัย ดำเนินไปในถนนคือในวิถี. บทว่า **อณฺชลิ ปคฺคเหตฺวาน** ความว่า เราประคองวางหม้อน้ำไว้บนศีรษะประคองอัญชลีกระทำจิตใจของเราให้เลื่อมใส ในคุณของพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นเช่นนี้

อธิบายว่า ทำจิตให้เลื่อมใส. บทว่า มนสว นิมนุเตสี แปลว่า ทูล
อาราธนาด้วยใจ. บทว่า อากจตุ มหามุนิ ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า
เป็นผู้ควรแก่การบูชาในแผ่นดิน เป็นมุนี ขอเชิญเสด็จมาสู่निเวศน์ของ
ข้าพระองค์เถิด.

บทว่า มม สงกปฺมณฺเวย ความว่า พระศาสดา ไม่มีผู้ยิ่งกว่า
คือเว้นจากผู้ยิ่งกว่าในโลก คือในสัตว์โลก ทรงทราบความดำริแห่งจิต
ของเราแล้ว แวดล้อมด้วยพระชินาสพ ๑,๐๐๐ องค์ คือพระอรหันต์
๑,๐๐๐ องค์ เสด็จเข้าไปใกล้คือเสด็จถึงประตูของเรา คือประตูเรือนของ
เรา. เราได้กระทำความสักการะอย่างนี้แต่พระศาสดาผู้ถึงพร้อมแล้วนั้น ข้าแต่
พระองค์ผู้บุรุษอาชาไนย คือผู้อาชาไนย ผู้ประเสริฐของบุรุษทั้งหลาย
ขอความนอบน้อมของเราด้วยดีจึงมีแต่ท่าน. ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นบุรุษสูง-
สุด คือสูงสุดประเสริฐด้วยคุณยิ่งของบุรุษทั้งหลาย ขอความนอบน้อม
ของเราจึงมีแต่ท่าน. อธิบายว่า เราขอเธอเชื้อเชิญ ซึ่งพระองค์ขึ้นสู่ปราสาท
อันเป็นที่น่าเลื่อมใสคือยังความเลื่อมใสให้เกิดแล้วประทับนั่งบนสิหาสนะ
คือบนอาสนะอันสูงสุด.

บทว่า ทนฺ โต ทนฺตปริวาริ ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ฝึก
พระองค์แล้วด้วยทวารทั้ง ๓ ด้วยพระองค์เอง ทรงแวดล้อมไปด้วย
บริษั ๔ คือภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา ผู้ฝึกแล้วเหมือนกัน
บทว่า ตณฺโณ ตารยตฺ วโร ความว่า พระองค์เองทรงข้ามแล้ว คือ
ข้ามขึ้นแล้ว จากสงสารออกไปแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ประเสริฐ
สูงสุดกว่าบุรุษผู้วิเศษผู้ข้ามอยู่ เสด็จขึ้นปราสาทด้วยการอาราธนาของเรา
ประทับ นั่งคือสำเร็จการนั่ง บนอาสนะอันประเสริฐ คือสูงสุด.

บทว่า ยํ เม อตุลิสฺสเก เคเห ความว่า อามิสใดที่เรารวบรวมไว้

ที่มีปรากฏอยู่ในเรือนตน. บทว่า **ตาคหิ พุทธสฺส ปาทาสี** ความว่า เรามีจิตเลื่อมใสได้ถวายอามิสนั้นแด่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน โดยเคารพ หรือโดยเอื้อเฟื้อ. บทว่า **ปสนฺโน เสหิ ปาณิกิ** ความว่า เรามีจิตเลื่อมใส มีจิตฟ่องใสถือเอาอามิสถวายด้วยมือทั้งสองของตน. เรามีจิตเลื่อมใส มีความเคารพตั้งใจอันฟ่องใสแล้ว มีใจดี มีใจงาม. อธิบายว่า เราเกิดความปลื้มใจ เกิดโสมนัสการทำอัญชติ ประคองอัญชติไว้เหนอเศียรเกล้า นอบน้อมพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ. บทว่า **อโห พุทธสฺส พารตา** ความว่า ภาวะที่พระศาสดาผู้ตรัสรู้หรือริยสัจ ๔ เป็นภาวะที่ยิ่งใหญ่น่าอัศจรรย์หนอ.

บทว่า **อฏฺฐนฺนํ ปิยฺรูปาสตํ** ความว่า ในระหว่างพระอรหันต์บุคคล ๘ นั่งฉันอยู่ มีพระจิตตาสพอรหัดเป็นอันมาก. บทว่า **ตฺวยฺเหวโส อานฺภาโว** ความว่า พระองค์ท่านนั้นมีอานุภาพ คือมีการเที่ยวไปในอากาศและผุดขึ้นค้างลงเป็นต้น. ไม่ใช่คนเหล่าอื่น. บทว่า **สรณํ ตํ อูเปมฺหิ** ความว่า เราขอถึง คือถึงหรือทราบว่ ท่านผู้เป็นเช่นนี้นั้นเป็นที่พึ่ง เป็นที่ดำเนิน เป็นที่เร้น เป็นที่ไปในเบื้องหน้า. อธิบายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **ปิยทัสสี** เป็นผู้ประเสริฐกว่าสัตว์โลกเป็นนระผู้องอาจ ประทับนั่ง ณ ท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ได้ภายิต คือตรัสพยากรณ์คาถาเหล่านี้. คำที่เหลือง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสุมังคลเถราปทาน

จบอรรถกถาสีหาสนียวรรคที่ ๒

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สีหาสนทายกเถราปทาน ๒. เอกถัมภิกเถราปทาน ๓. นันท-
เถราปทาน ๔. จุลตป็นถกเถราปทาน ๕. ปิณฑวัจจเถราปทาน ๖.
ราหุลเถราปทาน ๗. อุปเสนวังคันตปุตตเถราปทาน ๘. รัฐุปาลเถรา-
ปทาน ๙. โสปากเถราปทาน ๑๐. สุมังคลเถราปทาน.

ในวรรคนี้ท่านประกาศคาถาไว้ ๑๓๗ คาถา.

จบสีหาสนียวรรคที่ ๒

สุภูติวรรคที่ ๓

สุภูติเถราปทานที่ ๑ (๒๑)

ว่าด้วยผลแห่งการเจริญพุทธานุสสติ

[๒๓] ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ มีภูเขาชื่อนิสกะ เราได้สร้าง
อาศรมไว้ที่ภูเขานิสกะนั้นอย่างสวยงาม สร้างบรรณศาลาไว้.

ในกาลนั้น เราเป็นชฎิลมีนามชื่อว่าโกสียะ มีเดชรุ่งเรือง
ผู้เดียว ไม่มีเพื่อน อยู่ที่ภูเขานิสกะ.

เวลานั้น เราไม่บริโภคน้ำมัน เหย้ามันและใบไม้ใน
กาลนั้น เราอาศัยใบไม้เป็นต้นที่เกิดเองและหล่นเองเลี้ยงชีวิต
เราย่อมไม่ยังอาชีพให้กำเริบ แม้จะสละชีวิต ย่อมยังจิต
ของตนให้ยินดี เว้นอนเสนา.

จิตสัมปยุตด้วยราคะเกิดขึ้นแก่เราเมื่อใด เมื่อนั้นเราบอก
ตนเองว่า เราผู้เดียวทรมาณจิตนั้น.

ท่านกำหนดในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ชัดเคื่อง
ในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความชัดเจน และหลงใหลในอารมณ์
เป็นที่ตั้งแห่งความหลงใหล จงออกไปเสียจากป่า.

ที่อยู่นี้เป็นของท่านผู้บริสุทธิ์ ไม่มีมลทิน มีตบะ ท่านอย่า
ประทุษร้ายผู้บริสุทธิ์เลย จงออกไปเสียจากป่าเถิด.

ท่านจักเป็นเจ้าเรือน ได้สิ่งที่ควรได้เมื่อใด ท่านอย่ายินดี
แม้ทั้งสองอย่างนั้นเลย จงออกไปจากป่าเถิด.

เปรียบเหมือนพินเผาศพ ไม่ใช่ทำกิจอะไรที่ไหน ๆ ไม้

นั้นเขาไม่ได้สมมติว่า เป็นไม้ในบ้านหรือป่าหรือในป่า ฉันทใด ท่านก็เปรียบเหมือนพินาศพ ฉันทนั้น ไม้ไซ่คฤหัตถ์ สมณะก็ไม้ไซ่วันนี้ท่านพ้นจากเพศทั้งสอง จงออกจากป่าไปเสียเถิด.

ข้อนี้พึงมีแก่ท่านหรือหนอ ใครจะรู้ข้อนี้ของท่าน ใครจะนำธุระของเราไปโดยเร็ว เพราะท่านมากด้วยความเกียจคร้าน.

วิญญูชนจักเกลียดท่าน เหมือนชาวเมืองเกลียดของไม้สะอาดฉะนั้น ฤๅษีทั้งหลาย จักคร่ำท่านมาโจทท้วงทุกเมื่อ.

วิญญูชนจักประกาศท่านว่ามีศาสนาอันท่านก้าวล่วงแล้ว ก็เมื่อ ไม้ได้สังวาส ท่านจักเป็นอยู่อย่างไร.

ข้างมีกำลัง เข้าไปหาข้างกุญชรสกุลข้างมาตังคะตกมัน ในที่ ๓ แห่ง มีอายุ ๖๐ ถอยกำลังแล้วนำออกจากโหลง มันถูกขับจากโหลงแล้ว ย่อมไม้ได้ความสุขสำราญ มันเป็นสัตว์มีทุกข์เศร้าใจ เขาหัวนไหวอยู่ ฉันทใด.

ชฎิลทั้งหลายจักนำ (จับ) แม้ท่านผู้มีปัญญาทราวมอกท่านถูกชฎิลเหล่านั้นจับไล่แล้ว จักไม้ได้ความสุขสำราญ ฉันทนั้น.

ท่านเพียบพร้อมแล้วด้วยลูกศร คือความโศก ทั้งกลางวันและกลางคืน จักถูกความเร่าร้อนแผดเผาเหมือนข้างถูกขับจากโหลงฉะนั้น.

หม่อน้ำทองย่อมไม้ไปในที่ไหน ๆ ฉันทใด ท่านมีศีลอันเสื่อมแล้ว ฉันทนั้น จักไม้ไปในที่ไหน ๆ.

แม่ท่านอยู่ครองเรือน ก็จักเป็นอยู่อย่างไร ทรัพย์อัน
เป็นของมารดาและแม่ของบิดาที่ฝังไว้ของท่าน ไม่มี.

ท่านจักต้องทำทำงานของตน จะต้องอาบเหงื่อต่างน้ำ จัก
เป็นอยู่ในเรือนอย่างนี้ กรรมที่คืนั้นท่านไม่ชอบ.

เราห้ามใจอันหมักหมมด้วยสังกิเลสอย่างนี้ ในที่นั้น เรา
ได้ธรรมกถาต่าง ๆ ห้ามจิตจากบาปกรรม.

เมื่อเรามีปกติอยู่ด้วยความไม่ประมาทอย่างนี้ เวลา ๓
หมื่นปีล่วงเราไปในป่าใหญ่.

พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ทรงเห็นเราผู้ไม่
ประมาท ผู้แสวงหาประโยชน์นำอันอุดม จึงเสด็จมายังสำนัก
ของเรา.

พระพุทธเจ้ามีพระรัศมีดังสีทองชมพูนุก หยาประมาณมิได้
ไม่มีใครเปรียบ ไม่มีใครเสมอด้วยพระรูป เสด็จจงกรมอยู่
ในอากาศในเวลานั้น.

พระพุทธเจ้าไม่มี ใครเสมอด้วยพระญาณ เหมือนพญารัง
มีดอกบานสะพรั่ง เหมือนสายฟ้าในระหว่างกลีบเมฆ พระ-
องค์เสด็จจงกรมอยู่ในอากาศในเวลานั้น.

ดังราชสีห์ผู้ไม่กลัว ดุจพญาช้างร้าย เหมื่อนพญา-
เสือโคร่งผู้ไม่ครั่นคร้าม เสด็จจงกรมอยู่ในอากาศเวลานั้น.

พระพุทธเจ้ามีพระรัศมีดั่งแท่งทองสิงคี เปรียบด้วยถ่าน
เพลิงไม้ตะเคียน มีพระรัศมีโชติช่วงดั่งดวงแก้วมณี เสด็จ
จงกรมอยู่ในอากาศในกาลนั้น.

พระพุทธเจ้ามีพระรัศมีเปรียบดั่งเขาไกรลาสอัน บริสุทธิ์
เสด็จจงกรมอยู่ในอากาศในเวลานั้น ดังพระจันทร์ในวันเพ็ญ
ดูพระอาทิตย์เวลาเที่ยง.

เราได้เห็นพระองค์เสด็จจงกรมอยู่ในอากาศ ในเวลานั้น
จงคิดอย่างนี้ว่า สัตว์ผู้นี้เป็นเทวดาหรือว่าเป็นมนุษย์. นระเช่น
นี้ เราไม่เคยได้ฟังหรือเห็นในแผ่นดิน บทมนต์จะมีอยู่บ้าง
กระมัง ผู้นี้จักเป็นพระศาสดา.

ครั้นเราคิดอย่างนี้แล้ว ได้ยังจิตของตนให้เลื่อมใส เรา
รวบรวมดอกไม้และของหอมต่าง ๆ ไว้ในเวลานั้น.

ได้ปูลาดอาสนะดอกไม้อันวิจิตรดีเป็นที่รื่นรมย์ใจ แล้ว
ได้กล่าวคำนี้แก่พระพุทธเจ้าผู้เลิศกว่านระผู้เป็นสารถิว่า

ข้าแต่พระวีรเจ้า อาสนะอันสมควรแก่พระองค์นี้ ข้า-
พระองค์จัดไว้ถวายแล้ว ขอได้โปรดทรงยังจิตของข้าพระองค์
ให้ร่าเริง ประทับนั่ง บนอาสนะดอกโกศุมเถิด.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าไม่ทรงหวาด ดังพญาไกรสร
ประทับนั่งบนอาสนะดอกโกศุมอันประเสริฐนั้น ๗ คืบ ๗ วัน.

เราก็ได้ยินนมัสการพระองค์ตลอด ๗ คืบ ๗ วัน พระ-
ศาสดายอดเยี่ยมในโลก เสด็จออกจากสมาธิแล้ว เมื่อทรง
พยากรณ์กรรมของเรา ได้ตรัสพระดำรัสดังนี้ว่า ทำจงเจริญ
พุทธานุสสติอันยอดเยี่ยมกว่าภavanaทั้งหลาย.

ท่านเจริญพุทธานุสสตินี้แล้ว จักยังใจให้เต็มได้ จัก
รื่นรมย์อยู่ในเทวโลกตลอด ๓ หมื่นกัป.

จักได้เป็นจอมเทวดาเสวยเทวราชสมบัติอยู่ ๘๐ ครั้ง จัก
ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิอยู่ในแคว้นแคว้น ๑,๐๐๐ ครั้ง.

จักได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์โดยคณานับมิได้
จักได้เสวยสมบัตินั้นทั้งหมด นี่เป็นผลแห่ง (การเจริญ)
พุทธานุสสติ.

เมื่อท่องเที่ยวอยู่ในภพใหญ่ จักได้โลกสมบัติเป็นอันมาก
จะไม่มีความบกพร่องด้วยโรคะ นี่เป็นผลแห่ง (การเจริญ)
พุทธานุสสติ.

ในแสนกัป พระศาสดาทรงพระนามว่า โคดม โดยพระ-
โคตร จักยังมีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จ
อุบัติในโลก

ท่านจักทิ้งทรัพย์ ๘๐ โกฎิ ทาสและกรรมกรเป็นอันมาก
จักบวชในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
โคดม. จักยังพระสัมพุทธเจ้าโคดมศากยบุตรผู้ประเสริฐให้
ทรงยินดี จักได้เป็นสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่าสุภูติ.

พระศาสดาพระนามว่าโคดม ประทับนั่ง ณ ท่ามกลาง
ภิกษุสงฆ์แล้ว จักทรงตั้งท่านว่าเป็นผู้เลิศใน ๒ ตำแหน่ง.
คือในขณะพระทักขิไณยบุคคล ๑ ในความเป็นผู้มีธรรมเครื่อง
อยู่โดยไม่มีข้าศึก ๑.

พระสัมพุทธเจ้าผู้รุ่งเรือง ทรงเป็นนายกสูงสุด เป็น
นักปราชญ์ ครั้นตรัสอย่างนี้แล้ว เสด็จเหาะขึ้นสู่อากาศ ดัง
พญาหงส์ในอัมพร.

เราอันพระโลกนาถทรงพร่ำสอนแล้ว นมัสการพระตถาคต
มีจิตเบิกบาน เจริญพุทธานุสสติอันอุดมทุกเมื่อ.

ด้วยกุศลกรรมที่เราทำได้แล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตนาไว้
เราละกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่ภพดาวดึงส์ได้เป็นจอมเทวดา
เสวยทิพยสมบัติ ๘๐ ครั้ง และได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
๑,๐๐๐ ครั้ง.

ได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์ โดยคณานับมิได้
ได้เสวยสมบัติเป็นดี นี้เป็นผลแห่ง (การเจริญ) พุทธา-
नुสสติ.

เมื่อท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยภพใหญ่ เราย่อมได้โลก-
สมบัติมา เราไม่มีความบกพร่องโศคะเลย นี้เป็นผลแห่ง
(การเจริญ) พุทธานุสสติ.

ในแสนกัป แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมอันใดไว้ในกาลนั้น
ด้วยผลแห่งกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี้เป็นผลแห่ง
(การเจริญ) พุทธานุสสติ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนั้นแล.

ทราบว่ ท่านพระสุภูติเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย ประการฉะนี้แล.

จบสุภูติเถรอปทาน

สุภูติวรรคที่ ๓

๒๑. อรรถกถาสุภูติเถรอปทาน

อปทานของท่านพระสุภูติเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **หิมวnutสสาวิทุเร** ดังนี้.

ท่านสุภูติเถระเมื่อนี้ บำเพ็ญบุญญาธิการไว้ในพระพุทธรเจ้าพระองค์ก่อนๆ สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้ในภพนั้น ๆ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้เป็นนาถะของโลก ยังไม่เสด็จอุบัติขึ้น ในที่สุดแห่งแสนกัปแต่กัตกัปนี้ ท่านเกิดเป็นบุตรน้อยคนหนึ่งของพราหมณ์มหาศาลคนหนึ่ง ในหังสวดีนคร. พราหมณ์ได้ตั้งชื่อท่านว่า **นันทมาณพ**. นันทมาณพนั้นเจริญวัยแล้ว เรียนไตรเพท เมื่อไม่เห็นสิ่งที่เป็นสาระในไตรเพทนั้น จึงบวชเป็นฤาษีอยู่ที่เชิงเขาพร้อมด้วยมาณพ ๔๔,๐๐๐ ผู้เป็นบริวารของคน ยังสมาบัติ ๘ และอภิญญา ๕ ให้เกิดแล้ว. ทั้งได้บอกกรรมฐานให้แก่อันเตวาสิกทั้งหลายอีกด้วย. แม้อันเตวาสิกเหล่านั้นต่างก็ได้ฌาน โดยกาลไม่นานเลย.

ก็โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระเสด็จอุบัติขึ้นในโลก อาศัยหังสวดีนครประทับอยู่ วันหนึ่ง ในเวลาใกล้รุ่งทรงตรวจดูสัตว์โลก ทรงเห็นอุปนิสัยแห่งพระอรหัต ของเหล่าชฎิลผู้เป็นอันเตวาสิกของนันทดาบส และความปรารถนาตำแหน่งสาวก อันประกอบไปด้วยองค์สองของนันทดาบส จึงทรงกระทำการปฏิบัติพระสรีระแต่เช้าตรู่ในเวลาเช้าทรงถือบาตรและจีวร ไม่ทรงชวนภิกษุไร ๆ อื่น เป็นคูสีหะเสด็จไปเพียงพระองค์เดียว ขณะนั้นอันเตวาสิกของนันทดาบสไปหาผลาผลเมื่อนันทดาบสมองเห็นอยู่นั้นแล เสด็จลงจากอากาศ ประทับยืนอยู่ที่

พื้นดิน โดยทรงพระดำริว่า ขอนันทดาบจงรู้ว่าเราเป็นพระพุทธเจ้า
ดังนี้.

นันทดาบสเห็นพุทธานุภาพ และความบริบูรณ์แห่งพระลักษณะ
พิจารณาคุณสมบัติสำหรับทำนายพระลักษณะ แล้วรู้ว่า ขึ้นชื่อว่า ผู้ประกอบ
ด้วยลักษณะเหล่านั้น เมื่ออยู่ครองเรือน จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
เมื่อออกบวชจะได้เป็นพระสัมพันธัญญ์พุทธเจ้า ผู้ตัดวัฏฏะโนโลกได้ขาด.
บุรุษอาชาไนยผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าโดยไม่ต้องสงสัย แล้วกระทำการ
ต้อนรับ ให้อาสนะโดยเบญจางคประดิษฐ์ แล้วปูอาสนะถวาย.

พระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จประทับนั่งบนอาสนะที่ปลายไว้แล้ว.
ฝ่ายนันทดาบสเลือกอาสนะที่สมควรแก่ตน แล้วนั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่ง

สมัยนั้น ชฎิล ๔๔,๐๐๐ คนถือเอาผลาผลมีรสโอชาล้วนแต่ประณีต
มายังสำนักของอาจารย์ มองดูอาสนะที่พระพุทธเจ้าและอาจารย์แล้ว พุด
ว่า ข้าแต่อาจารย์ พวกข้าพเจ้าทั้งหลาย วิจารณ์กันว่า ในโลกนี้ ไม่มีใคร
ใหญ่กว่าท่าน แต่ชะรอยบุรุษนี้จักใหญ่กว่าท่าน.

นันทดาบสกล่าวว่า พ่อคุณ พวกท่านพูดอะไร (อย่างนั้น) พวก
ท่านประสงค์จะเปรียบเขาสีเนรุราชซึ่งสูง ๖๘๐,๐๐๐ โยชน์ กับเมล็ดพันธุ์
ฝักกาด พวกท่านอยู่เอาเราไปเปรียบกับพระสัมพันธัญญ์พุทธเจ้าเลย.
ลำดับนั้น ดาบสเหล่านั้นคิดว่า ถ้าท่านผู้นี้จักเป็นคนต่ำด้อย อาจารย์
ของพวกเราคงไม่หาข้อเปรียบเทียบอย่างนี้ บุรุษอาชาไนยนี้ ใหญ่
ขนาดไหนหนอ ดังนี้แล้ว พวกท่านหมอบลงแทบเท้า แล้วนมัสการด้วย
ลำดับนั้น อาจารย์กล่าวกะดาบสเหล่านั้นว่า พ่อทั้งหลาย ไทยธรรม

อันสมควรแต่พระพุทธรเจ้าทั้งหลายของเราไม่มี และพระผู้มีพระภาคเจ้าก็เสด็จมาในเวลาภิกขาจาร เพราะฉะนั้น พวกเราจักถวายไทยธรรมตามกำลัง พวกท่านจงนำเอาผลาผลอันประณีตบรรดามี ที่ท่านทั้งหลายนำมาแล้ว มาเถิด ดังนี้แล้ว ให้นำผลาผลมา ล้างมือแล้วใส่ลงในบาตรของพระตถาคตเจ้าด้วยตนเอง.

เพียงเมื่อพระศาสดาทรงรับผลาผลเท่านั้น เทวดาทั้งหลายก็ใส่โอชะอันเป็นทิพย์ลงไป. คาบสกรองน้ำถวายด้วยตนเองทีเดียว.

ลำดับนั้น เมื่อพระศาสดาเสวยเสร็จแล้ว คาบสผู้เป็นอาจารย์จึงเรียกอันเตวาสิกทั้งหมดมา กล่าวสาราณีกถาในสำนักของพระศาสดา นั้นแล้ว.

พระศาสดาทรงดำริว่า ขอภิกษุจงมา. ภิกษุทั้งหลายที่เป็นพระ-
จิณาสพประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ รูป รู้พระดำริของพระศาสดาแล้ว พวกท่าน
มาถวายบังคมพระศาสดา แล้วยืนอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่ง.

ลำดับนั้น นั้นทคาบสเรียกอันเตวาสิกทั้งหลายมาแล้ว กล่าวว่า
พ่อทั้งหลาย แม้อาสนะที่พระพุทธรเจ้าทั้งหลายประทับนั่งก็ดำ. อีกทั้ง
อาสนะของพระสมณะ ๑๐๐,๐๐๐ รูปก็ไม่มี วันนี้ท่านทั้งหลายควรกระทำ
สักการะแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า และภิกษุสงฆ์ให้โอฬาร ท่านทั้งหลาย
จงนำดอกไม้อันสมบูรณ์ด้วยสีและกลิ่นมาจากเชิงเขา. คาบสทั้งหลายนำ
ดอกไม้ที่สมบูรณ์ด้วยสีและกลิ่นมาโดยครู่เดียวเท่านั้น ปู่อาสนะดอกไม้
ประมาณ ๑ โยชน์ ถวายพระพุทธรเจ้าแล้ว. เพราะเหตุที่วิสัยของท่านผู้มี
ฤทธิ์ เป็นอินไตย. สำหรับพระอัครสาวก มีเนื้อที่ประมาณ ๓ คาวุต.

สำหรับภิกษุทั้งหลายที่เหลือ มีเนื้อที่ประมาณกึ่งโยชน์เป็นต้นเป็นประเภท สำหรับสังฆนวกะ ได้มีเนื้อที่ประมาณ ๑ อุตกะ.

เมื่อคาบสทั้งหลายปูอาสนะเสร็จแล้วอย่างนี้ นันทคาบสยื่นประคอง ัญชลิอยู่เบื้องหน้าพระตถาคต แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์จงเสด็จขึ้นสู่ออาสนะดอกไม้นี้ ประทับนั่ง เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ข้าพระองค์ตลอดกาลนาน. พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่ง บนอาสนะดอกไม้นี้แล้ว เมื่อพระศาสดาประทับแล้วอย่างนี้ ภิกษุทั้งหลาย รู้อาการของพระศาสดาแล้ว จึงนั่งบนอาสนะที่ถึงแล้วแก่ตน ๆ.

นันทคาบส ถือนัตถดอกไม้อันใหญ่ยื่นกั้นไว้เหนือพระเศียรของพระตถาคตเจ้า. พระศาสดาทรงพระดำริว่า ขอสักการะนี้ของคาบสทั้งหลายจะมีผลมากแล้วเข้านิโรธสมาบัติ. แม้ภิกษุทั้งหลายรู้ว่าพระศาสดาเข้าสมาบัติแล้วก็พากันเข้าสมาบัติ. เนื้อพระตถาคตเจ้าประทับนั่งเข้านิโรธสมาบัติตลอด ๗ วัน เมื่อถึงเวลาภิกขาจาร อันเตวาสิกทั้งหลาย ต่างบริโภคมูลผลาผลในป่า ในเวลาที่เหลือ ก็ยื่นประคองัญชลิแต่พระพุทธรเจ้า.

ส่วนนันทคาบสไม่ยอมไปภิกขาจาร กั้นนัตถดอกไม้อันใหญ่ไว้ให้ถ่วงไปด้วยปีติสุขอย่างเดียวตลอด ๗ วัน. พระศาสดาตรัสสั่งพระสาวกรูปหนึ่ง ผู้ประกอบด้วยองค์ ๒ คือองค์ของภิกษุผู้อยู่โดยไม่มียกิเลส และองค์แห่งภิกษุผู้เป็นทักษิณยบุคคลว่า เธอจะกระทำอนุโมทนาถึงอาสนะที่สำเร็จด้วยดอกไม้นี้ แก่หมู่ฤๅษี. ภิกษุรูปนั้น มีใจยินดีแล้วจุทนาการผู้ใหญ่ ได้รับพระราชทานลาภใหญ่ จากสำนักของพระเจ้าจักรพรรดิ (เลือกสรร) เฉพาะพุทธรวณะ คือพระไตรปิฎก มาทำอนุโมทนา ในที่สุดแห่งเทศนาของภิกษุนั้น พระศาสดาทรงแสดงธรรมด้วยพระองค์เอง.

ในเวลาจบเทศนา คาบส ๔๔,๐๐๐ ทั้งหมดบรรลुพระอรหัตแล้ว พระศาสดาทรงเหยียดพระหัตถ์ออก ตรัสว่า เธอทั้งหลาย จงเป็นภิกษุ มาเถิด. ผมและหนวดของคาบสเหล่านั้น อันตรธานไปในทันใดนั่นเอง. บริหาร ๘ สวมใส่อยู่แล้วในกายครบถ้วน คาบสเหล่านั้นเป็นคู่พระเถระ ผู้มีพรรษา ๖๐ แวดล้อมพระศาสดาแล้ว. ส่วนนันทคาบสไม่ได้บรรลु คุณพิเศษ เพราะมีจิตฟุ้งซ่าน. ได้ยินว่า นันทคาบสนั้นจำเดิมแต่เริ่มฟัง ธรรม ในสำนักของพระเถระผู้อยู่อย่างปราศจากกิเลส ได้เกิดจิตตูปบาท ขึ้นว่า โอหนอ แม้เราฟังได้คุณอันสาวกนี้ได้แล้ว ในศาสนาของพระ พุทธเจ้าองค์หนึ่งผู้จักเสด็จอุบัติในอนาคตกาล.

ด้วย ปริวิตกนั้น นันทคาบสจึงไม่สามารถทำการแทงตลอดมรรค และผลได้. แต่ท่านได้ถวายบังคมแด่พระตถาคตเจ้า ประครองอัญชลีแล้ว ยืนอยู่เฉพาะพระพักตร์ กราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุ ผู้กระทำอนุโมทนาถึงอาสนะที่ทำด้วยดอกไม้ ต่อหมู่ฤาษีนี้ มีชื่ออย่างไร ในศาสนาของพระองค์. พระศาสดาตรัสตอบว่า ภิกษุนั้นชื่อว่าถึงแล้วซึ่ง ตำแหน่งเอตทัคคะ ในองค์แห่งภิกษุผู้อยู่อย่างไม่มีกิเลส และในองค์แห่ง ภิกษุผู้เป็นทักษิณียบุคคล. ท่านได้ทำความปรารถนาไว้ว่า ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ สักการะนี้ใดที่ข้าพระองค์ผู้เข้าไปทรงไว้ซึ่งฉัตรคือดอกไม้ ตลอด ๗ วัน กระทำแล้วด้วยอธิการนั้น ข้าพระองค์ไม่ปรารถนาสมบัติอื่น แต่ในอนาคตกาล ขอข้าพระองค์พึงเป็นสาวกผู้ประกอบด้วยองค์ ๒ คู่จ พระเถระนี้ ในศาสนาของพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งเถิด.

พระศาสดาทรงส่งอนาคตังสญาณไปตรวจดูอยู่ว่า ความปรารถนา ของคาบสนี้ จักสำเร็จหรือไม่หนอ ทรงตรวจดูอยู่ ทรงเห็นความ

ปรารถนาของดาบสจะสำเร็จโดยลวงแสงกันไปแล้ว จึงตรัสว่า คุณก่อนดาบส ความปรารถนาของท่านจักไม่เป็นโมฆะ ในอนาคตกาลผ่านแสงกันไปแล้ว. พระพุทธเจ้าพระนามว่าโคดมจักเสด็จอุบัติขึ้น ความปรารถนาของท่านจักสำเร็จในสำนักของพระพุทธเจ้า พระนามว่าโคดม นั้น แล้วตรัสธรรมกถา ทรงแวดล้อมไปด้วยภิกษุสงฆ์แล้วแล่นไปสู่ อากาศ.

นันทดาบสได้ขึ้นประคองอัญชลีแล้วอุทิศเฉพาะพระศาสดา และภิกษุสงฆ์จนกระทั่งลับคลองจักขุ. ในเวลาต่อมา ท่านเข้าไปเฝ้าพระศาสดาฟังธรรมตามกาลเวลา. มีฉานไม่เสื่อมแล้วทีเดียว ทำกาละไปบังเกิดขึ้นพรหมโลก. และจุติจากพรหมโลกนั้นแล้วบวชอีก ๕๐๐ ชาติ ได้เป็นผู้มีการอยู่ป่าเป็นวัตร. แม้ในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากัสสปะ ก็ได้บวชเป็นผู้มีการอยู่ป่าเป็นวัตร บำเพ็ญคตปัจจาควัตร ให้บริบูรณ์แล้ว. ได้ยินว่า ผู้ที่ไม่ได้บำเพ็ญวัตรนี้ ชื่อว่าจะบรรลุถึงความเป็นพระมหาสาวกไม่ได้เลย ก็คตปัจจาควัตรพึงทราบโดยนัยที่ท่านกล่าวไว้ ในอรรถกถาที่มาแล้วทั้งหลายนั้นแล บังเกิดในภพดาวดึงส์เทวโลก.

กัณนทดาบสนั้น เสวยทิพยสมบัติด้วยสามารถแห่งการเกิด สลับกันไปในดาวดึงส์พิภพด้วยประการฉะนี้ จุติจากดาวดึงส์พิภพนั้นแล้วเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ และเป็นเจ้าประเทศราชในมนุษย์โลก. นับได้หลายร้อยครั้ง เสวยมนุษย์สมบัติอันโอฬาร ต่อมาในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย. เกิดเป็นน้องชายของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ในเรือนสุมนเศรษฐี ณ กรุงสาวัตถี ได้มีนามว่า สุภูติ.

สมัยนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย เสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก. ทรงประกาศธรรมจักร เสด็จไปยังกรุงราชคฤห์โดยลำดับ ทรงกระทำการอนุเคราะห์สัตว์โลก โดยการรับมอบพระวิหารเวฬุวันเป็นต้น ในกรุงราชคฤห์นั้น อาศัยกรุงราชคฤห์ประทับอยู่ในป่าสีตวัน. ครั้งนั้นท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ถือเอาเครื่องมือของผู้หมั้นขันในนครสาวตถิสร้างเรือนของเศรษฐีชาวเมืองราชคฤห์ สดับข่าวการเสด็จอุบัติแห่งพระพุทธเจ้า จึงเข้าไปเฝ้าพระศาสดา. ผู้เสด็จประทับอยู่ ณ ป่าสีตวัน ดำรงอยู่แล้วในโศคาปัดติผลโดยการเฝ้าครั้งแรกทีเดียว แล้วทูลขอให้พระศาสดาเสด็จมากรุงสาวตถิอีก. ให้สร้างพระวิหาร โดยการบริจาคทรัพย์ ๑ แสน ไว้ในที่ห่างกันโยชน์หนึ่ง ๆ ในระยะทาง ๔๕ โยชน์ ถัดจากกรุงสาวตถินั้น มีที่สวนของพระราชกุมารทรงพระนามว่าเซตะ ประมาณ ๘ กรีส โดยมาตราวัดหลวง ด้วยการเอาทรัพย์ปลูตไปเป็นโกฏี ๆ. ในวันที่พระศาสดาทรงรับพระวิหาร สุกตฤกมพินี้ได้ไปพร้อมกับท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีฟังเทศนา ได้มีศรัทธาบรรพชาแล้ว.

ท่านอุปสมบทแล้วทำมาติกา ๒ ให้คล่องแคล่ว ให้อาจารย์บอกกรรมฐาน บำเพ็ญสมณธรรมในป่า เจริญวิปัสสนา มีเมตตามานเป็นบาทบรรลุพระอรหันต์แล้ว. ก็เพราะเมื่อท่านแสดงธรรม ย่อมแสดงธรรมไม่เจาะจง ตามท่านองที่พระศาสดาทรงแสดงแล้ว ฉะนั้น ท่านจึงได้นานว่าเป็นผู้เลิศแห่งภิกษุผู้อยู่โดยไม่มีข้าศึก. เมื่อเที่ยวบิณฑบาต ก็เข้ามานแผ่เมตตาไปทุก ๆ บ้าน ออกจากมานแล้วจึงรับภิกษา. ด้วยคิดว่า โดยวิธีนี้ทายกทั้งหลายจักมีผลมาก. เพราะฉะนั้น ท่านจึงชื่อว่าเป็นผู้เลิศแห่งทักษิณบุคคตทั้งหลาย.

ด้วยเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงตั้งท่านไว้ในตำแหน่งสันเลศอันประกอบด้วยองค์ ๒ ว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย พระสุภูติเป็นผู้เลิศแห่งภิกษุสาวกของเรา ผู้มีปกติอยู่ด้วยความไม่มีกิเลส พระสุภูติเป็นผู้เลิศแห่งภิกษุสาวกของเราผู้เป็นทักษิณบุคคลดังนี้.

พระมหาเถระนี้ บรรลุพระอรหัตอันเป็นที่สุดของผลแห่งบารมีที่ตนได้บำเพ็ญมา เป็นผู้ฉลาดเปรื่องปราษฎ์ในโลก เทียวจาริกไปตามชนบทเพื่อบำเพ็ญประโยชน์แก่ชนหมู่มาก ถึงกรุงราชคฤห์แล้วโดยลำดับ ด้วยประการฉะนี้.

พระเจ้าพิมพิสาร ทรงสดับการมาของพระเถระแล้ว เสด็จเข้าไปหา ทรงไหว้แล้วตรัสว่า ท่านผู้เจริญ นิมนต์ท่านอยู่ในที่นี้แหละ ข้าพเจ้าจะสร้างที่อยู่ถวายดังนี้แล้ว เสด็จหลีกไป. พระเถระเมื่อไม่ได้เสนาสนะก็ยังคงกาลให้ผ่านไปในอัปโกกาล (กลางแจ้ง). ด้วยอานุภาพของพระเถระฝนไม่ตกเลย.

มนุษย์ทั้งหลาย ถูกภาวะฝนแล้งปิดกั้นกุศลคาม จึงพากันไปทำการร้องทุกข์ ที่ประตวงของพระราชา. พระราชาทรงใคร่ครวญว่า ด้วยเหตุอะไรหนอแล ฝนจึงไม่ตก แล้วทรงพระดำริว่า ชะรอยพระเถระจะอยู่กลางแจ้ง ฝนจึงไม่ตก แล้วรับสั่งให้สร้างกุฏิมุงด้วยใบไม้ถวายพระเถระแล้วรับสั่งว่า ท่านผู้เจริญ นิมนต์ท่านอยู่ในบรรณกุณินี้แหละ ไหว้แล้ว เสด็จหลีกไป. พระเถระไปสู่กุฏิแล้วนั่งขัดสมาธิบนอาสนะที่ลาดด้วยหญ้า. ในครั้งนั้น ฝนหยาดเม็ดเล็ก ๆ ตกลงมาทีละน้อย ๆ ไม่ยังสายธารให้ชุ่มชื้นทั่วถึง.

ลำดับนั้น พระเถระประสงค์จะบำบัติภัยอันเกิดแต่ฝนแล้ง แก่ชาว

โลก เมื่อจะประกาศความไม่มีอันตราย ที่เป็นวัตถุภายในและภายนอก
ของตน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **จนฺนา เม ภูฏิกา** ดังนี้. ความแห่งคำ
เป็นคำถ่ม ทานกล่าวไว้แล้วเถรคานันนั้นแล.

ชื่อว่า ก็เพราะเหตุไร พระมหาเถรเหล่านั้น จึงประกาศคุณของ
ตน ความว่า พระอริยะทั้งหลายมักน้อยอย่างยิ่ง พิจารณาถึงโลกุตตร-
ธรรมที่คนบรรลุแล้ว อันสงบประณีตอย่างยิ่ง ลึกซึ่งอย่างยิ่ง ที่ตนไม่
เคยบรรลุโดยกาลนานนี้ จึงประกาศคุณของตน เพื่อแสดงอุทานอันกำลัง
ปีติช่วยกระตุ้นเตือนให้อาจหาญ และเพื่อแสดงภาวะที่พระศาสนาเป็นธรรม
นำสัตว์ออกจากทุกข์. ด้วยอำนาจอหิชาศัยของเวไนยสัตว์ทั้งหลาย พระ-
โลกนาถจึงทรงประกาศคุณของพระองค์ โดยนัยมีอาทิว่า ภิกษุทั้งหลาย
ตถาคตผู้ประกอบด้วยทศพลญาณ เป็นผู้แก้กล่าวในเวสัชชญาณดังนี้
ฉันใด แม้คำถ่ม ก็เป็นคำถ่มพยากรณ์พระอรหันต์ผล ฉนนั้น.

ท่านได้บรรลุพระอรหันต์ผล และได้รับตำแหน่งเอตทัคคะอย่างนี้
แล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตน แล้วเกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพ-
พจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **หิมนุตตสูตวิหุเร** ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **หิมนุตตสูต** ความว่า ในที่ไม่ไกล คือ
ในที่ใกล้เคียง ได้แก่ ณ เชนแห่งหิมวันตบรรพต. อธิบายว่า เป็นที่สัตถุจร
อันสมบูรณ์ด้วยคมนาคนแห่งเหล่ามนุษย์. บทว่า **นิสโก นาม ปพฺพโต**
เชื่อมความว่า ได้มีภูเขาอันล้วนแล้วด้วยหิน ว่าโดยชื่อ ชื่อว่า นิสกะ
เพราะประเสริฐที่สุดกว่าภูเขาทั้งหลาย. บทว่า **อสุตโม สุกโต มยฺหิ**
ความว่า ได้สร้างที่อยู่ด้วยดีให้เป็นอาศรม เพื่อประโยชน์แก่การอยู่ของ
เราที่ภูเขานั้น. อธิบายว่า สร้างโดยอาการอย่างดี ด้วยสามารถแห่งภูฏิกที่พัก

กลางคืน ที่พักกลางวัน มีรั้วล้อมรอบเป็นต้น. บทว่า **ปณฺณสาลา** **สุมาปีตา** ความว่า ศาลาที่มุงด้วยใบไม้ได้สร้างให้สำเร็จด้วยดี เพื่อเป็นที่อาศัยของเรา.

บทว่า **โกถึโย นาม นามเน** ความว่า โดยนามที่มารดาบิดา ตั้งให้ว่า **โกถึยะ**. มีเดชรุ่งเรือง คือมีเดชปรากฏ ได้ก็มีเดชกล้า. เราผู้เดียวเท่านั้น เพราะไม่มีผู้อื่นเป็นเพื่อนสอง. เชื่อมความว่า เราเป็นชฎิลดาบสคือผู้ทรงไว้ซึ่งชฎา ไม่มีเพื่อนสอง คือเว้น จากดาบสคนที่ ๒ ในกาลนั้นเราอยู่ที่ภูเข ชื่อว่า **นิสกะ**. บทว่า **ผลํ มุลญฺจ ปณฺณญฺจ** **น ญฺชามิ** **อหํ ตทา** ความว่า ในกาลนั้น คือในกาลที่เราอยู่ที่นิสกะบรรพตนั้น เราไม่ได้บริโภคผลไม้ เหง้ามันและใบไม้ที่เก็บจากต้น. เมื่อแสดงถึงข้อนี้ว่า เป็นเช่นนี้ จะเป็นอยู่ได้อย่างไร จึงกล่าวว่า **ปวตุตฺว** **สุปาตาหํ** **ดังนี้**. เชื่อมความว่า ในกาลนั้นเราอาศัยใบไม้เป็นต้น ที่หล่นเองในที่นั้น ๆ คือที่ตกไปตามธรรมชาติของตน เป็นอาหารเลี้ยงชีพ อีกอย่างหนึ่งบาลีว่า **ปวตุตฺปณฺญฺปณฺณานิ** **ดังนี้** ก็มี. ความว่า เราอาศัยใบไม้เหลืองที่หล่นเองเลี้ยงชีพ.

บทว่า **นาหํ โกเปมิ อาชีวี** ความว่า เราแม้เมื่อจะสละชีวิต คือเมื่อทำการบริจาค ย่อมไม่ยังสัมมาอาชีวะให้กำเริบคือให้พินาศ ในการแสวงหาอาหาร มีมูลผลาผลเป็นต้น ด้วยอำนาจค้นหา. บทว่า **อาราธมิ** **สกํ จิตฺตํ** ความว่า ย่อมยังจิตคือใจของคนให้ยินดี คือให้เลื่อมใส ด้วยความมักน้อยและสันโดษ. บทว่า **วิวัชฺเชมิ** **อนสนํ** ความว่า เราเว้นการแสวงหาอันไม่สมควร ด้วยอำนาจกรรมมีเวชกรรม และทุตกรรมเป็นต้น ให้ห่างไกล. บทว่า **ราญฺปลํหิตํ จิตฺตํ** ความว่า เมื่อใดคือในกาลใด

จิตของเราสัมปยุตด้วยราคะย่อมเกิดขึ้น ในกาลนั้นเราพิจารณาตนด้วยตนเอง คือพิจารณาด้วยญาณแล้วบรรเทา. บทว่า เอกคุโค ตัม ทเมมหิ ความว่า เราเป็นผู้มีอารมณ์ตั้งมั่น ในอารมณ์แห่งกรรมฐานอย่างหนึ่ง ย่อมฝึกคือกระทำการทรมานจิตที่ประกอบด้วยราคะ.

บทว่า รชชเส รชชนีเย จ ความว่า ท่านกำหนด คือคิดอยู่ใน อารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด คือในวัตถุมีรูปอารมณ์เป็นต้น. บทว่า ทุสฺสเนเย จ ทุสฺสเส ความว่า ท่านขัดเคือง ในอารมณ์อันเป็นที่ ขัดเคือง คือในวัตถุอันกระทำความประทุษร้าย. บทว่า มุยฺหเส โมหนียे จ ความว่า ท่านเป็นผู้ลุ่มหลง ในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความหลง คือในวัตถุอันกระทำให้ความหลง. เชื่อมความว่า เพราะฉะนั้น เราย่อม ฝึกตนอย่างนี้ว่า ท่านจงออกไปคือหลีกไปจากป่า คือจากการอยู่ป่า.

บทว่า ติมฺพุสฺสทกฺขณฺณาโ ภ ความว่า พระพุทธเจ้าผู้มีพระรัศมี เหมือนผลมะพลับมีสีดังทองคำ. อธิบายว่า มีสีเหมือนทองชมพูท. คำ ที่เหลือรู้ได้ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสุทธิเตราปทาน

อุปวาณเถราปทานที่ ๒ (๒๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายชง

[๒๔] พระสัมพุทธชินเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ทรงรื้ออบธรรม
ทั้งปวง ทรงรุ่งเรืองดังกองไฟ เสด็จปรินิพพานแล้ว.

มหาชนมาประชุมกันบูชาพระตถาคต กระทำจิตกาธาร
อย่างสวยงามแล้วปลงพระสรีระ.

มหาชนทั้งหมดพร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ทำสรีริกสำเร็จ
แล้ว รวบรวมพระธาตุไว้ ณ ที่นั้น ได้สร้างพระพุทธรูปไว้.

ชั้นที่ ๑ แห่งพระพุทธรูปนั้นสำเร็จด้วยทอง ชั้นที่ ๒
สำเร็จด้วยแก้วมณี ชั้นที่ ๓ สำเร็จด้วยเงิน ชั้นที่ ๔ สำเร็จ
ด้วยแก้วผลึก ชั้นที่ ๕ ในพระพุทธรูปนั้น สำเร็จด้วยแก้ว
ทับทิม ชั้นที่ ๖ สำเร็จด้วยแก้วลาย ชั้นบนสำเร็จด้วยรัตนะ
ล้วน.

ทางเดินสำเร็จด้วยแก้วมณี ไฟที่สำเร็จด้วยรัตนะ พระ-
สถูปสำเร็จด้วยทองล้วน ๆ สูงสุดหนึ่งโยชน์ เวลานั้น เทวดา
ทั้งหลายมาร่วมประชุมปรึกษากัน ณ ที่นั้นว่า แม้พวกเราจัก
สร้างพระสถูปถวายแต่พระโลกนาถผู้คงที่.

พระธาตุจะได้ไม่เรียราย พระสรีระจะรวมเป็นอันเดียวกัน
เราทั้งหลายจักทำบุญแจใสในพระพุทธรูปนี้.

เทวดาทั้งหลายจึงยังโยชน์อื่นให้เจริญด้วยรัตนะ ๗ ประ-
การ (เทวดาทั้งหลายจึงนิรมิตพระสถูปให้สูงเพิ่มขึ้นอีกโยชน์

หนึ่ง ด้วยรัทธะ ๗ ประการ) พระสถูปจึงสูง ๒ โยชน์ สว่าง
ไสวจัดความมืดได้.

นาคทั้งหลายมาประชุมร่วมปรึกษากัน ณ ที่นั้นในเวลานั้น
ว่า มนุษย์และเทวดาได้สร้างพระพุทธรูปแล้ว.

เราทั้งหลายอย่าได้ประมาทเลย ดังมนุษย์กับเทวดาไม่
ประมาท แม้พวกเราก็จักสร้างพระสถูปถวายแด่พระโลกนาถ
ผู้คงที่.

นาคเหล่านั้น จึงร่วมกันรวบรวมแก้วอินทนิล แก้วมหา
นิล และแก้วมณีมีรัศมีโชติช่วงปกปิดพระพุทธรูป พระ-
พุทธเจดีย์ประมาณเท่านั้น สำเร็จด้วยแก้วมณีล้วน สูงสุด
๓ โยชน์ ส่งแสงสว่างไสวในเวลานั้น.

ฝูงครุฑมาประชุมร่วมปรึกษาในเวลานั้นว่า มนุษย์
เทวดาและนาคได้สร้างพระพุทธรูปแล้ว. เราทั้งหลายอย่า
ประมาทเลย ดังมนุษย์เป็นต้นกับเทวดาไม่ประมาท แม้พวก
เราก็จักสร้างสถูปถวายแด่พระโลกนาถผู้คงที่.

ฝูงครุฑจึงได้สร้างสถูปอันสำเร็จด้วยแก้วมณีล้วน และ
กุกุญแจก็เช่นนั้น ได้สร้างพระพุทธรูเจดีย์ต่อขึ้นไปให้สูงอีก
โยชน์หนึ่ง.

พระพุทธรูปสูงสุด ๔ โยชน์รุ่งเรืองอยู่ ยังทิศทั้งปวงให้
สว่างไสว ดังพระอาทิตย์อุทัยฉะนั้น และพวกกุมภภัณฑ์ก็มา
ประชุมร่วมปรึกษากันในเวลานั้นว่า พวกมนุษย์และพวกเทวดา
ฝูงนาคและฝูงครุฑ ได้สร้างสถูปอันอุดม ถวายเฉพาะแต่

พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ พวกเราอย่าได้ประมาทเลย ดังมนุษย์
เป็นต้นกับเทวดาไม่ประมาท.

แม้พวกเราก็จักสร้างสถูป ถวายแด่พระโลกนาถผู้คงที่
พวกเรจักปกปิดพระพุทธเจดีย์ต่อขึ้นไปด้วยรัตนะ พวก
กุมภัณฑ์ได้สร้างพระพุทธเจดีย์ต่อขึ้นไปในที่สุดอีกโยชน์หนึ่ง.

เวลานั้น พระสถูปสูงสุด ๕ โยชน์ สว่างไสวอยู่ พวก
ยักษ์มาประชุมร่วมปรึกษากัน ณ ที่นั้นในเวลานั้นว่า

เวลานั้น มนุษย์ เทวดา นาค กุมภัณฑ์ (และ) ครุฑ
ได้พากันสร้างสถูปอันอุดม ถวายเฉพาะแด่พระพุทธเจ้าผู้
ประเสริฐสุด พวกเราอย่าได้ประมาทเลย ดังมนุษย์เป็นต้น
พร้อมกับเทวดาไม่ประมาท.

แม้พวกเราก็จักสร้างสถูปถวายแด่พระโลกนาถผู้คงที่ พวก
เรจักปกปิดพระพุทธเจดีย์ต่อขึ้นไปด้วยแก้วผลึก พวกยักษ์
จึงสร้างพระพุทธเจดีย์ ต่อขึ้นไปในที่สุดอีกโยชน์หนึ่ง เวลา
นั้น พระสถูปจึงสูงที่สุด ๖ โยชน์ สว่างไสวอยู่.

พวกคนธรรพ์พากันมาประชุมร่วมปรึกษากันในเวลานั้นว่า
สัตว์ทั้งปวง คือ มนุษย์ เทวดา นาค ครุฑ กุมภัณฑ์และ
ยักษ์ พากันสร้างพระพุทธรูปแล้ว บรรดาสัตว์เหล่านี้ พวก
เรายังไม่ได้สร้าง แม้พวกเราก็จักสร้างสถูปถวายแด่พระโลก-
นาถผู้คงที่.

พวกคนธรรพ์จึงพากันสร้างไฟที่ ๗ ชั้น ได้สร้างตลอด

ทั้งทางเดิน เวลานั้น พวกคนธรรมดาได้สร้างสถูปสำเร็จด้วย
ทองคำล้วน.

ในกาลนั้น พระสถูปจึงสูงสุด ๗ โยชน์ สว่างไสวอยู่
ไม่ปรากฏกลางคืน กลางวัน แสงสว่างมีอยู่เสมอไป.

พระจันทร์พระอาทิตย์พร้อมทั้งดาว กรอบงารัตน์มีพระสถูป
นั้นไม่ไ้ได้ ก็แสงสว่างโพลงไปไกลร้อยโยชน์โดยรอบ (พระ-
สถูป).

ในเวลานั้น มนุษย์เหล่าใดจะบูชาพระสถูป พวกเขาไม่
ต้องขึ้นพระสถูป พวกเขายกขึ้นไว้ในอากาศ ยักษ์ตนหนึ่ง
ที่พวกเทวดาตั้งไว้ ชื่อว่าอภิสัมมตะ ยกธงหรือพวงดอกไม้
ให้ขึ้นไปในเบื้องสูง.

มนุษย์เหล่านั้นมองไม่เห็นยักษ์ เห็นแต่พวงดอกไม้ขึ้นไป
ครั้นเห็นเช่นนี้แล้วก็กลับไป มนุษย์ทั้งหมดยอมไปสู่สุคติ.

มนุษย์เหล่าใดชอบใจในปาพจน์ และเหล่าใดเลื่อมใส
ในพระศาสนา ต้องการจะเห็นปาหารีย์ ย่อมบูชาพระสถูป.

เวลานั้น เราเป็นคนยากไร้อยู่ในเมืองหังสวดี เราได้เห็น
หมู่ชนเบิกบาน จึงคิดอย่างนี้ในเวลานั้นว่า เรือนพระธาตุ
เช่นนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าองค์ใด พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระองค์นี้ไ้อพาร ก็หมู่ชนเหล่านี้มีใจยินดี ไม่รู้จักอิมใน
สักการะที่ทำอยู่.

แม้เราก็จักทำสักการะแด่พระโลกนาถผู้คงที่บ้าง เราจัก
เป็นทายาทในธรรมของพระองค์ในอนาคต.

เราจึงต้องเอาเชือกผูกผ้าห่มของเราอันซักขาวสะอาดแล้ว คล้องไว้ที่ยอดไม้ไผ่ ยกเป็นธงขึ้นไว้ในอากาศ.

ยักษ์อธิสัมมตะจับธงของเรานำขึ้นไปในอัมพร เราเห็นธงอันลมสะบัด ได้เกิดความยินดีอย่างยิ่ง เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระสถูปนั้นแล้ว เข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง กราบไหว้ภิกษุนั้น ได้สอบถามถึงผลในถารถวายธง.

ท่านยังความเพลิดเพลिनและปิติให้เกิดแก่เรา กล่าวแก่เราว่า ท่านจักได้เสวยวิบากของธงนั้นในกาลทั้งปวง.

จตุรงคเสนา คือ พลช้าง พลม้า พลรถ และพลเดินเท้า จักแวดล้อมท่านอยู่เป็นนิตย์ นี่เป็นผลแห่งการถวายธง.

ดนตรี ๖ หมื่นและกลองเกรอิอันประดับสวยงามจะประโคมแวดล้อมท่านเป็นนิตย์ นี่เป็นผลแห่งการถวายธง.

หญิงสาวแปดหมื่นหกพันผู้ประดับงดงาม มีผ้าและอาภรณ์วิจิตร สวมใส่แก้วมณีและกุธทล หน้าแจ่มใส แยมยิ้ม มีตะโพกผึ่งผาย เอวบาง จักแวดล้อม (บ่าเรอ) ท่านเป็นนิตย์ นี่เป็นผลแห่งการถวายธง.

ท่านจักมีนรมย์อยู่ในเทวโลกตลอด ๓ หมื่นกัป จักได้เป็นจอมเทวดาเสวยเทวรัชสมบัติอยู่ ๘๐ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑,๐๐๐ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์โดยคณานับมิได้.

ในแสนกัป พระศาสดาทรงพระนามว่าโคดม ซึ่งทรงสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช เสด็จอุบัติในโลก ท่าน

อันกุศลมูลตักเตือน เคลื่อนจากทวโลกแล้ว ประกอบด้วย
บุญธรรม จักเกิดเป็นบุตรพราหมณ์ ท่านจักละทรัพย์ ๘๐ โกฏิ
ทาสและกรรมกรเป็นอันมาก ออกบวชในพระศาสนาของ
พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าโคดม ท่านจักยังพระสัม-
พุทธเจ้า พระนามว่าโคดมศากยบุตรผู้ประเสริฐให้โปรดปราน
แล้ว จักได้เป็นสาวกของพระศาสดา มีชื่อว่า อุปวาณะ.

กรรมที่เราทำแล้วในแสนกัป ให้ผลแก่เราในที่นี้แล้ว
เราเผากิเลสของเราแล้ว ดูกำลังลูกศรพุ่งแล่งไปแล้ว เมื่อ
เราเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นใหญ่ในทวีปทั้ง ๔ ชงทั้งหลาย
จักยกขึ้นโดยรอบ ๓ โยชน์ทุกเมื่อ ในแสนกัปแต่กัปนี้ เรา
ได้ทำกรรมใดไว้ ในเวลานั้น ด้วยผลแห่งกรรมนั้น เราไม่
รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายชง คุณวิเศษเหล่านี้ คือ
ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และเมื้อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้ง
ชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้วจะนี้แล.

ทราบว่า ท่านพระอุปวาณะเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประ
ณะนี้แล.

จบอุปวาณะเถรอปทาน

๒๒. อรรถถาอุปวาณเถรอปทาน

อปทานของท่านพระอุปวาณเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตโตโร นาม
ชิโน ดังนี้.

ท่านอุปวาณเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญาธิการไว้ในพระพุทธเจ้า
องค์ก่อน ๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัย แห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ
ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ บังเกิดในตระกูล
แห่งคนขัดสน บรรลุนิติภาวะแล้ว เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพาน
เมื่อมนุษย์ เทวดา นาค ครุฑ กุมภกัณฑ์ ยักษ์ และคนธรรพ์ทั้งหลาย
ต่างถือเอาพระธาตุของพระองค์มากกระทำพระสถูปสำเร็จด้วยรัตนะทั้ง ๗ สูง
๗ โยชน์ เขาได้เอาผ้าอุตราสงค์ของตน ซึ่งขาวสะอาดบริสุทธิ์ ผูก
ปลายไม้ไผ่ทำเป็นธงแล้วทำการบูชา. ยักษ์เสนาบดี นามว่า อภิสัมมตกะ
อันเทวดาทั้งหลายแต่งตั้งไว้ เพื่ออารักขาสถานที่บูชาพระเจดีย์ มีกายไม่
ปรากฏ ถือธงในอากาศการทำประทักษิณพระเจดีย์ ๓ รอบ. เขาเห็น
ดังนั้นได้เป็นผู้มีใจเลื่อมใสเกินประมาณ ด้วยบุญกรรมนั้น เขาท่องเที่ยว
ไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เกิดในตระกูลพราหมณ์ ในพุทธรูปบาท-
กาลนี้ ได้นามว่า อุปวาณะ เจริญวัยแล้ว เห็นพุทธานุภาพในคราวทรง
รับมอบพระเชตะวันวิหาร เป็นผู้ได้ศรัทธาบวชแล้ว กระทำกรรมใน
วิปัสสนา บรรลุพระอรหัตแล้ว ได้เป็นผู้อภิญญา ๖. ในกาลใดความ
ไม่ผาสุกได้มีแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า ในกาลนั้น พระเถระได้น้อมนำน้ำร้อน
น้ำปานะ และเกี๊ยว เห็นปานนั้นเข้าไปถวายพระผู้มีพระภาคเจ้า. ด้วย
เหตุนี้ พระโรคของพระศาสดานั้นจึงสงบ. พระศาสดาได้ทรงกระทำ
อนุโมทนาแก่ท่าน.

ท่านได้บรรลุอรหัตผล ได้รับตำแหน่งเอตทัคคะอย่างนี้แล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตน เมื่อจะประกาศปุพพจริยาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า ปทุมุตตโร นาม ชินो ดังนี้. เชื่อมความว่า พระชินเจ้าคือ พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ทรงชนะมาร ๕ พระนามว่าปทุมุตตระ ผู้ถึงฝั่งคือ โลกียธรรม และโลกุตตรธรรมทั้งปวงในที่นั้น บรรลุถึงที่สุดคือพระนิพพาน ทรงโพลงพระพุทธรัศมีมีพระณะ ๖ ให้สว่างไสวดุจกองเพลิง ทรงยังสัตว์โลกทั้งปวงให้สว่างไสวด้วยความโชติช่วงคือพระสัทธรรม เป็นพระสัมพุทธะ คือเป็นผู้ตรัสรู้ดี ทรงปลุกหมู่มสัตว์ผู้ตกอยู่ในความหลับ คืออวิชา ให้ตื่นจากกิเลสสินิทรารวมทั้งवासนา ทรงมีพระเนตรเบิกบาน เต็มที่ ดุจดอกบัวแย้มบาน ทรงปรินิพพาน คือปรินิพพานด้วยกิเลส นิพพาน ถึงสถานที่ใคร ๆ ไม่เห็น.

บทว่า ชงฺฆา ความว่า มีบันไดที่ผูกพันไว้ เพื่อประโยชน์แก่อันตั้งไว้ซึ่งอิฐที่จะพึงก่อในเวลากระทำพระเจดีย์.

บทว่า สุโรตฺถํ รชเณนาหํ ความว่า เราได้ทำผ้าอุตราสงค์ที่บุรุษผู้ซักผ้าซักดีแล้วที่ปลายไม้ไผ่ แล้วโยนขึ้นไปให้เป็นธง อธิบายว่า ให้ยกขึ้นไปไว้ในอัมพรอากาศ. คำที่เหลือ รู้ได้ง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาอุปวสาณเถราปทาน

ทีณิสรณาคมนิยเถราปทานที่ ๓ (๒๓)

ว่าด้วยผลแห่งการรับสละ ๓

[๒๕] เราเป็นคนบำรุงมารดาบิดา อยู่ในนครจันทวดีเวลานั้น เราเลี้ยงดูมารดาบิดาของเราผู้ตาบอด เรานั่งอยู่ในที่ลับ คิดอย่างนี้ในเวลานั้นว่า เราเลี้ยงดูมารดาบิดาอยู่ จึงไม่ได้บวช.

โลกทั้งหลายอันความมืดมนอหการปิดแล้ว ย่อมถูกไฟ ๓ กองเผา เมื่อเราเกิดแล้วในภพเช่นนี้ ไม่มีใครจะเป็นผู้แนะนำ.

พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติแล้วในโลก บัดนี้พระพุทธศาสนา กำลังรุ่งเรือง สัตว์ผู้ใคร่บุญอาจรื้อถอนตนขึ้นได้ เราจะรับสละ ๓ แล้วจะรักษาให้ บริบูรณ์ ด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำแล้วนั้น เราจะพ้นทุกติได้.

เราได้เข้าไปหาท่านพระสมณะชื่อนิสกะ อัครสาวกของพระพุทธเจ้าแล้ว ตรัสสละคมน์.

ในครั้งนั้นเรามีอายุได้แสนปี ได้รักษาสละคมน์ให้บริบูรณ์ตลอด เวลานั้น เมื่อกาลที่สุดล่วงไป เราได้ระลึกถึงสละคมน์ด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำแล้วนั้น เราได้ไปสู่ภพดาวดึงส์.

เมื่อเรายังอยู่ในเทวโลก ประกอบแต่บุญกรรม เราอุบัติ ณ ประเทศใด ๆ เราย่อมได้เหตุ ๘ ประการ คือในประเทศนั้น ๆ เราเป็นผู้อันเขาบูชาทุกทิศ ๑ เป็นผู้มีปัญญาคนกล้า ๑ เทวดาทั้งปวงย่อมประพศติดตามเรา ๑ เราย่อมได้โลกสมบัติ

ไม่ขาดสาย ๑ เป็นผู้มิหวั่นไหวพร้อมมิตร ๑ ยศของเราสูงสุด ๑.
ที่ทั้งปวง. เป็นผู้ไม่หวั่นไหวต่อมิตร ๑ ยศของเราสูงสุด ๑.

เราได้เป็นจอมเทวดาเสวยเทวราชสมบัติอยู่ ๘๐ ครั้ง อัน
นางอัปสรแวดล้อมเสวยสุขอันเป็นทิพย์.

เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๕ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้า
ประเทศราชอันไพบุลย์โดยคณนานับมิได้.

เมื่อถึงภพสุดท้าย เราประกอบด้วยบุญกรรม เกิดในสกุล
พราหมณ์มหาศาล มั่งคั่งที่สุดในนครสาวัตถี.

เวลาเย็น (วันหนึ่ง)เราต้องการจะเล่น แวดล้อมด้วยพวก
เด็ก ออกจากนครแล้ว เข้าไปสู่สังฆาราม ณ ที่นั้นเราได้เห็น
พระสมณะผู้พ้นวิเศษแล้ว ไม่มีอุปธิ ท่านแสดงธรรมแก่เรา
และได้ให้สัณณะแก่เรา.

เรานั้นฟังสัณณะแล้ว ระลึกถึงสัณณะของเราได้ นั่งอยู่บน
อาสนะอันหนึ่งได้บรรลอรหัต เราได้บรรลอรหัตนับแต่เกิดได้
เจ็ดปี พระพุทธเจ้าผู้มีพระจักขุ ทรงรู้คุณของเราแล้ว ทรง
ประทานอุปสมบท ในกัปอันประมาณมิได้แต่กัปนี้ เราได้ถึง
สัณณะ กรรมที่เราทำดีแล้วเพียงนั้น ได้ให้ผลแก่เรา ณ ที่นี้.

สัณณะเรารักษาดีแล้ว ความปรารถนาแห่งใจเราตั้งไว้ดี
แล้ว เราได้เสวยศทุกอย่างแล้ว ได้บรรลุปทอันไม่หวั่นไหว
ท่านเหล่าใดมีความต้องการฟัง ท่านเหล่านั้นจงฟังเรากล่าว
เราจักบอกความแห่งบพที่เราเห็นเองแก่ท่านทั้งหลาย.

พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติแล้วในโลก ศาสนาของพระเจ้า
เป็นไปอยู่ พระองค์ทรงตีกลองอมฤต อันเป็นเครื่องบรรเทา
ถูกสร คือความโศกได้ ท่านทั้งหลายพึงทำสักการะอันยิ่งใน
บุญเขตอันยอดเยี่ยม ตามกำลังของตน.

ท่านทั้งหลายจักพบนิพพาน ท่านทั้งหลายจงรับไตรสรณ-
คมน์ จงรับศีล ๕ ยังจิตให้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าแล้ว จัก
ทำที่สุดทุกข์ได้ ท่านทั้งหลายจงยกเราเป็นสาวกอย่าง รักษาศีล
แล้ว แม้ทุกท่านก็จักได้บรรลุอรหัตโดยไม่นานเลย.

เราเป็นผู้มีวิชา ๓ บรรลุอิทธิวิธี ฉลาดในเจโตปริยญาณ
ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า ข้าพระองค์เป็นสาวกของพระองค์ ขอ
ถวายบังคม จรณะของพระศาสดา ในกัปอันประมาณมิได้แต่
กัปนี้เราได้นับถือพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ เราไม่รู้จักทุกข์เลย
นี่เป็นผลในการถึงสรณคมน์.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนี้แล.

ทราบว่ ท่านพระตีณีสรรณาคมนิเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบตีณีสรรณาคมนิเถระอุปทาน

๒๓. อรรถกถาศีลสมาคมนิยเถรอปทาน*

อปทานของท่านพระศีลสมาคมนิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **นคร**
พหุชุมตียา ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญานิการไว้ในพระพุทธรูปเจ้าองค์ก่อนๆ
ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยในภพนั้นๆ ในกาลแห่งพระพุทธรูปเจ้า
พระนามว่าวิปัสสี บังเกิดในเรือนมีตระกูล ในพันธุมดินนคร ได้อุปฐาก
มารดาและบิดาผู้บอด. วันหนึ่ง ท่านคิดว่า เราเมื่ออุปฐากมารดาบิดาก็
จะไม่ได้บวช ถ้ากระไร เราจักยึดเอาสภาวะ ๓ จักพ้นจากทุกติได้ด้วย
ประการนี้ ดังนี้แล้ว จึงเข้าไปหาพระอัครสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่าวิปัสสี ชื่อว่านิสกะแล้วถือเอาสภาวะ ๓. ท่านรักษาสภาวะ๓นั้น
ตลอดแสนปี ด้วยกรรมนั้นเองจึงบังเกิดในภพชั้นดาวดึงส์ เบื้องหน้าแต่
นั้นได้ท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวยสมบัติทั้งสอง ใน
พุทธรูปบาทกาลนี้บังเกิดในสกุลมหาศาลในกรุงสาวัตถี รู้เคยสาแล้ว
อายุ ๗ ขวบเท่านั้น แวดล้อมไปด้วยเด็กทั้งหลาย ได้ไปยังสังฆารามแห่ง
หนึ่ง. ในที่นั้นพระเถระผู้พิจารณาพรูปหนึ่ง แสดงธรรมแก่ท่านแล้วได้ให้
สภาวะทั้งหลาย. ท่านถือเอาสภาวะเหล่านั้น ระลึกถึงสภาวะที่ตนเคยรักษา
มา เจริญวิปัสสนาบรรลुพระอรหัต แล้ว. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงให้เธอ
ผู้บรรลุพระอรหัตแล้วอุปสมบท.

ท่านบรรลุพระอรหัตได้อุปสมบทแล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของคน.
เมื่อจะประกาศปูพพจริตาปทานด้วยอำนาจโสมนัส. จึงกล่าวคำมีอาทิว่า
๑. บาลี เป็น ศีลสมาคมนิยเถรอปทาน.

นคเร พนฺธุมติยา ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า มาตุปฏฺฐาโก อหุ
เชื่อมความว่า เราอุปัฏฐากเลี้ยงดูมารดาบิดาอยู่ในพันธุมดินคร.

บทว่า ตมนุชการปฺหิตา ความว่า ผู้อันความมีดคือโมหะปิดบัง
ไว้. บทว่า ติวริชคฺคฺหิ ทฺยฺหเร เชื่อมความว่า สัตว์ทั้งปวงถูกไฟ ๓ กอง
คือ ไฟคือราคะ ๑ ไฟคือโทสะ ๑ ไฟคือโมหะ ๑ เผาผลาญแล้ว

บทว่า อฏฺฐ เหตุ ลภามหิ ความว่า เราได้เหตุ ๘ ประการ คือ
เหตุอันเป็นปัจจัยแห่งความสุข. คำที่เหลือรู้ได้ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาศีลสมาคมนิยเถราปทาน

ปัญญาสี่สมทานิยเถราปทานที่ ๔ (๒๔)

ว่าด้วยผลแห่งการรักษาเบญจศีล

[๒๖] เวลานั้น เราเป็นคนที่ทำงานรับจ้างอยู่ในนครจันทวดี เรามัว
ประกอบในการนำมาซึ่งการงานของผู้อื่น จึงไม่ได้บวช โลก
ทั้งหลายถูกความมืดใหญ่หลวงปิดบังแล้ว ย่อมถูกไฟ ๓ กอง
เผา เราควรจะไปปลื้มตัวออกไปด้วยอุบายอะไรหนอ.

ไทยธรรมของเราไม่มี และเราเป็นคนยากไร้ ทำงาน
รับจ้างอยู่ ถ้ากระไร เราพึงรักษาเบญจศีลให้บริบูรณ์เถิด.

เราจึงเข้าไปหาพระภิกษุชื่อนั้นสละ ผู้เป็นสาวกของพระมุณี
พระนามว่าอโนมทัสสี แล้วได้รับลิกขาบท ๕.

เวลานั้น เรานี้อายุแสนปี เรายังรักษาเบญจศีลให้บริบูรณ์
ตลอดเวลาเท่านั้น เมื่อเวลาใกล้ตายมาถึงเข้า ทวยเทพย่อม
ยังเราให้ชื่นชม (เชื้อเชิญเรา) ว่า ท่านผู้นิรทุกข์ รลอันเทียม
ด้วยม้าพันธ์หนึ่งนี้ปรากฏแล้วเพื่อท่าน.

เมื่อจิตดวงสุดท้ายเป็นไป เราได้ระลึกถึงศีลของเรา ด้วย
กรรมดีที่ได้ทำแล้วนั้น เราได้ไปสู่ภพดาวดึงส์ ได้เป็น
จอมเทวดาเสวยราชสมบัติในเทวโลก ๓๐ ครั้ง แวดล้อมด้วย
นางอัปสรทั้งหลาย เสวยสุขอันเป็นทิพย์อยู่.

และได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๕ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้า
ประเทศราชอันไพบุลย์โดยคณานับมิได้.

เราอันกุศลมูลตักเตือนแล้วเคลื่อนจากเทวโลก มาเกิด
ในตระกูลพรหมณ์มหาศาลอันมั่งคั่งในนครเวสาลี.

เมื่อศาสนาของพระชินเจ้ายังรุ่งเรืองอยู่ มารดาและบิดา
ของเราได้รับลิกขาบท ๕ ในเวลาเข้าพรรษา เราฟังเรื่องศีลอยู่
พร้อมกับมารดาบิดา จึงระลึกถึงศีลของเราได้ เรานั่งอยู่
บนอาสนะอันเดียว ได้บรรลอรหัตแล้ว.

เราได้บรรลอรหัตนับแต่เกิดได้ ๕ ปี พระพุทธเจ้าผู้มีจักขุ
ทรงทราบคุณของเราแล้ว ได้ประทานอุปสมบทให้เรา เรา
รักษาลิกขาบท ๕ ให้บริบูรณ์แล้ว ไม่ได้ไปสู่วินิบาตเลย
ตลอดกัปหาประมาณมิได้แต่กัปนี้ เรานั้นได้สววยศเพราะ
กำลังแห่งศีลเหล่านั้น.

เมื่อจะประกาศผลของศีลที่เราได้สววยแล้ว โดยจะนำมา
ประกาศตลอดโกฏิกัป ก็ฟังประกาศได้เพียงส่วนเดียว.

เรารักษาเบญจศีลแล้ว ย่อมได้เหตุ ๓ ประการ คือเรา
เป็นผู้มีอายุยืนนาน ๑ มีโรคสมบัตินาน ๑ มีปัญญาคมกล้า ๑.

เมื่อประกาศผลของศีลทั้งปวงกะหม่อมมนุษย์อันมีประมาณ
ยิ่ง เราท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยภพใหญ่ ย่อมได้ฐานะเหล่านี้.

พระสาวกของพระชินเจ้าทั้งหลาย ประพฤติอยู่ในศีล
หาประมาณมิได้ ถ้าจะพึงยินดีอยู่ในภพ จะพึงมีผลเช่นไร.

เบญจศีลอันเราผู้เป็นคนรับจ้าง มีความเพียรประพฤติแล้ว
เราพ้นจากเครื่องผูกทั้งปวงได้ในวันนี้ด้วยศีลนั้น ในกัปอัน
ประมาณมิได้แต่กัปนี้ เรารักษาเบญจศีลแล้ว ไม่รู้จักทุกข์เลย
นี้เป็นผลแห่ง (การรักษา) เบญจศีล.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสันถา ๔ วิโมกษ์ ๘ และแม่

อภิญา ๖ เราเพิ่งทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า

เราได้ทำเสร็จแล้วขณะนี้แล.

ทราบว่ ท่านพระปัญจสีลสมาทานิเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น
ด้วยประการฉะนี้แล.

จบปัญจสีลสมาทานิเถระปทาน

๒๔. อรรถกถาปัญจสีลสมาทานิเถระปทาน

อปทานแห่งท่านพระปัญจสีลสมาทานิเถระมีคำเริ่มต้นว่า นคร
จันทวดีฯ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้ทำบุญธการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าอโนมทัสสี บังเกิดในตระกูลหนึ่ง เป็น
คนขัดสนตามสมควรแก่กุศลกรรมที่คนทำไว้ในภพก่อน จึงมีข้าวน้ำและ
โภชนะน้อย ทำการรับจ้างคนเหล่าอื่นเลี้ยงชีพ รู้ถึงโทษในสงสาร แม้
ประสงค์จะบวชก็มีได้บวช สมาทานศีล ๕ ในสำนักของท่านนิสภเถระ
สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าอโนมทัสสี. รักษาศีลตลอดแสนปี
เพราะคนเกิดในกาลมีอายุยืน. ด้วยกรรมนั้นท่านจึงท่องเที่ยวไปในเทวดา
และมนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในตระกูลมหาศาลในกรุง
สาวัตถี. เห็นมารดาบิดาสมาทานศีล ระลึกถึงศีลของตน เจริญวิปัสสนา
บรรลुพระอรหัตบวชแล้ว.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพ-
จริตาปทานด้วยอำนาจอุทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า นคร **จนทวติยา** ดังนี้.
บทว่า **ภตโก อาสหิ ตทา** ความว่า ในกาลนั้น คือในกาลที่เราบำเพ็ญบุญ
เราเป็นคนรับจ้างคือเป็นผู้กระทำการงานเพื่อค่าจ้าง. บทว่า **ปรกมฺมายเน**
ยตุโต ความว่า เราประกอบแล้วคือกระทำแล้วซึ่งการทำการงานของผู้อื่น
เพื่อค่าจ้าง จึงไม่ได้บวชเพื่อประโยชน์แก่การหลุดพ้นจากสังสาร เพราะ
ไม่มีโอกาส.

บทว่า **มหนฺธการปีหิตา** ความว่า ผู้อันความมืดคือกิเลสใหญ่
ปิดกันไว้. บทว่า **ติวิธคฺคิหิ ทยฺหเร** ความว่า อันไฟ ๓ กองกล่าวคือ
ไฟคือนรก ไฟคือเปรต ไฟคือสังสาร หมกไหม้อยู่. อธิบายว่า เราพึง
เป็นผู้ปลื้มตนออกไปด้วยอุบายนั้น คือด้วยเหตุนี้. อธิบายว่า ไทยธรรม
คือวัตถุที่ควรจะพึงให้มีข้าวและน้ำเป็นต้นของเราไม่มี เพราะไม่มีข้าว
และน้ำเป็นต้นนั้น เราจึงเป็นคนกำพร้าทุกซั๊ก ต้องทำการรับจ้าง
เลี้ยงชีพ. คำว่า **ยนฺนุนาหิ ปรฺยจสิลฺลํ รกฺขเยยฺยํ ปริปุรฺยํ** ความว่า เราพึง
สมาทานศีล ๕ ให้บริบูรณ์. ถ้าอะไรแล้ว เราพึงรักษา คือคุ้มครองให้ดี
เจริญงาม.

บทว่า **สุวาทิ ยสมฺมณฺหวิ** ความว่า เรานั้นเสวยยศใหญ่ในเทวดา
และมนุษย์ทั้งหลายเนื่องๆ ด้วยอำนาจแห่งศีลเหล่านั้น. อธิบายว่า การ
ยกย่องผลของศีลเหล่านั้นแม้สิ้น โภกิกัป พึงประกาศทำให้ปรากฏเพียง
ส่วนเดียวเท่านั้น. คำที่เหลือมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาปัญญาสศีลสมาทานิยเถราปทาน

อันนสังสาวกเถรอปทานที่ ๕ (๒๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายภิกษา

[๒๗] เราได้ปีติอย่างยิ่ง เพราะได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า ผู้มีพระฉวีวรรณดังทองคำ พระนามว่าติชัตถะ เสด็จดำเนินอยู่ในระหว่างตลาด เช่นกับเสาค่ายทอง มีพระลักษณะประเสริฐ ๓๒ ประการ ดังดวงประทีปส่องโลกให้โชติช่วงหาประมาณมิได้ ไม่มีใครเปรียบ ฝึกพระองค์แล้ว ทรงความรู้เรื่อง.

เราถวายอภิวัตพระสัมพุทธเจ้า นิมนต์พระองค์ผู้มหาภูมิให้เสวย พระมุนีผู้ประกอบด้วยกรุณาในโลก ทรงอนุโมทนาแก่เราในกาลนั้น เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระพุทธรเจ้า ผู้ทรงพระมหากรุณาพระองค์นั้น ทรงทำความชื่นชมอย่างยิ่งแล้ว บันเทิงอยู่ในสวรรค์ตลอดกัปหนึ่ง.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในเวลานั้น ด้วยผลแห่งทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายภิกษา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสมภิกา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้วจะนี้แล.

ทราบว่ ท่านพระอันนสังสาวกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบอันนสังสาวกเถรอปทาน

๒๕. อรรถกถาอันนสังสาวกเถรอปทาน

อปทานแห่งท่านพระอันนสังสาวกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สุวณฺณ-
วณฺณํ สมฺพุทฺธํ** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญาธิการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาล
แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ บังเกิดในเรือนแห่งตระกูล
แห่งหนึ่ง เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรงงามด้วยมหาปุริสลักษณะ ๓๒ และ
มณฑลแห่งพระรัศมีด้านละวา กำลังเสด็จเที่ยวบิณฑบาต มีจิตเลื่อมใส
เชื่อเชิญพระผู้มีพระภาคเจ้าเข้าไปสู่เรือน ให้บริโภคมหันำสำราญ ด้วยข้าว
และน้ำอันประเสริฐ. ด้วยจิตที่เลื่อมใสนั้นนั่นแล ท่านจุติจากอัฐภาพ
นั้นแล้วบังเกิดในเทวโลก เสวยทิพยสมบัติ ต่อจากนั้นเสวยเทวสมบัติและ
มนุษย์สมบัติบ่อยๆ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในตระกูลหนึ่ง เลื่อมใส
ในพระศาสนาแล้วบวช เจริญวิปัสสนา บรรลุพระอรหัตแล้ว. ท่าน
ได้เป็นผู้มีผู้ถามปรากฏว่า **อันนสังสาวกเถระ** ด้วยอำนาจนามแห่งบุญที่ท่าน
ทำไว้ในกาลก่อน.

อยู่มาภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดโสมนัส เมื่อจะ
ประกาศปุพพวิธาปทานของตน ด้วยอำนาจอุทานว่า เราบรรลุพระอรหัต
ด้วยอานุภาพแห่งบุญสมภารนี้ ด้วยประการฉะนี้ จึงกล่าวคำเป็นต้นว่า
สุวณฺณวณฺณํ ดังนี้. ในคำนั้นมีอธิบายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด
มีวรรณะเพียงดังว่าวรรณะแห่งทอง พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น
ชื่อว่า มีวรรณะเพียงว่าวรรณะแห่งทอง. ซึ่งพระสัมพุทธะคือพระสิทธัตถะ
ผู้มีวรรณะเพียงดังว่าวรรณะแห่งทองพระองค์นั้น. บทว่า **คจฺจนฺตุ**

อนุตราปณ ความว่า ผู้เสด็จไปอยู่ในระหว่างทางแห่งแถวบ้านของ
พ่อค้าทั้งหลาย. บทว่า **กณฺจนฺคฺฉิมยฺสฺสกาถิ** เชื่อมความว่า เห็นพระ.
สิทธิทัศณะเสมือนกับเสาระเนียดอันสำเร็จด้วยทอง มีพระลักษณะ ๓๒ คือ
สมบุรณ์ด้วย พระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ผู้ยังโลกให้โชติช่วง คือผู้เป็น
จุดประทีปส่องโลกทั้งสิ้น ไม่มีประมาณคือเว้นจากประมาณ ไม่มีผู้ใดเปรียบ
คือเว้นจากผู้เปรียบเทียบ ผู้ทรงไว้ซึ่งความรู้เรื่อง ทรงไว้ซึ่งพระรัศมี
คือทรงไว้ซึ่งพระพุทธรัศมีมีวรรณะ ๖ ได้รับปิตอย่างยิ่งคือสูงสุด. คำที่
เหลือรู้ได้งายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอันนสังสาวกเถราปทาน

รูปทายเถรอปทานที่ ๖ (๒๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายรูป

[๒๘] เรามีสัจใจเลื่อมใส ได้ถวายรูปไว้ในพระคันกฐิ์ของพระ-

ผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าลัทธิตถะ เซชฐบุรุษของโลก ผู้คงที่
เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ คือความเป็นเทวดาหรือมนุษย์ ใน
กำเนิดนั้น ๆ เราย่อมเป็นที่รักของชนแม่ทั้งหมด นี่เป็นผล
แห่งการถวายรูป.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายรูปได้ในเวลานั้น ด้วย
ผลแห่งการถวายรูปนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง
การถวายรูป.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้าเรา
ได้ทำเสร็จแล้วละนี้แล.

ทราบว่ ท่านพระรูปทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบรูปทายกเถรอปทาน

๒๖. อรรถกถารูปทายกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระรูปทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ลัทธิตถะ
ภควโต ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญธิการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาล

แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ บังเกิดในเรือนแห่งตระกูล
ทำจิตให้เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ กระทำการ
บูชาด้วยรูปเป็นอันมาก ที่ตนกระทำด้วยไม้จันทน์ กฤษณา และกระ-
ลำพักเป็นต้น. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านเสวยสมบัติทั้ง ๒ คือในเทวดาและ
มนุษย์ เป็นผู้ควรบูชาในภพที่บังเกิดแล้ว ๆ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิด
ในเรือนแห่งตระกูลแห่งหนึ่ง บวชในพระศาสนา ด้วยอานุภาพแห่งกุศล
สมภาร เจริญวิปัสสนาบรรลुพระอรหัต โดยชื่อปรากฏในที่ทุกสถาน
ว่า **รูปทายกเถระ** เพราะได้กระทำความบูชาด้วยรูป. ท่านได้บรรลु
พระอรหัตผลแล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะแสดง
บุพพจริยาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สิทธัตถะ อภิวโต** ดังนี้. ประโยชน์
กล่าวคือพระสัมพัญบุญคุณของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด สำเร็จ
บริบูรณ์แล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้านี้ นั่น พระนามว่าสิทธัตถะ อธิบายว่า
ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะพระองค์นั้น ผู้ทรงคุณมีความ
เป็นผู้จำแนกแจกธรรมเป็นต้น ผู้ประเสริฐที่สุดโนโลก ผู้สูงสุดในโลก
ทั้งสิ้น. ผู้คงที่ คือผู้คงที่ไม่หวั่นไหวในอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์. คำที่
เหลือมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบรูปทายกเถราปทาน

ปุลินปุชกเถราปทานที่ ๗ (๒๗)

ว่าด้วยผลแห่งการเกลี้ยทราย

[๒๕] เราขนเอาทรายเก่าที่โพธิมณฑลอันอุดม แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าวิปัสสีออกทิ้ง แล้วเกลี้ยทรายอันสะอาดไว้.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายเป็นทรายได้ ด้วยผลการถวายเป็นทรายนั้นเราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายเป็นทราย.

ในกัปที่ ๕๓ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระราชาครอบครองคนได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีกำลังมาก มีพระนามว่ามหาปุลินะ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนี้แล.

ทราบว่ ท่านพระปุลินปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบปุลินปุชกเถราปทาน

๒๗. อรรถกถาปุลินปุชกเถราปทาน

อปทานของท่านพระปุลินปุชกเถระ มีคำเริ่มคั้นว่า **วิปสุตฺติสฺส ภควโต** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญาธิการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี บังเกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง มีจิตเลื่อมใสในพระศาสนา นำทรายเก่า ๆ ที่เนินแห่งเจดีย์และเนินโพธิ์ออก แล้วเกลี่ยทรายขาวเสมือนกับเกล็ดแก้วมุกดาใหม่ ๆ แล้วประดับพวงมาลัย ด้วยกรรมนั้น ท่านบังเกิดในเทวโลก เสวยทิพย์สมบัติในวิมานทองหลายโยชน์ รุ่งโรจน์ไปด้วยแก้วอันเป็นทิพย์ในที่นั้น จุติจากอัฐภพนั้นแล้ว เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ เสวยมนุษย์สมบัติ ท่องเที่ยวไป ๆ มา ๆ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในตระกูลหนึ่งที่สมบูรณ์ด้วยสมบัติ เลื่อมใสในพระศาสนาบวชแล้ว เจริญวิปัสสนา บรรลุพระอรหัตแล้ว. ท่านปรากฏโดยนามที่เหมือนกันนามแห่งบุญที่ตนกระทำไว้ว่า ปุลินปุชกเถระ ดังนี้.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนเกิดโสมนัส เมื่อจะแสดงบุพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **วิปสุตฺติสฺส ภควโต** ดังนี้. ในคำนั้น ชื่อว่า **วิปสุตฺติ** เพราะเห็นต่าง ๆ หรือชื่อว่า **วิปสุตฺติ** เพราะเห็นแจ้งแทงตลอด หรือชื่อว่า **วิปสุตฺติ** เพราะเห็นประโยชน์ ต่างด้วยประโยชน์ตน และประโยชน์ผู้อื่นเป็นต้นต่าง ๆ หรือชื่อว่า **วิปสุตฺติ** เพราะเห็นสภาวะธรรม

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 108

อันต่างโดยบัญญัติและปรมาตม์เป็นต้นต่างๆ ที่ขนทรายเก่าๆ ทิ้งเกลี้ยทรายใหม่ ๆ อันขาวบริสุทธิ์ ที่ต้นโพธิ์อันสูงสุด คือที่โรงกลมแห่งโพธิพฤกษ์อันสูงสุด. คำที่เหลือมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาปูลินปุชกเถราปทาน

อุตติยเถรอปทานที่ ๘ (๒๘)

ว่าด้วยผลแห่งการส่งข้ามฟาก

[๓๐] เวลานั้น เราเป็นจระเข้ที่อยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทกาคา เรา ขวนขวายหาเหยื่อของตน ได้ไปยังท่าน้ำ สมัยนั้น พระ- สัมณูผู้อัครบุคคลพระนามว่าสิทธัตถะ พระองค์ประสงค์จะ เสด็จข้ามแม่น้ำ จึงเสด็จเข้ามาสู่ท่าน้ำ.

ก็เมื่อพระสัมพุทธเจ้าเสด็จมาถึง แม้เราก็มาถึงที่ท่าน้ำนั้น เราได้เข้าไปใกล้พระสัมพุทธเจ้าแล้ว ได้กราบทูลดังนี้ว่า เชิญ เสด็จขึ้น (หลังข้าพระองค์)เถิด พระมหาวิรเจ้า ข้าพระองค์ จักข้ามส่งพระองค์ ขอพระองค์ทรงอนุเคราะห์วิสัยของความ เป็นบิดาแก่ข้าพระองค์เถิด พระมหามุนีเจ้าข้า พระมหามุนี ทรงสดับคำทูลเชิญของเราแล้วเสด็จขึ้น (หลัง) เราเร่งรีบ มีจิต ยินดี ได้ข้ามส่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้นายกของโลก ที่ฝั่ง แม่น้ำโน้น พระผู้มีพระภาคเจ้าสิทธัตถะผู้นายกของโลก ทรง ยังเราให้พอใจ ณ ที่นั้นว่า ท่านจักได้บรรลุอมตธรรม.

เราเคลื่อนจากกายนั้นแล้ว ได้ไปสู่เทวโลกแวดล้อมด้วย นางอัปสร เสวยสุขอันเป็นทิพย์อยู่ เราได้เป็นจอมเทวดา เสวยเทวราชสมบัติอยู่ ๗ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้เป็น ไภยโนแผ่นดิน ๓ ครั้ง.

เราขวนขวายในวิเวก มีปัญญาและสำรวมแล้วด้วยดี ทรงกายอันเป็นที่สุดอยู่ในศาสนาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ข้ามส่งพระนราสท ด้วย

กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการข้ามส่งพระ
นราสภ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนั้นแล.

ทราบว่ ท่านพระอุตติยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอุตติยเถรอปทาน

๒๘. อรรถกถาอุตติยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระอุตติยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า จันทภาคานทีตีเร
ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญานุการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าสิทธัตถะ บังเกิดเป็นจระเข้ในแม่น้ำ
ชื่อว่าจันทภาคา เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จเข้ามาใกล้ฝั่งแม่น้ำ มีจิต
เลื่อมใส ประสงค์จะนำไปสู่ฝั่ง จึงนอนที่ใกล้ฝั่งนั่นเอง. พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าวางพระบาททั้งสองไว้บนหลัง เพื่ออนุเคราะห์แก่จระเข้นั้น. เธอ
ยินดี มีใจฟูขึ้น เกิดความอุตสาหะมากด้วยกำลังแห่งปีติ จึงว่ายตัดกระแส
น้ำ รีบนำพระผู้มีพระภาคเจ้าไปสู่ฝั่งโน้น โดยเร็ว. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
ทราบความเลื่อมใสแห่งจิตของเธอ จึงทรงพยากรณ์ว่า จระเข้ นี้ จูติจาก

อัทธภาพนี้แล้วจักบังเกิดในเทวโลก จำเดิมแต่นั้น เธอก็ท่องเที่ยวไปใน
สุคตินั่นเอง ในกัปที่ ๘๔ แต่ภัทรกัปนี้ จักบรรลุอมตนิพพาน ดังนี้แล้ว
ก็เสด็จหลีกไป.

เธอท่องเที่ยวไปในสุคตินั้นแหละเหมือนอย่างนั้น ในพุทธรูปบาท-
กาลนี้ บังเกิดเป็นบุตรของพราหมณ์คนหนึ่งในกรุงสาวัตถี. พวกพราหมณ์
ได้ตั้งชื่อเธอว่า อุตติยะ. เธอเจริญวัยแล้ว คิดว่า เราจักแสวงหาอมตธรรม
จึงบวชเป็นปริพาชก วันหนึ่ง เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงเข้าไปเฝ้าถวาย
บังคมแล้วฟังธรรม เป็นผู้ไฉสรัทธา บวชในพระศาสนา เพราะความที่
ตนไม่ชำระศีลและทักขิให้หมดจด จึงไม่อาจให้คุณวิเศษบังเกิดได้ เห็น
ภิกษุรูปอื่นยังคุณวิเศษให้เกิดขึ้น พยากรณ์พระอรหันต์ผล จึงเข้าไปเฝ้า
พระศาสดาทูลขอโอวาทโดยสังเขป. ฝ่ายพระศาสดา ได้ประทานโอวาทแก่
เธอโดยสังเขปนั้นแล โดยนัยมีอาทิว่า เพราะเหตุนี้มันนั้นแล อุตติยะ เธอ
จงชำระเบื้องต้นนั้นแลให้หมดจด. เธอตั้งอยู่ในโอวาทเริ่มวิปัสสนาแล้ว.
เมื่อเธอเริ่มวิปัสสนาอาพาธเกิดขึ้นแล้ว เมื่ออาพาธเกิดขึ้น เธอเกิดความ
สังเวช ทราบถึงเรื่องการปรารภความเพียร จึงเจริญวิปัสสนาบรรลุพระ-
อรหันต์แล้ว.

ท่านบรรลุพระอรหันต์ผล ตามสมควรแก่กุศลสมภารที่ได้บำเพ็ญมา
ด้วยประการฉะนี้แล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตนแล้ว เกิดโสมนัส เมื่อ
จะประกาศบุพพจริตাপทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า จันทภาคานทีตีเร ดังนี้.
บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า จันทภาคานทีตีเร ความว่าชื่อว่า จันทภาคานที
เพราะเปล่งแสงสว่างประกอบด้วยสิริอันกลมกลืนกับแสงสว่างแห่งดวง-
จันทร์ กระทำเสียงไหลไปตามพื้นทรายขาวสะอาด และเพราะสมบุรณ์ด้วย

รัศมี และด้วยน้ำใสและมีรสอร่อย. เชื่อมความว่า เราได้เป็นจระเข้
อาศัยอยู่ที่ฝั่งแห่งแม่น้ำจันทกานัน. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อสูมารโ**
ความว่า ชื่อว่า อสูมาระ เพราะกระทำการฆ่าฝูงปลาเล็ก ๆ ให้เป็นชิ้นเล็ก
ชิ้นน้อย ความว่า ปลาร้ายคือจระเข้ บทว่า **สโฆชนปสุโตหิ** ความว่า
เราขวนขวายคือพยายามใน โฆชนะของคนคือในที่หาอาหารของตน. บทว่า
นทีตัตถุ อคจฺจหิ ความว่า ในกาลเสด็จมาของพระผู้มีพระภาคเจ้า เรา
ได้ไปถึงท่าแม่น้ำ.

บทว่า **สิทฺฐตฺโต ตมฺหิ สมเย** ความว่า ในกาลที่เราไปสู่ที่นั่น
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะเป็นบุคคลเลิศ ประเสริฐสุดในหมู่
สัตว์ทั้งปวง แม้พระสยัมภู คือผู้เป็นเอง พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จอุบัติ
แล้ว ปรรณนาจะข้ามฝั่ง คือเข้าถึงฝั่งแม่น้ำ. บทว่า **เปตฺติกํ วิสยํ มยฺหิ**
ความว่า การที่เรานำพระองค์ให้ข้ามจากแม่น้ำให้อันบิดาและปู่เป็นต้น
นำสืบกันมานั้น เป็นการข้ามไปแห่งมหานุภาพ อันเราให้สำเร็จเรียบ
ร้อยแล้ว. บทว่า **มม อุกฺคฺชฺชนํ สุตฺวา** เชื่อมความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า
ผู้มหามุนี ทรงสดับคำเชื้อเชิญของเราเสด็จขึ้นแล้ว. คำที่เหลือง่ายทั้ง
นั้นแล.

จบอรรถกถาอุตติยเถราปทาน

เอภัญชลลเกรอปทานที่ ๕ (๒๕)

ว่าด้วยผลแห่งการประนอมอัญชลล

[๑๑] เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า ผู้นี้พระฉวีวรรณเปล่งปลั่งดั่งทอง พระนามว่าวิปัสสลล เลลศกว่าผู้นำห่มุ เป็นนระผู้แกลลว-กัลล้า ทรงแนะนำดี ทรงฝลลกผู้ที่ยังมิได้ฝลลก ผู้คองที่ ทรงมีวาทะมาก มลลมดีมาก เสด็จดำเนลลน ระหว้างตลาด จลลงมีจิตเลลลือมใส มีใจโสมนัส ได้ประนอมอัญชลลลให้วู้.

ในกัปปที่ ๕๑ แต่กัปปนี้ เราได้ประนอมอัญชลลลให้วู้อันใดเวลลานั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จลลกทุกคิเลลลย นลลเป็นผลแห่งการประนอมอัญชลลลให้วู้.

คุณวิเศษเหล่านี้ คลลือปฏลลิสัมภลลทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภลลญญา ๖ เราทำให้แจลลงชัดแลลลว ค่ำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแลลลว ดลลงนี้.

ทราบว้่า ท่านพระเอภัญชลลลเกระได้คัลล่าวคาลลภาเหล่านี้ ด้วยประการณะนี้แล.

จบเอภัญชลลลเกรอปทาน

๒๕. อรรถกถาเอ็กกุชลิกเถราปทาน

อปทานของท่านพระเอ็กกุชลิกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สุวรรณวณฺณณฺ** ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญบุญญาธิการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ตั้งสมณุตตมทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุสติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระรัตนตรัย เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าวิปัสสีกำลังเที่ยวบิณฑบาต มีจิตเลื่อมใส ได้ยื่นประคองอัญชติอยู่แล้ว. ด้วยบุญกรรมนั้น เขาท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ควรแก่การบูชาในทุกสถาน เสวยสมบัติทั้งสอง ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในตระกูลผู้สมบูรณ์ด้วยสมบัติ เลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้วเจริญวิปัสสนา ดำรงอยู่ในพระอรหัตต์แล้ว. ด้วยอำนาจแห่งบุญที่บำเพ็ญมาในกาลก่อน ท่านจึงปรากฏนามว่า **เอ็กกุชลิกเถระ** ดังนี้.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เห็นบุญกรรมนั้น เหมือนผลมะขามป้อมอยู่ในฝ่ามือ เมื่อจะประกาศปุพพจริตาทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สุวรรณวณฺณณฺ** ดังนี้. บทว่า **วิปัสสี สตฺถวาหคฺคํ** ความว่า ชื่อว่า สัตถวาหะ เพราะนำพวกพ่อค้าเกวียนให้ข้ามกันดาร. อธิบายว่า ให้ข้ามคือให้ข้ามขึ้น ให้ข้ามออก ให้ข้ามพ้น จากวาพกันดาร โจรกันดาร ทูพกิกขกันดาร ยักขกันดาร อัปภักขกันดาร (กันดารมีภักขน้อย) ให้ถึงภูมิอันเป็นแดนเกษม. ใครนั่น ชื่อว่า เป็นหัวหน้าใหญ่แห่งพ่อค้า พระผู้มีพระภาคเจ้าแม่นี้ ชื่อว่าสัตถวาหะ ผู้นำพวกพ่อค้าเกวียน เพราะเป็นผู้

เสมือนผู้นำพวก. จริงอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้านั้นย่อมยังเหล่าสัตว์ผู้
ปรารถนาพระโพธิญาณ ๓ อย่าง ผู้ใดสร้างบุญสมการไว้ให้ข้าม คือให้ขึ้น
ให้ข้ามออก ให้ข้ามพ้น จากชาติกัณดาร จากพยาธิกัณดาร จากมรณกัณดาร
และจากโสกะปริเทวะทุกข์โทมนัสและอุปายาสกัณดาร จากสงสารกัณดาร
ทั้งปวง อธิบายว่า ให้ถึงบกคือพระนิพพาน. ชื่อว่า **สตฺตฺวาหฺคฺโค** เพราะ
ท่านเป็นผู้นำหมู่พ่อค้าเกวียนผู้เลิศ ประเสริฐและเป็นประธาน เชื่อมความ
ว่า ซึ่งพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ผู้นำหมู่พ่อค้าเกวียนผู้เลิศนั้น.
บทว่า **นรฺวรฺ วินายกํ** ความว่า ซึ่งเป็นนระผู้แก้วักล่าเพราะมีความบากบั่น.
ไม่ย่อหย่อน ในระหว่างแห่งนระทั้งหลาย. ซึ่งท่านผู้ชื่อนายกะ เพราะนำ
สัตว์ทั้งหลายผู้ได้สร้างบุญสมการไว้โดยพิเศษ ให้ถึงนครคืออนครนิพพานนั้น.

บทว่า **อทฺนฺตทมนํ คาทิ** ซึ่งท่านผู้ชื่อว่า ผู้ฝึกผู้อื่นผู้ยังไม่ฝึก
เพราะฝึกเหล่าสัตว์ผู้ไม่ได้ฝึก ด้วยกายทวาร วจิตวาร และมโนทวาร
อันประกอบด้วยกิเลสมีราคะ โทสะ และโมหะเป็นต้น ซึ่งผู้ชื่อว่าคงที่
เพราะประกอบด้วยคุณมีความเป็นผู้ไม่หวั่นไหวในอิฏฐารมณ์ และอนิฏฐา-
รมณ์เป็นต้น. บทว่า **มหาวาทิ มหฺมตี** ความว่า ผู้ชื่อว่า มหาวาทิ
เพราะมีปกติอยู่ด้วยบุคคลผู้ยิ่งกว่าคน ในระหว่างแห่งบุคคลผู้กล่าวถึงลัทธิ
ของตนและลัทธิของบุคคลอื่น มติอันใหญ่อันเสมอด้วยแผ่นดิน และเสมอ
ด้วยภูเขาสุเมรุของผู้ใดมีอยู่ ผู้นั้นชื่อว่ามิตใหญ่. คำว่า **มหามติ** นั้น
เป็นตุลยาธิกรณพหุพหิสมาส โดยนัยมีอาทิว่า **มหาวาท มหามติ**
สมฺพุทฺธํ ดังนี้. คำที่เหลือมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาเอกัณฐลิกเถราปทาน

โฆมทายกเถรอปทานที่ ๑๐ (๓๐)

ว่าด้วยผลแห่งกาลถวายผ้าโฆมะ

[๓๒] เวลานั้น เราเป็นพ่อค้าอยู่ในนครพันธุมดี ด้วยการค้าขายนั้น เราได้เลี้ยงดูภริยา และก่อสร้างกุศลสมบัติ เราต้องการกุศล ได้ถวายผ้าโฆมะผืนหนึ่งแด่พระศาสดาพระนามว่า วิปัสสี ผู้ทรงแสวงหาคุณใหญ่หลวง เสด็จดำเนินอยู่ในถนน.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เวลานั้น เราได้ถวายผ้าโฆมะใด ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลของการถวายผ้าโฆมะในกัปที่ ๒๗ แต่กัปนี้ เราเป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า สนิชวสันตนะ สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ประการ เป็นใหญ่ในทวีปทั้ง ๔.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโฆมทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบโฆมทายกเถรอปทาน

๓๐. อรรถกถาโฆมทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระโฆมทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **นคเร พนฺธุ-**
มตฺติยา ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญบุญญานิจการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาล
แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่ง
หนึ่ง เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสยิ่งในพระศาสนา นับถือพระรัตนตรัยว่าเป็น
ของของเรา ฟังธรรมในสำนักพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี มีใจ
เลื่อมใส ได้กระทำการบูชาด้วยผ้าไหม. ท่านได้กระทำผ้าไหมนั้นนั้นแล
ให้เป็นมูลค่า ทำบุญตลอดชีวิต จากนั้นก็บังเกิดในเทวโลก. เสวยทิพย-
สุขไปมาในเทวคา ๖ ชั้น จุติจากอภัพนั้นแล้ว เสวยมนุษยสมบัติมี
อย่างต่าง ๆ มีจักรพรรดิเป็นต้น ในมนุษยโลก เมื่อบุญสมภารถึงความแก่
รอบแล้ว บังเกิดในเรือนมีตระกูล ในพุทธรูปบาทกาลนี้เจริญวัยแล้ว ฟัง
ธรรมในสำนักของพระศาสดาได้ศรัทธาแล้วบรรพชา เจริญวิปัสสนา ไม่
นานนักก็บรรลุพระอรหัต. ท่านปรากฏโดยนามแห่งบุญที่ท่านได้ทำไว้ว่า
โฆมทายกเถระ.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของคน เกิดโสมนัส เมื่อจะแสดงปุพพจริตา.
ปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **นคเร พนฺธุมตฺติยา** ดังนี้. ในคำนั้น ญาติ
ท่านเรียกว่า **พนฺธุ** พวกพ้องอยู่สืบต่อกัน มาในนครใด นครนั้นท่านเรียก

ว่า พันธุมดี. คำว่า โรเปมิ พืชสมบุทฺถ์ ความว่า เราปลูก คือเริ่มตั้งพืช-
สมบัติ คือบุญ มีทานและศีลเป็นต้น.

จบอรรถกถาโฆมททายกเถราปทาน

จบอรรถกถาสุฎฺฐิตีวรรคที่ ๓

จบอรรถกถาจตุภาณวาร

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สุฎฺฐิตีเถราปทาน ๒. อุปวาณเถราปทาน ๓. ตีณีสรรณาคมนิย-
เถราปทาน ๔. ปัญฺจสีลสมาทานิยเถราปทาน ๕. อन्नสังสวากเถรา-
ปทาน ๖. รุพททายกเถราปทาน ๗. ปุณฺณปุชกเถราปทาน ๘. อุตติ-
เถราปทาน ๙. เอกัญชลิกเถราปทาน ๑๐. โฆมททายกเถราปทาน.

คถารวมทั้งหมดที่ท่านกล่าวไว้มี ๑๘๕ คถา.

จบสุฎฺฐิตีวรรคที่ ๓

จบภาณวารที่ ๔

กุณฑชานวรรคที่ ๔

กุณฑชานเถรอปทานที่ ๑ (๓๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลกล้วย

[๓๑] เรามิจิตเลื่อมใส ได้บำรุงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ

สุด ตรัสรู้เอง เป็นอัครบุคลล ซึ่งหลีกเร้นอยู่ตลอด ๗ วัน เรา
รู้เวลาที่พระองค์เสด็จออกจากที่หลีกเร้น ได้ถือผลกล้วยใหญ่
เข้ารูปถวายพระมหามุนีพระนามว่าปทุมุตตระ.

พระผู้มีพระภาคเจ้าสัพพัญญูผู้นำของโลก เป็นมหามุนี
ทรงยังจิตของเราให้เลื่อมใส ทรงรับไว้แล้วเสวย พระสัม-
พุทธเจ้า ผู้ทรงนำหมู่ชนยอดเยี่ยมเสวยแล้ว ประทับนั่งบน
อาสนะของพระองค์ ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

ยักษ์เหล่าใดประหมัดกันอยู่ที่ภูเขานี้ และคณะฤตในป่า
ทั้งหมดนั้น จงฟังคำเรา ผู้ใดบำรุงพระพุทธเจ้าผู้เที่ยง ดัง
ไกรสรราชสีห์ เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรา
กล่าว

ผู้นั้นจักได้เป็นท้าวเทวราช ๑๑ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้า
จักรพรรดิ ๓๔ ครั้ง ในกัปที่แสน พระศาสดาทรงพระนาม
ว่าโคดมโดยพระโคตร ซึ่งทรงสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกา-
ราช จักเสด็จอุบัติในโลก.

ผู้นั้นได้ดำเนินสมณะทั้งหลายผู้มีศีล หาอาสวะมิได้ จักได้ชื่อ
(อันเหมาะสม) ด้วยวิบากแห่งกรรมอันลามก.

เขาจักได้เป็นโอรสทายาทในธรรมของพระศาสดาพระองค์
นั้น อันธรรมนิรมิตแล้ว จักเป็นพระสาวกมีชื่อว่ากุณฑธานะ.

เราประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งความสังัด เฟงฉาน ยินดีใน
ฉาน ยังพระศาสดาให้ทรงโปรดปราน ไม่มีอาสนะอยู่.

พระชินเจ้าอันพระสาวกทั้งหลายแวดล้อม ห้อมล้อมด้วย
ภิกษุสงฆ์ ประทับนั่ง ณ ท่ามกลางสงฆ์แล้ว ทรงให้เรา
รับการแจกสลาก.

เราห่มผ้าเฉียงบ่าข้างหนึ่ง ถวายบังคมพระศาสดาผู้นำ
ของโลก เมื่อภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่ ได้รับสลากที่หนึ่งไว้
ข้างหน้าของผู้ประเสริฐ.

ด้วยกรรมนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยังหนุณโลกชาติให้
หวั่นไหว ประทับนั่ง ณ ท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ทรงตั้งเราไว้ใน
อัครฐานะ.

เรามีความเพียรอันนำซึ่งธุระ นำความเกษมจากโยคะมา
ให้ เราทรงกายเป็นที่สุดไว้ ในศาสนาของพระสัมมาสัม-
พุทธเจ้า.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกุณฑธานเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบกุณฑธานเถรอปทาน

กุณฑธานวรรคที่ ๔

๓๑. อรรถถากุณฑธานเถราปทาน

อปทานของท่านพระกุณฑธานเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สตุดาห์ ปฏิสสุตสิน** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญานิจการไว้ในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ สังสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลของพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **ปทุมุตตระ** ท่านเกิดในเรือนมีตระกูลในพระนครหังสวดี เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าโดยนัยที่กล่าวแล้วในหนหลังนั้นแล. พิงธรรมอยู่ เห็นภิกษุรูปหนึ่ง อันพระศาสดาทรงแต่งตั้งไว้ในตำแหน่งภิกษุผู้เลิศแห่งภิกษุผู้จับสลากก่อน ปรรณาดำแหน่งนั้นกระทำบุญสมควรแก่ฐานันดรนั้น ท่องเที่ยวไปแล้ว. ครั้นวันหนึ่งเขาได้น้อมถวาย เครื่องถ้วยใหญ่สี่เหลืองเหมือนจวนแห่งมโนศิลา แก่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **ปทุมุตตระ** ผู้ออกจากนิโรธสมบัติแล้วประทับนั่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับเครื่องถ้วยนั้นแล้วเสวย.

ด้วยบุญกรรมนั้น เขาเสวยราชสมบัติทิพย์ในหมู่เทพ ๑๑ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๒๔ ครั้ง เขากระทำบุญบ่อย ๆ อย่างนี้ แล้วท่องเที่ยวอยู่ในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เกิดเป็นภุมมเทวดา ในกาลของพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่ากัสสปะ.

ก็ธรรมดาพระพุทธเจ้าผู้ทรงอายุยืนทั้งหลาย. ย่อมไม่มีอุโบสถทุก ๆ ถึงเดือน จริงอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า วิปัสสี ได้มีอุโบสถในระหว่าง ๖ ปี. ส่วนพระทศพลทรงพระนามว่ากัสสปะ สวดปาติโมกข์ทุก ๆ ๖ เดือน. ในการสวดปาติโมกข์นั้น ภิกษุผู้เป็นสหาย

กัน ๒ รูป ผู้อยู่ประจำ เดินไปด้วยคิดว่าจักรกระทำอุโบสถ. ภูมมเทวดา คนนี้ คิดว่าภิกษุ ๒ รูปนี้ รักกันแน่นหนาเหลือเกิน เมื่อมีผู้ทำลาย จะ แตะกันหรือไม่หนอ. มองหาโอกาสเพื่อภิกษุทั้งสองอยู่ เดินไปไม่ห่างภิกษุ ทั้งสองนั้นนัก. ครั้งนั้น พระเถระรูปหนึ่ง ให้พระเถระอีกรูปหนึ่งถือบาตร และจีวรไว้ เดินไปสู่ที่ ๆ มีน้ำสะอาด เพื่อขบถ่ายสรีระ ล้างมือล้างเท้า แล้วออกจากที่ใกล้พุ่มไม้. ภูมมเทวดาแปลงเพศเป็นหญิงรูปงามเดินตาม หลังพระเถระนั้น ไป ทำประหนึ่งสยายผมแล้วเกล้าใหม่ ทำประหนึ่งว่า ปิดฝุ่นออกจากข้างหลัง และทำประหนึ่งว่านุ่งห่มผ้าสาฎกใหม่ เดินตาม หลังพระเถระออกจากพุ่มไม้แล้ว. พระเถระผู้เป็นสหายยืนอยู่ ณ ส่วนข้าง หนึ่ง เห็นเหตุนั้นแล้วเกิดโทมนัส คิดว่า บัดนี้ความรักที่ติดต่อกันมาเป็น เวลานาน กับภิกษุนี้ฉิบหายแล้ว ถ้าเราพึงรู้ว่าเธอเป็นผู้มีกิเลสอย่างนี้ เราจักไม่ทำความคุ้นเคยกับภิกษุนี้ ตลอดกาลนานประมาณเท่านี้ เมื่อ พระเถระมาถึงเท่านั้นก็กล่าวว่า นิมนต์รับเอาบาตรจีวรของท่านไปเถิด ผู้อาวุโส เราไม่ปรารถนาจะร่วมทางกับผู้ที่ลามกเช่นท่าน. หทัยของภิกษุ ผู้ลัชชานั้น พังถ้อยคำนั้นแล้ว ได้เป็นประหนึ่งถูกหอกที่คมกริบเสียบแล้ว. ลำดับนั้น ลัชชีกภิกษุนั้น จึงพูดกับ พระเถระผู้เป็นสหายว่า ออาวุโส ท่าน พุคอะไรเช่นนั้น เรายังไม่รู้อาบัติแม้เพียงทุกกฏตลอดเวลาที่ประมาณ เท่านี้ ก็วันนี้ท่านกล่าวเราเป็นคนลามก ท่านเห็นอะไรหรือ? พระเถระ ผู้เป็นสหายจึงพูดว่า เรื่องอื่นที่เห็นแล้ว จะมีประโยชน์อะไร ท่านออกมาใน ที่เดียวกัน กับมาตุคามผู้ประดับแล้ว ตกแต่งแล้วอย่างนี้หรือ. พระเถระผู้ ลัชชีกกล่าวว่า ออาวุโส เรื่องนี้ไม่มีแก่เราเลย เราไม่เห็นมาตุคามเห็นปานนี้ เลย. แม้เมื่อพระเถระผู้ลัชชีกจะกล่าวอย่างนี้ถึง ๓ ครั้ง พระเถระนอกนี้ก็

ไม่เชื่อถ้อยคำ ยึดถือเอาเหตุที่ตนเห็นแล้วนั้นแหละว่าเป็นเรื่องจริง. ไม่เดินทางเดียวกับภิกษุนั้น ไปสู่สำนักของพระศาสดาโดยทางอื่น.

ต่อแต่นั้นมา ถึงเวลาที่ภิกษุสงฆ์เข้าสู่โรงอุโบสถ ภิกษุนั้นเห็น ลัทธิภิกษุนั้นในโรงอุโบสถ รู้ชัดแล้วก็ออกไปเสียด้วยคิดว่า ภิกษุเช่นนี้มีอยู่ในโรงอุโบสถนี้ เราจักไม่กระทำอุโบสถร่วมกับเธอ ดังนี้แล้วได้ยืนอยู่ในภายนอก. ลำดับนั้น ภูมมเทวดาคิดว่า เราทำกรรมหนักหนอ แล้วแปลงเพศเป็นอุบาสกแก่ไปยังสำนักของภิกษุนั้นกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เหตุไฉนพระคุณเจ้า จึงยืนอยู่ในที่นี่. ภิกษุนั้นตอบว่า คุณก่อนอุบาสก ภิกษุลามกรรูปหนึ่งเข้าไปสู่โรงอุโบสถนี้. เราไม่กระทำอุโบสถร่วมกับเธอ เราคิดดังนี้ จึงออกมายืนอยู่ข้างนอก. ภูมมเทวดา จึงพูดว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านอยู่ถ้อยอย่างนี้เลย ภิกษุนี้มีศีลบริสุทธ์ ชื่อว่า มาตุคามที่ท่านเห็นแล้ว คือข้าพเจ้าเอง. เพื่อจะทดลองไมตรีของท่าน ทั้งสองว่า ไมตรีของพระเถระทั้งสองรูปนี้จะมั่นคงหรือไม่มั่นคงหนอ ดังนี้ ข้าพเจ้าผู้อยากดูความที่ท่านทั้งสองจะแตกไมตรีกันหรือไม่ กระทำกรรมนั้นแล้ว. ภิกษุนั้นถามว่า คุณก่อนสัทบุรุษ ก็ท่านเป็นอะไร ภูมมเทวดาตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็นภูมมเทวดาตนหนึ่ง. เทวบุตรเมื่อชี้แจงเสร็จ ก็ไม่ดำรงอยู่ในทิพพานุกรภาพ หมอบลงแทบเท้าของพระเถระ อ้อนวอนพระเถระว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงอดโทษแก่ข้าพเจ้าเถิด พระเถระไม่รู้โทษนั้น ขอท่านจงทำอุโบสถเถิด ดังนี้แล้วนิมนต์ให้พระเถระเข้าไปสู่โรงอุโบสถ. พระเถระนั้น ได้กระทำอุโบสถในที่เดียวกัน ก่อนและได้อู่ในที่เดียวกันกับภิกษุนั้น ด้วยอำนาจความสนิทสนมอีก ทั้ง

ไม่พูดถึงกรรมของพระเถระนี้. ส่วนพระเถระที่ถูกโจทก์บำเพ็ญวิปัสสนาบ่อยๆ บรรลุพระอรหัตแล้ว.

ด้วยผลแห่งกรรมนั้น ภูมมเทวดาไม่รอดพ้นจากภัยในอบายตลอดถึงพุทธานุสรณ์. ก็ถ้าในเวลาไร มาสู่ความเป็นมนุษย์ โทษที่กระทำไว้ด้วยกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งอื่น ๆ จะหล่นทับถมเขาทีเดียว ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย. เขาเกิดในสกุลพราหมณ์ ในนครสาวัตถี คนทั้งหลายได้ขนานนามเขาว่า **ชานมาณพ**. ชานมาณพเจริญวัยแล้ว เรียนไตรเพทฟังธรรมเทศนาของพระศาสดาในเวลาแก่. มีศรัทธาบวชแล้ว. จำเดิมแต่วันที่ท่านอุปสมบทแล้ว สตรีผู้ประดับแล้ว ตกแต่งแล้วนางหนึ่งจะปรากฏติดตามท่านอยู่เป็นนิตย์ อย่างนี้คือ เมื่อท่านเข้าบ้านก็เข้าบ้านพร้อมกับท่าน เมื่อท่านออกก็ออกด้วย เมื่อท่านเข้าวิหารก็เข้าไปด้วย แม้เมื่อท่านยืนอยู่ก็ยืนอยู่ด้วย.

พระเถระไม่เห็นนางเลย. แต่ด้วยกรรมเก่าของท่าน นางจึงปรากฏแก่คนเหล่าอื่น สตรีทั้งหลายเมื่อถวายข้าวยากู ถวายภิกษาในบ้านจะพากันพูดว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าวยากูกระบายหนึ่งนี้ สำหรับท่าน อีกกระบายหนึ่ง สำหรับหญิงผู้เป็นสหายของเราทั้งหลายคนนี้ ดังนี้แล้ว ทำการเยี้ยหยัน. เป็นความลำบากอย่างยอดเยี่ยมแก่พระเถระ. สามเณรและภิกษุหนุ่มทั้งหลาย ก็พากัน ห้อมล้อมท่านผู้ไปสู่วิหาร พูดเยาะเย้ยว่า พระธานะมีเหยียดแล้ว.

ครั้งนั้นท่านจึงเกิดมีนามเพิ่มว่า **กุณฑธานเถระ** ด้วยเหตุนี้เอง ท่านเพียรพยายามแล้วก็ไม่สามารถจะอดคลื่นความเยาะเย้ยอันสามเณรและภิกษุหนุ่มเหล่านั้นกระทำอยู่ได้ เกิดบ้ำขึ้นมาพูดว่า พวกท่านเสียเป็นเหยียด

อุปัชฌาย์ของพวกท่านก็เป็นเหี้ย อาจารย์ก็เป็นเหี้ย. ลำดับนั้น ภิกษุทั้งหลายกราบทูลฟ้องแด่พระศาสดาว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระกุณฑฆานะกล่าวคำหยาบอย่างนี้ กับภิกษุหนุ่มและสามเณรทั้งหลาย. พระศาสดาตรัสสั่งให้เรียกพระกุณฑฆานะเถระมา ตรัสถามว่า คุณก่อนชานะได้ยินว่า เธอกล่าวคำหยาบกับสามเณรทั้งหลายหรือ เมื่อพระกุณฑฆานะกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เป็นความจริงพระเจ้าข้า ดังนี้ จึงตรัสว่า เหตุไฉนเธอจึงกล่าวอย่างนี้. พระกุณฑฆานะกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์คัดค้านความลำบากเป็นประจำไม่ได้จึงกล่าวอย่างนี้. พระศาสดาตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอไม่สามารถจะยังกรรมที่เธอทำไว้ในก่อน ให้สลายไปได้จนถึงวันนี้ เธออย่ากล่าวคำหยาบเห็นปานนี้ อีก ดังนี้แล้วตรัสว่า

เธออย่าได้กล่าวคำหยาบกะใคร ๆ ผู้ที่เธอกล่าวแล้วพึง
กล่าวตอบเธอ เพราะว่า ถ้อยคำแข็งดีให้เกิดทุกข์ อาชญา
ตอบพึงถูกต้องเธอ ถ้าเธอไม่ยังตนให้หวั่นไหวดุจกังสดาล
ถูกขจัดแล้ว เธอจักเป็นผู้ถึงพระนิพพาน ความแข็งดีย่อมไม่มี
แก่เธอ ดังนี้.

และชาวเมืองทั้งหลาย ก็กราบทูลความที่พระเถระนั้นท่องเที่ยวไป
กับมาตุคาม แม่แก่พระเจ้าโกศล. พระราชาส่งราชบุรุษไปด้วยตรัสว่า
คุณก่อนพนาย พวกท่านจงไป จงใคร่ครวญดู ดังนี้แล้ว แม่พระองค์เอง
ก็เสด็จไปสู่ที่อยู่ของพระเถระ ด้วยบริวารจำนวนน้อย แล้วเสด็จประทับ
ยืนดูอยู่ แม่หญิงนั้นก็ปรากฏ เป็นเหมือนยืนอยู่ในที่ไม่ไกล. พระราชา
ทอดพระเนตรเห็นแล้ว ทรงพระดำริว่า เหตุนี้มีอยู่ จึงเสด็จไปยังที่หญิง

นั้นยืนอยู่ เมื่อพระราชาสด็จมา หญิงนั้นก็ทำเป็นเหมือนเข้าไปสู่บรรณ-
ศาลา อันเป็นที่อยู่ของพระเถระ.

แม้พระราชาก็เสด็จเข้าไปสู่บรรณศาลานั้นแหละ พร้อมกับหญิง
นั้น ทรงตรวจดูทั่ว ๆ ไป ก็ไม่เห็น จึงเข้าพระทัยว่า นี่ไม่ใช่มาตุคาม
คงเป็นกรรมวิบากอย่างหนึ่งของพระเถระ แต่ก่อนแม่ถึงจะเสด็จเข้าไปใกล้
พระเถระก็ไม่ไหวพระเถระ ครั้นทรงทราบว่าเหตุนี้ไม่เป็นจริง จึงเสด็จ
มาไหว้พระเถระแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ตรัสถามว่า ข้าแต่
ท่านผู้เจริญ พระคุณเจ้าไม่ลำบากด้วยอาหารบิณฑบาตบ้างหรือ ? พระเถระ
ทูลว่า พอสมควรอยู่ มหาบพิตร. พระราชาตรัสว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
กระผมเข้าใจคำพูดของพระคุณเจ้า เมื่อพระคุณเจ้าเที่ยวไปกับสิ่งที่ทำให้
เศร้าหมองเช่นนี้ ใครเล่าจะเลื่อมใส จำเดิมแต่นี้ไป พระคุณเจ้า ไม่ต้อง
มีกิจที่จะต้องไปในที่ไหนๆ โยมจะบำรุงพระคุณเจ้าด้วยปัจจัย ๔ ขอพระ-
คุณเจ้าจงอยู่ประมาทในโยนิโสมนสิการ ดังนี้แล้ว เริ่มถวายภิกษาเป็น
ประจำ พระเถระได้พระราชาสเป็นผู้อุปถัมภ์ เป็นผู้มีจิตเป็นเอกกคคารมณ
เพราะมีโภชนะเป็นที่สบาย เจริญวิปัสสนาแล้วบรรลุพระอรหัต จำเดิม
แต่นั้น หญิงนั้นก็หายไป.

ครั้งนั้น มหาสุภทัตทาอุบาสิกา อยู่ในเรือนแห่งตระกูลที่เป็นมิจฉา-
ทิฎฐิ ในอุคคนคร อธิฐานอุโบสถด้วยคิดว่า ขอพระศาสดาจงอนุเคราะห์
เราให้เป็นหญิงปราศจากกลิ่นคิบ ยืนอยู่บนพื้นปราสาทชั้นบน กระทำ
สังจกริยาว่า ขอดอกไม้เหล่านี้ ตั้งอยู่ในภายใน จงตั้งเป็นเพดาน ณ
เบื้องบนพระทศพล. ด้วยสัญญานี้ ขอพระทศพลจงรับ ภิกษาของเรา
พร้อมด้วยภิกษุ ๕๐๐รูป ในวันพรุ่งนี้ แล้วเหวี่ยงดอกมะลิไป ๘ กำมือ.

ดอกไม้ทั้งหลายลอยไปแล้ว ตั้งเป็นเพดาน ณ เบื้องบนของพระศาสดา ในเวลาที่ทรงแสดงพระธรรมเทศนา. พระศาสดาทอดพระเนตรเห็นเพดาน ดอกมะลินั้นแล้ว ทรงรับภิกษาของนางสุภัททาด้วยใจอย่างเดียว. ในวันรุ่งขึ้น เมื่ออรุณตั้งขึ้นแล้ว จึงตรัสกะพระอานนทเถระว่า คุณก่อน อานนท วันนี้พวกเราจักไปภิกษาจารในที่ไกล. เธออย่าให้สลากแก่ภิกษุที่เป็นปุถุชน จงให้สลากแก่ภิกษุที่เป็นพระอริยะเท่านั้น พระเถระแจ้งแก่ภิกษุทั้งหลายว่า อาวุโสทั้งหลาย วันนี้พระศาสดาจักเสด็จภิกษาจารในที่ไกล ภิกษุที่เป็นปุถุชนอย่ารับสลาก ภิกษุที่เป็นพระอริยะเท่านั้นจงรับสลากดังนี้ พระกุณฑธานเถระ. เขยิบมือออกไปก่อนทีเดียว โดยพูดว่า อาวุโส ท่านจงนำสลากมา. พระอานนทกล่าวว่า พระศาสดาไม่ตรัสสั่งให้ให้สลากแก่ภิกษุเช่นท่าน ตรัสสั่งให้ให้แก่ภิกษุที่เป็นพระอริยะเท่านั้น ดังนี้แล้วเกิดปริวิตก ไปกราบทูลพระศาสดาแล้ว. พระศาสดาตรัสว่า จงให้สลากแก่ผู้ที่ขอ.

พระเถระคิดว่า ถ้าการให้สลากไม่ควรให้แก่พระกุณฑธานะ. เมื่อเป็นเช่นนั้น พระศาสดาพึงห้ามไว้ ในเรื่องนี้ชะรอยจักมีเหตุ จึงย้อนกลับไป ด้วยคิดว่า เราจักให้สลากแก่พระกุณฑธานะ. ก่อนแต่พระอานนทจะมาถึงนั้นแหละ พระกุณฑธานเถระเข้าจุดตถานมือภิกษุญาเป็นบาท ยืนอยู่ในอากาศด้วยฤทธิ์ กล่าวว่า อาวุโส อานนท พระศาสดาทรงรู้จักเรา พระศาสดาไม่ทรงห้ามภิกษุเช่นเรา ผู้จับสลากก่อนหรือหрок ดังนี้แล้วยื่นมือไปจับสลาก, พระศาสดาทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็นอตุลุปปีติเหตุ แต่งตั้งถึงพระเถระไว้ในตำแหน่งภิกษุผู้เลิศแห่งภิกษุทั้งหลาย ผู้จับสลากก่อน. เพราะเหตุที่พระเถระนี้มีพระราชาเป็นผู้อุปถัมภ์ เพราะได้อาหารอันเป็นที่

สบาย จึงมีจิตเป็นสมาธิกระทำการในวิปัสสนา ได้อภิญญา ๖ เพราะเป็นผู้สมบุรณ์ด้วยอุปนิสัย. ภิกษุผู้เป็นปุถุชนเหล่าใด เมื่อไม่ได้คุณของพระเถระนี้ แม้ผู้เป็นอย่างนี้ว่า ในเวลานั้น ท่านจับสลากนี้ก่อนหรือหนอ. เพื่อจะกำจัดความสงสัยของภิกษุเหล่านั้น พระเถระจึงเหาะขึ้นสู่อากาศ แสดงอิทธิปาฏิหาริย์ พยากรณ์พระอรหันต์ผล โดยอ้างพระอรหันต์ผล จึงกล่าวคาถาว่า เธอจงตัดเครื่องผูก ๕ ประการ ดังนี้.

ท่านบรรลुพระอรหันต์ โดยสมควรแก่บุญสมภารที่บำเพ็ญมาแล้วอย่างนี้ ได้รับตำแหน่งเอตทัคคะ ระลึกถึงบุญกรรม เมื่อจะประกาศบุพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า สุตตาหํ ปฏิสสุตฺติณฺณํ ดังนี้. คำที่เหลือมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถากุณฑธานเถราปทาน

สาเกตเถรปาทานที่ ๒ (๓๒)

ว่าด้วยผลแห่งการสรรเสริญพระพุทธเจ้า

[๓๔] ในกาลนั้น เราเป็นพราหมณ์มีนามชื่อว่า โสภิตะ อัน
บริวารพร้อมด้วยศิษย์แวดล้อมแล้ว ได้ไปยังอาราม สมัยนั้น
พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้อุดมบุรุษ แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เสด็จ
ออกจากประตูพระอารามแล้วประทับยืนอยู่.

เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้ฝึกพระองค์แล้ว
แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ผู้ฝึกตนแล้ว จึงยังจิตของตนให้เลื่อม
ใสแล้ว เยชมพระองค์ผู้นำของโลกว่า ต้นไม้ทุกชนิดนั้น
งอกงามนี้แผ่นดิน ฉันทใด สัตว์ผู้มีความรู้ ก็มันนั้น ย่อมงอก
งามในศาสนาของพระชินเจ้า.

องค์พระสัพพัญญูผู้ทรงนำหมู่แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ทรง
ถอนคนเป็นอันมากออกจากทางผิดแล้ว จรัสบอกทางที่ถูกต้อง.

พระองค์ฝึกพระองค์แล้ว แวดล้อมด้วยผู้ฟังฉาน ทรง
มีความเพียร แวดล้อมด้วยผู้ส่งตนไปแล้ว ผู้สงบระงับและ
ผู้คงที่ ประดับด้วยบริษัท ย่อมงามด้วยพระญาณอันเกิดแต่บุญ
รัศมีของพระองค์รุ่งเรืองดังพระอาทิตย์อุทัยฉะนั้น.

พระศาสดาพระนามว่า ปทุมุตตนะ ผู้ทรงแสวงหาคุณใหญ่
ทอดพระเนตรเห็นเราผู้มีจิตเลื่อมใส ประทับยืนท่ามกลาง
ภิกษุสงฆ์ ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

พราหมณ์ได้ ยังความร่าเริงให้เกิดแล้ว สรรเสริญเรา
พราหมณ์นั้นจักรัณรมย์อยู่ในทวารโลกตลอดแสนกัป.

อันกุศลมูลตักเตือนแล้ว จักเคลื่อนจากสวรรค์ชั้นดุสิต
แล้วจักบวชในศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า
โคดม.

ครั้นบวชในศาสนาแล้ว จักได้ความยินดีและความร่าเริง
ก็เป็นสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่าสาเกตะ.

เราบวชแล้วเว้นกรรมอันลามกด้วยกาย ละวจีทุจริต ยัง
อาชีพอหิงคาริสุทธี เราเป็นอยู่อย่างนี้ เป็นผู้ฉลาดในเตโชธาตุ
กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ในมือาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสาเกตเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสาเกตเถรอปทาน

๓๒. อรรถกถาสาเกตเถรอปทาน

อปทานของท่านพระสาเกตเถระ มีคำเริ่มต้นว่า โสภิตो นาม
นาเมเน ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญธิการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ บังเกิดในตระกูลพราหมณ์

แห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว ถึงความสำเร็จในศิลปะทั้งปวง โดยนามปรากฏนามว่า โสภิตะ ถึงฝั่งแห่งเวท ๓ ผู้เรียนรู้อากเรียนไวยากรณ์แห่งสนิณันตศาสตร์ และเกณุกศาสตร์ พร้อมด้วยประเภทแห่งอักษรหมีอิติหาตศาสตร์เป็นที่ ๕ ผู้ชำนาญในโลกายตศาสตร์และมหาปุริสลักษณศาสตร์. วันหนึ่ง ท่านเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระผู้้งดงามด้วยสิริแห่งมหาปุริสลักษณะ ๓๒ เสด็จไปอยู่โดยประตู่พระอุทธานมีใจเลื่อมใสยิ่ง ได้กระทำการชมเชย ด้วยอุบายเป็นอนเก ด้วยการสรรเสริญคุณเป็นอนเก. ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสดับคังนั้น จึงทรงประทานพยากรณ์ว่า ในอนาคตเธอจักเป็นสาวกนามว่า สาคตะ ในศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าโคดม. จำเดิมแต่นั้นท่านสั่งสมบุญทั้งหลาย ดำรงอยู่ตลอดอายุ จุติจากอัทภานันแล้ว บังเกิดในเทวโลก เสวยทิพยสมบัติตลอดแสนกัป เสวยมนุษย์สมบัติในมนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง. มารดาบิดาของท่านตั้งชื่อว่า สาคตะ เพราะท่านเจริญโสมนัส เกิดคิมาแล้ว. ท่านเลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้ว เจริญวิปัสสนาบรรลุพระอรหัตแล้ว.

ท่านบรรลุพระอรหัตผลโดยสมควรแก่บุญสมการด้วยประการฉะนี้แล้ว ได้รับตำแหน่งเอกทัคคะ ระลึกถึงบุญกรรมของคนแล้ว เมื่อจะประกาศปูพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า สภิต นาม นามนคังนี้.

เชื่อมความว่า ในคานั้น ในกาลนั้น คือในสมัยที่บำเพ็ญบุญสมการ เราได้เป็นพราหมณ์ โดยชื่อว่า โสภิตะ. บทว่า วิปถา อุทฺธริตฺวาน ความว่า ยกขึ้น นำออกจากทางผิด คือทางชั่ว หรือจากนอกทาง ให้

คุ้มครองไว้. บทว่า **ปถิ อัจจุขเส ตูว** ความว่า ข้าแต่พระสัพพัญญู
ผู้เจริญ พระองค์ทรงบอกคือตรัสแสดง เปิดเผย จำแนก ทำให้ตื่น ซึ่งทาง
คือทางแห่งสัตบุรุษ ได้แก่อุบายเป็นเหตุบรรลุนิพพาน. คำที่เหลือ
ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสาคตเถราปทาน

มหากัจจายนเถรปาทานที่ ๓ (๓๓)

ว่าด้วยผลแห่งการทาทองพระเจดีย์

[๓๕] เราได้ให้ทำแผ่นศิลาไว้แล้ว ได้เอาทองฉาบทาพระเจดีย์
ชื่อปทุม ของพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นที่พึ่งของโลก พระ-
นามว่าปทุมุตตระ และได้กั้นฉัตรอันสำเร็จด้วยแก้ว แล้วเอา
พัศวดาลวิชนีพัศดวยพระพุทธรเจ้า ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก ผู้
คองที่.

ภุมเทวดามีประมาณเท่าไร มาประชุมกันทั้งหมดในเวลา
นั้น ด้วยความหวังว่า พระศาสดาจักรัศตผลแห่งอาสนะและ
ฉัตรแก้ว.

พวกเราจักฟังพระศาสดาตรัสทั้งหมดนั้น ฟังยังคาน
ราเริงให้เกิดอย่างยิ่ง ในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธรเจ้า.

พระสยัมภูผู้อัศจรรย์บุคคล ประทับนั่งบนอาสนะทองแล้ว
แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า ผู้ใดได้
ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว.

ผู้นั้นจักเป็นจอมเทวดาเสวยเทวราชสมบัติอยู่ ๑๐ กัป จักมี
รัศมีแผ่ไปโดยรอบตลอดร้อยโยชน์ มาสู่มนุษยโลกแล้ว จักได้
เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีพระนามว่า ปภัสสระ จักเป็นผู้มีเดช
อันรุ่งเรือง จักได้เป็นกษัตริย์มีรัตนะ ๘ ประการโชติช่วงอยู่
โดยรอบ ทั้งกลางคืนกลางวัน ดังพระอาทิตย์อุทัยจะนั้น.

ในกัปที่แสน พระศาสดาพระนามว่าโคดม ซึ่งทรงสมภพ
ในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติในโลก ผู้นั้นอัน

กุศลมูลตัดก็สิ้นแล้ว จักเคลื่อนจากภพดุสิต จักเป็นบุตร
พราหมณ์ มีนามชื่อว่าจักจายนะ ภายหลังเขาบวชแล้ว จักตรัสรู้
ไม่มีอาสวะอยู่ พระโคตมผู้ส่องโลกให้โชติช่วง จักทรงตั้งไว้
ในตำแหน่งอันเลิศ.

ผู้นั้นจักกล่าวปัญหาที่ถูกลามแล้งโดยย่อให้พิสดาร และ
เมื่อกล่าวปัญหานั้น จักยังอรรถาธิบายให้เต็ม พราหมณ์ผู้เป็น
อภิชาตบุตรในสกุลอันมั่งคั่ง เรียนจบมนต์ ละทรัพย์และ
ข้าวเปลือกแล้ว บวชเป็นบรรพชิต.

เมื่อถูกลามแล้งโดยย่อ เราก็กล่าวแก้ได้โดยพิสดาร
เราย่อมยังอรรถาธิบายของชนเหล่านั้นให้เต็ม ย่อมยังพระผู้มี
พระภาคเจ้าผู้สูงสุดกว่าสัตว์ให้โปรดปราน.

พระมหาวีรเจ้าผู้ตรัสรู้เอง เป็นอัครบุคคล ทรงโปรดปราน
เรา ประทับนั่ง ณ ท่ามกลางสงฆ์แล้ว ทรงตั้งเราไว้ในเอต-
ทัคคสถาน.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมหากัจจายนเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล

จบมหากัจจายนเถรอปทาน

๓๓. อรรถกถาหมากัจจानเถรปาทาน

อปทานของท่านพระมหากัจจानเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตระ
นาถุตส ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญานการไว้ ในพระพุทธรเจ้าองค์
ก่อน ๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ใน
กาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ บังเกิดในตระกูลคฤห-
บศิมมหาศาล เจริญวัยแล้ว วันหนึ่ง พังกรรมในสำนักพระศาสดา เห็น
ภิกษุรูปหนึ่ง อันพระศาสดาทรงคงไว้ในตำแหน่งอันเลิศแห่งภิกษุผู้จำแนก
อรรถแห่งคำที่พระองค์ตรัสโดยย่อให้พิสดารได้ แม้ตนเองก็ปรารถนา
ตำแหน่งนั้น ตั้งปณิธานแล้ว บำเพ็ญบุญมีทานเป็นต้น ท่องเที่ยวไป
ในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
สุเมธะ เป็นวิทายาธไปโดยอากาศ เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่ง
ณ ไพโรสณห์ มีจิตเลื่อมใส ได้กระทำการบูชาด้วยดอกกรรณิการ.

ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านท่องเที่ยวไป ๆ มา ๆ ในสุคตินั้นเอง
ในกาลแห่งพระทศพล พระนามว่ากัสสปะ บังเกิดในเรือนมีตระกูลใน
กรุงพาราณสี เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานแล้ว ได้กระทำการบูชา
ด้วยแผ่นอิฐอันสำเร็จด้วยทอง มีค่าแสนหนึ่ง ที่ฐานอันเป็นที่กระทำ
สุวรรณเจดีย์ ดังความปรารถนาว่า ด้วยวิบากเป็นเครื่องไหลออกแห่ง
บุญกรรมนี้ ขอสรณะของเราจงมีวรรณะเพียงดังว่าสีแห่งทอง ในที่ ๆ ตน
เกิดแล้ว. แต่นั้นกระทำกุศลกรรมตลอดชีวิต ท่องเที่ยวไปในเทวดาและ
มนุษย์ทั้งหลาย สิ้นพุทธันดรหนึ่ง ในพุทธุบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือน

แห่งปุโรหิต ของพระเจ้าจันทปัชโชต ในกรุงอุชเชนี ในวันตั้งของท่าน มารดาคิดว่า บุตรของเรามีวาระเพียงดั่งสีแห่งทอง ถือเอาชื่อของตนมา จึงตั้งชื่อว่า กาญจนมาณพ นั้นเอง. ท่านเจริญวัยแล้ว เรียนไตรเพท โดยล่องไปแห่งบิดา จึงได้ตำแหน่งปุโรหิต. ด้วยอำนาจโคตรท่านปรากฏนามว่า กัจจानะ. พระเจ้าจันทปัชโชต ทราบกาลเสด็จอุบัติแห่งพระพุทธรเจ้า ทรงส่งสาสน์ไปว่า ข้าแต่ท่านอาจารย์ ท่านจงไปในที่นั้น กราบเรียนให้พระศาสดาทรงทราบ. ท่านมีตนเป็นที่แปลเข้าไปเฝ้าพระศาสดา. พระศาสดาทรงแสดงธรรมแก่เขาแล้ว. ในที่สุดแห่งเทศนา ท่านกับชน ๗ คน ดำรงอยู่ในพระอรหัต พร้อมด้วยปฏิสัมภทา. ลำดับนั้น พระศาสดาทรงเหยียดพระหัตถ์ตรัสว่า จงเป็นภิกษุมาเถิดดังนี้.

ในขณะนั้นนั่นเอง ภิกษุเหล่านั้นมีผมและหนวดเพียงสององคุลี ทรงไว้ซึ่งบาตรและจีวรอันเสร็จด้วยฤทธิ์ ได้เป็นเหมือนพระเถระผู้มีพรรษาตั้งร้อย. พระเถระประนมมือของตนแล้ว กราบทูลพระศาสดา อย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์และฟังธรรม. พระเจ้าจันทปัชโชตปรารถนาจะถวาย บังคมพระบาทของพระองค์และฟังธรรม. พระศาสดาตรัสว่า ภิกษุ เธอเท่านั้น จงเป็นผู้มีตนเป็นที่แปลไปในที่นั้น แม้เมื่อเธอไปแล้ว พระราชาจักเสื่อมใส. พระเถระมีตนเป็นที่แปล ไปในที่นั้น ยังพระราชาให้เสื่อมใส ให้พระศาสนาประดิษฐานในอวันตีชนบททั้งหลายแล้ว กลับมาเฝ้าพระศาสดาอีกตามเดิม.

ท่านบรรลुพระอรหัตผลอย่างนี้แล้ว พระศาสดาได้ทรงตั้งไว้ใน ตำแหน่งอันเลิศด้วยพระดำรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุผู้สาวกของเรา ผู้จำแนกอรรรถที่เรากล่าวโดยย่อให้พิสดารนี้ มหากัจจानะเป็นเลิศ

ท่านได้รับตำแหน่งเอตทัคคะแล้ว ระลึกถึงกรรมของตน เมื่อจะประกาศ
บุพพวจริตปาทานจึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปทุมุตตรนาถสุต** ดังนี้. บรรดาบท
เหล่านั้น บทว่า **ปทุมํ นาม เจตีย์** ความว่า เพราะได้ปกปิดด้วย
ดอกปทุม และเพราะการทำด้วยอาการแห่งดอกปทุม วิหารคือพระ-
คันธกุฎีอันเป็นที่ประทับอยู่แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นแล ได้เป็นเจตีย์
โดยเป็นที่ควรบูชา ที่ประทับอยู่ของพระผู้มีพระภาคเจ้านี้ ท่านเรียกว่า
เจตีย์ เหมือนที่เขาว่าว่า โคตมกเจตีย์ อาฬวกเจตีย์ สถานที่อยู่ของยักษ์
เหล่านั้น ท่านเรียกว่าเจตีย์ เพราะเป็นสถานที่ควรบูชา. ฟังทราบวา
ไม่ใช่เจตีย์อันเป็นที่บรรจุพระธาตุ. ก็ท่านไม่ได้สร้างธาตุเจตีย์ เพราะ
ไม่มีสิริธาตุ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ยังไม่ปรินิพพาน. บทว่า **ศิลาปฏู**
การยิตฺวา ความว่า ได้สร้างแผ่นศิลา อันสำเร็จด้วยแก้วผลึก ในภาย
ใต้แห่งพระคันธกุฎี อันมีชื่อว่าปทุมนั้น เพื่อเป็นที่รองรับดอกไม้.
บทว่า **สุวรรณณานิเลปยี** ความว่า เราได้ฉาบปกปิดแผ่นศิลานั้นด้วย
อาการพิเศษยิ่ง ด้วยทองชมพูนุท. เราได้ยกฉัตรอันแล้วด้วยรัตนะ คือ
ทำด้วยรัตนะ ๗ แล้วกั้นไว้บนยอด แล้วยกพัควาลวิชนีและพัคบรรจามริ
ขาว เพื่อพระพุทธเจ้า. บทว่า **โลกพนฺสุต ตาทิโน** ความว่า เราได้
กั้นไว้เพื่อพระพุทธเจ้าผู้พร้อมด้วยคุณมีสติเป็นต้น เช่นกับเผ่าพันธุ์
แห่งโลกทั้งสิ้น. คำที่เหลือมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาหากิจงานเถรปาทาน

กาพุทธายีเถราปทานที่ ๔ (๓๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายข้าวชั้นพิเศษ

[๓๖] เมื่อพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ เสด็จบุรุษของโลก
ผู้คงที่ เสด็จดำเนินทางไกล เทียวจาริกไป ในเวลานั้น

เราได้ถือเอาดอกปทุม ดอกอุบล และดอกมะลิซ้อนอัน
บานงาม และถือข้าว (สุก) ชั้นพิเศษมาถวายแด่พระศาสดา.

พระมหาวีรชินเจ้า เสวยข้าวชั้นพิเศษอันเป็นโภชนะ
ดี และทรงรับดอกไม้เหล่านั้นแล้ว ทรงยังเราให้รื่นเริงว่า ผู้ใด
ได้ถวายดอกปทุมอันอุดม เป็นที่ปรารถนา เป็นที่ใครในโลกนี้
แก่เรา ผู้นั้นทำกรรมที่ทำได้ยากนัก ผู้ใดได้บูชาดอกไม้ และ
ได้ถวายข้าวชั้นพิเศษแก่เรา เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้ง-
หลาย จงฟังเรากล่าว.

ผู้นั้นจักได้เสวยเทวราชสมบัติ ๑ ครั้ง ดอกอุบล ดอก
ปทุม และดอกมะลิซ้อน จะมีในเบื้องบนผู้นั้น ด้วยผลแห่ง
บุญนั้น ผู้นั้นจักสร้างหลังคาอันประกอบด้วยของหอมอันเป็น
ทิพย์รู้ในอากาศ จักทรงได้ในเวลานั้น จักได้เป็นพระเจ้า
จักรพรรดิ ๒๕ ครั้ง จักรดีเป็นพระชาในแผ่นดินครอบครอง
พสุธา ๕๐๐ ครั้ง.

ในกัปที่แสน พระศาสดามีพระนามว่าโคดม ซึ่งทรง
สมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติในโลก ผู้นั้น
ปรารถนาในกรรมของตน อันกุศลมูลตัดเตือนแล้ว จักได้เป็น

บุตรผู้มีชื่อเสียง ทำความเพียรเพียรให้เกิดแก่เจ้าศากยะ
ทั้งหลาย.

แต่ภายหลัง ผู้นั้นอันกุศลมูลตักเตือนแล้วจักบวช จัก
กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว ไม่มีอาสวะนิพพาน พระโคตมผู้
เผ่าพันธุ์ของโลก จักทรงตั้งผู้นั้นซึ่งบรรลุปฏิสัมภิตา ได้ทำ
กิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะ ในเอตทัคคสถาน.

ผู้นั้นมีตนส่งไปแล้วเพื่อความเพียร สงบระงับ ไม่มีอุปธิ
จักเป็นสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่าอุทายี เรากำจัด
ราคะ โทสะ โมหะ มานะ และมักขะได้แล้ว กำหนดรู้
อาสวะทั้งปวงแล้ว ไม่มีอาสวะอยู่ เรายังพระสัมพุทธเจ้าให้
ทรงโปรดปราน มีความเพียร มีปัญญา และพระสัมพุทธ-
เจ้าทรงเลื่อมใส ทรงตั้งเราไว้ในเอตทัคคสถาน.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกาฬุทายีเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบกาฬุทายีเถรอปทาน

๓๔. อรรถกาพทายีเถรอปทาน

อปทานของท่านพระกาพทายีเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตรสุสภวโต ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญานิจการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนมีตระกูล ในหังสวดีนคร พังพระธรรมเทศนาของพระศาสดา เห็นพระศาสดาทรงตั้งภิกษुरुูปหนึ่งไว้ในตำแหน่งอันเลิศของภิกษุทั้งหลายผู้ยังสกุลให้เลื่อมใส กระทำกรรมคือความปรารถนาที่ตั้งใจจริง อันเกิดแต่กรรมนั้น แล้วปรารถนาตำแหน่งนั้น.

ท่านบำเพ็ญกุศลจนตลอดชีวิต ท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ในวันถือปฏิสนธิในพระครรภ์มารดาแห่งพระโพธิสัตว์ของเราทั้งหลาย ท่านถือปฏิสนธิในเรือนแห่งอำมาตย์ ในกรุงกบิลพัสดุ์นั่นเอง เกิดในวันเดียวกันกับพระโพธิสัตว์นั่นเอง. วันนั้นนั่นเอง เขาให้นอนบนเทริดผ้าที่ทำด้วยเปลือกไม้ชนิดหนึ่ง แล้วไปสู่ที่บำรุงของพระโพธิสัตว์สมบัติ ๗ คือ โทธิพฤกษ์ ราहुลมารดา ขุมทรัพย์ทั้ง ๔ ม้ากัณฐกะ พระอานนท์ นายฉันทะ พระกาพทายี กับพระโพธิสัตว์ ได้ชื่อว่าสหชาติ เพราะเกิดขึ้นวันเดียวกัน. ครั้นในวันตั้งชื่อท่าน ญาติทั้งหลายได้ตั้งชื่อท่านว่า อูทายี นิ่งเอง เพราะชาวพระนครทั้งสิ้นเกิดความเบิกบานใจ. อนึ่ง ท่านปรากฏชื่อว่า กาพทายี เพราะมีธาตุค่าน้อยหนึ่ง. ท่านเล่นกับพระโพธิสัตว์มาตั้งแต่เด็กจนถึงความเจริญวัย.

ครั้นภายหลัง เมื่อพระโลกนาถเสด็จออกมหาภิเนษกรรม บรรลุพระสัมโพธิญาณโดยลำดับ ประกาศพระธรรมจักรอันบรรลุนิพพานที่เมืองกุสินารา อาศัยกรุงราชคฤห์ ประทับอยู่ที่พระเวฬุวัน พระเจ้าสุทโธทนมหาราช ทรงสดับข่าวนั้น จึงได้ทรงส่งอำมาตย์คนหนึ่ง มีบุรุษพันหนึ่งเป็นบริวาร ด้วยรับสั่งว่า จงนำพระลูกเจ้าของเรามาในที่นี้. ท่านไปเฝ้าพระศาสดาในเวลาแสดงธรรม ยืนอยู่ท้ายบริษัท ฟังธรรมแล้วพร้อมด้วยบริวาร บรรลุพระอรหัต.

ลำดับนั้น พระศาสดาทรงเหยียดพระหัตถ์ตรัสกะพวกเขาว่า พวกเธอจงเป็นภิกษุมาเถิด. ในขณะนั้นนั่นเอง ท่านทั้งหมดนั้น ต่างทรงบาตรและจีวรอันสำเร็จด้วยฤทธิ์ ได้เป็นเหมือนพระเถระผู้มีพรรษาตั้งร้อย. ก็จำเดิมแต่กาลที่ท่านเหล่านั้นบรรลุพระอรหัตแล้ว เป็นพระอริยเจ้าผู้มี ความวางเฉยท่านั้น เพราะฉะนั้น จึงไม่กราบทูลข่าวสาสน์ที่พระราชาส่งไป แต่พระทศพล. พระราชามีได้ทรงสดับข่าวสาสน์. พระองค์จึงทรงส่งอำมาตย์อื่นอีกไปกับบุรุษ ๑,๐๐๐ คน. แม้เมื่ออำมาตย์นั้นปฏิบัติเหมือนอย่างนั้น พระองค์ก็ทรงส่งอำมาตย์ ๘ คนเมื่ออื่นอีก ไปพร้อมกับบุรุษ ๘,๐๐๐ คน ด้วยอาการอย่างนี้. คนเหล่านั้นบรรลุพระอรหัตได้เป็นผู้หนึ่ง.

ลำดับนั้น พระราชาทรงพระดำริว่า คนมีประมาณเท่านี้ ไม่ได้แจ้งอะไร ๆ เพื่อการเสด็จมาแห่งพระทศพลในที่นี้ เพราะไม่มีความรักในเรา อุทายินี่แลเป็นผู้มีวัยเสมอกับพระทศพล เคยเป็นเพื่อนเล่นสนุกสนานด้วยกัน และมีความรักในเรา เราจักส่งผู้นี้ไป จึงรับสั่งให้เรียกท่านมาแล้ว ตรัสว่า พ่อ พ่อจงมีบุรุษ ๑,๐๐๐ คนเป็นบริวาร ไปกรุงราชคฤห์นำพระทศพลมาดังนี้แล้วทรงส่งไป. ท่านทูลว่า ข้าแต่สมมติเทพ ถ้าหม่อมฉัน

จักได้บวชไซ้ เมื่อเป็นเช่นนี้ หม่อมฉันจะนำพระผู้มีพระภาคเจ้ามาในที่นี้ เมื่อพระราชดำรัสว่า ท่านจงทำอุบายอย่างไรอย่างหนึ่งแล้วนำพระลูกเจ้ามา ท่านไปกรุงราชคฤห์ ยืนอยู่ที่ท้ายบริษัทในเวลาพระศาสดาทรงแสดงธรรม ฟังธรรมไม่แล้ว พร้อมด้วยบริวารบรรลुพระอรหัต ตั้งอยู่ในเอหิภิกขุภาวะแล้ว.

ก็ครั้นท่านบรรลุพระอรหัตแล้ว จึงรอกอยเวลาอยู่ว่า บัดนี้ไม่เป็นกาลเพื่อจะเสด็จไปนครแห่งตระกูลของพระศพลก่อน แต่เมื่อจวนฤดูฝน ไพรสมณฑลดอกออกผล จักเป็นกาลไปบนพานภูมิที่มีหญ้าเขียวสดเสมอ ครั้นถึงฤดูฝน จึงพรรณนาถึงการไปสู่นครแห่งตระกูลของพระศาสดา จึงได้กล่าวคาถาเหล่านี้ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้หมู่ไม้ทั้งหลาย มีดอกและ
ใบมีสีแดงดังถ่านเพลิง ผลผลิตัดใบเก้าร่วงหล่นไป หมู่ไม้
เหล่านั้นงามรุ่งเรืองดังเปลวไฟ ข้าแต่พระองค์ผู้มีความเพียร
ใหญ่ เวลานี้เป็นเวลาสมควรอนุเคราะห์หมู่พระญาติ ข้าแต่
พระองค์ผู้แก่กล้า หมู่ไม้ทั้งหลายมีดอกบานงามดีนารัณรมย์
ใจ สังกลิ้นหอมฟุ้งตกลงไปทั่วทิศ โดยผลัดใบเก่า ผลิ
ดอกออกผล เวลานี้เป็นเวลาสมควรจะหลีกออกไปจากที่นี่
ขอเชิญพระพิชิตมารเสด็จสู่กรุงกบิลพัสดุ์เถิด ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ฤดูนี้ก็เป็นฤดูที่ไม่หนาวนัก ไม่ร้อนนัก เป็นฤดูพอ
สบาย มีมรรคาก็สะดวก ขอพวกศากยะและโกถิยะทั้งหลาย
จงได้เข้าเฝ้าพระองค์ที่แม่น้ำโรหิณีอันมีหน้าในภายหลังเถิด

ชาวนาไถนาด้วยความหวังผล หวานพืชด้วยความหวังผล

พ่อค้าผู้เที่ยวหาทรัพย์ ย่อมไปสู่สมุทรด้วยความหวังทรัพย์
ข้าพระองค์อยู่ในที่นี้ด้วยความหวังผลอันใด ขอความหวังผล
อันนั้นจงสำเร็จแก่ข้าพระองค์เถิด ฤๅนี้ไม่หนานัก ไม่ร้อน
นัก ภิขาหาได้ง่ายไม่อดอยาก พื้นดินก็มีหญ้าแพรกเขียวสด
ข้าแต่พระมหามุนี กาลนี้สมควรแล้วพระเจ้าข้า.

ชาวนาหว่านพืชบ่อ ๆ ฝนตกบ่อ ๆ ชาวนาไถนาบ่อ ๆ
แวนแคว้นสมบุรณ์ด้วยธัญญาหารบ่อ ๆ

พวกเขาจกเที่ยวขอบ่อ ๆ ผู้เป็นทนายบดี ให้ทานบ่อ ๆ
ครั้นให้บ่อ ๆ แล้ว ย่อมเข้าถึงสวรรค์บ่อ ๆ.

บุรุษผู้มีความเพียรมีปัญญากว้างขวาง เกิดในตระกูลใด
ย่อมยังตระกูลนั้นให้บริสุทธิสะอาดตลอด ๗ ชั่วคน ข้าพระองค์
ย่อมเข้าใจว่า พระองค์เป็นเทพเจ้าประเสริฐกว่าเทพเจ้าทั้ง-
หลาย ย่อมทรงสามารถทำให้สกุลบริสุทธิ เพราะพระองค์
เกิดแล้วโดยอริยชาติ ได้ตั้งนามว่าเป็นนักปราชญ์ สมเด็จพระ
พระบิดาของพระองค์ ผู้ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ทรง
พระนามว่า สุทโชนะ สมเด็จพระนางเจ้ามายาพระมเหสี
ของพระเจ้าสุทโชนะ เป็นพระพุทธรูปมารดา ทรงบริหาร
พระองค์ผู้เป็นพระโพธิสัตว์มาด้วยพระครรรค์ เสด็จสวรรคต
ไปบังเกิดอยู่ในไตรทิพย์ สมเด็จพระนางเจ้ามายาเทวีนั้น
ครั้นสวรรคตจตุจากโลกนี้แล้ว ทรงพร้อมด้วยกามคุณอัน
เป็นทิพย์ มีหมูนางฟ้าหอมล้อม บันเทิงอยู่ด้วยเบญจกามคุณ.
บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อังคาริโน ความว่า ชื่อว่า อังคาร

เพราะเหมือนเปลวเพลิง. ต้นไม้เหล่านั้นมีดอกและผลมีสีดั่งแก้วประพาฬ
แดงดั่งเปลวเพลิง เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า อังคาร. อธิบายว่า เคลื่อน
กล่นไปด้วยดอกคำ และดอกทองเหลืองมีสีแดงดั่งเปลวเพลิง คือด้วยฝน
คือเปลวเพลิง. บทว่า ทานิ แปลว่า ในกาลนี้. บทว่า ทูมา แปลว่า
ต้นไม้. บทว่า ภทฺนุเต ท่านกระทำการลบ ท อักษรตัวหนึ่ง ว่า ภทฺนุเต
แล้วกล่าวว่า ภทฺ อุนฺเต เอตฺสฺส พระองค์ผู้มีความเจริญในที่สุด. ผู้
ประกอบด้วยคุณวิเศษ, ก็พระศาสดาผู้เป็นบุคคลผู้เลิศกว่าบุคคลผู้วิเศษ
ด้วยคุณทั้งหลาย เพราะบทว่า ภทฺนุเต จึงเป็นอาลปนะ ร้องเรียกพระ-
ศาสดานั้นเอง, บทว่า ภทฺนุเต นี้ เป็นปฐมาวิภคติ เอ การันต์ เหมือน
ในประโยคเป็นต้นว่า สุกเต ปฏิกมฺเม สุขฺเข ทุกฺเข ชีเว ดังนี้. แต่ในที่นี้
พึงเห็นว่า ลงในอรรถแห่งการตรัสรู้. เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า
บทว่า ภทฺนุเต เป็นบทอาลปนะ. อาจารย์บางพวกกล่าวว่า บทอื่นบทเดียว
มีอรรถเสมอด้วยภทฺทศัพทฺ. ชื่อว่า ผลลีนุ เพราะผลิผล. จริงอยู่ แม้
ในการไม่ตั้งใจ แต่กล่าวถึงการกระทำที่มีการตั้งใจ. พระผู้มีพระภาคเจ้า
ผู้อันพระเถระทูลอาราธนาอย่างนี้แล้ว ทรงเห็นการบรรลुकุณฺวิเศษของคน
เป็นอันมาก ในการเสด็จไปในที่นั้น แวดล้อมไปด้วยพระจีณาสพ ๒๐,๐๐๐
รูป เสด็จจากกรุงราชคฤห์ เสด็จดำเนินสู่ทางไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ด้วย
สามารถแห่งการเสด็จไม่รีบด่วน. พระเถระไปสู่กรุงกบิลพัสดุ์ด้วยฤทธิ ยืน
อยู่บนอากาศข้างหน้าของพระราชา อันพระราชาเห็นเพศที่ไม่เคยเห็นจึง
ตรัสถามว่า ท่านเป็นใคร เมื่อจะแสดงว่า พระองค์ไม่รู้จักอาตมา ผู้เป็น
บุตรแห่งอำมาตย์ที่พระองค์ส่งไปสู่สำนักพระผู้มีพระภาคเจ้า ขอพระองค์
จงทรงทราบอย่างนี้แหละ จึงกล่าวคาถาว่า

อากมภาพเป็นบุตรของพระพุทธเจ้า ผู้ไม่มีสิ่งใดจะยำยี

ได้ มีพระรัศมีแผ่ชานจากพระกาย ไม่มีผู้จะเปรียบปาน
ผู้คงที่ ดูก่อนมหาบพิตร พระองค์เป็นโยมของพระบิดาแห่ง
อากมภาพ ดูก่อนมหาบพิตรผู้โศกมะ พระองค์เป็นพระ-
อัยกาของอากมภาพโดยธรรม.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **พุทธสุต ปุตุโตมุหิ** ความว่า อากมภาพเป็นบุตรคือโอรสของพระสัพพัญญูพุทธเจ้า. บทว่า **อสยหสาหิโน** ความว่า ก่อนแต่ตรัสรู้ยิ่งเอง เพราะเว้นพระมหาสัตว์ คนอื่นไม่สามารถจะประกอบการแนะนำได้เพราะพระองค์ไม่มีข้าศึกศัตรูที่จะยำยี เป็นพระโพธิสมภาร มีบุญญาธิการประกอบด้วยพระมหากรุณาสามารถอดกลั้นทนทาน. แม้อื่นจากนั้นไปคนอื่น ๆ ไม่สามารถจะยำยีครอบงำได้ เพราะพระองค์ทรงยำยีครอบงำข้าศึกคือมารทั้ง ๕ เสียได้ เพราะพระองค์ทรงทนทานต่อพุทธกิจ ซึ่งข้าศึกเหล่านี้ไม่สามารถจะยำยีได้ กล่าวคืออนุสาสนี ด้วยทิวฐัมมิกประโยชน์ สัมปรายิกประโยชน์ และปรมัตตประโยชน์ แก่เวไนยสัตว์ตามสมควร ด้วยการหยั่งรู้อันเป็นส่วนแห่งธรรมสามัคคี มีการน้อมไปในการประพุดิอาสยานุสยญาณเป็นต้น หรือชื่อว่าผู้ไม่มีผู้ใดจะยำยีได้ เพราะพระองค์มีปกติกระทำแต่สิ่งที่ยังประโยชน์ให้สำเร็จในที่นั้น ๆ. บทว่า **องฺคิรสสุต** ได้แก่ ผู้มีสมบัติ มีศีลอันประดับแล้วเป็นต้น. แต่อาจารย์อีกพวกหนึ่งกล่าวว่า ผู้มีรัศมีแลบออกจากพระอวัยวะน้อยใหญ่. อาจารย์บางพวกกล่าวว่า พระนามที่ ๒ คือ **อังกิรส** และ **สิทชัตถะ** พระราชบิดานั้นเองทรงประทาน. บทว่า **อปฺปภูมิสุต** แปลว่า ไม่มีผู้เปรียบ ไม่มีผู้เสมอเหมือน. ชื่อว่าผู้คงที่ เพราะ

ถึงลักษณะคงที่ในอิฏฐารมณฺ์และอนิฏฐารมณฺ์. บทว่า **ปีตุ ปีตา มยหิ** **ตฺวํวสิ** ความว่า แม้ท่านก็เป็นบิดาของบิดาของอาตมา ด้วยสามารถแห่ง อริยชาติ แต่ว่าโดยโวหารของชาวโลกท่านเป็นบิดาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า. ท่านเรียกพระราชาด้วยอำนาจชาติว่า **ตักกะ**. บทว่า **ธมฺเมน** ความว่า โดยสภาวะ คือโดยประชุมสภาวะแห่งทั้งสอง คือ อริยชาติ โลกียชาติ. เรียกพระราชาโดยโคตรว่า **โคตมะ**. บทว่า **อยุโยโกสิ** ท่านเป็น อัยกา. แต่ในบทนี้ว่า พระเถระเมื่อกล่าววาทะ **พุทธุสสุต ปุตุโตมฺหิ** เป็นต้น ย่อมพยากรณ์พระอรหัตผล.

ก็แลพระเถระ ครั้นพระราชาทรงทราบคนอย่างนี้แล้ว อันพระราชาทรงรำเริงพอพระทัย ให้นั่งบนบัลลังก์อันควรแก่ค่ามาก บรรจุนาคร ให้เต็มด้วยโภชนะ มีรสเลิศต่าง ๆ อันเขาจัดแจงไว้เพื่อพระองค์ ในเมื่อ เขาถวายบิณฑบาตแล้วแสดงอาการที่จะไป. เมื่อถูกถามว่า ท่านขอรับ เพราะเหตุไรท่านจึงปรารถนาจะไป จงบริโกศดูก่อนเถิด จึงทูลว่า อาตมา จักไปสำนักพระศาสดาแล้วบริโกศ. พระราชาตรัสถามว่า ก็พระศาสดาอยู่ที่ไหน. ท่านทูลว่า พระศาสดามีภิกษุสองหมื่นรูปเป็นบริวาร เสด็จดำเนิน ไปตามทางเพื่อทอดพระเนตรพระองค์. พระราชา. ท่านโปรดฉันบิณฑบาต นี้ จักนำบิณฑบาตอื่นไปถวายพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อพระราชาตรัสว่า ท่านนำบิณฑบาตจากที่นี้ไปถวายพระองค์ ตลอดเวลาที่บุตรของเราจะถึง นครนี้ พระเถระกระทำภักติกิจเสร็จแล้ว แสดงธรรมแก่พระราชาและแก่ บริษัฏ เมื่อกระทำพระราชนิเวศน์ทั้งสิ้น ก่อนแต่พระศาสดาจะเสด็จมา ให้ เลื่อมใสยิ่งในพระตถาคตและในพระรัตนตรัย เมื่อคนทั้งหมดกำลังเลื่อมใส

อยู่นั้นแล สละบาตรอันเต็มด้วยภัตที่ตนนำมาถวายแด่พระศาสดาไว้ใน
อากาศแม้นตนเองเหาะขึ้นสู่เวหาส แล้วน้อมบิณฑบาตเข้าไปวางไว้ในพระ-
หัตถ์ของพระศาสดา. พระศาสดาเสวยบิณฑบาตนั้น. เมื่อพระผู้มีพระภาค-
เจ้าผู้ไปสู่วิหารโยชน์หนึ่ง ทุก ๆ วัน ในหนทาง ๖๐ โยชน์จากกรุงราช-
คฤห์ ท่านได้นำบิณฑบาตถวายแด่พระองค์ด้วยประการฉะนี้. ลำดับนั้น
พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงดำริว่า กาฬุทายีนี้ ยังชวานิเวศน์ทั้งสี่แห่งบิดา
ของเราให้เสื่อมใส จึงทรงตั้งท่านไว้ในตำแหน่งอันเลิศแห่งภิกษุผู้ยัง
ตระกูลให้เสื่อมใสว่า ภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุสาวกของเราผู้ยังตระกูล
ให้เสื่อมใส กาฬุทายีเป็นเลิศ.

ท่านบรรลुพระอรหัตโดยสมควรแก่บุญสมภารที่คนบำเพ็ญด้วยประ-
การฉะนี้ ได้รับเอตทัคคะ ระลึกถึงบุญกรรมของตน เมื่อจะประกาศ
บุพพจริตาปทาน ด้วยอำนาจโสมนัส จึงกล่าวคำนี้อาทิว่า **ปทุมุตตรสุต**
พุทธสุต ดังนี้. บทว่า **อทุธานํ ปฏิปนฺนสุต** ความว่า ผู้ดำเนินสู่ทางไกล
เพื่อไปสู่รัฐอื่น. บทว่า **จรโต จาริกํ ตทา** ความว่า ในกาลนั้นผู้เที่ยว
จาริกไปสู่มณฑลทั้ง ๓ คือ มณฑลภายใน มณฑลกลาง และมณฑล
ภายนอก เชื่อมความว่า ยึดเอาคือถือเอาความสำเร็จด้วยดี คือการตรัสรู้
ด้วยดีของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าปทุมุตตระ ไม่ใช่ถือเอาเพียง
ดอกปทุมอย่างเดียว และเรายึดเอาดอกปทุมและดอกมะลิที่เยี่ยมบานแล้ว
ถือเอาด้วยมือทั้งสองให้เต็ม. บทว่า **ปรมนุนํ คเหตุวาน** ความว่า เรา
ได้ถือเอาข้าวสุกแห่งข้าวสาลี อันสุกดีทั้งหมดมีรสอร่อยอย่างยิ่ง คือสูงสุด
ประเสริฐสุด ถวายให้พระศาสดาเสวย.

บทว่า **สกุยานํ นนฺทิกชนโน** ความว่า ให้ความเปลิดเปล็นคือ

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 148
ความยินดีเกิดขึ้น ด้วยสมบัติในการกล่าวเจรจาปราศรัยถึงการสูงขึ้น การ
แปรไปและความเป็นหนุ่มสาวแห่งรูป แห่งศากยราชตระกูล คือแห่ง
พระญาติทั้งหลายของพระผู้มีพระภาคเจ้า. บทว่า **ณาคิพนุรุ** ภวิสฺสตี
ความว่า จักเป็นเผ่าพันธุ์อันเขาทราบ คือปราภว. คำที่เหลือมีอรรถง่าย
ทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถากาฬทายีเถรอปทาน

โมฆราชเถรอปทานที่ ๕ (๓๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายบังคมพระพุทธเจ้า

[๓๗] ก็พระผู้นี้พระภาคเจ้าผู้สยัมภู พระนามว่าอัครทตฺสลิ ไม่ทรงแพ้อะไร ๆ แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เสด็จดำเนินไปในถนน เราแวดล้อมด้วยพวกศิษย์ทั้งหลายออกจากเรือนไป ครั้นแล้วได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นนายกของโลกที่ถนนนั้น.

เราได้ประนมอัญชลีเหนือเศียรเกล้า ถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้า ยังจิตของตนให้เลื่อมใสแล้ว เชมชมพระองค์ นายกของโลก.

สัตว์ที่มีรูปกิติ ไม่มีรูปกิติ มีสัตตัญญากิติ ไม่มีสัตตัญญากิติ ประมาณเท่าใด สัตว์เหล่านั้นย่อมเข้าไปภายในพระญาณของพระองค์ทั้งหมด เปรียบเหมือนสัตว์ในน้ำเหล่าใดเหล่าหนึ่ง สัตว์เหล่านั้นย่อมติดอยู่ภายในข่ายของคนที่เขาข่ายตาเล็ก ๆ เหวี่ยงลงในน้ำฉะนั้น.

อนึ่ง สัตว์ผู้มีเจตนาเหล่าใด คือ สัตว์ที่มีรูป และไม่มีรูป สัตว์เหล่านั้นย่อมเข้าไปภายในญาณของพระองค์ทั้งหมด พระองค์ทรงถอนโลกอันอาภูล ด้วยความมิดนี้ขึ้นได้แล้ว.

สัตว์เหล่านั้นได้ฟังธรรมของพระองค์แล้ว ย่อมข้ามกระแสนความสงสัยได้ โลกอันอวิชาห่อหุ้มแล้ว อันความมิด

ท่วมทับ ทรงกำจัดความมืดได้ ส่องแสงโชติช่วงอยู่ เพราะ
พระญาณของพระองค์ พระองค์ทรงมีจักขุ เป็นผู้ทรงบรรเทา
ความมืดมนของสัตว์ทั้งปวง.

ชนเป็นอันมากฟังธรรมของพระองค์แล้ว จักนิพพาน
ดังนี้แล้ว เราเอาน้ำผึ้งรวงอันไม่มีตัวผึ้งใส่เต็มหม้อแล้ว ประ-
คองด้วยมือทั้งสอง น้อมถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระ-
มหาวิรเจ้าผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวง ทรงรับด้วยพระหัตถ์
อันงาม.

ก็พระสัพพัญญูเสวยน้ำผึ้งนั้นแล้ว เสด็จเหาะขึ้นสู่ชั้นภา-
วาท พระศาสดาพระนามว่าอัทธทัสสีนราสภ ประทับอยู่ใน
อากาศ ทรงยังจิตของเราให้เลื่อมใส ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้
ว่า ผู้ใดชมเชยญาณนี้ และชมเชยพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ
สุด.

ด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้น ผู้นั้นจะไม่ไปสู่ทุกคติ และผู้นั้น
จักเสวยเทวราชสมบัติ ๖๔ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าประเทศราช
ครอบครองแผ่นดิน ๘๐๐ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าจักรดิ
๕๐๐ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าประเทศราชเสวยสมบัติอยู่ใน
แผ่นดินนับไม่ถ้วน จักเป็นผู้เล่าเรียนทรงจำมนต์ รู้จบ
ไตรเพท.

จักบวชในศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าโคดม
จักพิจารณาอรรถอันลึกซึ้งอันละเอียดได้ด้วยญาณ.

จักเป็นสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่าโมฆราช จัก
ถึงพร้อมด้วยวิชา ๓ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะ.

พระโคตมผู้ทรงเป็นยอดของผู้นำหมู่ จักทรงตั้งผู้นั้นไว้
ในเขตทัคคสถาน เราละกิเลสเครื่องประกอบของมนุษย์
ตัดเครื่องผูกพันในภพ กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว ไม่มีอาสวะ
อยู่.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธ-
เจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโมฆราชเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบโมฆราชเถรอปทาน

อปทานของท่านพระโมฆราชเถระ มีคำเริ่มต้นว่า อตฺถทสฺสี ตู
ภควา ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญบุญญาริการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาล
แห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนมีตระกูล บรรลุ
นิติภาวะแล้ว วันหนึ่ง ฟังธรรมในสำนักพระศาสดา เห็นพระศาสดา
ทรงตั้งภิกษुरुูปหนึ่งไว้ในตำแหน่งอันเลิศแห่งภิกษุผู้ทรงจิวรอันเศร้าหมอง

หวังตำแหน่งนั้น จึงกระทำความปรารถนา กระทำบุญในภพนั้น ๆ ใน
กาลแห่งพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า อัคคทัสสี บังเกิดในตระกูลพราหมณ์
อีก ถึงความสำเร็จในวิชาศิลปะ วันหนึ่ง เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่าอัคคทัสสี แวดล้อมไปด้วยภิกษุสงฆ์เสด็จไปตามถนน มีใจ
เลื่อมใสถวายบังคมด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ประคองอัญชลีเหนือเศียรเกล้า
ชมเชยด้วยอาการ ๖ อย่างมีอาทิว่า ยาวตา รูปิโน สตถา บรรจุภาชนะ
ให้เต็มแล้วน้อมน้ำผึ้งเข้าไปถวาย. พระศาสดาทรงรับน้ำผึ้งแล้ว ได้การทำ
อนุโมทนา. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์
ทั้งหลาย ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่ากัสสปะ บังเกิดเป็น
อำมาตย์ของพระราชาพระนามว่า กัญฐวาทนะ ถูกพระราชานั้นส่งไป
เพื่อนำพระศาสดามา ไปเฝ้าพระศาสดา ฟังธรรมแล้วได้ศรัทธา บวช
แล้วบำเพ็ญสมณธรรมสิ้นสองหมื่นปี จุตจากอภัพนั้นแล้ว ท่องเที่ยว
ไปในสุคตินั้นเอง สิ้นพุทธันดรหนึ่ง ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดใน
ตระกูลพราหมณ์ ได้นามว่า โมฆราช ได้ศึกษาศิลปะในสำนักพาวรี
พราหมณ์ เกิดความสังเวช บวชเป็นดาบส มีดาบสพนักหนึ่งเป็นบริวาร
ถูกส่งไปยังสำนักพระศาสดาพร้อมด้วยอชิตดาบสเป็นต้น เป็นที่ ๑๕ ของ
ดาบสเหล่านั้น ถ้ามปัญหาในที่สุดแห่งการวิสันาปัญหาบรรลुพระอรหัต
ก็แลครั้นบรรลุพระอรหัตแล้ว ทรงผ้าบังสุกุลอันประกอบด้วยผ้าเส้าหมอง
โดยพิเศษทั้ง ๓ อย่าง คือเส้าหมองด้วยศาสตรา. เส้าหมองด้วยด้าย ๑
เส้าหมองด้วยเครื่องข้อม ๑. ด้วยเหตุนี้ พระศาสดาจึงทรงตั้งท่านไว้
ในตำแหน่งอันเลิศแห่งภิกษุทั้งหลายผู้ทรงไตรจีวรอันเส้าหมอง.

ท่านบรรลुพระอรหัตผล โดยสมควรแก่ความปรารถนา ด้วย
ประการฉะนั้นแล้ว เห็นบุพสมภารของตน เมื่อจะประกาศบุพพกัมมาปทาน
จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **อตุตทสุตี ตุ ภควา** ดังนี้ คำทั้งหมดนั้น มีอรรถ
ดังทั้งนั้น. ไห หรือหม้อเขาเรียกว่าปุกกะ ในบทว่า **ปุกกัม ปุริยิตวาน**
ดังนี้. เชื่อมความว่า ท่านบรรลุหม้อให้เต็มด้วยน้ำผึ้ง อันปราศจาก
ไขแมลงวันไม่มีโทษ บริสุทธิ ประคองหม้อนั้นด้วยมือทั้งสอง ถือเอา
โดยประการเอื้อเพื่อ นำเข้าไปถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้แสวง
คุณอันยิ่งใหญ่ คำที่เหลือมีอรรถรู้ได้ง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาโมฆราชเถรปทาน

อธิมุตตกเถราปทานที่ ๖ (๑๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายอ้อย

[๓๘] เมื่อพระโลกนาถพระนามว่าอัตถทัสสี ผู้เป็นอุดมบุคคล
เสด็จนิพพานแล้ว เรามีจิตเลื่อมใส นิมนต์ภิกษุสงฆ์ เรา
ทำมณฑปด้วยอ้อยแล้ว นิมนต์สังฆรัตนะ ผู้ชื่อดี มีจิต
ตั้งมั่นเป็นสงฆ์ผู้อุดม ให้ฉันอ้อย.

เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ ก็ความเป็นเทวดาหรือมนุษย์ใน
กำเนิดนั้น ๆ เราย่อมครอบงำสัตว์ทั้งปวง นี้เป็นผลแห่งบุญ
กรรม.

ในปีที่ ๑,๘๐๐ เราได้ให้ทานใดในเวลานั้น ด้วยผลแห่ง
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกขเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายอ้อย.

คุณพิเศษเหล่านี้คือปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญ-
ญา ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เรา
ได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านอธิมุตตกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอธิมุตตกเถราปทาน

๓๖. อรรถกถาอริมุตตเถราปทาน

อปทานของพระอริมุตตเถระ มีคำเริ่มต้นว่า นิพพุเต โลก-
นาถมฺหิ ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญบุญญาธิการในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ เมื่อพระ
โลกนาถพระนามว่าอัตถทัสสี ปรีนิพพานแล้ว บังเกิดในเรือนมีตระกูล
แห่งหนึ่ง เลื่อมใสในพระรัตนตรัย นิมนต์ภิกษุสงฆ์ ให้ทำโรงปะรำด้วย
อ้อยทั้งหลาย แล้วบำเพ็ญมหาทานให้เป็นไป ในที่ได้ปรารณาสันติบท.
ท่านจตุจากอัฏฐภาพนั้นแล้ว เสวยสมบัติทั้งสองในเทวดาและมนุษย์
ทั้งหลาย ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เลื่อมใส
ในพระศาสนา เพราะท่านตั้งอยู่ในศรัทธา จึงปรากฏนามว่า อริมุตตเถระ.

ท่านบรรลุพระอรหัต ด้วยอำนาจบุญสมการที่ท่านทำไว้ด้วยลาการ
อย่างนี้ ระลึกถึงบุญกรรมของตนแล้ว เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศ
ปุพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า นิพพุเต โลกนาถมฺหิ ดังนี้. คำ
ที่เหลือมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอริมุตตเถราปทาน

๑. บาลีเป็นอริมุตตเถราปทาน.

ลสุณทายกเถราปทานที่ ๗ (๓๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายกระเทียม

[๓๕] ในกาลนั้น เราเป็นดาบสอยู่ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์

เราอาศัยกระเทียมเลี้ยงชีวิต กระเทียมเป็นอาหารของเรา
เราใส่กระเทียมเต็มหาบแล้ว ไปได้ไปสู่อารามสงฆ์ เรารำเรียง
มีจิตโสมนัส ได้ถวายกระเทียมแก่สงฆ์.

ครั้นถวายกระเทียมแก่สงฆ์ ผู้ให้เกิดความยินดีเหลือเกิน
ในศาสนาพระวิปัสสี ผู้เลิศกว่านรชนแล้ว ได้บังเกิดในสวรรค์
ตลอดกัป.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ให้กระเทียมใด ด้วยกรรมนั้น
เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายกระเทียม.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิบัติมรคา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้าเรา
ได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระลสุณทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบลสุณทานยกเถราปทาน

๓๗. อรรถถาลุสณทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระลุสณทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **หิมวตฺตฺสา-
วิฑูเร** ดังนี้.

ท่านลุสณทายกเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญทั้งหลาย ในพระพุทธเจ้าองค์
ก่อน ๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ใน
กาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี บังเกิดในเรือนมีตระกูล
แห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว เห็นโทษในการอยู่ครองเรือ ละเรือ
บวชเป็นดาบส อาศัยหิมวันตบรรพตอยู่ในป่า ปลูกกระเทียมเป็นอันมาก
เกี่ยวกินกระเทียมนั้น รากไม้และผลไม้ป่าอยู่. ท่านนำกระเทียมเป็นอันมาก
หาบมาสู่ถิ่นมนุษย์ เลื่อมใสถวายทานเพื่อเป็นเกสัชแก่ภิกษุสงฆ์มีพระ-
พุทธเจ้าเป็นประธานแล้วไป, ท่านบำเพ็ญบุญจนตลอดชีวิตด้วยอาการ
อย่างนี้ ด้วยกำลังแห่งบุญนั้นนั้นแล แล้วท่องเที่ยวไปโนทเวดาและมนุษย์
เสวยสมบัติทั้งสอง เกิดแล้วในพุทธรูปบาทกาลนี้ โดยลำดับ ได้ศรัทธา
บวชแล้วเจริญวิปัสสนา ไม่นานนักก็บรรลุพระอรหัต ด้วยอำนาจแห่ง
บุญกรรม ท่านจึงปรากฏนามว่า **ลุสณทายกเถระ**.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปุพพ-
จิตตาปทาน จึงกล่าวคำนี้อาทิว่า **หิมวตฺตฺสาวิฑูเร** ดังนี้. ในคำนั้นเชื่อม
ความว่า ในที่เป็นที่สัญจรไปแห่งมนุษย์ทั้งหลาย ในที่สุดแห่งภูเขาหิมालัย
ในกาลใดพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสีทรงอุบัติขึ้น ในกาลนั้น
เราได้เป็นดาบส. บทว่า **ลฺลฺสฺณํ อฺปฺชิวามิ** ความว่า ข้าพเจ้าได้ปลูก
กระเทียมแดงนั้นนั้นแลให้เป็นอาหารเลี้ยงชีพ. ด้วยเหตุนี้ ท่านจึง
กล่าวว่า **ลฺลฺสฺณํ มยฺหโภชนํ** ดังนี้.

บทว่า **ขาริโอ ปุริยิตวาน** ความว่า บรรดาภิกษุทั้งหลายได้
เต็มวัยกระเทียมหอบไป ได้ไปยังสังฆารามคือที่เป็นที่อยู่ของสงฆ์ ได้แก่
ไปสู่วิหารอันเป็นที่อยู่ด้วยอิริยาบถทั้ง ๔ ของสงฆ์ ใน ๓ กาล มีฤดูเหมันต์
เป็นต้น. บทว่า **หฺนฺจฺโจ หฺนฺจฺเรน จิตฺเตน** ความว่า เรายินดีได้ถวาย
กระเทียมแก่สงฆ์ ด้วยจิตที่ประกอบด้วยโสมนัส.

บทว่า **วิปฺสฺสฺสฺส ๑ เป ๑ นฺริตฺสฺสฺส** ในศาสนาของพระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ผู้เลิศคือประเสริฐกว่านระทั้งหลาย. บทว่า
สฺงฺขฺมฺสฺส ๑ เป ๑ โมทฺหิ ความว่า ข้าพเจ้าถวายกระเทียมเป็นทาน
แก่สงฆ์แล้ว เสดวยทิพยสมบัติตลอดอายุกับ ในเทวโลกอันเลิศด้วยดี.
บันเทิงแล้วในสวรรค์. อธิบายว่า เราเป็นผู้ยินดี. คำที่เหลือรู้ได้ง่าย
ทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสุตตทายกเถราปทาน

อายตทายกเถราปทานที่ ๘ (๓๘)

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างศาลาโรงฉัน

[๔๐] เมื่อพระโลกนาถพระนามว่าสิขี ผู้ประเสริฐของพวกคน
ผู้กล่าว (ยกย่องตน) นิพพานแล้ว เราร่ำเรียง มีจิตโสมนัส
ได้ให้พระสถูปอันอุดม.

ในกาลนั้น เราร่ำเรียงมีจิตโสมนัส ให้คนไปบอกกับนาย
ช่างไม้ ให้ทรัพย์แล้ว จ้างให้ทำศาลาโรงฉัน.

เราอยู่ในเทวโลกตลอด ๘ กัปโดยไม่สับสนกันเลย ใน
กัปที่เหลือ เราท่องเที่ยว ไปสับสนกัน.

ยาพิษย่อมไม่กล้ากรายในกายเรา และศาสตราไม่กระทบ
กายเรา เราไม่พึงตายในน้ำ นี่เป็นผลแห่งการสร้างศาลา
โรงฉัน.

เราปรารถนาฝนเมื่อใด มหาเมฆย่อมยังฝนให้ตกเมื่อนั้น
แม้เทวดาทั้งหลายก็ตกอยู่ในอำนาจของเรา นี่เป็นผลแห่งบุญ
กรรม.

เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
๓๐ ครั้ง ใคร ๆ ย่อมไม่ดูหมิ่นเรา นี่เป็นผลแห่งการบุญกรรม.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้สร้างศาลาโรงฉันใด ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งกรรมสร้างศาลา
โรงฉัน.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกษ์ ๘ และอภิญญา ๖
เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้าเราทำได้เสร็จแล้ว
ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอชาตทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอชาตทายกเถรอปทาน

๓๘. อรรถกถาอชาตทายกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระอชาตทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า นิพพุเต
โลกนาถมฺหิ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญาริการในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลที่
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิขีปรินิพพานแล้ว บังเกิดในเรือนมีตระกูล
แห่งหนึ่ง เลื่อมใสในพระศาสนา ได้จ้างนายช่างให้สร้างโรงฉันทยานอัน
เป็นที่รื่นรมย์ยิ่งนัก นิมนต์ภิกษุสงฆ์ให้บริโภคอาหารอันประณีต ถวาย
มหาทานยังจิตให้เลื่อมใส. ท่านบำเพ็ญบุญจนตลอดอายุ ท่องเที่ยวไปใน
เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายนั้นแล เสวยสมบัติทั้งสอง ในพุทธรูปบาทกาลนี้
บังเกิดในเรือนมีตระกูล ได้ศรัทธาบวชแล้วเพียรพยายามเจริญวิปัสสนา
ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัต. ด้วยอำนาจบุญที่ท่านบำเพ็ญไว้ในกาล
ก่อน จึงปรากฏนามว่า อชาตทายกเถระ ดังนี้.

๑. บาลีเป็น อชาตทายกเถรอปทาน.

ท่านบรรลुพระอรหัต ด้วยอำนาจบุญสมภาร ที่ท่านบำเพ็ญมาด้วย
อาการอย่างนี้ ระลึกถึงกุศลกรรมที่คนบำเพ็ญในกาลก่อน เกิดโสมนัส
เมื่อจะประกาศบุพพจริตาทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า นิพพุเต โลกนาถมุหิ
ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า นิพพุเต ความว่า เมื่อพระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระนามว่าลชชี ผู้ประเสริฐสูงสุดในระหว่างแห่งศาสดาอื่น
ผู้กล่าวว่า เราทั้งหลายเป็นพระพุทธรเจ้า ปรีนิพพานแล้ว. บทว่า หนฺจ
หนฺเจณ จิตฺเตน ความว่า เราหรรษาเร่ง มีจิตเร่งเพราะความ
ที่ตนมีจิตสัมปยุตด้วยโสมนัส ได้ไหว้คือนอบน้อมพระสถูปอันสูงสุด คือ
พระเจดีย์อันประเสริฐ.

บทว่า วฑฺฒกึหิ กถาเปตฺวา ความว่า ให้กล่าวประมาณการว่า
โรงฉันนี้มีประมาณเท่าไร. บทว่า มฺลํ ทตฺวานหิ ตทา ความว่า ใน
ครั้งนั้น คือในกาลนั้น เราได้ให้ค่าจ้างแก่นายช่างไม้เหล่านั้น เพื่อ
ประโยชน์แก่การทำกรรม ยินดีคือมีจิตสัมปยุตด้วยโสมนัส ได้ก่อสร้าง
โรงฉันยาวรี. คำที่เหลือมีอรรถรู้ได้ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอายุคทายกเถราปทาน

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร (๓๕)

ว่าด้วยผลแห่งการตั้งธรรมจักรบูชา

[๔๑] เราได้ตั้งธรรมจักรนี้ ทำอย่างสวยงาม อันวิญญูชนนม
เซย (บูชา) ไว้ข้างหน้าอาสนะอันประเสริฐ แห่งพระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธิชัตตะ.

เราย่อมรู้เรื่องกว่าวรรณะทั้งสี่ มีคนใช้ พลทหารและ
พาหนะ คนเป็นอันมากย่อมติดตามห้อมล้อมเราเป็นนิจ
เราแวดล้อมด้วยคนตรีหกหมื่นทุกเมื่อ เราอ่อมงามด้วยบริวาร
นี้เป็นผลแห่งบุญธรรม.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ตั้งธรรมจักรไคบูชา ด้วย
กรรมนั้นเราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการตั้งธรรมจักร
บูชา.

เป็นพระเจ้าจักรพรรดิหลายครั้ง มีพระนามว่า
สหัสตราชา ผู้เป็นใหญ่กว่าชน ได้มีปรากฏตลอด ๑๑ กัป
แต่กัปนี้.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตรได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

๓๕. อรรถถาธัมมจักกักรูปทาน

อปทานของท่านพระธรรมจักกักรเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สิทธุตตสฺส ภควโต** ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญบุญญานิจการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้นๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามสิทธัตถะ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เจริญด้วยบุตรและภรรยา สมบูรณ์ด้วยสมบัติมีโภคะมาก. ท่านเลื่อมใสในพระรัตนตรัย เกิดศรัทธา ได้สร้างธรรมจักรสำเร็จด้วยรัตนบุชาข้างหลังธรรมาสน์ในธรรมสภา. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านเสวยสักกสมบัติและจักกวัตติสมบัติ ในที่ที่คนเกิดแล้วในเทวดาและมนุษย์. ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง สมบูรณ์ด้วยสมบัติ เกิดศรัทธา บวชแล้วเจริญวิปัสสนา ไม่นานนักก็บรรลุพระอรหัตต์ ปราภฏ โดยนามที่เสมือนกับนามแห่งกุศลที่ท่านบำเพ็ญในกาลก่อนว่า ธัมมจักกักรเถระ.

ท่านบรรลุพระอรหัตต์ผลโดยสมควรแก่บุญสมภาร ระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สิทธุตตสฺส ภควโต** ดังนี้. บทว่า **สีหสณฺสุตฺต สมฺมุขา** ความว่า ในที่พร้อมหน้า คือในที่ตรงหน้าพุทธอาสน์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ประทับนั่ง. บทว่า **ธมฺมจกฺกั เม จปีตํ** ความว่า เราได้แสดงรูปสีหะทั้งสองข้าง โดยอาการดูธรรมจักร สร้างกระทำให้เหมือนกระจกในท่ามกลางตั้งธรรมจักรบูชา. เป็นอย่างไร? เชื่อมความว่า ธรรมจักรที่

วิญญูชน คือบุคคลผู้มีปัญญาทั้งหลาย สรรเสริญ ชมเชย กระทำดีแล้วว่างามเหลือเกิน.

บทว่า จารุณฺโณว โสภามิ ความว่า เราย่อมงาม คือไฟโรจน์ ประคুমี่วณะดังทองคำ. บทว่า จตุวณฺเณหิ โสภามิ ดังนี้ก็มี. อธิบายว่า เราย่อมงดงาม คือไฟโรจน์ด้วยวณะ กล่าวคือ ชาติแห่งกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร. บทว่า สโยคฺคผลวาทโน ความว่า ประกอบด้วยยานมีวาทองเป็นต้น เสวก คือหมูปล มีเสนาบดีและอำมาตย์เป็นต้น และด้วยพาหนะ กล่าวคือรถเทียมช้างและม้าเป็นต้น. เชื่อมความว่า ชนเป็นอันมาก คือมนุษย์เป็นอันมาก ประกอบตามคือคล้ายตามเราแวดล้อมตลอดกาลเป็นนิตย์. คำที่เหลือรู้ได้ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาخمจกิกเถราปทาน

กัปปรุกขิยเถราปทานที่ ๑๐ (๔๐)

ว่าด้วยผลแห่งการตั้งตนกัลปพฤษ์บูชา

[๔๒] เราได้คล้องผ้าอันวิจิตรหลายผืนไว้ตรงหน้าพระสถูปอัน
ประเสริฐของพระผู้มีพระภาคเจ้า นานว่าลิทัตถะ แล้วตั้งต้น
กัลปพฤษ์ไว้.

เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ ก็คือ ความเป็นเทวดาหรือมนุษย์
ในกำเนิดนั้น ๆ ต้นกัลปพฤษ์อันงาม ย่อมประดิษฐานอยู่
ใกล้ประตูเรา เวลานั้น เราเอง บริษัท เพื่อนและคนคุ้นเคย
ได้ถือเอาผ้าจากต้นกัลปพฤษ์นั้นมานุ่งห่ม.

ในกัปปที่ ๕๔ แต่กัปปนี้ เราได้ตั้งกัลปพฤษ์ไว้ ด้วย
ธรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการตั้งต้นกัลป-
พฤษ์.

และในกัปปที่ ๗ แต่กัปปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง
ทรงพระนามว่าสุเจละ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พละมาก

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกัปป รุกขิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกัปปรุกขิยเถราปทาน

๔๐. อรรถกถาที่ปรุกขิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระกัปปรุคขิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สิทธุตตสฺส ภควโต** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญาธิการทั้งหลายในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าสิทธัตถะ บังเกิดในตระกูลหนึ่งอันสมบูรณ์ด้วยสมบัติ ให้สร้างต้นกัลปพฤกษ์อันสำเร็จด้วยทอง วิจิตรด้วยรัตนะ ๗ วางบูชาไว้ตรงหน้าพระเจดีย์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าสิทธัตถะ. ท่านบำเพ็ญบุญเห็นปานนี้ ดำรงอยู่ตลอดอายุ จุตจากอัทธานั้นแล้ว ท่องเที่ยวไปในสุคตินั้นแล ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลตามลำดับ บรรลุนิติภาวะแล้ว ดำรงการครองเรือน เลื่อมใสในพระรัตนตรัย ฟังธรรมได้ศรัทธา อาราธนาพระศาสดา บวชแล้ว ไม่นานนักก็บรรลุพระอรหัต โดยนามแห่งกุศลที่ท่านเคยบำเพ็ญมาก่อน ท่านจึงปรากฏนามว่า กัปปรุคขิยเถระ ดังนี้.

ท่านบรรลุพระอรหัตผลแล้วอย่างนี้ ระลึกถึงบุญกรรมของตน เมื่อจะประกาศบุพพจิตาปทาน ด้วยอำนาจโสมนัส จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สิทธุตตสฺส ภควโต** ดังนี้. บทว่า **อุปเสฏฺฐสฺส สมฺมขา** ความว่า ซึ่งผ้าอันวิจิตรในที่เฉพาะหน้าพระสถูปเจดีย์อันประเสริฐสูงสุด ได้แก่ผ้าอันเขานำมาแต่เมืองจีน และผ้าอันเขานำมาแต่เมืองแขกเป็นต้น อันน่ารื่นรมย์ใจ ด้วยจิตอันไม่เสมอเหมือนด้วยสีเป็นอนЕК. อธิบายว่า เราได้ประดิษฐ์ต้นกัลปพฤกษ์ให้อยู่ยงอยู่. คำที่เหลือรู้ได้ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาที่ปรุกขิยเถราปทาน

จบอรรถกถาวรรคที่ ๔

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 167

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุณฑธานเถราปทาน ๒. สาคตเถราปทาน ๓. มหากัจจายน-
เถราปทาน ๔. กาฬุทายีเถราปทาน ๕. โมฆราชเถราปทาน ๖. อธิมุค-
ตเถราปทาน ๗. ลสูณทายกเถราปทาน ๘. อายตทายกเถราปทาน
๙. รัมมจักกิกเถราปทาน ๑๐. กัปปรุทกขิยเถราปทาน

และมีคาถา ๑๑๒ คาถา.

จบกุณฑธานวรรคที่ ๔

อุปาลิวรรคที่ ๕

อุปาลิเถราปทานที่ ๑ (๔๑)

ว่าด้วยพระบาลีปรารภกรรมของตน

[๔๑] พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นนายกของโลก แวดล้อมด้วย
พระชีณาสพหนึ่งพัน พระองค์ทรงประกอบความสงัด เสด็จ
ไปเพื่ออยู่ในที่ลับ เรานุ่งห่มหนังสัตว์ ถือไม้เท้าสามง่าม
เที่ยวไป ได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นำของโลก แวดล้อม
ด้วยภิกษุสงฆ์.

จึงทำหนังสัตว์เจวียงป่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลีเหนือ
เศียรเกล้า ถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้า แล้วชมเชยพระองค์
ผู้นำของโลกว่า

สัตว์ทั้งหลายที่เกิดในไข่ เกิดในเถาไคล เกิดผุดขึ้น
เกิดในครรภ์ และนกกมีกาเป็นต้นทั้งหมด ย่อมเที่ยวไปใน
อากาศทุกเมื่อ ฉันทิด

สัตว์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีสัตตัญญาก็ตาม ไม่มีสัตตัญญาก็ตาม
สัตว์เหล่านั้น ก็ฉันทันนั้น ย่อมเข้าไปภายในพระญาณของพระ
องค์ทั้งหมด.

อนึ่ง กลิ่นหอมอันเกิดที่ภูเขาลูก ภูเขาคิมวันต์อันเป็นภูเขาลูก
สูงสุด กลิ่นหอมทั้งหมดนั้น ย่อมไม่ถึงแม้ส่วนเสี้ยว ในศีล
ของพระองค์.

โลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก เล่นไปสู่ความมีเดมนใหญ่ โลก

กำจัดความมืดได้ ส่องแสงโชติช่วงอยู่ เพราะพระญาณของ
พระองค์ เปรียบเหมือนพระอาทิตย์อัสดงคตแล้ว โลกก็ถึง
ความมืด ฉันทิ เมื่อพระพุทธเจ้ายังไม่เสด็จอุบัติ สัตว์โลกก็
ถึงความมืด ฉันทิ.

เปรียบเหมือนเมื่อพระอาทิตย์อุทัย ย่อมขจัดความมืดได้
ทุกเมื่อ ฉันทิ พระองค์ผู้เป็นพระพุทธเจ้าอันประเสริฐสุด ก็
ขจัดความมืดได้ทุกเมื่อ ฉันทิ.

พระองค์ทรงส่งพระองค์ไปเพื่อความเพียร ได้เป็นพระ-
พุทธเจ้าในโลก พร้อมทั้งเทวโลก ทรงยังหมูชนเป็นอันมาก
ให้ยินดีด้วยการปรารภกรรมของพระองค์.

พระมหามุนีพระนามว่าปทุมุตตระผู้เป็นนักปราชญ์ ทรง
สดับค้ำนั้นแล้ว ทรงอนุโมทนาแล้ว เสด็จเหาะขึ้นในอากาศ
ดังพระยาหงส์ในอัมพร พระสัมพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอัน
ใหญ่หลวง พระนามว่าปทุมุตตระผู้เป็นศาสดาของเทวดา
และมนุษย์ทั้งหลาย ทรงเหาะขึ้นไปประทับอยู่ในอากาศ ได้
ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดชมเชยญาณอันประกอบด้วยข้ออุปมาทั้งหลายนี้ เรา
จักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว เขาจักได้เป็น
ท้าวเทวราช ๑๘ ครั้ง จักได้เป็นพระราชาในแผ่นดินครอง
ครองพสุธา ๓๐๐ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๒๕ ครั้ง
จักรได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์ โดยจะคณานับมิได้.

ในกัปที่แสน พระศาสดามีพระนามชื่อว่าโคดม ซึ่งมี

สมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกาธราช จักเสด็จอุบัติในโลก เขา
อันกุศลมูลตักเตือนแล้ว จักเคลื่อนจากภพดุสิต จักเป็นผ้าดำ
โดยชาติ [มีชาติดำ] มีชื่อว่าอุบาลี.

และภายหลังเขาบวชแล้ว Һน่ายกรรมอันลามกกำหนด
รู้อาสวะทั้งปวงแล้ว จักไม่มีอาสวะ นิพพาน.

พระโคตมพุทธเจ้าผู้ศากยบุตร มียศใหญ่ จักทรงโปรด
ตั้งเขาไว้ในเขตทัคคสถานทางวินัย เราบวชด้วยศรัทธา ทำ
กิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะกำหนดรู้อาสวะทั้งปวง ไม่มี
อาสวะอยู่.

และพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุเคราะห์เราว่า เราแก้ว-
กฉ้านวินัย เราปรารถนาในกรรมของตน ไม่มีอาสวะอยู่.

เราสำรวมในพระปาติโมกข์และในอินทริย์ ๕ ทรงพระ-
วินัยอันเป็นบ่อเกิดรัตนะไว้ได้หมดทั้งสิ้น พระศาสดาผู้ไม่มี
ใครเทียบถึงในโลก ทรงรู้คุณของเราแล้ว ประทับนั่งในท่าม
กลางสงฆ์ ทรงตั้งเราไว้ในเขตทัคคสถาน.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุบาลีเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอุปาติเถรอปทาน

อุปาลิวรรคที่ ๕

๔๑. อรรถถาอุปาลิเถราปทาน

อปทานของท่านพระอุปาลิเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ชีณาสวสทสุเสหิ** ดังนี้.

ก็พระเถระนี้ ได้บำเพ็ญบุญญาธิการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ บังเกิดในตระกูลหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เห็นโทษในการอยู่ครองเรือน จึงละเรือนออกบวชเป็นฤาษี ได้อภิญญา ๕ และสมาบัติ ๘ สำเร็จการอยู่ ณ หิมวันตประเทศ. สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงประสงค้วเวิก จึงเข้าไปสู่หิมวันตประเทศ. คาบส เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้รุ่งโรจน์เหมือนพระจันทร์เพ็ญแต่ไกลเที่ยว มีใจเลื่อมใส กระทำนงเงวียงบำ ประคองอัญชลี ถวายบังคมแล้วยืนอยู่นั้นแล ประนมมือไว้เหนือเศียร ชมเชยพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยอุปมา มากหลาย ด้วยสคติเป็นอนเก. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสดับดังนั้นแล้ว ทรงประทานพยากรณ์ว่า ในอนาคต คาบสนี้ จักบวชในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าโคตมะ จักได้เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุผู้มีปัญญา เทียบแหลมในทางพระวินัย.

ท่านดำรงอยู่ตลอดอายุ มีฉานไม่เสื่อม บังเกิดในพรหมโลก. ท่านจุติจากอัทภพนั้นแล้ว ท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวยสมบัติ. ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดเป็นหลานของพระอุปาลิเถระในกรุงกบิลพัสดุ์. ท่านถึงความเจริญวัยโดยลำดับ บวชในสำนักของพระอุปาลิเถระผู้เป็นลุง เรียนพระกรรมฐาน เจริญวิปัสสนา ไม่นานนักก็ได้

๑. ม. ภาคินยอุปาลิเถราปทาน

เป็นพระอรหันต์. ท่านเป็นผู้มีญาณเฉียบแหลม เพราะเหตุที่ตนอยู่ในที่
ใกล้อาจารย์. ลำดับนั้น พระศาสดาจึงทรงตั้งท่านไว้ในตำแหน่งอันเลิศ
ว่า ภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุทั้งหลายผู้สาวกของเราผู้มีปัญญาเฉียบแหลม
ในปัญหาพระวินัยนี้ ภาคินยชอุบาลีเป็นเลิศ.

ท่านได้รับตำแหน่งเอกตักคะอย่างนี้แล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตน
เนื้อจะประกาศบุพพจริตาปทาน จงกล่าวคำมีอาทิว่า **จีณาสวสหัสเสหิ**
ดังนี้ ในบทเหล่านั้น ชื่อว่าอาสวะ เพราะเล่นไปคือเป็นไปโดยรอบจด
ภวัคคพรหม. ชื่อว่า **จีณาสวา** เพราะอาสวะ ๔ มีกามาสวะเป็นต้น
สิ้นไป เหือดแห้งไป ผากไปแล้ว อันเธอกำจัดแล้ว. ภิกษุผู้มีอาสวะสิ้น
แล้วเหล่านั้นนั่นแล มีประมาณ ๑,๐๐๐ คือมีพระจีณาสพ ๑,๐๐๐ รูป
เป็นประมาณ. ด้วยพระจีณาสพประมาณ ๑,๐๐๐ นั้น. เชื่อมความว่า
พระโลกนาถแวดล้อมไปด้วยภิกษุผู้จีณาสพเหล่านั้น ผู้ยังโลกให้ถึงพระ-
นิพพาน ประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งวิเวก ย่อมเสด็จไปเพื่อหลีกเร้น คือเพื่อ
ความเป็นผู้โดดเดี่ยว.

บทว่า **อชิเนน นินตุโถหิ** ความว่า เราอัน หนึ่งมฤคปิดบังไว้
อธิบายว่า นุ่งหนังสัตว์. บทว่า **ติทณฺฑทปริธารโก** ความว่า ถือเอาท่อน
ไม้ ๓ อัน เพื่อวางคนโทน้ำทรงไว้. เชื่อมความว่า เราได้เห็นพระองค์
ผู้นำโลกผู้แวดล้อมไปด้วยภิกษุสงฆ์. คำที่เหลือปรากฏชัดแล้วทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอุปติเธรापทาน

โศณโกฏิยเวสสเถราปทานที่ ๒ (๔๒)^๑

ว่าด้วยผลแห่งการทำที่จงกรม

[๔๔] เราได้ให้ทำที่จงกรม ซึ่งทำการฉาบทาด้วยปูนขาว ถวาย
แต่พระมุณีพระนามว่าอินมทัสสี เศษฐบุรุษของโลก ผู้คงที่
เราได้เอาดอกไม้ต่างๆ สีสี่ ลาดบนที่จงกรม ทำเพดานบน
อากาศ แล้วทูลเชิญพระพุทธเจ้าผู้สูงสุดให้เสวย.

เวลานั้น เราประนมอัญชลี ถวายบังคมพระองค์ผู้มีวัตร
อันงาม แล้วมอบถวายศาลาริแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เป็นศาสดายอดเยี่ยมในโลก มี
พระจักขุ ทรงรู้ความดำริของเรา จึงอนุเคราะห์รับไว้.

พระสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นทักษิโณยบุคคลในโลก พร้อมทั้ง
เทวโลก ครั้นทรงรับแล้ว ประทับนั่ง ณ ท่ามกลางภิกษุสงฆ์
แล้ว ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดมีจิตโสมนัส ได้ถวายศาลาริแก่เรา เราจักพยากรณ์
ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว

รถอันเทียมด้วยม้าพันธ์ จักปรากฏแก่ผู้นี้ผู้พร่องเพรียง
ด้วยบุญกรรม ในเวลาใกล้ตาย

ผู้นี้จักไปสู่เทวโลกด้วยยานั้น เทวดาทิ้งหลายจักพลอย
บันเทิง ในเมื่อผู้นี้ไปถึงภพอันดี วิมานอันควรค่ามาก เป็น
วิมานประเสริฐ ฉาบทาด้วยเครื่องทาอันสำเร็จด้วยรัตนะ
ประกอบด้วยเรือนยอดอันประเสริฐ จักครอบงำวิมานอื่น.

๑. อรรถกถาว่า โศณโกพิวิสเถราปทาน.

ผู้นี้จักรัณมรย์อยู่ในเทวโลกตลอดสามหมื่นกัป จักได้เป็น
ท้าวเทวราชตลอด ๒๕ กัป และจักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
ถึง ๗๗ ครั้ง พระเจ้าจักรพรรดินั้นแม่ทั้งหมดมีพระนาม
อย่างเดียวกันว่า ยโสธระ.

ผู้นี้ได้เสวยสมบัติทั้งสองแล้ว ก่อสร้างสังฆมบุญ จักได้
เป็นพระเจ้าจักรพรรดิใน ๒๗ กัป [อีก]

แม่ในภพนั้น จักมีวิมานอันประเสริฐ ที่วิสสุกรรมเทพ-
บุตรนิรมิตให้ ผู้นี้จักครองบุรีซึ่งมีเสียง ๑๐ อย่างต่าง ๆ กัน.

ในกัปจะนับประมาณมิได้แต่กัปนี้ จักมีพระราชครอง
แผ่นดิน มีฤทธิ์มากมีพระนามชื่อว่าโอกกากราช อยู่ใน
แคว้นแคว้น.

นางกษัตริย์ผู้มีวัยอันประเสริฐ มีชาติสูงกว่าหญิง หนึ่ง
หมื่นหกพันทั้งหมด จักประสูตพระราชบุตรและพระราชบุตร
๕ พระองค์.

ครั้นประสูตพระราชบุตรและพระราชบุตร ๕ พระองค์แล้ว
จักสิ้นพระชนม์ พระเจ้าโอกกากราชจักทรงอภิเษกนางกัญญา
ผู้เป็นที่รัก กำลังรุ่นเป็นมเหสี.

พระนางจักยังพระเจ้าโอกกากรา ให้โปรดปรานแล้วได้
พร ครั้นพระนางได้พรแล้ว จักให้ขับไล่พระราชบุตรและ
พระราชบุตร

พระราชบุตรและพระราชบุตรทั้งหมดนั้น ถูกขับไล่แล้ว
จักไปยังภูเข เพราะกลัวความแตกชาติ พระราชบุตรทั้งหมด
จักสมสู่กันพระกนิษฐภคินี.

ส่วนพระเชษฐภคินีหนึ่งพระองค์ ทรงเป็นโรคพยาธิ
กษัตริย์ทั้งหลายจกตั้งใจมั่นว่า ชาติของเราอย่าแตกแยกเลย
จึงขุดหลุมให้อยู่.

ได้มีกษัตริย์ ทรงนำพระเชษฐภคินีนั้นไปสมสู่ด้วย เวลา
นั้น ความเกิดแห่งสกุลโลกกาะจกนี้ความแตกแยก โอรส
ของสองพระองค์นั้นจกมีพระนามโดยชาติว่าโกลิยะ จกได้
สวຍ โภคสมบัติ อันเป็นของมนุษย์มิใช่น้อยในภพนั้น.

ผู้อันเคลื่อนจากภพนั้นแล้วจกไปสู่เทวโลก แมในเทวโลก
นั้น จกได้วิมานอันประเสริฐ เป็นที่รื่นรมย์ใจ

ผู้นี้อันกุศลมูลตกเดือนแล้ว จกเคลื่อนจากเทวโลกมาสู่
ความเป็นมนุษย์ จกมีชื่อว่าโสณะ

จกปรารถนาความเพียรมีใจแน่วแน่ ตั้งความเพียรในศาสนา
ของพระศาสดา กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว จกไม่มีอาสวะ
นิพพาน.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า โคดมศากยบุตร ผู้ประ-
เสริฐ ผู้รู้วิเศษ เป็นมหาวิระ ทรงเห็นคุณอนันต์จกตั้งไว้
ในตำแหน่งอันเลิศ.

เมื่อฝนตก หล้าประมาณ ๔ นิ้ว บนเนิน ลมพัดไหวแล้ว
เว็นพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้คงที่ ซึ่งทรงประกอบความเพียร
ถึงฝั่งแล้ว ไม่มีใครเพียรยิ่งขึ้นไปกว่าเขา.

เรามีตนฝึกแล้วในการฝึกอันอุดม เราตั้งจิตไว้ดีแล้ว เรา
ปลงภาระทั้งปวงลงแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ดับแล้ว พระ-

อังคีรสมหานคร มีพระชาติสูง ดังพระยาไกรสร ประทับนั่ง
ในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ทรงตั้งเราไว้ในเอตทัคคสถาน.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระโสณโกฏิยเวสสเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้นด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบ โสณโกฏิยเวสสเถรอปทาน

๔๒. อรรคถาโธณโฬิวิสเถรอปทาน

อปทานของท่านพระโธณโฬิวิสเถระ มีคำเริ่มต้นว่า อโนม-
ทสฺสิตฺต มุนิโน ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญบุญญธิการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
ได้สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาล
แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า อโนมทสฺสี บังเกิดในเรือนมีตระกูล
แห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เจริญด้วยบุตรและภรรยา สมบูรณ์ด้วยสมบัติ
ได้สร้างที่จกรมอันงามเพื่อเป็นที่จกรม ให้กระทำการฉาบโบกด้วย
ปูนขาว กระทำให้รุ่งเรืองเรียบราบคจุพื้นแว่น จัดแจงประทีป รูป และ
ดอกไม้เป็นต้น มอบถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า บุษากิษุสงฆ์มีพระ-
พุทธเจ้าเป็นประธานด้วยอาหารอันประณีต. ท่านบำเพ็ญบุญจนตลอด
ชีวิตด้วยอาการอย่างนี้ จุติจากอัทภพนั้นแล้วบังเกิดในเทวโลก. ท่าน
เสวยทิพยสมบัติ โดยนัยที่กล่าวแล้วในพระบาลีนั้น เป็นผู้ขวนขวายใน

ตระกูลที่ปฏิสนธิในระหว่าง เพราะฉะนั้น เรื่องทั้งหมดนั้น ฟังทราบโดย
กระแสที่กล่าวแล้วในพระบาลี. [ถ้าในภพสุดท้ายท่านเกิดในโกถิยราชวงศ์
เจริญวัยแล้วปรากฏนามว่าโกฏิกัณณะ และว่ากุฏิกัณณะ เพราะทรงไว้ซึ่ง
เครื่องประดับหู มีค่าประมาณโกฏิกัณณะ.]^{*} ท่านเลื่อมใสในพระผู้พระ-
มีภาคเจ้าฟังธรรมได้ศรัทธาแล้ว บวชแล้ว เจริญวิปัสสนาไม่นานก็บรรลุ
พรอรหัต.

ท่านได้เป็นพระอรหันต์แล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิด
โสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพจริตাপทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **อโนม-**
ทสฺสีสุต มุนิโน ดังนี้.บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อโนมทสฺสีสุต** ความว่า
การเห็นอันไม่ทราบ ไม่ลามก คือดี ได้แก่พระสรีระ อันเป็นทัสสนียะ
เพราะประดับด้วยมหาปฐิสถลักษณะ ๓๒ และเพราะงดงามด้วยมณฑลแห่ง
พระรัศมีด้านละวา ของพระผู้มีพระภาคเจ้าใดมีอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น
ทรงพระนามว่า **อโนมทิสฺสี** อธิบายว่า แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
อโนมทิสฺสี นั้น. บทว่า **ตาทิโน** ความว่า ผู้มีความไม่หวั่นไหวในอัญญารมณ
และอนัญญารมณ บทว่า **สุธาย เสนัน** กตฺวา ความว่า กระทำที่จงกรม
ฉาบด้วยปูนขาว และประดับด้วยประทีปรูปดอกไม้ธงชัยและธงแผ่นผ้า
เป็นต้น. เนื้อความแห่งคาถาที่เหลือ มีเนื้อความรู้ได้ง่ายตามกระแส
แห่งพระบาลีทีเดียว. ชื่อว่า **ยโสธระ** เพราะทรงไว้ซึ่งยศ กล่าวคือ
บริวารสมบัติ และทรัพย์สมบัติ, เชื่อมความว่า พระราชาทั้งหมดนั้น คือ
พระราชาผู้จักรพรรดิทั้ง ๑๑ พระองค์ มีพระนามเป็นอย่างเดียวกัน
ว่า **ยโสธระ**.

๑. ข้อความในวงเล็บไม่ควรมี เพราะพระเถระองค์นี้เป็นคนละองค์กับพระโสณโกฏิกัณณะ
หรือโสณกุฏิกัณณะ.

บทว่า **องฺคิรโส** ความว่า รัศมีอันมีอันชานออกจากอวัยวะ คือจาก พระสรีระ ของพระพุทธเจ้าพระองค์ใด พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ชื่อว่า องฺคิรส. ชื่อว่า **นาคะ** เพราะไม่ไปอบายทั้ง ๔ ด้วยฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ และภยาคติ หรือด้วยสามารถแห่งบาปสมาจาร. ชื่อว่า **มหนาคะ** เพราะอันเขาบุขาใหญ่ และเป็นผู้ประเสริฐ คำที่เหลือมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาโสณโกฬิวิสเถราปทาน

กัถิยาภาพิโคธายปุตตเถราปทานที่ ๓ (๔๓)*

ว่าด้วยผลแห่งการถวายอาสนะทอง

[๔๕] หมู่ชนทั้งปวงเข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า พระนามว่า ปทุมุตตระ. ทรงมีจิตเมตตา เป็นมหามุนีอัคนายกของโลก ทั้งปวง ชนทั้งปวงย่อมถวายอาภิส คือ สัตตุก้อน สัตตุผง น้ำและข้าวแด่พระศาสดา และในสงฆ์ผู้เป็นนาคูญ ไม่มี นาคูญอื่นยิ่งกว่า.

แม้เราก็จักนิมนต์พระพุทธรเจ้าผู้ประเสริฐสุด และสงฆ์ผู้ ยอดเยี่ยม แล้วจักถวายทานแด่พระผู้พระภาคเจ้าผู้ประเสริฐ กว่าเทวดา ผู้คงที่ คนเหล่านี้ เราส่งไปให้นิมนต์พระตถาคต และภิกษุสงฆ์ทั้งสิ้นผู้เป็นนาคูญ ไม่มีนาคูญอื่นยิ่งกว่า.

บัลลังก์ทอง ๑ แสน ลาดด้วยเครื่องลาดวิเศษมีขนยาว ด้วยเครื่องลาดยัดนุ่น เครื่องลาดมีรูปดอกไม้ ผ้าเปลือกไม้ และผ้าฝ้าย.

เราได้ให้จัดตั้งอาสนะอันควรค่ามาก สมควรแก่พระพุทธรเจ้า พระพุทธรเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้ทรงรู้แจ้งโลก ประเสริฐกว่าเทวดา ผู้องอาจกว่าพระเวดล้อม ภิกษุสงฆ์ เสด็จเข้าสู่ประตูบ้านเรา.

เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ต้อนรับพระสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นนาคูญของโลก ทรงมียศ แล้วนำเสด็จมาสู่เรือนของตน เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส อังคาสภิกษุ ๑ แสนและ พระพุทธรเจ้าผู้นายกของโลก ให้อิมหันต์ด้วยข้าวชั้นพิเศษ.

๑. อรรถกถาว่า กัถิยาปุตตกัถิยาเถราปทาน.

พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระผู้ทรงรู้แจ้งโลก ทรง
รับเครื่องบูชาแล้ว ประทับนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ได้ตรัส
พระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดถวายอาสนะทองอันลาดด้วยเครื่องลาดวิเศษมีขนยาว
นี้ เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว.

ผู้นั้นจักได้เป็นท้าวเทวราช ๗๔ ครั้ง อันนางอัปสรแวดล้อม
เสวยสมบัติอยู่ จักได้เป็นพระเจ้าประเทศราช ครอบครอง
พสุธา ๑,๐๐๐ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๑ ครั้ง
จักเป็นผู้มีสกุลสูงในกำเนิดและภพทั้งปวง

ภายหลัง ผู้นั้นอันกุศลมูลตักเตือนแล้ว จักบวช จักได้เป็น
พระสาวกของพระศาสดา มีนามว่าภักทียะ.

เราเป็นผู้ชวนชวายนในวิเวก มีปกติอยู่ในเสนาสนะอันสงบ
ผลทั้งปวงเราบรรลุแล้ว วันนี้ เราเป็นผู้ไม่มีความเศร้าหมอง
จิต พระสัพพัญญูผู้นายกของโลก ทรงทราบคุณทั้งปวงของเรา
แล้ว ประทับนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ทรงตั้งเราไว้ในเอต-
ทัคคสถาน.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระภักทียกาฬโคชชาปุตตเถระได้กล่าวคาถา
เหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบภักทียกาฬโคชชาปุตตเถรอปทาน

๔๓. อรรถกถาพิโคธาปุตตภทียเถราปทาน

อปทานของท่านพระกาฬิโคธาปุตตภทียเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ปทุมุตตรสมพุทฺธ** ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญบุญญานิการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ บังเกิดในตระกูลแห่งหนึ่งอัน สมบูรณ์ด้วยสมบัติ เจริญวัยแล้ว เจริญด้วยบุตรและภรรยา เห็นชาวพระนครพากันทำบุญ แม้นตนเองก็ประสงค์จะทำบุญ จึงนิมนต์ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ให้อุปถัมภ์อันควรแก่ค่ามาก มีเครื่องปูลาดมีลายดอกไม้ติดกันมากเป็นต้นเป็นอนเนก เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งในที่นั้นพร้อมด้วยสงฆ์แล้ว จึงให้เสวยพระกระยาหารอันประณีต แล้วได้ถวายมหาทาน. ท่านบำเพ็ญบุญทั้งหลายจนตลอดอายุด้วยอาการอย่างนี้ เสวยสมบัติทั้งสองในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ครั้นต่อมาในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดเป็นบุตรแห่งพระนางกาฬิโคธาเทวี. ท่านบรรลุนิติภาวะแล้ว ได้ปรากฏนามว่า ภททียะ กาฬิโคธาบุตร เพราะเจริญด้วยรูปสมบัติ คือมือและเท้ายาวและใหญ่ และเพราะเป็นบุตรแห่งพระนางกาฬิโคธาเทวี. ท่านเลื่อมใสในพระศาสดา ทำให้มารดาบิดาโปรดปราน แล้วบวชไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านเป็นพระอรหันต์แล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปุพพจริยาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปทุมุตตรสมพุทฺธ** ดังนี้. คำนี้มีอรรถดังท่านกล่าวในหนหลังแล. บทว่า **เมตตจิตฺต**

ความว่า ชื่อว่า **เมตตา** เพราะรักใคร่ เยื่อใย ยินดีในสัตว์ทุกจำพวก
จิตประกอบด้วยเมตตานั่น ชื่อว่าเมตตาจิต จิตประกอบด้วยเมตตานั่น ของ
พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น มีอยู่ เหตุฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ชื่อว่า
ผู้มีจิตประกอบด้วยเมตตา. ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ผู้มีจิตประกอบ
ด้วยเมตตา บทว่า **มามุนี** ได้แก่ ภิกษุทั้งสิ้น. ชื่อว่า **มามุนี**
เพราะเป็นผู้ใหญ่ เชื่อมความว่า ซึ่งพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ
นั้น. บทว่า **ชนตา สพฺพา** ความว่า หมูชนทั้งหมด อธิบายว่า
ชาวพระนครทั้งสิ้น. บทว่า **สพฺพโลกคฺคณายกั** เชื่อมความว่า ประชุม
ชนยอมเข้าถึง คือเข้าไปใกล้พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้เลิศ
ประเสริฐกว่าสัตว์ทั้งสิ้น ชื่อว่า **ผู้นำ** เพราะนำไปให้ถึงพระนิพพาน.

บทว่า **สตฺตุกญฺจ พุทฺธกญฺจ** ความว่า ได้อามิส กล่าวคือสัตตुक้อน
และสัตตุง. ก็อีกอย่างเชื่อมความว่า ชนทั้งหลายยอมถือเอา อามิส
คือปานะ และโภชนะ อันเป็นยาวกาลิก มีกัต ขนมน ของเคี้ยว ของบริโภค
และยาคุเป็นต้นแล้ว ถวายแด่พระศาสดาผู้เป็นบุญเขตอันยอดเยี่ยม. บทว่า
อาสนั พุทฺธยฺยุตฺตกั ความว่า ซึ่งอาสนะอันสำเร็จด้วยรัตนะ ๗ อันควร
แก่พระพุทธเจ้า คืออันเหมาะสมแก่พระพุทธเจ้า. คำที่เหลือมีอรรถ
รู้ได้ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถากาฬิโกธาปุตตภัททียเถราปทาน

สันนิษฐานปกเถราปทานที่ ๔ (๔๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลแพง

[๔๖] เราทำกระท่อมไว้ในป่าอยู่ในระหว่างภูเขา ยินดีด้วยลาภ
และความเลื่อมลาภ ด้วยศและ ความเลื่อมยศ.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้รู้แจ้งโลก ผู้
ควรรับเครื่องบูชา เสด็จมาในสำนักเราพร้อมด้วยภิกษุหนึ่ง
แสน.

เมื่อพระมหานาคทรงพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้อุดมเสด็จ
เข้ามา เราได้ปูลาดเครื่องลาดหญ้าถวายแด่พระศาสดา.

เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้ถวายผลแพงและ
น้ำฉันแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ชื่ตรง ด้วยใจอันผ่องใส.

ในแสนกัปที่แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใด ด้วยทานนั้น
เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลแพง.

ในกัปที่ ๔๑ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิครั้งหนึ่ง พระนาม
ว่าอรินทมะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๓ ประการ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสันนิษฐานปกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสันนิษฐานปกเถราปทาน

๔๔. อรรถกถาสันนิฏฐาปกเถราปทาน

อปทานของท่านพระสันนิฏฐาปกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **อรุณฺเณ**
ณฺฐิกิ กตฺวา ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญานิการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ
ตั้งสมบุญทั้งหลายอัน เป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนมีตระกูล บรรลุ
นิติภาวะแล้ว ถูกตบแต่งให้มีเหย้าเรือน เห็นโทษในการครองเรือน ละวัตถุ-
กามและกิลีสกาม ไปอยู่ป่าระหว่างภูเขาไม้ไผ่ในหิมวันตบรรพต. ในกาล
นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระเสด็จถึงที่นั้น เพราะเป็น
ผู้ใคร่ต่อการสงัด. ลำดับนั้น คาบสนั้น เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า มีใจ
ผ่องใส ใจแล้ว ได้ลาดหญ้าถวายเพื่อประทับนั่ง. ให้พระผู้มีพระภาค-
เจ้าผู้ประทับนั่งในที่นั้น เสวยผลาผลมีผลละปลับเป็นต้นอันมีรสอร่อยเป็น
อนก. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านจุติจากอัทธานั้น แล้ว ท่องเที่ยวไป ๆ
มา ๆ ในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวยสมบัติทั้งสอง บังเกิดในเรือนมี
ตระกูลนี้ ถึงพร้อมด้วยศรัทธา บวชแล้ว เจริญวิปัสสนาไม่นานนักก็ได้
เป็นพระอรหันต์. ท่านปรากฏนามว่า **สันนิฏฐาปกเถระ** เพราะตั้งอยู่ด้วยดี
ในพระนิพพาน กล่าวคือสันติบท (บทอันสงบ) โดยปราศจากอุตสาหะ
ที่เดียว เหมือนในเวลาบรรลุพระอรหัตตขณะจมีค โคนปลงผม.

ก็เมื่อท่านบรรลุพระอรหัตแล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิด
โสมนัส เมื่อจะประกาศปฐพีจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **อรุณฺเณ**
ณฺฐิกิ กตฺวา ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อรุณฺเณ** ความว่า เพราะ
กลัวแต่สีหะและเสือโคร่งเป็นต้น มนุษย์ทั้งหลายไม่กำหนด ไม่ขัดเคือง

ไม่คิดในทีนั้น เหตุที่นั่นทีนั้นจึงชื่อว่าอรัญ. ในอรัญญะ (ในป่า) นั้น.

บทว่า **กุกฺกิ** ความว่า เราการทำกระท่อมมุงด้วยหญ้าอยู่ คือสำเร็จการ
อยู่ในระหว่างภูเขา. เชื่อมความว่า เรายินคืออยู่ ด้วยตาก และด้วยความ
ไม่มีตาก ด้วยยศ และด้วยความไม่มียศ.

บทว่า **ชลชุตฺตมนามกิ** ความว่า ดอกบัวอันเกิดในน้ำ ชื่อว่า ชละ,
คือปทุม ดอกบัวอันเกิดในน้ำอันสูงสุด ชื่อว่า ชลชุตตมะ ชื่ออันเสมอ
ด้วยดอกบัวอันเกิดในป่าอันสูงสุดของผู้ใดมีอยู่ ผู้นั้นชื่อว่าผู้มีชื่อเสมือน
ดอกบัวที่เกิดในป่าอันสูงสุด ซึ่งพระพุทธเจ้าพระองค์นั้นผู้มีพระนาม
เสมือนกับด้วยดอกบัวที่เกิดในน้ำอันสูงสุด. คำที่เหลือมีอรรถรู้ได้ง่ายทั้งนั้น
เพราะประกอบด้วยนัยอันมาแล้วในพระบาลีแล.

จบอรรถกถาสันนิฎฐาปกเถราปทานที่ ๔

ปัญจหัตถิเถรปทานที่ ๕ (๔๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกบัว ๕ ก่า

[๔๗] พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสุเมธ ผู้มีพระจักษุทอดลง
ตรัสพอประมาณ มีพระสติ ทรงสำรวมอินทรีย์ เสด็จมาใน
แถวตลาด.

ดอกอุบล ๕ ก่าที่เราทำเป็นพวงมาลัยไว้มีอยู่ เราเลื่อมใส
ได้เอาดอกอุบลนั้นบูชาพระพุทธรเจ้า ด้วยมือทั้งสองของตน
และดอกไม้เหล่านั้นเรยกขึ้นเป็นหลังคาแห่งพระศาสนานั้น
เราทรงดอกไม้ถวายพระมหานาค ดังศิษย์กัณร่ถวายอาจารย์
ฉะนั้น.

ในกัปีที่สามหมื่น เราได้ยกดอกไม้ดี ด้วยกรรมนั้น เรา
ไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปีที่สองพันแต่กัปีนี้ ได้เป็นกษัตริย์ ๕ ครั้ง และเป็น
พระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระมาก มีพระนามชื่อว่าหัตถิยะ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปัญจหัตถิเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปัญจหัตถิเถรปทาน

๔๕. อรรถกาปัญหัตถิยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระปัญหัตถิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สุเมโธ นาม สมุพฺพุโธ** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญไว้ในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ตั้งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สุเมธะ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระรัตนตรัยอยู่. สมัยนั้น ชนทั้งหลายได้นำดอกอุบล ๕ กำมือมา. ท่านถือดอกอุบล ๕ กำมือเหล่านั้น บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าสุเมธะ ผู้กำลังเสด็จเที่ยวไปบนถนน. ดอกอุบลเหล่านั้นได้ลอยไปเป็นพदानทำเป็นร่มอยู่ในอากาศไปพร้อมกับพระตถาคตทีเดียว. ท่านเห็นดังนั้นเกิดโสมนัส เป็นผู้มีสิริระอันปีติถูกต้องแล้ว ระลึกถึงบุญนั้นนั้นแลตลอดชีวิต จุตจากอัทธานั้นแล้ว บังเกิดในเทวโลก ท่องเที่ยวไป ๆ อยู่ ในพุทธรูปปาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลบรรลุนิติภาวะแล้ว เกิดศรัทธาบวชแล้ว เจริญวิปัสสนาไม่นานนักก็บรรลุพระอรหัต. ท่านปรากฏโดยชื่อตามกุศลที่ตนบำเพ็ญมาว่า **ปัญหัตถิยเถระ** ดังนี้.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เมื่อจะประกาศทีฎฐูปุพฺพจริตาปทาน ด้วยปัญญาโดยประจักษ์ จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สุเมโธ นาม สมุพฺพุโธ** ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **สุเมโธ** เชื่อมความว่า เมธาดี คือปัญญา มีปัญญาเครื่องแตกฉานการแทงตลอดสัจจะ ๔ เป็นต้น มีแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าใด พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น คือพระสัมพุทธะ พระนามว่า สุเมธะ เสด็จไประหว่างถนนในร้านตลาด. บทว่า **โอกฺขิตฺตจกฺขุ**

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 188

แปลว่า มีตาทอดลง. บทว่า **มิตถาถิ** ความว่า มีปกติรู้จักประมาณแล้ว
จึงพูด อธิบายว่า รู้จักประมาณแล้วจึงแสดงธรรม. คำที่เหลือเข้าใจง่าย
ทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาปัญญาหัตถิยเถราปทาน

ปฐมัจฉทนียเถราปทานที่ ๖ (๔๖)

ว่าด้วยผลแห่งการกัณฑ์เป็นพุทธบูชา

[๔๘] เมื่อพระโลกนาถพระนามว่าวิปัสสี ผู้อัครบุคคณิพพาน แล้ว เราถือดอกปทุมอันบานดียกขึ้นบูชาที่จิตกาธาร ในเมื่อ มหาชนยกพระศพนขึ้นจิตกาธาร จิตกาธารสูงขึ้นไปจรดนภากาศ เราได้ทำร่มไว้ในอากาศ กั้นไว้ที่จิตกาธาร.

ในกัณฑ์ ๕๑ แต่กัณฑ์นี้ เราได้ด้วยดอกไม้โดยบูชา ด้วยกรรม นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัณฑ์ ๔๗ แต่กัณฑ์นี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า ปทุมเป็นใหญ่มีพระมหารอบครองแผ่นดินมีสมุทรสาคร ๔ เป็นที่สุด.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปฐมัจฉทนียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย ประการฉะนี้แล.

จบปฐมัจฉทนียเถราปทาน

๔๖. อรรถกถาปฐมจกาทนียเถราปทาน

อปทานของท่านพระปฐมจกาทนียเถระ มีคำเริ่มต้นว่า นิพพุเต โลกนอมฺหิ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญานิจการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระรัตนตรัย เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าวิปัสสีปรินิพพานแล้ว ท่านบูชาเชิงตะกอนด้วยดอกปทุมทั้งหลาย.

ด้วยความเลื่อมใสแห่งจิตนั้นนั่นแล ท่านดำรงอยู่ตลอดอายุ จุตติจากอัทธานั้น ท่องเที่ยวไปในสุคตินั้นนั่นแล เสวยสมบัติทั้งสอง คือ ทิพยสมบัติและมนุษย์สมบัติหลายครั้ง ในกาลแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา บวชในพระศาสนา เพียรพยายามอยู่ไม่นานนัก ก็บรรลุพระอรหัต. เมื่อท่านพักอยู่ในที่นั้น ๆ มีที่พักกลางคืนและที่พักกลางวันเป็นต้น วิหารได้ฉาบไปด้วยดอกปทุมทั้งหลาย. ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงปรากฏนามว่า ปฐมจกาทนียเถระ ดังนี้.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนแล้ว เมื่อจะประกาศบุพพจริตาปทานด้วยอำนาจโสมนัส จึงกล่าวคำมีอาทิว่า นิพพุเต โลกนอมฺหิ ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า นิพพุเต ความว่า เมื่อพระศาสดาปรินิพพานแล้ว ด้วยขันธปรินิพพาน เมื่อพระสรีระของพระสัมมาสัมพุทธะ

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 191

พระนามว่าวิปัสสี ถูกนำขึ้นสู่เชิงตะกอนอันวิจิตร เราได้ถือเอากลีบปทุม
อันบานดีแล้วยกขึ้นเชิงตะกอนบูชา. คำในคาถาที่เหลือมีวรรคต้นทั้งนั้น
เพราะนัยอัน ท่านกล่าวไว้แล้วในหนหลังแล.

จบอรรถกถापทุมจกทนิยเถราปทาน

สยนทายกเถราปทานที่ ๗ (๔๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายที่นอน

[๔๕] เราได้ถวายที่นอนอย่างดีเลิศ ถาดด้วยภัณฑะ คือผ้า แต่
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ ผู้มีจิตเมตตา ผู้คงที่
พระผู้มีพระภาคชินเจ้า ทรงรับที่นอนอันเป็นกัปปิยะแล้วเสด็จ
ลุกจากที่นอนนั้นเหาะขึ้นสู่อากาศ.

ในกัปปที่ ๕๔ แต่กัปปนี้ เราได้ถวายที่นอนใด ด้วยกรรมนั้น
เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายที่นอน.

ในกัปปที่ ๕๑ แต่กัปปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีพระนาม
ว่าวรุณเทพ ทรงสมบูรณด้วยรัตนะ ประการ มีพระพละ
มาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสยนทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสยนทายกเถราปทาน

๔๗. อรรถกถาสยนาทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระสยนาทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สิทธุตตสุต**
ภควโต. ดังนี้

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญานิจการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ
ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ บังเกิดในตระกูลหนึ่ง บรรลุนิติ-
ภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา สร้างเตียงเพื่อเป็นที่นอน ด้วยทอง
อันเป็นสินไหมของช้าง ลาดด้วยเครื่องลาดอันวิจิตรหาค่ามิได้ บูชา
พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นทรงรับแล้วเสวย
ด้วยทรงพระอนุเคราะห์ท่าน. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านเสวยทิพยสมบัติและ
มนุษย์สมบัติ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง
บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนาของพระศาสดา บวชแล้วเจริญ
วิปัสสนาไม่นานนักก็บรรลุพระอรหัต. ท่านปรากฏโดยนามแห่งบุญที่ท่าน
เคยบำเพ็ญแต่ก่อนว่า **สยนาทายกเถระ** ดังนี้.

วันหนึ่ง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะ
ประกาศปุพพจริตูปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สิทธุตตสุต ภควโต** ดังนี้.
คำทั้งหมดนั้น มีอรรถรู้ได้ง่ายโดยกระแสแห่งน้ำอันมาในพระบาฬีแล.

จบอรรถกถาสยนาทายกเถราปทาน

จังกมทายกเถรปทานที่ ๘ (๔๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายที่จงกรม

[๕๐] เราได้ให้ทำสถานที่จงกรมก่อด้วยอิฐ ถวายแต่พระมุณี

พระนามว่าอัทธทัสสี ผู้เป็นเชษฐบุรุษของโลก ผู้คงที่.

สถานที่จงกรมสร้างสำเร็จดีแล้ว โดยสูง ๕ ศอกโดยยาว ๑๐๐ ศอก ควรเป็นที่เจริญภาวนา นำรื่นรมย์ใจ.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าอัทธทัสสี ผู้เป็นพระผู้อุดม ทรงรับแล้ว ทรงกำทรายด้วยฝ่าพระหัตถ์แล้ว ได้ตรัสประกาศาเหล่านี้ว่า

ด้วยการถวายทรายนี้ และด้วยการถวายที่จงกรมอันทำเสร็จดีแล้ว ผู้นั้นจักได้เสวยผลแต่ทรายอันประกอบด้วยแก้ว

๗ ประการ

จักเสวยเทวราชสมบัติ ในเทวดาทั้งหลายตลอด ๓ กัป อันนางอัปสรแวดล้อมแล้วเสวยสมบัติ

เขามาสู่มนุษยโลกแล้ว จักได้เป็นพระราชาในแคว้นแคว้น และจักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิในแผ่นดิน ๓ ครั้ง ในกัปที่ ๑,๘๐๐ เราได้ทำกรรมใดครั้งเวลานั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายที่จงกรม.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระจังกมทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบจังกมทายกเถรอปทาน

๔๕. อรรถกถาจังกมทายกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระจังกมทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สิทธิบุคคล
มุนิโน** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญานิจการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาล
แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า อตถทัสสี บังเกิดในเรือนมีตระกูล
แห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา ได้สร้างที่จงกรม
อันงดงามเสมอกับกองแห่งเงิน ฉาบด้วยปูนขาวอันเป็นที่สูง แล้วลาด
ทรายขาวเช่นกับสร้อยไข่มุก ได้ถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว. พระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับแล้ว ก็แลครั้นทรงรับที่จงกรมแล้ว ทรงเข้าสมาธิ
อันสำเร็จทางกายและจิตอันเป็นสุข. แล้วทรงพยากรณ์ว่า ในอนาคต
ผู้นี้ จักได้เป็นสาวกในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า
โคตมะ. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
เสวยสมบัติทั้งสองในพุทธูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง
เจริญวัยแล้ว เพียบพร้อมด้วยศรัทธา บวชในศาสนา ไม่นานนักก็บรรลุ
พระอรหัต ท่านได้ปรากฏโดยนามแห่งบุญที่ท่านบำเพ็ญมาว่า **จังกม-
ทายกเถระ** ดังนี้.

วันหนึ่ง ท่านระลึกถึงบุญกรรมที่ตนเคยบำเพ็ญ ในกาลก่อน เกิด โสมนัส เมื่อจะประกาศปุพพจริตาทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **อตุลล-
ลิสฺส มุนิโน** ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อตุลลลิสฺส** ความว่า ชื่อว่า
อตุลลลิสฺส เพราะเห็นประโยชน์ คือความเจริญงดงาม ได้แก่พระนิพพาน,
อีกอย่างหนึ่งชื่อว่าอตุลลลิสฺส เพราะมีปกติรู้เห็นประโยชน์คือพระนิพพาน.
เชื่อมความว่า ข้าพเจ้าได้สร้างที่จงกรมอันน่ารื่นรมย์ใจ เป็นที่หลีกเร้น
เป็นที่เจริญภาวนาพึงกระทำไว้ในใจ ถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้มีปกติ
เห็นประโยชน์นั้น ผู้เป็นมุนิ คือผู้ประกอบด้วยญาณคือโมณะเครื่องเป็น
ผู้นิ่ง. คำที่เหลือมีอรรถรู้ได้ง่ายทั้งนั้น ตามกระแสแห่งนัยที่กล่าวแล้ว
นั้นแล.

จบอรรถกถาอังคณทนายกเถราปทาน

สุภัตถเถราปทานที่ ๕ (๔๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยผอบไม้จันทน์

[๕๑] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ทรงรู้แจ้งโลก ผู้ควรรับเครื่องบูชา ผู้มียศมาก ทรงถอนหมู่นั้นขึ้นแล้ว จะเสด็จนิพพาน.

ก็เมื่อพระสัมพุทธเจ้า ทรงยังหมื่นโลกธาตุให้หวั่นไหวแล้ว จะเสด็จนิพพาน หมู่นั้นและเทวดาเป็นอันมากได้ประชุมกันในเวลานั้น.

เราเอกอุษณาและดอกมะลิซ้อน ใส่ผอบไม้จันทน์เต็มแล้ว ราเริง มีจิตโสมนัส ยกขึ้นบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เป็นระอุตม.

พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ยอดเยี่ยมในโลก ทรงทราบความดำริของเรา ทรงบรรทมอยู่นั้นแล ได้ตรัสประกาศาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดเอาร่ม กุศุณาและมะลิซ้อน บังร่มให้เราในกาลที่สุดเราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว

บุคคลผู้นี้เคลื่อนจากโลกนี้แล้ว จักไปสู่หมู่เทวดาชั้นดุสิต เขาได้เสวยรัชสมบัติในชั้นดุสิตนั้นแล้ว จักไปสู่ชั้นนิมมานรดี เขาถวายดอกมะลิซ้อนอันประเสริฐสุด ด้วยอุบายนี้แล้ว จักปรารภกรรมของตนเสวยสมบัติ บุคคลผู้นี้จักบังเกิดในชั้นดุสิตนั้นอีก เคลื่อนจากชั้นนั้นแล้ว จักไปสู่ความเป็นมนุษย์.

พระมหานาคศากยบุตรผู้เลิศในโลก พร้อมทั้งเทวโลก ผู้
มีพระจักขุ ทรงยังสัตว์ให้ตรัสรู้เป็นอันมากแล้ว จักเสด็จ
นิพพาน ในกาลนั้น เขาอันกุศลมูลตักเตือนแล้ว จักเข้าไป
เฝ้า ครั้นเข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้าแล้ว จักทูลถามปัญหาใน
กาลนั้น

พระสัพพัญญูสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นนายกของโลก ทรงให้
รำเรง ทรงทราบบุพกรรมแล้ว จักทรงเปิดเผย (แสดง)
สัจจะทั้งหลาย เขย็นดีว่า ปัญหาที่พระศาสดาทรงปรารภ
แก่แล้ว มีใจชื่นชม ถวายบังคมพระศาสดาแล้วจักทูลขอ
บวช.

พระพุทธรูปพระองค์นั้นทรงฉลาดในธรรมอันเลิศ ทรง
เห็นว่าเขามีใจเลื่อมใส ยินดีด้วยกรรมของตน จักทรงให้บวช
บุคคลผู้นี้พยายามแล้ว จักกำหนดรู้อาสวะทั้งปวงได้ แล้วจัก
ไม่มีอาสวะ นิพพานในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

จบภาณวารที่ ๕

เราประกอบด้วยบุพกรรม มีจิตชื่นชม ตั้งมั่นด้วยดี เป็น
บุตรผู้เกิดแต่พระหทัยของพระพุทธรูป อันธรรมนิรมิตดีแล้ว
เราเข้าไปเฝ้าพระธรรมราชาแล้ว ได้ทูลถามปัญหาอันสูงสุด
และเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าจะทรงแก้ปัญหามาของเรา ได้ตรัส
กระแสนธรรม เรารู้ทั่วถึงธรรมของพระองค์แล้ว ยินดีใน
ศาสนาอยู่ กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว ไม่มีอาสวะอยู่.

ในแสนกัปแต่กัปนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
ปทุมุตตระผู้นายกอุดม ไม่ทรงมีอุปาทาน เสด็จนิพพานแล้ว
ดังประทีปดับเพราะสิ้นน้ำมันฉะนั้น พระสอุปแก้วของพระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าสูงประมาณ ๗ โยชน์ เราได้ทำขงสวयงม
กว่าขงทั้งปวงเป็นที่รื่นรมย์ใจ บุษบาไว้ที่พระสอุปแก้วนั้น พระ-
อัครสาวกชื่อติสสะของพระพุทธเจ้าพระนามว่า กัสสปะ เป็น
บุตรผู้เกิดครั้งหน้ภัยของเรา เป็นทายาทในพระพุทธศาสนา
เรามีใจเลวทราม ได้กล่าววาจาอันไม่เจริญแก่พระอัคร-
สาวกนั้นด้วยผลแห่งกรรมนั้น แต่ในภายหลัง ความเจริญ
จึงได้มีแก่เรา.

พระมุนิมหาวิริชินเจ้า ผู้ทรงเกื้อกูลประกอบด้วยพระกรุณา
ทรงประทานบรรพชาแก่เราบนที่บรรทมครั้งสุดท้าย ณ ๓๓๗ วัน
อันเป็นที่เวียนมาแห่งมัลลกษัตริย์ทั้งหลาย

บรรพชาก็มีในวันนี้เดี๋ยวนีเอง อุปสมบทก็ในวันนี้เอง
ปรินิพพานก็ในวันนี้เอง เฉพาะพระพักตร์ของพระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าผู้สูงสุดกว่าสัตว์สองเท้า.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสุภัททเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสภกัททเถราปทาน

๔๕. อรรถกถาสุภัทเทราปทาน

อปทานของท่านพระสุภัทเทระ มีคำเริ่มต้นว่า **ปทุมุตฺโตโร**
โลกวิทู ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญานิจการไว้ในพระพุทธรูปเจ้าองค์ก่อนๆ
ตั้งสมบุญเพื่อบรรลุนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระ
ภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง ผู้สมบูรณ์
ด้วยสมบัติ เพียบพร้อมด้วยศรัทธา บรรลุนิติภาวะแล้ว ถูกตบแต่งให้
มีเข้านเรือน เลื่อมใสในพระรัตนตรัย เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
ปทุมุตตระ ทรงบรรทมบนพระแท่นเป็นที่ปรินิพพาน และเห็นเทวดา
ในหมื่นจักรวาลประหลูกัน มีใจเลื่อมใส บูชาด้วยดอกไม้มีกลิ่นหอม
มีดอกคนทิสอ ดอกลำเจียก และดอกอโศกเขียว และขาวเป็นต้น เป็นอนเนก.
ด้วยบุญกรรมนั้นท่านดำรงอยู่จนสิ้นอายุ จุตจากอภัพนั้นแล้ว เสวย
ทิพย์สมบัติในภพชั้นดุสิตเป็นต้น จากนั้นเสวยมนุษย์สมบัติในหมู่มนุษย์
ได้เป็นผู้อันเขาบูชาด้วย ดอกไม้ทั้งหลาย อันไปดีในที่ ๆ ตนเกิดแล้ว.
ก็ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในตระกูลที่สมบูรณ์ด้วยสมบัติตระกูลหนึ่ง
บรรลุนิติภาวะแล้ว แม้เห็นโทษในกามทั้งหลายแล้ว ก็ไม่ได้เห็นพระ-
พุทธเจ้า トラบจนถึงเวลาที่พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าจะปรินิพพาน. บวช
ในเวลาทีพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงบรรทมบนพระแท่นเป็นที่ปรินิพพาน
นั่นเอง บรรลุนิพพานแล้ว. ท่านได้ปรากฏโดยนามแห่งบุญที่บำเพ็ญไว้
ในกาลก่อนว่าสุภัททะ ดังนี้.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เมื่อจะประกาศบุพพจริตাপทาน ด้วยอำนาจโสมนัส จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปทุมุตฺตโร โลกวิทู** ดังนี้. คำนี้มีอรรถกถาทั้งนั้น. พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตรทรง บรรทมบนพระแท่นเป็นที่ปรินิพพานนั้นแล. ได้พยากรณ์คำนี้ว่า **สุณามม ภาสโต ๑ เป ๑ นิพฺพายิสฺสตีนาสโว.**

จบอรรถกถาปัญญาภณวาร

ท่านเมื่อแสดงข้อปฏิบัติของตน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปุพฺพกมฺเมน ตัญฺจโต** ดังนี้. บทว่า **เอกโค** แปลว่า ผู้มีจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง. บทว่า **สุตมาหิต** แปลว่า ผู้มีจิตตั้งมั่นด้วยดี อธิบายว่า ผู้สงบกายและจิต. บทว่า **พฺุทฺธสฺส โอรส ปฺุตโต** ความว่า ท่านฟังโอวาทานุสาสนีที่ ออกจากอกคือหทัย บรรลุพระอรหัตผลแล้ว. บทว่า **ชมฺมโตมฺหิ สฺสนิมฺหิต.** ความว่า เกิดจากธรรม คือจากกรรมฐานกรรม อธิบายว่า เรามีนิमितติ โดยอริยชาติ คือเป็นผู้มีกิจทั้งปวงสำเร็จแล้วด้วยดี.

บทว่า **ชมฺมราชํ อุปคฺคฺม** ความว่า เราเข้าไปเฝ้า คือเข้าไปใกล้ พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นพระราชา เป็นอิสระกว่าสัตว์ทั้งปวงโดยธรรม. บทว่า **อาปุจฺฉิ ปญฺหฺมุตฺตมํ** ความว่า เราได้ถามปัญหาอันสูงสุด อันเกี่ยว ด้วยการเกิดขึ้นแห่งขั้นธ आयตนะ ชาติ และสัจจะเป็นต้น. บทว่า **กถยนฺโต จ เม ปญฺหํ** ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลายนั้น เมื่อตรัสคือ เมื่อพยากรณ์ปัญหาแก่เรา. บทว่า **ชมฺมโลตี อุปานยิ** ความว่า ท่าน ได้เข้าใกล้คือเข้าถึงกระแสธรรม คือห้วงแห่งธรรม กล่าวคืออนุปาติเสสนิพพานธาตุ.

บทว่า **ชลชุตตมนายโก** ความว่า เป็นโฆหารที่สำเร็จแล้ว เป็นชื่อของพระปทุมุตตรพุทธเจ้า เพราะกระทำ **ม** อักษรให้เป็น **ย** อักษร.

บทว่า **นิพฺพายิ อนุปาทาโน** ความว่า คับแล้วเพราะไม่ยึดถือ **ขันธ ๕** อันเป็นอารมณ์ของอุปาทานแล้วคือไม่ปรากฏ. ได้แก่ไปสู่ที่ไม่เห็น อธิบายว่า ไม่ตั้งอยู่แม้ในที่ไหนๆ เช่นในมนุษยโลกเป็นต้น.

บทว่า **ทีโป ว เตลฺลสฺสขุยา** เชื่อมความว่า คับไปจุจประทีปที่ดับไป เพราะสิ้นไปคือความไม่มีแห่งไส้และน้ำมัน.

บทว่า **สตฺตโยชนิกิ อาสิ** ความว่า พระสอุปอันสำเร็จด้วยรัตนะของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้ปรินิพพานแล้วนั้น ได้สั่งถึง ๗ โยชน์. บทว่า **ธชฺ ตตฺถ อปุเชสิ** ความว่า เราได้บูชาธอันเป็นที่รื่นรมย์แห่งใจ โดยประการทั้งปวงที่พระเจดีย์นั้น.

บทว่า **กสฺสปลสฺส จ พุทฺธสฺส** ความว่า จำเดิมแต่กาลปรินิพพานแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนามว่าปทุมุตตระ เชื่อมความว่าเราท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ โอรสคือบุตรของเรานามว่าติสสะ ได้เป็นอัครสาวกแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า กัสสปะ คือเป็นทายาทในศาสนาของพระชินเจ้า

บทว่า **ตสฺส หิเนน มนฺสา** เราผู้มีใจ คือมีจิตอันเลวทรามลามก ได้กล่าวคือแสดงคำว่า **อนุตฺโต ปจฺฉิม** ดังนี้ อันเป็นคำไม่เจริญ ไม่ดี ไม่เหมาะต่อพระอัครสาวก ชื่อว่า **ติสสะ** ผู้เป็นบุตรของเรานั้น. บทว่า **เตน กมฺมวิปาเกน** ความว่า ด้วยวิบากแห่งอกุศลกรรม คือการกล่าวดูพระอรหันต์นั้น. บทว่า **ปจฺฉิเม อทุกฺถํ ชินิ** ความว่า เราได้เห็น

พระชินเจ้า คือผู้ฟังชนะมาร ได้แก่พระโคตมสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา ผู้บรรทมบนพระแท่นเป็นที่ปรินิพพาน อันเป็นที่แฉะเวียนแห่งมัลล-
กษัตริย์ทั้งหลายในกาลสุดท้าย คือในกาลเป็นที่ปรินิพพาน. บาลีว่า **ปจฺจ**
เม อติ ภาทุกฺก ดังนี้ก็มี. อธิบายว่า เรานั้นได้มีการแทงตลอดสัจจะ ๔
อันเจริญอันดีในกาลอันเป็นภายหลัง แห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า
โคตมะนั้น คือในกาลเป็นที่สุด ได้แก่ในกาลใกล้ต่อพระนิพพานแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น.

บทว่า **ปพฺพาเชติ มหาวิโร** เชื่อมความว่า พระมหาวิระ ผู้เป็น
ประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์ทุกจำพวก ผู้ประกอบด้วยพระกรุณา ผู้ชนะมาร
ผู้เป็นมุณี. ทรงบรรทมในที่บรรทม คือบนพระแท่นเป็นที่ปรินิพพาน
ให้เราบรรพชาในปัจจุบันกาล. ในป่าสาละวนอุทยานอันเป็นที่แฉะเวียนแห่ง
มัลลกษัตริย์.

บทว่า **อชฺเชว ทานิ ปพฺเพชฺชา** ความว่า วันนี้แหละคือในวัน
เป็นที่ปรินิพพาน ของพระผู้มีพระภาคเจ้า เราได้บรรพชา อนึ่ง วันนี้
แหละเราได้อุปสมบท เชื่อมความว่า วันนี้เราได้ปรินิพพาน ในที่พร้อม
พระพักตร์แห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้สูงสุดกว่าสัตว์ ๒ เท้า.

จบอรรถกถาสุภัตตเถราปทาน

จุนทเถราปทานที่ ๑๐ (๕๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกไม้

[๕๒] เราได้ให้ทำดอกไม้อันเป็นวัตถุควรบูชา เพื่อถวายแด่
พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าสิทธิชัตตะ เซขฐบุรุษของโลก
ผู้คงที่ แล้วปกปิดด้วยดอกมะลิ เราให้ทำดอกไม้เหล่านั้นสำเร็จ
แล้ว น้อมเข้าไปถวายแด่พระพุทธเจ้า และถือเอาดอกไม้ที่
เหลือไปบูชาพระพุทธเจ้า.

เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส นำเอาดอกไม้เข้าไปบูชา
พระพุทธเจ้าผู้เช่นกับทองคำมีค่า เป็นอัครนายกของโลก.

พระสัมพุทธเจ้าผู้ทรงข้ามความสงสัยแล้ว ผู้ข้ามห้วง
กิเลสได้แล้วแวดล้อมด้วยพระจีณาสพ ประทับนั่งในท่ามกลาง
ภิกษุสงฆ์ ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า ผู้ใดได้ถวายดอกไม้มี
ค่า มีกลิ่นหอมฟุ้งแก่เรา เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลาย
จงฟังเรากล่าว.

บุคคลผู้นี้เคลื่อนจากโลกนี้แล้ว จักแวดล้อมด้วยหมู่เทวดา
เคลื่อนกล่นด้วยดอกมะลิ จักไปสู่เทวโลก ภพของบุคคลนั้น
สูงเสียดฟ้า สำเร็จด้วยทองและแก้วมณี วิมานทั้งหลาย
อันเกิดด้วยบุญกรรม จักปรากฏ.

เขาจักได้เสวยเทวราชสมบัติ ๗๔ ครั้ง จักแวดล้อมด้วย
นางอัปสร เสวยสมบัติ จักได้เป็นพระราชาในแผ่นดินครอบ-
ครองพสุธา ๓๐๐ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๕ ครั้ง จัก

เป็นใหญ่กว่ามนุษย์ มีนามชื่อว่าทุชชยะ เสวยบุญนั้นประกอบ
ด้วยกรรมของตน ไม่ไปสู่วินิบาต จักไปสู่ความเป็นมนุษย์
เงินที่บุคคลนั้นสั่งสมไว้แล้ว ตั้งร้อยโกฏิมิใช่น้อย.

บุคคลนี้จักบังเกิดในกำเนิดเป็นพราหมณ์ เป็นบุตรผู้มี
ปัญญาของวังคันทพราหมณ์ เป็นโอรสผู้เป็นที่รักของนางสารี-
พราหมณ์.

และภายหลังเขาจักบวชในศาสนาของพระอังคีรส จักได้
เป็นพระสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่า จูพจนทะ.

เขาจักได้เป็นพระจีณาสพแต่ยังเป็นสามเณรทีเดียว กำ-
หนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว จักไม่มีอาสวะ นิพพาน.

เราได้บำรุงพระมหาวิรเจ้าและพระสาวกอื่น ๆ ผู้มีศีลเป็น
อันมาก และบำรุงพระเถระผู้พี่ชายของเราเพื่อบรรลุประโยชน์
อันสูงสุด ครั้นเราบำรุงพระเถระผู้พี่ชายของเราแล้ว ได้เอา
ธาตุใส่ไว้ในบาตร นำเข้าไปถวายพระสัมพุทธเจ้าเชษฐบุรุษ
ของโลก ผู้นราสภ.

พระพุทธเจ้าในโลกพร้อมทั้งเทวโลก ทรงรับธาตุนั้นด้วย
พระหัตถ์ทั้งสอง แล้วจักทรงพระโอวาท จึงทรงประกาศพระ-
อัศจรรย์ จิตของเราพ้นวิเศษแล้ว และศรัทธาของเราตั้งมั่น
ดีแล้ว เรากำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระจุนทเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะฉนั้นแล.

จบจุนทเถรอปทาน

๕๐. อรรถกถาจุนทเถรอปทาน

อปทานของท่านพระจุนทเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สิทธุตตสฺส ภควโต**
คังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญบุญสมการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธิคธะ บังเกิดในตระกูลอันสมบูรณ์
ด้วยสมบัติ บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา ได้ให้สร้างวัตถุ
อันควรมีค่าด้วยทอง ล้วนแล้วด้วยรัตนะ ๗ ฉาบด้วยดอกมะลิ บูชา
พระผู้มีพระภาคเจ้า. ดอกไม้เหล่านั้น ได้ฟุ้งขึ้นสู่อากาศตั้งโดยอาการ
เป็นพาดาน.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสพยากรณ์ท่านว่า ในอนาคต
เธอจักเป็นสาวกนามว่า **จุนทะ** ในศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนาม
ว่าโคดม ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านจุติจากอัตภาพนั้นแล้ว เกิดในเทวโลก
เสวยสุขในเทวโลกชั้น กามาพจร ๖ ชั้น ตามลำดับ และเสวยจักรพรรดิสมบัติ
เป็นต้น ในมนุษยโลก ในพุทธปรุบาทกาลนี้ บังเกิดเป็นบุตรแห่งนางรูป-
สาลีในตระกูลพราหมณ์ เป็นน้องชายของพระสารีบุตรมหาเถระ. เมื่อ

ท่านบรรลุนิติภาวะแล้ว ญาติทั้งหลายขนานนามท่านว่า **จุนทะ** เพราะแปลง **ส** อักษร ให้เป็น **จ** อักษร เพราะทรวดทรงรูปและวัยของท่าน เป็นสิ่งสวยงาม. ท่านเจริญวัยแล้ว เห็นโทษในการครองเรือน และอานิสงส์ในบรรพชา บวชในสำนักของพระเถระผู้เป็นพี่ชาย เจริญวิปัสสนาไม่นานนัก ก็บรรลुพระอรหัต.

ท่านบรรลुพระอรหัตผล วันหนึ่ง ระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปฐพจริตापทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ติทุทตถุสสุสภควโต** ดังนี้ คำนั้นมีอรรถอันท่านกล่าวไว้แล้วในหนหลังนั้นแล. แม้อรรถว่า **อคุมฺมีย** มีอรรถคั่นทั้งนั้น.

บทว่า **วิตถุลลङ्गโข สมฺพุทฺโธ** เชื่อมความว่า ท่านข้ามความสงสัยเสียได้ คือเป็นพระสัมพุทฺธเจ้าโดยไม่ต้องสงสัย เพราะท่านให้ความสงสัยสิ้นไป โดยการบรรลุมรรคจิต โดยเฉพาะ. บทว่า **ติญฺโณเมหิ ปฺรกุขโต** ความว่า ผู้อันพระจีณาสพห้อมล้อมคือแวดล้อม เพราะท่านข้าม คือก้าวล่วงโอฆะ๔ มีกาโมฆะเป็นต้นได้แล้ว. พยากรณ์คำนี้มีอรรถคั่นทั้งนั้น.

บทว่า **อุปฺปฐฺหิ มหาวีริ** ความว่า เราได้บำรุ้ง คือได้กระทำการบำรุ้ง พระพุทฺธเจ้าผู้ได้นามว่า มหาวีระ เพราะได้บำเพ็ญบารมี กระทำ ความเพียรไว้ในสี่สงไขยก่าไรแสนกัป เพื่อบรรลुพระนิพพานอันเป็นประโยชน์สูงสุด. บทว่า **อญฺเณ จ เปสฺเส พหุ** ความว่า ไม่ใช่เราได้บำรุ้งพระพุทฺธเจ้าอย่างเดียวนั้น ก็หาไม่ เชื่อมความว่า เราได้บำรุ้งท่านผู้มีศีล และพระสาวกเหล่าอื่นผู้บรรลุธรรมอันเลิศเป็นอันมาก และได้บำรุ้งพระสารีบุตรเถระผู้เป็นพี่ชายของเรา.

บทว่า ภาตริ เม อุปลุฑฺฐิตวา ความว่า เราได้บำรุงพี่ชายของเราแล้วทำวัตรปฏิบัติ ในกาลที่ท่านปรินิพพานแล้ว เพราะท่านปรินิพพานก่อนพระผู้มีพระภาคเจ้า เราก็อ้อเอาพระธาตุของท่าน เกลี่ยลงในบาตร แล้วน้อมเข้าไปถวายพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐกว่าโลก

บทว่า อุโภ อตเถหิ ปคฺคยฺห ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น อ้อเอาพระธาตุที่เราให้แล้วนั้น โดยประการด้วยมือทั้งสองของพระองค์ เมื่อจะแสดงพระธาตุนั้นด้วยดี จึงระบুকึ่งประกาศความที่พระสารีบุตรเถระเป็นพระอัครสาวก. คำที่เหลือมีอรรถคนทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาจุณฑเถราปทาน

จบวรรคที่ ๕

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อุปาลิเถราปทาน ๒. โสณโกฎฺฐิยเวสสเถราปทาน ๓. ภัททียกาพิโคธายปุตตเถราปทาน ๔. สันนิฏฐูปกเถราปทาน ๕. ปัญฺจหัตถียเถราปทาน ๖. ปทุมัจฉทนียเถราปทาน ๗. สยนทายกเถราปทาน ๘. จังกมทายกเถราปทาน ๙. สุภัททเถราปทาน ๑๐. จุณฑเถราปทาน.

คาถาในวรรคนี้ มี ๑๔๔ คาถา.

จบอุปาลิวรรคที่ ๕

วิชนีวรรคที่ ๖

วิฐปนทายกเถราปทานที่ ๑ (๕๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายพัต

[๕๑] เราได้ถวายพัตเล่มหนึ่ง แต่พระพุทธเจ้าพระนามว่า
ปทุมุตตระ เชษฐบุรุษของโลก ผู้คงที่ ผู้เป็นจอมแห่งสัตว์
มันคง.

เรายังจิตของตนให้เลื่อมใสแล้ว ประนมอัญชลีถวายบังคม
พระสัมพุทธเจ้า บ่ายหน้าไปทางทิศอุดรหลีกไป.

พระศาสดาผู้อัคนายกของโลก ทรงรับพัตวิชนีแล้ว ประ
ทับยืน ณ ท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

ด้วยการถวายพัตนี้ และด้วยการตั้งจิตไว้ ผู้นี้จักไม่ไปสู่
วินิบาตตลอดแสนกัป.

เราปรารถนาคือเพียร มีจิตแน่วแน่ มีใจตั้งมั่นในใจโตคุณ
(คุณคือการกำหนดรู้ใจผู้อื่น) มีอายุ ๗ ปีโดยกำเนิด ได้
บรรลुพระอรหัต.

ใน ๖ หมื่นกัป ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๖ ครั้ง ทรงมี
พละมาก พระนามเหมือนกันว่า พิชชมานะ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระวิฐปนทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบวิฐปนทายกเถราปทาน

วิชนีวรรคที่ ๖

๕๑. อรรถถาวิฐุปนทายกเถราปทาน

อปทานของพระวิฐุปนทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ปทุมุตตร-
พุทธสฺส** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภารไว้ในพระชินเจ้าผู้ประเสริฐ
องค์ก่อน ๆ สังสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ
ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนมี
ตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว สมบูรณ์ด้วยสมบัติ เกิดศรัทธา
เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้า ในกาลเป็นคฤหัสถ์ ได้สร้างพัควิชนีอัน
สำเร็จด้วยทองเงิน แก้วมุกดา และแก้วมณี ถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า,
ด้วยกรรมนั้น ท่านท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวย
สมบัติทั้งสอง ในกาลแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ เสด็จ
อุบัติแล้ว ท่านบังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง ตบแต่งมีเหย้าเรือนแล้ว
เห็นโทษในการครองเรือน และเห็นอานิสงส์ในบรรพชา เพียบพร้อมด้วย
ศรัทธา บวชในพระศาสนาเจริญวิปัสสนา ไม่นานก็บรรลุพระอรหัตแล้ว.

ท่านทวนระลึกถึงบุญกรรมของตน เพราะบุญกรรมนั้น เราได้
โลกุตระสมบัตินี้ รู้กรรมนั้นโดยประจักษ์ เมื่อจะประกาศบุพพจिताปทาน
จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปทุมุตตรพุทธสฺส** ดังนี้. คำนี้มีอรรถอันท่านกล่าว
ไว้ในหนหลังแล้วแล. บทว่า **วิชนิกา มยา ทินฺนา** ความว่า เชื่อว่า **วิชนี**

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 211

เพราะอรรถว่า ยังความร่ำร้อนของสัตว์ทั้งหลายผู้ร่ำร้อนอยู่ ให้ดับโดยพิเศษ คือยังลมอันมีความเยือกเย็นให้เกิด. พัดวิชณินัน ชื่อว่า **วิชนิกา**. พัด วิชณินันสำเร็จด้วยรัตนะ ๓ รุ่งโรจน์อยู่ เราได้สร้างถวายแล้ว.

จบอรรถกถาวิฐุปนทนายกเถราปทาน

สตริงสิยเถราปทานที่ ๒ (๕๒)

ว่าด้วยผลแห่งการชมเชยพระโลกนายก

[๕๔] พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้อุดมบุรุษ เสด็จขึ้นภูเขาอันสูงสุด แล้วประทับนั่งอยู่ เราเป็นพราหมณ์ผู้เรียนจบมนต์ อยู่ในที่ไม่ไกลภูเขา.

ได้เข้าไปเฝ้าพระมหาวิรเจ้าผู้ประเสริฐกว่าเทวดา เป็นนราสภ ประนมกรอัญชลีแล้ว ชมเชยพระผู้นำกของโลกว่า พระมหาวิรพุทธเจ้าพระองค์นี้ ทรงประกาศกรรมอันประเสริฐ แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ทรงรุ่งเรืองดังกองไฟ.

พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีพระจักขุ ไม่ทรงกำเรียดังมหาสมุทรา หาผู้ต้านทานได้ยากดุจจอร์รณพ ไม่ทรงครั่นคร้ามเหมือนราชสีห์ทรงแสดงธรรม

พระศาสดาพระนามว่าปทุมุตตระ ทรงทราบความดำริของเรา ประทับยืนในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า ผู้ใดได้ถวายอัญชลีนี้ และเชยชมพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ผู้นั้นจักได้เสวยเทวราชสมบัติตลอด ๓ หมื่นกัป.

ในแสนกัป พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าอังคีรส ผู้มีกิเลสดังหลังคาเปิด จักเสด็จอุบัติในภพนั้น ผู้นั้น จักเป็นโอรสผู้รู้มรดกในธรรมของพระสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น อันธรรมนิรมิตแล้ว จักเป็นพระอรหันต์มีชื่อว่าสตริงสิ.

เรามีอายุ ๗ ปีโดยกำหนด ออกบวชเป็นบรรพชิตมีชื่อว่าสตริงสิ รัศมีของเราแผ่ออกไป เรามักฟังฉาน ยินดีใน

มานอยู่มณฑปหรือโคนไม้ เราทรงกายอันเป็นที่สุด อยู่ใน
ศาสนาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

ตลอด ๖ หมื่นกัป ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง ทรง
พระนามว่าโรมะ ทรงสมบุรณ์ ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสตริงสิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้
ฉะนี้แล.

จบสตริงสิยเถรอปทาน

๕๒. อรรถกถาสตริงสิยเถรอปทาน*

อปทานของท่านพระสตริงสิยเถระ มาคำเริ่มต้นว่า อัจฉิย เสดมารุห
ดังนี้.

พระเถรแม่นี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาล
แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ บังเกิดในตระกูลพราหมณ์
บรรลุนิติภาวะแล้ว ถึงฝั่งในสักกภูพยากรณ์และในไตรเพท ละการครอง
เรือน เข้าสู่บวชเป็นฤๅษี สำเร็จการอยู่ในหิมวันตประเทศ. ในสมัยนั้น
พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า ปทุมุตตระ เสด็จขึ้นสู่ภูเขาสูงลูกหนึ่ง

๑. บาลี สตริงสิยเถรอปทาน

เพราะความเป็นผู้ใคร่ต่อความสงัด แล้วนั่งดูกองไฟที่ลุกโพลง. ดาบสเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ประทับนั่งอยู่เช่นนั้น เกิดโสมนัส ประคองอัญชลิ ชมเชยด้วยเหตุหลายอย่าง. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านจูดิจากอัฐภาพนั้นแล้ว เสวยทิพยสมบัติในกามาวจรเทวโลก ๖ ชั้น จากนั้นก็บังเกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระนามว่า สตรังสี ในมนุษยโลก. ท่านเสวยสมบัติเมื่อนั้นถึงหลายครั้ง ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง มีอายุ ๘ ขวบเท่านั้น บรรพชาบรรลुพระอรหัต เพราะความที่ตนมีญาณแก่รอบแล้วด้วยอำนาจบุญสมภารในกาลก่อน. ท่านระลึกว่า เพราะกรรมอะไร เรามีอายุ ๘ ขวบเท่านั้น จึงบรรลुสันติบทตามลำดับ เห็นบุพกรรมด้วยญาณโดยประจักษ์ เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพริดาปทานด้วยอำนาจอุทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **อุจฺจยิ์ เสถมารุญฺห** ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อุจฺจยิ์** เชื่อมความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ เสด็จขึ้นสู่ภูเขาสองอันแล้วแต่หินแล้วประทับนั่ง. บทว่า **ปทุมุตฺตาวาทูรมุหิ** ความว่า ในที่ใกล้แห่งภูเขาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่ง. บทว่า **พฺรหฺมโณ มนุตปารคฺค** ความว่า พราหมณ์คนหนึ่งถึงฝั่ง คือที่สุดแห่งไตรเพทกล่าวคือมนต์. พราหมณ์ผู้ถึงฝั่งแห่งมนต์นี้แสดงอ้างถึงตนคุณผู้อื่น. บทว่า **อุปวิภูจฺฉิ มหาวิริ** ความว่า ซึ่งพระชินเจ้าผู้มีกมลเพียร ผู้นั่งอยู่บนภูเขานั้น ผู้ประเสริฐเช่นไร. เชื่อมความว่า เราได้ประคองอัญชลิ คือประคองกระพุ่มมืออัญชลิเหนือเศียร แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เป็นเทพแห่งเทพ ผู้เป็นเทพยิ่งกว่าเทพ คือพรหมและเทพชั้นกามาวจรหกชั้นทั้งสิ้น ผู้ชื่อว่านราสกะ

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 215

คือผู้องอาจกว่านระทั้งหลาย ผู้ประเสริฐ ผู้นำโลก คือผู้นำสัตว์โลกทั้งสิ้น
ผู้ยังสัตว์ให้ถึงพระนิพพาน ไว้เหนือเศียรเกล้า แล้วชมเชย คือสคูดี.

บทว่า อภาสถ ความว่า ได้พยากรณ์ว่า ผู้ใดได้ให้อัญชลินี่ ฯลฯ
ผู้นี้จัก.... คำที่เหลือมีอรรถตั้งทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสตริงสิเถราปทาน

สยนทายกเถราปทานที่ ๓ (๕๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายที่นอน

[๕๕] เรามีจิตเลื่อมใส ได้ถวายที่นอนแด่พระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้ทรงอนุเคราะห์โลกทั้งปวงพระองค์นั้น ด้วยการถวายที่นอนนั้น โภคสมบัติย่อมเกิดแก่เรา เปรียบเหมือนพืช (ข้าวกล้า) สำเร็จในนาดี นี่เป็นผลแห่งการถวายที่นอน.

เราย่อมสำเร็จการนอนในอากาศย่อมทรงแผ่นดินนี้ไว้ เราเป็นใหญ่ในสัตว์ทั้งหลาย นี่เป็นผลแห่งการถวายที่นอน ใน ๕,๐๐๐ กัปได้เป็นพระเจ้ามหาวิระ ๘ ครั้ง. ในกัปที่ ๓,๔๐๐ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้มีพละมาก ๔ ครั้ง

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสยนทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสยนทายกเถราปทาน

๕๓. อรรถกถาสยนทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระสยนทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตระ-พุทธสฺส ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมการในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ สักสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัย แห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาล

แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนมีสกุล
แห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว อยู่ครองฆราวาส เสวย สุขอยู่ ฟังพระธรรม-
เทศนาของพระศาสดา เลื่อมใสในพระศาสดา ให้คนทำเตียงอันควรแก่
ค่ามาก สำเร็จด้วย งา ทอง เงิน แก้วมุกดา และแก้วมณี ลาด
แผ่นผ้าอันนำมาแต่เมืองจีน และผ้ากัมพลเป็นต้น ถวายแด่พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้า เพื่อทรงบรรทม พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกระทำการอนุเคราะห์
แก่ท่าน แล้วทรงบรรทม ณ ที่นั้น ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านท่องเที่ยวไป
ในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวยสุขในการไปในอากาศและสุขในการ
นอนเป็นต้น อันสมควรแก่บุญกรรมนั้น ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิด
ในสกุลแห่งหนึ่ง อันสมบุรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ บรรลุนิติภาวะแล้ว ฟังพระ-
ธรรมเทศนาของพระศาสดา มีจิตเลื่อมใสบวชแล้ว เจริญวิปัสสนา ไม่ช้านัก
ก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนแล้วเกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพ-
พชิตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า ปทุมุตตรพุทธสุต ดังนี้ คำนั้นมีอรรถ
อัน ท่านกล่าวไว้แล้วในหนหลังแล.

บทว่า สุขเหตุเต พิชสมุปทา ความว่า พืชที่บุคคลหว่านไว้ใน
นาดี อันปราศจากหญ้าและหยากเยื่อ สมบุรณ์ด้วยเปือกตมเป็นต้น ย่อม
ยังผลดีให้สำเร็จจันใด ทานที่บุคคลหว่านไว้แล้วในนาคือบุญในสันดาน
อัน บริสุทธิ์ อันปราศหญ้าและหยากเยื่อ กล่าวคือ กิเลสพันห้า ราคะ
และโทสะเป็นต้น แม้มีประมาณน้อยก็ย่อมมีผลมาก จันนั้น คำที่เหลือ
มีอรรถรู้ได้ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสยนาทายกเถราปทาน

คันโธทททายกเถราปทานที่ ๔ (๕๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายหม้อน้ำหอม

[๕๖] (ในกาลนั้น) ได้มีการฉลองพระมหาโพธิ์แห่งพระพุทธเจ้า
พระนามว่าปทุมุตตระ เราได้ถือเอาหม้ออันวิจิตร บรรลุเต็มด้วย
น้ำหอมแล้วถวายได้ ก็ในเวลาทรงน้ำไม้โพธิ์ มหาเมฆยังฝน
ให้ตก และได้มีเสียงบันลือดังลั่น ในเมื่อสายฟ้าผ่า.

ด้วยกำลังสายฟ้านั้นแล เราทำกาละณ ที่นั้น เราอยู่ใน
เทวโลก ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ว่า โอ พระพุทธเจ้า โอ พระธรรม
โอ พระคุณสมบัติแห่งพระศาสดาของเราทั้งหลาย ชากศพ
ของเราตกลง เรารื่นรมย์อยู่ในเทวโลก.

ภพของเรา ๗ ชั้น สูงสุดนำหวาดเสียว นางเทพกัญญา ๑
แสนแควดล้อมเราเสมอ ความป่วยไข้ไม่มีแก่เรา ความเศร้า.
โศกไม่มีแก่เรา เราไม่เห็นความเดือดร้อนเลย นี่เป็นผลแห่ง
บุญกรรม ในกัปที่ ๒,๘๐๐ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ พระนามว่า
สังวลิทะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता วิโมกข์ ๘ และ
อภิัญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระคันโธทททายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น
ด้วยประการฉะนี้แล.

จบคันโธทททายกเถราปทาน

๕๔. อรรถกถาคันโธทททายกเถรปทาน

อปทานของท่านพระคันโธทททายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ปทุมุตตร-
พุทธสฺส** ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภาร ในพระมุนีผู้ประเสริฐองค์
ก่อน ๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ
ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ท่านบังเกิดในเรือน
มิสกุล เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานแล้ว เห็นชาวเมืองกระทำการ
บูชาคันโธธิ์ จึงบรรจุม้ออันวิจิตรด้วยน้ำหอมเจือด้วยจันทน์ การบูร
และกลัมพักเป็นต้นให้เต็ม รดคันโธธิ์ ขณะนั้นฝนตกโดยเป็นสายน้ำ
ใหญ่ ในกาลนั้นท่านทำกาลด้วยอธิษฐาน ด้วยบุญกรรมนั้น ๆ เอง
ท่านบังเกิดในเทวโลก ดำรงอยู่ในเทวโลกนั้นแล ได้กล่าวคำมีอาทิว่า
อโห พุทโธ อโห ธมฺโม ดังนี้. ท่านเสวยสมบัติในเทวดาและมนุษย์
ทั้งหลายด้วยอาการอย่างนี้ เป็นผู้ปราศจากความเร่าร้อนทั้งปวง เข้าถึง
ความผู้เย็นเป็นสุขในที่ ๆ คนเกิดแล้ว ๆ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิด
ในเรือนมิสกุล บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา บวชแล้วเริ่ม
กรรมฐานเจริญวิปัสสนา ไม่นานนักก็บรรลุพระอรหัต ด้วยบุญกรรมที่
บำเพ็ญไว้ในกาลก่อน ท่านจึงปรากฏนามว่า คันโธทททายกเถระ.

วันหนึ่ง ท่านระลึกถึงบุญกรรม องคนเกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศ
ปุพพจริตาทานจึงกล่าวคำมีอาทิว่า**ปทุมุตตรพุทธสฺส** ดังนี้ คำนั้นมีอรรถ
ดังกล่าวแล้วนั้นแล. บทว่า **มหาโพธิมโห** อหุ ความว่า ได้มีการบูชา

ตันโพธิ์ใหญ่แล้ว. บทว่า **วิจิตต์ มณฺเฑมาทาย** ความว่า ถือเอาหม้ออัน
เต็มด้วยน้ำหอมอันงามวิจิตรด้วยจิตรกรรมและสุวรรณกรรมเป็นอันมาก.
บทว่า **คณฺโฑทกมทาสหิ** แปลว่า ได้ให้น้ำหอม อธิบายว่า เราได้รด
ด้วยน้ำหอม.

บทว่า **นุหฺนกาเล จ โพธิยา** ความว่า ในสมัยเป็นที่กระทำการ
บูชาตันโพธิ์. คำที่เหลือมีอรรถดั้นทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาคันโฑทกทายกเถราปทาน

โอปวยฺหเถราปทานที่ ๕ (๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายม้าอาชาไนย

[๕๗] เราได้ถวายม้าอาชาไนยแด่พระพุทธเจ้า พระนามว่าปทุมุตตระ ครั้นมอบถวายในพระพุทธเจ้าแล้ว ได้กลับไปเรือนของตน พระอัครสาวกของพระศาสดามีนามชื่อว่าเทวิล ผู้เป็นทนายาทแห่งธรรมอันประเสริฐ ได้มาสู่สำนักของเรา (กล่าวว่)

พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นำประโยชน์ทั้งปวง ผู้อาชาไนยไม่ทรงหวั่นไหว พระองค์ผู้มีจักขุทรงทราบความดำริของท่านจงทรงรับไว้.

เราจึงได้ตีราคาม้าสินธพซึ่งมีกำลังวิ่งเร็วดังลม เป็นพาหนะเร็ว แล้วได้ถวายของที่ควรเท่าราคาม้า แด่พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ ก็คือความเป็นเทวดาหรือมนุษย์ ม้าอาชาไนยอันมีกำลังวิ่งเร็วดังลม เป็นที่ยินดีย่อมเกิดแก่เรา.

(เราดำริว่) ชนเหล่าใดได้อุปสมบท ชนเหล่านั้นได้ดีแล้วหนอ เราพึงเข้าไปเฝ้าบ่อย ๆ ถ้าพระพุทธเจ้ามีในโลก.

เราได้เป็นพระราชามีพละมาก ครอบครองแผ่นดินมีสมุทรสี่เป็นที่สุด เป็นใหญ่แห่งชนชาวชมพูทวีป ๒๘ ครั้ง.

ภพที่สุดย่อมเป็นไปแก่เรานี้เป็นครั้งหลังสุด เราละความชนะและความแพ้แล้ว ได้ถึงฐานะอันไม่หวั่นไหว.

ในกัปที่ ๓,๕๐๐ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้เป็นกษัตริย์มีเดชมาก ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

๑. อรรถกถาเป็น โอปวยฺหเถราปทาน.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโปวฺยหเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ-
ฉะนี้แล ฯ

จบโปวฺยหเถรอปทาน

๕๕. อรรถกถาโปวฺยหเถรอปทาน

อปทานของท่านพระโปวฺยหเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตร-
พุทธสฺส ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภาร ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ เมื่อพระ-
อาทิตย์คือพระชินเจ้าพระนามว่าปทุมุตตรระปรากฏในโลกแล้ว ท่านบังเกิด
ในสกุลอันสมบูรณ์ด้วยสมบัติแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว มีทรัพย์มากมีโภคะ
มากอยู่ครองฆราวาส เลื่อมใสในพระศาสนามีความเลื่อมใสและนับถือมาก
ในพระศาสดา ได้ทำการบูชาด้วยม้าสินธพตัวอาชาไนย ก็แลครั้นบูชาแล้ว
คิดว่า ช้างและม้าเป็นต้นไม่สมควรแก่สมณะทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น
เราจักถวายกับปิยะภัณฑ์ ให้ดีราคากับปิยะภัณฑ์นั้น แล้วได้ถวายจิวรอัน
สำเร็จด้วยผ้าฝ้าย ผ้ากัมพล และโกเชาว์เป็นต้น และถวายเภตซ์บริหาร
มีการบูรและเปรียงเป็นต้น อันสมควรด้วยกหาปณะ ซึ่งมีราคาตาม
กับปิยะภัณฑ์นั้น ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านดำรงอยู่จนตลอดอายุ จุติจาก

อัตกภาพนั้นแล้ว เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยพาหนะเป็นอันมากมีช้างและม้าเป็นต้น ในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว เพียบพร้อมด้วยศรัทธา บวชในพระศาสนา เรียนพระกรรมฐานเจริญวิปัสสนา ตั้งอยู่ในพระอรหัต ตามลำดับแห่งมรรคด้วยอำนาจบุญสมภารที่ท่านบำเพ็ญในกาลก่อน ท่านจึงปรากฏนามว่า โอปวียหเถระดังนี้.

ท่านใคร่ครวญว่า เพราะกรรมอะไรหนอ เราจึงได้บรรลุสันติบทนี้ ฐูปุพกรรมด้วยโดยประจักษ์ เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปุพพจริต- ปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า ปทุมุตตรพุทธุต ดังนี้ คำนั้นมีอรรถดังกล่าว แล้วนั้นแล. บทว่า อาชานียมทาสหิ ความว่า เราได้ถวาย คือได้บูชา ม้าสินธพผู้มีชาติอันสูงสุดอาชาไนย.

บทว่า สปัตตภาโร ความว่า บริหาร ๘ อัน ถึงแก่ตนนั้น เป็นภาระของผู้ใด ผู้นั้นก็ถือว่ามิภาระอันเป็นของตน อธิบายว่า ผู้ประกอบ ด้วยบริหาร ๘. บทว่า ขมนียนทาสหิ ความว่า บริหารอันเป็นกัปปิยะ มีจิวรเป็นต้น อันเหมาะแก่การยังอัตกภาพให้เป็นไป. บทว่า จริโม ได้แก่ กพที่สุด คือกพที่ถึงที่สุด. คำที่เหลือมีอรรถรู้ได้ง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาโอปวียหเถราปทาน

๑. บาลี สัพพตตภาโร.

สปริวาราสนเถราปทานที่ ๖ (๕๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายบิณฑบาต

[๕๘] เราไปสู่สถานที่อันไม่เศร้าหมอง ประดับด้วยมะลิซ้อน
แล้วได้ถวายบิณฑบาตแด่พระพุทธเจ้า พระนามว่า ปทุมุตตระ
พระพุทธเจ้าผู้อัครนายกของโลก ผู้ชื่อตรง มีพระหฤทัยมั่นคง
ประทับนั่งบนอาสนะนั้น ทรงประกาศอานิสงส์บิณฑบาตว่า
พืชแม้จะน้อยที่ชาวนาปลูกลงในนาที่ดี มหาเมฆยัง
สายฝนให้ตกเสมอ ผลย่อมยังชาวนาให้ยินดีฉันใด บิณฑบาต
นี้ ท่านปลูกลงในนาดี ผลจักยังท่านให้ยินดีในภพที่เกิดจันนั้น.

พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระผู้อุดม ตรัสดังนี้แล้ว
ทรงรับบิณฑบาต แล้วบ้ายพระพักตร์ทางทิศอุดรเสด็จไป.

เราสำรวจในพระปาติโมกข์และในอินทรีย์ ขวนขวาย
ในวิเวก ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสปริวาราสนเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสปริวาราสนเถราปทาน

๕๖. อรรถกถาปริวาราสนเถราปทาน

อปทานของท่านพระสปริวาราสนเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ปทุมุตตร-
พุทธสฺส** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนั้น ได้บำเพ็ญบุญสมภารไว้ในพระพุทธรูปเจ้าองค์ก่อน ๆ
ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนมีตระกูลอัน
สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ เจริญวัยแล้ว เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระศาสนา
เชื่อมผลแห่งทาน ได้ถวายบิณฑบาตแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยโภชนะ
มีรสเลิศต่าง ๆ ก็แลครั้นถวายแล้ว ได้ประดับอาสนะที่นั่งฉัน เพื่อ
ประโยชน์แก่การนั่งฉันในโรงฉัน ด้วยดอกมะลิและดอกมัลลิกาเป็นต้น
ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงกระทำกัตตานุโมทนาแล้ว ด้วยบุญกรรมนั้น
ท่านท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวยสมบัติมีอย่างต่าง ๆ
ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูล สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ
เจริญวัยแล้ว มีศรัทธามีความเลื่อมใส บรรพชาแล้วไม่นานนักก็ได้เป็น
พระอรหันต์.

ท่านบรรลุปทอันสงบอย่างนี้แล้ว ใคร่ครวญด้วยญาณว่า เพราะ
บุญอะไรหนอ เราจึงบรรลุสันติบพิณนี้ เห็นบุพกรรมแล้ว เกิดโสมนัส
เมื่อจะประกาศปุพพจริตาทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปทุมุตตรพุทธสฺส**
ดังนี้ คำนั้นมีอรรถดังกล่าวแล้ว. บทว่า **ปีณฺทปาตํ** อทาสหฺ ความว่า
อาหารชื่อว่า บิณฑบาต เพราะกระทำก่อนข้าวที่ได้ในที่นั้น ๆ ให้เป็น
คำ ๆ แล้วกลืนกินคือเคี้ยวกิน เราได้ถวายบิณฑบาตนั้นแด่พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้า อธิบายว่า ให้พระผู้มีพระภาคเสวย.

บทว่า อกิตฺตฺยิ ปิณฺฑปาตํ ความว่า พระองค์ได้ประกาศคุณานิสงส์แห่งบิณฑบาตที่เราถวายแล้ว.

บทว่า ตํวฺโถ ปาณฺฑิโมกฺขสฺสุมิ ความว่า เราเป็นผู้สำเร็จแล้ว ปิดกั้นแล้วด้วยปาติโมกขสังวรศีล.

บทว่า อินฺทฺริเยสฺส จ ปญฺจสฺส ความว่า เราคุ้มครองแล้วจากรูปารมณ์เป็นต้นในอินทรีย์ ๕ มีจักขุนทรีย์เป็นต้น และคุ้มครองซึ่งอินทรีย์สังวรศีล. คำที่เหลือมีอรรถรู้ได้ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสปริวาราสนเถราปทาน

ปัญหาที่ปกเถราปทานที่ ๗ (๕๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายประทีป

[๕๘] เราซื้อสนิทในพระสังฆกรรม ของพระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้ทรงอนุเคราะห์สัตว์ทั้งปวง เป็นผู้มีความเห็นตรง เราได้ถวายประทีป (ทำการบูชาด้วยประทีป) แวดล้อมไว้ที่ ไม้โพธิ์ ในครั้งนั้นเราเชื่อ จึงได้ทำการบูชาด้วยประทีปที่ ไม้โพธิ์.

เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ คือความเป็นเทวดาหรือมนุษย์ ใน กำเนิดนั้น ๆ เทวดาทั้งหลายย่อมทรงดวงไฟในอากาศ นี้ เป็นผลแห่งการบูชาด้วยประทีป เราย่อมมองเห็นได้ภายใน ฝาเรือน ภายในหินล้วน ตลอดดวงภูเขาในที่ร้อยโยชน์ โดยรอบ.

ด้วยกรรมที่เหลืออยู่นั้น เราเป็นผู้บรรลุความสิ้นอาสวะ เราทรงกายอันเป็นที่สถิน้อยอยู่ในศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้จอมสัตว์สองเท้า.

ในกัปที่ ๓,๔๐๐ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีพระนามว่า สตจักขุ มีพระเดชาานุภาพมาก มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปิงทีปกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปัญจทีปกเถรอปทาน

๕๗. อรรถกถापัญจทีปกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระปัญจทีปกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ปทุมุตตร-**
พุทธสฺส ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภารไว้ในพระพุทธรเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน ในกาลแห่งพระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนมีตระกูล อยู่ครอง
เรือน พังกรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้า ตั้งอยู่ในสัมมาทิฏฐิ มีศรัทธา
เลื่อมใส เห็นมหาชนทำการบูชาอยู่ แม้นตนเองก็แควดล้อมต้นโพธิ์ ตาม
ประทีปบูชา. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์
ทั้งหลาย เสวยสมบัติมีจักรพรรดิสมบัติเป็นต้นรุ่งเรืองในภพที่ตนเกิดในที่
ทุกสถานนั้นแล อยู่ในวิมานที่เพียง พร้อมด้วยความรุ่งเรืองเป็นต้น ใน
พุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูล อันสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ
แห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เกิดศรัทธาบรรพชาไม่นานนักก็ได้เป็นพระ-
อรหันต์ ด้วยวิบากเป็นเครื่องไหลออกแห่งการบูชาด้วยประทีป ท่านจึง
ปรากฏนามว่า **ทีปกเถระ** ดังนี้.

วันหนึ่ง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะ
ประกาศบุพพจิรตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปทุมุตตรพุทธสฺส** ดังนี้.

ค่านั้นมีอรรถดังกล่าวแล้วนั้นแล. บทว่า **อุชฺฐิภูติ อโหสฺหิ** ความว่า เราได้ละทิ้งความคดโกงคือมิจฉาทิฏฐิ ได้เป็นผู้สัมมาทิฏฐิ อันตรง ไม่คดโกงคือได้บรรลุถึงความเป็นผู้มีสัมมาทิฏฐิแล้ว.

ในบทว่า **ปทีปทาน ปาพาสี** มีวินิจฉัยว่า ชื่อว่า ปทีป เพราะ รุ่งโรจน์โชติช่วงโดยประการ การให้ประทีปนั้น ชื่อว่า ปทีปทาน. ความว่า เราได้ให้ประทีปนั้น คือได้กระทำการบูชาด้วยประทีป. คำที่เหลือมีอรรถต้นในที่ทั้งปวงที่เดียวแล.

จบอรรถกถาปัญญาทีปกเถราปทาน

ชชทายกเถรอปทานที่ ๘ (๕๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายชงและบำรุง

[๖๐] เราเราเริง มีจิตโสมนัส ได้ยกชงขึ้นปักไว้ที่ไม้โพธิ์ อันเป็น ต้นไม้อุดม แห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ เราเก็บ ใบโพธิ์ ที่หล่นเอาไปทิ้งภายนอก ได้ไหว้ไม้โพธิ์ อันอุดม ดัง ได้ถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้า ผู้หมดจดทั้งภายในภายนอก ทรงพันวิเศษแล้ว ไม่มีอาสวะ เหมือนดังเฉพาะพระพักตร์ พระศาสดาพระนามว่าปทุมุตตระทรงรู้แจ้งโลก ผู้ควรรับเครื่อง บูชา ประทับยืนท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ได้ตรัสพระคาถา เหล่านี้ว่า

ด้วยการถวายชงและด้วยการบำรุงทั้งสองนี้ เขาจะไม่ไป
สู่ทุกคติตลอดแสนกัป จักได้เสวยความเป็นเทวดารูปงามไม่
น้อยในเทวดาทั้งหลาย.

จักรได้เป็นพระราชาในแว่นแคว้นหลายร้อยครั้ง จักได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิมีพระนามชื่อว่าอุคคตะ ครั้นเสวยสมบัติแล้ว
อันกุศลมูลตักเตือน จักยินดียิ่งในพระศาสนาของพระผู้มี-
พระภาค เจ้าพระนามว่าโคดม เราเป็นผู้มีจิตแน่วแน่เพื่อความ
เพียรสงบไม่มีอุปธิ.

ทรงกายอันเป็นที่สุดอยู่ในพระศาสนาของพระสัมพุทธเจ้า
ในกัปที่ ๕๑,๐๐๐ ได้เป็นกษัตริย์หลายครั้ง พระนามว่าอุคคตะ
มีเสนามาก ในกัปที่ห้าหมื่นเป็นกษัตริย์พระนามว่าเขมะ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระชชทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบชชทายกเถรอปทาน

๕๘. อรรถกถาชชทายกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระชชทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตร-
พุทธุตส ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนมีตระกูล
แห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา ให้กระทำงด้วยผ้าดี ๆ
มากมาย คือได้กระทำการบูชาด้วยง. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านบังเกิด
ในตระกูลสูง เป็นผู้ควรบูชาแล้ว ในภพที่คนเกิดแล้ว ๆ. ครั้นต่อมา
ในพุทธุปปาทกาลนี้ ท่านบังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว
เจริญด้วยบุตรและภรรยา เป็นผู้มีโภคะมาก มียศมี ศรีทธาเลื่อมใสใน
พระศาสดา ละการครองเรือนบวช ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านได้บรรลุพระอรหัตผลแล้ว ระลึกถึงบุญกรรมแล้ว เกิดโสมนัส
เมื่อจะประกาศุพพจริตอปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า ปทุมุตตรพุทธุตส
ดังนี้. ความแห่งคำนั้น มีอรรถดังกล่าวในก่อนนั้นแล. บทว่า ภูโจ

หฏฺฐเณ จิตฺเตน ความว่า ผู้มีรูปกายอันบริบูรณ์ชื่อว่าร่าเริง เพราะประกอบด้วยจิตอันเกิดพร้อมด้วยโสมนัส ชื่อว่ามีจิตร่าเริง คือมีจิตยินดี เพราะมีจิตประกอบด้วยศรัทธา. บทว่า ธมฺมาโรปยิ อหิ ความว่า ชื่อว่า ชชชะ เพราะอรรถว่า สะบัด คือไหว. เราได้ยกขงนั้นขึ้นคล้อยไว้ บนปลายไม้ไผ่แล้วบูชา.

บทว่า ปติตฺตตฺตานิ คณฺหิตฺตฺวา ความว่า เราถือเอาใบต้นโพธิ์ ที่หล่นแล้วทิ้งเสียภายนอก. บทว่า อนฺุโตสุทฺธํ พหิสฺสุทฺธํ ความว่า เราได้ ไหว้ คือได้กระทำการนอบน้อมต้นโพธิ์อันสูงสุดในที่พร้อมหน้า. คุณว่า ต่อพระพักตร์พระสัมพุทธะ ผู้บริสุทธฺ์ภายในจิตตสันดานและนามกาย และบริสุทธฺ์ในภายนอก คือรูปกายมีจักขุปสาทและโสตปสาทเป็นต้น ผู้หลุดพ้นวิเศษยิ่ง คือหลุดพ้นจากกิเลส ผู้ไม่มีอาสวะ. คำเหลือในที่ ทั้งปวงมีอรรถคั่นทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาชทายากเถราปทาน

ปทุมเถราปทานที่ ๕ (๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกปทุมพร้อมด้วยธง

[๖๑] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ กำลังทรง
ประกาศสัจจะ ๔ ทรงยังธรรมอันประเสริฐให้เป็นไป ทรง
ยังสายฝนอมฤตให้ตก ดับความเร่าร้อนมหาชนอยู่.

เรายืนถือดอกปทุมพร้อมด้วยธงอยู่ไม่ไกล ๒๕๐ ชั้วธนู มี
ความโสมนัส ได้โยนดอกปทุมพร้อมด้วยธงขึ้นไปบนอากาศ
เพื่อบูชาพระมุณีพระนามว่าปทุมุตตระ

และเมื่อดอกปทุมกำลังมา ความอัศจรรย์ก็เกิดมีในขณะ
นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ประเสริฐกว่าบรรดาคน ทรงทราบ
ความดำริของเรา ทรงรับไว้.

พระศาสดาทรงรับดอกปทุมอันอุดมด้วยพระหัตถ์อันประ-
เสริฐแล้ว ประทับยืนในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ได้ตรัสพระคาถา
เหล่านี้ว่า ผู้ใดโยนดอกปทุมนี้มาในพระสัพพัญญูผู้นายกอุดม
เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว.

ผู้นั้นจักเป็นจอมเทวดาเสวยเทวราชสมบัติตลอด ๓๐ กัป
จักได้เป็นพระราชาในแผ่นดินครอบครองพสุธาอยู่ ๗๐๐ กัป
จักถือเอาอัทธภาพในภพนั้นแล้ว จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
ในกาลนั้น สายฝนดอกปทุมจักตกจากอากาศมากมาย.

ในแสนกัป พระศาสดามีพระนามว่าโคดม ซึ่งสมภพ
ในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติในโลก.

ผู้นั้นจักเป็นโอรส ผู้เป็นทายาทในธรรมของพระศาสดา
พระองค์นั้น อันธรรมนิรมิต กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว
จักไม่มีอาสวะ และนิพพาน เราตลอดจากกรรมแล้ว มีสติ-
สัมปชัญญะ มีอายุ ๕ ปีโดยกำเนิด ได้บรรลुพระอรหัต.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปทุมเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปทุมเถรอปทาน

๕๕. อรรถกถापทุมเถรอปทาน

อปทานของท่านพระปทุมเถระ มีคำเริ่มต้นว่า จตุสจฺจ
ปกาสนุโต ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
เมื่อพระปทุมุตตรมุนี กระทบความโชติช่วงแห่งพระสัทธรรมให้รุ่งเรืองอยู่
ท่านบังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง ดำรงการครองเรือน ปรากฏว่า
ท่านเพียบพร้อมด้วยโภคทรัพย์. ท่านเลื่อมใสในพระศาสดา ฟังธรรม
อยู่กับมหาชน ได้ยินถือกำเนิดอกปทุมพร้อมด้วยธง. ท่านได้ขว้างกำเนิด

ปทุมนั้นพร้อมด้วยธงขึ้นสู่อากาศ เห็นความอัศจรรย์นั้น จึงเกิดโสมนัสอย่างยอดเยี่ยม. ทำบำเพ็ญกุศลจนตลอดชีวิต ในที่สุดแห่งชีวิต บังเกิดในสวรรค์ ได้ปรากฏและอันเขาบูชา ในภกามาพจรสวรรค์ดุจธง เสวยทิพย์สมบัติ และเสวยจักรพรรดิสมบัติในมนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ท่านบังเกิดในเรือนมีตระกูลสมบูรณ์ด้วยสมบัติ เพียบพร้อมด้วยศรัทธา เจริญวัยแล้วเกิดศรัทธา เพียงอายุ ๕ ขวบเท่านั้นได้บรรพชาแล้ว ไม่นานก็ได้เป็นพระอรหันต์ ท่านปรากฏโดยนามที่ท่านได้บำเพ็ญบุญไว้ว่า ปทุมเถระ ดังนี้.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพจิราปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า จตุสัจจ์ ปกาเสนโต ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สัจจ์ ความว่า ที่ชื่อว่า สัจจะ เพราะแท้ ไม่ผิด ไม่คลาดเคลื่อน. ที่ชื่อว่า จตุสัจจะ เพราะท่านรวบรวมสัจจะ ๔ คือ ทุกขสัจจะ สมุทยสัจจะ นิโรธสัจจะ และมคฺคสัจจะ เมื่อประกาศคือเมื่อกระทำสัจจะ ๔ นั้นให้ปรากฏในโลก. บทว่า อมตํ วุญฺฐิ ความว่า เมื่อยังสายน้าฝนคืออมตมทานิพพานให้ตกอยู่คือหลังไหล ยังโลกนี้พร้อมด้วยเทวโลกให้ชุ่มอยู่ คือยังความเร่าร้อนคือกิเลสทั้งปวงให้ดับ ชื่อว่าย่อมยังฝน คือพระธรรมให้ตก.

บทว่า สธฺชํ ปทุมํ คยฺห ความว่า ถีอดอกปทุม คือกำดอกปทุมรวมกับธง. บทว่า อพฺตฺมโกเส จิโต อหิ ความว่า ได้ยกดอกปทุมและธงทั้งสองขึ้นยืนอยู่แล้ว. คำที่เหลือในที่ทั้งปวงคืบทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถापทุมเถราปทาน

อสณโพธิยเถราปทานที่ ๑๐ (๖๐)

ว่าด้วยผลแห่งการปลูกไม้โพธิ์

[๖๒] เรามีอายุ ๗ ปีโดยกำเนิด ได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เป็นนายกของโลก เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้เข้าไปเฝ้าพระองค์ผู้สูงสุดกว่านรชน เราชำเริง มีจิตโสมนัส ได้ปลูกไม้โพธิ์อันอุดม ถวายแด่พระผู้มาพระภาคเจ้าพระนามว่าตีสสะเชษฐบุรุษของโลก ผู้คงที่ ต้นไม้อันงอกขึ้นบนแผ่นดิน โดยนามบัญญัติชื่อว่าอสนะ (ประดู) เรามำรุงโพธิ์ชื่ออสนะอันอุดมนี้อยู่ ๕ ปี.

จึงได้เห็นต้นไม้มีดอกบานนำอัครรรย เป็นเหตุให้ชนพองสยองเกล้า เมื่อจะประกาศกรรมของตน จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ประเสริฐสุด.

เวลานั้นองค์พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าตีสสะ เป็นสยมภู อัครบุคคล ประทับนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ แล้วได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า.

ผู้ใดปลูกต้นโพธิ์นี้ และกระทำพุทธบูชาโดยเคารพ เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว.

ผู้นั้นจักได้เสวยเทวราชสมบัติในเทวดาทั้งหลาย ตลอด ๓๐ กัป และจักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๖๔ ครั้ง เคลื่อนจากดุสิตพิภพแล้ว อัญกุศลมูลตักเตือน เสวยสมบัติทั้งสองแล้ว จักรัณรมย์อยู่ในความเป็นมนุษย์ ผู้นั้นมีใจแน่วแน่เพื่อความ

เพียร สงบระงับ ไม่มีอุปธิ กำหนดรู้อาสนะทั้งปวงแล้ว
จักไม่มีอาสวะ นิพพาน เราประกอบวิเวกเนื่อง ๆ เป็นผู้สงบ
ระงับ ไม่มีอุปธิ ตัดเครื่องผูกตั้งข้างทำลายปลอกแล้ว ไม่มี
อาสวะอยู่.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ปลุกค้นโพธิ์ในเวลานั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกขัตติเลย นี่เป็นผลแห่งการปลุกค้นโพธิ์.

ในกัปที่ ๗๔ แต่กัปนี้ เวลานั้นได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีนามปรากฏว่าทัณฑเสน.

ในกัปที่ ๗๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗ ครั้ง
ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีพระนามว่าสมันตเนมิ.

ในกัปที่ ๒๐ ถ้วนแต่กัปนี้ ได้เป็นกษัตริย์พระนามว่า
บุณณะเป็นพระเจ้าจักรพรรดิทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอสนโพธิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบแสน โพธิยเถรอปทาน

๖๐. อรรถกถาสโนโพธิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระอสนโพธิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ชาติยา สตุตฺวสุโสฺหํ** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่าติสสะ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว ได้รับความสุข เลื่อมใสในพระศาสนา ถือเอาผลไม้โพธิ์ ที่ออกจากโพธิพฤกษ์ แล้วถือน้ำคั้นโพธิ์หนุ่มที่ออกจากต้นโพธิ์นั้น แล้วปลูกเป็นต้นโพธิ์. รักษาไว้บูชาโดยกรรมมีการรดน้ำเป็นต้น โดยประการที่จะไม่พินาศไป. ด้วยบุญนั้น ท่านจึงเสวยสมบัติในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูล เพราะท่านมีบุญสมภาร แก่รอบ ท่านมีอายุ ๗ ขวบท่านบรรพชาแล้วบรรลุพระอรหัตตขณะปลงพม นั้นเอง. ท่านปรากฏโดยชื่อแห่งบุญที่ตนบำเพ็ญไว้ในกาลก่อนว่า อสนโพธิยเถระ. ท่านระลึกถึงบุญสมภารในกาลก่อน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพริตยาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ชาติยา สตุตฺวสุโสฺหํ** ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ชาติยา** ความว่า จำเดิมแต่กาลที่ตน ตลอดจากกรรมมารดา. เชื่อมความว่า เรามีอายุ ๗ ขวบบมีฤคสูรทะบริบูรณ ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ติสสะ ผู้นำสัตว์โลก. บทว่า **ปสนฺนจิตฺโต สุมฺโน** ความว่า ผู้มีจิตผ่องใส ไม่ขุ่นมัว ไม่หวั่นไหว โดยประการ อธิบายว่า ผู้มีใจ คือผู้มีใจงาม ได้แก่ผู้มีจิตเกิดพร้อม กับโสมนัส.

บทว่า **ติสฺสสุตฺตาสํ ภควโต** ความว่า ชื่อว่า ติสสะ เพราะเกิด ๓ ครั้ง ท่านเป็นผู้เกิดคือบังเกิดพ้นจากกรรมของมารดา จากชาติเป็นมนุษย์ และจากเบญจจันท์ เป็นพระพุทธรเจ้า. เชื่อมความว่า เราปลุกต้นอสนโพธิ์อันสูงสุด เพื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าติสสะนั้นผู้คงที่ ผู้ประเสริฐกว่าโลก.

บทว่า **อสนโณ นามเชยฺย** ความว่า ต้นโพธิ์ ชื่อว่า อสนะ ได้เป็นต้นโพธิ์โดยนามบัญญัติ คือโดยนามสัญญา. บทว่า **ธรรณฺีรหฺปาทโป** ความว่า ชื่อว่า **ธรรณี** เพราะทรงไว้ซึ่งเถาว์ลัย ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำคองคา และสาครเป็นต้น, **ธรรณี** นั้นคืออะไร คือแผ่นดิน. ชื่อว่า **ธรรณฺีรหฺ** งอกขึ้นคือตั้งอยู่บนแผ่นดินนั้น, ชื่อว่า **ปาทโป** เพราะค้ำด้วยเท้า อธิบายว่า ค้ำน้ำที่รดด้วยรากกล่าวคือเท้า คือยอมทรงไว้ซึ่งรสแห่งอาโปธาตุ คือความเสนาหา. ต้นไม้นั้นด้วย งอกขึ้นบนแผ่นดินด้วย เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า **ธรรณฺีรหฺปาทปะ** เราได้บำเรอคือได้ปลุกบำรุงต้นโพธิ์ ชื่อว่าอสนะอันสูงสุดตลอด ๕ ปี. บทว่า **ปุပ္ฺผตฺ ปาทปํ ทิสฺวา** ความว่า เห็นต้นโพธิ์ ชื่อว่า อสนะ ที่เราปลุกไว้นั้นบานแล้ว คือการกระทำการชูชันแห่งขนอันน่าอัศจรรย์ เพราะมีดอกอันควรแก่สิ่งน่าอัศจรรย์ เมื่อระบุนกรรมของคน คือเมื่อกล่าวโดยประการ จึงได้ไปสู่สำนักของพระพุทธรเจ้าผู้ประเสริฐ. คำที่เหลือในที่ทั้งปวงมีอรรถคั้นทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอสนโพธิยเถราปทาน

จบอรรถกถาวรรคที่ ๖

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 240

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วิฐปนททยกเถราปทาน ๒. สตรังสียเถราปทาน ๓. สยน-
ททยกเถราปทาน ๔. คันโธทททยกเถราปทาน ๕. โอปวูยหเถราปทาน
๖. สปริวาราสนเถราปทาน ๗. ปัญจทีปกเถราปทาน ๘. ธชททยกเถรา-
ปทาน ๙. ปทุมเถราปทาน ๑๐. อสนโพธิยเถราปทาน.

มีคาถา ๘๒ คาถา.

จบวิชณีวรรคที่ ๖

สกจิตตนิยวรรคที่ ๗

สกจิตตนิยเถราปทานที่ ๑ (๖๑)

ว่าด้วยผลแห่งถวายสตูป

[๖๑] เราได้เห็นป่าช้ฎใหญ่สงัดเสียง ปราศจากอันตราย เป็นที่อยู่อาศัยของพวกฤๅษี ดังกับจะรับเครื่องบูชา เราจึงเอาไม้ไผ่มาทำเป็นสตูป แล้วเกลี่ย (โปรย) ดอกไม้ต่างๆ ใต้ไห้วพระสตูป ดูถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้า ซึ่งยังทรงพระชนม์อยู่เฉพาะพระพักตร์.

เราได้เป็นพระราชาสมบุรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ เป็นใหญ่ในแคว้นแคว้น ยินดียิ่งในกรรมของตน นี่เป็นผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้.

ในกัปที่ แต่กัปนี้ เราโปรยดอกไม้ดี ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชาในกัปที่ ๘๐ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ มียศอันต์ สมบุรณ์ด้วยแก้วประการ เป็นใหญ่ในทวีปทั้ง ๔.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และอภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสกจิตตนิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการฉะนี้แล

จบสกจิตตนิยเถราปทาน

สกจิตตนิยวรรคที่ ๘

๖๑. อรรถกถาสกจิตตนิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระสกจิตตนิยเถระ นี้ มีคำเริ่มต้นว่า ปวนัน กานัน ทิสฺวา ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ท่านบังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เกิดขึ้นในกาลเป็นที่สิ้นพระชนมายุของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ยังไม่ทันได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อยังดำรงพระชนมายุอยู่. ในกาลที่พระองค์ปรินิพพาน ได้บวชเป็นฤาษี อยู่ในหิมวันตประเทศ ถึงป่าแห่งหนึ่งอันวิเวกว่ารินรมย์ ก่อเจดีย์ทรายที่ซอกเขาแห่งหนึ่ง ที่นั้นเอาใจใส่ตั้งในพระผู้มีพระภาคเจ้า และเอาใจใส่ตั้งพระธาตุของพระองค์ บูชาด้วยดอกไม้ในป่า เทียนมัสการอยู่. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านจึงท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวยสวรรค์สมบัติอันเลิศ ในเทวดาและมนุษย์ทั้งสองนั้น และจักรพรรดิสมบัติอันเลิศ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ เพียบพร้อมด้วยศรัทธาเลื่อมใสในพระศาสดา บวชได้เป็นพระอรหันต์ ผู้มีอภิญญา ๖.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปุพพ-
จิตตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า ปวนัน กานัน ทิสฺวา ดังนี้. บรรดาบท
เหล่านั้น บทว่า ปวนัน ความว่า ชื่อว่า ปวนะ เพราะอรรถว่า เป็นป่า
โดยประการ ป่าแผ่กว้าง เป็นรกชัฏ. ชื่อว่า กานนะ เพราะอรรถว่า
เป็นคง เป็นป่าทึบ หนาแน่นไปด้วยสัตว์ร้ายเช่น สีสหะ เสือโคร่ง ยักษ์

ผีเสื้อน้ำ ช้างคูด ม้าคูด ครุฑ และงู หรือมากไปด้วยเสียงแห่งหมูนก ไก่และ
นกคู้เหว่า ชื่อว่า กานนะ ป่าใหญ่ กล่าวคือคองนั้น มีเสียงน้อย คือ
ไม่มีเสียง เพราะเว้นจากเสียงมนุษย์. บทว่า อนาวิล ได้แก่ ไม่ชุ่มมัว
อธิบายว่า ปราศจากอันตราย. บทว่า อีสัน อนุจิณฺณ ความว่า อันถาปี
ทั้งหลาย กล่าวคือพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันต-
จิณาสพอบรมเนื่องๆ คือสิ่งเสพเสมอ. บทว่า อาหุติณฺ ปฏิกุคฺค ความว่า
เครื่องบูชาและเครื่องสักการะ ท่านเรียกว่า อาหุณะ เครื่องบูชา. อธิบาย
ว่า การต้อนรับ เช่นเดียวกับเจ้าของบ้านฉะนั้น.

บทว่า ฐปํ กตุวาน เวพฺพนา ความว่า กระทำเจตีย์ ด้วยหินไม้ไผ่.
บทว่า นานาปุปฺผํ สโมภีริ ความว่า เราเกลี้ยลง คือบูชาด้วยดอกไม้
เป็นอันมาก มีดอกจำปาเป็นต้น. บทว่า สมมุขา วีย สมฺพุทฺธ ความว่า
เราได้ไหว้ คือกระทำการนอบน้อม ซึ่งพระเจตีย์อันสร้างขึ้นคือให้เกิดขึ้น
เสมือนเฉพาะพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ยังทรงพระชนม์อยู่ โดย
พิเศษยิ่ง. คำที่เหลือมีอรรถรัฐได้งายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสกจิตตนิยเถรปทาน

อาโปปุปผิยเถราปทานที่ ๒ (๖๒)^๑

ว่าด้วยผลแห่งการโปรยดอกไม้บูชา

[๖๔] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าลชชี เสด็จออกจากวิหาร แล้วขึ้นไปในที่จงกรม ทรงประกาศสัจจะ ๔ ทรงแสดง อมฤตบพณ ที่จงกรมนั้น.

ข้าพระองค์รู้ (ได้ฟัง) พระสุรเสียงของพระพุทธเจ้า ผู้ ประเสริฐสุด พระนามว่าลชชี ผู้คงที่แล้ว จับดอกไม้ต่างๆ โยนขึ้นไปในอากาศ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมสัตว์ เชนฐบุรุษของโลก ผู้ปราศก ด้วยกรรมนั้น ข้าพระองค์ผู้ละความชนะและแพ้แล้ว ได้ บรรลุถึงฐานะอันไม่ไหวหวั่น.

ในกัปที่ ๓ แต่กัปนี้ ข้าพระองค์โปรยดอกไม้ได้ ด้วย กรรมนั้น ข้าพระองค์ไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชา ด้วยดอกไม้ ในกัปที่ ๒๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นกษัตริย์พระนามว่า สุเมธะ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ ทรงมีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ ข้าพระองค์ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระ- พุทธเจ้า ข้าพระองค์ได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอาโปปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ ฉะนี้แล.

จบอาโปปุปผิยเถราปทาน

๑. อรรถกถาว่า อโวปุปผิยเถราปทาน.

๖๒. อรรถถาอโวกุปผิยเถรปาทาน*

อปทานของท่านพระอโวกุปผิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **วิหารา อภินิกขมม** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ผู้ได้บำเพ็ญบุญสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อนๆ ตั้งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าลชิจิ บังเกิดในเรือนมีตระกูล บรรลุเคียงสาแล้วเพียบพร้อมด้วยศรัทธา ฟังพระธรรมเกิดความเลื่อมใส ถือเอาดอกไม้ต่างๆ ด้วยมือทั้งสอง เกลี้ยไว้เบื้องบนพระพุทธเจ้า.

ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวยสวรรค์สมบัติและจักรพรรดิสมบัติ อันเขาบูชาในที่ทุกสถาน ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้วเลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์. ชื่อว่า **อากาศ** เพราะอรรถว่า ว่างเปล่าคือโล่งแจ้งไปโดยรอบ. เพราะท่านได้โปรยดอกไม้บนอากาศนั้น ท่านจึงปรากฏนามว่า **อโวกุปผิยเถระ** ดังนี้.

ท่านบรรลุสันติบทย่างนี้แล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปุพพริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **วิหาร-อภินิกขมม** ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **วิหารา** ความว่า ชื่อว่า **วิหาร** เพราะเป็นที่นำมาโดยพิเศษ คือเป็นที่นำมา ได้แก่งอรรถภาพอันไม่ตกไปให้ เป็นไปด้วยอิริยาบถ ๔ ในวิหารนั้น. ออกจากวิหารนั้น โดยพิเศษยิ่ง. บทว่า **อพภูจจาติ จ จงกเม** ความว่า ได้ยื่น คือขึ้นไปในที่จงกรม เพื่อจะจงกรม โดยพิเศษ. บทว่า **จตุสจฺจํ ปกาเสนุโต** เชื่อมความว่า เมื่อกำลังจงกรม

๑. บาลี อาโวกุปผิยเถรปาทาน.

ในที่จรงกรรมนั้นทรงประกาศสังจะ ๔ กล่าวคือทุกขสังจะ สมุทยสังจะ นิโรธ-
สังจะ และมรรคสังจะ ทำให้ปรากฏ ได้แก่แสดง จำแนก กระทำให้ตื่น
ซึ่งอมตบพ คือพระนิพพาน. บทว่า **ลิจิสฺส คิริมญฺญาย พุทฺธเสฏฺฐสฺส**
ตาทิโน ความว่า รู้คือทราบคำที่ฟังเปล่ง คือเสียงประกาศของพระ.
พุทธเจ้าพระนามว่าลิจิ ผู้ประเสริฐคือผู้ประกอบด้วยคุณ คือคงที่. บทว่า
นानาบุปฺผํ คเหตุวา ความว่า ถือเอาดอกไม้หลายอย่าง มีดอกบุนนาค
อันประเสริฐเป็นต้น. บทว่า **อากาสมฺหิ สโมกิริ** ความว่า ข้าพเจ้าได้
ไปรดดอกไม้บูชาในอากาศ เหนือพระเศียรพระผู้พระภาคเจ้าผู้จรงกรรมอยู่.

บทว่า **เตน กมฺเมน ทฺวิปทินฺนท** ความว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอม
คือเป็นประธานแห่งสัตว์ ๒ เท้า คือเทวดาพรหมและมนุษย์ ข้าแต่
พระองค์ผู้องอาจกว่านระ คือผู้ประเสริฐกว่านระ. บทว่า **ปตฺโตมฺหิ อจฺฉิ**
จํ ความว่า ข้าพระองค์บวชในสำนักพระองค์ บรรลุฐานะอันไม่
หวั่นไหว คือพระนิพพาน. บทว่า **หิตฺวา ชยปฺราชนํ** ความว่า ข้า-
พระองค์ละคือทิ้งชัยชนะ กล่าวคือทิพยสมบัติและมนุษย์สมบัติ และความ
ปราชัยกล่าวคือทุกข์ในอบาย ๔ บรรลุนิพพาน. คำที่เหลือมีอรรถรู้ได้
ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอโวกุปฺปิยเถราปทาน

ปัจฉาคมนิยเถราปทานที่ ๓ (๖๓)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกสาหร่าย

[๖๕] ในกาลนั้น เราเป็นนกกจักรพราภคอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำสินธุ เรามี
สาหร่ายล้วน ๆ เป็นภักษา และตำรวมตีในสัตว์ทั้งหลาย เรา
ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากธุลีเสด็จไปในอากาศ จึงเอา
จะงอยปากคาบดอกสาหร่าย บูชาแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่าวิปัสสี.

ผู้ที่ตั้งศรัทธาอันไม่หวั่นไหวไว้ด้วยดี ในพระตถาคตด้วย
จิตอันเลื่อมใสนั้น ผู้นั้นจะไม่ไปสู่ทุกคติ การที่เราได้มาใน
สำนักพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐเป็นการมาดีหนอ เราเป็นนก
จักรพราภคได้ปลุกพืชไว้ดีแล้ว.

ในกัปที่ ๔ แต่กัปนี้ เราบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วย
ดอกไม้ดี ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา ในกัปที่ ๑ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๘ ครั้ง ทรง
มีพระนามเดียวกันว่า สุจารุทัตสนะ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบที่พระปัจฉาคมนิเระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประ-
การณนี้แล.

จบปัจฉาคมนิยเถราปทาน

๖๓. อรรถกถาปัจจาคมนิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระปัจจาคมนิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สินุชยานทียาตีเร** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี บังเกิดในกำเนิดแห่งนกจักรพราภกใกล้ฝั่งแม่น้ำสินธุคงคา ไม่กินสัตว์มีชีวิต เพราะตนประกอบด้วยบุญสมภารในกาลก่อน กินแต่สาหร่ายเท่านั้นเที่ยวไป. สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า วิปัสสี เมื่อทรงกระทำอนุเคราะห์แก่สัตว์ได้เสด็จไปในที่นั้น. ขณะนั้น นกจักรพราภกนั้น เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า รุ่งเรืองอยู่ มีใจเลื่อมใส เต็ดคอกสาหร่ายจากต้นสาหร่ายมานูชา ด้วยความเลื่อมใสแห่งจิตนั่นเอง ท่านจูดิจจากอตภาพนั้นแล้ว เกิดในเทวโลก เสวยสมบัติในลกคามาวจรสวรรค์ไป ๆ มา ๆ จูดิจจากอตภาพนั้นแล้ว เกิดในมนุษย์โลก เสวยสมบัติมีจักรพรรดิสมบัติเป็นต้น ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์. ท่านปรากฏโดยนามแห่งบุญในกาลก่อนว่า **ปัจจาคมนิยเถระ** เพราะเหตุที่คนเป็นนกจักรพราภก เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ไปในที่บางแห่งก็นำดอกไม้มานูชา.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สินุชยานทียาตีเร** ความว่า ชื่อว่า **สินธุ** เพราะกระทำเสียงว่า **ติ** ให้เคลื่อนไหวยู่ ให้ห้วนไหวยู่. ชื่อว่า **นทิ** เพราะกระทำเสียงให้บันลือไป. บทว่า **จกุกวาโก** **อหิ ตทา** ความว่า

ชื่อว่า **จกกวากะ** เพราะเล่นไป คือไปในน้ำ บนบก หรือบินไปในอากาศ
เร็วเหมือนนกจักรพราวไปได้เร็วฉนั้น. อธิบายว่า ในกาลนั้น คือในกาล
ที่ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี เราได้เป็นนกจักรพราว.
บทว่า **สุทฺธเสวาลภฺกฺโขหิ** ความว่า ข้าพระองค์เกี่ยวกินเฉพาะสาหร่าย
ที่บริสุทธิ์ เพราะไม่เจือด้วยอาหารอื่นอยู่. บทว่า **ปาเปสุ จ สุตฺตญฺลโต**
ข้าพระองค์เป็นผู้สำรวมด้วยดี คือสำรวมศึกษาด้วยดีในการทำบาป ด้วย
อำนาจวาสนาในกาลก่อน.

บทว่า **อทฺทลฺลํ วิรัชฺช พุทฺธ** ความว่า ข้าพระองค์ได้เห็น คือได้เฝ้า
พระพุทธรเจ้า ผู้ไม่มีฐิติ คือไม่มีกิเลส เพราะเว้นจาก รากะ โทสะ โมหะ.
บทว่า **คจฺจนฺตํ อนิลฺลฺขเส** ความว่า ซึ่งพระพุทธรเจ้าผู้เสด็จไปอยู่บนทาง
แห่งอากาศอันไม่มีร่องรอย. อธิบายว่า ข้าพระองค์ได้ประคอง คือคาบ
เอาดอกสาหร่ายด้วยปากของข้าพระองค์ ได้ปลุกความยินดียิ่งต่อพระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี คือได้บูชาแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า. คำที่เหลือ
มีอรรถรู้ได้ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาปัจจจากมนียเถราปทาน

ปรปสาทกเถราปทานที่ ๔ (๖๔)

ว่าด้วยผลแห่งการสรรเสริญ

[๖๖] ใครได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้องอาจ ผู้ประเสริฐ ผู้
แก้วกล้ำ ผู้แสวงหาคุณใหญ่ ทรงชนะวิเศษ มีพระนิวรรณ
ดังทองแล้ว จะไม่เลื่อมใสเล่า.

ใครเห็นพระฌานของพระพุทธรเจ้า อันเปรียบเหมือน
ภูเขาหิมวันต์อันประมาณไม่ได้ ดังสาครอันข้ามได้ยาก แล้ว
จะไม่เลื่อมใสเล่า ใครเห็นศีลของพระพุทธรเจ้า ซึ่งเปรียบ
เหมือนแผ่นดินอันประมาณมิได้ ดุจมาลัยประดับศิระอัน
วิจิตรฉะนั้นแล้ว จะไม่เลื่อมใสเล่า.

ใครเห็นพระญาณของพระพุทธรเจ้า ซึ่งเปรียบดังอากาศ
อันไม่กำริบ ดูอากาศอันนับไม่ได้ฉะนั้นแล้ว จะไม่เลื่อมใส
เล่า.

พราหมณ์ชื่อว่าโสนะ ได้สรรเสริญพระพุทธรเจ้าผู้ประ-
เสริฐสุด พระนามว่าสิทธิทัตตะ ผู้ไม่ทรงแพ้อะไร ด้วยคาถา
๔ คาถานี้แล้ว ไม่ได้เข้าถึงทุกติเลย ตลอด ๕๔ กัป เราได้
เสวยสมบัติอันดีงามมิใช่น้อยในสุคติทั้งหลาย.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราสรรเสริญพระพุทธรเจ้าผู้นำของ
โลกแล้ว ไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการสรรเสริญ.

ในกัปที่ ๑๔ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง
ผู้สูงศักดิ์ทรงสมบุรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณสมบัติเหล่านี้ คือปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปริปปสาทกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปริปปสาทกเถราปทาน

๖๔. อรรถกถาปริปปสาทกเถราปทาน

อปทานของท่านพระปริปปสาทกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า อุตมฺ ปวริ
วีริ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระพุทธเจ้าพระนามสิทธัตถะ บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ ถึงฝั่งแห่ง
ไทรเพท ผู้ชำนาญเวทย์ากรณ์อันเป็นบทแห่งศาสตร์ทั้งหลาย มีอิติหาส-
ศาสตร์เป็นที่ ๕ เป็นผู้ชำนาญในมหาปริสลักษณะอันเป็นศาสตร์แห่งโลก
อันปรากฏโดยชื่อว่า เสลพราหมณ์ เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
สิทธัตถะ เห็นพระองค์ทรงงดงามด้วยมหาปริสลักษณะ ๓๒ ประการและ
ด้วยอนุพยัญชนะ ๘๐ ประการ มีใจเต็มใส จึงประกาศชมเชยด้วยเหตุ
หลายอย่าง ด้วยอุปมาหลายอย่าง. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านจึงเสวยสมบัติ
ชั้นกามาจร ๖ ชั้น มีเป็นท้าวสักกะและเป็นมารเป็นต้นในเทวโลก
เสวยจักรพรรดิสมบัติในมนุษย์โลก บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่งซึ่ง

สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา
บวชแล้วไม่นานนักก็บรรลุปฏิสัมภिता ๔ อภิญญา ๖ ได้เป็นพระจันตาสพ.
เพราะการชมเชยพระพุทธเจ้า เป็นเหตุกระทำความเลื่อมใสแห่งจิตของ
สัตว์ทั้งปวง ท่านจึงปรากฏนามว่า **ปรีปสาทกเถระ** ดังนี้.

วันหนึ่ง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศ
ปฐพจริตปาทานของตน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **อุสมั ปวริ วิริ** ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อุสมั** ความว่า ผู้เป็นโคผู้ผู้ประเสริฐสุด
๔ คือ วสกะ, นิสกะ, วิสกะ, อาสกะ ใน ๔ ตัวนั้น โคผู้ประเสริฐกว่า
โค ๑,๐๐๐ ตัว ชื่อว่าวสกะ, ผู้ประเสริฐกว่าโค ๑,๐๐๐ ตัว ชื่อว่า
นิสกะ, ผู้ประเสริฐกว่า ๑๐,๐๐๐ ตัว ชื่อว่าวิสกะ, และผู้ประเสริฐกว่าโค
๑๐๐,๐๐๐ โกลูกตัว ชื่อว่าอาสกะ, พราหมณ์ผู้เป็นบัณฑิต ผู้มีพระ-
พุทธพจน์อันสดับแล้วมาก เมื่อจะกล่าวชมเชยท่านผู้ใดผู้หนึ่ง จึงกระทำ
การชมเชยด้วยปัญญาของตน ๆ แต่ผู้สามารถจะชมเชยพระพุทธเจ้า
ทั้งหลาย โดยอาการทั้งปวงย่อมไม่มี. เพราะพระพุทธเจ้ามีพระคุณ
ประมาณไม่ได้. สมจริงดังคำที่ท่านกล่าวไว้มีอาทิว่า

**แม้พระพุทธเจ้า ฟังกล่าวสรรเสริญพระพุทธเจ้า หากแม้
สรรเสริญอยู่ ก็ป้อน ๆ ฟังลึนไปในระหว่างอายุกาลนาน การ
สรรเสริญพระคณาตหาสิ้นไปไม่.**

พราหมณ์แม่นี้ เมื่อควรกล่าว **อาสมั** ด้วยอำนาจการคล่องปาก
ด้วยการเลื่อมใสโดยส่วนเดียว จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **อุสมั** ดังนี้. ชื่อว่า **วระ**
เพราะอรรถว่า บุคคลฟังปรารภนา คือฟังอยากได้. ชื่อว่า **วิระ** เพราะ
ได้บำเพ็ญเพียรมาแสนกัมมิช่น้อย. ชื่อว่า **มเหสี** เพราะค้นหา คือ

แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่มีศีลชั้นเป็นต้น. ซึ่งผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ คือพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น. ชื่อว่า วิชิตาวิ เพราะชนะมารมีกิเลสมาร และชนะมารเป็นต้น โดยพิเศษ. ซึ่งผู้ชนะพิเศษคือพระสัมพุทธเจ้านั้น วรรณะของพระพุทธเจ้าพระองค์ใด มีวรรณะเพียงดั่งว่าวรรณะแห่งทอง พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ชื่อว่าผู้มีวรรณะเพียงดั่งว่าวรรณะแห่งทอง. ตั๋วชื่อไรเล่า เห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้มีวรรณะเพียงดั่งว่าวรรณะแห่งทองนั้นย่อมไม่เสื่อมใสแล.

จบอรรถกถาปริปปสาทกกเถราปทาน

ภิสทายกเถราปทานที่ ๕ (๖๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเหง้ามันและรากบัว

[๖๗] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามชื่อว่าเวสสภู เป็นองค์ที่ ๓ แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นฤาษีทั้งหลาย พระองค์ผู้เป็นอุดมบุรุษ เสด็จเข้าป่าชัญญแล้วประทับอยู่.

เราได้ถือเอาเหง้ามัน และรากบัวไปในสำนักพระพุทธเจ้า และเรามีจิตเลื่อมใส ได้ถวายเหง้ามันและรากบัวนั้น แต่พระพุทธเจ้าด้วยมือทั้งสองของตน.

ก็ทานที่เราถวายนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าเวสสภู ผู้มีพระปัญญาอันประเสริฐ ทรงดูบลำด้วยพระหัตถ์ เราไม่รู้สึกรว่าจะมีความสุขอื่นเสมอด้วยสุขนั้น ที่ไหนจะมีความสุขยิ่งไปกว่านั้น.

อติภาพที่สุดย่อมเป็นไปแก่เรา เราถอนภพขึ้นได้หมดแล้ว ตัดเครื่องผูกขาดดั่งช้างทำลายปลอกแล้ว ไม่มีอาสวะอยู่.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายเหง้ามันและรากบัว.

ในกัปที่ ๑๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิรวม ๑๖ ครั้ง เป็นใหญ่กว่ามนุษย์ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระภิกษุทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบภิกษุทายกเถรอปทาน

๖๕. อรรถกถาภิกษุทายกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระภิกษุทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า เวสสุฏ นาม
นามน ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าเวสสุฏ บังเกิดในกำเนิดช้างในป่าหิมวันต์
อยู่อาศัย ณ ที่นั้น. สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าเวสสุฏทรง
ประสงค้วีแวก จึงเสด็จไปหิมวันตประเทศ. ช้างเชือกประเสริฐนั้น เห็นพระ-
ผู้มีพระภาคเจ้านั้นแล้ว มีใจเลื่อมใส ถือเหง้ามันถวายพระผู้มีพระภาคเจ้า
ให้เสวย. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านจุติจากกำเนิดช้างนั้นแล้ว เกิดใน
เทวโลกเสวยกามาวจรสมบัติ ๖ ชั้นในเทวโลกนั้น แล้วมาสู่ความเป็นมนุษย์
เสวยสมบัติมีจักรพรรดิสมบัติเป็นต้น ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดใน
ตระกูลหนึ่งซึ่งมีโภคะมาก เลื่อมใสในพระศาสนา ด้วยกำลังแห่งวาสนา
ในกาลก่อนบวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์. ท่านได้ปรากฏ
นามตามกุศลที่คนบำเพ็ญไว้ในกาลก่อนว่า ภิกษุทายกเถระ ดังนี้.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เมื่อจะประกาศปุพพจริตাপทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า เวสสุฏฐ นาม นามเนน ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เวสสุฏฐ ความว่า ชื่อว่า เวสสุฏฐ เพราะล่องเรือ คือก้ำล่องวิชาของแพศย์, อีกอย่างหนึ่งชื่อว่า เวสสุฏฐ เพราะก้ำล่องคือครอบงำ แพศย์คือวานิชกรรม กิเลสมีกามราคะเป็นต้น กรรมมีกุศลกรรมเป็นต้น หรือวัตถุกาม และกิเลสกาม พระผู้มีพระภาคเจ้าโดยพระนามว่าเวสสุฏฐ. บทว่า อิตินัตติโย อหุ ความว่า ชื่อว่า อิติ เพราะแสวงหาคือหากุศลธรรมทั้งหลาย. อธิบายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อเป็นฤๅษี หรือเป็นพระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ทรงมีพระนาม ๓ พระนาม เพราะเรียกกันว่า วิปสฺสึ ลีจี เวสสุฏฐ. บทว่า กานนํ วนโมคฺคยฺหา ความว่า เข้าไปยึดเอาป่า กล่าวคือป่าใหญ่.

บทว่า ภิสฺมุพาลํ คณฺหิตฺวา ความว่า ชื่อว่า ภิสฺ เพราะเบียดเบียน คือทำความหิวของสัตว์ ๒ เท้าและสัตว์ ๔ เท้าให้พินาศ. ภิสฺ นั้นคืออะไร? ได้แก่แห่งมัน, แห่งมันและรากบัว ชื่อว่า ภิสฺมุพาละ ถือเอาแห่งมัน และรากบัวนั้น.

บทว่า กเรน จ ปรามฺภูโร ความว่า ทานที่เราให้แล้วนั้น อันพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าเวสสุฏฐ ผู้มีปัญญาสูงสุดลูปคล้ำแล้วด้วยพระกร คือด้วยฝ่าพระหัตถ์ ได้เป็นอันพระองค์ทรงสัมผัสแล้ว. บทว่า สุขานํ นานิกานามิ สมนํ เตน กุโตนฺตฺรึ ความว่า เราไม่รู้สึกรับความสุขด้วยความสุขนั้น. อธิบายว่า สุขอื่นที่ยิ่งกว่าสุขนั้นจะมีแต่ที่ไหน. คำที่เหลือมีอรรถที่พึงรู้ได้ง่ายตามกระแสแห่งนัยแล.

จบอรรถกถาภิสหายกเถราปทาน

สุจินตเถรอปทานที่ ๖ (๖๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเนื้อดี

[๖๘] เราเป็นพรานผู้เที่ยวอยู่ที่ภูเขา ดังไกรสรราชสีห์ผู้เป็น
อภิชาติสัตว์ เราม่าหมู่เนื้อเลี้ยงชีวิตอยู่ระหว่างภูเขา.

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้สัพพัญญูพระนามว่าอตถทัสสี ผู้
ประเสริฐกว่าบรรดาคณผู้รู้พระองค์ทรงประสงค์จะถอนเราขึ้น
จงเสด็จนายยังภูเขาสูง.

เรามาเนื้อฟานแล้วนำมาเพื่อกิน สมัยนั้น พระผู้มีพระ
ภาคเจ้าเสด็จเข้ามาศึกษาจาร.

เราได้เลือกหยิบเอาเนื้อดี ถวายแต่พระศาสดาพระองค์นั้น
ในกาลนั้น พระมหาวิรเจ้าจะทรงยังเราให้เย็น จึงทรง
อนุโมทนา ด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้น เราเข้าไปในระหว่างภูเขา
ยังปีติให้เกิดขึ้นแล้ว ทำกาละ ณ ที่นั้น.

ด้วยการถวายเนื้อนั้น และด้วยการตั้งจิตไว้ดี เรารื่นรมย์
อยู่ในเทวโลกตลอด ๑,๕๐๐ กัป.

ในกัปทั้งหลายที่เหลือ เราทำกุศลด้วยการถวายเนื้อนั้น
และด้วยการอนุสรณ์ถึงพระพุทธรเจ้า.

ในกัปที่ ๓๘ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๘ ครั้ง พระนามว่า
ทิมายู ในกัปที่ ๖,๐๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
๒ ครั้ง พระนามว่าสธนะ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสุจินตเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสุจินตเถรอปทาน

๖๖. อรรถกถาสุจินตเถรอปทาน

อปทานของท่านพระสุจินตเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **กิริทुकจโร
อาสี** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ.
ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระพุทธเจ้าพระนามว่า **อตททัสสี** เกิดในตระกูลแห่งพราหมณ์ หิมวันต-
ประเทศ ฆ่าเนื้อและสุกรเป็นต้น เคี้ยวกินอยู่. ในกาลนั้น พระโลกนาถเจ้า
ทรงสงเคราะห์สัตว์โลกและมีพระทัยเอ็นดูสัตว์จึงเสด็จไปสู่หิมวันต์. ใน
กาลนั้น นายพรานนั้นเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า มีจิตเลื่อมใส ได้ให้เนื้อ
ล่าอันอร่อย ที่เขานำมาเพื่อประโยชน์ให้พระองค์ทรงเสวย. พระผู้มี-
พระภาคเจ้าทรงรับแล้ว เพื่อความอนุเคราะห์แก่เธอ. พระองค์ทรงเสวย
เนื้อนั้นแล้วเสด็จหลีกไป. ด้วยบุญกรรมนั้นนั่นเอง ท่านจุติจากอภัพพนั้น
ด้วยความโสมนัสนั้นแล ท่องเที่ยวไปในสุคติเสวยสมบัติในกามาวจร-
สวรรค์ ๖ ชั้น เสวยจักรพรรดิสมบัติเป็นต้นในมนุษยโลก ในพุทธรูปบาท-

กาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลเลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้วไม่นานนัก ก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านถึงความแตกฉานในปฏิสัมภิทา ๔ และอภิญญา ๖ ระลึกถึง บุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปุพพจริตอาปทาน จึงกล่าวคำ มีอาทิว่า **ศิริทุกฺคจโร อาสี** ดังนี้. ชื่อว่า **ศิริ** เพราะอรรถว่า เปล่ง คือกระทำเสียง. **คิริ** นั้นคืออะไร? คือภูเขาอันล้วนแล้วแต่ศิลาและฝุ่น. ทางที่บุคคลดำเนินไปด้วยยากคือลำบาก ชื่อว่า **ทุกฺคะ** ทางที่ไปยากลำบาก ชื่อว่า **ศิริทุกฺคะ** ได้แก่ทางที่บุคคลดำเนินไปได้ยาก. เราเป็นพรานผู้เที่ยวไป คือมีปกติเที่ยวไปในทางที่ผู้เปล่งเสียงดำเนินไปได้โดยยาก คือในระหว่างภูเขา. บทว่า **อภิชาโตวา เกสรี** ความว่า เราเกิดคือบังเกิดโดยพิเศษยิ่ง เที่ยวไปในทางที่ผู้ดำเนินไปได้โดยยาก เหมือนไกรสรราชสีห์ ฉะนั้น.

บทว่า **ศิริทุกฺคํ ปวิสี** อหิ ความว่า ในกาลนั้น เราเกิดปีติโสมนัส เพราะการถวายเนื่อนั้นแล้ว ได้เข้าไประหว่างภูเขา. คำที่เหลือ มีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสุจินติตถะราปทาน

วัตถทายกเถราปทานที่ ๗ (๖๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผ้าผืนหนึ่ง

[๖๘] ในกาลนั้นเราเกิดเป็นพระยาครุฑสุบรรณ เราได้เห็น

พระพุทธเจ้าผู้ปราศจากฐลี เสด็จไปสู่เขาคันธมาทน์

เราละเพศนกรุฑแล้วแปลงเป็นมาณพ เราถวายผ้าผืน
หนึ่งแต่พระพุทธเจ้าผู้คงที่.

พระพุทธเจ้าผู้ศาสดาอัครนายกของโลก ทรงรับผ้าผืนนั้น
แล้ว ประทับยืนอยู่ในอากาศได้ตรัสพระคาถานี้ว่า

ด้วยการถวายผ้านี้และด้วยการตั้งจิตไว้ (ดี) ผู้นี้กำเนิด
นกรุฑแล้ว จักรีนรมย์อยู่ในเทวโลก ก็พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่าอตถทัสสี เชษฐบุรุษของโลก ผู้นราสภ ทรง
สรรเสริญการถวายผ้าเป็นทานแล้ว บ่ายพระพักตร์ทางทิศ
อุดรเสด็จไป.

ในภพที่เราเกิด เรามีผ้าสมบุรณ์ ผ้าเป็นหลังคาบังร่มอยู่
ในอากาศ นี้เป็นผลแห่งการถวายผ้า.

ในกัปที่ ๓๖ แด่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗ ครั้ง
มีพระนามว่าอรุณสะ มีพละมาก เป็นใหญ่กว่ามนุษย์.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระวัตถทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบวัตถทายกเถรอปทาน

๖๗. อรรถถาวัตถทายกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระวัตถทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปกุจฉาโต
ตทา อสี ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า อตถทัสสี บังเกิดในกำเนิดแห่งสุบรรณ
(ครุฑ) เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าอตถทัสสี กำลังเสด็จไปสู่
ภูเขาคันธมาทน์ มีใจเลื่อมใส ละเพศสุบรรณ นิมิตเป็นเพศมาณพน้อย ถือ
เอาผ้าทิพย์มีค่ามาก บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า ฝ่ายพระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงรับแล้วตรัสอนุโมทนาแล้วเสด็จหลีกไป. ท่านให้กาลล่วงไปด้วย
โสมนัสนั่นเอง ดำรงอยู่จนตลอดอายุ จุตติจากอตถภาพนั้น แล้วบังเกิดใน
เทวโลก ท่องเที่ยวไป ๆ มา ๆ ในเทวโลกนั้น เสวยบุญทั้งหลาย จากนั้น
เสวยมนุษยสมบัติในมนุษย์ จากอตถภาพที่ตนเกิดนั้น ได้ผ้าและเครื่อง
อาภรณ์มีค่ามากในที่ซึ่งปวงด้วยประการฉะนี้ แล้วอยู่ในที่ ๆ ตนไปถึงแล้ว
ด้วยเงาผ้าในภพที่ตนเกิดแล้ว ๆ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือน
มีตระกูลแห่งหนึ่ง บรรณุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา บวชแล้ว
ไม่นานนักก็ได้บรรลุลูกบุญญา ๖ เป็นพระจีณาสพ.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของคน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปุพพ-
จริตাপทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปกุจฉาโต ตทา อาสี** ดังนี้.
บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ปกุจฉาโต** ความว่า ชื่อว่า **ปักขะ** (ปีก)
เพราะเป็นเครื่องเล่นไป คือบินไปแห่งนก. ชื่อว่า **ปักขี** เพราะนกนั้นมีปีก
อธิบายว่า เกิดคือบังเกิดในกำเนิดแห่งนก. บทว่า **สุปณฺโณ** ความว่า
ปีกของนกในดี นกนั้นชื่อว่า มีปีกดี. อธิบายว่า นกนั้นมีปีกอันรุ่งเรือง
ด้วยสีทองสำหรับรับลมเป็นภาระใหญ่. บทว่า **ครุพาธิโป** ความว่า
ชื่อว่าครุพะ (ครุฑ-สัตว์ผู้จับงู) เพราะกลืนกินซึ่งแผ่นดินอันหนักเพื่อ
ต้องจับนาค, ชื่อว่า **ครุพาธิโป** เพราะเป็นราชาธิบดีแห่งครุฑทั้งหลาย.
เชื่อมความว่า เราได้เห็นท่านผู้ปราศจากฐลี คือพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย.

จบอรรถกถาวิททยกเถราปทาน

อัมพทายกเถรอปทานที่ ๘ (๖๘)

ว่าด้วยผลการถวายมะม่วงสุก

[๗๐] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าอินมทัสสี ผู้ไม่มีมีอุปธิ
ประทับนั่งอยู่ ณ ระหว่างภูเขา ได้ทำการแผ่เมตตาไปในโลก
อันมีสัตว์หาประมาณมิได้.

ในกาลนั้น เราเป็นพญาวานรอยู่ที่ภูเขาหิมวันต์อันสูงสุด
ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้มีพระคุณไม่ทราม ผู้ยิ่งใหญ่ จึงยังจิต
ให้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า.

เวลานั้นต้นมะม่วงกำลังผลัดผล มีอยู่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์
เราได้ไปเก็บผลมะม่วงสุกจากต้นนั้นมาถวายพร้อมด้วยน้ำผึ้ง.

พระมหามุนีพุทธเจ้าพระนามว่าอินมทัสสี ทรงพยากรณ์
เรานั้นว่า ด้วยการถวายน้ำผึ้ง และด้วยการถวายน้ำมะม่วง
ทั้งสองนี้ ผู้นี้จักมีกรรมอยู่ในเทวโลกตลอด ๕๗ กัป ในกัป
ทั้งหลายที่เหลือ จักท่องเที่ยวสลับเปลี่ยนกันไป.

จักใช้กรรมอันลามกให้สิ้นแล้ว เมื่อความเจริญสูงงอม
จักมาจากทุกติมีนิบาตเป็นต้นแล้ว จักเผาภิเลสให้ไหม้
หมดไป.

เราเป็นผู้อันพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้แสวงหาคุณยิ่งใหญ่ ทรง
ฝึกแล้วด้วยการฝึกอันอุดม เราเป็นผู้ละความชนะและความ
แพ้แล้ว บรรลุถึงฐานะอันไม่หวั่นไหว.

ในกัปที่ ๗,๗๐๐ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๔ ครั้ง ทุก
ครั้งมีพระนามว่าอัมพัฏฐชยะ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอัมพทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอัมพทายกเถรอปทาน

๖๘. อรรถกถาอัมพทายกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระอัมพทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า อโนมทสุตี
ภควา ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า อโนมทสุตี บังเกิดในกำเนิดแห่งวานร
ได้เป็นพญาลิงอาศัยเจ้าในป่าหิมพานต์. สมัย พระผู้มีพระภาคเจ้าพระ
นามว่า อโนมทสุตี ได้เสด็จไปป่าหิมพานต์เพื่ออนุเคราะห์แก่ท่าน.
ลำดับนั้น พญาลิงนั้นเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว มีใจเลื่อมใส ได้ถวาย
ผลมะม่วงมีรสอร่อยดี พร้อมน้ำผึ้งเล็กน้อย. ลำดับนั้น พระผู้มีพระ
ภาคเจ้า เมื่อท่านกำเฝ้าอยู่แล ได้เสวยสิ่งทั้งหมดนั้น แล้วตรัส
อนุโมทนาแล้วเสด็จหลีกไป. ลำดับนั้น ท่านมีหทัยเพียบพร้อมด้วยโสมนัส
ดำรงอยู่จนตลอดอายุ เพราะมีปีติและโสมนัสนั้นนั่นเอง จุติจากอรรถภาพ

นั้นแล้ว บังเกิดในเทวโลก เสวยทิพย์สุข ไป ๆ มา ๆ ในเทวโลกนั้น และเสวยมนุษย์สมบัติในมนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดใน เรือนมีตระกูลอันสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ เลื่อมใสในพระศาสนา บวช แล้วไม่นานนักก็บรรลุอภิญญา ๖ ท่านปรากฏตามนามแห่งบุญที่บำเพ็ญไว้ ในกาลก่อนว่าอัมพทายกเถระ ดังนี้.

ครั้นต่อมา ท่านได้เห็นพีชแห่งกุศลที่คนบำเพ็ญมา เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพริตยาปทานของตน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **อโนมทสุตี ภควา** ดังนี้. บทว่า **เมตตตาย อฟรี โลก อปฺปมาเณ นิรุปฺริ** ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ทรงมีเมตตา คือมีจิตประกอบด้วยเมตตา ทรง นำสัตว์โลกทั้งปวง คือสัตว์หาประมาณมิได้ ให้ปราศจากอุปธิกิเลสคือให้ เว้นจากอุปธิกิเลส โดยนัยมีอาทิว่า ขอสัตว์ทั้งหลายจงมีความสุข แล้วแผ่ คือแผ่ออกเจริญด้วยเมตตาคือเมตตาจิต. บทว่า **กปิ อหิ ตถา อาสี** ความว่า ในกาลนั้นคือในกาลที่พระองค์เสด็จมา เราได้เป็นพญาลิง.

จบอรรถกถาอัมพทายกเถราปทาน

สุมนเถรปาทานที่ ๕ (๖๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกมะลิ

[๗๑] ในกาลนั้น เราเป็นนายมาลาการมีชื่อว่าสุมนะ ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากฐลี ทรงสมควรรับเครื่องบูชาของโลก จึงเอามือทั้งสองประคองดอกมะลิที่บานดี บูชาแต่พระพุทธเจ้าพระนามว่าสิขี ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก.

ด้วยการบูชาดอกไม้ และด้วยการตั้งจิตไว้ เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๒๖ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง ผู้มีพระยศมาก ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสุมนเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้

แล.

จบสุมนเถรปาทาน

๖๕. อรรถกถาสุมนธราปทาน

อปทานของท่านพระสุมนเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สุมน** นาม
นามน ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญโพธิสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ลิจิ** บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งนายมา-
ลาการ เจริญวัยแล้วเกิดศรัทธา มีใจเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้า ถือ
เอากำดอกมะลิบูชาด้วยมือทั้งสอง ด้วยบุญกรรมนั้นท่านเสวยสมบัติทั้งสอง
ในเทวคาและมนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธปรมาตมกาลนี้ บังเกิดในเรือนมี
ตระกูล เจริญด้วยบุตรและภรรยา ท่านปรากฏโดยชื่อว่า **สุมนะ** เลื่อมใส
ในพระศาสดาบวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านเป็นพระอรหันต์แล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส
เมื่อจะประกาศบุพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สุมน** นาม
นามน ดังนี้. ใจคือจิตของผู้ใดดี ผู้นั้นชื่อว่ามีใจดี ในกาลนั้นเราประกอบ
ด้วยศรัทธาความเลื่อมใสและนับถือมาก ได้เป็นนายมาลาการโดยมีชื่อว่า
สุมนะ.

บทว่า **ลิจิโน** **โลกพुरुโธ** ความว่า ชื่อว่า **ลิจิ** มีเปลวไฟสว่าง
เพราะเปลวไฟที่โพลงแล้วย่อมมีสว่าง ลิจินั้นคืออะไร คือเปลวไฟ. ที่ชื่อ
ว่า **ลิจิ** เพราะส่องแสงดุจเปลวไฟ เปลวไฟย่อมไหม้ใบไม้ หญ้า ไม้ และ
ฟางเป็นต้น ฉันทิ พระผู้มีพระภาคเจ้าแม่นี้ ก็ฉันทินั้น ย่อมโชติช่วงด้วย
รัศมีมีสีเขียวและสีเหลืองเป็นต้น ปรากฏในโลกสันนิวาตทั้งสิ้น. พระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าได้นามบัญญัติ นามกรรม นามไชยเพราะอรรถว่า ทำกิเลส

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 268

ทั้งปวงอันตกอยู่ในสันดานคนให้เหือดแห้ง กำจัดเผาไหม้เสีย. บทว่า
สกลโลกุตส พนุชฺฌาตโก ได้แก่ เป็นเผ่าพันธุ์แห่งโลก อธิบายว่า
เราได้ยกดอกมะลิขึ้นบูชาพระภาคเจ้า ผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งโลก
พระนามว่า **ลิจิ** นั้น.

จบอรรถกถาสุมณเถราปทาน

บุปผจังกโกฏิยเถราปทานที่ ๑๐ (๓๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผอบดอกอังกาบ

[๓๒] ข้าพระองค์เอาดอกอังกาบอันบานดี ใสในผอบจนเต็ม แล้ว ได้บูชาพระพุทธเจ้าพระนามว่าลจีผู้ประเสริฐสุด ผู้ไม่ทรงครันคร้ามดังสีหะ เสมือนพญาครุฑ งามประเสริฐดุจพญาเสือโคร่ง มีพระชาติดีเหมือนไกรสรราชสีห์ เป็นสละของโลกลสาม ผู้ไม่หวั่นไหว ไม่ทรงแพ้อะไร ๆ ผู้เลิศกว่าบรรดาผู้มาภิเลส ประทับนั่ง แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ พร้อมทั้งผอบใหญ่.

ข้าแต่พระองค์ผู้จอมสัตว์สองเท้า ผู้ปราศ ด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้น ข้าพระองค์เป็นผู้ละความชนะและความแพ้แล้ว บรรลุถึงฐานะอันไม่หวั่นไหว.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ ข้าพระองค์ได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น ข้าพระองค์ไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๓๐ ถ้วนแต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕ ครั้ง สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระนามว่าเทวภูติเหมือนกัน.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปุปผจังโกฏิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบปุปผจังโกฏิยเถรอปทาน

๑๐. อรรถกถापุปผจังโกฏิยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระปุปผจังโกฏิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า อภีตรูปีสีหว่า ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิขี บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุสติภาวะแล้ว สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติเป็นอันมาก เลื่อมใสในพระศาสนา แสดงอาการที่น่าเลื่อมใส เก็บดอกอังกาบมีสีดั่งทองคำบรรจุผอบให้เต็ม บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ตั้งความปรารถนาว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยวิบากเป็นเครื่องไหลออกนี้ ข้าพเจ้าพึงเป็นผู้มีวรรณะดั่งทองคำ เป็นผู้ควรบูชาในที่ ๆ คนเกิดแล้ว ๆ พึงบรรลุพระนิพพาน.

ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านบังเกิดในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้อันเขาบูชาแล้วในที่ทุกสถาน เป็นผู้มีวรรณะงามดั่งทองคำ. ครั้นต่อมาในพุทธปรุบาทกาลนี้ ท่านบังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ เจริญวัยแล้วเลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้ว. เจริญวิปัสสนาไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านบรรลุพระอรหัตผลแล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตนแล้ว เกิด
โสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพจริยาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **อภิศรูป**
สีห ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **สีห** ความว่า เพราะครอบงำ
ท่วมทับสัตว์ทั้งหลาย มีสัตว์ ๒ เท้าและสัตว์ ๔ เท้าเป็นต้น เชื่อมความว่า
มีผู้นำชมเชยคือมีอัทธานำชมเชยยิ่ง ข้าพเจ้าได้บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า
นั้น ผู้นำชมเชยอย่างยิ่ง ผู้ประทับนั่งดุสิตหะณะนั้น, ซึ่งพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้าพระนามว่า **ลิจิ** ผู้ประเสริฐ คือสูงสุดกว่านระทั้งหลาย ผู้เกิด
โดยพิเศษยิ่ง ครอบงำเสื่อโคร่ง ผู้เป็นที่พึ่งของโลกทั้ง ๓ คุจไกรสร-
ราชสีห์ วิเศษกว่าราชสีห์ทั้งปวงฉะนั้น. เกิดเป็นอย่างไร? เชื่อม
ความว่า ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ลิจิ** ผู้ไม่มีกิเลสเครื่องยึดมั่น
คือปราศจากกิเลส อันขันธมารเป็นต้น ให้แฟ้มมิได้ประทับนั่งอยู่. บทว่า
มารณาคัค ความว่า เป็นผู้เลิศในการยังกิเลสทั้งปวงให้ตาย ให้เหือด
แห้งและกำจัดเสีย อธิบายว่า บรรดาพระปัจเจกพุทธเจ้า และพุทธสาวก
ทั้งหลายผู้ฆ่ากิเลสทั้งหลายให้ตายแม้มีอยู่ พระองค์ประเสริฐกว่าท่านเหล่านั้น.
เชื่อมความว่า ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ผู้อันภิกษุสงฆ์
แวดล้อมแล้ว คือผู้อันภิกษุสงฆ์แวดล้อมประทับนั่งอยู่แล้ว.

บทว่า **จุงโกฏเฐ** **ฐเปตฺวาน** ความว่า เราได้ไปรอยดอกอังกาบ
อันสูงสุดบรรจุในขวดให้เต็ม บูชาพระพุทธรูปเจ้าพระนามว่า **ลิจิ** ผู้ประเสริฐ.

จบอรรถกถาปุฬังโกฎิยเถราปทาน

จบอรรถกถาสกจิตตนิยวรรคที่ ๗

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สกจิตตนิยเถราปทาน	๒. อาโปปุပ္ผิยเถราปทาน
๓. ปัจจาคมนิยเถราปทาน	๔. ปรับปสาทกเถราปทาน
๕. ภิสทายกเถราปทาน	๖. สุจินติตเถราปทาน
๗. วัตถทายกเถราปทาน	๘. อัมพทายกเถราปทาน
๙. สุมณเถราปทาน	๑๐. ปุပ္ผัจจโกฎิยเถราปทาน

คาถาอันแสดงอรรถที่ท่านกล่าวแล้วนับได้ ๗๑ คาถา ฉะนี้แล.

จบสกจิตตนิยวรรคที่ ๗

นาคสมาลวรรคที่ ๘

นาคสมาลเถราปทานที่ ๑ (๗๑)

[๗๑] เราถือเอาดอกแคฝอยไปบูชาที่พระสถูป ซึ่งมหาชนสร้างไว้ที่หนทางใหญ่ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิขี ผู้เผ่าพันธุ์ของโลก.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรไกรในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาพระสถูป.

ในกัปที่ ๑๕. แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์ พระนามว่าปุปิยะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระนาคสมาลเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ นาคสมาลเถราปทาน

นาคสมาลูวรรคที่ ๘

๗๑. อรรถถานาคสมาเถราปทาน

อปทานของท่านพระนาคสมาเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **อาปาภูติ**
อหิ ปุပ္ผิ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญกุศลอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **ลชชี** บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง
บรรลุนิติภาวะแล้ว อยู่ครอบครองเรือน กระทำกรรมคือการเห็นการได้ยิน
และการบูชา ในกาลที่พระศาสดายังทรงพระชนม์อยู่ เพราะไม่ได้ความ
คลุกคลีเกี่ยวข้องกับด้วยรูปเห็นปานนั้น ในกาลแห่งพระศาสดาปรินิพพาน
แล้ว จัดแจงพระสารีริกธาตุของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ยังจิตให้เลื่อมใส
แม้ในเจดีย์ที่ตนกระทำแล้ว บูชาดอกแผลอย ยังโสมนัสให้เกิด ดำรงอยู่
จนตลอดอายุ ด้วยโสมนัสนั้นนั่นเอง. ท่านทำกาลละจากอัตภาพนั้นแล้ว
จึงเสวยสุขในเทวโลก ๖ ชั้น มีชั้นดุสิตเป็นต้น ครั้นต่อมาเสวยสมบัติใน
มนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูล มีนามา-
ภิไชยอันมารดาบิดาตั้งให้ว่า **นาคสมาละ** เพราะมีร่างกายเสมือนกับใบ
อ่อนแห่งไม้กาะกะทิง เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้า บวชไม่นานนักก็ได้
เป็นพระอรหันต์.

ภายหลังท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนแล้วเกิดโสมนัส เมื่อจะประ-
กาศบุพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **อาปาภูติ อหิ ปุပ္ผิ** ดังนี้.
บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อาปาภูติ** ความว่า เราได้ถือเอาดอกแผลอย

โดยรอบหรือโดยเอื้อเพื่อ ยกขึ้นบูชาบนพระสถูป. บทว่า **อุชฺฌิตํ**
สุมหาปเต ความว่า ได้ยกขึ้นในหนทางใหญ่ คือในถนนท่ามกลางพระ-
นครเพื่อเป็นที่ไหว้และบูชาของชาวพระนครทั้งปวง อธิบายว่า ให้สำเร็จ
ด้วยกรรมคือการก่อด้วยอิฐ และฉาบด้วยปูนขาวเป็นต้น. คำที่เหลือมี
อรรถรัฐได้งายทั้งนั้น เพราะมีนัยดังกล่าวแล้วในหนหลัง และมีอรรถ
ต้นแล.

จบอรรถกถานาคสมาลเถราปทาน

ปทสัณฺญกเถราปทานที่ ๒ (๗๒)

ว่าด้วยผลแห่งการเลื่อมใสรอยพระบาท

[๗๔] ก็เราได้เห็นรอยพระบาทที่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
ติสสะ ผู้เป็นเผ่าพันธุ์พระอาทิตย์ ทรงเหยียบไว้ เป็นผู้มิไ
ราเริงโสมนัส ยังจิตให้เลื่อมใสในรอยพระบาท.

ในกัปที่ ๘๒ แต่กัปนี้ เราได้สัณฺญาใดในกาลนั้น ด้วย
สัณฺญานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งสัณฺญาในรอย
พระบาท.

ในกัปที่ ๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์
พระนามว่าสุเมธะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญฺญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปทสัณฺญกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปทสัณฺญกเถราปทาน

๓๒. อรรถกถาปทสัณญกเถราปทาน

อปทานของท่านพระปทสัณญกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **อกุณฑลฺยจ ปทํ ทิสฺวา** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าติสสะ บังเกิดในเรือนแห่งอุบาสกอันสมบูรณ์ด้วยศรัทธาแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระรัตนตรัย เห็นพระเจดีย์ คือรอยพระบาทที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้เพื่ออนุเคราะห์แก่เธอเลื่อมใสแล้ว เกิดขมชูชัน ได้กระทำการนับถือเป็นอันมาก มีการไหว้ และการบูชาเป็นต้น. ด้วยบุญกรรมที่คนทำดีแล้วในเขตอันดีนั้น ๆ แล. จุติจากอัตภาพนั้นแล้วบังเกิดในสวรรค์ เสวยทิพยสุขในสวรรค์นั้น. ครั้นเสวยทิพยสุขแล้ว ภายหลังเกิดในมนุษย์ เสวยมนุษย์สมบัติทั้งสิ้น ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนที่สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ. เจริญวัยแล้ว เกิดศรัทธาบวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์. ท่านได้ปรากฏนามตามบุญที่ท่านทำไว้ในกาลก่อนว่า **ปทสัณญกเถระ** ดังนี้.

วันหนึ่งท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เมื่อจะประกาศบุพพจริตา ปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **อกุณฑลฺยจ ปทํ ทิสฺวา** ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อกุณฑฺ** แปลว่า ได้ทรงเหยียบไว้ คือได้ทรงแสดงไว้. การไปของพระพุทธเจ้าทั้งปวงในที่ทุกสถาน เป็นการเสด็จไปเหนือพื้นประมาณสี่องคุลี ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นี้

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 278

ทรงทราบความที่ท่านสมบุรณ์ด้วยศรัทธา จึงทรงแสดงพระเจดีย์คือรอยพระบาทว่า ขอผู้นี้จึงเห็นพระเจดีย์คือรอยพระบาทนี้ อธิบายว่า เพราะฉะนั้น ท่านเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว จึงได้กระทำสักการะมีการไหว้และบูชาเป็นต้น. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถตีความทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาปทสัณญูกเถราปทาน

สุตฺตัญญกเถราปทานที่ ๓ (๓๓)

ว่าด้วยผลแห่งการไหว้ผ้าบังสุกุลจีวร

[๓๕] เราได้เห็นผ้าบังสุกุลจีวรของพระศาสดาห้อยอยู่บนยอดไม้ แล้วได้ประนมอัญชลีไปทางนั้นไหว้บังสุกุลจีวร ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ ๔ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคิดเลย นี่เป็นผลแห่งสัญญาในบังสุกุลจีวร.

ในกัปที่ ๔ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีจอมกษัตริย์ พระนามว่าทุมหระ^๑ ทรงครอบครองแผ่นดินมีสมุทรสาคร ๔ เป็นที่สุด มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสุตฺตัญญกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ประการ-
นี้จะนี้แล.

จบสุตฺตัญญกเถราปทาน

๓๓. อรรถกถาพุทธสุตฺตัญญกเถราปทาน^๒

อปทานของท่านพระพุทธสุตฺตัญญกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ทุมคฺเค
ปัสสุกุลิกัง ดังนี้.

พระเถระเหล่านี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ

๑. ม. ทุมสวระ. ๒. บาลีว่า สุตฺตัญญกเถราปทาน.

ตั้งสมณญ์ทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระพุทธรเจ้าพระนามว่าติสสะ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เกิดศรัทธา เห็นผ้าบังสุกุลจีวรของพระผู้มีพระภาคเจ้าคดองไว้ที่ปลายไม้ มีจิตเลื่อมใสคิดว่า นี่เป็นธงแห่งพระอรหันต์ จึงได้ทำสักการะมีการไหว้ และบูชาเป็นต้น. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านจงเสวยเทวสมบัติและมนุษย์สมบัติ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ จึงบังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่งอันสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ เกิดศรัทธาแล้ว บรรพชา ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านได้บรรลุพระอรหันต์แล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตนเกิดโสมนัสเมื่อจะประกาศปุพพจริตาทาน. จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ทุมคฺเค ปัสสุลิกิ** เป็นต้น ในที่เหล่านั้นมีวิเคราะห์ดังต่อไปนี้. ชื่อว่า **ทุมะ** เพราะอรรถว่ากำจัดคือห้วนไหว. อีกอย่างหนึ่งชื่อว่า **ทุมะ** เพราะอรรถว่า ทำพื้นแห่งอากาศให้เต็ม. ชื่อว่า**ทุมคฺเค** เพราะเป็นที่สุดคือปลายแห่งไม้. ในที่ปลายแห่งไม้นั้น. ชื่อว่า **บังสุกุล** เพราะอรรถว่า **ไป** คือถึงภาวะที่น่าเกลียดคือภาวะที่น่าไม่พอใจ ประคูกกับฝุ่นละนุ่น. **บังสุกุล**นั้นแล เป็นบังสุกุลิกะอธิบายว่า ข้าพเจ้าได้เห็นผ้าบังสุกุลของพระศาสดาที่คดองไว้ที่ปลายไม้ ประคองอัญชลี ไหว้คือกระทำความนอบน้อมผ้าบังสุกุลนั้น. บทว่า **ต** เป็นเพียงนิบาต. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถดั่งที่นั่นแล.

จบพุทธสังญูกเถราปทาน

ภิสาลูวทายกเถราปทานที่ ๔ (๗๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเหง้ามันผลไม้และน้ำ

[๗๖] เราเข้าไปยังป่าชฎ อยู่ในป่าใหญ่ ได้พบพระพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี ผู้สมควรรับเครื่องบูชาจึงได้ถวายเหง้ามัน ผลไม้ และน้ำสำหรับล้างพระหัตถ์ ถวายบังคมพระบาทด้วย เตียรเกล้าแล้ว มุ่งหน้าทางทิศอุดรหลีกไป.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายเหง้ามันและผลไม้ใน กาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง บุญกรรม.

และในกัปที่ ๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอม กษัตริย์ พระนามว่าภิสสัมมตะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประ- การ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระภิสาลูวทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย ประการฉนี้แล.

จบภิสาลูวทายกเถราปทาน

จบภาณวารที่ ๖

๓๔. อรรถกถาสาลวาทยกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระภิกษุสาลวาทยกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า กานนั
วนโมคคยห ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี อยู่ในป่าใกล้หิมวันต-
ประเทศ มีรากไม้และผลไม้เป็นอาหาร เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนาม
ว่าวิปัสสี เสด็จมาด้วยอำนาจวิเวก มีจิตเลื่อม ได้ถวายแหง้าบัวทั้งห้า.
พระภาคเจ้าได้เสวยทั้งที่เธอได้เฝ้าอยู่นั้นแหละ เพื่อจะยังจิตของ
เธอให้เลื่อมใส ด้วยความเลื่อมใสแห่งจิตนั้น เธอทำกาละแล้ว เสวย
สมบัติในเทวค้ำชั้นดุสิตเป็นต้น และเสวยมนุษย์สมบัติ ในพุทธรูปบาทกาล
นี้ บังเกิดในเรือนมิตระกุลแห่งหนึ่ง ได้รับทรัพย์สมบัติ ละสมบัตินั้น
แล้วบวชในศาสนา. ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหันต์.

แต่นั้นท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศ
ปุพพจริตอปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า กานนั วนโมคคยห ดังนี้ คำนั้น
มีอรรถดังกล่าวแล้วในหนหลังนั้นแล. บทว่า วสามิ วิปีเน อหิ เชื่อม
ความว่า เราได้อยู่อย่างสงัด. คำที่เหลือมีอรรถตั้งทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสาลวาทยกเถรอปทาน

จบอรรถกถาภาณวารที่ ๖

เอกสัญญาเถราปทานที่ ๕ (๓๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายภิกษาทัฬหีหนึ่ง

[๗๗] ข้าพระองค์ได้ถวายภิกษาทัฬหีหนึ่ง แก่พระอัครสาวกของ
พระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี มีนามชื่อว่าขันฑะ ผู้สมควร
รับเครื่องบูชาของโลก ข้าแต่พระองค์ผู้จอมสัตว์นราสภ ด้วย
จิตอันเลื่อมใสนั้น ข้าพระองค์ไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
การถวายภิกษาทัฬหีหนึ่ง.

ในกัปที่ ๔๐ แต่กัปนี้ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์
พระนามว่าวรุณะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ ข้าพระองค์ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระ-
พุทธเจ้า ข้าพระองค์ได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกสัญญาเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบเอกสัญญาเถราปทาน

๓๕. อรรถกถาเอกสัญญาเถราปทาน

อปทานของท่านพระเอกสัญญาเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ขณฺโฑ
นามาติ นามน ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ตั้ง
สมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **วิปัสสี** บังเกิดในเรือนมีตระกูล บรรณุนิติภาวะแล้ว มีใจเลื่อมใสในพระรัตนตรัย เห็นพระอัครสาวกนามว่า **ขันตยะ** ของพระศาสดานั้น กำลังเที่ยวภิกษาจาร ได้จัดแจงถวายบิณฑบาต ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านเสวยเทวสมบัติและมนุษย์สมบัติ. ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีสกุลแห่งหนึ่ง ในกรุงสาวัตถี บรรณุนิติภาวะแล้ว ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดา ได้ศรัทธาบวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

วันหนึ่งท่านมณสิการสัจญญาแห่งบิณฑบาตแล้ว จึงปรากฏโดยชื่อว่า เอกสัจญกเถระ เพราะเหตุที่ท่านกลับได้คุณวิเศษ.

ครั้นภายหลังท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปูพพรिताปทาน. จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ขณฺโฑ** นามาสิ นามเน ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น **ขณฺโฑ** เป็นชื่อของพระอัครสาวกองค์นั้น เพราะท่านทำลายกิเลสได้เด็ดขาด. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถดั้นทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาเอกสัจญกเถราปทาน

ติณสันถารทายกเถราปทานที่ ๖ (๗๖)

ว่าด้วยผลแห่งการเกี่ยวหญ้ามาลาดถวายเป็น

[๗๘] ในที่ไม้ไผ่ไกลภูเขาหิมวันต์ มีสระใหญ่อยู่สระหนึ่ง ดาดาย
ไปด้วยดอกปทุม เป็นที่อาศัยของนกต่าง ๆ เราอาบน้ำและดื่ม
น้ำในสระนั้นแล้ว อยู่ในที่ไม้ไผ่ ได้เห็นพระพุทธรูปเจ้าผู้เลิศ
กว่าสมณะเสด็จไปในอากาศ.

พระศาสดาผู้ยอดเยี่ยมในโลก ทรงทราบความดำริของเรา
เสด็จลงจากอากาศแล้ว ประทับยืนอยู่ที่พื้นดิน ในขณะนั้น
เราได้เกี่ยวหญ้ามาลาดถวายเป็นที่ประทับนั่ง พระผู้มีพระ
ภาคเจ้าผู้เป็นใหญ่ในโลก ๓ เป็นนายก ประทับนั่งบนนั้น.

เรายังจิตของตนให้เลื่อมใสแล้ว ได้ถวายบังคมพระองค์
ผู้นายกของโลก นั่งกระโห้ยงฟังดูพระมหามุนีไม่กะพริบตา
ด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้น เราเข้าถึงภพชั้นนิมมานรดี เราไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายเครื่องลาดหญ้า.

ในกัปที่ ๒ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์
พระนามว่ามิตตสัมมตะ ทรงสมบูรณด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรูปเจ้า
เราได้ทำเสร็จ ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระติณสันถารทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบติณสันถารทายกเถราปทาน

๑๖. อรรถกถาติณสันถรทายกเถรปทาน

อปทานของท่านพระติณสันถระ มีคำเริ่มต้นว่า **หิมวnutสสาวิฑูเร** ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ติสสะ** ท่านบังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง ละการครองเรือน เพราะท่านเกิดก่อนแต่พุทธรูปบาทกาล บวชเป็นดาบสอาศัยสระแห่งหนึ่ง ไม่ไกลป่าหิมพานต์อยู่. สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ติสสะ** เสด็จไปทางอากาศเพื่ออนุเคราะห์ท่าน. ครั้งนั้นแล ดาบสนั้น เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จลงจากอากาศประทับยืนอยู่นั้น มีใจเลื่อมใส เกี่ยวหญ้าทำเป็นสันถัดหญ้า ให้พระองค์ประทับนั่ง ถวายบังคมด้วยเบญจางคประดิษฐ์ โดยการนับ ถือและการเอื้อเพื่อเป็นอันมาก โค้งกายแล้วหลีกไป. ท่านดำรงอยู่จนตลอดอายุ จุตติจากอภัพพนั้นแล้ว ท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวยสมบัติมีอย่างมิใช่น้อย ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปุพพจริตปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **หิมวnutสสาวิฑูเร** ดังนี้. คำนั้นมีอรรถดังกล่าวแล้วในหนหลังนั้นแล. ก็ในบทว่า **มหาชาติสุโร** นี้ มีวินิจฉัยดังต่อไปนี้ ชื่อว่า **สระ** เพราะเป็นที่เที่ยวไปแห่งสัตว์ ๒ เท้า และสัตว์ ๘ เท้า เป็นต้น ผู้ต้องการด้วยน้ำดื่ม. อีกอย่างหนึ่งชื่อว่า **สระ**

๑. บาลีว่า **ติณสันถรทายกเถรปทาน.**

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 287

เพราะเป็นที่ไหลมาแห่งแม่น้ำและลำธารเป็นต้น. สระนั้นใหญ่ด้วย เพราะ
เกิดเองด้วย เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า สระใหญ่. พึงเห็นว่าท่านกล่าว
มหาชาติสระ เพราะไม่ปรากฏชื่อเหมือนสระอโนดาต และสระชื่อว่า
ฉัททันตะเป็นต้น. บทว่า สปัตตเทหิ สยฺจนฺโน ความว่า ในดอกแต่
ละดอก มีกลีบ ๑๐๐ กลีบ ด้วย สามารถดอกละร้อยกลีบ. ดาดายคือ
เป็นรกชฎไปด้วยดอกปทุมขาว ๑๐๐ กลีบ. บทว่า นานาสกฺขมมัลโย
ความว่า สัตว์หลายชนิด เช่น หงส์ ไก่ นกเขา และงูน้ำ เป็นต้น
แต่ตัวย่อมร้องคือทำเสียง เพราะฉะนั้น สระนั้นจึงเป็นที่อยู่ คือเป็น
ที่รองรับของนกทั้งหลาย อันได้นามว่า สกฺขะ ดังนี้. คำที่เหลือในบท
ทั้งปวงมีอรรถคั้นทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาติณสันทรทายกเถราปทาน

สูจิตายกเถราปทานที่ ๗ (๗๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเข็ม

[๗๕] ในกัปที่สามหมื่นแต่กัปนี้ เราได้ถวายเข็ม ๕ เล่ม แต่
พระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก มีพระนามชื่อว่าสุเมธะ มี
พระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ มีพระฉวีวรรณดัง
ทองคำ ผู้เป็นจอมสัตว์ ผู้คงที่ เพื่อต้องการเย็บจีวร.

ด้วยการถวายเข็มนั้นแล ญาณเป็นเครื่องเห็นแจ้ง อรรถ
อันละเอียดคมกล้า รวดเร็วและสะดวกเกิดขึ้นแก่เรา.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นแล้ว เรา
ทรงกายครั้งที่สุดอยู่ในศาสนาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง ทรงพระนามว่าทิปทา-
ธิบดี ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิัญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสูจิตายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสูจิตายกเถราปทาน

๗๗. อรรถกถาสัจจทายกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระสุจิทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ตีสกปุป-**
สทสฺสมฺหิ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารไว้ในพระชินเจ้าผู้ประเสริฐ
องค์ก่อน ๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ
ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สุเมธะ** ท่านบังเกิด ในเรือนมี
ตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว ได้ถวายเข็ม ๕ เล่ม เพื่อทำจิวรกรรม
แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วย บุญกรรมนั้น ท่านเสวยบุญในเทวดาและ
มนุษย์ทั้งหลายเที่ยวไปอยู่ ปราภฏเป็นผู้มีปัญญาเฉียบแหลม ในภพที่ตน
เกิดแล้ว ๆ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญ
วัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา บรรพชาบรรลุประอรหัตในขณะปลง
ผมนั่นเอง เพราะท่านมีปัญญาเฉียบแหลม.

ครั้นภายหลัง ท่านพิจารณาเห็นบุญนั้น เกิดโสมนัส เมื่อจะ
ประกาศปูพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ตีสกปุปสทสฺสมฺหิ** ดังนี้.

ก็คำอันเป็นลำดับในบทนี้ มีอรรถรู้ได้ง่ายทั้งนั้น. ในบทว่า
ปลฺลจฺ สุจฺจิ มยา ทินฺหฺนา มีวินิจฉัยดังต่อไปนี้ ชื่อว่า **สุจฺจิ** เพราะย่อมเข็บบ
คือทำช่อง คือเจาะ. อธิบายว่า เข็มประมาณ ๕ เล่ม ชื่อว่าเข็ม ๕ เล่ม
เราถวายแล้ว. คำที่เหลือมีอรรถรู้ได้ง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาสัจจทายกเถรอปทาน

ปาฏลีปปิยเถราปทานที่ ๘ (๗๘)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกแคฝอย

[๘๐] ในกาลนั้น เราเป็นบุตรเศรษฐีสุขุมลชาติ ตั้งอยู่ในป่า
ความสุข ได้เอาดอกแคฝอยห่อพอกไปบูชาพระสัมพุทธเจ้า
ผู้มีพระฉวีวรรณดังทองคำ เช่นกับแท่งทองอันมีค่า มีพระ-
ลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ กำลังเสด็จดำเนินอยู่ใน
ละแวกตลาด.

เราสำเร็จ มีจิตโสมนัส บูชาพระองค์ด้วยดอกไม้
ถวายนมัสการพระพุทธเจ้าพระนามว่าติสสะ ทรงรู้แจ้งโลก
เป็นนาถะของโลก ประเสริฐกว่านระ.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาด้วย
ดอกไม้ในกัปที่ ๖๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ มี
พระนามว่าอภิสมมต ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ประการ ๗ มี
พละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปาฏลีปปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปาฏลีปปิยเถราปทาน

๓๘. อรรถกถาปาฐลিপฺพิตฺยเถราปทาน

อปทานของท่านพระปาฐลিপฺพิตฺยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สุวณฺณ-
วณฺณํ สมฺพุทฺธํ** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาล
แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า ดิศสะ บังเกิดเป็นบุตรแห่งเศรษฐี
ในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เป็นผู้รู้จักกุศลและอกุศล
เลื่อมใสในพระศาสนา ถือเอาดอกแผลอยบูชาพระศาสนา. ด้วยบุญกรรมนั้น
ท่านเสวยสุขสมบัติเป็นอันมาก ท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูล เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสใน
พระศาสนา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลังท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะ
ประกาศบุพพจิตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สุวณฺณวณฺณํ สมฺพุทฺธํ**
ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อนฺตราปณฺเ** ความว่า ชื่อว่า
อาปณะ เพราะเป็นที่ทุบแผ่ไปซึ่งกัณฑ์ มีแผ่นดินและทองโดยรอบใน
ที่นี้. ชื่อว่า **อันตราปณะ** เพราะมีถนนผ่านไปในระหว่างแห่งร้านตลาด
นั้น. อธิบายว่า เราเห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้มีวรรณะเพียงดังวรรณะแห่งทอง
คล้ายกับแห่งแห่งทอง มีลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ จึงบูชาด้วย
ดอกแผลอย. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถดั่งที่นั่นแล.

จบอรรถกถาปาฐลিপฺพิตฺยเถราปทาน

ฐิติชุลยเถรอปทานที่ ๕ (๗๕)

ว่าด้วยผลแห่งการประนมกรอัญชลี

[๘๑] เมื่อก่อนเราเป็นพรานเนื้ออยู่ในป่าชฎ ได้พบพระสัมพุทธเจ้าผู้มีพระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ ในป่านั้น ณ ที่นั้น เราประนมกรอัญชลีแล้ว เดินบ่ายหน้าไปทางทิศปราจีน ขณะเมื่อเรานั่งอยู่บนเครื่องลาดใบไม้ที่เรานำมาในที่ไม่ไกล.

อสนีบาดตกลงบนกระหม่อมของเราในเวลานั้น ในเวลาใกล้ตายเราได้ประนมกรอัญชลีอีกครั้งหนึ่ง.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ทำอัญชลีในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการทำอัญชลี.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีพระนามว่า มิคเกตุ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ประการ ๗ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระฐิติชุลยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการฉะนี้แล.

จบฐิติชุลยเถรอปทาน

๘๕. อรรถถาฐิติชุลยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระฐิติชุลยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **มิลลุตฺโต ปุเร อาสี** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ตั้งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพที่ตนเกิดนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ติสสะ** บังเกิดในกำเนิดนายพราณ เพราะกรรมอย่างหนึ่งที่ตนกระทำไว้ในก่อนัตตรอน จึงสำเร็จการอยู่ป่า. สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ติสสะ** ได้เสด็จไปเพื่ออนุเคราะห์แก่ท่าน. ท่านเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ผู้รุ่งเรืองด้วยพระลักษณะ ๓๒ ประการ และด้วยพระรัศมีแห่งอนุพยัญชนะ ๘๐ ประการด้านละวา เกิดโสมนัสกระทำกรณอบน้อม เสด็จไปประทับนั่งบนเครื่องลาดใบไม้. ขณะนั้นฝนตกฟ้าร้องกระหิม่ผ่าลงมา. แต่นั้นในสมัยใกล้ตาย ท่านระลึกถึงพระพุทธเจ้า ได้กระทำอัญชลีอีก. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านจึงห้ามอกุศลวิบาก เพราะเหตุที่ตนกระทำกุศลไว้ในเขตดี จึงบังเกิดในสวรรค์ เสวยสมบัติในชั้นกามาวจรสวรรค์ และเสวยมนุษย์สมบัติในมนุษย์ทั้งหลาย ครั้นภายหลังในพุทธรูปาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูล เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา ด้วยวาสนาที่ตนกระทำไว้ในกาลก่อน บวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

เบื้องหน้าแต่นั้น ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปุพพจริตอปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **มิลลุตฺโต ปุเร อาสี** ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **มิกลุตฺโต** ความว่า ชื่อว่า **มิกลุตฺโต** เพราะเข้าถึงการฆ่าเนื้อ. ชื่อว่า **มิกา** เพราะไป คือเล่นไปโดยเร็วคือด้วยกำลังเร็วราวกับลม. ชื่อว่า **มิกทฺฐะ** เพราะในการฆ่าเนื้อเหล่านั้น นายพรานได้เป็นผู้มีความทารุณ อธิบายว่า เรานั้นได้เป็นพรานในกาลก่อนคือในสมัยที่ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า. บทว่า **อรญฺเณ กานเน** ความว่า ชื่อว่า **อรญฺเณ** เพราะเป็นที่เที่ยวไปของหมู่เนื้อ อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **อรญฺเณ** เพราะเป็นที่ยินดีโดยทั่วไป คือโดยรอบแห่งสัตว์บุรุษผู้ถึงธรรมอันเป็นสาระใหญ่ มีพระพุทธเจ้าและพระปัจเจกพุทธเจ้าเป็นต้นผู้ยินดีในวิเวก อีกอย่างหนึ่ง กาทังหลายย่อมบันลือคือกระทำเสียง เพลิดเพลินยินดีในด้วยอาการที่น่าเกลียด หรือด้วยอาการที่น่ากลัว เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า **กานนะ**. เชื่อมความว่า นายพรานได้มีในป่าคือกานนะนั้นในกาลก่อน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อทุทฺถ สมุพฺพุทฺธ** ความว่า ข้าพเจ้าเห็น คือได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้เสด็จเข้าไปในที่นั้นคือป่านั้น. ได้เห็นคือได้มีอยู่เบื้องหน้าไม่ไกล เพราะฉะนั้น จึงยังจักขุวิญญาณให้สำเร็จเป็นปุเรจาริกเที่ยวไปในเบื้องหน้า พร้อมด้วยด้วยกายวิญญาณ ตามกระแสแห่งมโนทวาร. บทว่า **ตโต เม อสนิปาโต** ความว่า ชื่อว่า **อสนิ** เพราะบันลือกระหึ่มตกไปโดยรอบ. การตกลงแห่งสายฟ้า ชื่อว่า **อสนิปาโต** ได้แก่ เทวทัณฑ์. คำที่เหลือมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาฐิติชุลยเถรอปทาน

ศีลปทุมมเถราปทานที่ ๑๐ (๘๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกปทุม ๓ ดอก

[๘๒] ในกาลนั้น พระชินเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ทรงรู้
ธรรมทั้งปวง ทรงฝึกพระองค์เองแล้ว ทรงแวดล้อมด้วยพระ-
สาวกผู้ฝึกตนแล้ว เสด็จออกจากนคร.

เวลานั้น เราเป็นช่างดอกไม้ อยู่ในพระนครหังสวดี เรา
ถือดอกปทุม ๓ ดอกอย่างดีเลิศ (จะไป) ในพระนครนั้น ได้
พบพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากฐลี เสด็จดำเนินอยู่ในละแวก
ตลาด พร้อมกับได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า เราได้คิดอย่างนี้ใน
กาลนั้นว่า

จะมีประโยชน์อะไรแก่เราด้วยดอกไม้เหล่านี้ ที่เราบำรุง
พระราชา เราจะพึงได้บ้านหรือคามเขตหรือทรัพย์พันหนึ่ง
(เท่านั้น) เราบูชาพระพุทธเจ้าผู้ฝึกตนที่มีได้ฝึกตน ผู้แก่แล้ว
กล้า ทรงนำสุขมาให้แก่สัตว์ทั้งปวง เป็นนาถะของโลกแล้ว
จักได้ทรัพย์อันไม่ตาย.

ครั้นเราคิดอย่างนี้แล้ว จึงยังจิตของตนให้เลื่อมใส แล้ว
จับดอกปทุม ๓ ดอกโยนขึ้นไปบนอากาศ ในกาลนั้น พอ
เราโยนขึ้นไป ดอกปทุมเหล่านั้นก็แผ่ (บาน) อยู่ในอากาศ
มีขั้วขึ้นข้างบน ดอกลงข้างล่าง ลอยอยู่เหนือพระเศียรใน
อากาศ.

มนุษย์เหล่าใดเหล่าหนึ่งเห็นแล้วพากันโห่ร้องเกรียวกราว
ทวยเทพเจ้าในอากาศพากันร้องสรรเสริญว่า ความอัศจรรย์

เกิดขึ้นแล้วในโลก เราทั้งหลายจักนำดอกไม้มาบูชาพระ-
พุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด เราทั้งหมดจักฟังธรรม จักนำดอกไม้
มาบูชา.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้ทรงรู้แจ้งโลก
ทรงสมควรรับเครื่องบูชา ประทับยืนอยู่ที่ถนนนั้นเอง ได้ตรัส
พระคาถาเหล่านี้ว่า มาณพใดได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกบัว
แดง เราจักพยากรณ์มาณพนั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว.

มาณพนั้นจักมีกรรมอยู่ในเทวโลกตลอดสามหมื่นกับและ
จักได้เป็นจอมเทวดาเสวยเทวราชสมบัติอยู่ ๓๐ ครั้ง จักมีวิมาน
ชื่อว่ามหาปริตถาริกะในเทวโลกนั้น สูง ๓๐๐ โยชน์ กว้าง ๑๕๐
โยชน์ พวงดอกไม้ ๔๐๐,๐๐๐ พวงที่เทวดานิรมิตอย่างสวยงาม
ห้อยอยู่ที่ปราสาทอันประเสริฐ และประดับที่พื้นอันใหญ่.

นางอัปสรแสนโกฏิ มีรูปอุดม ฉลาดในการพ้อน การ
ขับรำและการประโคม จักแวดล้อมอยู่โดยรอบ.

ในกาลนั้น ฝนดอกไม้ทิพย์มีสีแดง จักตกลงในวิมาน
ประเสริฐ อันเคลื่อนกล่นด้วยหมู่เทพนารีเช่นนี้ แก้วปัทม-
ราคโทประมาณเท่าจักร จักห้อยอยู่ที่ตะปูฝาไม้พื้นนาค ที่
บานประตู และที่เสาระเนียด ที่วิมานนั้น.

นางเทพอัปสรทั้งหลายจักลาด จักห่มด้วยใบบัว นอนอยู่
ภายในวิมานอันประเสริฐที่ดาดาชด้วยใบบัว ดอกบัวแดงล้วน
เหล่านั้น แวดล้อมภพ ส่งกลิ่นหอมตลบไปประมาณร้อย
โยชน์โดยรอบ.

มาณพนี้จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๕ ครั้ง จักได้เป็น
พระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์โดยคณานับมิได้ ได้เสวย
สมบัติทั้งสองแล้ว หากังวลมิได้ ไม่มีอันตราย เมื่อกาลเป็น
ที่สุดมาถึงแล้ว จักได้บรรลุนิพพาน.

พระพุทธเจ้าเราได้เห็นดีแล้วหนอ การค้าเราประกอบแล้ว
เรามูชา (พระพุทธเจ้าด้วย) ดอกบัว ๓ ดอกแล้ว ได้เสวย
สมบัติ ๓.

ดอกบัวแดงอันบานงาม จักทรงไว้บนกระหม่อมของเรา
ผู้บรรลุนิพพาน พันวิเศษแล้วโดยประการทั้งปวงในวันนี้.

เมื่อพระปทุมุตระบรมศาสดาตรัสกรรมของเราอยู่ ธรรมมา-
ภิสมัยได้มีแก่สัตว์หลายแสน ในภพที่หนึ่งแสนแต่กับนี้ เรา
ได้บูชาพระพุทธเจ้าไค ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติ
เลย นี่เป็นผลแห่ง (การบูชาด้วย) ดอกบัว ๓ ดอก เรา
เผาภิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นแล้ว อาสวะทั้งหมด
สิ้นรอบแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มี.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฐีสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระติณปิฑุมิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบติณปิฑุมิยเถรอปทาน

๘๐. อรรถกถาติปฏิมิยเถราปทาน*

อปทานของท่านพระติปฏิมิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ปทุมุตฺตโร นาม ชิน** ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ปทุมุตฺตระ** บังเกิดในเรือนมิตรสกุลของนายมาลาการ ในหังสวดีนคร เจริญวัยแล้ว กระทำกรรมแห่งนายมาลาการอยู่ วันหนึ่ง ถือเอาดอกไม้ที่เกิดในน้ำและเกิดบนบกมากมาย ประสงค์จะเฝ้าพระราชา คิดอย่างนี้ว่า พระราชาเห็นดอกไม้นี้ก่อนแล้วเลื่อมใสพึงประทานทรัพย์พันหนึ่งหรือบ้านเป็นต้น ส่วนเราเห็นพระโลกนาถย่อมได้ทรัพย์คืออมตนิพพาน อะไรจะเป็นความดีในทรัพย์เหล่านั้นของเรา เพราะเหตุนี้ จึงคิดว่า การที่เราบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ยังสวรรค์สมบัติและนิพพานสมบัติให้สำเร็จ ย่อมควรดังนี้แล้ว จึงถือนำดอกไม้แดง ๓ ดอกอันมีสีดียิ่งบูชาแล้ว. ดอกไม้เหล่านั้นลอยไป กั้นลาดบนอากาศได้ตั้งอยู่แล้ว. ชาวพระนครเกิดอัศจรรย์จิตซึ่งไม่เคยมี ชัดแผ่นผ้า ๑,๐๐๐ ผืนให้ขึ้นไป. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเห็นดังนั้น จึงได้ทรงกระทำอนุโมทนา. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนแล้ว เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปุพพจริตอาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปทุมุตฺตโร นาม ชิน** ดังนี้. ความแห่งคำนั้น ท่านได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล. บทว่า **สพฺพชฺชมฺมาน ปารตุ** ความว่า ท่านถึงฝั่งแห่งโลกุตตรธรรม ๕

๑. บาลี ตีฉิปปฏิมิยเถระ.

ทั้งหมด คือพระนิพพาน ได้แก่กระทำให้ประจักษ์แล้ว. บทว่า **ทนต์-
ปริวโต** ความว่า ฝึกกายและวาจาเป็นต้นด้วยตนเอง แวดล้อมไปด้วย
สาวกทั้งหลายผู้ที่พระศาสดาทรงตั้งไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ. คำที่เหลือ
ด้วยอำนาจสัมพันธ์ในบททั้งปวงมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาติปฏุมิยเถราปทาน

จบอรรถกถานาคสมาลวรรคที่ ๘

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นาคสมาลเถราปทาน ๒. ปทสัญญุกเถราปทาน ๓. สุตสัญญุก-
เถราปทาน ๔. ภิสาลูวทายกเถราปทาน ๕. เอกสัญญุกเถราปทาน
๖. ตินสันถารทายกเถราปทาน ๗. สูจิตทายกเถราปทาน ๘. ปาฐลิ-
ปุปผิยเถราปทาน ๙. ฐิตัญชลิยเถราปทาน ๑๐. ตินิปปฏุมิยเถราปทาน.

มีคาถารวม ๗๕ คาถา.

จบนาคสมาลวรรคที่ ๘

ติมิรูปุเปยวรรคที่ ๕

ติมิรูปุเปยเถราปทานที่ ๑ (๘๑)

ว่าด้วยผลแห่งการโปรยดอกดีหมี

[๘๑] เรา (เทียว) ไปตามกระแสน้ำใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทภาคา ได้เห็นพระสมณะซึ่งประทับนั่งอยู่ ผู้ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระสมณะนั้น แล้วได้คิดอย่างนี้ในกาลนั้นว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงข้ามพ้นด้วยพระองค์เองแล้ว จักทรงยังสรรพสัตว์ให้ข้ามพ้น ทรงทรมานเองแล้ว จักทรงทรมานสรรพสัตว์

ทรงเบาพระทัยเองแล้ว จักทรงยังสรรพสัตว์ให้เบาใจ ทรงสงบเองแล้ว จักทรงยังสรรพสัตว์ให้สงบ ทรงพ้นเองแล้ว จักทรงยังสรรพสัตว์ให้พ้น ทรงดับเองแล้ว จักทรงยังสรรพสัตว์ให้ดับ.

ครั้งเราคิดอย่างนี้แล้ว ได้ถือเอาดอกดีหมี นาโปรยลงเบื้องบนพระเศียรแห่งพระพุทธเจ้า ผู้แสวงหาคุณใหญ่ พระนามว่าติชัตถะ บุษานในกาลนั้น แล้วประนมอัญชลี ทำประทักษิณพระองค์ และถวายบังคมพระบาทพระศาสดาแล้ว กลับไปทางทิศอื่น.

พอเราไปแล้วไม่นาน พญาเนื้อได้เบียดเบียนเรา เราเดินไปตามริมเหว ได้ตกลงในเหวนั้นนั่นเอง.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาด้วยดอกไม้ดี ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๕๖ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗ ครั้ง
พระนามว่ามหารหะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระติมิรปุเปิเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบติมิรปุเปิเถระอปทาน

ติมิรปุเปิยวรรคที่ ๕

๘๑. อรรถกถาติมิรปุเปิยเถราทาน

อปทานของท่านพระติมิรปุเปิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า จนุทภาคา-
นทีตีเร ดังนี้.

อะไรเป็นอุปัติเหตุ? พระเถระนี้ได้บำเพ็ญกุศลสมภารไว้ในพระ-
พุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ สังสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานใน
ภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ บังเกิด
ในเรือนมิถระกุลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้วอยู่ครองเรือน เห็นโทษในกาม
ทั้งหลาย ละการครองเรือน บวชเป็นดาบส อยู่ใกล้แม่น้ำจันทาคานที.
เพราะท่านเป็นผู้ใคร่วิเวก ไปสู่ป่าหิมพานต์ เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่า สิทธัตถะ ประทับอยู่แล้ว ถวายบังคม เลื่อมใสคุณของ

พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ถือเอาดอกคิหิมียูชา. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านเสวยสมบัติในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ท่องเที่ยวไป ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปุพพจริยาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **จนุทภาคานทีตีเร** ดังนี้. ความแห่งคำนั้น ท่านกล่าวแล้วในหนหลังแล. บทว่า **อนุโสติ วชามหิ** ความว่า เราได้ไปอยู่ในที่นั้น ๆ ตามกระแสภายใต้แม่น้ำคงคา เพราะเป็นที่น่ารื่นรมย์ในที่ทุกสถาน เคยเป็นที่อยู่ใกล้แม่น้ำคงคา. บทว่า **นิสินฺหํ สมณํ ทิสฺวา** ความว่า เราได้เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กล่าวคือพระสมณะ เพราะเป็นผู้สงบบาป คือเพราะเป็นผู้ทำบาปให้เหือดแห้ง.

บทว่า **เอวํ จินฺตสฺสํ ททา** ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้านี้ พระองค์เองข้ามพ้นแล้ว จักยังสัตว์ทั้งปวงให้ข้ามพ้นจากสงสาร คือพระผู้มีพระภาคเจ้านี้ พระองค์ทรงฝึกพระองค์เองด้วยกายทวารแล้ว ทรงฝึกสัตว์เหล่าอื่นด้วย.

นี่เป็นอรรถที่น่าโปรดใจ คือถึงความโปรดใจ. พระองค์พ้นแล้ว จากความเร่าร้อนคือกิเลส ยังสัตว์ทั้งปวงให้โปรดใจ คือให้ถึงความสงบ. พระองค์ทรงสงบแล้ว คือมีกายจิตสงบแล้ว ย่อมยังกายจิตของสัตว์เหล่าอื่นให้ถึงความสงบ. พระองค์พ้นแล้ว คือพ้นจากสงสาร จักให้สัตว์เหล่าอื่นพ้นจากสงสาร. พระผู้มีพระภาคเจ้านั้นพระองค์เองดับสนิทแล้ว คือดับจากไฟคือกิเลสทั้งหลาย จักให้สัตว์เหล่าอื่นดับจากไฟคือกิเลส เพราะฉะนั้น ในกาลนั้น เราจึงคิดอย่างนี้.

บพว่า คเหตุวอ ติมิรปุปผั ความวอ ช็อว่าดอกคัหมิ เพราะทำ
ชายป่าทังสิ้นให้เป็นคุดจอาการมีค ด้วยรัศมิเชียวและค้ำครอบคลุม เราได้
ถ็อเอาดอกคัหมิแล้ว ถ็อขั้วดอกกัรณิการ์ แล้ว โปริยที่เบ็องบน ค็อเหน็อ
พระเส็ยร บนอากาศบุชา. ค้ำที่เหล็อมีอรรถตันทังนั้นแล.

จบอรรถถถาติมิรปุปผิยเถราปทาน

คตสังคยอุทเทรอปทานที่ ๒ (๘๒)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกกรรณิการ ๗ ดอก

[๘๔] เรามีอายุ ๗ ปีโดยกำหนด บรรพชาเป็นสามเณร มีใจ
เลื่อมใส ได้ถวายบังคมพระบาทของพระศาสดา ได้โยน
ดอกไม้กรรณิการ ๗ ดอกขึ้นไปในอากาศ อุทิศเฉพาะพระ-
พุทธเจ้าพระนามว่าติสสะ ผู้ทรงพระคุณอันนัตตังสาคร.

มีใจยินดีและเลื่อมใส บูชาหนทางที่พระสุตเสด็จดำเนิน
ได้กระทำอัญชลีด้วยมือทั้งสองของตน.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ ได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรม
นั้น เราไม่รู้จักทุกขเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๘ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง มี
พระนามว่าอัคคิสิชะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระคตสังคยอุทเทระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบคตสังคยอุทเทรอปทาน

๘๒. อรรถกถาคตัญญกเถราปทาน

อปทานของท่านพระคตัญญกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ชาติยา สตุตฺวสุโสฺหํ** ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ติสส** บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง ได้ศรัทธาด้วยอำนาจวาสนาที่คนทำไว้ในกาลก่อน บวชในกาลที่ตนมีอายุ ๗ ขวบนั้นแล ได้ปรากฏ โดยการกระทำการนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคเจ้านั้นเอง. วันหนึ่งท่านถือเอาดอกไม้ ๗ ดอกที่ตั้งขึ้นในที่ที่เขาไถด้วยไถ มีสีเขียวดุจสีแก้วมณีจะนั้น เทียวบูชาบนอากาศ. ท่านการทำสมณธรรมจนตลอดอายุ ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านท่องเที่ยวอยู่ในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา บวชแล้วไม่นานก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดศรัทธา เมื่อจะประกาศปุพพจริตাপทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สตุตฺวสุโสฺหํ** ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ชาติยา สตุตฺวสุโส** ความว่า ตั้งแต่เวลาที่ออกจากท้องมารดา จนอายุครบ ๗ ขวบ. บทว่า **ปุพฺพชฺชี่ อนุคาริย** ความว่า ชื่อว่า **อนุคาริยะ** เพราะกรรมอันเป็นประโยชน์แก่เรือน คือ กสิกรรมและพาณิชย์กรรมไม่มี, ความว่า เราได้บวชในพระพุทธศาสนา.

บทว่า สุตตานุคตัมคัค ความว่า ทางอันพระพุทเจ้าทรงดำเนิน
ไปแล้ว. อีกอย่างหนึ่ง ทางอันพระองค์แสดงแล้ว เชื่อมความว่า เรามีใจ
ร่าเริงคือมีจิตยินดีบูชา ด้วยอำนาจบำเพ็ญข้อปฏิบัติธรรมอันสมควรแก่
ธรรม. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถงายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาคตสัณญูกเถราปทาน

นิปันนัญชลิเกราปทานที่ ๓ (๘๓)

ว่าด้วยผลแห่งการประนมอัญชลีด้วยจิตเลื่อมใส

[๘๕] เราเป็นใช้หนักนั่งอยู่ที่โคนไม้ในป่าชฎใหญ่ เป็นผู้ควร
ได้รับความกรุณาอย่างยิ่ง.

พระศาสดาพระนามว่าติสสะ ทรงอนุเคราะห์เสด็จมาหา
เรา เรานั้นนอนอยู่ ได้ประนมอัญชลีเหนือเศียรเกล้า.

เรามีจิตเลื่อมใส มีจิตโสมนัส ถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้า
ผู้สูงสุดกว่าสรรพสัตว์ แล้วได้ทำกาละ ณ ที่นั้น.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราถวายบังคมพระพุทธรูปผู้อุดม
บุรุษ ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
ถวายบังคม.

ในกัปที่ ๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕ ครั้ง
มีพระนามว่า มหาธิชะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ.
มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรูปเจ้า
เราทำได้สำเร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระนิปันนัญชลิเกระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบนิปันนัญชลิเกราปทาน

๘๓. อรรถกถานิปันนัญชลิกเถราปทาน

อปทานของท่านพระนิปันนัญชลิกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า รุกขมูเล นิสินฺโนหํ ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าติสสะ เจริญวัยแล้วบวชบำเพ็ญรุกขมูลิกังคะ ครุดคงอยู่ในป่า. สมัยนั้นอาพาธกล้าเกิดขึ้น ท่านถูกอาพาธนั้นบีบคั้น เป็นผู้นำสงสารอย่างยิ่ง. ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสด็จไป ณ ที่นั้น ด้วยมีพระกรุณาแก่ท่าน. ขณะนั้นท่านนอนอยู่นั้นแล ไม่สามารถจะลุกได้ จึงประคองอัญชลิเหนือเศียรแล้ว ได้กระทำการนอบน้อมพระผู้มีพระภาคเจ้า. ท่านจุดจากอัทธภาพนั้นแล้วเกิดในภพชั้นดุสิต เสวยสมบัติในภพนั้น แล้วเสวยสมบัติในชั้นกามาจรสวรรค์ ๖ ชั้นด้วยอาการอย่างนี้ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์. ด้วยอำนาจบุญกรรมที่ตนทำไว้ในกาลก่อน ท่านจึงปรากฏโดยนามว่า นิปันนัญชลิกเถระ ดังนี้.

ครั้นภายหลัง ท่านตรวจดูบุญสมบัติของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปูพพรตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า รุกขมูเล นิสินฺโนหํ ดังนี้.

ในบทเหล่านั้น มีวินิจฉัยดังต่อไปนี้ ชื่อว่า รุกขะ เพราะงอกคือ ชูขึ้นเบื้องบนๆ อธิบายว่า ที่โคนคือที่ใกล้แห่งควงต้นไม้. บทว่า

พฺยาริโต ปฺรเมน จ ความว่า ถูกโรคคือพยาธิอย่างแรงกล้าอย่างยิ่ง
เบียดเบียน คือเราประกอบด้วยพยาธิ. บทว่า ปรมการุญฺญปฺปโตมฺหิ
เชื่อมความว่า เป็นผู้ถึงความน่าสงสาร ความเจ็บใจ ความทุกข์ยากอย่างยิ่ง
ในปีนั้น.

บทว่า ปญฺเจวาทู มหาสิขา ความว่า มวยผมท่านเรียกว่า สิขา
เพราะอรรถว่า เป็นเครื่องประดับศีรษะ อธิบายว่า สิขะ เพราะท่านมี
มกุฏโชติช่วงด้วยแก้วมณี ท่านเป็นจักรพรรดิ ๕ ครั้ง มีพระนาม
อย่างเดียวกันว่า จักรพรรดิ. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถตั้งทั้งนั้น
แล.

จบนิพนธ์นัยหลักเถรอปทาน

อโปปผิยเถราปทานที่ ๔ (๘๔)

ว่าด้วยผลการโปรยดอกไม้บูชา

[๘๖] ภิกษุชื่ออภิกุ เป็นอัครสาวกของพระพุทธเจ้าพระนามว่า

ลชี มีอานุภาพมาก บรรลุวิชา๓ เข้ามาสู่ภูเขามิวันต์

ในกาลนั้น แม้เราก็คือฤๅษีผู้ชำนาญในอัปมัถญาและ
ฤทธิ อยู่ในอาศรม รณนิยสถาน ใกล้ภูเขามิวันต์ เรา
ปรารถนาภูเขาอย่างยิ่ง เปรียบเหมือนนกในอากาศปรารถนา
อากาศฉะนั้น เราเก็บดอกไม้ที่เชิงเขาแล้ว มาสู่ภูเขา.

หยิบดอกไม้ ๗ ดอกโปรยลงเบื้องบนพระเศียร เราอัน
พระวีรเจ้าแลดูแล้ว เดินบ่ายหน้าไปทางทิศปราจีน.

เรามุ่งไปสู่ที่อยู่ ถึงอาศรมแล้วเก็บหาบเครื่องบริวาร แล้ว
เดินไปตามระหว่างภูเขา.

งูเหลือมเป็นสัตว์ร้ายกาจ มีกำลังมาก รัตเรา เราระลิก
ถึงบุพกรรม ได้ทำกาละ ณ ที่นั้น.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราโปรยดอกไม้ได้ ด้วยกรรมนั้น
เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอโปปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอโปปผิยเถราปทาน

๘๔. อรรกถาโธปุปผิยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระโธปุปผิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า อภิกุ นาม โส ภิกขุ ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพเป็นอันมาก ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่า สิขี บังเกิดในเรือนมีตระกูล เจริญวัยแล้ว อยู่ครองเรือน ครั้นภายหลังท่านเห็นโทษในกามทั้งหลาย ละการอยู่ครองเรือนนั้นแล้ว บวชเป็นฤาษี ได้อภิญญา ๕ สมบัติ ๘ และถึงความเป็นผู้ชำนาญ อาศัยอยู่ในป่าหิมวันต์. พระอัครสาวกชื่อว่า อภิกุ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิขี นั้น ยินดียิ่งในวิเวก ได้ไปสู่ป่าหิมวันต์. ครั้งนั้น เราเห็นพระอัครสาวกเถระนั้นแล้ว ขึ้นสู่ภูเขาก่อนที่พระเถระยืนอยู่ ถือเอาดอกไม้ ๗ ดอกสมบุรณ์ด้วยสี มีกลิ่นหอม จากพื้น ภายใต้อันฐานเขาภูเขา. ครั้งนั้นพระเถระนั้น ได้กระทำอนุโมทนาแก่ท่าน ฝ่ายดาบสนั้นก็ได้ไปยังอาศรมของตน. ท่านถูกงูเหลือมตัวหนึ่งในที่นั้น รัดเอา ภายหลังท่านมีฉานไม้เชื่อม ถูกอันตรายนั้นนั้นรบกวนกระทำ กาลแล้ว ได้มีพรหมโลกเป็นที่ไปในเบื้องหน้า เสวยพรหมสมบัติ และจกามาวจรสมบัติ และยังมีมนุษย์สมบัติทั้งหลายให้สิ้นไป ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว พังกรรม ของพระผู้มีพระภาคเจ้า มีใจเลื่อมใสบวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์. ภายหลังท่านปรากฏโดยนามแห่งบุญกรรมที่ท่านทำไว้ว่า **อโธปุปผิยเถระ** ดังนี้.

วันหนึ่งท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศ
บุพพจริยาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **อภิญญา นาม โส ภิกขุ** ดังนี้.

ในบทเหล่านี้ มีวินิจฉัยดังต่อไปนี้. ชื่อว่า **อภิญญา** เพราะครอบงำ
คนเหล่านี้ด้วยศีลและสมาธิ, อีกอย่างหนึ่งชื่อว่า **อภิญญา** เพราะครอบงำ
คือท่วมทับมารมีขันธมารเป็นต้น อีกอย่างหนึ่งชื่อว่า **อภิญญา** เพราะครอบงำ
คือกำจัดกิเลสที่อยู่ในสันดานของตนและของคนเหล่านี้. ชื่อว่า **ภิกขุ**
เพราะมีปกติขอ คือมีการขอเป็นปกติ อีกอย่างหนึ่งชื่อว่า **ภิกขุ** เพราะ
ทรงไว้ซึ่งแผ่นผ้าที่ถูกตัดถูกทำลาย อธิบายว่า ภิกขุผู้เป็นพระอัครสาวกนั้น
ชื่อว่า **อภิญญา**. เชื่อมความว่า พระอัครสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่าลจี.

บทว่า **อชคโร มํ ปิเพติ** ความว่า งูเหลือมใหญ่เบียดเบียน
พระดาบสผู้สมบูรณ์ด้วยศีลเห็นปานนั้น ท่านถูกอันตรายนั้นนั้นแลรบกวณ
มิฉานไม่เลื่อม ทำกาลแล้ว มีพรหมโลกเป็นที่ไปในเบื้องหน้า. คำที่เหลือ
ในบททั้งปวงมีอรรถคตินั้นแล.

จบอรรถกถาโรปปิยเถราปทาน

๑. บาลีว่า อชคโรปี ปิเพติ.

รังสีสัตตัญญุเถรอปทานที่ ๕ (๘๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายบังคม

[๘๗] เมื่อก่อน เราสำเร็จการอยู่ที่ภูเขาหิมวันต์ เรานุ่งห่มหนังสัตว์อยู่ในระหว่างภูเขา เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า มีพระฉวีวรรณดังทองคำ คุจพระอาทิตย์แผดแสง เสด็จเข้าป่างามเหมือนพญารังมีดอกบาน.

จึงยังจิตให้เลื่อมใสในพระรัศมี แล้วนั่งกระโหย่งประนมอัญชลี ถวายบังคมแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ด้วยเศียรเกล้า.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งสัตตัญญาในพระรัศมี.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระรังสีสัตตัญญุเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการฉะนี้แล.

จบรังสีสัตตัญญุเถรอปทาน

๘๕. อรรถถารังสีสัตถุกเถราปทาน

อปทานของท่านพระรังสีสัตถุกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปพพเต
หิมวันตมฺหิ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมาธิไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
ตั้งสมณุตตม์ทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง
เจริญวัยแล้ว อยู่ครองเรือนเห็นโทษในกามทั้งหลาย ละการครองเรือน
บวชเป็นดาบส ทรงหนังสือเหลือง สำเร็จการอยู่ในหิมวันตบรรพต
สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี เสด็จไปยังหิมวันตบรรพต.
ลำดับนั้น ดาบสนั้นเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เสด็จเข้าหิมวันต
บรรพตนั้น เลื่อมใสในพุทธรังสีมีวรรณะ ๖ อันชานออกจากพระวรกาย
แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ประคองอัญชลี ได้การทำนอบน้อมด้วยองค์ ๕
ด้วยบุญกรรมนั้นนั่นเอง ท่านจุติจากอตภาพนั้นแล้ว เสวยทิพยสมบัติใน
เทพชั้นดุสิตเป็นต้น ครั้นภายหลังเสวยมนุษย์สมบัติ ในพุทธรูปบาทกาลนี้
บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว อยู่ครองเรือน เห็นโทษ
ในการอยู่ครองเรือนนั้น ละเรือนบวช ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุพกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะ
ประกาศปฐพีจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า ปพพเต หิมวันตมฺหิ ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ปพพเต ความว่า ชื่อว่า ปพพเต
เพราะพอกพูนคือเจริญโดยประการ ชื่อว่า หิมวันตตะ เพราะภูเขานั้นมี

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 315

หิมะ, ภูเขานั้นด้วย หิมวันต์ด้วย เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า หิมวันต-
บรรพต เมื่อจะกล่าว หิมวันตปัพพโต ท่านกล่าวเสียว่า ปัพพเต หิม-
วันตมุหิ เพื่อสะดวกแก่คำเป็นคาถา. เชื่อมความว่า ในกาลก่อนเรา
สำเร็จการอยู่ ณ บรรพต ชื่อว่า หิมวันต์นั้น. คำที่เหลือมีอรรถขึ้น
ทั้งนั้นแล.

จบรังสีสัตตยญฺกเถราปทาน

รังสีสัตตัญญิกเถราปทาน

ว่าด้วยผลแห่งการทำจิตใจให้เลื่อมใสในพระพุทธรัศมี

[๘๘] เราทรงผ้าเปลือกไม้กรองอยู่ที่ภูเขามิวันต์ ขึ้นสู่ที่จงกรม แล้ว นั่งผินหน้าไปทางทิศปรมาจีน เราได้เห็นพระสุคตเจ้า พระนามว่ามุสสะ ผู้ยินดีในฌานทุกเมื่อ (เสด็จมา) บนภูเขา จึงประนมอัญชลีแล้ว ยังจิตใจให้เลื่อมใสในพระรัศมี.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งสัตตัญญาในพระรัศมี.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระรังสีสัตตัญญิกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบรังสีสัตตัญญิกเถราปทาน

๘๖. อรรถกถาทุติยรังสีสัตตัญญิกเถราปทาน*

อปทานของท่านพระทุติยรังสีสัตตัญญิกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปพฺพเต หิมวณฺตมฺหิ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ตั้งสมบุญทั้งหลาย อันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพที่ตนเกิดแล้ว ๆ

๑. บาลี รังสีสัตตัญญิกเถราปทาน

ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่า **มุสสะ** บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว อยู่ครองเรือนเห็นโทษในการครองเรือนนั้น ละการครองเรือนนั้นบวชเป็นดาบส อยู่ที่หิมวันตบรรพต นุ่งห่มเปลือกปอ อยู่ด้วยความสุขอันเกิดแต่วิเวก. สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **มุสสะ** เสด็จถึงประเทศนั้น เห็นพระพุทธรังสีมีพรรณะ ๖ อันชานออกจากพระสระของพระองค์ ชานไปข้างโน้นข้างนี้อยู่ เหมือนแม่ชานออกแห่งไฟชนวน เลื่อมใสในพระองค์ ประคองอัญชุลิตวายเป็นคม ยังจิตให้เลื่อมใส กระทำกาลด้วยปีติและโสมนัสนั้น ๆ เอง บังเกิดในเทพชั้นดุสิตเป็นต้น เสวยกามาพจร ๖ ชั้น ในภพเหล่านั้น และครั้นภายหลังเสวยมนุษย์สมบัติ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว บวช ด้วยอำนาจวาสนาในกาลก่อน ไม่นานนัก ก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปุพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปพฺพเต หิมวณฺตุมหิ** ดังนี้. คำนั้นทั้งหมดมีอรรถตั้งที่นั่นแล.

จบพุทธยรังสีสังยุตฺตเถราปทาน

ผลทายกเถรอปทานที่ ๗ (๘๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลไม้

[๘๕] เราทรงหนั่งสัตว์หยาบอยู่ที่ภูเขามิวันต์ ได้เห็นพระชินเจ้าผู้ประเสริฐพระนามว่ามุสสะ จึงถือผลไม้ไปถวาย เรามีใจผ่องใส ได้ถวายผลไม้ใด ผลไม้นั้นบังเกิดแก่เราในภพที่เราเกิดแล้ว.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใด ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักบุคคลเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระผลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบผลทายกเถรอปทาน

๘๗. อรรถกถาผลทายกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระผลทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปัพพเต หิม-
วnutมฺหิ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง

พุทธเจ้าพระนามว่า **มุสสะ** บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง ได้รับ
ความสุข ละสิ่งทั้งปวงออกบวชเป็นดาบส นุ่งหนังสัตว์กระด้างอยู่. ก็
สมัยนั้น ท่านเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่ามุสสะ. เสด็จถึง ณ ที่นั้น
มีใจเลื่อมใส ถือเอาผลไม้มีรสอร่อยถวายให้เสวย เพราะกุศลนั้น ๆ เอง
ท่านจึงเสวยบุญสมบัติ ในเทวโลกเป็นต้น ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิด
ในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดาบวชแล้ว
ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เมื่อจะประกาศปัพพ-
จริตাপทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปพฺพเต หิมวณฺตมฺหิ** ดังนี้. คำนั้น
ทั้งหมดมีอรรถตั้งทั้งนั้น เพราะมีนัยดังกล่าวไว้ในหนหลังแล.

จบอรรถกถาผลทายกเถราปทาน

สัททस्थ्यกเถราปทานที่ ๘ (๘๘)

ว่าด้วยผลแห่งการเลื่อมใสตามเสียงแสดงธรรม

[๕๐] เราอยู่บนเครื่องลาดไปไม้ ณ ภูเขาหิมวันต์ ได้ยังจิตให้
เลื่อมใสในพระสุรัสวดีเสียงของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า
มุสสะ ผู้กำลังทรงแสดงธรรม.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งบุญกรรม.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๗ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสัททस्थ्यกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสัททस्थ्यกเถราปทาน

๘๘. อรรถกถาสัททस्थ्यกเถราปทาน

อปทานของท่านพระสัททस्थ्यกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปพฺพเต
หิมวฺนฺตฺมิหิ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า มุสสะ บังเกิดในเรือนตระกูลแห่งหนึ่ง

เจริญวัยแล้ว เกิดศรัทธา บวชเป็นคาวบสอยู่ในป่าหิมวันต์ ได้สดับธรรม
ของพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เสด็จเข้าไปใกล้เพื่ออนุเคราะห์ตน ยังจิตให้เลื่อม-
ใสในธรรมทั้งหลาย ดำรงอยู่จนตลอดอายุ ภายหลังทำกาลแล้ว เสวย
กามาพจรสมบัติในสวรรค์ ๖ ชั้น มีชั้นดุสิต เป็นต้น และเสวยสมบัติใน
มนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธบูชาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง
เจริญวัยแล้ว เกิดศรัทธาบวชแล้ว เจริญวิปัสสนาบรรลुพระอรหัตแล้ว.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะ
ประกาศปฐพีจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า ปพฺพเต หิมวณฺตมฺหิ ดังนี้.
คำนั้น ทั้งหมดมีอรรถดั้นทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสัทธัญญกเถราปทาน

โพธิสัตตจกเถราปทานที่ ๕ (๘๕)

ว่าด้วยผลแห่งการรดน้ำโพธิพฤกษ์

[๕๑] ได้มีการฉลองพระมหาโพธิ์ แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าวิปัสสี ในกาลนั้น เราบรรดาอยู่ได้ถือเอาดอกโกศุมเข้าไปบูชา แล้วเอาน้ำเข้าไปรดที่โพธิพฤกษ์ด้วยกล่าวว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพินแล้ว จักทรงยังสรรพสัตว์ให้พิน ทรงดับแล้ว จักทรงยังสรรพสัตว์ให้ดับหนอ.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้รดน้ำโพธิพฤกษ์ได้ ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการรดน้ำโพธิ์ ในกัปที่ ๓๓ อันกำลังเป็นไป ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้เป็นจอมชนรวม ๘ ครั้ง ทรงพระนามว่าอุทกาเสจนะ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระโพธิสัตตจกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบโพธิสัตตจกเถราปทาน

๘๕. อรรถกถาโพธิสัตตกเถราปทาน

อุปทาของท่านพระโพธิสัตตกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **วิปัสสิสสุส**
ภควโต ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในอนกชาติ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **วิปัสสิ** บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง
บวชในพระศาสนา ยังพระศาสนาให้งามด้วยวัตรปฏิบัติ เห็นมหาชน
พากันบูชาต้นโพธิ์ จึงให้คนถือเอาดอกไม้และของหอมเป็นอันมากบูชา.
ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านบังเกิดในเทวโลก เสวยกามาจรสมบัติ ๖ ชั้น
ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีสกุลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เกิด
ศรัทธา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านเป็นพระอรหันต์แล้ว ให้กาลล่วงไปด้วยสุขอันเกิดแต่ผลแห่ง
ฉาน ระลึกถึงบุญกรรม เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพจริตาปทาน จึง
กล่าวคำมีอาทิว่า **วิปัสสิสสุส ภควโต** ดังนี้.

ในคำเหล่านั้นมีวินิจฉัยดังต่อไปนี้ ชื่อว่า **วิปัสสิ** เพราะเห็นคุณ
พิเศษ คืออรรถอย่างยิ่ง ได้แก่พระนิพพาน อีกอย่างหนึ่งชื่อว่า **วิปัสสิ**
เพราะเห็นชนผู้ควรและไม่ควรแก่การตรัสรู้โดยพิเศษ อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า
วิปัสสิ เพราะเห็นแจ้งชัด คือมีปกติเห็นสัจจะ ๔ เชื่อมความว่าเราได้เป็น
ผู้บูชาต้นมหาโพธิ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสินั้น. ในคานา
นั้น ญาณในมรรคทั้ง ๔ ท่านเรียกว่า โพธิ ในบทว่า **มหาโพธิ** นี้.
แม้ในคานานั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่ง ณ ต้นโพธิ์นั้น ตรัสรู้

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 324

สัจจะ ๔ นั้น เพราะฉะนั้น แม้ต้นกรรมकार์ ท่านก็เรียกว่าโพธิ์เหมือนกัน, โพธิ์นั้นอันเทพ พรหม นระ และอสูรบูชาแล้ว เพราะฉะนั้น ท่านจึงเรียกว่ามหาโพธิ์ อีกอย่างหนึ่ง ที่ท่านเรียกว่าโพธิ์ เพราะเป็นที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ อธิบายว่า ได้มีการบูชาใหญ่แต่พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถตีความทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาโพธิ์สัญญาจกเถราปทาน

ปทุมบุปผียเถราปทานที่ ๑๐ (๕๐)

ว่าด้วยผลแห่งการโยนดอกปทุมขึ้นบูชา

[๕๒] เราเข้าไปยังป่าบัว บริโภคเหง้าบัวอยู่ ได้เห็นพระสัม-
พุทธเจ้าพระนามว่าสุสสะ มีพระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒
ประการ.

เราจับดอกปทุมโยนขึ้นไปในอากาศ เราะลึกถึงกรรมอัน
ลามกแล้ว ออกบวชเป็นบรรพชิต.

ครั้นบวชแล้ว มีกายและใจอันสำรวมแล้ว ละวจีทุจริต
ชำระอาชีวะให้บริสุทธิ์.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราบูชา (พระพุทธเจ้าด้วย) ดอกไม้
โต ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธ-
บูชา.

ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน (จักรพรรดิ) ๑๘ ครั้ง ทรงพระนาม
เหมือนกันว่า ปทุมภาสะ ในกัปที่ ๑๘ ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน
๔๘ ครั้ง.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปทุมบุปผียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปทุมบุปผียเถราปทาน

๕๐. อรรถกถาปฐมปุณณิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระปฐมปุณณิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า โปกขรวณฺ์
ปวิญฺโฐ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ. ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ศุสสะ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง
เจริญวัยแล้ว เข้าไปสู่สระโบกขรณีแห่งหนึ่งอันสมบูรณ์ด้วยดอกปทุม กัด
กินเห่าบัว เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ศุสสะเสด็จไป ณ ที่ไม่ไกล
แห่งสระโบกขรณี มีใจเลื่อมใส เก็บดอกปทุมจากสระขว้างไปบนอากาศ
บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า. ได้กระทำดอกไม้เหล่านั้นให้เป็นพาดานในอากาศ.
ท่านมีใจเลื่อมใสโดยประมาณยิ่ง บวชแล้ว มีวัตรปฏิบัติเป็นสาระ
บำเพ็ญสมณธรรม จุตจากอภัพพนั้นแล้ว เป็นเหมือนกระต๊ามละใน
ภพชั้นดุสิต เกิดในที่นั้น และเสวยกามาพจร ๖ ชั้น ตามลำดับ ใน
พุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เกิด
ศรัทธา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลังท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะ
ประกาศปุพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า โปกขรวณฺ์ ปวิญฺโฐ ดังนี้.

ในบทเหล่านั้น มีวินิจฉัยดังต่อไปนี้:- ชื่อว่า โปกขระ เพราะ
กล้าแข็งกว่า ก้าน ใบ ของไม้้ออโดยประการ ชื่อว่า โปกขรวณะ
เพราะเป็นที่ประชุม เพราะรตว่า ตั้งขึ้นแห่งใบบัว. อธิบายว่า ข้าพเจ้า

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 327

ได้เข้าไปสู่ท่ามกลาง อันประดับด้วยกอและกองแห่งปทุม. คำที่เหลือใน
บททั้งปวงมีอรรถตีขึ้นทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถापทุมปุပ္ผิยเถราปทาน

จบอรรถกถาติมิรปุပ္ผิยวรรคที่ ๕

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ติมิรปุပ္ผิยเถราปทาน ๒. คตสังญญกเถราปทาน ๓. นิปปีน-
นัญชลิกเถราปทาน ๔. อโรปุပ္ผิยเถราปทาน ๕. รังสีสังญญกเถราปทาน
๖. รังสีสังญญิกเถราปทาน ๗. ผลทายกเถราปทาน ๘. สัททสังญญกเถรา-
ปทาน ๙. โพธิสังญญกเถราปทาน ๑๐. ปทุมปุပ္ผิยเถราปทาน.

ในวรรคนี้ท่านประกาศคาถาไว้ ๕๖ คาถา.

จบติมิรปุပ္ผิยวรรคที่ ๕

สุธาวรรคที่ ๑๐

สุธาปิณฑิยเถรอปทานที่ ๑ (๕๑)

ว่าด้วยผลบุญของผู้บูชาบุคคลผู้ควรบูชาไม่อาจนับได้

[๕๓] ใครๆ ไม่อาจจะนับบุญของบุคคลผู้บูชาพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า หรือพระสาวก ผู้สมควรบูชา ผู้ล่วงกรรม เครื่องให้เนิ่นช้า ผู้ข้ามความโศกและความรำไรแล้ว ว่าบุญนี้มีประมาณเท่านี้ได้.

ใครๆ ไม่อาจจะนับบุญของบุคคล ผู้บูชาปูชนียบุคคล เหล่านั้น เช่นนั้น ผู้ดับแล้ว ไม่มีภัยแต่ที่ไหนๆ ว่าบุญนี้มีประมาณเท่านี้ได้.

การที่บุคคลในโลกนี้ ฟังให้ทำความเป็นใหญ่ในทวีป ทั้ง ๔ นี้ ไม่ถึงเสียที่ ๑๖ แห่งการบูชานี้.

เรามีใจผองใส ได้ใส่ก้อนปูนขาวในระหว่างแผ่นอิฐ ที่พระเจดีย์ แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ ผู้เลิศกว่านระ.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี้เป็นผลแห่งการปฏิสังขรณ์.

ในกัปที่ ๓๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๓ ครั้ง ทรงพระนามว่าปฏิสังขาระ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสุธาปิณฑิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย ประ-
การฉะนี้แล.

จบสุธาปิณฑิยเถรอปทาน

สุธาวรรคที่ ๑๐

๕๑. อรรคถาสุธาปิณฑิยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระสุธาปิณฑิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปุชารเห
ปุชยโต ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสนทนารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาล
แห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้ายังทรง
พระชนม์อยู่ ไม่สามารถจะบำเพ็ญบุญได้ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า
ปรินิพพานแล้ว เมื่อมหาชนพากันก่อพระเจดีย์เพื่อบรรจุพระธาตุของ
พระผู้มีพระภาคเจ้า ท่านได้ก่อนปูนขาวก่อเจดีย์นั้น ด้วยบุญกรรมนั้น
ท่านไม่เห็นอบาย ๔ ในระหว่างนี้ จำเดิมแต่กัป ๕๔ เสวยเทวสมบัติ
ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว
เลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้วไม่นาน ก็เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะ
ประกาศปุพพจริตอปทานของตน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า ปุชารเห ปุชยโต
ดังนี้

ในคำเหล่านี้ มีอธิบายดังต่อไปนี้. พระพุทธเจ้า พระปัจเจก-

พุทธเจ้า พระอริยสาวก อาจารย์ อุปัชฌาย์ มารดา บิดา และครู
เป็นต้น ชื่อว่าปุชารหบุคคล (บุคคลที่ควรบูชา) ใคร ๆ ไม่สามารถจะทำ
การนับส่วนแห่งบุญที่บุคคลบูชาแล้วในปุชารหบุคคลเหล่านั้น ด้วยสักการะ
มีระเบียบดอกไม้ดอกปทุม ผ้าย เครื่องอาภรณ์และปัจจัย ๔ เป็นต้น ด้วย
ทรัพย์ตั้งแสนเป็นต้น แม้ด้วยอานุภาพอันใหญ่ได้ มิใช่เพียงบูชาพระ-
พุทธเจ้าเป็นต้น ผู้ยังทรงพระชนม์อยู่อย่างเดียวกันนั้น แม้บูชาใน
พระเจดีย์ พระปฏิมา และต้นโพธิ์เป็นต้นของพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้แม่
ปรินิพพานไปแล้ว ก็นัยนี้เหมือนกัน

เพื่อจะแสดงเรื่องนั้น จึงกล่าวคำมีอาทิว่า จตฺตุนฺนํปิ จ ทิปานํ ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า จตฺตุนฺนํปิ ทิปานํ ความว่า พึงรวม
ทวีปทั้ง ๔ กล่าวคือ ชมพูทวีป อมรโคยานทวีป อุตตรกุรุทวีป และ
บุพพวิเทหทวีป และทวีปน้อย ๒,๐๐๐ อันรวมอยู่ในทวีปทั้ง ๔ นั้นเข้า
เป็นอันเดียวกัน แล้วพึงกระทำความอิสระ คือความเป็นพระราชา
ผู้จักรพรรดิในท้องแห่งจักรวาลทั้งสิ้น. บทว่า เอกิสฺสา ปุชฺณาเยตํ
ความว่า นี้เป็นทรัพย์ทั้งสิ้น มีรัตนะ ๗ เป็นต้น ในชมพูทวีปทั้งสิ้น
แห่งการบูชาอันหนึ่ง ที่กระทำไว้ในห้องพระธาตุคือพระเจดีย์. บทว่า
กถํ นาคุมฺติ โสฬสํ ความว่า ไม่ถึงส่วนที่ ๑๖ ที่จำแนกไว้ ๑๖ ครั้ง
แห่งการบูชาที่กระทำไว้ในพระเจดีย์.

บทว่า สิทฺทตฺตสฺส ๑ เป ๑ ผลิตนฺตเร ความว่า ในระหว่าง คือ
ในท่ามกลางแห่งแผ่นดินทั้งสองที่กำหนด ที่มหาชนพากันฉาบด้วยปูนขาว

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 331

ที่ห้องเป็นที่บรรจุพระธาตุ ในพระเจดีย์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
สิทธัตถะ ผู้เลิศประเสริฐกว่านระ. อีกอย่างหนึ่งเชื่อมความว่า เราได้ใส่
ก้อนปูนขาวลงในระหว่างที่เป็นที่ถวายนอกไม้. คำที่เหลือในบททั้งปวงมี
อรรถคั่นทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสุชาปิณฑิยเถราปทาน

สุปปีฎยเถรอปทานที่ ๒ (๕๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายตั้ง

[๕๔] เรยีนดีมีจิตโสมนัส ได้ถวายตั้งอันสวยงามแก่พระ-
พุทธเจ้าพระนามว่าติสสะ ผู้เป็นนาถะของโลก เป็นเผ่าพันธุ์
พระอาทิตย์.

ในกัปที่ ๓๘ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระราชาพระนามว่า
มหารุจิ โภคสมบัติอันไพบูรณ์และที่นอนมิใช่น้อย ได้มี
แล้วแก่เรา เรามีใจผ่องใสได้ถวายตั้งแก่พระพุทธเจ้า ย่อม
เสวยกรรมของตน ที่ตนได้ทำไว้ดีแล้วในกาลก่อน.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ถวายตั้งใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายตั้ง.

ในกัปที่ ๓๘ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง
ครั้งที่ ๑ พระนามว่ารุจิ ครั้งที่ ๒ พระนามว่าอุปรุจิ และ
ครั้งที่ ๓ พระนามว่ามหารุจิ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้

ทราบว่ ท่านพระสุปปีฎยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสุปปีฎยเถรอปทาน

๘๒. อรรถกถาสุปิฎฺฐิเถราปทาน

อปทานของท่านพระสุปิฎฺฐิเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ติสฺสสุตฺต**
โลกนาถสุตฺต ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
ตั้งสมบุญเพื่อบรรลुพระนิพพานในอนกชาติ ในกาลแห่งพระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าทรงพระนามว่าติสสะ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัย
แล้วเลื่อมใสในพระศาสนา ได้ถวายตั้งอันมีค่าแล้วด้วยไม้บริสุทธิสละสลวย
เพื่อเป็นที่ประทับนั่งแห่งพระศาสนา. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านเสวยสุข
ในสุดติ ท่องเที่ยวไปในภพนั้น ๆ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือน
มีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้วเลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้วไม่นาน
นัก ก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านบรรลุพระอรหัตผลแล้ว ระลึกถึงบุญกรรม เกิดโสมนัส เมื่อ
จะประกาศบุพพจิราปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ติสฺสสุตฺต** **โลกนาถสุตฺต**
ดังนี้. คำทั้งหมดนั้นมีอรรถตั้งทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสุปิฎฺฐิเถราปทาน

อัทธมเจลกเถราปทานที่ ๓ (๕๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผ้าเครื่องท่อน

[๕๕] เราเป็นคนเข็ญใจ สมควรได้รับความกรุณาอย่างยิ่ง ได้ถวายผ้าเครื่องท่อนแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าติสสะ ครั้นถวายผ้าเครื่องท่อนแล้ว บันเทิงอยู่ในสวรรค์ตลอดกัปหนึ่ง และเราได้ทำกุศล ในกัปทั้งหลายที่เหลือ

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผ้าใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผ้า.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิหลายครั้ง พระนามว่าสมันตาโอทนะ เป็นกษัตริย์จอมชน.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอัทธมเจลกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบอัทธมเจลกเถราปทาน

๕๓. อรรถกถาอัทธมเจลกเถราปทาน

อปทานของท่านพระอัทธมเจลกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ติสุตสุตาหํ ภควโต** ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ. ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ติสสะ** บังเกิดในเรือนของสกุลคนเจ้าใจ เพราะอกุศลกรรมอย่างหนึ่ง เจริญวัยแล้ว ฟังพระสัทธรรมเทศนา มีใจเลื่อมใส ได้ถวายผ้ากึ่งส่วนหนึ่งเพื่อทำจีวร. ด้วยปีติและโสมนัส นั้น ๆเอง ท่านทำกาละแล้วบังเกิดขึ้นสวรรค์ เสวยกามาพจรสมบัติ ๖ ชั้น จุติจากอัทธานั้นแล้ว เสวยจักรพรรดิสมบัติอันเป็นยอดแห่งมนุษย์สมบัติในมนุษย์ทั้งหลาย. ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดขึ้นสกุลมั่งคั่งสกุลหนึ่ง เจริญวัยแล้วฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดามีใจเลื่อมใส บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลังท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เมื่อจะประกาศบุพพ-
จิตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ติสุตสุตาหํ ภควโต** ดังนี้. คำทั้งหมด
นั้นมีอรรถตั้งขึ้นทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอัทธมเจลกเถราปทาน

สุจิตายกเถราปทานที่ ๔ (๕๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเข็ม

[๕๖] เมื่อก่อนเราเป็นช่างทองอยู่ในพระนครพันธุมะ อันประเสริฐสุด เราได้ถวายเข็มแด่พระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสตี ญาณของเราเสมอด้วยแก้ววิเชียรอันเลิศ เป็นเช่นนี้นั้นเพราะกรรม เราเป็นผู้ปราศจากราคะ พันวิเศษแล้วบรรลุถึงธรรมเป็นที่สิ้นอาสวะ ภพทั้งปวงทั้งที่เป็นอดีตอนาคตและปัจจุบัน เราค้นคว้า (พิจารณา) ได้ด้วยญาณ นี่เป็นผลแห่งการถวายเข็ม ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗ ครั้ง ทรงพระนามว่า วชิราสมะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนั้นแล.

ทราบว่ ท่านพระสุจิตายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย ประการฉะนี้แล.

จบสุจิตายกเถราปทาน

๕๔. อรรถกถาสุจิตายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระสุจิตายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **กมฺมาโรหิ ปุเร อาสี** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ บำเพ็ญพีชคือกุศลในระหว่าง ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **วิปัสสี** บังเกิดในตระกูลแห่งช่างทอง เพราะอุกกรรมอย่างหนึ่งที่ตนกระทำไว้ในระหว่าง ๆ ตัดรอน. เจริญวัยแล้ว ถึงความสำเร็จในศิลปะด้วยตนเอง ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้วมีใจเลื่อมใสได้ถวายเข็มสำหรับเย็บจีวร. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านเสวยทิพยสมบัติ ครั้นภายหลังเกิดในมนุษย์ เสวยสมบัติทั้งหลายมีจักรพรรดิสมบัติเป็นต้น เป็นผู้มียัญญาหลักแหลม มีญาณดังเพชรในภพที่ตนเกิดแล้ว ๆ. ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ท่านบังเกิดโดยลำดับ เจริญวัยแล้วมีทรัพย์มาก เกิดศรัทธามียัญญาหลักแหลม. วันหนึ่งท่านฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดา ส่งญาณไปตามกระแสแห่งธรรม ได้เป็นพระอรหันต์บนอาสนะที่ตนนั่งนั้นแล.

ท่านเป็นพระอรหันต์แล้วระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัสเมื่อจะประกาศปูพพจริตापทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **กมฺมาโรหิ ปุเร อาสี** ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **กมฺมาโร** ความว่า ช่างทองเป็นอยู่งอกงาม ถึงความเจริญไพบูลย์ด้วยการทำงาน มีการทำงานที่ทำด้วยเหล็กและการทำงานที่ทำด้วยโลหะเป็นต้น ความว่า ในกาลก่อน คือในกาลบำเพ็ญบุญ เราได้เป็นช่างทอง. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถดั่งที่นั่นแล.

จบอรรถกถาสุจิตายกเถราปทาน

คัมภีร์มัลลิกะเถราปทานที่ ๕ (๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายสตูปไม้หอม

[๕๖] เราได้ทำสตูปไม้หอมคลุม (ปิด) ด้วยดอกมะลิ อันสมควร แก่พระพุทธเจ้า ถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ ได้ถวายบังคมพระพุทธเจ้าอัครนายกของโลก เช่น กับทองคำนี้ค่า ผู้รุ่งเรื่องดังนิลอุบล แผดแสงดังพระอาทิตย์ ผู้องอาจดังพญาเสือโคร่ง ผู้ประเสริฐ มีชาติยิ่งเหมือนไกรสร ผู้เลิศกว่าสมณะทั้งหลาย ประทับนั่งแวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เราถวายบังคมพระบาทของพระศาสดาแล้ว บ่ายหน้าทางทิศ อุดรหลีกไป.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายของหอมและดอกไม้ ด้วยผลแห่งสักการะที่ทำแล้วในพระพุทธเจ้าโดยพิเศษนั้น เรา ไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๓๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๖ ครั้ง พระเจ้าจักรพรรดิเหล่านั้น มีพระนามเหมือนกันว่าเทวคันธะ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระคัมภีร์มัลลิกะเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย ประการฉะนี้แล.

จบคัมภีร์มัลลิกะเถราปทาน

๕๕. อรรถกถาคันธมาลียเถราปทาน

อปทานของท่านพระคันธมาลียเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สิทธุตตสฺส ภควโต** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า**สิทธัตถะ** บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง ได้เป็นผู้มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก. ท่านเลื่อมใสในพระศาสดา พอกพูนของหอมเป็นอันมาก มีจันทน์ กายาน การบูร และกฤษณาเป็นต้น สร้างสถูปหอมถวายพระศาสดา. ฉาบดอกมะลิไว้บนคันธสถูป และกระทำการนอบน้อมพระพุทธเจ้าด้วยองค์ ๘. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านจึงเสวยสมบัติในเทวคาและมนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดขึ้นเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา บวชแล้วไม่นานนัก ก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน จึงเกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปูพพจริตापทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สิทธุตตสฺส ภควโต** ดังนี้. คำนั้น ทั้งหมดมีอรรถตั้งทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาคันธมาลียเถราปทาน

ติปิฎกปิฎกที่ ๖ (๘๖)

ว่าด้วยผลแห่งการเก็บในแคฝอยทิ้ง

[๘๘] เมื่อก่อนเราเป็นพรานเนื้ออยู่ในชฎาใหญ่ เราเห็นไม้แคฝอยอันเขียวสด อันเป็นโพธิ์ ของพระผู้มีระภาคเจ้า พระนามว่าวิปัสสี จึงบูชาด้วยดอกไม้ ๓ ดอก.

เวลานั้น เราเก็บใบแคฝอยที่แห้ง ๆ ไปทิ้งในภายนอก เรากราบไหว้ไม้แคฝอย เหมือนถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี นายกของโลก ผู้บริสุทธิทั้งภายในภายนอก ผู้พ้นวิเศษแล้ว ไม่มีอาสวะ เฉพาะพระพักตร์ แล้วทำกาละณ ที่นั่นเอง.

ในกัปที่ ๘๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาไม้โพธิ์ใด ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาไม้โพธิ์พฤษ์ ใน กัปที่ ๓๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๓ ครั้ง ทรงพระนามว่าสมันตปาสาทิกะ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระติปิฎกปิฎกได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ ฉะนี้แล.

จบติปิฎกปิฎกที่ ๖

๘๖. อรรถกถาติปุปผิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระติปุปผิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **มิลลุตฺโต ปุเร อาตี** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ เพราะอกุศลบางอย่างตัดรอน ท่านจึงเกิดเป็นนายพรานเนืออยู่ในตระกูล นายพรานในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **วิปัสสี** ในกาลนั้น นายพรานนั้นเห็นต้นโพธิ์ ชื่อว่า **ปาณฺณิ** (ไม้แคฝอย) ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **วิปัสสี** มีใบอ่อนพร้อมพรั่ง มีสีเขียวสด มีรัศมีเขียวน่ารื่นรมย์ใจ จึงบูชาด้วยดอกไม้ ๓ ดอก เก็บใบแก่ทิ้งเสีย ใหว่ไม้แคฝอยมหาโพธิ์ คุงใหว่ในที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านจุติจากอัฐภพนั้นแล้ว เกิดในเทวโลก เสวยทิพยสมบัติแล้ว ๆ เล่า ๆ ในเทวโลกนั้น จุติจากเทวโลกนั้นแล้ว เกิดในมนุษย์ เสวยจักรพรรดิสมบัติในมนุษย์นั้น ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลเจริญวัยแล้ว ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดา ได้หทัยประกอบด้วยโสมนัส ละเรือนออกบวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านครั้นบรรลุความสำเร็จอย่างนี้ ระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปุพพจริตูปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **มิลลุตฺโต ปุเร อาตี** ดังนี้.

ในบทเหล่านั้น ชื่อว่า **มิลละ** เพราะไปคือถึงโดยมรรณะ. อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **มิลละ** เพราะค้นหาไปคือเป็นไป. ชื่อว่า **มิลลุตฺต** เพราะอยากได้ มักได้ ติดอยู่ในการฆ่าเนื้อ. เชื่อมความว่า เราได้เป็นพราน

เนื้อในป่าใหญ่ กล่าวคือ หมูไม้ ในกาลก่อน คือในสมัยที่เราบำเพ็ญ
บุญ. บทว่า ปาฐลึ หริตฺ ทิสฺวา ความว่า ชื่อว่า ปาฐลึ ไม้แคฝอย เพราะ.
ในต้นไม้นั้นมีพื้นมีสีแดงเป็นประการ. เรียกว่า ปาฐลึ เพราะมีดอกสีแดง.
อธิบายว่า เห็นต้นโพธิ์ ชื่อว่า ปาฐลึ มีสีเขียว เพราะมีใบเขียว คือมี
สีเขียว. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถตั้งทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาติปิฎกปิยเถราปทาน

มฐิปนิกิตถรอปทานที่ ๗ (๕๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายน้ำผึ้ง

[๕๕] ความยินดีเป็นอันมากแก่เรา เพราะได้เห็นพระผู้มี-

พระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ ผู้ประเสริฐกว่าบรรดาฤๅษี ผู้สมควรรับเครื่องบูชา ผู้ดับแล้ว เป็นมหานาค ผู้องอาจตั้ง ม้าอาชาไนย ผู้รุ่งโรจน์เหมือนดาวประกายพุกฤษ์ อันหมู่ เทวดานมัสการอยู่.

ในปัจฉิมสังตเสียงไม่อาภูล ญาณเกิดขึ้นแล้วในขณะนั้น เราได้ถวายน้ำผึ้งแด่พระศาสดาผู้เสด็จออกจากสมาธิ.

เรามีใจฟ่องใส ถวายบังคมพระบาทของพระผู้มีพระภาค- เจ้าพระนามว่าสิทธัตถะด้วยเศียรเกล้า แล้วบ้ายหน้ากลับไป ทางทิศประจิม.

ในกัปที่ ๓๔ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระราชอาษาพระนามว่า สุทัตสนะ ในกาลนั้น น้ำผึ้งออกจากรากไม้ไหลลงในโภชนา- หารของเรา ฝนน้ำผึ้งตกลง นี้เป็นผลแห่งบุญกรรม.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายน้ำผึ้งใด ในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้นเราไม่รู้จักเหตุเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายน้ำผึ้ง.

ในกัปที่ ๓๔ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง มีพระนามว่าสุทัตสนะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี พละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระมรุปิตกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบมรุปิตกเถรอปทาน

๕๗. อรรถกถามรุปิตกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระมรุปิตกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า วิเวเน กานเน
ทิสฺวา ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ บังเกิดในกำเนิดนายพราน
อาศัยอยู่ในป่าใหญ่. ในกาลนั้น ท่านได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
สิทธัตถะ ผู้เพียบพร้อมด้วยความยินดียิ่งในวิเวก ได้ถวายน้ำผึ้งมีรสอร่อย
แต่พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ผู้ออกจากสมาธิ. ก็ท่านมีใจเลื่อมใสในพระ-
ผู้มีพระภาคเจ้านั้น ถวายบังคมแล้วหลีกไป. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านเสวย
สมบัติ ท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธรูปบาทกาลนี้
บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา
บวชแล้ว ไม่นานก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลังท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะ
ประกาศบุพพจิตตอปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า วิเวเน กานเน ทิสฺวา ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า วิเวเน ความว่า ป่าที่แผ่ไปโดยพิเศษ
ชื่อว่า วิเวนะ อธิบายว่า ป่าที่ไปปราศ คือที่ปราศจากเสียง ช้าง ม้า รถ

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 345
และเสียงกลอง และปราศจากวัตถุคามและกิเลสคาม. เชื่อมความว่า ในป่า
ใหญ่ กล่าวคือป่าดงดิบ. บทว่า โอสธีว วิโรจนุตฺ ความว่า ชื่อว่า โอสธี
เพราะยังความอยากได้ปรารถนาของผู้ก่อสร้างภพให้สำเร็จ. ชน
ทั้งหลายอาศัยเหตุเกิดแห่งความรุ่งเรือง แล้วยกขึ้นให้สูง ย่อมถือเอาด้วย
การขึ้นของดวงดาวใด ดาวนั้น ชื่อว่า โอสธี เมื่อควรจะกล่าวว่า
โอสธีตารกา อิว วิโรจนุตฺ ย่อมไฟโรจน์จุดดวงดาวประจำรุ่ง แต่ท่านกล่าว
เสียว่า โอสธีว วิโรจนุตฺ เพื่อสะดวกแก่การประพันธ์คาถา. คำที่เหลือ
ในบททั้งปวงมีอรรถคั่นทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถารूपิณฑิกเถราปทาน

เสนาสนทายกเถรอปทานที่ ๘ (๕๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเครื่องลาดใบไม้

[๑๐๐] เราได้ถวายเครื่องลาดใบไม้ แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ และได้เอาเครื่องอุปการะและดอกโกศุมไปรยลงโดยรอบ.

เราได้เสวยผลอยู่ในถ้ำ (ห้อง) อันรื่นรมย์ควรค่ามากในปราสาท ดอกไม้มีค่ามากได้ตกลงบนที่นอนของเรา.

เราย่อมนอนบนที่นอนอันวิจิตรลาดด้วยดอกไม้ และฝนดอกไม้ตกลงบนที่นอนของเราในกาลนั้น.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายเครื่องลาดใบไม้ได้ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายเครื่องลาด ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗ ครั้ง พระนามว่าฐิตาสันถารกะ เป็นจอมแห่งชน อุบัติแล้วในกัปที่ ๕ แต่กัปนี้.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระเสนาสนทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบเสนาสนเถรอปทาน

๕๘. อรรถกถาเสนาทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระเสนาสนทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สิทฺฐตฺถ-
ถสุส ภควโต** ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญบุญญาธิการในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สิทธัตถะ** บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่ง
หนึ่ง เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา กระทำการนอบน้อมพระผู้มี-
พระภาคเจ้าผู้เสด็จถึงระหว่างป่า อันเป็นที่อยู่ของตน ได้ลาดเครื่องลาด
หญ้าถวาย. กระทำเขตกำหนดฝาโดยรอบแห่งที่ ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้า
ประทับนั่ง ได้กระทำการบูชาด้วย ดอกไม้. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านท่องเที่ยว
ไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวยสมบัติทั้งสอง ในพุทธรูปบาท-
กาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระ-
ศาสนา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของคน เกิดโสมนัส เมื่อจะ
ประกาศปุพพจริตาทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สิทฺฐตฺถถสุส ภควโต** ดังนี้.
คำทั้งหมดนี้มีอรรถตั้งทั้งนั้น เพราะมีนัยดังกล่าวไว้ในหนหลังแล.

จบอรรถกถาเสนาสนทายกเถราปทาน

เวยยาวัจจกเถราปทานที่ ๕ (๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งความเป็นไวยาวัจจร

[๑๐๑] ได้มีการประชุมใหญ่ (มหาสังนิบาต) แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี เราได้เป็นไวยาวัจจรผู้รับใช้ในกิจทุกอย่าง ก็โทษกรรมที่จะถวายเป็นพระสุตเจ้า ผู้แสวงหาคุณใหญ่ของเราไม่มี เรามีจิตผ่องใส ได้ถวายเป็นกมลพระบาทของพระศาสดา.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้กระทำไวยาวัจจร ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการทำไวยาวัจจร.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่าสุจินตियะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนั้นแล.

ทราบว่ ท่านพระเวยยาวัจจกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการฉะนี้แล.

จบเวยยาวัจจกเถราปทาน

๕๕. อรรถกถาเวຍยาวัจจกรเถรอปทาน*

อปทานของท่านพระเวຍยาวัจจกรเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **วิปสุตฺตสุต**
ภควโต ดังนี้.

อุบัติเหตุเป็นต้นของอปทานนั้น พึงทราบโดยนัยดังกล่าวแล้วใน
หนหลังนั้นแล.

จบอรรถกถาเวຍยาวัจจกรเถรอปทาน

๑. บาลีว่า เวຍยาวัจจกรเถรอปทาน

พุทธปัญญาภเถรอปทานที่ ๑๐ (๑๐๐)

ว่าด้วยผลแห่งการเป่าสังข์บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า

[๑๐๒] เราเป็นผู้เป่าสังข์บูชาแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
วิปัสสี เป็นผู้ประกอบการบำรุงพระสุตเจ้า ผู้แสวงหาคุณ
ใหญ่เป็นนิตย์.

เราเห็นผลการบำรุงพระโลกนาถผู้คงที่ ดนตรี ๖ หมั้น
ห้อมล้อมเราทุกเมื่อ.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราบำรุงพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้แสวง
หาคุณใหญ่ ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผล
แห่งการบำรุง.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๖ ครั้ง
ทรงพระนามว่ามหานินโฆสะ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระพุทธปัญญาภเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบพุทธปัญญาภเถรอปทาน

๑๐๐. อรรถกถาพุทธปฎฐากเถราปทาน

อปทานของท่านพระพุทธปฎฐากเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **วิปสสิสฺส ภควโต** ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปสสิ บังเกิดในตระกูลคนป่าสังข์ เจริญวัยแล้วได้เป็นผู้ฉลาดในศิลปะ คือในการเป่าสังข์ของตน. ท่านเป่าสังข์ถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าตลอดกาลเป็นนิตย์ แล้วบูชาด้วยเสียงสังข์นั่นเอง. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ท่านได้มีชื่อเสียงกึกก้องบันลือลั่นปรากฏไปทั่วทุกสถาน. ในพุทธปรมาทกาลนี้ บังเกิดในตระกูลที่ปรากฏแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว ปรากฏโดยชื่อว่า **มธุสฺสระ** ดังนี้ เลื่อมใสในพระศาสดา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์. ภายหลังท่านปรากฏชื่อว่า **มธุรสฺสเถระ** ดังนี้.

วันหนึ่ง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปูพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **วิปสสิสฺส ภควโต** ดังนี้. คำนั้นท่านได้กล่าวแล้วในหนหลังนั่นแล. บทว่า **อโหสิ สงฺขมโก** ความว่า ชื่อว่า สังขะ เพราะชุดด้วยดีไป. อธิบายว่า ท่องไปในที่สุดแห่งน้ำในสมุทร. ชื่อว่า สังขมกะ ผู้เป่าสังข์นั้นทำเสียงให้กึกก้อง อธิบายว่า เรานั้นได้เป็นผู้เป่าสังข์นั่นเอง. คำที่เหลือในบททั้งปวง มีอรรถตั้งทั้งนั่นแล.

จบอรรถกถาพุทธปฎฐากเถราปทาน

จบอรรถกถาสุชาวรรคที่ ๑๐

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สุธิปัตถกเถราปทาน ๒. สุปัสสิยเถราปทาน ๓. อัฏฐมเจตก-
เถราปทาน ๔. สุจิตตยถกเถราปทาน ๕. คันธมาลียเถราปทาน ๖. ติปุป-
ฝิยเถราปทาน ๗. มธุปิณฑกเถราปทาน ๘. เสนาสนทายกเถราปทาน
๙. เวยยาวัจจกเถราปทาน ๑๐. พุทธฐูปัญญาเถราปทาน

ท่านประกาศกาลาไว้ ๖๐ กาลาด่วน.

จบสุธาวรรคที่ ๑๐

อนึ่ง รวมวรรคมี ๑๐ วรรค คือ

พุทธวรรคที่ ๑ สีหาสนิยวรรคที่ ๒ สุภูติวรรคที่ ๓ กุณฑชาน-
วรรคที่ ๔ อุपालิยวรรคที่ ๕ วิชนิยวรรคที่ ๖ สกจิตคณิยวรรคที่ ๗
นาคสมาลวรรคที่ ๘ ติมิรปุฝิยวรรคที่ ๙ เป็น ๑๐ ทั้งสุธาวรรค.

รวมกาลาได้ ๑,๔๕๕ กาลา.

จบหมวด ๑๐ แห่งพุทธวรรค

จบหมวด ๑๐๐ ที่ ๑

ภิกขทวยีวรรคที่ ๑๑

ภิกขทวยกเถรอปทานที่ ๑ (๑๐๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายภิกษาทัฬหีหนึ่ง

[๑๐๑] เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า ผู้มีพระฉวีวรรณดั่งทอง สมควร
รับเครื่องบูชา เสด็จออกจากป่าอันสงัด จากค้นหาเครื่อง
ร้อยรัดมาสู่ความดับ จึงถวายภิกษาทัฬหีหนึ่ง แต่พระพุท
เจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ ผู้มีปัญญา ผู้สงบระงับ ผู้แก้แค้น
มาก ผู้คงที่.

เราตามเสด็จพระองค์ ผู้ทรงยังมหาชนให้ดับ เรามีความ
ยินดีเป็นอันมาก ในพระพุทเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์พระอาทิตย์.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายภิกษา.

ในกัปที่ ๘๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗ ครั้ง มี
พระนามเหมือนกันว่ามหาเรณู ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗
ประการ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระภิกขทวยกเถระได้กล่าวคาถานี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบภิกขทวยกเถรอปทาน

ภิกขทวยีวรรคที่ ๑๑

๑๐๑. อรรคถาภิกขาทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระภิกขาทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สุวรรณวณฺณํ สมพุทฺธํ** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระชินเจ้าผู้ประเสริฐองค์ก่อน ๆ สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สิทธัตถะ** บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เพียบพร้อมด้วยทรัพย์สมบัติ เกิดศรัทธาเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สิทธัตถะ** ออกจากวิหารเสด็จเที่ยวบิณฑบาตอยู่ มีใจเลื่อมใสได้ถวายอาหาร. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับอาหารนั้นแล้ว ตรัสอนุโมทนาแล้วเสด็จหลีกไป. ด้วยกุศลนั้นนั้นแล ท่านดำรงอยู่จนตลอดอายุ ในที่สุดแห่งอายุ บังเกิดในเทวโลก เสวยกามาวจรสมบัติ ๖ ชั้นในเทวโลกนั้น ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เกิดศรัทธาบวชแล้ว ไม่นานก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพจิราปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สุวรรณวณฺณํ สมพุทฺธํ** ดังนี้. คำนั้นทั้งหมดมีนัยดังกล่าวแล้วนั้นแล. บทว่า **ปวรา อภินิกขนฺตุ** ความว่า ชื่อว่า **ปวระ** เพราะพึงยินดี คือพึงปรารถนา อธิบายว่า ออกจากที่อันเป็นที่น่ารื่นรมย์ใจ คือจากที่อันเป็นที่สงัดโดยพิเศษ. ตัณหาท่านเรียกว่า **วานะ** ในบทว่า **วานา นิพฺพานมากตํ** นี้ ชื่อว่า **นิพพาน**

๑. บาลีว่า ภิกขทายกเถราปทาน.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 355

เพราะออกจากค้นหา ชื่อว่า วานะ นั้น อธิบายว่า กระทำค้นหาชื่อว่า
วานะ แล้วละกิเลสทั้งปวงบรรลุพระนิพพาน. บทว่า กัญจฺญุภิกขุํ ทตฺวาน
ความว่า ทัพพีอันบุคคลพึงถือเอาตัวฝ่ามือ. ชื่อว่า ภิกขา เพราะขอ
เอาด้วยทัพพี, อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า ภิกขา เพราะอันบุคคลพึงกิน คือ
พึงภิกษาโดยพิเศษ. ภิกษาอันบุคคลถือเอาด้วยทัพพี ชื่อว่า กัญจฺญุภิกขา
อธิบายว่า ให้ภัดด้วยทัพพี. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาภิกษาทายกเถราปทาน

ญาณสัจญิกเถรปาทานที่ ๒ (๑๐๒)

ว่าด้วยผลแห่งการยังจิตให้เลื่อมใสถวายบังคม

[๑๐๔] เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า ผู้มีพระฉวีวรรณดั่งทอง ผู้
องอาจดุจม้าอาชาไนย ดังช้างมาดั่งคะตกมัน ๓ ครั้ง ผู้แสวง
หาคุณยิ่งใหญ่ ทรงยังทิศทั้งปวงให้สว่างไสว เหมือนพญารัง
มิดอกบาน เป็นเชษฐบุรุษของโลก สูงกว่านระ เสด็จดำเนิน
ไปในถนน.

ยังจิตให้เลื่อมใสในพระญาณ ประนมอัญชลี มีจิตเลื่อม
ใส มีใจโสมนัส ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนาม
ว่าลัทธิตถะ.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกขเลย นี่เป็นผลแห่งสัจญญาในพระ-
ญาณ.

ในกัปที่ ๗๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๖ ครั้ง
มีพระนามว่านรุตตมะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เรารู้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระญาณสัจญิกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบญาณสัจญิกเถรปาทาน

๑๐๒. อรรถกถาญาณสัจญญิกเถราปทาน

อปทานของท่านพระญาณสัจญญิกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สุวรรณวณฺณํ สมพุทฺธํ** ดังนี้.

อะไรเป็นอุบัติเหตุ ? พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมาธิใน พระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพาน ในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สิทธัตถะ** บังเกิด ในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้วเกิดศรัทธา มีความเอื้อเฟื้อ มีความ อาลัยในการฟังพระสัทธรรม ส่งญาณไปตามกระแสพระธรรมเทศนาของ พระผู้มีพระภาคเจ้า เลื่อมใสญาณของพระผู้มีพระภาคเจ้า เพราะความที่ ตนเป็นผู้หนักในเสียง กระทำการนอบน้อมด้วยองค์ ๕ และองค์ ๘ แล้ว หลีกไป. ท่านจุติจากอัทธานั้นแล้ว เกิดในเทวโลก เสวยทิพยสมบัติ ในภกามาวจรเทวโลกนั้น จุติจากเทวโลกนั้น เกิดในมนุษย์โลก เสวย จักรพรรดิสมบัติเป็นต้น อันเป็นเลิศในมนุษย์โลกนั้น ในพุทธรูปบาท- กาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่งอันสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ เจริญ วัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะ ประकाศบุพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สุวรรณวณฺณํ สมพุทฺธํ** ดังนี้. คำนั้นมีอรรถดังกล่าวแล้วนั้นแล. บทว่า **นิสภานนินฺย** ยถา ความว่า เป็นโคผู้องอาจประเสริฐกว่าโคตั้งแสนตัว. ชื่อว่า **นิสภานนินฺย** เพราะเป็นโคผู้ประเสริฐและสูงสุด. อธิบายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ย่อม

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 358

เป็นเหมือนโคผู้ตัวประเสริฐจะนั้น. ท่านกล่าวไว้อย่างนั้น ด้วยอำนาจ
ปัญญา รู้กันตามวิสัยแห่งโลก เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าหาผู้เปรียบมิได้.
คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาญาณสังยุตติกเถราปทาน

อุปปลหัตถิยเถรอปทานที่ ๓ (๑๐๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกอุบลกำมือหนึ่ง

[๑๐๕] ในกาลนั้น เราเป็นช่างดอกไม้อาศัยอยู่ในนครทิวรา ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากธุลี พระนามว่าลัทธัตถะ อันชาวโลกบูชา.

มีจิตเลื่อมใสใสมันธ ได้ถวายดอกอุบลกำมือหนึ่ง เราอุบัติในภพใด ๆ เพราะผลของกรรมนั้น.

เราได้เสวยผลอันน่าปรารถนา ที่ตนทำไว้แล้วในปางก่อน แวดล้อมด้วยพวกนักมวยชั้นเยี่ยม นี่เป็นผลแห่งสัตถุญาของตน.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปใกล้เคียงที่ ๕๔ เว้นกัปปัจจุบัน. ได้เป็นพระราชา ๕๐๐ ครั้ง มีพระนามเหมือนกันว่านัชชุปมะ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิัญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุปปลหัตถิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้.

จบอุปปลหัตถิยเถรอปทาน

๑๐๓. อรรถกถาอุปปลหัตถิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระอุปปลหัตถิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ติวราย นิวาสิหิ** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลไว้ในพระชินวรพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สิทธัตถะ** บังเกิดขึ้นตระกูลแห่งช่างดอกไม้ เจริญวัยแล้ว ชายดอกไม้เป็นอันมาก เลี้ยงชีพด้วยการงานแห่งช่างดอกไม้เป็นอยู่. ภายหลังวันหนึ่ง ท่านถือเอาดอกไม้เที่ยวไป เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้ากำลังเสด็จเที่ยวไป เหมือนแก้วมณีที่มีค่ามาก บูชาด้วยดอกอุบลแดง ท่านจูดิจจากอัทธานั้นแล้ว ด้วยบุญกรรมนั้นนั่นเอง เสวยบุญสมบัติในสุคติ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูล เจริญวัยแล้ว เกิดศรัทธา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปูพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ติวราย นิวาสิหิ** ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ติวรา** ความว่า นครที่สร้างโดยปิดการสัญจรไปมา รวม ๓ ครั้ง เราอยู่ในติวรานครนั้น คือมีการอยู่เป็นปกติ นั้น หรืออยู่ในเรือน อันเป็นที่อยู่ของตน. บทว่า **อโหสิ มาลิโก ตทา** ความว่า ในกาลนั้น คือในสมัยเป็นที่บำเพ็ญบุญสมภารเพื่อประโยชน์แก่พระนิพพาน กระทำการค้าขายเลี้ยงชีพ เหมือนช่างดอกไม้ คือนายมาลาการ เก็บดอกไม้ฉะนั้น. บทว่า **ปุပ္พหตุตมทาสหิ** ความว่า เราเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สิทธัตถะ** ได้ถวายกำดอกอุบลบูชา. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอุปปลหัตถิยเถราปทาน

ปทปุชกเถราปทานที่ ๔ (๑๐๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกมะลิ

[๑๐๖] เราได้ถวายดอกมะลิแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า
สิทธัตถะ ดอกมะลิ ๗ ดอกเราไปรยลงใกล้พระบาทด้วย
ความยินดี.

ด้วยกรรมนั้น วันนี้เราได้ครอบงำทั้งนระและเทวดาแล้ว เรา
ทรงกายอันมีในที่สุดอยู่ในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราบูชาพระพุทธรเจ้าด้วยดอกไม้ใด
ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาด้วย
ดอกไม้.

ในกัปที่ ๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๓ ครั้ง
มีพระนามว่าสมันตคันธะ ครอบครองแผ่นดินมีสมุทรสาคร ๔
เป็นที่สุด เป็นจอมหมู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปทปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปทปุชกเถราปทาน

๑๐๔. อรรถกถาปทบุชกเถราปทาน

อปทานของท่านพระปทบุชกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สิทธุตตสฺส ภควโต** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ สัมมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สิทธัตถะ** บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา บวชเอาบาทมุลของพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยดอกมะลิ. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวยสักกสมบัติ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้วเจริญวิปัสสนา ดำรงอยู่ในพระอรหัตผล.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพริตยาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สิทธุตตสฺส ภควโต** ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ชาติปุพฺพมทาสหิ** ความว่า เมื่อควร จะกล่าวว่า **ชาติสุมนปุพฺผิ อทาสิ** อหิ ให้ลบ สุมนศัพท์เสีย เพื่อสะดวกแก่การประพันธ์คาถา. ท่านบังเกิดโดยชาติในที่นั้น เบิกบานอยู่ ชื่อว่า **สุมนะ** เพราะทำความดีใจ คือโสมนัสแก่ชนทั้งหลาย ชื่อว่า **ปุพฺพะ** เพราะอรรถว่า แยมบาน คือคลี่บาน ชื่อว่า **สุมนปุพฺพะ** เพราะเป็นดอกไม้ที่แยมบานด้วยดี อธิบายว่า เราได้บูชาดอกมะลิเหล่านั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สิทธัตถะ**. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาปทบุชกเถราปทาน

มุกฺขสิปปผิยเถราปทานที่ ๕ (๑๐๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกมะลิ

[๑๐๗] ในกาลนั้น เราเป็นนายมาลาการมีชื่อว่าสุทัสสนะ ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากธุลี เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระ.

เรามีจักขุบริสุทธิ มีใจโสมนัส ถี้อดอกมะลิไปบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้มีจักขุทิพย์ มีมัชยัสถ์.

ด้วยพุทธบูชานี้ และด้วยการตั้งจิตไว้ เราไม่เข้าถึงทุกติเลย ตลอดแสนกัป.

ในกัปที่ ๓๖ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๖ ครั้ง มีพระนามเหมือนกันว่าเทพอุตตระ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิบัติมกิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมุกฺขสิปปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบมุกฺขสิปปผิยเถราปทาน

๑๐๕. อรรถกถามุฏฐิปุเปยิเถราปทาน

อปทานของท่านพระมุฏฐิปุเปยิเถระ มีคำเริ่มต้นว่า สุทสุตโน นาม นามน ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ บังเกิดในตระกูลช่างดอกไม้ เจริญวัยแล้วถึงความสำเร็จในศิลปะของตน วันหนึ่ง เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วมีใจเลื่อมใส โปรยดอกมะลิซ้อน แทบบาทมูลของพระผู้มีพระภาคเจ้า บูชาด้วยมือทั้งสอง ด้วยกุศลสมภารนั้น ท่านท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวยสมบัติทั้งสอง ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา ด้วยอำนาจวาสนาในกาลก่อน บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพริตยาปทาน จึงกล่าวว่า สุทสุตโน นาม นามน ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สุทสุตโน ความว่า ชื่อว่า สุทฺถสนะ เพราะอรรถว่า คุณงามด้วยความงามแห่งรูปตั้งฐาน ที่สูงและอ้วนพอม อธิบายว่า เราได้เป็นนามาลาการ (ช่างดอกไม้) นามว่า สุทฺถสนะ ตามนาม ได้บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ด้วย ดอกมะลิซ้อน. คำที่เหลือในบททั้งปวง มีอรรถคั้นทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถามุฏฐิปุเปยิเถราปทาน

อุทกปุชกเถราปทานที่ ๖ (๑๐๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายนํ้า

[๑๐๘] ข้าพระองค์ ได้เห็นพระสัมพุทธเจ้ามีพระฉวีวรรณดังทอง
ผู้รุ่งเรืองดังกองไฟ เหมือนพระอาทิตย์ เป็นที่รองรับเครื่อง
บูชาเสด็จไปในอากาศ.

จึงเอามือทั้งสองกอบนํ้าแล้วโยนขึ้นไปในอากาศ พระ-
พุทธเจ้ามหาวิระมีพระกรุณาในข้าพระองค์ ทรงรับไว้.

พระศาสดามีพระนามว่าปทุมุตตระ ประทับยืนอยู่ใน
อากาศทรงทราบความดำริของข้าพระองค์ จึงได้ตรัสพระคาถา
เหล่านี้ว่า

ด้วยการถวายนํ้านี้และด้วยเกิดปีติ เขาจะไม่เข้าถึงทุกติ
เลยในแสนกัป ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมสัตว์ เชษฐบุรุษ
ของโลกผู้ปราศก ด้วยกรรมนั้น ข้าพระองค์ละความแพ้
และความชนะแล้ว บรรลุถึงฐานะอันไม่หวั่นไหว.

ในกัปที่ ๖,๕๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง
มีพระนามว่าสหัสสราช เป็นจอมชน ปกครองแผ่นดิน
มีสมุทรสาคร ๔ เป็นที่สุด.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุทกปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉนี้แล.

จบอุทกปุชกเถรอปทาน

๑๐๖. อรรถกถาอุทกปุชกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระอุทกปุชกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า สุวณฺณวณฺณํ
สมฺพุทฺธิ์ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้สั่งสมกุศลที่ตนบำเพ็ญในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
บำเพ็ญบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า ปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนมีตระกูล
แห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว รู้ถึงกุศลกรรมและอกุศลกรรม เลื่อมใส
ในพระรัศมีมีวรัณะ ๖ ที่ชานออกของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
ปทุมุตตระ กอบนํ้าบูชาด้วยมือทั้งสอง. ท่านเลื่อมใสยิ่ง บังเกิดในเทพ
ชั้นดุสิตเป็นต้น ด้วยโสมนัสนั้นแล เสวยทิพยสมบัติ และภายหลังเสวย
มนุษย์สมบัติ ในพุทธูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูล บรรลุ
นิภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา บวชแล้วไม่นานก็ได้เป็นพระ-
อรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เมื่อจะประกาศ
ปุพฺพจริตาปทาน จึงได้กล่าวคำมีอาทิว่า สุวณฺณวณฺณํ สมฺพุทฺธิ์ ดังนี้.
คำนั้นท่านได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล. เณยโสท่านเรียกว่า ฆตตะ ใน
บทว่า ฆตาสนฺว ชลิตํ นี้. ที่เกี่ยวข้องกัน คือที่รองรับเปรียง เพราะ-

ฉะนั้น ชื่อว่า ฆตาสนะ ได้แก่ ไฟ. อีกอย่างหนึ่ง ธรรมชาติโดยย่อมน
คือบริโภคสิ่งนั้น เหตุนั้น สิ่งนั้น ชื่อว่า ฆตาสน์ คือ ไฟนั่นเอง
อธิบายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรุ่งเรืองอยู่คจกกองเพลิง เหมือน
เมื่อไฟลุกลามมา เปลวไฟก็รุ่งโรจน์อย่างยิ่งฉะนั้น. บทว่า อาทิตตว
ฆตาสน์ ความว่า เครื่องสักการบูชา ท่านเรียกว่า หุตะ ที่เป็น
ที่รองรับวัตถุที่เขานำมาบูชา คือบูชาสักการะ เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า
ฆตาสนะ เชื่อมความว่า เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า ผู้มีวรรณะ
คุณวรรณะแห่งทอง รุ่งโรจน์ด้วยมหาปฐิสลักษณะ ๓๒ มีมณฑลแห่ง
รัศมีด้านละวา เหมือนพระอาทิตย์รุ่งโรจน์อยู่ เสด็จไปอยู่ในกลางหา
อันหาร่องรอยมิได้. คำที่เหลือมีอรรถตี้นทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอุทกปุชกเถราปทาน

นพมาลียเถรอปทานที่ ๗ (๑๐๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายพัดดอกอ้อ

[๑๐๕] เมื่อพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ เชนฐบุรุษของโลก
ผู้คงที่ สงบระงับ มั่นคง ประทับนั่งบนเครื่องลาดหญ้า.

เราเอาดอกอ้อมาผูกเป็นพัด แล้วน้อมถวายแด่พระพุทธ-
เจ้าผู้เป็นจอมสัตว์ ผู้คงที่.

พระสัพพัญญูผู้นำของโลก ทรงรับพัดแล้ว ทรงทราบ
ความดำริของเรา ได้ตรัสพระคาถานี้ว่า

กายของเรา ดับ (ร้อน) แล้ว ความเร่าร้อนไม่มี ฉันทิ
จิตของท่านจงหลุดพ้นจากกองไฟ ๓ กอง ฉันทินัน.

เทวดาบางเหล่าที่อาศัยต้นไม้อยู่ มาประชุมกันทั้งหมด
ด้วยหวังว่าจักได้ฟังพระพุทธพจน์อันยังทายกให้ยินดี.

พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่ง ณ ที่นั้น แวดล้อมด้วยหมู่
เทวดา เมื่อจะทรงยังทายกให้รื่นเริง จึงได้ตรัสพระคาธา
เหล่านี้ว่า

ด้วยการถวายพัดนี้ และด้วยการตั้งจิตไว้ ผู้นี้จักได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิมีพระนามชื่อว่าสุพพตะ ด้วยกรรมที่เหลื่อ
นั้น อันกุศลมูลตกเตือนแล้ว จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
มีพระนามว่ามาลุตตะ.

ด้วยการถวายพัดนี้ และด้วยการนับถืออันไพบุลย์ ผู้นี้จะ
ไม่เข้าถึงทุกดินแดนกัป ในกัปที่ ๓ หมื่นจักเป็นพระเจ้าจักร-

พรรดิ ๓๘ ครั้ง มีพระนามว่าสุพพะตะ ใน ๒๕,๐๐๐กัป
จักเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๘ ครั้ง มีพระนามว่ามาตุตะ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระนพมาลียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบนพมาลียเถรอปทาน

จบภารวารที่ ๗

๑๐๗. อรรถถานพมาลียเถรอปทาน

อปทานของท่านพระนพมาลียเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตร-
พุทธสุต ดังนี้.

พระเถระเมื่อนั้น ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระชินเจ้าผู้ประเสริฐ
องค์ก่อน ๆ สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในชาติเป็น
อนก ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ บังเกิด
ในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้วอยู่ครองเรือน เห็นโทษในกาม
ละเรือนบวชเป็นดาบสอยู่ในป่าหิมวันต์ เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ตถาคต
ก็เลื่อมใส ลาดเครื่องลาดหญ้า กระทำพัคฺฉิณีด้วยดอกไม้้อพดถวย
พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ประทับนั่งอยู่ ณ ที่นั้น. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับ
แล้ว ได้กระทำอนุโมทนา เพื่อทรงอนุเคราะห์แก่ท่าน. ด้วยบุญกรรม

นั่น ท่านท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ละเว้นความกระวนกระวายและความร่ำร้อนในภพที่ตนเกิดแล้ว ๆ ได้รับความสุขทางกายและทางจิต เสวยสุขเป็นอเนก ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดาด้วยกำลังแห่งวาสนาในกาลก่อน บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุพกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปุพพจริยาปทาน จงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปทุมุตตรพุทธสฺส** ดังนี้. คำนั้นท่านกล่าวไว้ในหนหลังนั้นแล้ว.

บทว่า **นพะ** ในบทว่า **นพมาลี คเหตุวาน** เชื่อมความว่า ชื่อว่า **นพะ** เพราะไม่มีแก่นเป็นไม้น้อยเบาพร้อมกว่าลำไม้ไผ่ ระเบียบคือดอกแห่งไม้้อ ชื่อว่า **นพมาละ** เราได้สร้างพัคฺวิชนีด้วยระเบียบไม้้อนั้น. ชื่อว่า **วิชนี** เพราะเป็นเครื่องพัคฺให้เกิดลม. เราได้น้อมนำพัคฺวิชนีนั้นเข้าไปถวายพระพุทธเจ้าแล้ว. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถานพมาลียเถราปทาน

จบอรรถกถาภาณวารที่ ๗

อาสนุปฏิญญาภกเถราปทานที่ ๘ (๑๐๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายอาสนะทอง

[๑๑๐] ข้าพระองค์เข้าป่าชฎสังคเสียง ไม่อาภูด ได้ถวายอาสนะทองแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าอตตทัตสี ผู้คงที่.

ข้าพระองค์ถือดอกไม้กำมือหนึ่ง แล้วทำประทักษิณพระองค์ เข้าไปเฝ้าพระศาสดาแล้ว กลับมุ่งหน้าไปทางทิศอุดร.

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมสัตว์ เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระ ด้วยกรรมนั้น ข้าพระองค์ยอมยงตนให้ดับถอนภพได้ทั้งหมดแล้ว.

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ ข้าพระองค์ได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น ข้าพระองค์ไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายอาสนะทอง.

ในกัปที่ ๗๐๐ กัปแต่กัปนี้ ข้าพระองค์ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์ พระนามว่าสันนิพาปะกะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอาสนุปฏิญญาภกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบอาสนุปฏิญญาภกเถราปทาน

๑๐๘. อรรถกถาอาสนุปฏิฐาหกเถราปทาน*

อปทานของท่านพระอาสนุปฏิฐาหกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า กานนั
วนโมคคัลลห ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าอัสสชิ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง
อยู่ครองเรือน เห็นโทษในการอยู่ครองเรือน ละการครองเรือนออกบวช
เป็นดาบส อยู่ ณ ป่าหิมวันต์ เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จถึงที่นั้น
เลื่อมใส ได้ถวายสัหาสนะ. ถือน้ำค้ำดอกไม้อุปมาบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า
ผู้ประทับนั่ง ณ ที่นั้น กระทำประทักษิณพระองค์แล้วหลีกไป. ด้วย
บุญกรรมนั้น ท่านท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ม
ีตระกูลสูงได้เพียบพร้อมด้วยทรัพย์สมบัติ ในภพที่ตนเกิดแล้ว ๆ ในกาล
อื่นคือในพุทธรูปปาตกาลนี้ ท่านบังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญ
วัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านได้เป็นพระอรหันต์ ระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส
เมื่อจะประกาศบุพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า กานนั วนโมคคัลลห
ดังนี้. คำทั้งหมดนี้มีอรรถกถาทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอาสนุปฏิฐาหกเถราปทาน

๑. บาลีว่า อาสนุปฏิฐาหกเถราปทาน.

พิพาทิทยกเถรอปทานที่ ๕ (๑๐๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมันมือเสือ

[๑๑๑] เราอยู่ในเครื่องลาดโบไม้ ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ ในกาลนั้น (ถ้า) เราอยากอาหารก็มักนอนเสียว เราขูดจาวมะพร้าว มันอ่อน มันมือเสือ และมันนกมาไว้ เรานำเอาผลพุทรา ไม้รักดำ ผลมะตูม มาจัดแจงไว้.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ทรงรู้แจ้งโลก สมควรรับเครื่องบูชา ทรงทราบความดำริของเราแล้ว เสด็จมาสู่สำนักของเรา เราได้เห็นพระองค์ผู้มหานาค ประเสริฐกว่าเทวดา เป็นนราสภ เสด็จมาแล้ว จึงหยิบเอามันมือเสือ มาใส่ลงในบาตร.

ในกาลนั้น พระสัพพัญญูมหาวิรเจ้า จะทรงยังเราให้ ยินดีจึงเสวย ครั้นเสวยเสร็จแล้ว ได้ตรัสพระคาถานี้ว่า

ท่านยังจิตให้เลื่อมใสแล้ว ได้ถวายมันมือเสือแก่เรา
ท่านจะไม่เข้าถึงทุกคติตลอดแสนกัป.

ภพที่สุดย่อมเป็นไปแก่เรา เราถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว
เราทรงกายที่สุดไว้ในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนาม
ว่าสุเมขลิมะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระพิฬาทิทยกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบพิฬาทิทยกเถระอปทาน

๑๐๕. อรรถกถาพิฬาทิทยกเถระอปทาน*

อปทานของท่านพระพิฬาทิทยกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า หิมวณุต-
ตาวีฑูเร ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระชินเจ้าผู้ประเสริฐองค์
ก่อนๆ สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้นๆ ใน
กาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนมี
ตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว อยู่ครองเรือน เห็นโทษในการ
อยู่ครองเรือนนั้น ละการครองเรือน บวชเป็นดาบสอยู่ ณ ป่าหิมวันต์
เป็นผู้มักน้อยสันโดษอย่างยิ่ง ยังอัศภาพให้เป็นไปด้วยกรรมอันขุนมัว
อยู่. ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสด็จไปยังป่าหิมวันต์นั้น เพื่อ
อนุเคราะห์ท่าน. ท่านเห็นพระองค์แล้วเลื่อมใส ถวายบังคมแล้วถือเอา
เกลือที่เกิดใกล้ฝั่งทะเลเกลี่ยลงในบาตร. พระตถาคตเมื่อยังท่านให้โสมนัส
เพื่ออนุเคราะห์แก่ท่าน จึงได้เสวยสิ่งนั้น. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่าน
จตุจากอัศภาพนั้นแล้ว เสวยสมบัติทั้งสองในเทวคาและมนุษย์ทั้งหลาย
ในพุทธูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว
เลื่อมใสในพระศาสนา บวชในพระศาสนา ไม่นานนักก็ได้เป็นพระ-
อรหันต์.

๑. บาลีว่า พิฬาทิทยกเถระอปทาน.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 375

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงกุศลกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อ
จะประกาศบุพพจริยาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **หิมวตฺตฺสาวิฑูเร** ดังนี้
คำนั้นทั้งหมดมีอรรถง่ายทั้งนั้น เพราะมีนัยดังกล่าวไว้ในหนหลัง.
เหง้ามันและมันอ่อนเป็นต้น เป็นชื่อของเหง้าในดินนั้น ๆ นั้นเองแล.

จบอรรถกถาพิลาติทายกเถราปทาน

เรณुปุชกเถราปทานที่ ๑๐ (๑๑๐)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาดอกกระถินพิมาน

[๑๑๒] เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้ามีพระฉวีวรรณดังทองคำ มีพระรัศมีเปล่งปลั่ง ดุจพระอาทิตย์ยังทิศทั้งปวงให้สว่างไสว ดังพระจันทร์วันเพ็ญ.

อันพระสาวกทั้งหลายแวดล้อม ดุจแผ่นดินอันแวดล้อมด้วยสาคร จึงถือเอาดอกกระถินพิมานไปบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกกระถินพิมานใด ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๔๕ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์มีพระนามว่า เรณู สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเรณุปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบเรณุปุชกเถราปทาน

๑๑๐. อรรถกถาเรณุปุชกเถราปทาน

อปทานของท่านพระเรณุปุชกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สุวรรณวณฺณํ สมุพฺพุฑฺธํ** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภารไว้ในพระชินเจ้าผู้ประเสริฐองค์ก่อน ๆ สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **วิปัสสี** บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา บรรลุนิติภาวะแล้ว เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าโชติช่วงอยู่ประคองกองเพลิง มีใจเลื่อมใสถือเอาเกสรดอกกระถินพิมานบูชา. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงกระทำอนุโมทนา.

ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านจุติจากอภัพพนั้นแล้ว ท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวยสมบัติทั้งสอง เป็นผู้อันเขาบูชาแล้ว ในที่ทั้งปวง ในภพที่ตนเกิดแล้ว ๆ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดขึ้นเรือนมีตระกูล บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา ด้วยกำลังแห่งวาสนาของตน บวชในพระศาสนาไม่นานนัก ก็ได้เป็นพระอรหันต์ เห็นบุญกรรมของตนด้วยทิพยจักขุ เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพจिताปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สุวรรณวณฺณํ สมุพฺพุฑฺธํ** ดังนี้. คำนั้นมีอรรถดังกล่าวแล้วในหนหลังแล. บทว่า **สตรฺสีว ภาณฺวมํ** ความว่า รังสี คือรัศมี มีประมาณ ๑๐๐ คือมีร้อยเป็นประมาณ ของพระอาทิตย์ใดมีอยู่ พระอาทิตย์นั้น ชื่อว่า มีรัศมีกำหนดตั้งร้อย. ท่านกล่าว **สตรฺสี** เพื่อสะดวกแก่การประพันธ์คาถา. อธิบายว่า มีรัศมีหลายร้อยหลายแสน รัศมีท่านเรียกว่า **ภาณฺ** (พระอาทิตย์), แสงคือ รัศมีของผู้ใดมีอยู่ ผู้นั้นชื่อว่า ผู้มีรัศมี

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 378

ความว่า เราได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าวิปัสสี ผู้เป็นค้ำ
พระอาทิตย์ กล่าวคือผู้มีรัศมี ถือเอาเศรศดอกกระถินพิมาน ปลูกสร้าง
ทำการบูชา. คำที่เหลือมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาเรณุปุชกเถราปทาน

จบอรรถกถาวรรคที่ ๑๑

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้

๑. ภิกขาทายกเถราปทาน ๒. ฉญาณสังญญิกเถราปทาน ๓. อุปล-
หัตถิยเถราปทาน ๔. ปทปุชกเถราปทาน ๕. มุฏฐิปปุฝิยเถราปทาน
๖. อุทกปุชกเถราปทาน ๗. นพมาลียเถราปทาน ๘. อาสนุปัฏฐาย-
เถราปทาน ๙. พิพาลิตายกเถราปทาน ๑๐. เรณุปุชกเถราปทาน.

มีคาถา ๖๖ คาถา.

มหาปรีวารวรรคที่ ๑๒

มหาปรีวารเถรอปทานที่ ๑ (๑๑๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผ้าทิพย์

[๑๑๑] ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี เชษฐ-
บุรุษของโลก เป็นนระผู้องอาจ กับภิกษุสงฆ์ ๖๘,๐๐๐ เสด็จ
เข้าไปสู่พันธุมวิหาร.

เราออกจากนครแล้ว ไปไปที่ทีปเจดีย์ ได้เห็นพระพุทธร-
เจ้าผู้ปราศจากฐลี สมควรรับเครื่องบูชา.

พวกยักษ์ในสำนักของเรา มีประมาณ ๘๔,๐๐๐ บำรุงเรา
โดยเคารพ ดังหมู่เทวดาชาวไตรทศบำรุงพระอินทร์โดยเคารพ
ฉะนั้น.

เวลานั้น เราถือผ้าทิพย์ออกจากที่อยู่ ไปถวายอภิวัต
ด้วยเศียรเกล้า และได้ถวายผ้าทิพย์นั้น แต่พระพุทธรเจ้า.

โอ พระพุทธรเจ้า โอ พระธรรม โอ พวกเราถึงพร้อมด้วย
พระศาสดาหนอ แผ่นดินนี้หวั่นไหวแล้ว ด้วยอนุภาพแห่ง
พระพุทธรเจ้า.

เราเห็นความอัศจรรย์อันไม่เคยมี ขนพองสยองเกล้านั้น
แล้ว จึงยังจิตให้เลื่อมใสในพระพุทธรเจ้าผู้เป็นจอมสัตว์ ผู้
คงที่.

เรานั้นครั้งยังจิตให้เลื่อมใส และถวายผ้าทิพย์แต่พระ-
ศาสดาแล้ว พร้อมทั้งอำมาตย์และบริวารชน ยอมนับถือ
พระพุทธรเจ้าเป็นสรณะ.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๑๕ แต่กัปนี้ได้เห็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๖ ครั้ง มีพระนามว่าวาหนะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมหาปริวารเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้.

จบมหาปริวารเถรอปทาน

มหาปริวารวรรคที่ ๑๒

๑๑๑. อรรถกถามหาปริวารกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระมหาปริวารกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า วิปสุตินาม ภควา ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสร้างสมอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็น

๑. บาลีเป็น มหาปริวารเถรอปทาน.

ประจำเสมอ ในเวลาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **วิปัสสี** บังเกิด
ขึ้น ท่านได้เกิดในกำเนิดยักษ์ มียักษ์จำนวนหลายแสนเป็นบริวาร เสวย
ทิพย์สุขอยู่ ณ เกาะเล็ก ๆ แห่งหนึ่ง. ก็แลที่เกาะนั้น มีวิหารอันประดับ
ประดางดงามด้วยพระเจดีย์อยู่หลังหนึ่ง. พระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสด็จไปที่
วิหารนั้น. ครั้งนั้นแล หัวหน้ายักษ์มองเห็นว่าพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น
เสด็จไปที่วิหารนั้น จึงถือผ้าทิพย์หลายผืน ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า
แล้ว บูชาด้วยผ้าทิพย์ทั้งหลาย ยักษ์พร้อมด้วยบริวารได้ถึงพระพุทธเจ้า
เป็นสรณะแล้ว. ด้วยบุญกรรมนั้น เขาพร้อมด้วยบริวารจตุจากที่นั่นแล้ว
ได้ไปบังเกิดในเทวโลกบ้าง มนุษยโลกบ้าง เสวยความสุขอันมีใน
กามาวจร ๖ ชั้น ในกาลต่อมา คือในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาเกิดในเรือน
ที่มีสกุล พอบรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดาจึงบวช ไม่นาน
เท่าไรนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านได้ระลึกถึงบุญกรรมของตนเองแล้ว บังเกิด
ความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศติมาแล้วใน
กาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **วิปัสสี** นาม ภควา ดังนี้. ในคำเริ่มต้น
นั้น มีอธิบายว่า ชื่อว่า **วิปัสสี** เพราะอรรถว่า ย่อมเห็นพระ-
ปรมัตถธรรมอย่างพิเศษ คือพระนิพพาน. อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **วิปัสสี**
เพราะอรรถว่า ย่อมเห็นโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ มีสติปัญญา
เป็นต้น ทุกอย่างได้ชัดเจน. อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **วิปัสสี** เพราะอรรถว่า
ย่อมเห็นสัตว์ที่ควรเพื่อการตรัสรู้มีประการต่าง ๆ มากมาย แยกเป็น

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 382

พวก ๆ. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า วิปัสสีพระองค์นั้น ได้
เสด็จไปยังพระวิหาร อันเป็นสถานที่ที่ควรแก่การบูชา ประจำเกาะ. คำ
ที่เหลือในที่ทุกแห่งมีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาหาปริวารเถราปทาน

อุ้มงคลเถราปทานที่ ๒ (๑๑๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดนตรีเครื่อง ๕

[๑๑๔] พระชินวรพระนามว่าอัทธทัสสี เษษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระ เสด็จออกจากพระวิหารแล้ว เสด็จเข้าไป ใกล้สระน้ำ พระผู้มีพระภาคสัมพุทธเจ้าทรงทรงสนานและ ดื่มแล้ว ทรงห่มจีวรผืนเดียวเฉยงพระอังสะ ประทับยืน เหลียวดูทิศน้อยใหญ่อยู่ ณ ที่นั้น ในกาลนั้น เราเข้าไปใน ที่อยู่ ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นำกของโลก เรามีจิต รำเริงโสมนัส ได้ปรบมือ เราประกอบการฟ้อน การขับร้อง และดนตรีเครื่อง ๕ ถวายพระองค์ผู้โชติช่วงดังดวงอาทิตย์ ส่องแสงเรืองเหลืองดังทองคำ เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ คือ ความเป็นเทวดา หรือมนุษย์ ในกำเนิดนั้น ๆ ย่อมครอบงำ สัตว์ทั้งปวง ยศของเรามีไพบุลย์ ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ผู้บุรุษอาชาไนย ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ผู้อุดมบุรุษ พระองค์ ผู้เป็นมุณี ทรงยังพระองค์ให้ยินดีแล้ว ทรงยังผู้อื่นให้ยินดีอีก เล่า เรากำหนดถือเอาแล้ว นั่งแล้ว ทำความรำเริง มีวัตร อันดี บำรุงพระสัมพุทธเจ้าแล้ว เข้าถึงชั้นดุสิต ในกัปที่ ๑,๖๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิหลายครั้ง มีพระนาม เหมือนกันว่า ทวินวเอกจินติตะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีผละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสุมังคลเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสุมังคลเถรอปทาน

๑๑๒. อรรถกถาสุมังคลเถรอปทาน

อปทานของท่านพระสุมังคลเถระมีคำเริ่มต้นว่า **อตฺตทสุตี** ชินวโร
ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้บำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์
ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้น จะสร้างสมอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ
ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **อตฺตทสุตี** ท่านได้เกิดเป็น
รุกขเทวดาประจำอยู่ ณ ที่ใกล้สระแห่งหนึ่ง. สมัยนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า
เสด็จออกจากพระวิหาร มีพระประสงค์จะทรงน้ำ จึงเสด็จไปยังฝั่งแห่ง
สระนั้น ทรงทรงน้ำที่สระนั้นแล้ว มีจิวรห่มชั้นเดียว ประทับยืนคล้าย
พรหม งามรุ่งโรจน์ คล้ายพระอาทิตย์ทอแสง และคล้ายรูปเปรียบที่ทำ
ด้วยทองคำฉะนั้น. ครั้งนั้น เทพบุตรนั้น เกิดความโสมนัสยกมือประนม
กระทำความชื่นชมแล้ว และได้นำเพลงและดนตรีทิพย์ของตนมาทำการ
บรรเลงถวาย ด้วยบุญกรรมนั้น เทพบุตรนั้นจึงได้เสวยสวรรค์สมบัติ
และมนุษย์สมบัติมากมาย ในกาลอื่นต่อมา คือในพุทธรูปบาทกาลนี้ จึง

ได้บังเกิดในเรือนที่มีสกุล พอบรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา จึงได้บวช ไม่นานเท่าไรนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ภายหลังท่านได้ระลึกถึงบุญกรรมแล้ว เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้พระพุดิมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **อตุตทสฺสึ ชินวโร** ดังนี้. ในคำเริ่มต้นนั้น มีอรรถาธิบายว่า ชื่อว่า อตุตทสฺสึ เพราะอรรถว่า เห็น คือเห็นแจ้งซึ่งปรมัตถธรรม ได้แก่ พระนิพพาน. หรืออีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่าอตุตทสฺสึ เพราะอรรถว่า มีปกติ เล็งเห็นประโยชน์คืออริยสัจ ๔ ที่มีแก่สัตว์ทั้งปวง. ชื่อว่า ชินะ เพราะอรรถว่า ได้ชนะแล้ว กำลังชนะ และจักชนะกิเลสทั้งหลาย. ชื่อว่า วระ เพราะอรรถว่า อันปวงสัตว์อยากได้ คือปรารถนาที่จะได้, พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ชื่อว่า อตุตทสฺสึ ด้วย ชื่อว่า ชินะ ด้วย ชื่อว่า วระ ด้วย ดังนั้นจึงรวมเรียกว่า **อตุตทสฺสึชินวระ**. บทว่า **โลกเชฏฺโฐ** มีวิเคราะหฺว่า ชื่อว่า โลก เพราะอรรถว่า ย่อมแตกสลาย คือเสื่อมไป, อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า โลก เพราะอรรถว่า ผู้ที่จะบรรลุดังฝั่ง พระพุทธเจ้าเป็นต้น ย่อมเห็น คือ ปรากฏได้ชัด (แก่พระพุทธเจ้า). โลกทั้ง ๓ อย่าง รวมเรียกว่าโลก. ว่าด้วยอำนาจเอกเสสสมาส ควรจะเรียกว่า **โลกา** แต่ท่านเรียกว่า **โลโก** พระพุทธเจ้า ชื่อว่า **โลกเชษฐ์** เพราะเป็นผู้ประเสริฐ ของชาวโลก, พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เป็นผู้ประเสริฐของชาวโลก คือเป็นผู้องอาจ. คำที่เหลือในที่ทุกแห่งมีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาสุมังคลเถราปทาน

สธมคณินิยเถราปทานที่ ๓ (๑๑๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถึงศาสดาเป็นสธม

[๑๑๕] สงครามปรากฏแก่ท้าวเทวราชทั้งสอง (พญายักษ์) กอง
ทัพประชิดกันเป็นหมู่ ๆ เสียงอันดังกึกก้องได้เป็นไป.

พระศาสดาพระนามว่าปทุมุตตระ ทรงรู้แจ้งโลก สมควร
รับเครื่องบูชา ประทับยืนอยู่ในอากาศ ทรงยังมหาชนให้เกิด
สังเวช.

เทวดาทิ้งปวงมีใจยินดีต่างวางเกราะและอาวุธ ถวาย
บังคมพระสัมพุทธเจ้า รวมเป็นอันเดียวกันได้ในขณะนั้น.

พระศาสดาผู้ทรงอนุเคราะห์ ทรงรู้แจ้งโลก ทรงทราบ
ความดำริของเราแล้ว ทรงเปล่งวาจาสัตบุรุษ ทรงยังมหาชน
ให้เย็นใจว่า

ผู้เกิดเป็นมนุษย์มีจิตประทุษร้าย เบียดเบียนสัตว์เพียง
ตัวหนึ่ง จะต้องเข้าถึงอบายเพราะจิตประทุษร้ายนั้น.

เปรียบเหมือนช้างในค่ายสงคราม เบียดเบียนสัตว์เป็น
อันมาก ทำนทั้งหลายจงดับ (ระงับ) จิตของตน อย่าเดือด
ร้อนบ่อย ๆ เลย.

แม้พวกเสนาของพญายักษ์ทั้งสอง ได้ประชุมกัน นับถือ
พระโลกเชษฐผู้คงที่เป็นอันดี เป็นสธม.

ส่วนพระศาสดาผู้มีพระจักขุ ทรงยังหมู่ชนให้ยินยอมแล้ว
ทรงฟังดูในเบื้องบนจากเทวดาทิ้งหลาย บ่ายพระพักตร์ทาง
ทิศอุดรเสด็จกลับไป.

เราได้นับถือพระองค์ผู้จอมสัตว์ผู้คงที่เป็นสรวงก่อนใคร ๆ
เราไม่ได้เข้าถึงทุกติเลยตลอดแสนกัป.

ใน ๓ หมื่นกัปแต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๖ ครั้ง
มีพระนามว่ามหาจุนทิกิ และพระนามว่าเรตสกะ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสรณคมนิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสรณคมนิยเถราปทาน

๑๑๓. อรรถกถาสรณคมนิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระสรณคมนิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า อุภินัน
เทวราชูณิ ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสร้างสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ ในเวลาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
ปทุมุตตระ บังเกิดขึ้น ท่านรูปนี้ได้เกิดเป็นจอมเทพประจำป่าหิมวันต์.
สมัยหนึ่ง เมื่อจอมเทพนั้น ตระเตรียมเพื่อจะทำสงครามระหว่างยักษ์กับ
จอมเทพฝ่ายอื่น พวกบริวารของยักษ์มากมายประมาณได้ ๒,๐๐๐ คน

ต่างก็ถือโล่และอาวุธเป็นต้นเข้าประชิดเพื่อจะทำสงครามกัน. ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตระ ได้ทรงบังเกิดความกรุณา ในสัตว์เหล่านั้น จึงเสด็จไปยังสถานที่นั้นโดยทางอากาศ แล้วทรงแสดง ธรรมให้แก่หมู่จอมเทพพร้อมด้วยบริวาร ในกาลนั้น หมู่จอมเทพทั้งปวง นั้น ต่างก็พากันทิ้งโล่และอาวุธ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วย ความเคารพนับถือเป็นอย่างมาก แล้วได้ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ. หมู่ จอมเทพเหล่านั้นได้ถึงสรณะที่ ๑ คือพระพุทธเจ้านี้แล. ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลกหลายครั้ง ได้เสวยสมบัติ ทั้งสองแล้ว ครั้นในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดมาในเรือนที่มีสกุล เจริญวิญญูแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระ- อรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านได้ระลึกถึงกุศลในกาลก่อนได้ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าว คำเริ่มต้นว่า อูภินฺนํ เทวราชูณํ ดังนี้. ในคำเริ่มต้นนี้มีอรรถาธิบายว่า จอมยักษ์ทั้งสอง ไม่ปรากฏชื่อและโคตร เหมือนสุจิตโสมยักษ์ ชรโสม- ยักษ์ อาพวกยักษ์ ท้าวกุมภีร์ และท้าวภูเวรเป็นต้น เมื่อจะแสดงอ้างถึง โดยประการอื่น ท่านจึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า อูภินฺนํ เทวราชูณํ ดังนี้.

บทว่า สงฺคามิ สมฺปญฺญีโต ความว่า ชื่อว่า สงคราม เพราะ อรรถว่า เป็นสถานที่กลืนกินขึ้นดี คือเข้าไปประชิดเพื่อการทะเลาะวิวาท สงครามนั้นมีการเตรียม (ล่วงหน้า) เป็นอย่างดี คือเตรียมที่จะยึด ในสถานที่แห่งหนึ่ง. บทว่า อโหติ สมฺปพฺยุพฺโห ความว่า เป็นกอง เข้าไปประชิดใกล้อย่างพร้อมเพรียง.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 389

บทว่า สิวะเชติ มหาชนิ ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่ง
ในอากาศแล้วยังหมู้อภัยเหล่านั้น ให้เกิดความสลัดใจด้วยพระธรรมเทศนา
อริยสัจ ๔ ได้แก่ทรงให้ถือเอา คือให้ทราบ ให้ตรัสรู้ ด้วย ทรงชี้แจง
ถึงโทษ. คำที่เหลือในที่ทุกแห่งมีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาสรรณคมนิยเถราปทาน

เอกาสนียเถราปทานที่ ๔ (๑๑๔)

ว่าด้วยผลแห่งการเอาตนตรีประโคมบูชาไม้โพธิ์

[๑๑๖] ในกาลนั้น เราเป็นท้าวเทวราชมีนามชื่อว่าวรุณะ พร้อม
ด้วยยาน พลทหารและพาหนะ บำรุงพระสัมพุทธเจ้า.

เมื่อพระโลกนาถพระนามว่า อัลดทัสสี ผู้สูงสุดกว่าสัตว์
เสด็จนิพพานแล้ว เราได้ถือเอาตนตรีทั้งปวงไปประโคมไม้
โพธิ์อันอุดม.

เราประกอบด้วยการประโคม การพ้อนรำ และกังสดาล
ทุกอย่าง บำรุงไม้โพธิ์พฤษ์อันอุดมดั่งบำรุงพระสัมพุทธเจ้า
เฉพาะพระพักตร์.

ครั้นบำรุงโพธิ์พฤษ์อันงอกขึ้นที่ดินดีมรสด้วยรากนั้นแล้ว
นั่งคู์บัลลังก์ แล้วทำกาลกิริยา ณ ที่นั่นเอง.

เราปรารถนด้วยกรรมของตน เลื่อมใสในโพธิ์พฤษ์อันอุดม
ได้อุบัติยังชั้นนิมมานรดีด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้น.

นักคนตรี ๖ หมื่น แวดล้อมเราทุกเมื่อ เป็นไปในภพน้อย
ใหญ่ ทั้งในมนุษย์และในเทวดา.

ไฟ ๓ กองของเราดับแล้ว ภพทั้งปวงเราถอนขึ้นได้แล้ว
เราทรงกายอันมีในที่สุดไว้ ในศาสนาของพระสัมมาสัม-
พุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอม-
กษัตริย์ ๓๔ ครั้ง มีพระนามชื่อว่าสุพาหุ ทรงสมบุรณ์ด้วย
แก้ว ๗ ประการ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระเอกาสนียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบเอกาสนียเถรอปทาน

๑๑๔. อรรถกถาเอกานียเถรอปทาน

อปทานของท่านพระเอกาสนียเถระ มีคำเริ่มต้นว่า วรุโณ นาม
นามน ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสร้างแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
เป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า อตถทัสสี
ท่านได้เกิดเป็นจอมเทพชื่อว่า วรุณะ. วรุณเทพนั้นเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า
แล้ว มีจิตใจเลื่อมใส จึงพร้อมด้วยบริวารพากันบำรุงบูชาด้วยของหอม
และระเบียบดอกไม้เป็นต้น และด้วยเพลงขับ. ในกาลอื่นต่อจากนั้นมา
เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว เขาพร้อมด้วยบริวารได้นำ
เครื่องดนตรีทุกชิ้นและผู้แสดงดนตรีมา ทำการแสดงยังที่ตัมมหาโพธิ์ของ
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น คล้ายกับแสดงต่อพระพักตร์พระพุทธเจ้า
ฉะนั้น. ด้วยบุญนั้นเขาจุติจากเทวโลกชั้นนั้นแล้ว มาบังเกิดในนิมมาน-
รติเทวโลก. ครั้นเขาได้เสวยสวรรค์สมบัติอย่างนี้แล้ว ต่อมาได้เป็นมนุษย์

ในหมู่มนุษย์ ก็ได้เสวยจักรพรรดิสมบัติอีก พอมาในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้มาเกิดในเรือนที่มีสกุล บรรลุนิติภาวะแล้ว จึงได้บวชในพระศาสนา ของพระศาสดา ต่อกาลไม่นานนักก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์.

ภายหลังท่านได้ระลึกถึงกรรมของตน รู้ถึงกรรมนั้นตามความเป็นจริงแล้ว เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติ มาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **วรุโณ นาม นามน** ดังนี้. ในคำเริ่มต้นนั้น มีการเชื่อมความว่า ในเวลาที่เราได้บูชาพระพุทธรเจ้า และต้นโพธิ์เพื่อการตรัสรู้พร้อมนั้น เราได้เป็นจอมเทพนามว่า **วรุณะ**. พึงทราบอรรถวิเคราะห์ในบทว่า **ธรรณิรุฬาทป** ดังนี้ ชื่อว่า **ธรรณิ** เพราะรองรับซึ่งต้นไม้ เกรือเถา ภูเขาและรัตนะ ๗ ประการเป็นต้นไว้ได้, ชื่อว่า **ธรรณิรุหะ**. เพราะงอกงามตั้งมั่นอยู่บนพื้นแผ่นดินนั้น, ชื่อว่า **ปาทโป** เพราะคุณน้ำได้จากทางราก, อธิบายว่า ย่อมคูดกินน้ำที่รดแล้วทางราก ได้แก่ย่อมแผ่สแห่งอาโปไปไปตามลำต้น กิ่งและก้านของต้นไม้. เชื่อมความว่า ต้นโพธิ์นั้นคูดกินน้ำทางรากงอกงามตั้งอยู่บนแผ่นดิน. บทว่า **สกกมุมาภิรทุโธ** มีการเชื่อมความว่า ด้วยกุศลกรรมของตน จึงยินดี เลื่อมใส คือเลื่อมใสในต้นโพธิ์อันอุดมแล. คำที่เหลือในที่ทุกแห่งมีเนื้อ ความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาเอกาสนียเถราปทาน

สุวรรณปุเปยยเถราปทานที่ ๕ (๑๑๕)

ว่าด้วยผลแห่งการโปรยดอกไม้ทอง ๖ ดอก

[๑๑๗] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี เชนฐบุรุษของโลก

ประเสริฐกว่านระ ประทับนั่งแสดงอมตบทแก่หมู่ชนอยู่.

เราฟังธรรมของพระองค์ผู้เป็นจอมสัตว์ ผู้คงที่แล้ว ได้
โปรยดอกไม้ทอง ๔ ดอก บูชาแต่พระพุทธเจ้า.

ดอกไม้ทองนั้น กลายเป็นหลังคาทองบังร่มตลอดทั่วบริษัท
ในกาลนั้น รัศมีของพระพุทธเจ้าและรัศมีทองรวมเป็นแสง
สว่างอันไพบูรณ์.

เรามีจิตเบิกบานใจ เกิดโสมนัส ประนมกรอัญชลี
เกิดปีติ เป็นผู้นำความสุขในปัจจุบันมาให้แก่ชนเหล่านั้น.

เราทูลวิงวอนพระสัมพุทธเจ้า และถวายบังคมพระองค์
ผู้มีวัตรอันงาม ยังความปรารถนาให้เกิดขึ้นแล้ว กลับเข้า
สู่ภพของตน.

ครั้งกลับเข้าสู่ภพแล้ว ยังระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประ-
เสริฐสุดอยู่ ด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้น เราได้เข้าถึงชั้นดุสิต.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ทองใด ด้วยกรรมนั้นเราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๓๔ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๖ ครั้ง
ทรงพระนามว่าเนมิสมมต มีพระพลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสุวรรณปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสุวรรณปุปผิยเถรอปทาน

๑๑๕. อรรถกถาสวรรณปุปผิยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระสุวรรณปุปผิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า วิปสฺสตี
นาม ภควา ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์
ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสร้างสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
เป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า วิปสฺสตี
ท่านได้เกิดเป็นกมุฏฐกเทพบุตร ณ สถานที่แห่งหนึ่ง ได้ฟังธรรมของ
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นแล้ว มีจิตเลื่อมใสบูชาด้วยดอกไม้ ๔ ดอก
ดอกไม้เหล่านั้น ได้กลายเป็นพาดานทองคำปกคลุมบนอากาศ รัศมี
แห่งทองคำ กับรัศมีแห่งพระสีระของพระพุทธเจ้า ได้รวมเป็นอัน
เดียวกันแล้ว กลายเป็นแสงสว่างอย่างมหาศาล. เทพบุตรนั้นมีความ
เลื่อมใสเป็นอย่างยิ่งนัก แม้ไปถึงภพที่อยู่ของตนแล้ว ก็ยังระลึกถึงอยู่เป็นนิตย์
ด้วยบุญกรรมนั้น เทพบุตรนั้นท่องเที่ยวไปในสุคติทั้งหลาย มีสวรรค์

ชั้นดุสิตเป็นต้นอยู่นั้นแหละ ได้เสวยทิพยสมบัติแล้ว มาในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้เกิดในเรือนที่มีสกุล พอได้บรรลุนิติภาวะแล้ว ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดา ได้บวชถวายชีวิตในพระศาสนา ไม่นานนัก ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติก่อน ในกาลก่อน จึงกล่าวคำเป็นต้นว่า **วิปสฺสตี นาม ภควา** ดังนี้. คำเริ่มต้นนั้นได้มีเนื้อความตามที่ได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล.

บทว่า **ปาโมชฺช ชนยิตฺวาน** ความว่า ยังปีติอันมีกำลังให้เกิดขึ้นแล้ว คือ ให้เกิดความเป็นผู้มีใจเป็นของตน. จุจในประโยคเป็นต้นว่า ความปราโมทย์ ความรื่นเริง ความบันเทิง การยิ้ม การยิ้มแย้ม ความปลื้มใจ ความยินดี ความเป็นผู้มีใจเป็นของตน. คำที่เหลือในที่ทุกแห่ง มีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาสวรรณปุပ္ผิยเถราปทาน

จิตกပ္พกเถราปทานที่ ๖ (๑๑๖)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดนตรีและดอกไม้

[๑๑๘] ข้าพระองค์เป็นรุกขเทวดา พร้อมด้วยอำมาตย์และบริวาร
อยู่ที่ไม้เกด เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าลชชี ผู้เป็น
เผ่าพันธุ์ของโลก ปรีนิพพานแล้ว.

ข้าพระองค์มีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้ไปสู่พระจิตกาธาร
ประโคมดนตรี ณ ที่นั้น โปรยของหอมและดอกไม้บูชา.

ข้าพระองค์มีจิตเลื่อมใสโสมนัส ทำการบูชาที่พระจิต-
กาธาร ให้อาหารพระจิตกาธารแล้วกลับมาสู่ภพของตน.

ข้าพระองค์เข้าไปในภพแล้ว ยังระลึกถึงการบูชาพระ-
จิตกาธาร ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมสัตว์เชษฐบุรุษของโลก
ประเสริฐกว่านระ ด้วยกรรมนั้น.

ข้าพระองค์ได้สวयสมบัติในเทวดาและมนุษย์แล้ว ละ
ความชนะและความแพ้แล้ว บรรลุถึงฐานะอันไม่หวั่นไหว.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ ข้าพระองค์บูชาพระจิตกาธารด้วย
ดอกไม้ดี ด้วยกรรมนั้น ข้าพระองค์ไม่รู้จักทุกข์เลย นี่เป็น
ผลแห่งการบูชาพระจิตกาธาร.

ในกัปที่ ๒๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๖ ครั้ง
มีพระนามชื่อว่าอุคคตะ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระจิตกปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบจิตกปุชกเถรอปทาน

๑๑๖. อรรถกถาจิตกปุชกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระจิตกปุชกเถระ อันมีคำเริ่มต้นว่า วสามิ
ราชายตเน ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ เบื้องหน้าแต่ที่ได้เกิดแล้วในภพ จะสร้างสมแต่บุญอัน
เป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนาม
ว่า สิขิ ได้เกิดเป็นรุกขเทวดาอยู่ประจำไม้เถก ในระหว่างนั้น ได้ฟังธรรม
ร่วมกับพวกเทวดา เลื่อมใสแล้ว เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานแล้ว
ตนพร้อมกับบริวารช่วยกันถือของหอม เทียน รูป ดอกไม้ และเกรี
เป็นต้น ไปยังสถานที่ประชุมเพลิงพระบรมศพของพระผู้มีพระภาคเจ้า
แล้ว บูชาด้วยเทียนเป็นต้นแล้ว ก็บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น
ด้วยดนตรีและสังคีตนาฏนาถ. ตั้งแต่นั้นมา ถึงตนเองจะกลับไปยังภพ
ของตนแล้วก็ตาม ยังคงระลึกถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าเหมือนเดิม คล้ายกับ
ว่ากำลังถวายบังคมอยู่เฉพาะพระพักตร์. ด้วยบุญนั้นนั้นแหละ เทพบุตร
นั้นมีจิตเลื่อมใส จุตจากต้นเถกไปเกิดยังภพภูมิภพคุณิตเป็นต้น เสวย
ทิพยสมบัติแล้ว ต่อแต่นั้น (ก็ได้มาเกิด) ในมนุษย์ เสวยมนุษย์สมบัติ
ในพุทธบูชากาลนี้ เขาได้มาเกิดในเรือนที่มีสกุล พอบรรลุนิติภาวะ

แล้ว มีจิตเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงบวชในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านได้ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติกมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า วสามิ ราชายตเน ดังนี้. บทว่า ราชายตเน ได้แก่ ที่อยู่ของพวกเทวดา ชื่อราชายตนะ. อีกอย่างหนึ่ง คำว่า ราชายตนะนั้น เป็นชื่อของต้นไม้. บทว่า ปรินิพพุเต ภควติ เชื่อมความว่า ในเวลาดับขันธปรินิพพานไม่มีอะไรเหลือโดยรอบ แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นเผ่าพันธุ์แห่งโลก พระนามว่า สิขี ผู้ปรินิพพานแล้ว. บทว่า จิตกั อคมาสมหิ วิเคราะห์ว่า ชื่อว่า จิตะ เพราะเป็นสถานที่ที่พวกคนก่อทำให้เป็นกองด้วยไม้หอม มีไม้จันทน์ ไม้กฤษณา ไม้เทพทาโร ไม้การบูร และไม้กระวาน เป็นต้น. จิตะนั้นแหละ เป็นจิตกะ. อธิบายว่า ข้าพเจ้าได้ไปยังที่ใกล้จิตกาธาร เพื่อบูชาจิตกาธารด้วยความเคารพในพระพุทธรเจ้า. เมื่อจะแสดงถึงหน้าที่ที่ตนไปกระทำในที่นั้น จึงกล่าวคำเป็นต้นว่า ตูริยิ ตตุถ วาเทตฺวา ดังนี้. คำที่เหลือทั้งหมดนั้น บัณฑิตพอจะรู้ได้เองโดยง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถาจิตกปุชกเถราปทาน

พุทธสัญญาเถราปทานที่ ๗ (๑๑๗)

ว่าด้วยผลแห่งประกาศพุทธานุภาพ

[๑๑๕] เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ผู้เลิศในโลก ทรงปลงพระชนมายุสังขารนั้น พื้นแผ่นดินและน้ำก็หวั่นไหว ฟ้ำกัคะนอง แม้ภพของเรา ที่ทั้งสูงใหญ่และกว้างขวางอัน ประดับตกแต่งดีแล้ว ก็หวั่นไหว ในขณะที่พระพุทธรเจ้าทรง ปลงพระชนมายุ.

เมื่อภพหวั่นไหวแล้ว ความสะดุ้งกลัวก็เกิดขึ้นแก่เราว่า ความหวั่นไหวเกิดขึ้นเพื่ออะไรหนอ แสงสว่างอันไพบูรณ์ ได้มีแล้ว.

ท้าวเวสวัณมา ณ ที่นี้แล้ว ยังเทพบุตรให้หายความเศร้า โศกว่า สัตว์ไม่มีภัย ท่านทั้งหลายจงมีความตั้งใจเคารพ เถิด.

และกล่าวว่า โอ พระพุทธรเจ้า โอ พระธรรม โอ พวกเราถึงพร้อมด้วยสัตตคุณอันหนอ เมื่อพระพุทธรเจ้าอุบัติ แผ่นดินก็หวั่นไหวดังนี้ ครั้นประกาศพระพุทธานุภาพแล้ว ให้เทพบุตรบันเทิงอยู่ในสวรรค์ตลอดกัป เราได้ทำกุศลแล้ว.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้สัญญาใดในกาลนั้น ด้วย สัญญานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งสัญญาใน พระพุทธรเจ้า.

ในกัปที่ ๑๔ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ประเสริฐ มีนามชื่อว่าสมิตะ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระพุทธสัมมุตตะระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบพุทธสัมมุตตะระอปทาน

๑๑๗. อรรถกถาพุทธสัมมุตตะระอปทาน

อปทานของท่านพระพุทธสัมมุตตะระ อันมีคำเริ่มต้นว่า ยทา
วิปัสสี โลกคุโค ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระ
องค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสร้างสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ
นิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
วิปัสสี ท่านได้เกิดเป็นเทพบุตรอยู่ในภุมมัญญวิมานแห่งหนึ่ง. เวลานั้น
เป็นเวลาซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า วิปัสสี ทรงปลงอายุสังขาร.
ครั้งนั้นหมื่นแห่งโลกธาตุทั้งสิ้น พร้อมทั้งสาครและภูเขา ก็เกิดการ
หวั่นไหวเดือนต้น. ในครั้งนั้น ถึงภพของเทพบุตรนั้นก็พลอยหวั่นไหว
ไปด้วย. ในขณะนั้น เทพบุตรองค์นั้นเกิดความสงสัยคิดว่า ปฐพีเกิด
ความหวั่นไหวเพราะอะไรหนอ ก็ทราบว่าพระพุทธเจ้าทรงปลงอายุสังขาร
จึงเกิดความเศร้าโศกโทมนัสเป็นการใหญ่. ครั้งนั้น ท้าวเวสวัณ
มหาราช จึงเสด็จมาปลอบใจเทพบุตรนั้นว่า อย่าคิดไปเลย. ด้วยบุญ

อันนั้น พอเทพบุตรนั้นจูดิจากภพนั้นแล้ว ได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลก และมนุษย์โลก มาในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในเรือนที่มีสกุล บรรณุนิติภาวะแล้ว จึงละเพศมาราวาสบวช ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านได้ระลึกถึงบุญกรรมของตนเองได้ เกิดความโสมนัส เมื่อประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า ยथा วิปสฺส โลกฺโค ดังนี้. บทว่า อายุสังขาร-โมสฺสชฺชึ มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่าอายุ เพราะคุ้มครองรักษาสัตว์ทั้งหลายไว้รอบด้าน, สังขารของอายุ คือความเป็นกอง ชื่อว่าอายุสังขาร. ความว่า สละ ละ วาง อายุสังขารนั้นเสียได้. ในการปลงอายุสังขารนั้น. เชื่อมความว่า แผ่นดินแสนจักรวาลทั้งสิ้น อันประกอบด้วยน้ำและประดับด้วยสาครแห่งน้ำ ได้หวั่นไหวแล้ว.

บทว่า โอตฺถ วิตุตฺถ มยฺหึ ความว่า ภพของข้าพเจ้าสูงใหญ่ กว้างขวาง สวยงาม วิจิตร สะอาด บริสุทธิเป็นอย่างดี งดงามประดับด้วยรัตนะ ๗ ประการมากมาย ได้หวั่นไหวแล้ว คือหวั่นไหวไปทั่ว. คำที่เหลือในที่ทุกแห่งมีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาพุทธสังยุตฺตเถราปทาน

มัคคัลลัญญกเถราปทานที่ ๘ (๑๑๘)

ว่าด้วยผลแห่งการบอกทางให้แก่พระสาวก

[๑๒๐] พระสาวกทั้งหลายของพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ
เที่ยวไปในป่า เป็นผู้หลงทางเหมือนคนตาบอดเที่ยวอยู่ในป่า
ใหญ่.

บุตรของพระมุณีเหล่านั้นผู้หลงทางอยู่ในป่าใหญ่ ระลึกถึง
พระสัมพุทธเจ้า พระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้เป็นนายกของโลก.

ข้าพระองค์ (เป็นเทพบุตร) ลงจากภพมาในสำนักของ
พระภิกษุ บอกทางให้แก่พระสาวกเหล่านี้ และได้ถวาย
โภชนาหาร.

ข้าแต่พระองค์ผู้จอมสัตว์ เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐ
กว่านระ ด้วยกรรมนั้น ข้าพระองค์ได้บรรลุพระอรหัตต์แต่อายุ
๗ ปีโดยกำเนิด.

ในกัปที่ ๕๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๒ ครั้ง
มีพระนามชื่อว่าสัจจุ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมัคคัลลัญญกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบมัคคัลลัญญกเถราปทาน

๑๑๘. อรรถกถามัคคสัญญูกเถราปทาน

อปทานของท่านพระมัคคสัญญูกเถระ อันมีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุต-
ตรพุทธสุต ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสร้างสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ. ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
ปทุมุตตระ ท่านเกิดเป็นเทพบุตรประจำอยู่หิมวันตประเทศ ไปป่าจีทางแก่
พวกพระสาวกผู้หลงทางกำลังค้นหาทางออก และให้พระสาวกทั้งหลาย
บริโภคน้ำ แล้วบอกทางให้. ด้วยบุญอันนั้น เทพบุตรนั้นจึงได้เสวยสวรรค์-
สมบัติ และมนุษย์สมบัติ ทุก ๆ ภพที่เกิดแล้วทั้งหมด ไม่เคยหลง
มีสัญญาแม่นยำ. ต่อมาในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้บังเกิดในเรือนอันมีสกุล
พอบรรลุนิติภาวะแล้ว ไม่คิดใจในฆราวาส จึงบวช ไม่นานก็ได้เป็น
พระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านได้ระลึกถึงบุญกรรมของตน แล้วเกิดความ
โสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ท่านเคยได้ประพฤติกุศลมาแล้วในกาลก่อน
จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตรพุทธสุต ดังนี้. บทว่า สาวกา วนจารีโน
เชื่อมความว่า ชื่อว่า สาวก เพราะตั้งใจฟังคำสั่งสอนที่พระผู้มีพระภาคเจ้า
ตรัสแสดงโดยชอบคือด้วยความเอื้อเฟื้อ หรืออีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า สาวก
เพราะตั้งใจฟังพระสัทธรรม โดยส่งญาณไปตามแนวพระธรรมเทศนาของ

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 404

พระผู้มีพระภาคเจ้า โดยความว่า พระสาวกทั้งหลายผู้เที่ยวจาริกไปในป่า
หลงทางคล้ายกับคนตาบอดปราศจากดวงตา ฉะนั้น จึงได้แต่เที่ยวหา
ช่องทาง. คำที่เหลือในที่ทุกแห่งมีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถามัคคสัญญูกเถราปทาน

ปัจจุปัจฐานัญญกเถราปทานที่ ๕ (๑๑๕)

ว่าด้วยผลแห่งการทำกรรมที่ได้โดยยาก

[๑๒๑] ในลำดับกาล เมื่อพระสุตเจ้าพระนามว่าอัทธทัสสี เสด็จนิพพาน ในกาลนั้น ข้าพระองค์เข้าถึงกำเนิดยักษ์และ บรรลุถึงยศ.

ข้าพระองค์คิดว่า ความได้ด้วยยาก แสงสว่างได้ด้วยยาก การตั้งขึ้นยาก ได้มีแก่เราแล้วหนอ เมื่อโลกสมบัติของเรา มีอยู่ พระสุตเจ้าผู้มีพระจักษุปรินิพพานเสียแล้ว ดังนี้.

พระสาวกนามว่าสาคระ รู้ความดำริของข้าพระองค์ ท่าน ต้องการจะสอนข้าพระองค์ จึงมาในสำนักของข้าพระองค์ กล่าวว่

จะโศกเศร้าทำไมหนอ อย่างล้าเลย จงประพฤติธรรม เลิศท่านผู้มีเมธาดี พระพุทธเจ้าทรงส่งเสริมวิยาสมบัติของ ชนทั้งปวงว่า

ผู้ใดฟังบูชาพระสัมพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ยังดำรง พระชนม์อยู่ก็ดี ฟังบูชาพระธาตุแม้ประมาณเท่าเมล็ดฝักกาด ของพระพุทธเจ้า แม้นิพพานแล้วก็ดี.

เมื่อจิตอันเลื่อมใสของผู้นั้นเสมอกัน บุญก็มีผลมาก เสมอกัน เพราะฉะนั้น ท่านจงทำสถูปบูชาพระธาตุของพระ- ชินเจ้าเกิด.

ข้าพระองค์ได้ฟังวาจาของท่านสาคระแล้ว ได้ทำพุทธ- สถูป ข้าพระองค์บำรุงพระสถูปอันอุดมของพระมุนีอยู่ ๕ ปี.

ข้าแต่พระองค์ผู้จอมสัตว์ เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐ
กว่านระ ด้วยกรรมนั้น ข้าพระองค์เสวยสมบัติแล้วได้บรรลु
อรหัต.

ในกัปที่ ๗๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง
มีพระนามว่ากุริปัญญา ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีผละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปัจจุปัญฐานัตถุกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปัจจุปัญฐานัตถุกเถรา

๑๑๕. อรรถกถาปัจจุปัญฐานัตถุกเถราปทาน

อปทานของท่านพระปัจจุปัญฐานัตถุกเถระ อันมีคำเริ่มต้นว่า
อตถตสฺสิมฺหิ สุกเต ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ทุก ๆ กภนั้นจะสร้างสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า

อัทธทัสสี ท่านได้บังเกิดในกำเนิดยักษ์ เพราะความที่ไม่ได้เข้าเฝ้าในขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ภายหลังเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานแล้ว เขาจึงได้รับความเศร้าโศกเป็นอย่างมาก. จริ่งอยู่ ในครั้งนั้น อัครสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น มีนามว่า **สวาก** เมื่อจะพำสอนเขาจึงกล่าวว่า การบูชาพระสารีริกธาตุของพระผู้มีพระภาคเจ้า ย่อมมีผลมาก คล้ายกับทำการบูชาในขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ อำนาจแห่งจิตที่เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้า ย่อมมีผลมากมาย จึงชักชวนเขาให้สร้างสถูปด้วยคำว่า ท่านจงสร้างสถูปเถิด. ครั้นเขาได้บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นแล้ว จุตติจากกำเนิดยักษ์นั้นแล้ว ได้เสวยสวรรค์สมบัติในเทวโลก และจักรพรรดิสมบัติในมนุษยโลกแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้เกิดในเรือนอันมีตระกูลแห่งหนึ่งในพระนครสาวัตถี บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนเองได้ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **อตุลทสุตฺติมิหิ สุกเต** ดังนี้. ถ้อยคำนั้นทั้งหมดข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล. ส่วนในบทว่า **ยกุขโยนิ อูปปชฺชึ** นี้ มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า ยักษ์ เพราะเมื่อจะเกี่ยวกินเพื่อนบ้านของตนหรือสัตว์ทั้งหลายที่มาถึงเข้า ย่อมวิ่งไล่จับจับ. กำเนิด คือชาติของพวกยักษ์ ชื่อว่า กำเนิดยักษ์. อธิบายว่า เกิดในกำเนิดยักษ์.

บทว่า **ทูลลทฺธั วต เม อาสิ** ความว่า ยศที่เราได้รับแล้ว นับว่าเป็นยศที่ได้มาโดยยาก. เราได้รับความล้มเหลว เพราะไม่ได้ทำ

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 408

สักการะแต่พระศาสดาผู้เป็นพระพุทธรเจ้า. บทว่า **ทูปฺปภาตํ** ความว่า
ราตรีนั้นรุ่งสว่างได้โดยยาก, คือกระทำราตรีให้สว่างได้ยาก อธิบายว่า
เราทำปัญญาให้สว่างได้ยาก. บทว่า **ทฺรุญฺจิตํ** แปลว่า ชื่นได้ยาก. อธิบายว่า
การชื่นไปแห่งพระอาทิตย์ยาก หรือการลุกชื่นทำความเพียร ของเราก็น่า
คำที่เหลือในที่ทุกแห่งมีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาปัจจุปัญฐานสังยุตฺตเถราปทาน

ชาติปุชกเถราปทานที่ ๑๐ (๑๒๐)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาพระชาติ

[๑๒๒] เมื่อพระวิปัสสีโพธิสัตว์ประสูติจากพระครรภ์ แสงสว่าง
ได้มีอย่างไพบูลย์ และพื้นแผ่นดิน พร้อมทั้งสมุทรสาครและ
ภูเขาก็ดำเนินไหว.

อนึ่ง พวกหมอดูพยากรณ์ว่า พระพุทธเจ้าจักมีในโลก
เป็นผู้เลิศกว่าสรรพสัตว์ จักรือถอนหมู่ชน (จากสังสารทุกข์).

เราได้ฟังคำของพวกหมอดูแล้ว ได้ทำการบูชาพระชาติ
ด้วยความดำริว่า การบูชาพระชาติเช่นนั้นไม่มี (อีก).

เรารวบรวมกุศลแล้ว ได้ยังจิตของตนให้เลื่อมใส ครั้น
เราทำการบูชาพระชาติแล้วพำกาลกิริยา ณ ที่นั้น.

เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ คือ ความเป็นเทวดาหรือมนุษย์
ในกำเนิดนั้น ๆ เราย่อมล่วงสรรพสัตว์ นี่เป็นผลแห่งการบูชา
พระชาติ.

แม้หมทั้งหลายผู้เป็นไปตามอำนาจจิตของเราย่อมบำรุงเรา
เขาไม่อาจยั้งเราให้โกรธเคือง นี่เป็นผลการบูชาพระชาติ.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำการบูชาใดในกาลนั้น
ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลการบูชา
พระชาติ.

ในกัปที่ ๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓๔ ครั้ง
เป็นจอมแห่งชน มีพระนามว่าสุปาริจริยะ มีพระพลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระชาติปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบชาติปุชกเถรอปทาน

๑๒๐. อรรถกถาชาติปุชกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระชาติปุชกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ชาย ตสฺส
วิปสฺสิตฺตฺส ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสร้างแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
เป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า วิปัสสิ
ท่านได้เกิดในเรือนที่มีสกุล บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้ยินพวกหมอดูทำนาย
ลักษณะของพระวิปัสสิโพธิสัตว์ว่า ได้ยินว่า กุมารนี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้า
เป็นผู้เลิศประเสริฐกว่าชาวโลกทั้งหมด จักขนสรรพสัตว์ออกจากสงสาร
แน่นอน ครั้นได้ยินแล้ว จึงได้ทำการบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์
นั้น เริ่มแต่ในเวลาที่ยังเป็นเด็ก ๆ คล้ายกับทำการบูชาแด่พระพุทธเจ้า
ฉะนั้น. ภายหลัง ครั้นทำการบูชาอย่างใหญ่ แม้ในพระพุทธเจ้าผู้ประสูติ
แล้ว ตลอดทั้ง ๓ คราว คือคราวเป็นเด็ก คราวเป็นพระราชกุมาร
และคราวที่ได้ครองราชสมบัติตามลำดับ พอจตุตจาอัทธภาพนั้น ได้บังเกิด

ในสวรรค์ชั้นดุสิตเป็นต้น เสวยทิพย์สุขแล้ว ภายหลังได้เกิดขึ้นมนุษย์ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิเป็นต้น ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในเรือน อันมีสกุล ในเวลาที่มีอายุได้ ๘๘ ปีนั้นแล ได้เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้า บวชแล้วเจริญวิปัสสนาไม่นานนัก ก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลอื่น ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า ชาย ตสฺส วิปสฺสิตสฺส ดังนี้. ถ้อยคำนั้นทั้งหมด ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล.

ในบทว่า เณมิตฺตานิ สฺสณฺฑิตฺวาน นี้ มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า เณมิตฺตา เพราะย่อมรู้นิमितเหตุการณฺ์ ได้แก่เหตุที่จะได้รับความสุขและความทุกข์. อธิบายว่า ได้ยินคำทำนายของพวกหมอดูเหล่านั้นแล้ว. คำที่เหลือในที่ ทุกแห่งมีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาชาติปุชกเถราปทาน

จบอรรถกถามหาปริวารวรรคที่ ๑๒

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มหาปริวารเถราปทาน
๒. สุมังคลเถราปทาน
๓. สรณคมนิยเถราปทาน
๔. เอกาสนนิยเถราปทาน
๕. สุวรรณปุพฺพิยเถราปทาน
๖. จิตกปุชกเถราปทาน
๗. พุทธสัณฺฑิตเถราปทาน
๘. มัคคสัณฺฑิตเถราปทาน
๙. ปัจจุปฺปฏิฐานเถราปทาน
๑๐. ชาติปุชกเถราปทาน.

บัณฑิตทั้งหลายกล่าวรวมคาถาไว้ ๕๐ คาถา ฉะนี้แล.

จบมหาปริวารวรรคที่ ๑๒

เสเรยววรรคที่ ๑๓

เสเรยยกเถราปทานที่ ๑ (๑๒๑)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกหงอนไก่

[๑๒๓] เราเป็นพราหมณ์ผู้เล่าเรียน ทรงจำมนตร์รู้จักไตรเพท ยืนอยู่ที่โอกาสแจ้ง ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นำของโลก เสด็จเที่ยวอยู่ในป่า ดังราชสีห์ ไม่ทรงสะดุ้งกลัวดังพญาเสือโคร่ง ทรงแสวงหากุลอันใหญ่หลวง ดังช้างมาดั่งคะฉับมัน ๓ ครั้ง.

เราจึงหยิบเอาดอกหงอนไก่อันขึ้นไป (บูชา) ในอากาศ ด้วยพุทธานุภาพ ดอกหงอนไก่ทั้งหลายแวดล้อมอยู่ โดยประการทั้งปวง.

พระสัพพัญญูมหาวิรเจ้าผู้นำของโลก ทรงอธิบายว่า จงเป็นหลังคาคอกไม้โดยรอบ ชนทั้งหลายได้บูชาพระนราศก.

ในลำดับนั้น แผ่นดอกไม้นั้นมีข้าวข้างใน มีดอกข้างนอก เป็นแพดานบังร่มอยู่ตลอด ๖ วันแล้วหายไปจากที่นั้น.

เราได้เห็นความอัศจรรย์อันไม่เคยมี นำขนพองสยองเกล้านั้นแล้ว ยังจิตให้เลื่อมใสในพระพุทธบุคคลเจ้าผู้เป็นนายกของโลก.

ด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้น เราอันกุศลมูลตักเตือนแล้ว ไม่ได้เข้าถึงทุกติเลยตลอดแสนกัป.

ในกัปที่ ๑๕,๐๐๐ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๒๕ ครั้ง ทรง
พระนามเหมือนกันว่าวิลามาลา มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระเสเรยกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบเสเรยกเถรอปทาน

เสเรยวรรคที่ ๑๓

๑๒๑. อรรคธาเสเรยกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระเสเรยกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า อชฌายโก
มนุทธโร ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระชินวรพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานใน
พื้นอัทธภาพอื่นที่แล้วมา ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสิ
ท่านได้บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ บรรลุนิติภาวะแล้ว ก็ได้ไปเรียน
ไตรเพท จนจบมณฑลสำหรับพราหมณ์ทั้งสิ้นมีอิติहाสะเป็นต้น วันหนึ่ง
พร้อมด้วยบริวารไปยืนอยู่ในที่แจ้ง ได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้า มีจิต
เลื่อมใส จึงถือดอกหงอนไก่โยนขึ้นบนอากาศบูชาแล้ว. ดอกไม้เหล่านั้น
ก็กลายเป็นพาดานบนอากาศ ดำรงอยู่ได้ ๗ วัน แล้วภายหลังก็อันตรธาน
๑. ม. เป็น วิตมาลา.

หายไป เขาได้เห็นความอัศจรรย์เช่นนั้นแล้ว มีความเลื่อมใสเป็นอย่างนัก
ตายไปในขณะที่มีปีติและโสมนัสนั้นนั่นแหละ ได้ไปบังเกิดในสวรรค์
ชั้นดุสิตเป็นต้น ได้เสวยทิพย์สุขในสวรรค์ชั้นนั้นแล้ว ต่อจากนั้นได้มา
เกิดเป็นมนุษย์ เสวยความสุขในมนุษย์แล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้
มาบังเกิดในเรือนอันมีสกุลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว ด้วยพลังแห่ง
วาสนาที่ได้สั่งสมมาในครั้งก่อน มีความเลื่อมใสแล้วในพระศาสดา จึง
ได้บวช ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านระลึกถึงกุศลกรรมที่ตนเคยสั่งสมมาในครั้งก่อน
ได้ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศติมา
แล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **อชฺฌายโก มนุสฺสโร** ดังนี้. ถ้อย
คำนั้นทั้งหมด ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล.

บทว่า **เสเรยยกั คเหตุวาน** มีวิเคราะห์ว่า บุปชาติที่มีหงอน
ชื่อว่า เสเรยยะ, เสเรยยะนั่นแหละเป็นเสเรยยกะ เชื่อมความว่า ถือเอา
ดอกหงอนไถ่นั้น, อธิบายว่า เขาเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้า วาง
ดอกไม้มีดอกมะลิและดอกจำปาคุมเป็นต้นเพื่อบูชา แต่เพราะไม่มีเวลา
จึงเก็บเอาแต่ดอกหงอนไถ่ที่พบในที่นั้นมาบูชา. คำที่เหลือในที่ทุกแห่ง
มีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาเสเรยยกเถราปทาน

บุปผณปิยเถราปทานที่ ๒ (๑๒๒)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยสตูปดอกไม้

[๑๒๔] มีภูเขาชื่อภูกุกุระอยู่ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ มีพราหมณ์ผู้จอบมนต์อยู่ในท่ามกลางภูเขานั้น.

ศิษย์ ๕,๐๐๐ คน แวดล้อมเราอยู่ทุกเมื่อ และเขาเหล่านั้นเป็นผู้ลุกขึ้นก่อน (นอนที่หลัง) แกล้วกล้าในมนต์ทั้งหลาย.

พราหมณ์ผู้รู้จอบมนต์ ได้ฟังคำของพวกศิษย์ว่า พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก ขอท่านจงรู้เรื่องพระพุทธเจ้านั้น ว่ามีจริงหรือไม่ พระองค์มีอนุพยัญชนะ ๘๐ มีพระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ.

พระชินวรมีพระรัศมีแผ่ไปข้างละวา ย่อมรุ่งโรจน์ดังพระอาทิตย์ดังนี้ พราหมณ์ออกจากอาศรมแล้ว ถ้ามถึงทิศที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ว่า พระมหาวิโรหะเจ้าผู้นำของโลกประทับอยู่ ณ ประเทศใด.

เราเห็นประเทศนั้นแล้ว จักน้อมสการพระชินเจ้า ผู้ไม่มีบุคคลเปรียบ เรามีจิตเบิกบาน มีใจโสมนัส บูชาพระตถาคตนั้น.

มาเถิดศิษย์ทั้งหลาย เราจักไปเฝ้าพระตถาคต จักถวายบังคมพระยุคลบาทของพระศาสดาแล้ว จักฟังคำสั่งสอนของพระองค์.

เราออกจากอาศรมไปได้วันหนึ่งก็ได้ป่วยไข้ เป็นผู้ถูกความป่วยไข้เบียดเบียน จึงไปนอน ณ ที่สุดใกล้ต้นสาละ.

ประชุมศิษย์ทั้งปวงแล้ว ได้ถามเขาเหล่านั้นถึงพระตถาคต
ว่า พระคุณของพระโลกนาถผู้มีปัญญาเครื่องตรัสรู้อย่างยิ่ง
เป็นเช่นไร.

พวกศิษย์เหล่านั้นอันเราถามแล้ว พยากรณ์เหมือนบุคคล
ผู้เห็นแจ้ง แสดงพระพุทธรเจ้าผู้ประเสริฐนั้นแก่เราดูจมืออยู่
ตรงหน้าโดยเคารพ.

เราฟังคำของศิษย์เหล่านั้นแล้ว ทำจิตของตนให้เลื่อมใส
บูชาพระสถูปด้วยดอกไม้แล้ว ทำกาลกิริยา ณ ที่นั้น.

ศิษย์เหล่านั้นเผาศรีระของเราแล้ว ได้ไปในสำนักของ
พระพุทธรเจ้า ประนมอัญชลีถวายบังคมพระศาสดา.

เราเอาดอกไม้ทำสถูปแห่งพระสุคตผู้แสวงหาคุณอันใหญ่
หลวงแล้ว ไม่ได้เข้าถึงทุกติเลย ในแสนกัป.

ในกัปที่ ๔๐,๐๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอม
กษัตริย์ ๑๖ ครั้ง มีพระนามชื่อว่าอัคคิสมะ มีพละมาก.

ใน ๒ หมื่นกัปแต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓๘
ครั้ง เป็นใหญ่บนแผ่นดิน พระนามว่ามณฑาสนสมะ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปุปผอุปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปุปผอุปิยเถรอปทาน

๑๒๒. อรรถกถาปุณณิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระปุณณิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า หิมวันตสุต
อวิทูเร ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลไว้ในพระพุทธเจ้าพระองค์
ก่อน ๆ ทุก ๆ กภพนั้น จะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
เป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงพระนามว่า
วิปัสสี ท่านได้บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ บรรลุนิติภาวะแล้ว ศึกษา
ศิลปะไว้ประจำตัวจนสำเร็จ แต่ก็ไม่มองเห็นสาระในศิลปะนั้น ตนเอง
พร้อมกับศิษย์ ๕,๐๐๐ คน จึงพากันละบ้านเรือนร่วมเดินทางไปยังป่า
หิมพานต์ ทำกัญญา ๕ และสมาบัติ ๘ ให้เกิดขึ้นแล้ว สร้างบรรณ-
ศาลาอยู่อาศัยใกล้ภูเขาชื่ออุกกุระ. ครั้งนั้นเขาได้ทราบข่าวว่า พระพุทธเจ้า
ทรงอุบัติขึ้นแล้ว มีความประสงค์จะไปเฝ้าพระพุทธเจ้าพร้อมกับพวกศิษย์
แต่ถูกโรคภัยบางอย่างเบียดเบียน จึงเข้าไปยังบรรณศาลา ได้ทราบ
อานุภาพและลักษณะของพระพุทธเจ้าจากสำนักของศิษย์ แล้วมีใจเลื่อม-
ใส ให้พวกศิษย์นำเอาดอกไม้ นานาชนิดเช่น ดอกจำปา ดอกอโศก และ
ยอดอกมาเกมาเป็นต้นมาจากหิมวันตประเทศแล้ว ก่อสถูป บูชาพระสถูป
คล้ายบูชาพระพุทธเจ้าแล้ว เขากระทำกาละแล้ว ก็ได้เข้าถึงพรหมโลก.
ลำดับนั้น พวกศิษย์เหล่านั้น จึงพากันกระทำฌานกิจท่าน เสร็จงาน
แล้ว พากันไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วกราบทูลเรื่องราวทั้งหมดให้ทรงทราบ.
ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงตรวจดูด้วยพุทธจักขุ ก็ทรงทราบ
ชัดด้วยพระอนาคตังสญาณ. ในชาติต่อมา คือในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขา

ได้บังเกิดในเรือนอันมีสกุลในกรุงสาวัตถี พอบรรลุนิติภาวะแล้ว ค้ำยพลึงแห่งวาสนาที่ตนได้สั่งสมมาในกาลก่อน จึงมีความเลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ต่อมาท่านระลึกถึงกุศลกรรมของตนในชาติก่อนได้ มีความโสมนัสเมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **หิมวตฺตสุตฺตาวีหุเร** ดังนี้. ถ้อยคำนั้นทั้งหมดข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **กุกฺกุโร นาม ปพฺพโต** ความว่า ยอดแห่งภูเขาที่เรียกกันว่า กุกฺกุรบรรพต เพราะตั้งตระหง่านมีลักษณะการคล้ายกับสุนัข. อธิบายว่า สร้างบรรณศาลาอยู่ร่วมกับดาบส ๕,๐๐๐ คน ใกล้เคียงกับภูเขาสูงนั้น. คำที่เหลือในที่ทุกแห่งจะว่าโดยเนื้อความแล้ว มีเนื้อความง่าย ๆ ทั้งนั้น.

จบอรรถกถา/ปผุฏปิยเถราปทาน

ปายาสทายกเถราปทานที่ ๓ (๑๒๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายข้าวปายาสใส่ถาดสำริด

[๑๒๕] เราต้องการบวงสรวงบุญชายัญ จึงคดข้าวปายาสใส่ในถาด
สำริดด้วยมือของตน แล้วไปสู่ป่าจิว ได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า
มีพระฉวีวรรณดังทองคำ มีพระลักษณะประเสริฐ ๓๒ ประการ
แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เสด็จออกจากป่าใหญ่.

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเชษฐบุรุษของโลกประเสริฐ
กว่านระ เสด็จขึ้นเดินจงกรมในอากาศอันเป็นทางลม เรา
เห็นความอัศจรรย์อันไม่เคยเป็นชนลูกหูชั้นนั้นแล้ว วางถาด
สำริดลง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี.

ทูลว่า ข้าแต่พระมหามุนี พระองค์เป็นพระสัพพัญญู
พุทธเจ้าในโลก พร้อมทั้งเทวโลกและมนุษย์โลก ของทรง
อนุเคราะห์รับข้าวปายาสของข้าพระองค์เถิด.

พระผู้มีพระภาคเจ้าสัพพัญญูผู้นำของโลก เป็นศาสดา
ผู้ยอดเยี่ยมในโลก ทรงทราบความดำริของเราแล้ว ทรงรับ.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายข้าว
ปายาส.

ในกัปที่ ๔๑ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์
พระนามว่าพุทธโธ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปายาสทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปายาสทายกเถรอปทาน

๑๒๓. อรรถกถापายาสทายกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระปายาสทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า สุวณฺณ-
วณฺโณ สมฺพุทฺโธ ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
เป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า วิปัสสิ
ท่านได้เกิดในเรือนอันมีสกุลแห่งหนึ่ง ซึ่งสมบูรณ์ด้วยสมบัติ บรรลุนิติ-
ภาวะแล้ว อยู่ครอบครองเรือน ก็สมบูรณ์ด้วยสมบัติ เช่น ช้าง ม้า
เงิน ัญญาชาติ และรัตนะ ๗ ประการเป็นต้น ถึงพร้อมด้วยศรัทธา เชื่อ
กรรมและผลแห่งกรรม สั่งให้คนใช้ทำถาดทองคำประมาณ ๑,๐๐๐ ถาด
แล้วให้เขาบรรจุนมสดและข้าวปายาสจนเต็มในถาด ๑,๐๐๐ ถาดนั้น แล้ว
ให้ถือถาดทั้งหมดนั้นไปยังป่าไม้จิว. สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง

พระนามว่า **วิปัสสี** ทรงเปล่งพระรัศมีมีพรรณ ๖ ประการ เนมิตที่จิ่ง
กรมในอากาศ เสด็จจิ่งกรมอยู่. ฝ่ายเศรษฐีนั้นได้มองเห็นความอัศจรรย์
นั้นแล้วเลื่อมใสยิ่งนัก จึงวางถาดทั้งหมดลงถวายบังคมแล้ว กราบทูล
เพื่อให้ทรงรับ. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอาศัยความอนุเคราะห์
รับแล้ว ก็แลกรับทรงรับแล้ว เพื่อให้เศรษฐีนั้นเกิดความโสมนัส
พระองค์พร้อมกับภิกษุสงฆ์ประมาณ ๑,๐๐๐ รูป จึงได้เสวย ภิกษุ
หลายพันรูปฉันอาหารนั้นไม่เหลือเลย ด้วยบุญนั้น เศรษฐีนั้นจึงได้ท่องเที่ยว
ไปในสุคติภพทั้งหลาย ในพุทธชูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในเรือนอันมี
สกุล บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้มีศรัทธาบวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระ-
อรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านพิจารณาถึงกุศลกรรมของตน ระลึกถึงกุศลนั้น
ได้ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศติมา
แล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **สุวรรณฉนวนโณ สมพุทฺโธ** ดังนี้.
ถ้อยคำนั้นทั้งหมด ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล. บทว่า **จงกมฺ**
สุตมารุพุโ มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า จังกมะ เพราะเปล่งรัศมีการทำการ
อย่างเท้า ก้าวไปคือเดินไป, อธิบายว่า ประเทศแห่งแผ่นดินเป็นที่รองรับ
อย่างเท้าก้าวไป ชื่อว่า การจงกรม เชื่อมความว่า การจงกรมนั้น เป็น
ศัพท์รู้ได้ง่าย. บทว่า **อมุพฺเร อนิลายเน** มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า วัระ
เพราะเป็นเครื่องป้องกันปกปิด ชื่อว่า อัมพระ เพราะไม่มีเครื่องป้องกัน
ปกปิด, อธิบายว่า อากาศคล้ายกับผ้าสีขาว. ชื่อว่า อนิละ เพราะไม่มี
ที่แอบซ่อน ป้องกัน, ชื่อว่า อายนะ เพราะมีฤทธิ์เป็นเครื่องไปได้

พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 422
รอบด้าน, อนิละด้วย อายนะนั่นด้วย รวมเรียกว่า อนิลาณะ อธิบายว่า
ทรงเนรมิตที่จกกรมในอากาศอันเป็นทางลมนั่น. คำที่เหลือในที่ทุกแห่ง
มีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาปายาสทายกเถราปทาน

คันโธทกียเถราปทานที่ ๔ (๑๒๔)

ว่าด้วยผลแห่งการประพรมน้ำหอม

[๑๒๖] เรานั่งอยู่ในปราสาทอันประเสริฐ ได้เห็นพระชินเจ้า
พระนามว่า วิปัสสี งามดั่งไม้รกฟ้า ผู้กำจัดความมืด ผู้เป็น
สัตพัญญู เป็นผู้นำอันอุดม.

พระองค์ผู้นำของโลก เสด็จดำเนินในที่ไม้อกลปราสาท
รัศมีของพระองค์สว่างไสว ในเมื่อพระอาทิตย์อัสดงคตแล้ว.

เราประคองน้ำหอม ประพรม (บูชา) พระพุทธเจ้าผู้ประ-
เสริฐสุด ด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้น เราทำกาลกิริยา ณ ที่นั้น.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ประพรมน้ำหอมใด ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์
พระนามว่าสุคันธะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระคันโธทกียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบคันโธทกียเถราปทาน

๑๒๔. อรรถถาคันโททกียเถราปทาน

อปทานของท่านพระคันโททกียเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **นิสซช ปาสาทเว** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธรเจ้า พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะตั้งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **วิปัสสี** ท่านได้เกิดในตระกูลเศรษฐี บรรลุนิติภาวะแล้ว มีทรัพย์มากมาย มีโภคสมบัติมากมาย เสวยความสุขในโลกมนุษย์ คล้ายกับเสวยความสุขอันเป็นทิพย์ ฉะนั้น วันหนึ่งนั่งอยู่ในปราสาทอันประเสริฐ. ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จดำเนินไปตามถนน คล้ายกับเสด็จดำเนินไปบนภูเขาทองลูกใหญ่ ฉะนั้น เขาได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เสด็จดำเนินไปนั้นแล้ว มีใจเลื่อมใส เข้าไปถวายบังคมแล้ว ประคองน้ำหอมอย่างดี ประพรมบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยบุญนั้น เขาได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ในพุทธปรมาตกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีสกุลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว ไม่คิดใจในทางฆราวาส ได้บวชในสำนักของพระศาสดา เรียนกัมมัฏฐาน เจริญวิปัสสนาไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านระลึกถึงกุศลกรรมในครั้งก่อนของตนได้ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพุดติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **นิสซช ปาสาทเว** ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ปาสาท** มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า ปราสาท เพราะให้ความเลื่อมใส คือความดีใจเกิดขึ้น คืออุบัติขึ้น, อธิบายว่า ทำความ

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 425

เลื่อมใสให้บังเกิดขึ้นแก่มวลชน ผู้เข้าไปเห็นความวิจิตรต่างๆ เช่น
มาลากรรม จิตรกรรม และสุวรรณกรรม เป็นต้น ในปราสาทนั้น.
ปราสาทด้วย ความประเสริฐ เพราะอรรถว่า อันบุคคลพึงปรารถนานั้น
ด้วย รวมเรียกว่า ปราสาทพระ, เชื่อมความว่า เรานั่งอยู่ในปราสาทอัน
ประเสริฐนั้น ได้เห็นพระชินวรพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี. คำที่เหลือ
ในที่ทุกแห่งมีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาคันโศทกยเถราปทาน

สัมมุขาทวิกเถราปทานที่ ๕ (๑๒๕)

ว่าด้วยผลแห่งการชมเชยพระพุทธเจ้า

[๑๒๗] เมื่อพระวิปัสสีโพธิสัตว์ประสูติ เราได้พยากรณ์นิมิตว่า
จักยังหมู่ชนให้ดับทุกข์ จักเป็นพระพุทธเจ้าในโลก.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใดประสูติ หมั้นโลกชาติ
ย่อมวันไหว บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็น
ศาสดาผู้มีพระจักขุ ทรงแสดงธรรมอยู่.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใดประสูติ ได้มีแสงสว่าง
อันไพบูรณ์ บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็นศาสดา
ผู้มีพระจักขุ ทรงแสดงธรรมอยู่.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใดประสูติ แม่น้ำทั้งหลาย
ไม่ไหล บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็นศาสดาผู้มี
พระจักขุ ทรงแสดงธรรมอยู่.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใดประสูติ ไฟในอเวจีนรก
ไม่ลุกโพลง บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็นศาสดา
ผู้มีพระจักขุ ทรงแสดงธรรมอยู่.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใดประสูติ หมูนกไม่
สัตยุจรไป บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็นศาสดา
ผู้มีพระจักขุ ทรงแสดงธรรมอยู่.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใดประสูติ ลมย่อมไม่พัด
ฟุ้งไป บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็นศาสดา
ผู้มีพระจักขุ ทรงแสดงธรรมอยู่.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใดประสูติ แก้วทุกชนิด
ส่องแสงโชติช่วง บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็น
ศาสดาผู้มีพระจักขุ ทรงแสดงธรรมอยู่.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใดประสูติ ทรงย่างพระ-
บาทก้าวไป ก้าว บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็น
ศาสดาผู้มีพระจักขุ ทรงแสดงธรรมอยู่.

พอพระสัมพุทธเจ้าประสูติแล้วเท่านั้น ก็ทรงเหยียดแลดู
ทิศทั้งปวง ทรงเปล่งอาสภิวาจา นี้เป็นธรรมดาของพระ-
พุทธเจ้าทั้งหลาย.

เรายังหมุ่นให้เกิดสังเวช ชมเชยพระผู้มีพระภาคเจ้า
ผู้นำของโลก ถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้าแล้ว บ่ายหน้ากลับ
ไปทางทิศปรายจีน.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราชมเชยพระพุทธเจ้าใด ด้วยการ
ชมเชยนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการชมเชย.

ในกัปที่ ๕๐ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีนามว่า
สัมมุขาทวิกะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

ในกัปที่ ๕๗ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีนาม
ว่าปฐวีทุนทฤถิ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

ในกัปที่ ๕๘ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอม-
กษัตริย์มีนามว่าโอภาสะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พระพลมาก.

ในกัปที่ ๕๘ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีนามว่า
สริตเจตนะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลามาก.

ในกัปที่ ๕๖ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีนามว่า
อัคคินิพพาปนนะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลามาก.

ในกัปที่ ๕๕ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีนามว่า
วาทสมะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลามาก.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช
มีนามว่าคตปิยะเจตนะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พระพลามาก.

ในกัปที่ ๕๓ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีนามว่า
รัตนปัชชละ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลามาก.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีนามว่า
ปทวิกกมมะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลามาก.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช
มีนามว่าวิโลกนะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลามาก.

ในกัปที่ ๕๐ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีนามว่า
คิริสาระ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลามาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญะ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสัมมาสัมพุทธเจ้า

๑๒๕. อรรถกถาสัมมาสัมพุทธเจ้า

อุปมาของท่านพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันมีคำเริ่มต้นว่า ชายมานะ
วิปลสมุหิ ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ทุก ๆ กวณนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า วิปลสมุหิ ท่านได้เกิดใน
ตระกูลพราหมณ์ ขณะที่มีอายุได้เพียง ๗ ปีเท่านั้น ก็ได้ศึกษาศิลปะประจำ
ตัวจนสำเร็จแล้ว ดำรงเพศอยู่ในทางฆราวาส เมื่อพระวิปลสมุหิโพธิสัตว์
อุบัติขึ้นแล้ว ก็ลักษณะของพระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ จะมีปรากฏอยู่
ในคัมภีร์ไตรเพท เขาได้พยากรณ์ถึงลักษณะ และความเป็นพระพุทธเจ้า
ของพระวิปลสมุหิโพธิสัตว์ ผู้เป็นประมุขของพระราชา คือเป็นหัวหน้า
คนว่า จะทำใจของหมู่คนให้ดับ (คือนิพพาน). และได้ประกาศถ้อยคำ
ชมเชยไว้มากมาย. ด้วยกุศลกรรมอันนั้น เขาจึงได้เสวยกามาวจรสมบัติ
๖ ชั้น และได้เสวยจักรพรรดิสมบัติในหมู่มนุษย์แล้ว ในพุทธรูปบาท-
กาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีสกุล บรรลุนิติภาวะแล้ว เกิดมีความ
ศรัทธาจึงได้บวช ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์. ท่านได้ปรากฏชื่อว่า
สัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนี้ ตามชื่อแห่งกุศลกรรมที่ได้กระทำไว้.

ท่านได้ระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **ชายมานะ วิปสุตฺติมฺหิ** ดังนี้. ในคานานั้นมีอธิบายว่า เมื่อพระวิปสสิสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้ว คือประสูติจากพระครรภ์มารดา เราได้กล่าวพยากรณ์ตามเครื่องหมายที่ปรากฏ คือเหตุที่จะได้เป็นพระพุทธเจ้า, ความอัศจรรย์มากมายได้ปรากฏมีขึ้นแล้ว. คำที่เหลือบัณฑิตพอจะรู้ได้โดยง่ายตามลำดับแห่งเนื้อความตามที่ได้กล่าวแล.

จบอรรถกถาสัมมุขาทวิภวราปทาน

กุสุมสนียเถรปาทานที่ ๖ (๑๒๖)

ว่าด้วยผลแห่งกาสรถวายอนิสแต่พระพุทธเจ้า

[๑๒๘] ในกาลนั้น เราเป็นพราหมณ์อยู่ในนครธัญญวดี รู้จบ ไตรเพท เป็นผู้เข้าใจดีวาท เข้าใจไวยากรณ์ เป็นผู้ฉลาด ในตำราทำนายลักษณะ คัมภีร์อิติहाส และตำราทำนายนิमित พร้อมทั้งคำภีร์สนิฆณฑุและคัมภีร์เกฏฐกะ บอกมนต์กะศิษย์ทั้งหลาย เราวางดอกกุบล ๕ กำไรเบื้องบน เราประสงค์จะ บวงสรวงบูชาในสมาคมบิดามารดา.

ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสีผู้ประเสริฐกว่านระ แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ทรงยังทิศทั้งปวงให้สว่างไสวเสด็จมา.

เราปูลาดอาสนะแล้วลาดดอกกุบลนั้น แล้วนิมนต์พระมหามุนี นำมาสู่เรือนของตน.

อามิสอันรดที่เราเตรียมไว้ มีอยู่ในเรือนของตน เราล้อมใส่ได้ถวายอามิสนั้น แต่พระพุทธเจ้าด้วยมือทั้งสองของตน.

เราทราบเวลาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าเสวยแล้ว ได้ถวายดอกกุบลกำหนึ่ง พระสัพพัญญูทรงอนุโชนทนาแล้ว บ่ายพระพักตร์กลับไปยังทิศอุดร.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายดอกไม้ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายดอกไม้นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายดอกไม้.

ในกัปลำดับต่อแต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราชพระ-
นามว่า วรทัตสนะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระกุสุมาสนียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉั้ฉนี้.

จบกุสุมาสนียเถรอปทาน

๑๒๖. อรรถกถากุสุมาสนียเถรอปทาน

เรื่องราวของท่านพระกุสุมาสนียเถระ มีคำเริ่มต้นว่า นคร ฌล-
เวทียา ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระชินวรพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
วิปัสสี ท่านได้เกิดในตระกูลพราหมณ์ บรรลุนิติภาวะแล้ว เป็นผู้มื
ทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก ไปเรียนไตรเพท จนจบศิลปศาสตร์ชั้นสูง
ของพราหมณ์ เป็นผู้ฉลาดในลัทธิของคนและของผู้อื่น มีความประสงค์
จะบูชา มารดาบิดา จึงวางกำดอบบัว ๕ กำไว้ข้าง ๆ ตัว แล้วนั่งลง

ได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า วิปัสสี มีหมู่อภิกษุสงฆ์แวดล้อม กำลังเสด็จผ่านมา และได้พบเห็นกลุ่มแห่งพระพุทธรัศมีมีสีเขียวและเหลืองเป็นต้นพวยพุ่งออกมา เขามีใจเลื่อมใส จัดแจงปูลาดอาสนะ เกลี่ยลาดดอกไม้อ่าบนอาสนะนั้น แล้วนิมนต์พระผู้มีพระภาคเจ้า ให้นั่งบนอาสนะนั้นแล้ว ถือเอาของควรเคี้ยวและควรบริโภคนั้นทั้งหมดใน เรือนของตน ที่ตระเตรียมไว้เพื่อมารดา มาถวายให้พระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมด้วยบริวารจันฉิมแล้ว. ในเวลาที่พระองค์ฉันเรียบร้อยแล้ว ยัง ได้ถวายดอกอุบลอีกกำมือหนึ่ง. ด้วยบุญวิธีอันนั้น เรามีความโสมนัส ได้ตั้งความปรารถนาไว้แล้ว. แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกระทำอนุโมทนา แล้ว ก็เสด็จหลีกไป. ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้เสวยสวรรค์สมบัติและ มนุษย์สมบัติจนครบทั้ง ๒ อย่าง ในพุทธรูปบาทกาลนี้ได้เกิดในตระกูล แห่งหนึ่งซึ่งสมบูรณ์ด้วยสมบัติในกรุงสาวัตถี บรรลุนิติภาวะแล้ว ก็เจริญ รุ่งเรืองไปด้วยโภคสมบัติและยศศักดิ์ เพราะมองเห็นโทษในกามทั้งหลาย จึงละเพศฆราวาสบวช ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านได้ระลึกถึงกุศลกรรมที่ตนได้กระทำแล้วในกาล ก่อนได้ ด้วยบุพเพนิวาสญาณ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่อง ราวที่ตนเคยได้ประพลติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **นคเร ธญญวติยา** ดังนี้. คำว่า **ธญญวติยา** นั้น มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า **ธัญญวดี** เพราะเป็นที่เกิดแห่งตระกูลขัตติยมหาศาล พราหมณมหาศาล และคหปติ- มหาศาล มากมายหลายตระกูล ซึ่งล้วนแต่มีโชคมีบุญ, อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **ธัญญวดี** เพราะเป็นแหล่งแห่งรัตนะ ๗ ประการ มีมุกดาและแก้ว มณีเป็นต้น อันเป็นเครื่องอุปโภคบริโภคชั้นดี ๗ อย่าง, อีกอย่างหนึ่ง

ชื่อว่า **ธัญญวดี** เพราะเป็นแหล่งที่เกิดแห่งวัดวาอารามเป็นต้น ซึ่งเป็นสถานที่อยู่ของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระปัจเจกสัมมาสัมพุทธเจ้าจำนวนมากมาย. ชื่อว่า **นคร** เพราะเป็นที่ปรารถนาต้องการของเหล่าชนผู้ต้องการเครื่องอุปโภคและเครื่องบริโภค อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **นคะ** เพราะไม่ไปไหน, คือ สถานที่ประทับอยู่ของพระราชา พระยุพราช และหมู่อำมาตย์เป็นต้น. ชื่อว่า **นคร** เพราะข้อมีติดครอบครองไว้, อธิบายว่า สถานที่ที่กำหนดหมาย แวดล้อมกันเป็นเขตด้วยกำแพงเป็นต้น อันเป็นหมวดหมู่แห่งที่ประทับ (พระมหाराชวัง) ของพระราชาเป็นต้น ชื่อว่า **พระนคร**. เชื่อมความว่า ในพระนครนั้น เราได้รับพยากรณ์ในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า วิปัสสี ในกาลใด ในกาลนั้น เราได้เป็นพราหมณ์อยู่ในพระนครธัญญวดีนั้นแล. คำที่เหลือในที่ทุกแห่งมีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาสุมานีเยราปทาน

ผลทายกเถรอปทานที่ ๗ (๑๒๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเมล็ดบัว

[๑๒๕] เรา (เป็นพราหมณ์) ผู้เล่าเรียน ทรงจำมนต์รู้จบไตรเพท อยู่ในอาศรมในที่ไม้ไผ่ภูเขาหิมวันต์.

เครื่องบูชาไฟเมล็ดบัวขาวของเรามีอยู่ เราใส่ไว้ในห่อ แล้วห้อยไว้บนยอดไม้.

เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้ถวายเมล็ดบัวแต่พระ-
พุทธเจ้า พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้ามีพระฉวีวรรณดัง
ทองคำ สมควรรับเครื่องบูชา ทรงยังให้เกิดแก่เรา ทรง
นำสุขให้เราในปัจจุบัน ประทับอยู่ในอากาศได้ตรัส
คาถาพระนี้ว่า

เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้ถวายเมล็ดบัวแต่พระ-
พุทธเจ้า พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้ามีพระฉวีวรรณดัง
ทองคำ สมควรรับเครื่องบูชา ทรงยังปีติให้เกิดแก่เรา ทรง
นำสุขมาให้เราในปัจจุบัน ประทับยืนอยู่ในอากาศได้ตรัส
คาถาพระนี้ว่า

ด้วยการถวายเมล็ดบัวนี้ และด้วยการตั้งเจตนาไว้ ผู้นี้
จะไม่เข้าถึงทุกติเลยศตลอดแสนกัป.

ด้วยกุศลมูลนั้นนั่นแล เราได้เสวยสมบัติแล้ว ละความ
ชนะและความแพ้ บรรลุถึงฐานะอันไม่หวั่นไหว.

ในกัปที่ ๗๐๐ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช
มีนามว่าสุมังคละ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระผลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบผลทายกเถรอปทาน

๑๒๗. อรรถกถาผลทายกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระผลทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า อชฺฌายโก
มนุสฺสโร ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ หลาย ๆ ภพที่ผ่านมาจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัย
แห่งพระนิพพานเป็นประจำเมื่อ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
พระนามว่าปทุมุตตระ ท่านได้เกิดในตระกูลพราหมณ์ บรรลุนิติภาวะแล้ว
ศึกษาจบศิลปศาสตร์ของตนคือไตรเพท เป็นอาจารย์ของพวกพราหมณ์
จำนวนหลายพันคน (ต่อมา) มองไม่เห็นที่สุดแห่งศิลปะทั้งหลายของตน
และมองไม่เห็นสาระประโยชน์ในศิลปะนั้น จึงละเพศรเวศบวชเป็น
ฤาษี สร้างอาศรมอยู่ไม่ไกลจากหิมวันต์ประเทศนัก เลี้ยงชีวิตอยู่ร่วมกับ
พวกศิษย์. ในสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า ปทุมุตตระ
เสด็จไปภิกขาจารถึงยังประเทศถิ่นนั้น เพื่อจะทรงอนุเคราะห์เขา. ดาบส

พอได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ก็มีจิตเลื่อมใส ได้ถวายเมล็ดบัวชนิด
อร่อย ที่เก็บไว้ในห่อเพื่อส่วนตัวแล้ว คล้องไว้ที่ปลายไม้ ถวายพร้อม
กับน้ำผึ้ง. พระผู้มีพระภาคเจ้าเสวยในขณะที่เขากำลังมองดูอยู่นั้นแล
เพื่อให้เกิดความโสมนัสแล้ว ประทับยืนในอากาศ ตรัสแสดงอานิสงส์
แห่งผลทานแล้วก็เสด็จหลีกไป.

ด้วยบุญอันนั้น เขาท่องเที่ยวไปในเทวโลกแลมนุษยโลก ได้เสวย
สมบัติทั้งสองแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีสกุล
แห่งหนึ่ง ซึ่งสมบูรณ์ด้วยสมบัติ เพียงอายุได้ ๗ ปีเท่านั้นก็บรรลु
พระอรหัต ได้ระลึกถึงกุศลกรรมที่ตนเคยทำไว้ในปางก่อนได้ เกิดความ
โสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อน
จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **อชฺฌายโก มนุสฺสโร** ดังนี้. ฟังทราบวิเคราะห์
ในบทนั้นดังนี้ ชื่อว่า **อชฺฌายิ** เพราะย่อมศึกษา คือ ย่อมคิด, **อชฺฌายิ**
ก็คือ **อชฺฌายโก** แปลว่า ผู้ศึกษาเล่าเรียน. จริงอยู่ **อ** อักษรในบทว่า
อชฺฌายโก นี้ ย่อมเป็นไปในอรรถ ๑๐ ประการ ดังที่ท่านกล่าวไว้
อย่างนี้ว่า **อ** อักษรเป็นไปในอรรถปฏิเสฐ ในความเจริญ ในความเป็น
เช่นนั้น ฯลฯ ในความว่างเปล่า และในอรรถว่า เล็กน้อย. อธิบายว่า
อชฺฌายโก ก็คือ เป็นคนช่างคิด เพราะอรรถว่า ย่อมศึกษาเล่าเรียน
ย่อมคิดถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์ ได้แก่ย่อมทำการสาธยาย ด้วยวิธีฟังและ
จำเป็นต้นของพวกศิษย์. ชื่อว่า **มนุสฺสโร** เพราะอรรถว่า ย่อมทรงจำ
ทบทวนรำยมนต์ทั้งหมดตามที่ศึกษาเล่าเรียนในสำนักของอาจารย์ได้จนขึ้น
ใจ. บทว่า **ติณฺณ เวทาน ปารุ** ความว่า ญาณท่านก็เรียกอย่างนี้

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 438

เหมือนกัน, ที่เรียกว่า เวท เพราะพึงทราบ คือ พึงตรัสรู้ได้ด้วยเวท,
คัมภีร์ทั้ง ๓ คือ อิรุพเวท ยชुरเวท สามเวท, เชื่อว่าปารศุ เพราะบรรลु
ถึงฝั่ง คือที่สุดยอดแห่งเวททั้ง ๓ เหล่านั้น . คำที่เหลือมีเนื้อความปรากฏ
ชัดแล้วทั้งหมดแล.

จบอรรถกถาผลทายกเถราปทาน

ญาณสัจญกเถราปทานที่ ๘ (๑๒๘)

ว่าด้วยผลแห่งการได้สัญญา

[๑๓๐] เราอยู่ในระหว่างภูเขาโกสิญภูเขาหิมวันต์ ได้เห็นกองทรายอันงามแล้ว ระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ไม่มีอะไรเปรียบได้ในพระญาณ สงครามไม่มีแก่พระศาสดา พระศาสดาทรงรู้ทั่วถึงธรรมทั้งปวงแล้ว ทรงน้อมไป (หลุดพ้น) ด้วยญาณ.

ข้าแต่บุรุษอาชาไนย ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ข้าแต่อุดมบุรุษ ขอนอบน้อมแด่พระองค์ไม่มีใครเสมอด้วยพระญาณของพระองค์ พระญาณสูงสุดประมาณไม่ได้.

เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระญาณแล้ว บันเทิงอยู่ในสรวรรค์ตลอดกัป ในกัปทั้งหลายที่เหลือเราทำกุศลแล้ว.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้สัญญาได้ในกาลนั้น เราไม่รู้จักทุกข์ติเสย. นี่เป็นผลแห่งสัญญาในพระญาณ.

ในกัปที่ ๗๓ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิองค์หนึ่งมีนามว่าบุพินปุพพิยะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระญาณสังยุตเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสังยุตเถรอปทาน

๑๒๘. อรรถกถาญาณสังยุตเถรอปทาน

อปทานของท่านพระญาณสังยุตเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ปพฺพเต**
หิมวณฺตฺมฺหิ ดังนี้.

แม้พระเถระเฒ่านี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าองค์
ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพที่เกิดแล้ว จะสังสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
วิปัสสี ท่านได้เกิดในเรือนอันมีตระกูล พอเจริญวัยแล้ว ละเพศฆราวาส
ออกบวชเป็นคาส สร้างบรรณศาลาอยู่ระหว่างภูเขาไม้ไผ่ภูเขาหิมวันต์
ทำอภิญญา ๕ และสมาบัติ ๘ ให้บังเกิดขึ้นแล้ว วันหนึ่งมองเห็นกองทราย
อันบริสุทธิ์ขาวสะอาด จึงนึกชมเชยพระพุทธเจ้าว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ก็บริสุทธิ์เช่นนี้ และนึกชมเชยพระญาณของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้นว่า
พระญาณของพระพุทธเจ้าก็คงบริสุทธิ์เช่นนี้เหมือนกันแล.

ด้วยบุญอันนั้น คาสนั้นได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก
ได้เสวยสมบัติทั้งสองครบแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้มาเกิดในเรือน
อันมีตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้บวชในพระศาสนา ไม่นาน
นักก็ได้สำเร็จพระอรหัต ระลึกถึงบุญที่ได้กระทำไว้ในปางก่อนได้ เกิด
๑. **บาลี** เป็น ญาณสังยุตเถรอปทาน.

ความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **ปพฺพเต หิมวณฺตมฺหิ** ดังนี้. บทว่า **ปฺลินํ โสภณํ ทิสฺวา** มีวิเคราะห์ว่า **ปฺลินะ** เพราะเป็นไปอยู่โดยอาการอย่างทราย คือโดยอาการที่บริสุทธิ์สะอาด คล้าย ๆ กับว่ามีคนทำให้บริบูรณ์แล้วฉะนั้น อธิบายว่า เราได้เห็นกองทรายอันงดงามแล้ว ได้อนุสรณ์ถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด. คำที่เหลือมีเนื้อความพอจะรู้ได้ง่ายแล้วทีเดียว.

จบอรรถกถาญาณสังยุตติกเถราปทาน

คัมภีร์ปติยเถราปทานที่ (๑๒๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้ต่าง ๆ

[๑๓๑] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี มีพระฉวีวรรณดัง
ทองคำ ผู้ควรแก่ทักษิณา แวดล้อมด้วยพระสาวกเป็นอันมาก
เสด็จออกจากพระอาราม.

เราได้เห็นพระสัพพัญญูพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด หอาสวะ
มิได้ มีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้บูชาทางที่เสด็จดำเนิน.

ด้วยจิตอันเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เป็นจอมสัตว์
ผู้คงที่นั้น เราสำเร็จ มีจิตโสมนัส ถวายบังคมพระตถาคตอีก.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้า ด้วยดอกไม้
ไต่ ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๔๑ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอม
กษัตริย์ มีนามว่าวรุณะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละ
มาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระคัมภีร์ปติยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบคัมภีร์ปติยเถราปทาน

๑๒๕. อรรถกถาคันธปุပ္ผิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระคันธปุပ္ผิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สุวณฺณ วณฺโณ สมฺพุทฺโธ** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญไว้ในหลายชาติที่ผ่านมาแล้ว ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าวิปัสสี ท่านได้เกิดในเรือนอันมีตระกูลแห่งหนึ่ง สมบูรณ์ด้วยเครื่องอุปโภคและบริโภค ไม่บกพร่อง วันหนึ่ง ได้พบเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าวิปัสสี พร้อมด้วยหมู่คณะแล้ว มีจิตเลื่อมใส น้อมบูชาด้วยดอกไม้ทั้งหลายอันมีข้าวดอกเป็นที่ห้า. ด้วยจิตที่เลื่อมใสนั้นนั่นแล เขาดำรงอยู่จนตลอดอายุ ตายจากมนุษยโลกไปเกิดในเทวโลก ได้เสวยทิพยสมบัติแล้ว ในชาติต่อมาเกิดเป็นมนุษย์ เสวยสมบัติในมนุษย์ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีตระกูลแห่งหนึ่ง ได้มีศรัทธาบวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

วันหนึ่ง ท่านระลึกถึงบุญที่ได้บำเพ็ญมาในชาติก่อนได้ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อนว่า ด้วยกุศลกรรมอันนี้ เราจึงได้ถึงพระนิพพานดังนี้. จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **สุวณฺณวณฺโณ สมฺพุทฺโธ** ดังนี้. ถ้อยคำนั้นทั้งหมดมีเนื้อความง่ายทั้งนั้น เพราะได้กล่าวเนื้อความไว้แล้วในหนหลังแล.

จบอรรถกถาคันธปุပ္ผิยเถราปทาน

ปฐมบุชกเถราปทานที่ ๑๐ (๑๓๐)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกบัว

[๑๓๒] ในที่ไม่ไกลจากภูเขาหิมวันต์ มีภูเขาชื่อโคตมะ ดาดาย
ด้วยต้นไม้ต่างชนิด เป็นที่อยู่ของหม่อมมหาฤต (ยักษ์).

ในท่ามกลางภูเขานั้นมีอาศรมที่เราสร้างไว้ เราแวดล้อม
ด้วยพวกศิษย์ของตน อยู่ในอาศรมนั้น ได้สั่งศิษย์ทั้งหลาย
ว่า

คณะศิษย์ของเรา (เมื่อมาหาเรา) ขอจงนำเอาดอกบัวมา
ให้เรา เราจักทำพุทธรูชาแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้จอมสัตว์
ผู้คงที่.

ศิษย์เหล่านั้นรับคำที่เราสั่งอย่างนี้แล้ว นำเอาดอกบัวมา
ให้เรา เรากระทำเครื่องหมายอย่างนั้นบูชาแด่พระพุทธเจ้า.

ในกาลนั้น เราประชุมศิษย์ทั้งหลายแล้ว พร่ำสอนด้วยดี
ว่า ท่านทั้งหลายอย่าประมาทนะ เพราะว่าความไม่ประมาท
นำสุขมาให้.

ครั้นเราพร่ำสอนบรรดาศิษย์ของตน ผู้อดทนต่อคำสอน
อย่างนี้แล้ว ประกอบตนในคุณ คือความไม่ประมาท ได้ทำ
กาละในกาลนั้น.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ได้
ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธรูชา.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช
มีนามว่าชุตตมมะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีผละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปทุมปุษกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประ-
การฉะนี้แล.

จบปทุมปุษกเถราปทาน

๑๓๐. อรรถกถापทุมปุษกเถราปทาน

อปทานของท่านพระปทุมปุษกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า หิมวันตสุสา-
วิฑูเร ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญบุญมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะตั้งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
เป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตระ
ท่านได้เกิดในตระกูลพราหมณ์ บรรลุนิติภาวะแล้ว สำเร็จการศึกษา
ในศิลปะของตน แต่มองไม่เห็นสาระประโยชน์ในศิลปะนั้น ไม่ได้รับ
การแนะนำพร่ำสอน เพราะคำที่ตนเกิดมาก่อนแต่ที่พระพุทธเจ้าอุบัติขึ้น
จึงละเพศฆราวาส บวชเป็นฤๅษี สร้างอาศรมอาศัยบรรพตชื่อโคตมกะ
ซึ่งไม่ไกลจากภูเขาหิมวันตนัก ทำอภิญญา ๕ และสมาบัติ ๘ ให้เกิดขึ้น
แล้ว เป็นอยู่ด้วยความสุขในภูมานั้นแล. ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงพระนามว่าปทุมุตตระ เป็นพระพุทธเจ้า ทรงรื้อขนสัตว์ทั้งหลาย
ออกจากสงสาร ได้เสด็จไปยังหิมวันตประเทศเพื่ออนุเคราะห์เขา. คาบส

เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วมีจิตเลื่อมใส ให้ศิษย์ของตนทั้งหมดมาประชุม
พร้อมกันแล้ว ก็ให้ศิษย์เหล่านั้นนำเอาดอกปทุมทั้งหลายมาบูชาแล้ว ด้วย
บุญอันนั้น คาบสนั้นได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้เสวย
สมบัติจนครบทั้ง ๒ แล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือน
อันมีตระกูลในกรุงสาวัตถี มีศรัทธาเลื่อมใสได้บวชแล้ว ไม่นานนัก
ก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศ
เรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า
หิมวัตตสุตตาวีหุเร ดังนี้. บทว่า โคตโม นาม ปพฺพโต ความว่า ภูเขา
ที่ได้ปรากฏ ชื่อว่า โคตมะ เพราะเป็นที่อยู่ของพวกยักษ์และเทวดาเป็น
อันมาก และเพราะเป็นที่อยู่ของท่านโคตมะด้วยอำนาจแรงอธิษฐาน. ชื่อว่า
บรรพต เพราะเป็นไปมั่นคง. บทว่า นาครุกฺเขหิ สยฺจนฺโน มีวิเคราะห์
ว่า ชื่อว่า รุกขะ เพราะงอกขึ้นตั้งอยู่, อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า รุกขะ
เพราะแทงแผ่นดินงอกขึ้น. ต้นไม้ทั้งหลายเช่นต้นจำปา การบูร กากะทิง
กฤษณา และต้นจันทน์เป็นต้น หลายชนิดหลายอย่าง รวมเรียกว่า
นานารุกขะ, เชื่อมความว่า ภูเขาโคตมะนั้น ดารดาชเกลื่อนกล่นไปด้วย
ต้นไม้ขนาดชนิดเหล่านั้น. บทว่า มหาภูตคณาลโย มีวิเคราะห์ว่า
ชื่อว่า ภูตะ เพราะมีขึ้นเกิดขึ้นอุบัติขึ้นและเจริญ, สัตว์เหล่านั้นมีมากด้วย
เป็นภูตด้วย ดังนั้น จึงชื่อว่า มหาภูตะ. คณะคือหมู่ของมหาภูตทั้งหลาย
ชื่อว่า มหาภูตคณะ, ที่อยู่ที่อาศัยของหมู่มหาภูต ชื่อว่า มหาภูตคณาลโย.

บทว่า เอวมชฺฉิมฺหิ จ ตสฺสาติ ความว่า อาศรมที่พระดาบส
เนรมิต สร้างจนสำเร็จนั้นอยู่ในระหว่างท่ามกลางภูเขาโคตมะนั้น. คำที่
เหลือมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาปฐมปุชกเถราปทาน

จบอรรถกถาเสเรยวรรคที่ ๑๓

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เสเรยยกเถราปทาน ๒. ปุပ္ผณฺฐปิยเถราปทาน ๓. ปายาสทายก-
เถราปทาน ๔. คันโธทกียเถราปทาน ๕. สัมมุขาทวิกเถราปทาน
๖. กุสุมาสนียเถราปทาน ๗. ผลทายกเถราปทาน ๘. ฉฺยณสัจฺญญกเถราปทาน
๙. คันธปุပ္ผิยเถราปทาน ๑๐. ปฐมปุชกเถราปทาน. บัณฑิตผู้เห็นแจ้ง
อรรถ รวมคาถาไว้ ๑๐๕ คาถา.

จบเสเรยวรรคที่ ๑๓

โสภิตวรรคที่ ๑๔

โสภิตเถราปทานที่ ๑ (๑๓๑)

ว่าด้วยผลแห่งการฟังอาสภิวาจา

[๑๓๑] พระชินเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ เซษฐบุรุษของโลก

ประเสริฐกว่านระ ทรงแสดงอมตบทแก่หมู่ชนเป็นอันมาก.

เวลานั้น เราได้ฟังพระดำรัสอาสภิวาจาที่พระองค์เปล่ง
แล้ว ประนมกรอัญชลี เป็นผู้มึใจเป็นอารมณ์เดียว (กล่าว)

สมุทฺรเลิศกว่าทะเลทั้งหลาย เขาสุเมรุประเสริฐ
กว่าเขาทั้งหลาย เป็นที่สังสมหิน ฉันได ชนเหล่าใด
ย่อมนั้นไปตามอำนาจจิต ชนเหล่านั้นย่อมไม่เข้าถึง
เสี้ยวแห่งพระพุทธานุภาพ ฉะนั้น.

พระพุทธรเจ้าทรงเป็นฤๅษีประกอบด้วยพระกรุณา ทรงหยุด
การแสดงธรรม ประทับนั่งในท่ามกลางสงฆ์แล้ว ได้ตรัส
พระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดสรรเสริญพระญาณในพระพุทธรเจ้าผู้นำของโลก ผู้นั้น
จะต้องไม่ไปสู่อุทฺติตลอดแสนกัป.

ผู้นั้นจักเผากิเลสทั้งหลายได้แล้ว จักเป็นผู้มึอารมณ์เดียว
มีจิตมั่นคง จักได้เป็นสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่าโสภิตะ.

เราเผากิเลสได้แล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว วิชชา ๓
เราบรรลุแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

ในกัปที่ ๕๐,๐๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
๗ ครั้ง ทรงพระนามว่าสมุคคตะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
พละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโสภิตเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบโสภิตเถรอปทาน

อรรถกถาโสภิตวรรคที่ ๑๔

๑๓๑. อรรถกถาโสภิตเถรอปทาน

อปทานของท่านพระโสภิตเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตโร
นาม ชิน ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
ปทุมุตตระ ท่านได้เกิดในเรือนอันมีตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว
ดำรงเพศเป็นฆราวาส วันหนึ่ง เมื่อพระศาสดาทรงแสดงพระธรรมเทศนา
เขามีใจเลื่อมใสด้วยความโสมนัส จึงชมเชยโดยประการต่าง ๆ ด้วยความ

โสมนัสนั้นนั่นแล. เขากระทำกาละแล้ว ได้บังเกิดในเทวโลก เสวย
ที่สุดิในเทวโลกนั้นแล้ว และได้มาเกิดในมนุษยโลก เสวยความสุขใน
มนุษย์แล้ว ในพุทธุปบาทกาลนี้ ได้มาบังเกิดในเรือนอันมีตระกูลในกรุง
สาวัตถี เขามีอายุได้เพียง ๗ ปีเท่านั้นก็บวช ไม่นานนักก็ได้เป็นพระ-
อรหันต์ มีอภิญญา ๖.

ในกาลต่อมา ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัส
เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้ว ในกาลก่อน จึง
กล่าวคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตฺตโร นาม ชิน คังนี้. ถ้อยคำนั้นทั้งหมด
มีเนื้อความพอรู้ได้ง่ายทั้งสิ้น เพราะได้กล่าวเนื้อความไว้แล้วในหนหลัง
แล.

จบอรรถกถาโสภิตเถรอปทาน

สุตฺตสนเถราปทานที่ ๒ (๑๓๒)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกกระเจด

[๑๓๔] ไม้กระเจดกำลังมีดอก มีอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำกว้าง ข้าพระองค์แสวงหาต้นกระเจดนั้นอยู่ ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นำของโลก.

ในกาลนั้น ข้าพระองค์เห็นกระเจดมีดอกบาน จึงตัดที่ขั้วแล้วบูชาแต่พระพุทธเจ้าพระนามว่าสิขี ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก.

ข้าแต่พระมหามุนีพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ พระองค์ทรงบรรดอมตบทอันไม่เคลื่อนด้วยพระญาณใด ข้าพระองค์บูชาพระญาณนั้น ข้าพระองค์ทำการบูชาพระญาณแล้ว ได้เห็นดอกกระเจด ข้าพระองค์เป็นผู้ได้สัตถุยานั้น นี่เป็นผลแห่งการบูชาพระญาณ.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ ข้าพระองค์บูชาพระพุทธญาณด้วยไม้ใด ด้วยการบูชานั้น ข้าพระองค์ไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาพระญาณ.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๒ ครั้ง ทรงพระนามว่าพลุกคตะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนั้นแล.

ทราบว่า ท่านพระสุทัสสนเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสุทัสสนเถรอปทา

๑๓๒. อรรถกถาสุทัสสนเถรอปทาน

อปทานของท่านพระสุทัสสนเถระ มีคำเริ่มต้นว่า วิตุตตาย
นทีตีเร ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระชินวรพุทธ-
เจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญไว้ในทุก ๆ ภพนั้น ในกาลแห่งพระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า สิขี ท่านได้เกิดในเรือนอันมีตระกูล
เจริญวัยแล้ว ดำรงอยู่ในเพศบราหัส (วันหนึ่ง) กำลังเดินทางค้นหากระแจะ
ที่มีดอกบาน ใกล้กับฝั่งแม่น้ำชื่อวิตุตตะ (แม่น้ำกว้าง) เผอิญได้พบ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า สิขี ผู้งดงามเปรียบปานกองไฟที่กำลัง
ลุกโพล่ง ประทับนั่งใกล้ฝั่งแห่งแม่น้ำนั้น มีใจเลื่อมใส เต็มดอกกระแจะ
พร้อมทั้งเข้ามาแล้ว เมื่อจะบูชาจึงกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
พระองค์เป็นพระสัมพััญญะพุทธเจ้า ทรงมีอานุภาพมากถึงอย่างนี้ มีด้วย
พระญาณใด, ข้าพระองค์ขอบูชาซึ่งพระญาณนั้น. ลำดับนั้น พระผู้มี-
พระภาคเจ้าได้ทรงกระทำอนุโมทนาแล้ว ด้วยบุญอันนั้น เขาได้บังเกิด
ในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติทั้งสองจนครบถ้วนแล้ว ใน
พุทธปรุบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในเรือนอันมีตระกูลแห่งหนึ่ง เลื่อมใสใน
พระศาสดา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านระลึกถึงกุศลกรรมที่ได้กระทำไว้ของตนแล้ว เกิดความโสมนัส
เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าว
คำเริ่มต้นว่า **วิตุตตาย นทีตีเร** ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า
วิตุตตาย มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า **วิตุตตา** เพราะเป็นแม่น้ำที่แผ่ขยายกว้าง
ออกไป. ชื่อว่า **นที** เพราะเปล่งเสียง ส่งเสียงลั่นไหลไปแล้ว. ชื่อว่า
ตีเร เพราะคนที่จะข้ามแม่น้ำ ถึงที่นั่นก่อนแล้ว จึงจะชื่อว่าข้ามไปได้,
อธิบายว่า ไกลฝั่งแม่น้ำที่กว้างนั้น. บทว่า **เกตถิ ปุปฺผิตฺติ ทิสฺวา**
มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า **เกตถิ** เพราะมีหนามที่จะทิ่มแทงมือของผู้จะเด็ด
ทั้งหลาย โดยอาการอันน่าเกลียด, เชื่อมความว่า เห็นดอกการะเกตของ
ต้นการะเกตนั้นแล้ว จึงเด็ดไปทั้งขั้ว.

บทว่า **ลิจิโน โลกพันธฺุโน** มีวิเคราะห์ว่า ไฟท่านเรียกว่าลิจิ.
หมุรัศมีมีพรรณ ๖ ประการ ต่างชนิดมีสีเขียวและเหลืองเป็นต้นเช่นกับไฟ
เปล่งปลั่งโชติช่วง มีอยู่แก่ผู้ใด ผู้นั้นคือพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ลิจิ**
พระองค์เป็นโลกพันธฺุ เพราะเป็นเผ่าพันธฺุเป็นญาติของชาวโลก คือของ
โลก ๓ ทั้งหมด. เชื่อมความว่า เราเด็ดดอกการะเกตพร้อมทั้งขั้วมาบูชา
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าลิจิ ผู้เป็นเผ่าพันธฺุของชาวโลกพระองค์นั้น
แล้ว. คำที่เหลือมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสุตฺตสนฺธราปทาน

จันทนปุษกเถราปทานที่ ๓ (๑๓๓)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยแก่นจันทน์หอม

[๑๓๕] เวลานั้น เราเป็นกนิทรอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำจันทกาคา และเรามี
ดอกไม้เป็นภักขา เป็นผู้กินดอกไม้ ก็พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่า อตถทัตตี เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่า
นรชน เสด็จเหาะไปบนยอดไม้ในป่า ดังพญาหงส์ในอัมพร
(เรากล่าวว่า)

ขอความนอบน้อมจงมี แต่พระองค์ผู้บุรุษอาชาไนย จิต
ของพระองค์บริสุทธิ์ดี พระองค์มีสีพระพักตร์ผ่องใส.

พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีพระปัญญาดังแผ่นดิน มีเมชาติ
เสด็จลงจากอากาศ ทรงปูลาดผ้าสังฆาฏิแล้ว ประทับนั่งโดย
บัลลังก์ (ขัดสมาธิ).

เราถือเอาแก่นจันทน์หอมไปในสำนักพระชินเจ้า เรามี
จิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้บูชาแต่พระพุทธรเจ้า ถวายบังคม
พระสัมพุทธเจ้าเชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระ ยังความ
ปรามอภัยให้เกิดแล้ว บ่ายหน้ากลับไปทางทิศอุดร.

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธรเจ้าด้วย
แก่นจันทน์ไค ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี้เป็น
ผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๑,๔๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง
มีพระนามชื่อว่าโรหิณี มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนั้นแล.

ทราบว่า ท่านพระจันทนปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบจันทนปุชกเถรอปทาน

จบภาณวารที่ ๘

๑๓๓. อรรถกถาจันทนปุชกเถรอปทาน*

อปทานของท่านพระจันทนปุชกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า จนุท-
ภากานทีตีเร ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพาน ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า อัถถทัสสี
ท่านได้บังเกิดในกำเนิดกนิร อยู่ใกล้แม่น้ำจันทภากาในป่าหิมพานต์
มีดอกไม้เป็นภักษา เป็นผู้กินดอกไม้ ประดับด้วยดอกไม้มีไม้จันทน์และ
ไม้กฤษณาเป็นต้น เสวยความสุขนานปีการมีการเล่นในสวนและการเล่น
ในน้ำเป็นต้น สำเร็จชีวิตอยู่ได้ คล้ายกุมเทวดา เสวยความสุขอยู่ในป่า
หิมพานต์ฉะนั้น. ในกาลนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าอัถถทัสสี
เพื่อจะทำการอนุเคราะห์แก่เธอ จึงเสด็จไปยังป่าหิมพานต์ ลงจากอากาศ
แล้ว ให้ภิกษุปลาสดฟ้าสังฆาฏิประทับนั่งแล้ว. กนิรนั้นได้พบพระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระองค์นั้น ผู้รุ่งโรจน์ประทับนั่งในที่นั้นแล้ว มีใจเลื่อมใส
๑. บาลีเป็น จันทนปุชกเถรอปทาน.

ได้บูชาด้วยดอกไม้จันทน์หอมแล้ว. พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงกระทำ
อนุโมทนาแก่เธอแล้ว.

ด้วยบุญอันนั้น เธอผู้มีจิตใจประกอบด้วยความโสมนัส ดำรงอยู่
จนตลอดอายุ จุติจากอัฐภพนั้น ได้บังเกิดในเทวโลก เสวยสมบัติ
ในกามาวจรสวรรค์ ๖ ชั้น ไป ๆ มา ๆ เสร็จแล้วได้เสวยจักรพรรดิสมบัติ
รัชสมบัติ และประเทศรัชสมบัติ ในเมืองมนุษย์แล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้
ได้บังเกิดในเรือนอันมีตระกูล บรรลุฉันทิภาวะแล้ว ก็บวช ไม่นานนัก
ได้บรรลุพระอรหันต์ ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ
เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าว
คำเริ่มต้นว่า **จันทภคานทีตีเร** ดังนี้. ที่ชื่อว่า **จันทะ** ในคำนั้น หมายถึง
เกิดขึ้นแล้วคล้ายกับว่ารู้พระจันทร์ ใจ ความพอใจ อธิษาศัย, อธิบายว่า
ชื่อว่า **จันทภคาน** เพราะเป็นเช่นกับส่วนแห่งพระจันทร์ เพราะที่ข้าง
ทั้งสองประกอบด้วยพื้นทรายสีขาวเกลี่ยลาด เช่นกับลาดด้วยพื้นแก้วมุกดา
มีน้ำใสสะอาดปราศจากมลทิน เหมือนมณฑลพระจันทร์. คือ ใกล้เคียง
แม่น้ำจันทภคานนั้น. คำที่เหลือทั้งหมด มีเนื้อความพอจะรู้ได้ง่าย เพราะ
ได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล.

จบอรรถกถาจันทนุชฌนกรูปทาน

จบอรรถกถาภาณวารที่ ๘

ปุพพทณียเถราปทานที่ ๔ (๑๓๔)

ว่าด้วยผลแห่งการโปรยดอกไม้เป็นหลังคา

[๑๓๖] (เราเป็น) พราหมณ์มีนามชื่อว่าสุหนันทะ ผู้รู้จบมนต์
เป็นผู้เล่าเรียน เป็นผู้ควรขอ ได้บูชาัญญชื้อวาชเปยยะ.

ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้
ทรงรู้แจ้งโลกผู้เลิศ เป็นพระฤๅษีกอปรด้วยพระกรุณา ทรง
เอ็นดูหมู่ชน เสด็จจงกรมอยู่ในอากาศ.

พระสัพพัญญูพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก เสด็จจงกรม
แล้ว ทรงแผ่เมตตาไปในบรรดาสัตว์หาประมาณมิได้ ไม่มี
อุปธิ.

พราหมณ์ผู้รู้จบมนต์ เต็ดดอกไม้ที่ขั้วแล้ว ประชุมศิษย์
ทั้งหมด ให้ศิษย์ช่วยกันโยนดอกไม้ขึ้นไปในอากาศ.

ในกาลนั้น หลังคาดอกไม้ได้มีตลอดทั่วพระนครไม่หายไป
(คงมีอยู่) ตลอด ๗ วัน ด้วยพุทธานุภาพ.

ด้วยกุศลมูลนั้น พราหมณ์ผู้รู้จบมนต์ได้เสวยสมบัติแล้ว
กำหนดรู้อาสวะทั้งปวง ข้ามโลก ๓ และตัดหาได้แล้ว.

ในกัปที่ ๑,๑๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอม
กษัตริย์ ๓๕ ครั้ง มีพระนามเหมือนกันว่าอัมพรังสะ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปุปผทนิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปุปผทนิยเถรอปทาน

๑๓๔. อรรคถาปุปผทนิยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระปุปผทนิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า สุนนุโท
นาม นามน ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ หลายภพที่ผ่านมา จะสังสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่ง
พระนิพพาน ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตระ
ท่านได้บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ บรรลุนิติภาวะแล้ว สำเร็จการศึกษา
ในศิลปะประจำตัวแล้ว เป็นผู้มีโภคะมาก มียศยิ่งใหญ่ ยินดียิ่งในการ
บริจาทาน วันหนึ่ง ท่านสละมหาทานด้วยคิดว่า ขึ้นชื่อว่าพวกยาจก
เหล่านี้ในชมพูทวีปทั้งสิ้น อย่าได้วัตถุด้วยคิดว่า เราไม่ได้สิ่งของเลย.
ในคราวนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตระ ได้เสด็จไป
ทางอากาศพร้อมด้วยบริวาร. พราหมณ์เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์
นั้นแล้ว มีจิตเลื่อมใส ให้เรียกพวกศิษย์ของตนมาแล้ว ให้นำเอาดอกไม้
ทั้งหลายมาแล้ว โยนขึ้นบูชาในอากาศ. ดอกไม้เหล่านั้นได้ปกคลุมนคร
ทั้งสิ้น ตั้งอยู่ได้ตลอด ๘ วัน.

ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านได้เสวยความสุขในเทวโลกและในมนุษย-
โลกแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ท่านได้เกิดในเรือนอันมีตระกูลแห่งหนึ่ง

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 459

มีศรัทธาบวชแล้ว พอจรดปลายมิดโกนเท่านั้นก็บรรลุพระอรหัตแล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **สุนนุโท นาม นามน** ดังนี้. ถ้อยคำที่เหลือทั้งหมดนั้น มีเนื้อความง่ายทั้งนั้น เพราะได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล.

จบอรรถกถาปุจฉาสนธิยเถราปทาน

รโหสฺสญฺญิกเถราปทานที่ ๕ (๑๓๕)

ว่าด้วยผลแห่งสัญญาในการเลื่อมใส

[๑๓๗] ภูเขาชื่อวสภะมีอยู่ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ ที่เชิงเขา
วสภะนั้น มีอาศรมที่เราร่างไว้ในกาลนั้น.

เราเป็นพราหมณ์บอกมนต์กะศิษย์ประมาณ ๓,๐๐๐ เรา
ตั้งสอนศิษย์เหล่านั้นแล้วเข้าอยู่ (ในที่สงัด) ณ ที่สมควรส่วน
ข้างหนึ่ง.

พราหมณ์ผู้รู้จบมนต์ นั่งอยู่ ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง
แล้ว ระลึกถึงพระญาณของพระพุทธเจ้าแล้วยังจิตให้เลื่อม-
ใสในพระญาณ ครั้นเรายังจิตให้เลื่อมใสในพระญาณแล้ว
นั่งสูบล้างก้อยู่บนสันตติไปไม้ กระทำกาลกิริยา ณ ที่นั้น.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้สัญญาได้ในกาลนั้น ด้วย
สัญญานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการได้สัญญา.

ในกัปที่ ๒๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระ-
นามว่าสิริธระ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระรโหสฺสญฺญิกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบรโหสฺสญฺญิกเถราปทาน

๑๓๕. อรรถถารโหस्थ्यกเถราปทาน*

อปทานของท่านพระโหस्थ्यกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า หิมวณ-
ตสุตาวีหุเร ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ในภพนั้น ๆ ได้สั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
เป็นประจำเสมอ ในกาลที่ว่างจากพระพุทธเจ้ากาลหนึ่ง เขาได้บังเกิด
ในตระกูลพราหมณ์ ในมัชฌิมประเทศ เจริญวัยแล้ว สำเร็จการศึกษา
ในศิลปะของตนแล้ว มองไม่เห็นสาระในศิลปะนั้น อย่างดีก็เพียงยัง
ต้องให้เต็มเท่านั้น มองเห็นแต่อกุศลมีโกธะ มทะ และมานะเป็นต้น จึง
ละเพศฆราวาส เข้าป่าหิมพานต์บวชเป็นฤาษี มีคาบสหลายร้อยคนเป็น
บริวาร สร้างอาศรมอยู่ใกล้ภูเขาสระ อยู่ที่เขาหิมวันต์เท่านั้น จน
ตลอด ๓,๐๐๐ ปี มีความคิดว่า เราเป็นอาจารย์ของพวกศิษย์มีประมาณ
เท่านี้ เป็นครูฐานีเยควรแก่ความเคารพ ควรแก่การกราบไหว้โดยชอบ
แต่เสียใจว่า อาจารย์ของเราไม่มี จึงให้ประชุมพวกศิษย์ทั้งหมดนั้นแล้ว
ประกาศความไม่มีการบรรลुพระนิพพาน เพราะความไม่มีพระพุทธเจ้า
ทั้งหลาย ตนเองผู้เดิยวนั่งในที่ลับอันสงัด กระทำความสำคัญว่าพระ-
พุทธเจ้าไว้ในใจ คล้ายนั่งอยู่เบื้องพระพักตร์ของพระพุทธเจ้าฉะนั้น เกิด
ความปีติมีพระพุทธเจ้าเป็นอารมณ์ นั่งคู้บัลลังก์ในศาลากระทำกาละแล้ว
ได้เกิดในพรหมโลก.

ในชาตินั้น ท่านอยู่ได้นานเพราะมีฌานเป็นประธาน ในพุทธรูปบาท
กาลนี้ ได้บังเกิดในเรือนอันมีตระกูล มีความเบื่อหน่ายในกามทั้งหลาย
พอมีอายุได้ ๗ ปีก็บวช พอปลายมีดโกนจรดที่ผมเท่านั้น ก็ได้บรรลु
๑. บาลีว่า รโหस्थ्यกเถราปทาน.

พระอรหันต์ เป็นผู้ได้อภิญญา ๖ ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ด้วยปุพเพ-
นิวาสนุญ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้
ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **หิมวัตตสุตตาวิทูเร** ดังนี้.
บทว่า **วสโ** นาม **ปพฺพโต** ความว่า ภูเขาที่ถึงการนับว่า **วสกะ**
เพราะสูงที่สุด เพราะประเสริฐที่สุดกว่าภูเขาที่เหลือทั้งหลาย เว้นภูเขา
หิมวันต์. คำที่เหลือในที่ทุกแห่งมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถารโหस्थ्यกเถราปทาน

๖. จัมปกปุปผิยเถราปทานที่ ๖ (๑๓๖)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกจำปา

[๑๓๘] เราได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าเวสสภู ผู้
โชติช่วงดั่งดอกกรรณิการ์ ประทับนั่งอยู่ที่ระหว่างภูเขา ทรง
ยังทิศทั้งปวงให้สว่างดั่งดาวประกายพริ้ว.

มีมาณพ ๓ คนเป็นผู้ศึกษาดีในศิลปะของตน หาบสิ่งของ
เต็มหาบไปตั้งข้างหลังเรา เราผู้มีกระบะใส่ดอกจำปา ดอก
จำปามีในมือ ถือดอกจำปาเหล่านั้นบูชา ในพระญาณของพระ-
ผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าเวสสภู.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราบูชาพระพุทธญาณด้วยดอกไม้
ไฉน ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
บูชาพระญาณ.

ในกัปที่ ๒๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีนามว่า
วิหตภา ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระจัมปกปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบจัมปกปุปผิยเถราปทาน

๑๓๖. อรรถกถาจัมปกปุပ္ผิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระจัมปกปุပ္ผิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **กณิการิว โขตนุตฺตํ** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ในทุก ๆ ภพนั้นจะตั้งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเสมอมา ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าเวสสภู ท่านได้บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ เจริญวัยแล้ว สำเร็จการศึกษาศิลปะของตนแต่มองไม่เห็นสาระในศิลปะนั้น จึงละเพศมาราวส บวชเป็นฤาษีในระหว่างป่า นำเอาดอกจำปาที่พวกศิษย์นำมาแล้ว บูชาเฉพาะพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าเวสสภู. พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงกระทำอนุโมทนาแล้ว. ด้วยกุศลกรรมนั้นนั้นแล เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติทั้งสองครบถ้วนแล้ว ในพุทธปรุบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในเรือนอันมีตระกูล บรรลุนิติภาวะแล้ว มีความเบื่อหน่ายในเพศมาราวส เพราะกำลังแห่งवासนาที่ตนได้อบรมมาในกาลก่อน จึงได้บวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์

ในกาลต่อมา ท่านระลึกถึงบุญกรรมในครั้งก่อนของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **กณิการิว โขตนุตฺตํ** ดังนี้ บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **กณิการิ** ความว่า ชื่อว่า กณิการิ เพราะในเวลาที่เขาบิณฑบาตทั้งหมดร่วงหล่นลงแล้ว ก็ออกดอก เป็นต้นไม้ชนิดเดียวกับต้นกณิการิ คือ เพราะเก็บเอาแต่ดอกที่ตูม ซึ่งมีปกติอาการคล้ายดอกกณิการิ, บัณฑิตพึงทราบว่าเป็นท่านกล่าวไว้ว่ากณิการิ เพราะทำการลบ

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 465

ณ อักษรตัวหน้าเสียดัวหนึ่ง โดยนัยแห่งนิรุตติปกรณ์แล้วควรจะกล่าวว่
กัณณิการ์. อธิบายว่า เราได้พบเห็นพระพุทธรเจ้าผู้รุ่งเรือง กล้ายต้น
ดอกกัณณิการ์ที่บ้านแล้วนั้นจะนั้น. คำที่เหลือมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาจัมปกะปุณิยเถราปทาน

อรรถกถาอัสสัณทัตตสกลเถราปทานที่ ๗ (๑๓๗)

ว่าด้วยผลแห่งการชมเชยพระพุทธรเจ้า ๓ คาถา

[๑๓๕] เรานั่งอยู่ในโรงอันกว้างใหญ่ ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่าปทุมุตตระ ผู้เป็นนายกของโลก ผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว
ผู้บรรลุปุณรรม แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์.

ภิกษุสงฆ์ประมาณ ๑ แสน ผู้บรรลुวิชา ๓ ได้อภิญญา ๖
มีฤทธิ์มาก แวดล้อมพระสัมพุทธรเจ้า ใครเห็นแล้วจะไม่
เลื่อมใสเล่า.

ในมนุษย์โลกพร้อมทั้งเทวโลกไม่มีอะไรเปรียบ ในพระ-
ญาณของพระสัมพุทธรเจ้าองค์ใด ใครได้เห็นพระสัมพุทธรเจ้า
พระองค์นั้นผู้มีพระญาณไม่สิ้นสุดแล้ว จะไม่เลื่อมใสเล่า.

ชนทั้งหลายไม่อาจให้พระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งทรงแสดง
พระธรรมกาย และความเป็นหน่อเนื้อแห่งรัตนะทั้งสิ้นให้
กำเริบได้ ใครได้เห็นแล้วจะไม่เลื่อมใสเล่า.

พราหมณ์นารทะนั้นชมเชยพระสัมพุทธรเจ้า พระนามว่า
ปทุมุตตระผู้ไม่แพ้ด้วย ๓ คาถานี้แล้ว เดินไปข้างหน้า.

ด้วยจิตอันเลื่อมใส และด้วยการชมเชยพระพุทธรเจ้านั้น
เราไม่ได้เข้าถึงทุกติเลยตลอดแสนกัป.

ในกัปที่ ๓,๐๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอม
กษัตริย์พระนามว่าสุमितตะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอัครสันตสกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอัครสันตสกเถรอปทาน

๑๓๗. อรรถกถาอัครสันตสกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระอัครสันตสกเถระ อันมีคำเริ่มต้นว่า วิศาล-
มาเพ อาสีโน ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ หลายอภภาพที่ผ่านมาจะสั่งสมแต่บุญไว้ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตระ ท่านได้เกิดในตระกูล
พราหมณ์ เจริญวัยแล้ว สำเร็จการศึกษาในศิลปประจำตัวแล้ว แต่มอง
ไม่เห็นสาระในศิลปะนั้น จึงละเรียนไปยังหิมวันตประเทศ สร้างบรรณ-
ศาลาอยู่อาศัยในที่อันน่ารื่นรมย์ใจ. ในคราวนั้น เขาได้พบพระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระผู้เสด็จมายังหิมวันตประเทศ เพื่อทรง
อนุเคราะห์หมู่สัตว์ (เขา) มีใจเลื่อมใส ให้อุปะกอบพร้อมด้วยองค์ ๕
และทำการชมเชยด้วยถ้อยคำอันชมเชยมากมาย. ด้วยบุญอันนั้นเขาดำรง
ชีวิตอยู่ได้จนตลอดอายุ กระทำกาละแล้ว (ตายแล้ว) ได้ไปเกิดยังพรหม-

โลก. ในชาติต่อมา คือ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้บังเกิดในเรือนอันมีตระกูล บรรณุนิติภาวะแล้ว ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดา ได้มีจิตศรัทธา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัต.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า วิสาธมาเพ อาสีโน ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า วิสาธมาเพ เชื่อมความว่า โรงอันไพศาล กว้าง แผ่กว้างใหญ่ เรียกว่า โรงอันกว้างใหญ่ คือ เรานั่งอยู่ในโรงอันกว้างใหญ่ ได้พบเห็นพระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของชาวโลกแล้ว. คำที่เหลือมีเนื้อความพอจะรู้ได้ง่ายแล้วทีเดียว.

จบอรรถกถาอัตถสันทัตสกเถราปทาน

เอกรังสนียเถรอปทานที่ ๘ (๑๓๘)

ว่าด้วยผลแห่งการเลื่อมใสในการฟังธรรม

[๑๔๐] เราชื่อนารทะ แต่ชนทั้งหลายรู้จักเราว่าเกสวะ เรา
แสวงหากุศลและอกุศลอยู่ ได้ไปอยู่สำนักพระพุทธเจ้า.

พระมหามุนีพระนามว่าอัทธทัสสี ทรงมีจิตเมตตา ประ-
กอบด้วยกรุณา พระองค์ผู้มีจักขุ เมื่อทรงพลอบสัตว์ทั้งหลาย
ให้เบาใจ ทรงแสดงธรรมอยู่.

เรายังจิตของตนให้เลื่อมใส ประนมกรอัญชลีเหนือเศียร
เกล้าถวายบังคมพระศาสดาแล้ว บ่ายหน้ากลับไปทางทิศ
ประจิม.

ในกัปที่ ๑,๗๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช เป็น
ใหญ่ในแผ่นดิน พระนามว่าอมิตตตปนะ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิัญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระเอกรังสนียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบเอกรังสนียเถรอปทาน

๑๓๘. อรรถกถาเอกปสาทนียเถราปทาน*

อปทานของท่านพระเอกปสาทนียเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **นารโท อิติ เม นามิ** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธรเจ้า พระองค์ก่อน ๆ ในหลายชาติที่ผ่านมาจะสั่งสมแต่กุศลกรรมไว้ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **อตถทัสสี** ท่านได้บังเกิดขึ้น ตระกูลพราหมณ์ ปรากฏชื่อว่า **เกสวะ** บรรลุนิติภาวะแล้ว จึงละเพศ ฌราวาสออกบวช วันหนึ่งได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดา มีใจ เลื่อมใส ประคองอัญชติ เกิดปีติโสมนัสอย่างเหลือล้นแล้วหลีกไป. เขา ดำรงชีวิตอยู่จนตลอดอายุ จึงกระทำกาละแล้ว เพราะความโสมนัส นั้นนั่นแล จึงได้ไปเกิดในเทวโลก ได้เสวยทิพยสมบัติในเทวโลกนั้นแล้ว ได้ไปบังเกิดในมนุษยโลก เสวยสมบัติในมนุษยโลกนั้นแล้ว ในพุทธูป-บาทกาลนี้ เขาได้บังเกิดในเรือนอันมีตระกูลแห่งหนึ่ง พอเจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา ได้บวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านระลึกถึงกุศลกรรมที่สร้างไว้ของตนได้ เกิด ความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วใน กาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **นารโท อิติ เม นามิ** ดังนี้. บรรดา บทเหล่านั้น บทว่า **นารโท** มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า **นารทะ** เพราะ ละออง ฐิติ มลทินของเขาไม่มี เพราะเขามีสระบริสุทธิ์ด้วยอำนาจแห่ง ชาติ จึงได้รับชื่อจากตระกูลว่า **นารทะ** เพราะทำการแปลง **ช** อักษร

๑. บาลีว่า เอกรังสนียเถราปทาน.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 471

เป็น ท อักษร. บทว่า เกสโว ความว่า ชนทั้งหลายผู้รู้ ย่อมรู้จักเราว่า
เกสวะ คือนารทเกสวะ เพราะเราได้เกิดมาในกิสวัจฉโคตร. คำที่เหลือ
ปรากฏชัดแล้วทั้งหมดแล.

จบอรรถกถาเอกปสาทนิยเถราปทาน

ศาลทายกเถรอปทานที่ ๕ (๑๓๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกรั้ง

[๑๔๑] เวลานั้น เราเป็นราชสีห์พญาเนื้อผู้มีสกุล เราแสวงหา
ห้วง (บ่อ) น้ำบนเขา ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เป็นนายก
ของโลก.

จึงดำริว่า พระมหาวิรเจ้าพระองค์นี้ ย่อมยังมหาชน
ให้ดับได้ ถ้าเช่นนั้น เราพึงเข้าไปเฝ้าพระองค์ผู้ประเสริฐ
ว่าเทวดา ผู้้องอาจกว่านระเถิด.

เราจึงหักกิ่งรั้ง แล้วนำเอาดอกมาพร้อมด้วยกระอมน้ำ
(ใส่กระอมน้ำมา) เข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้าแล้ว ได้ถวาย
ดอกรั้งอันงาม.

ในกัปที่ ๕ แต่กัปนี้ เราบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ได้
ด้วยการบูชานั้นเราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
ดอกไม้.

ในกัปที่ ๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง
ทรงพระนามว่าวิโรจนะ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระศาลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบศาลทายกเถรอปทาน

๑๓๕. อรรถกถาสาลทายกเถราปทานที่ ๑๐

อปทานของท่านพระสาลทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **มิกราชา ตทา อาสี** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธรูปเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้น จะสั่งสมแต่กุศลกรรมไว้เป็นประจำเสมอ แต่เพราะถูกรกรรมบางอย่างตัดรอน จึงได้บังเกิดในกำเนิดราชสีห์อยู่ในป่าหิมวันต์มีราชสีห์หลายตัวเป็นบริวาร. ในคราวนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าสิขี ได้เสด็จไปยังป่าหิมวันต์เพื่อทรงอนุเคราะห์แก่เขา ราชสีห์นั้น พอได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จเข้าไปหา ก็มีใจเลื่อมใส หักกิ่งไม้แล้ว เลือกเก็บเอาแต่ดอกสาละพร้อมทั้งดอกกรรณิการมาบูชาแล้ว. พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงกระทำอนุโมทนาแก่เขาแล้ว.

ด้วยบุญนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติในโลกทั้งสองเสร็จแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้บังเกิดในเรือนมิตระกุลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้ว ได้บรรลุพระอรหันต์แล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **มิกราชา ตทา อาสี** ดังนี้. พึงทราบวิเคราะห์ในคำว่า **มิกราชา** นั้นดังต่อไปนี้ ชื่อว่า **มิคะ** เพราะยอมไปสู่ความตาย. อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **มิคะ** เพราะยอมค้นหา คือแสวงหาอาหาร, ราชาแห่งมิคะทั้งหลาย ชื่อว่า **มิกราชา** แม้เมื่อราชาแห่งสัตว์สี่เท้าทั้งสิ้นมีอยู่ แต่ท่านเรียกว่า **มิกราชา** ก็เพราะทำมิคะให้เป็นประธานเพื่อสะดวก

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 474

แก่กาลผูกคาถา. อธิบายว่า ในคราวที่เราได้เป็นมิกราชา ได้พบเห็น
พระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ได้หักกิ่งไม้สาละพร้อมทั้งดอกไม้มานูชาแล้ว.
บทว่า สโกถ ปุပ္พมาหริ ความว่า เราได้นำเอาดอกสาละพร้อมทั้งดอก
กัณณิการมานูชาแล้ว. คำที่เหลือมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสาลทายกเถราปทาน

ผลทายกเถรปาทานที่ ๑๐ (๑๔๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลมะหาด

[๑๔๒] ในกาลนั้น เราเป็นพรานเที่ยวฆ่าสัตว์อื่นเป็นอย่างมาก
สำเร็จการนอนอยู่ที่เงื่อมเขา ไม่ไกลพระศาสดาพระนามว่าลิจฉิ.

เราได้เห็นพระพุทธเจ้าอัครนายกของโลก ทั้งเวลาเย็น
เวลาเช้า ก็เราไม่มีไทยธรรมสำหรับถวายแต่พระศาสดาผู้
จอมสัตว์ ผู้คงที่.

เราได้ถือเอาผลมะหาดไปสู่สำนักพระพุทธเจ้า พระผู้มี-
พระภาคเจ้าเชษฐบุรุษของโลกผู้ประเสริฐกว่านระทรงรับ.

ต่อแต่นั้น เราได้ถือเอาผลมะหาดไป ทูลถวายพระองค์
ผู้นำวิเศษ ด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้น เราได้ทำกาลกิริยา ณ ที่นั้น
เอง.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลมะหาดใด ด้วยกรรม
นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

ในกัปที่ ๑๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง
ทรงพระนามว่ามาลภิ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิัญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระผลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบผลทายกเถรปาทาน

๑๔๐. อรรถกถาปิยาลผลทายกเถราปทาน*

อปทานของท่านพระปิยาลผลทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ปโรธโก
ตทา อาสี** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธรูปเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ทุก ๆ กภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
เป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนามว่า **สิขี**
ท่านได้บังเกิดในตระกูลนายพราน ชำเนื้อทั้งหลายที่ล้อมเขาแห่งหนึ่งใน
ป่าหิมวันต์ เลี้ยงชีวิตอยู่ ในกาลนั้น เขาได้พบเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่า **สิขี** เสด็จไปยังที่นั่นแล้ว มีใจเลื่อมใส นมัสการอยู่ทั้งเวลา
เย็นและเวลาเช้า มองไม่เห็นโทษกรรมอะไร ๆ จึงได้เลือกเก็บผลไม้
หวาน ๆ ไปถวาย พระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสวยผลไม้เหล่านั้นแล้ว. นาย
พรานนั้น มีสรีระอันปีติมีพระพุทธรูปเจ้าเป็นอารมณ์กระทบถูกต้องแล้ว
หาระหว่างมิได้ มีจิตอันงดเว้นแล้วจากบาปกรรม มีเหง้าไม้และผลไม้
เป็นอาหาร ไม่นานนักก็ได้ทำกาละไปบังเกิดในเทวโลก.

เขาได้เสวยทิพยสมบัติในเทวโลกนั้นแล้ว ได้มาบังเกิดในมนุษย์โลก
เสวยสมบัติอีกหลายอย่างในมนุษย์ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้บังเกิดใน
ตระกูลคฤหบดี บรรลุนิติภาวะแล้ว ดำรงอยู่ในเพศฆราวาส แต่ไม่มี
ความยินดีในเพศฆราวาสนั้น จึงละเรือนออกบวชในสำนักของพระ-
ศาสดา เจริญวิปัสสนา ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัต ระลึกถึงกรรม
คือการถวายผลไม้ที่ตนบำเพ็ญไว้ได้ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึง
เรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า
๑. บาลี เป็น ผลทายกเถราปทาน.

ปรโรชโก ตทา อาสี ดังนี้. ในคำนั้น เชื่อมความว่า ในคราวที่เราเป็นพรานเที่ยวฆ่าสัตว์อื่น ได้ถวายผลมะหาดแล้ว ทำจิตให้เลื่อมใส. บทว่า **ปรโรชโก** ได้แก่ เป็นผู้ฆ่าสัตว์อื่น คือเป็นผู้เบียดเบียน (สัตว์อื่น). ในเมื่อควรจะกล่าวว่า **ปรโรชโก** แต่ท่านกล่าวว่า **ปรโรชโก** เพราะทำการลบ ร อักษรตัวต้นเสีย. บทว่า **ปริจารี วินายกั** ความว่า เราได้ปวารณานิมนต์ อารชนาพระศาสดาผู้บรรลุนิพพานนั้นด้วยคำว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์จงบริโภคน้ำมันนี้เถิด. คำที่เหลือมีเนื้อความพอจะรู้ได้โดยง่ายทีเดียว.

จบอรรถกถาปิยาลผลทายกเถราปทาน

จบอรรถกถาโสภิตวรรคที่ ๑๔

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โสภิตเถราปทาน ๒. สุทัสสนเถราปทาน ๓. จันทนปุชกเถราปทาน ๔. ปุพผทนิยเถราปทาน ๕. รโหสันทัสสกเถราปทาน ๖. จัมปกปุพผิยเถราปทาน ๗. อัถถสันทัสสกเถราปทาน ๘. เอกรังสนิยเถราปทาน ๙. สาละทายกเถราปทาน ๑๐. ผลทายกเถราปทาน. บัณฑิตทั้งหลายรวมคาถาได้ ๗๒ คาถา ฉะนี้แล.

จบโสภิตวรรคที่ ๑๔

ฉัตตวรรคที่ ๑๕

อธิฉัตติยเถราปทานที่ ๑ (๑๔๑)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยฉัตร

[๑๔๑] เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าอัสสชิ ผู้สูงสุด
กว่านระปรินิพพานแล้ว เราให้ช่างทำฉัตรเป็นชั้น ๆ บูชา
ไว้ที่พระสถูป.

ได้มานมัสการพระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ตามกาล
อันสมควร (และ) ได้ทำหลังคาดอกไม้บูชา (ยกขึ้น) ไว้ที่
ฉัตร.

ใน ๑,๗๐๐ กัป เราได้ถวายเทวราชสมบัติ ไม่ไปสู่ความ
เป็นมนุษย์เลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาพระสถูป.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอธิฉัตติยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอธิฉัตติยเถราปทาน

อรรถกถาจัดตวรรคที่ ๑๕

๑๕๑. อรรถกถาจัดตติยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระอติจัดตติยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ปรินิพพุเต**
ภควติ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์
ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้น จะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
เป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **อตถทัสสี**
ท่านได้บังเกิดในเรือนอันมีสกุลแห่งหนึ่ง เพราะไม่ได้เห็นพระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าขณะยังทรงพระชนม์อยู่ ในกาลที่พระองค์ปรินิพพานแล้ว จึงคิด
ว่า โอ้เราเสื่อมแล้วหนอ แล้วทำการตกลงใจว่า เราจักทำชาติคือความ
เกิดของเราให้มีผล แล้วให้ช่างทำฉัตรซ้อนกันเป็นชั้น ๆ บูชาห้องบรรจ
พระธาตุ อันเป็นพระบรมสารีริกธาตุของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น
ในกาลต่อมา ให้ช่างทำฉัตรดอกไม้ บูชาห้องพระธาตุนั้นนั่นแล ด้วย
บุญกรรมนั้นนั่นแล เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้
เสวยสมบัติในโลกทั้งสองจนครบถ้วนแล้ว ในพุทธูปบาทกาลนี้ เขาได้
เกิดในตระกูลคฤหบดี บรรลุนิติภาวะแล้ว มีความเลื่อมใสในพระศาสดา
บวชแล้วเล่าเรียนกรรมฐาน พยายามอยู่ไม่นานนัก ก็ได้บรรลุพระ-
อรหัต.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศ
ถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า
๑. บาลี เป็น อริจัดตติยเถรอปทาน.

ปรีนิพพุเต ภควติ ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **นตฺตาคินฺตฺตํ** ความว่า ชื่อว่า นัตถ เพราะยอมปกปิด ป้องกันแคะเป็นต้นได้, นัตถ ยิ่งกว่านัตถ คือนัตถที่ทำไว้บนนัตถ ชื่อว่า **นตฺตาคินฺตฺตํ** อธิบายว่า นัตถที่ซ้อนกันเป็นชั้น ๆ. บทว่า **อญฺมฺหิ อภิโรปยิ** ความว่า ชื่อว่า **อญฺโ** เพราะเขาก่อขึ้น คือทำให้เป็นกอง, อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **อญฺโ** เพราะเขาก่อขึ้น คือ ตั้งขึ้นจนถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์โดยความมั่นคง, อธิบายว่า นัตถที่เราทำไว้บนสญฺปแล้ว เราก่อขึ้นบูชาโดยพิเศษ ด้วยวิธีการซ้อนกันเป็นชั้น ๆ. บทว่า **ปฺปฺพจฺจฺจฺนํ กตฺวาน** ความว่า เราทำเครื่องมุงด้วยดอกไม้หลาย ๆ ชนิดมีกลิ่นหอมอย่างดี ที่เข้มนานแล้ว ให้เป็นแพดานเบื้องบนนัตถแล้วบูชา. คำที่เหลือในที่ทุกแห่งมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสุตตนิคตติยเถราปทาน

ถัมภาโรปกเถราปทานที่ ๒ (๑๔๒)

ว่าด้วยผลแห่งการยกเสาชง

[๑๔๔] เมื่อพระโลกนาถพระนามว่าธัมมทัสสี ผู้ประเสริฐกว่า
นระนิพพานแล้ว เราได้ยกเสาชงขึ้นไว้ที่เจดีย์ แห่งพระ-
พุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด.

ให้นายช่างสร้างบันไดสำหรับประชาชน จะได้ขึ้นสู่สถูป
อันประเสริฐ แล้วถือเอาดอกมะลิไปโปรยบูชาที่พระสถูป โอ
พระพุทธเจ้า โอ พระธรรม โอ ความถึงพร้อมแห่งพระ-
ศาสดาหนอ เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาพระ-
สถูป.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๑๐
ครั้ง ทรงพระนามว่า ฐปติยะ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระถัมภาโรปกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบถัมภาโรปกเถราปทาน

๑๔๒. อรรถกถาัมภโรปกเถราปทาน

อปทานของท่านพระอัมภโรปกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า นิพพุต โลกนาอมุหิ ดังนี้.

พระเถระแม้นี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้น จะตั้งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า ธรรมทัสสี ได้เกิดในเรือนอันมีสกุล มีศรัทธาเลื่อมใส เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานแล้ว ได้ปักเสายกธงไว้ที่ห้องพระบรมธาตุ (พระเจดีย์) ของพระผู้มีพระภาคเจ้า. ได้ร้อยดอกมะลิเป็นอันมาก ขึ้นไปบนบันไดแล้วบูชา.

เขาคำรงชีวิตอยู่จนตลอดอายุ ทำกาลแล้ว ได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติในโลกทั้งสองจนครบถ้วนแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในเรือนอันมีสกุลแห่งหนึ่ง ตั้งแต่เริ่มเป็นหนุ่มมา ก็เป็นผู้ควรแก่การบูชา มีศรัทธาเกี่ยวข้องกับพระศาสนา จึงได้บวชแล้ว ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ๔ ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติกมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า นิพพุต โลกนาอมุหิ ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า นิพพุต โลกนาอมุหิ ความว่า ก็เมื่อพระศาสดาผู้ทรงเป็นนาถะ ทรงเป็นประธาน ทรงเป็นที่พึ่งอาศัยของชาวโลกทั้งสิ้น ปรินิพพานแล้วด้วยชั้นปรินิพพาน ล่วงลับดับไปมองไม่เห็น คล้ายกับแสงประทีปที่ดับไปแล้วฉะนั้น. บทว่า

ธมฺมทสฺสีนรทสเถ มีรูปวิเคราะหฺว่า ชื่อว่า **ธมฺมทสฺสี** เพราะยอมได้ เห็นสังขธรรม ๔ ประการ (อริยสัจ ๔), อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **ธมฺมทสฺสี** เพราะมีปกติได้เห็น ได้เห็นประจักษ์แจ้งซึ่งโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ มีสติปัญญาเป็นต้น. ชื่อว่า **นรทสโ** เพราะอาจหาญ ประเสริฐสูงสุด กว่านรชนทั้งหลาย, **ธมฺมทสฺสีศัพทํ ๑ นรทสภศัพทํ ๑** รวมเป็น **ธมฺมทสฺสีนรทสเถ** ในพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **ธมฺมทสฺสี** ผู้ประเสริฐกว่านรชนพระองค์นั้น. บทว่า **อาโรเปตี ธมฺม ธรรม** ความว่า เราได้ปักเสาที่ห้องพระเจดีย์ ยกธงไว้ที่เสานั้น ผูกประคิษฐานไว้แล้ว. บทว่า **นิสฺเสถนี มาปยิตฺวาน** มีรูปวิเคราะหฺว่า ชนทั้งหลาย ย่อมไป ย่อมเดินไป ย่อมขึ้นไปอาศัยบนสิ่งนั้น เหตุนั้น สิ่งนั้นจึงชื่อว่า **บันได**. เชื่อมความว่า เราได้ให้ช่างสร้างบันไดสำหรับประชาชนจะได้ขึ้นไปยัง **สถูปอันประเสริฐ**ได้.

บทว่า **ชาติปุပ္ผิ คเหตุวาน** มีวิเคราะหฺว่า ชื่อว่า **ชาติสุมนะ** เพราะเมื่อดอกไม้เกิดขึ้นแล้ว ย่อมทำความดีใจให้แก่ชนทั้งหลาย, คือ ดอกมะลินั่นเอง ในเมื่อควรจะกล่าวว่ **ชาติสุมนปุပ္ผะ** เพื่อสะดวกแก่ การผูกคาถา ท่านจึงกล่าวไว้ว่า **ชาติปุပ္ผะ** เพราะลบสุมนะศัพทํออกเสีย ความว่า เก็บดอกมะลินั้นร้อยแล้วยกขึ้นไว้บนสถูป, ครั้นยกขึ้นแล้วก็บูชา. คำที่เหลือมีเนื้อความพอจะรู้ได้เองแล.

จบอรรถกถาถัมภาโรปกเถราปทาน

เวทการกเถรอปทานที่ ๓ (๑๔๓)

ว่าด้วยผลแห่งการกระทำที่บูชา

[๑๔๕] เมื่อพระโลกนาถพระนามว่าปิยทัสสี ผู้สูงสุดกว่านระนิพพานแล้ว เรามีจิตเต็มใสมีใจโสมนัส ได้กระทำที่บูชา พระพุทธเจ้าแวดล้อมด้วยแก้วมณีแล้ว ได้ทำการทดลองอย่างมโหฬาร ครั้นทำการทดลองที่บูชาแล้ว เราได้ทำกาลกิริยา ณ ที่นั้น.

เราเข้าถึงกำเนิดใดๆ คือ ความเป็นเทวดาหรือมนุษย์ ในกำเนิดนั้น ๆ เทวดาทั้งหลายย่อมทรงแก้วมณีไว้ในอากาศนี้เป็นผลแห่งบุญกรรม.

ในกัปที่ ๑,๖๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๓๒ ครั้ง ทรงพระนามว่ามณีปภา มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเวทการกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบเวทการกเถรอปทาน

๑๔๓. อรรถกถาเวทการกเถราปทาน

อปทานของท่านพระเวทการกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า นิพพุเต โลกนาอมฺหิ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระชินวรพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้น จะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนามว่า ปิยทัสสี ท่านได้บังเกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง ซึ่งมีความสมบูรณ์ด้วยสมบัติ บรรลุนิติภาวะแล้ว ดำรงชีวิตอยู่ในเพศฆราวาส เมื่อพระศาสดาปรินิพพานแล้ว มีความเลื่อมใสในพระศาสดา จึงให้ช่างสร้างแก้วมณีแวดล้อมพระเจดีย์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ใสแก้วมณี ๗ ประการจนเต็มแล้ว ทำการบูชาเป็นการใหญ่. ด้วยบุญกรรมนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ในหลายแสนชาติที่ผ่านมา เป็นผู้ควรแก่การบูชา มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก ได้เสวยความสุขในโลกทั้งสองจนครบแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีสกุล อันสมบูรณ์ด้วยสมบัติ (ต่อมา) บวชแล้ว พยายามอยู่ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

วันหนึ่ง ท่านระลึกถึงกุศลที่ทำไว้ในกาลก่อนของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า นิพพุเต โลกนาอมฺหิ ดังนี้. คำนั้น มีเนื้อความดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล. บทว่า ปิยทฺสูตินฺรุตฺตเม มีวิเคราะห์ว่า การแสดงถึงความรัก คืออาการอันประกอบด้วยความโสมนัส

มีอยู่แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงพระนามว่า **ปิยทัสสี** อธิบายว่า พระองค์เป็นผู้ดีด้วยมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ อนุพยัญชนะ ๘๐ ประการ และมณฑลแห่งรัศมีที่แผ่ออกข้างละวาประกอบกันทำให้เจริญขึ้น คือย่อมยังดวงตาของมหาชนผู้เห็นอยู่ให้เกิดความเลื่อมใส ชื่อว่า **นรุตตมะ** เพราะสูงสุดกว่านรชนทั้งหลาย. **ปิยทัสสีศัพท** ๑ **นรุตตมะ** นั้นศัพท ๑ รวมกันเป็น **ปิยทัสสินรุตตมะ**. เชื่อมความว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ปิยทัสสี** ผู้สูงสุดกว่านรชนพระองค์นั้น ประินิพพานแล้ว เราได้กระทำที่บูชาพระพุทธเจ้า แวดล้อมด้วยแก้วมณี ณ ที่ห้องบรรจुพระบรมธาตุ. ความว่า เราได้กระทำด้วยแวดล้อมแทนบูชาในที่สุด เพื่อรองรับดอกไม้. บทว่า **มณิหิ** **ปริวารเหตุวา** มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า **มณิ** เพราะเปล่งปลั่ง โชติช่วงสว่างไสว. อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **มณิ** เพราะบันดาลใจของชนทั้งหลาย ให้เต็มเปี่ยม ทำให้เกิดความดีใจ เป็นไปทั่วถึง, อธิบายว่า เราได้นำมณีเป็นจำนวนมาก เช่นแก้วมณีสีแดง และแก้วไพฑูรย์เป็นต้น มาทำเป็นวलयวงกลมล้อมแทนบูชาแล้ว จึงทำการบูชาอย่างสูงสุดใหญ่ยิ่ง. คำที่เหลือมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาเวทิการกเถราปทาน

สปริวาริยเถราปทานที่ ๔ (๑๔๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายไฟที่ไม้จันทน์

[๑๔๖] พระชินสัมพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระเชษฐบุรุษของโลกผู้ประเสริฐกว่านระ รุ่งเรืองดังกองอัคคี ปรินิพพานแล้ว.

เมื่อพระมหาวีรเจ้านิพพานแล้ว ได้มีสถูปอันกว้างใหญ่
ชนทั้งหลายเอาสิ่งของอันจะพึงถวายเข้าไปตั้งไว้ที่สถูป ใน
ห้องพระธาตุอันประเสริฐสุด.

ในกาลนั้น เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้ทำไฟที่
ไม้จันทน์อันหนึ่ง อันสมบูรณ์แก่สถูปและถวายรูปและของ
หอม.

ในภพที่เราเกิด คือ ในความเป็นเทวดาหรือมนุษย์ เรา
ไม่เห็นความที่เราเป็นผู้ต่ำทรามเลย นี่เป็นผลแห่งบุญกรรม.

ในกัปที่ ๑,๕๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๘ ครั้ง
ทรงพระนามว่าสมัตตะทุกครั้ง มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิัญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสปริวาริยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสปริวาริยเถราปทาน

๑๔๔. อรรถกถาสปริวาริยเถราปทาน

อปทานของท่านพระสปริวาริยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตฺตโร นาม ชินฺ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทฺธเจ้าพระองค์ ก่อน ๆ ตั้งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานตั้งหลายชาติเป็น ประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า ปทุมุตฺตระ ท่านได้เกิดในเรือนอันมีสกุล บรรลุนิติภาวะแล้ว เป็นผู้มั่งคั่งมาก มี โภคสมบัติมาก. ครั้งเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตฺตระ ประดิพัฑฒแล้ว มหาชนเก็บพระบรมธาตุของพระองค์ไว้แล้ว ช่วยกัน สร้างพระเจดีย์ขนาดใหญ่ไว้บูชา ในเวลานั้น อุบาสกคนนี้ได้มีส่วนสร้าง เรือนครอบพระเจดีย์ด้วยแก่นไม้จันทร์ไว้เป็นบนพระเจดีย์นั้นแล้ว ได้ ทำการบูชาอย่างใหญ่ยิ่ง ด้วยบุญอันนั้นนั้นแหละ เขาจึงได้ท่องเที่ยวไป ในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติในโลกทั้งสองจนครบถ้วน ใน พุทฺธูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีสกุล เจริญวัยแล้ว สร้างแต่ กุศลกรรม ต่อมาได้บวชในพระศาสนาด้วยความศรัทธา ไม่นานนักก็ได้ เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านได้ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้เกิดความโสมนัส ใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตฺตโร นาม ชินฺ ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า โอมตฺตํ ความว่า เราไม่เห็น คือไม่รู้จักความเลวทรามต่ำช้า หรือว่าความเป็นผู้ถึงทุกข์เลย ได้แก่เราไม่เคยเห็นว่าเรต่ำช้าเลย. คำที่ เหลือมีเนื้อความปรากฏชัดแจ้งแล้วทีเดียว.

จบอรรถกถาสปริวาริยเถราปทาน

อุมมาปุปผียเถราปทานที่ ๕ (๑๔๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกผักตบ

[๑๔๖] เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ ผู้ทรงเกื้อ
กูลแก่โลก สมควรรับเครื่องบูชา นิพพานแล้ว.

ได้มีการฉลองพระสถูปอย่างมโหฬาร เมื่อการฉลอง
พระสถูปแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ ผู้แสวง
หาคุณอันยิ่งใหญ่เป็นไปอยู่ เราเอาดอกผักตบไปบูชาที่พระ-
สถูป.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราบูชาพระสถูปด้วยดอกไม้
ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชา
พระสถูปด้วยดอกไม้.

ในกัปที่ ๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๘๕ ครั้ง
ทรงพระนามเหมือนกันว่าโสมทวะ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุมมาปุปผียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอุมมาปุปผียเถราปทาน

๑๔๕. อรรถถาอุมาปุปผิยเถราปทาน*

อปทานของท่านพระอุมาปุปผิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า นิพพุเต
โลกมहित ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์
ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
เป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงนามว่า สิทธัตถะ
ท่านได้เกิดในเรือนอันมีสกุล เจริญวัยแล้ว ดำรงอยู่ในเพศฆราวาส
เมื่อเขากำลังทำการฉลองเจดีย์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นิพพานแล้วอยู่ ตน
เก็บเอาดอกผักตบสีแก้วมรกตมาบูชาแล้ว. ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยว
ไปในเฉพาะสุคติทั้งหลายเท่านั้น ได้เสวยทิพยสมบัติและมนุษย์สมบัติ
แล้ว ในทุกภพที่เกิดแล้วได้มีผิวพรรณสีเขียว สมบูรณ์ด้วยชาติ เพียบ
พร้อมด้วยสมบัติ. ในพุทธปรุบาทกาลนี้ ท่านได้เกิดในเรือนอันมีสกุลแห่ง
หนึ่งซึ่งสมบูรณ์ด้วยสมบัติ บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้มีศรัทธาบวชแล้ว
ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัต.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะ
ประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพุดติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำ
เริ่มต้นว่า นิพพุเต โลกมहित ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า โลกม-
हित มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า โลกมहितะ เพราะอันชาวโลกทั้งหลายยกย่อง
บูชาแล้ว. เชื่อมความว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ
ผู้อันชาวโลกบูชาแล้วพระองค์นั้น ปรีนิพพานแล้ว. บทว่า อาหุติโน
ปฏิกุคเห มีวิเคราะห์ว่า เครื่องบูชาและสักการะท่านเรียกว่า อาหุติโน,
๑. บาลีว่า อุมาปุปผิยเถราปทาน.

ชื่อว่า **อาหุติณ ปฏิกุโห** เพราะสมควรเพื่อจะรับเครื่องบูชา และสักการะ
ทั้งหลายเหล่านั้น. ศัพท์นี้ เป็นอุตตสมาส, ความว่า เมื่อพระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าผู้ควรเพื่อจะรับเครื่องบูชาและสักการะพระองค์นั้น ปรีนิพพาน
แล้ว. บทว่า **อุมานุปุผิ** มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า **อุมานุปุผะ** เพราะเบ่งบาน
เปล่งปลั่งด้วยสีเขียวข้างบน. ความว่า เราได้เก็บเอาดอกผักตบนั้นมา
กระทำการบูชาที่พระเจดีย์. คำที่เหลือมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอุมานุปุผิยเถราปทาน

อนุโลมทายกเถรอปทานที่ ๖ (๑๔๖)

ว่าด้วยผลแห่งการกระทำไพริที่โทธิพฤษ

[๑๔๘] เราได้ทำไพริที่โทธิพฤษแห่งพระมุนีพระนามว่าอินม-
ทัสสี เราใส่ก้อนปูนขาวแล้ว ได้ทำกรรมด้วยมือตนเอง.

พระศาสดาพระนามว่าอินมทัสสี ผู้อุดมกว่านระ ทอด
พระเนตรเห็นกุศลกรรมที่เราทำแล้วนั้น ประทับอยู่ในท่าม-
กลางภิกษุสงฆ์ ได้ตรัสพระคาถานี้ว่า ด้วยกรรม คือ การ
ใส่ปูนขาวนี้ และด้วยการตั้งเจตนาไว้ ผู้นี้จะได้เสวยสมบัติ
แล้วจักทำที่สุดทุกขได้.

เราเป็นผู้มีสีหน้าผ่องใส มีอารมณ์เดียว มีจิตมั่นคง ทรงกาย
อันมีในที่สุดไว้ในพระศาสนาแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๑๐๐ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช
พระนามว่าสัมปัสสนะ บริบูรณ์ ไม่บกพร่อง มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอนุโลมทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้.

จบอนุโลมทายกเถรอปทาน

๑๔๖. อรรถกถาอนุโลมทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระอนุโลมทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **อโนม-
ทสฺสีมุนิโน** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธรูปเจ้าพระองค์
ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็น
ประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **อโนมทสฺสี**
ท่านได้เกิดในเรือนอันมีสกุล เป็นผู้มั่งคั่งมาก มีโภคสมบัติมาก ได้
ให้ช่างทำวงกลมแทนบูชาที่ต้นโพธิ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น
และให้ทำการโบกฉาบด้วยปูนขาว ให้ทำการเกลี่ยทรายจนเสมอแน่น
คล้ายกับวิมานเงินฉะนั้น. ด้วยบุญกรรมนั้น เขาจึงได้ประสบแต่ความสุข
ในทุกภพที่เกิดแล้ว ได้เสวยความสุขในวิมานเงิน เรือนเงิน และปราสาท
เงินจำนวนมาก ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีสกุล บรรลุ
นิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้วเจริญวิปัสสนา ไม่นาน
นักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านระลึกได้ด้วยปุพเพนิวาสานุสสติญาณตามลำดับ
ว่า เราได้ถึงคุณวิเศษนี้ได้เพราะทำกุศลอะไรไว้หนอ ดังนี้ แล้วรู้ถึงกุศล
ที่ตนกระทำไว้ในกาลก่อน เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่อง
ราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **อโน-
มทสฺสีมุนิโน** ดังนี้. ในบทนั้นมีอรรถวิเคราะห์ว่า การเห็นที่ไม่ดำทราวม
ไม่ลามก ถือเป็นสตรีระที่น่าดูน่าชม มีแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงพระนามว่า **อโนมทสฺสี**, อธิบายว่า
๑. บาลีว่า **อโนมทสฺสีสุต มุนิโน**.

พระองค์เป็นผู้นำคุณงาม เพราะมีพระสรีระประกอบด้วยพระมหาปุริส-
ลักษณะ ๓๒ ประการ พระอนุพยัญชนะ ๘๐ ประการ และมีพระรัศมี
แผ่ออกข้างละวารุ่งเรืองส่องสว่างไสวแล้ว. บทว่า **สุธาย ปิณฺฑํ ทตฺวาน**
ความว่า ให้ช่างทำแทนบูชาเป็นวงกลมที่เรือด้นโพธิ์แล้ว ทำการฉาบ
ทาปูนขาวที่เรือด้นโพธิ์ทั้งสิ้น. บทว่า **ปาณิกมฺมํ อกาสุหํ** ความว่า
เราได้กระทำแผ่นกระดานอย่างมั่นคงด้วยมือของตน แล้วได้ใช้มือของ
ตนเองทำจนเกลี้ยงเกลา. คำที่เหลือมีเนื้อความพอจะรู้ได้ง่ายเองทีเดียว.

จบบรรณกถาอนุโลมทายกเถราปทาน

มัคคทายกเถรอปทานที่ ๗ (๑๔๗)

ว่าด้วยผลแห่งการกระทำหนทาง

[๑๔๕] พระสัมพุทธเจ้าผู้มีพระจักขุเสด็จขึ้นสู่ท่าน้ำแล้ว เสด็จดำเนินไปสู่ป่า เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า พระนามว่า สิทธิชัตตะ มีพระลักษณะอันประเสริฐพระองค์นั้น.

จึงได้ถือเอาจอบและปู้งก็มาปราบหนทางให้ราบเรียบ เราได้ถวายบังคมพระศาสดาแล้ว ยังจิตให้เลื่อมใส.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย.

ในกัปที่ ๕๗ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมประชาชนพระองค์หนึ่ง มีพระนามว่าสุปปพุทธะ เป็นผู้นำ เป็นใหญ่กว่านระ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระมัคคทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบมัคคทายกเถรอปทาน

๑๔๗. อรรถถ้ามัคคทายกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระมัคคทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า อุตฺตริตฺวาน นทิกั ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระชินวรพุทธเจ้า พระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญเพื่อจะบรรลุพระนิพพานไว้เป็นเวลาหลายภพ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า สิทธัตถะ ท่านได้เกิดในตระกูลที่ชาวโลกยกย่องนับถือ เจริญวัยแล้ว ก็คงยังอยู่ในฆราวาสวิสัย วันหนึ่ง เขาได้พบเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จข้ามแม่น้ำแห่งหนึ่งแล้ว จะเสด็จไปป่า มีความเลื่อมใสว่า เวลานี้ ควรที่เราจะปราบหนทางให้ราบเสมอเพื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ดังนี้แล้ว จึงถือจอบและปั้งก็มาทำหนทางที่พระผู้มีพระภาคเจ้าจะเสด็จผ่านมาให้ราบเรียบเสมอ เกลี่ยทรายลงแล้ว ก็ไปไหว้ที่พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า ตั้งความปรารถนาไว้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยผลแห่งการที่ได้ปราบหนทางให้สวยงามนี้ ขอให้ข้าพระองค์จงได้เป็นผู้ควรแก่การบูชาในทุก ๆ ที่ที่ได้ไปเกิดแล้วเกิด อนึ่ง ขอให้ข้าพระองค์จงได้บรรลุพระนิพพานด้วยเถิด. พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงกระทำอนุโมทนาด้วยพระคำรัสว่า เธอปรารถนาอย่างใด ของงสำเร็จอย่างนั้นเถิด แล้วก็เสด็จหลีกไป.

ด้วยบุญกรรมนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลกทุก ๆ ภพได้เป็นผู้มีคนบูชาแล้ว. ก็ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในตระกูลแห่งหนึ่งซึ่งมีชื่อเสียง (ต่อมา) เลื่อมใสในพระศาสดา จึงได้บวชเจริญวิปัสสนา ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัต ทรายถึงบุญกรรมของตนได้โดยประจักษ์ชัด เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่

ตนเคยได้ประพุดิมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **อตุตริตฺวาน**
นทิกํ ดังนี้. ในบทนั้นมีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า **นท** เพราะเปล่งเสียง ส่ง
เสียงไป, **น** ที่นั่นแลเป็นนทิกา, อธิบายว่า **ซึ้น** คือข้ามแม่น้ำนั้น. บทว่า
กุกฺทลปิฏกมาทาย ความว่า แผ่นดินท่านเรียกว่า **กุก** ชื่อว่า **กุกทล**
เพราะเป็นไปในการทำลาย ถาก ฟัน ซึ่งแผ่นดินนั้น, หาบสำหรับหา
ดินฝุ่นและทรายเป็นต้น คือภาชนะที่ทำด้วยใบตาล หวายและเครือเถา
เป็นต้น ท่านเรียกว่า **ปิฏกะ**, **จอบ** และ **ปู้งกี** ชื่อว่า **จอบ** และ **ปู้งกี** ความว่า
ถือเอาจอบและภาชนะ (ปู้งกี) นั้นมาแล้ว. คำที่เหลือมีเนื้อความง่าย
ทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถามัคคทายกเถราปทาน

ผลทายกเถรอปทานที่ ๘ (๑๔๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายแผ่นกระดาน

[๑๕๐] เราเป็นนายช่างทำยานอยู่ในเมือง เป็นผู้ศึกษาดีในกรรมของช่างไม้ เราได้ทำแผ่นกระดานด้วยไม้จันทน์ ถวายแด่พระสัมพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก.

วิมานอันบุญกรรมนิรมิตดีแล้วด้วยทองคำนี้ ย่อมสว่างไสว ยานช้าง ยานม้า อันเป็นยานทิพย์ ปราภฏแก่เรา ปราสาทและวอ และแก้วอันประมาณมิได้ ย่อมบังเกิดแก่เราตามปรารถนา นี่เป็นผลแห่งการถวายแผ่นกระดาน.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายแผ่นกระดานใด ด้วยการถวายแผ่นกระดานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายแผ่นกระดาน.

ในกัปที่ ๕๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง ทรงพระนามว่าภวนิมมิตะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระผลกทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบผลทายกเถรอปทาน

๑๔๘. อรรถกถาผลทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระผลทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ยานกาโร ปุเร อาสี ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธรูปเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญมาแล้วในหลายอัฐภาพ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า สิทธิตถะ ท่านได้เกิดในตระกูลช่างไม้ เลื่อมใสในพระรัตนตรัย ได้กระทำแผ่นกระดานด้วยไม้จันทร์ ถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว. พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงกระทำอนุโมทนาแก่เขาแล้ว.

ด้วยบุญกรรมนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก เป็นผู้มีความสุขเอิบอ้อมใจในกาลทั้งปวง ได้เสวยสมบัติในโลกรทั้งสองแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีสกุล บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว เกิดความเลื่อมใสจึงบวชแล้ว พากเพียรพยายามอยู่ ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัต พร้อมด้วยปฏิสัมภิตา ๔ แล้วระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติกมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า ยานกาโร ปุเร อาสี ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ยานกาโร มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า ยาน เพราะเป็นเครื่องทำให้ถึงยังสถานที่ที่ตนปรารถนาแล้วได้. ชื่อว่า ยานกาโร เพราะยอมกระทำซึ่งยานนั้น. อธิบายว่า เราได้กระทำยานในสมัยที่ได้พบเห็นพระพุทธรูปเจ้าในเมือง. บทว่า จนุทนต์ ผลกัม กตุวา มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า จันทนะ เพราะยอมให้เกิดความสุข คือระงับเสียได้ซึ่งความเร่าร้อน, อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 500

จันทนะ เพราะเป็นเครื่องทำให้สวยงาม คือเป็นเครื่องชโลมร่างกาย เพื่ออบให้มีกลิ่นหอมฟุ้ง. กระทำแผ่นกระดานด้วยไม้จันทน์นั้น. บทว่า โลกพันธุโน มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า โลกพันธุ เพราะทรงเป็นเผ่าพันธุ คือทรงเป็นญาติของชาวโลกทั้งสิ้น, อธิบายว่า เราได้ถวายแต่พระศาสดา ผู้ทรงเป็นเผ่าพันธุของชาวโลกพระองค์นั้นแล้ว. คำที่เหลือมีเนื้อความ พอจะรู้ได้โดยง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถาผลทายกเถราปทาน

วชิฐฏกยเถรอปทอนท่ ๕ (๑๔๕)

ว่ด้วยผลแห่งการบูชาด้วยพวงมลัย

[๑๕๑] พระสยัมภูผู้ไม่พ่ายแพ้ มีพระนามชื่อว่าสุเมธะ เมื่อทรงเพิ่มพูนวิเวก จึงเสด็จเข้าป่าใหญ่ เราเห็นดอกไม้ข้างน้ำกำลังบาน จึงเอามาร้อยเป็นพวงมลัย บูชาแด่พระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลกเฉพาะพระพักตร์.

ในสามหมื่นกัปแต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ดี ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๑,๕๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๖ ครั้ง ทรงพระนามว่านิมิตตะ ทรงสมบูรณด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านั้น คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระวชิฐฏกยเถระได้กล่าวคาคานี ด้วยประการฉะนี้แล.

จบวชิฐฏกยเถรอปทอน

๑๔๕. อรรถถาวฐัสถียเถรอปทาน

อปทานของท่านพระฐัสถียเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สุเมโธ นาม นามน** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระมุนินทพุทธเจ้า พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **สุเมธะ** ท่านได้เกิดในเรือนอันมีสกุล บรรลุนิติภาวะแล้ว ดำรงชีวิตอยู่ในเพศฆราวาส แต่เพราะมองเห็นโทษในเพศฆราวาสนั้น จึงละเรือน ออกบวชเป็นฤๅษี อยู่ในป่ามหาวัน. ในสมัยนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **สุเมธะ**. ได้เสด็จมาถึงป่านั้น เพื่อประสงค์ความสงบ. ครั้งนั้น คาบสนั้นได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว มีใจเลื่อมใส เก็บเอาดอกช้างน้ำซึ่งกำลังแย้มบานมาร้อยเป็นพวงมาลัย วางบูชาที่บาทมูลของพระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงกระทำการอนุโมทนาแล้ว เพื่อให้เขามีจิตเลื่อมใส. ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลก และมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติในโลกทั้งสองแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในตระกูลที่สมบูรณ์ด้วยสมบัติ เจริญวัยแล้ว มีศรัทธาเลื่อมใส จึงได้บวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านได้ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **สุเมโธ นาม นามน** ดังนี้. บทว่า **วิเวกมनुพुरुหนุโต**

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 503

ความว่า ทรงละความระคนด้วยหมู่มชน เมื่อจะเพิ่มพูนเจริญความสัจจาก
หมู่มชน และความสัจจิต จึงได้เสด็จเข้าไปยังป่าใหญ่แล. คำที่เหลือมี
เนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอัฐสภิกขเถราปทาน

ปลีลังกทายกเถราปทาน ๑๐ (๑๕๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายปลีลังก์

[๑๕๒] ก็เราได้ถวายปลีลังก์พร้อมทั้งผ้า สำหรับปิดเบื้องบน (เพดาน) แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสุเมธะ เซษฐบุรุษ ของโลก ผู้คงที่.

ในกาลนั้น ปลีลังก์นั้น ได้เป็นปลีลังก์ประกอบด้วยแก้ว ๗ ประการ รู้ความดำริของเรา ย่อมเกิดขึ้นแก่เราทุกเมื่อ.

ในสามหมื่นกัปแต่กัปนี้ เราได้ถวายปลีลังก์ใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลของการถวาย ปลีลังก์.

ในกัปที่สองหมื่นแต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง ทรงพระนามว่าสุวรรณภา ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปลีลังกทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย ประการฉะนี้แล.

จบปลีลังก์ทายกเถราปทาน

๑๕๐. อรรถกถาปลังกทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระปลังกทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สุเมธสุส ภควโต** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญเพื่อบรรลुพระนิพพานไว้ตั้งหลายภพ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **สุเมธะ** ท่านได้เกิดในตระกูลคฤหบดี เจริญวัยแล้ว สมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์สมบัติมากมาย เลื่อมใสในพระศาสนา ได้ฟังธรรมแล้ว ให้คนทำปลังกัอันสำเร็จด้วยรัตนะ ๗ ประการถวายแด่พระศาสดาพระองค์นั้นแล้ว ได้กระทำการบูชาเป็นการใหญ่ ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้เป็นผู้อันคนทั้งหลายบูชาแล้วในที่ทั้งปวง โดยลำดับ ในพุทธปรบาทกาลนี้ เขาได้บังเกิดในตระกูลแห่งหนึ่งซึ่งสมบูรณ์ด้วยสมบัติ บรรลุนิติภาวะแล้ว ดำรงอยู่ในเพศบราหฺมา ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว เกิดความเลื่อมใสบวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้บรรลुพระอรหัต ได้ปรากฏชื่อว่าปลังกทายกเถระ ตามชื่อแห่งบุญที่ท่านได้ทำไว้ในกาลก่อน ชื่อของพระเถระทั้งหลาย ที่มีชื่อตามชื่อแห่งบุญที่ท่านได้ทำไว้ในกาลก่อน แม้ในเรื่องข้างหน้า ก็พึงทราบเหมือนในเรื่องที่เล่ามาอย่างนั้นเหมือนกัน.

วันหนึ่ง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ท่านเคยได้ประพุดิมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **สุเมธสุส ภควโต** ดังนี้. บทว่า **ปลุลงฺโก หิ มยา ทินฺโน** ความว่า ชนทั้งหลายย่อมเข้าไปนั่งในที่ซึ่งกระทำปลังกั คือ อาสนะบุหนฺงเสมอขาอ่อน ที่ท่านเรียกว่าปลังกั อธิบายว่า ปลังกันั้น

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 506

ทำด้วยรัตน ๗ ประการ เราได้บูชาถวายแล้ว. บทว่า **สตutturสัจจโท** ความว่า ชื่อว่า **สตutturสัจจโท** คือ พร้อมทั้งผ้าสำหรับปิดเบื้องบนและเบื้องล่าง. ได้ผูกเป็นเพดานไว้เบื้องบนแล้วเอาผ้าอย่างดีคลุมอาสนะไว้. คำที่เหลือมีเนื้อความชัดเจนอยู่แล้วแล.

จบอรรถกถาปัลลังกทายกเถราปทาน

จบอรรถกถานัตตวรรคที่ ๑๕

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อธิษัตถยเถราปทาน ๒. ถัมภาโรปกเถราปทาน ๓. เวทิการกเถราปทาน ๔. สปริวาริยเถราปทาน ๕. อุมมาปุပ္ผิยเถราปทาน ๖. อนุโลมทายกเถราปทาน ๗. มัคคทายกเถราปทาน ๘. ผลกทายกเถราปทาน ๙. วุฏฐัสถิยเถราปทาน ๑๐. ปัลลังกทายกเถราปทาน.

บัณฑิตประกาศคาถาไว้ ๕๖ คาถา.

จบนัตตวรรคที่ ๑๕

พันธูชีวกวรรคที่ ๑๖

พันธูชีวกเถรอปทานที่ ๑ (๑๕๑)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยพวงมาลัยดอกขบา

[๑๕๑] เราได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าลชชี ผู้ปราศจากมลทิน บริสุทธิผ่องใส ไม่ขุ่นมัวดังพระจันทร์ มีความเพิลิตเพลินและมีภพสิ้นแล้ว ทรงข้ามคัณหาในโลกแล้ว.

ผู้ยังหมุ่นให้ดับ ทรงข้ามเองแล้วยังหมุ่นให้ข้าม เป็นมุณี เฟงฌานอยู่ในป่า มีจิตเป็นอารมณ์เดียว ตั้งมั่นด้วยดี.

เราร้อยดอกขบาหลายดอกไว้ในเส้นด้ายแล้ว บูชาพระพุทธรเจ้าพระนามว่าลชชี ผู้เผ่าพันธุ์ของโลก.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๗ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ พระนามว่าสมันตจักษุ เป็นจอมมนุษย์ มีบริวารมาก มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระพันธูชีวกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบพันธูชีวกเถรอปทาน

อรรถกถาพันธุมชีวกวรรคที่ ๑๖

๑๕๑. อรรถกถาพันธุมชีวกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระพันธุมชีวกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **จนฺทํ ว วิมลํ สุทฺธํ** ดังนี้.

แม้ท่านพระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **ลิจฉิ** ท่านได้เกิดในเรือนอันมีตระกูล บรรลุฉันทิภาวะแล้ว ดำรงอยู่ในเพศฆราวาส ได้เห็นพระรูปกายสมบัติของพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนาม **ลิจฉิ** แล้ว มีจิตเลื่อมใส เก็บเอาดอกชบาหลายดอกมาบูชาที่แทบพระบาทพระผู้มีพระภาคเจ้า. เพื่อจะทรงทำจิตของเขาให้เกิดความเลื่อมใส พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงได้ทรงทำอนุโมทนาแก่เขา. เขาดำรงชีวิตอยู่จนตลอดอายุขัย ด้วยบุญอันนั้นนั่นแล เขาจึงได้บังเกิดในเทวโลก ได้เสวยกามาวจรสมบัติ ๖ ชั้นแล้ว ได้เสวยสมบัติมีจักรพรรดิสมบัติเป็นต้นในมนุษย์โลกอีก ในกาลที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราพระองค์นี้อุบัติขึ้นแล้ว เขาได้เกิดในตระกูลคฤหบดี ได้ฟังพระธรรมของพระศาสดาแล้วเกิดศรัทธา ละเรือนออกบวช ได้บรรลุพระอรหัตแล้ว.

ท่านระลึกถึงกุศลกรรม ที่ตนได้กระทำไว้ในกาลก่อนได้ ด้วยปุพเพนิวาสญาณแล้ว เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพุดติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **จนฺทํ ว วิมลํ สุทฺธํ** ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **จนฺทํ ว วิมลํ สุทฺธํ** เชื่อมความว่า ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีพระนามว่า **ลิจฉิ** พระองค์ผู้ผ่องใส

บริสุทธิ เพราะไม่มีกิเลส ทรงปราศจากมลทิน เพราะละมลทินคืออุปกิเลส ๑,๕๐๐ เสียได้จงดวงจันทร์พ้นแล้วจากมลทิน คืออุปกิเลสเหล่านี้คือ เมฆ หมอก น้ำค้าง ควัน ธุลี ราหู ดังนี้. ชื่อว่า ไม่ขุ่นมัว เพราะไม่มี เปือกตมคือกิเลส. ชื่อว่า มีความเพ็ดเป็ดินและภพสิ้นไปแล้ว เพราะ ความเส่นหาอันมีกำลัง คือความเพ็ดเป็ดินและภพ สิ้นไปแล้วโดยรอบ ด้าน. บทว่า **ติณฺณํ โลก** ความว่า ข้ามขึ้นพ้นจากโลกทั้ง ๓ ได้แล้ว บทว่า **วิสตติกั** ความว่า ตัดหาท่านเรียกว่า **วิสตติ**, **นิตฺตณฺหํ** แปลว่า ไม่มีตัดหา. บทว่า **นิพฺพุทฺทปญฺจํ ชนตํ** ความว่า พระองค์ทรงอยู่ในธรรม. ทรงยังหมู่ชนให้ดับ สงบระงับได้ด้วยความไม่มีความเร่าร้อน คือกิเลส. เชื่อมความว่า ซึ่งพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า**ลชชี** พระองค์ทรงข้ามจาก สงสารแล้ว ทรงชักชวนสัตว์ทั้งปวงให้ข้ามพ้นจากสงสารบ้าง ทรง เป็นมุณีเพราะตรัสรู้ร้อยสี่ ๔ ประการ. บทว่า **วนสุมี ฌายมานํ** ความ ว่า ทรงเพ่ง คิด ทรงอบรมจิตด้วยอารมณ์ปนิชฌานและลักขณูปนิชฌาน ในกลางป่า. เชื่อมความว่า เห็นแล้วซึ่งพระพุทธเจ้าพระนามว่า**ลชชี** ทรง เป็นมุณีผู้มีจิตเป็นอารมณ์เดียว มีจิตตั้งมั่นด้วยดีในอารมณ์เดียว. บทว่า **พฺนฺธุชชีวกปฺปฺผาณิ** ความว่า เป็นที่ดำรงชีวิตของเผ่าพันธุ์คือหมู่ญาติ คือ เป็นที่อาศัยเป็นอยู่เป็นที่รวมพันธุ์ชีวิตะ คือหัวใจ เนื้อและโลหิต เก็บ เอาดอกชบาที่มีสีดอกเสมอเหมือนกับหัวใจ เนื้อและโลหิต มาบูชาพระ- พุทธเจ้าพระนามว่า**ลชชี** ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก. คำที่เหลือมีเนื้อความ ง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาพันธุ์ชีวกเถราปทาน

คัมภีร์ปุณณิสาที่ ๒ (๑๕๒)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาต้นไม้โพธิ์

[๑๕๔] เราเป็นผู้ประกอบในการทำกรงานของบุคคลอื่น ได้ทำ
ความผิดเพียบพร้อมด้วยภัยและเวร จึงวิ่งหนีไปตามชายป่า.

ได้เห็นต้นไม้มีดอกเป็นกลุ่มก้อนบานสะพรั่ง จึงถือเอา
ดอกมีสีแดง ไปเกลี้ยลงที่โพธิพฤกษ์.

ได้กวาดไม้แคฝอย อันเป็นไม้โพธิ์อันอุดมนั้นแล้ว เข้า
ไปนั่งคู้บัลลังก์ (ขัดสมาธิ) ที่โคนโพธิ์.

ชนทั้งหลายแสวงหาทางไปอยู่ ได้มาสู่ที่ใกล้เรา และเรา
เห็นชนเหล่านั้น ณ ที่นั้นแล้ว คำนึงถึงโพธิพฤกษ์อันอุดม.

และเรามีใจผ่องใส ไหวโพธิพฤกษ์แล้ว ตกลงในแหวนที่
นำกล้วย อันลึกลหลายชั่วลำตาล.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาโพธิพฤกษ์ด้วยดอกไม้ใด
ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชา
โพธิพฤกษ์.

และในกัปที่ ๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช
ทรงพระนามว่าสัมมติตะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพระมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระตัมพุปิยะเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบตัมพุปิยะเถรอปทาน

๑๕๒. อรรถกถาตัมพุปิยะเถรอปทาน

อปทานของท่านพระตัมพุปิยะเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ปรกมฺมายเน
ยตุโต** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ท่านก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
ปิยทัสสี เพราะอกุศลกรรมบางอย่างที่ท่านกระทำไว้ในปางก่อน จึงได้
มาเกิดในตระกูลเชษฐาเจริญวีย์แล้ว ก็ทำการงานรับจ้างคนอื่นเลี้ยง
ชีวิต. เขาอยู่ด้วยความทุกข์ยากอย่างนี้ ยังได้ทำความผิดกับคนอื่นอีก
เพราะความกลัวตาย จึงหนีเข้าป่า. เขาได้เห็นต้นแคฝอยและต้นโพธิ์
ในที่ที่ไปแล้วนั้น จึงได้ไหว้แล้ว กวาดเสร็จแล้วมองเห็นดอกไม้มีสีแดง
ที่ต้นไม้ต้นหนึ่ง จึงเลือกเก็บเอาดอกกรรณิการมาทำการบูชาต้นโพธิ์
ทั้งหมดนั้น. เขาทำจิตให้เลื่อมใสในต้นโพธิ์นั้น ไหว้แล้วก็นั่งคู้บัลลังก์.
ในขณะนั้น พวกมนุษย์เหล่านั้นได้ติดตามมาตามรอยเท้า ได้มาถึงในที่นั้น
แล้ว. เขาพอได้เห็นคนเหล่านั้นแล้ว ก็รำพึงถึงต้นโพธิ์พลางวังหนิ
ตกลงไปตายในเหวลึกแห่งภูเขาน้ำกัลแล้ว.

ด้วยปีติและโสมนัสเพราะระลึกถึงการบูชาต้นโพธิ์นั้นนั้นแล เขาจึง

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้า ๕12

ได้ไปเกิดในสวรรค์มีชั้นดาวดึงส์เป็นต้น ได้เสวยสมบัติในกามาวจร ๖ ชั้นแล้ว ได้มาเกิดในมนุษย์ เสวยสมบัติมีจักรพรรดิสมบัติเป็นต้นแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้มาเกิดในตระกูลที่สมบูรณ์ด้วยสมบัติ เจริญวัยแล้ว ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว มีใจเลื่อมใสได้บวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์ ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติกมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **ปรกมฺมายเน ยุตฺโต** ดังนี้. ฟังทราบเนื้อความในบทเหล่านั้นว่า การงานของคนเหล่านี้ ชื่อว่า การงานของคนอื่น. เราได้เป็นผู้ประกอบตระเตรียมแล้ว ในทางการงานของคนอื่น. คำที่เหลือปรากฏชัดแจ้งแล้วแล.

จบบรรณกถาคัมภูปปิยเถราปทาน

วิธีสัมมชชกเถราปทานที่ ๓ (๑๕๓)

ว่าด้วยผลแห่งการกวาดถนนและยกชง

[๑๕๕] เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้นำของโลก เป็นจอมสัตว์
ประเสริฐกว่านระ มีพระรัศมีเปล่งปลั่งดังพระอาทิตย์อุทัย
เหลืองอร่ามเหมือนพระจันทร์ เสด็จดำเนินไปเหมือนพระ-
จันทร์ในวันเพ็ญ.

ภิกษุสงฆ์ ๖๘,๐๐๐ ล้วนเป็นพระชีนาสพแวดล้อม เราจึง
กวาดถนนนั้น ในเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นำของโลกเสด็จไป
ได้ยกชงขึ้นที่ถนนนั้น ด้วยจิตอันเลื่อมใส.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ยกชงใจ ด้วยกรรมนั้น เราไม่
รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายชง ในกัปที่ ๔ แต่กัปนี้
เราได้เป็นพระราชามีพระพลมาก สมบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง
ปรากฏพระนามว่าสุทธชะ.

คุณสมบัติเหล่านี้ คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระวิธีสัมมชชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประ-
การฉะนี้แล.

จบสัมมชชกเถราปทาน

๑๕๓. อรรถกถาวิธัมมชกเถราปทาน

อปทานของท่านพระวิธัมมชกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า อุเทนุตฺต สตรีสิว ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ท่านก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้า พระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญไว้เป็นเวลาหลายร้อยชาติ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า สิขิ ท่านได้เกิดในเรือนอันมีตระกูล อยู่เป็นฆราวาส ได้ร่วมกับชาวเมืองพากันกวาดถนน ได้พบเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้อันคนนำเสด็จไปอยู่ จึงมีใจเลื่อมใส ปรับผิวนอนให้เสมอแล้ว ช่วยกันยกธงขึ้นในที่นั้น.

ด้วยบุญอันนั้นนั่นแล เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติในโลกทั้งสองจนครบแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว ได้มีศรัทธา มีใจเคารพมาก บรรพชาอุปสมบทแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์ เมื่อระลึกบุญกรรมของตน ก็ได้ทราบโดยชัดเจน เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติกมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า อุเทนุตฺต สตรีสิว ดังนี้. ในบทนั้นมี ความว่า พระอาทิตย์มีรัศมีหนึ่งร้อย คือมีแสงสว่างหนึ่งร้อยอุทัยพุ่งขึ้น คำว่า สตรีสิว นี้ เป็นเพียงหัวข้อเทศนา, ความว่า ดังพระอาทิตย์มีแสงสว่างหลายแสนฉะนั้น. บทว่า ปิตฺรสิว ภาณุมิ ความว่า ได้เห็นพระ-

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 515

สัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ผู้งดงามคล้ายพระจันทร์ มีรัศมีส่องสว่าง คือ
มณฑลพระจันทร์ มีรัศมีสีเหลือง ส่องสว่างเป็นกลุ่มก้อน. คำที่เหลือ
มีเนื้อความพอจะรู้ได้โดยง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถาวิถีสัมมัชชกเถราปทาน

กัถการุชกเถราปทานที่ ๔ (๑๕๔)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกผักกาด

[๑๕๖] เราเป็นเทพบุตร ได้บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นนายก
พระนามว่าลชชี ได้ถือเอาดอกผักกาดไปบูชาแต่พระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ใด ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

และในกัปที่ ๕ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช
มีพระนามว่าสัตตคตมะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกัถการุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกัถการุชกเถราปทาน

๑๕๔. อรรถกถากัถการูปผุชกเถราปทาน

อปทานของท่านพระกัถการูปผุชกเถระมีคำเริ่มต้นว่า เทวปุตฺโต
อหํ สนฺโต ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ท่านก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธรเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญเป็นประจำเสมอ ในกาล
แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า สิขี ท่านได้เกิดเป็นภุมมัญญเทวดา
ได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า สิขี แล้ว ได้เก็บเอาดอกฟักทิพย์
มาบูชาแล้ว.

ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก
ได้เสวยความสุขในโลกทั้งสอง ในระหว่างกัปที่ ๓๑ ในพุทธรูปบาทกาลนี้
ได้บังเกิดในเรือนอันมีตระกูลในกรุงสาวัตถี เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสใน
พระศาสดาบวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์ ทราบบุญกรรม
ของคนได้โดยประจักษ์ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราว
ที่คนเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า เทวปุตฺโต
อหํ สนฺโต ดังนี้. พึงทราบวิเคราะห์ในบทนั้นว่า ชื่อว่า เทวา
เพราะย่อมรำเรงสนุกด้วยกามคุณอันเป็นทิพย์ทั้ง ๕ บุตรของเทวะทั้ง-
หลาย, เทวะและบุตรรวมเป็นเทพบุตร. เราเป็นเทพบุตรประคองดอก
ฟักทิพย์ถือมายกขึ้นบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิขีแล้ว. คำที่เหลือ
มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถากัถการูปผุชกเถราปทาน

๑. บาลีว่า กัถการูปุชเถราปทาน.

มันถารวุปปญฺชกเถราปทานที่ ๕ (๑๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกมณฑารพ

[๑๕๖] เราเป็นเทพบุตร ได้บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นนายก

พระนามว่าลจี ได้บูชาแต่พระพุทธรเจ้าด้วยดอกมณฑารพ.

พวงมาลัยทิพย์เป็นหลังคาบังร่มในพระตถาคตตลอด ๗ วัน
ชนทั้งปวงมาประชุมกันนมัสการพระตถาคต.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธรเจ้าด้วยดอกไม้
ไค ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๑๐ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีนาม
ว่าชุตินธระ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมันถารวุปปญฺชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉนี้แล.

จบมันถารวุปปญฺชกเถราปทาน

๑๕๕. อรรถกถามันถารวุปฺผุชกเถราปทาน

อปทานของท่านพระมันถารวุปฺผุชกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า เทว-
ปฺตุโต อหํ สนฺตุโต ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
เป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า ลีชี
ท่านได้เป็นภุมมัญญฐกเทพบุตร ได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
ลีชี แล้ว มีใจเลื่อมใสได้บูชาด้วยดอกมณฑารพทั้งหลายแล้ว.

คำทั้งหมดตั้งแต่คำว่า โส เตน ปุณฺณเณ ดังนี้เป็นต้นไป บัณฑิต
พึงทราบได้ตามนัยดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว ในอรรถกถาอปทาน ของพระ-
อนันตรเถระนั้นนั่นแล.

จบอรรถกถามันถารวุปฺผุชกเถราปทาน

กัมมพุปผิยเถราปทานที่ ๖ (๑๕๖)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกกระท่อม

[๑๕๘] มีภูเขาชื่อกุกกุฏะอยู่ในที่ไม่ไกลแต่ภูเขาหิมวันต์ พระ-
ปัจเจกพุทธเจ้า ๗ พระองค์อยู่ใกล้เชิงภูเขานั้น.

เราเห็นต้นกระท่อมมีดอกบาน ดังพระจันทร์ขึ้นไปใน
ท้องฟ้า จึงประคองด้วยมือทั้งสอง บูชาพระปัจเจกพุทธเจ้า
ทั้ง ๗ พระองค์.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระปัจเจกพุทธเจ้าด้วย
ดอกไม้ดี ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผล
แห่งการบูชาพระปัจเจกพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗ ครั้ง
ทรงพระนามว่าปุปผะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระ
มาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกัมมพุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกัมมพุปผิยเถราปทาน

๑๕๖. อรรถกถาทัมพุปิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระกัทัมพุปิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **หิมว-**
ตสุตาวีหุเร ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระชินวรพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ เมื่อโลกกำลังสูญจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ท่านได้เกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้วอยู่ครองเรือน มองเห็นโทษ
ในการอยู่ครองเรือนนั้น จึงละเพศฆราวาสบวชเป็นคาส สร้างอาศรมอยู่
ที่ภูเขาชื่อว่า กุกกุฎะ ใกล้ภูเขาหิมวันต์ เขาได้พบเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า
๗ พระองค์ในสถานที่นั้นแล้ว มีใจเลื่อมใส เลือกเก็บเอาดอกกระทุ่มที่
บานแล้วมาบูชาพระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้นแล้ว. แม้พระปัจเจกพุทธเจ้า
เหล่านั้น ก็ได้กระทำอนุโมทนาแล้วด้วยคำว่า **อิจฺจิตฺตํ ปตฺถิตฺตํ** ดังนี้
เป็นต้น.

ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก
ได้เสวยสมบัติในโลกทั้งสองแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในเรือน
อันมีสกุลในกรุงสาวัตถี เจริญวัยแล้ว ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระ-
ศาสดาแล้ว ได้มีศรัทธาบวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์ ระลึก
ถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราว
ที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **หิมวตสุ-**
ตาวีหุเร ดังนี้. คำนั้น มีเนื้อความดังที่ได้กล่าวไว้แล้วนั้นแล. บทว่า
กุกกุฎโณ นาม ปพฺพโต ความว่า ภูเขาที่เรียกกันว่า กุกกุฎะ เพราะยอด
ภูเขาทั้งหลายมีลักษณะคล้ายกับหงอนไก่ ตรงที่ข้างทั้งสองของภูเขานั้น.

ชื่อว่า ปัพพตะ เพราะตั้งมั่นโดยอาการปิดขวาง. บทว่า ตมฺหิ ปัพพต-
ปาทมฺหิ แปลว่า ในที่ใกล้ภูเขาภูเขานั้น. บทว่า สตฺต พุทฺธา วสนฺติ
ความว่า พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้ง ๘ พระองค์นั้น ย่อมอยู่ ณ บรรณศาลา
ใกล้เชิงภูเขาภูเขานั้น. บทว่า ทิปฺราชฺว อุกฺคตํ ได้แก่ พระราชาแห่ง
ทวีปทั้งหลาย ชื่อว่า ทิปฺราชา อธิบายว่า พระราชา เป็นใหญ่แห่ง
ทวีปทั้งสิ้น แต่พระจันทร์เป็นใหญ่แห่งหมู่ดาวที่ส่องแสงทั้งหมด จึง
เรียกว่า ทิปฺราชา อีกอย่างหนึ่ง พระราชาเป็นใหญ่ในทวีปทั้ง ๔ คือ
ชมพูทวีป ปุพฺพวิเทหทวีป อปรโคยานทวีป และอุตตรกุรุทวีป กับทวีป
เล็ก ๆ อีก ๒,๐๐๐ ทวีป อธิบายว่า เราได้เห็นต้นกระทุ่มซึ่งมีดอกเบ่งบาน
สะพรั่ง คล้ายกับพระจันทร์ลอยเด่นท่ามกลางท้องฟ้าฉะนั้น แล้วเลือก
เก็บดอกไม้จากต้นกระทุ่มนั้นแล้ว เอามือทั้งสองข้างประคอง คือถือเอา
โดยวิธีอย่างหนึ่ง เกลี่ยด้วยดี คือได้บูชาโดยเอื้อเพื่อซึ่งพระปัจเจก-
พุทธเจ้าทั้ง ๘ พระองค์นั้นแล้ว. คำที่เหลือมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบบรรณถกถากัมพูปผิยเถราปทาน

ติณสูลกเถราปทานที่ ๗ (๑๕๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกมะลิซ้อน

[๑๕๕] มีภูเขาชื่อภูตคณะอยู่ในที่ไม่ไกลแต่ภูเขาหิมวันต์ พระชินพุทธเจ้าองค์หนึ่ง สละโลกแล้วมาอยู่ ณ ภูเขานั้น เราถือเอาดอกมะลิซ้อนไปบูชาแด่พระพุทธรเจ้า เราไม่ตกลงในจตุรabayตลอด ๕๕,๕๕๕ กัป.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์หนึ่ง มีพระนามว่าธรณีรุหะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระติณสูลกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบติณสูลกเถราปทาน

๑๕๗. อรรถกถาติณฐลกเถราปทาน

อปทานของท่านพระติณฐลกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **หิมวnutตฺตฺสา-
วิฑูเร** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระชินวรพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพที่เกิดแล้วจะตั้งสมไว้แต่กุศลเป็นประจำเสมอ
ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สิขิ** ท่านได้เกิดในเรือนอันมี
ตระกูล ดำรงอยู่ในแพศมราวาส เห็นโทษในแพศมราวาสนั้น จึงละแพศ
มราวาสนั้นแล้วบวชเป็นดาบสอยู่ (วันหนึ่ง) พบเห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระนามว่า **สิขิ** พระองค์กำลังเพิ่มพูนวิเวกอยู่เพียงพระองค์เดียว ประทับ
อยู่ที่ภูเขาคิชฌกูฏขณะ ใกล้กับภูเขาคิชฌกูฏแล้ว มีใจเลื่อมใส ถือเอาดอก
มะลิช้อนไปบูชาที่บาทมูล (ของพระพุทธเจ้า). แม้พระพุทธเจ้าก็ทรง
ทำการอนุโมทนาแก่เขา.

ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก
ได้เสวยสมบัติในโลกทั้งสองนั้นแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้บังเกิด
ในตระกูลแห่งหนึ่ง ซึ่งสมบูรณไปด้วยสมบัติ ในกรุงสาวัตถี เจริญวัย
แล้วเลื่อมใสพระศาสนา จึงได้บวชแล้ว เพราะเขาเป็นผู้สมบูรณด้วย
อุปนิสัย ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัต ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้
เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤตินี้แล้ว
ในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **หิมวnutตฺตฺสฺวิฑูเร** ดังนี้. บทว่า
ภูตฺตฺถน นาม ปพฺพตฺ ความว่า ภูเขาคิชฌกูฏ เพราะเป็นที่อยู่
ของหมู่ภูต คือ หมู่แห่งเทวดาและยักษ์ เพราะเป็นเช่นกับภพ และเพราะ

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 525

เป็นไปโดยความไม่จงกงามเจริญ. พระชินเจ้าคือพระพุทธเจ้าผู้ทรงชำระ
มารได้แล้ว พระองค์เดียวคือไม่มีสอง ย่อมประทับอยู่ที่ภูเขานั้น คือ
ย่อมประทับอยู่ด้วยทิพยวิหาร พรหมวิหาร อริยวิหาร และอิริยาบถ-
วิหารแล. บทว่า เอกุณสตสหัสสุ กปป์ น วินิปาติโก ความว่า ด้วย
ผลที่ทำการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกมะลิซ้อนนั้น เราจึงไม่ต้องตกลงไป
ในอบาย พ้นจากอบายทั้ง ๔ ได้ เข้าถึงเฉพาะแต่ภพคือสวรรค์สมบัติ
อย่างเดียว ตลอด ๕๕,๕๕๕ กัปหาระหว่างมิได้. คำที่เหลือมีเนื้อความ
พอจะรู้ได้ง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถาติณสุลกเถราปทาน

นาคปุปผิยเถราปทานที่ ๘ (๑๕๘)

ว่าด้วยผลแห่งการโปรยดอกสารภีที่ทางเสด็จ

[๑๖๐] (เราเป็น) พรหมณ์มีนามชื่อว่าสุวัจจะ เป็นผู้รู้จบมนต์
แวดล้อมด้วยพวกศิษย์ของตนอยู่ ณ ระหว่างภูเขา พระชินเจ้า
พระนามว่าปทุมุตตระ ผู้สมควรรับเครื่องบูชา พระองค์ทรง
ประสงค์จะรื้อถอน (ช่วยเหลือ) เรา จึงเสด็จมายังสำนักเรา.

เสด็จจงกรมอยู่บนเวหาส เหมือนประทีปอันโพลงฉะนั้น
ทรงทราบว่าเรายินดีแล้ว บ่ายพระพักตร์กลับไปทางทิศประ-
จิม.

เราได้เห็นความอัศจรรย์อันไม่เคยเป็น มีชนพองสยอง
เก้านั้นแล้ว ได้เก็บเอาดอกสารภีไปโปรยลงที่ทางเสด็จไป.

ในกัปที่หนึ่งแสนแต่กัปนี้ เราโปรยดอกไม้ดี ด้วยจิต
อันเลื่อมใสนั้น เราไม่เข้าถึงทุกติเลย.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราชมี
พระนามว่ามหารตะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภีทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระนาคปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประ-
การฉะนี้แล.

จบนาคปุปผิยเถราปทาน

๑๕๘. อรรถกถานาคปุปผิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระนาคปุปผิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สุวจุโจนาม นามน** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระชินพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ปทุมุตตระ** ท่านได้เกิดในตระกูลพราหมณ์ เจริญวัยแล้ว สำเร็จการศึกษาในศิลปะประจำตัวมีไตรเพทเป็นต้น แต่มองไม่เห็นสาระในศิลปะนั้น จึงเข้าไปยังป่าหิมวันต์ บวชเป็นดาบส ปล่อยเวลาให้ล่วงไปด้วยความสุขในฌานและสมาบัติ. ในสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **ปทุมุตตระ** ได้เสด็จไปฝั่งสถานที่นั้น เพื่อทรงอนุเคราะห์แก่เธอ. ดาบสนั้นเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นแล้ว เพราะเหตุที่ตนฉลาดในตำราลักษณะศาสตร์ มีความเลื่อมใสในพระลักษณะ และพระรูปสมบัติของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ถวายบังคม ได้ยื่นประคองอัญชลีแล. เพราะมิได้เสด็จลงจากอากาศ เมื่อเขาไม่ได้กระทำบูชาและสักการะพระองค์เสด็จหลีกไปทางอากาศนั้นแล. ลำดับนั้น ดาบสนั้นพร้อมกับศิษย์ จึงเก็บดอกสารภีบูชาตามหนทางทิศอากาศที่พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไปแล้ว ด้วยดอกไม้เหล่านั้น.

ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก เสวยสมบัติในโลกทั้งสอง ได้รับการบูชาแล้วในที่ทั้งปวง ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้เกิดในเรือนอันมีตระกูลในกรุงสาวัตถี เจริญวัยแล้ว สมบูรณ์ด้วยศรัทธา บวชแล้วทำพระศาสนาให้งอกงามด้วยข้อวัตรปฏิบัติอยู่ ไม่

นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์ เมื่อระลึกถึงกรรมในอดีตว่า ด้วยกุศลกรรมอะไรหนอ เราจึงได้รับโลกุตตรสมบัติอันนี้ ดังนี้ ก็ทราบได้ชัดเจนถึงบุพกรรมนั้น จึงเกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **สุวจุโณ นาม นามน** ดังนี้. ฟังทราบวิเคราะห์ในบทนั้นว่า ชื่อว่า **วจุโณ** เพราะเกิดแล้วในวัจจโคตร วัจจะนั้นด้วย ดีด้วย รวมเป็นสุวัจจะ แปลว่า วัจจโคตรที่ดี. อธิบายว่า พรหมณ์มีชื่อว่า **สุวัจจะ** ถึงฝั่งแห่งมนต์ คือถึงที่สุดทางมนตศาสตร์ทั้งสิ้นมีไตรเพทเป็นต้น. คำที่เหลือมีเนื้อความง่ายทั้งนั้น เพราะเนื้อความนั้นได้กล่าวไว้แล้วทั้งหมดในหนหลังแล.

จบบรรณสถานาคุปุฝิยเถราปทาน

ปุนนาคปุปผิยเถราปทานที่ ๕ (๑๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกปุนนาค

[๑๖๑] เราเป็นนายพรานเข้าไปสู่ป่าใหญ่ ได้เห็นดอกปุนนาค

กำลังบาน จึงระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด.

ได้เก็บเอาดอกปุนนาคนั้น อันมีกลิ่นหอมกลบอบอวล
แล้ว ได้ก่อสตูที่กองทรายบูชาแด่พระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิองค์หนึ่ง
มีนามว่าตโมนุทะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปุนนาคปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปุนนาคปุปผิยเถราปทาน

๑๕๕. อรรถกถาปุณนาคปุปผิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระปุณนาคปุปผิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า กานนั
วนโมคคยห ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระชินวรพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
สุสสะ เขาได้เกิดในตระกูลนายพรานป่า (เจริญวัยแล้ว) เข้าไปยังป่าใหญ่
เห็นดอกบุณนาคอันบานสะพรั่งในที่นั้นแล้ว เพราะเหตุที่ตนสมบูรณ์ด้วย
เหตุ จึงน้อมนึกระลึกถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยอำนาจปีติมีพระพุทธเจ้า
เป็นอารมณ์ จึงเก็บดอกไม้ที่นั้นพร้อมด้วยดอกกรรณิการทั้งหลายมาแล้ว
ทูลพระเจดีย์ทรายบูชา.

ด้วยบุญอันนั้น ในกัปที่ ๕๒ เขาจึงได้เสวยสมบัติในเทวโลกและ
มนุษย์โลกนั้นนั่นแลระหว่างมิได้ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาเกิดใน
ตระกูลที่สมบูรณ์ด้วยสมบัติในกรุงสาวัตถี เจริญวัยแล้ว ด้วยกำลังแห่ง
บุญที่อบรมมาในกาลก่อน (เขา) จึงได้เลื่อมใสในพระศาสนา ออกบวช
แล้ว พยายามอยู่ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์ ระลึกถึงกุศลกรรมที่ทำ
ไว้ในกาลก่อนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคย
ได้ประพฤตินั้นมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า กานนั วนโมคคยห
ดังนี้. ถ้อยคำทั้งหมดมีเนื้อความง่ายทั้งนั้น เพราะได้กล่าวไว้แล้วใน
หนหลังแล.

จบอรรถกถาปุณนาคปุปผิยเถราปทาน

กมุททายกเถราปทานที่ ๑๐ (๑๖๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกโกมุท

[๑๖๒] ณ ที่ใกล้ภูเขาหิมวันต์ มีสระใหญ่สระหนึ่ง (สระธรรม-
ชาติ) ดาดายด้วยดอกปทุม (บัวหลวง) และดอกอุบล
(บัวเขียว) สะพรั่งด้วยดอกปทุมทริก (บัวขาว).

ในกาลนั้น เราเป็นนกกมีนามชื่อว่ากุกกุฎะ อาศัยอยู่ใกล้
สระนั้น เป็นผู้มึสติลสมบุรณ์ด้วยวัตร จลาคในบุญและมีไช้
บุญ.

พระมหามุนี พระนามว่าปทุมุตตระ สมควรรับเครื่อง
บูชา เสด็จสัญจรในที่ไมไกลสระนั้น.

เราหักดอกบัวโกมุทน้อมถวายแต่พระองค์ พระองค์ทรง
ทราบความดำริของเราแล้วทรงรับไว้.

ครั้งเราถวายทานนั้นแล้ว และอันกุศลมูลตกเตือน เรา
ไม่ได้เข้าถึงทุกติเลยตลอดแสนกัป.

ในกัปที่ ๑,๖๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๘ ครั้ง
พระเจ้าจักรพรรดิเหล่านี้มีพระนามว่าวรุณะ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกมุททายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประ-
การจะนี้แล.

จบกมุททายกเถราปทาน

๑๖๐. อรรถถากุมุททายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระกุมุททายกเถระ. มีคำเริ่มต้นว่า หิมวณุตสุต-
วิทูเร ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้หลายภพ
ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ท่านได้เกิดเป็นนก
ชื่อว่า กุกุตตะ อยู่ใกล้สระใหญ่อันใกล้ภูเขาคิมวันต์ ที่ได้เกิดเป็นนก
ก็เพราะอกุศลกรรมบางอย่าง แต่เพราะมีกุศลกรรมที่คนทำไว้ในกาลก่อน
จึงได้เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยปัญญา ฉลาดในบุญและบาป มีศีล งดเว้น จาก
อาหารที่เนื่องด้วยชีวิตสัตว์. ในสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
ปทุมุตตระ เสด็จมาทางอากาศ เสด็จจงกรมใกล้กับนกกนั้น. ลำดับนั้น
นกกนั้นได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว มีจิตเลื่อมใส คาบเอาดอกโกมุทมา
บูชาที่บาทมูลของพระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงรับดอก
โกมุทนั้นไว้ เพื่อจะให้เธอเกิดความโสมนัสใจแล้ว ทรงกระทำอนุ-
โมทนา.

ด้วยบุญอันนั้น นกกนั้นจึงได้เสวยความสุขคือสมบัติในโลกทั้งสอง
คือในเทวโลกและมนุษย์โลกเสร็จแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาเกิดใน
ตระกูลแห่งหนึ่งในกรุงสาวัตถี เจริญวัยแล้ว เป็นผู้มั่งคั่งมาก มีโภค-
สมบัติมาก เลื่อมใสในพระรัตนตรัย ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระ-
ศาสดาแล้ว ได้มีศรัทธาแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์ ทราบ
๑. บที กุกุกุตะ.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้า ที่ 533

ถึงบุพกรรมของคนได้โดยประจักษ์ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่คนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **หิมสนฺตฺตฺสาวิทุเร** ดังนี้. ในบทว่า **ปทุมฺบุปฺพลสฺสยฺจโน** นี้ เชื่อมความว่า ดอกปทุมสีขาวสมบุรณ์ด้วยใบบัว และดอกปทุมและอุบล สีเขียว สีแดง และสีขาว ๓ อย่าง รวมเรียกว่าดอกปทุมและดอกอุบล สระใหญ่นั้น ได้คารคายเป็นป่าเต็มไปด้วยดอกปทุมและดอกอุบลเหล่านั้น. บทว่า **ปฺลฺล-ทฺริกฺสโมตฺถโณ** ความว่า คารคายเต็มไปด้วยดอกปทุมทริก (บัวขาว) และดอกปทุมสีแดงมากมาย. คำที่เหลือมีเนื้อความพอจะรู้ได้โดยง่ายแล.

จบกลุ่มททยกเถราปทาน

จบอรรถกถาพันธฺวีกวรรคที่ ๑๖

พระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 534

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. พันธุชีวกเถรอปทาน ๒. ตัมพปุปผิยเถรอปทาน ๓. วิถีสัมมัชชก-
เถรอปทาน ๔. กัถการุญชกเถรอปทาน ๕. มันทารวุปปญชกเถรอปทาน
๖. กหัมพปุปผิยเถรอปทาน ๗. ตินสูตถเถรอปทาน ๘. นาคปุปผิยเถรา-
ปทาน ๙. ปุณนาคปุปผิยเถรอปทาน ๑๐. กุมุททายกเถรอปทาน

บัณฑิตกล่าวคาถาไว้ ๕๖ คาถา.

จบพันธุชีวกวรรคที่ ๑๖

สุปาริจริยวรรคที่ ๑๗

สุปาริจริยเถราปทานที่ ๑ (๑๖๑)

ว่าด้วยผลแห่งการบำรุงพระศาสนา

[๑๖๑] พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นจอมสัตว์ ประเสริฐกว่านระ มีพระนามว่าปทุม (ปทุมุตตระ) ผู้มีพระจักขุ เสด็จออกจาก ป่าใหญ่แล้วทรงแสดงธรรมอยู่.

ในขณะนั้น ได้มีการประชุมแห่งเทวดาทั้งหลาย ในที่ ไม่ไกลพระผู้มีพระภาคเจ้า เทวดาทั้งหลายมาประชุมกันด้วย กิจบางอย่าง ได้เห็นอย่างแจ่มชัด.

เราได้ทราบ (ได้ยิน) พระสุรเสียงที่ทรงแสดงอมฤตธรรม ของพระพุทธรเจ้า มีจิตเต็มใสโสมนัส ปรบมือแล้วเข้าไป บำรุง.

เราเห็นผลแห่งการบำรุงพระศาสนาที่ประพุดติด้วยดี ใน ๓๐,๐๐๐ กัป เราไม่เข้าถึงทุกติเลย.

ในกัปที่ ๒๕,๕๕๕ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ มีนามว่า สมลังกตะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณสมบัติเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ่มชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสุปาริจริยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสุปาริจริยเถรอปทาน

อรรถกถาสุปาริจริยวรรคที่ ๑๗

๑๖๑. อรรถกถาสุปาริจริยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระสุปาริจริยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุโม นาม
นามน ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระมุนีเจ้าผู้ประ-
เสริฐพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัย
แห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
พระนามว่า ปทุมุตตระ ท่านได้เกิดในกำเนิดยักษ ไปยังสมาคมยักษใน
หิมวันต์ ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า จากพวกเทวดา
ยักษ คนธรรพ์ และนาคแล้ว มีใจเลื่อมใส คู่แขนทั้งสองเข้า ประบมือ
นมัสการแล้ว ด้วยบุญอันนั้น เขาจุติจากอภัพนั้นแล้ว ได้บังเกิด
ในเทวโลกชั้นสูง ๆ ขึ้นไป ได้เสวยทิพย์สุขในเทวโลกนั้นแล้ว และได้
บังเกิดในมนุษยโลก เสวยสมบัติมีจักรพรรดิสมบัติเป็นต้นในหมู่มนุษย์
แล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในตระกูลกฤหบดีในพระนครสาวัตถี
เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก เลื่อมใสในพระรัตนตรัย ได้
ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว เกิดศรัทธาบวชแล้ว ไม่นานนัก
ก็ได้บรรลุพระอรหัต.

วันหนึ่ง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนเองได้ เกิดความโสมนัสใจ
เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าว
คำเริ่มต้นว่า ปทุมโม นาม นามน ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า
ปทุมโม ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ถึงการนับว่า ปทุมะ เพราะ
สัตถุญาในเวลาที่จะวางพระบาทลง จะมีดอกบัวแทรกแผ่นดินโผล่ขึ้นมา
รองรับพื้นพระบาทของพระองค์. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
ปทุมุตตระ พระอรรถกถาจารย์ประสงคฺ์ในบทว่า ปทุมโม นี้. เชื่อม
ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เสด็จออกจากพระวิหารที่
ประทับ แล้วเสด็จเข้าไปยังท่ามกลางป่า ทรงแสดงธรรมแล้วแล. บทว่า
ยกุขานํ สมโย ความว่า ได้มีสมาคมของเทวดาทั้งหลายแล้ว. บทว่า
อชฺฌาเปกฺขิสฺสุ ตาวเท ความว่า ได้เห็นแจ้งชัดในเวลาแสดงธรรมนั้น,
คือได้มีปกติเห็นชัดโดยพิเศษ. คำที่เหลือมีเนื้อความปรากฏชัดแล้วที่
เดียวแล.

จบอรรถกถาสุปาริจยเถราปทาน

กณเวรบุปผียเถราปทานที่ ๒ (๑๖๒)

ว่าด้วยผลแห่งการโปรยดอกชบาถวาย

[๑๖๔] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธิทัตตะ เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระ แวดล้อมด้วยพระสาวกทั้งหลาย เสด็จดำเนินไปสู่พระนคร.

เราเป็นผู้ได้รับแต่งตั้งให้ เป็นผู้คุ้มครอง ในภายในพระราชวัง เราเข้าไปในปราสาท ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้นำของโลก.

จึงถือ (เก็บ) เอาดอกชบาไปโปรยลงในภิกษุสงฆ์ แยกพระพุทธรเจ้าไว้แผนกหนึ่ง โปรยดอกชบาลงบูชายิ่งกว่านั้น.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธรเจ้าด้วยดอกไม้ โดย ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๘๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง ทรงพระนามว่ามหิทธิกะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระกณเวรปุเปยยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกณเวรปุเปยยเถรอปทาน

๑๖๒. อรรถกถากณเวรปุเปยยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระกณเวรปุเปยยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สิทฺฐตุโ
นาม ภควา** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธรูปเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ทุก ๆ กภนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
เป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **สิทธัตถะ**
ท่านได้เกิดในตระกูลศูทร เจริญวัยแล้ว ได้เป็นเจ้าหน้าที่รักษาความ
ปลอดภัยภายในพระราชวัง. ในสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระ-
นามว่า **สิทธัตถะ** มีหมู่ภิกษุสงฆ์แวดล้อม เสด็จพระราชดำเนินไปตาม
ทางถนนหลวง. ลำดับนั้น คนผู้รักษาความปลอดภัยในพระราชวังนั้น
เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จดำเนินไป มีใจเลื่อมใส บูชาพระผู้มี-
พระภาคเจ้าด้วยดอกชบา ได้ยื่นนมัสการอยู่แล้ว.

ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้เสวยแต่สมบัติในสุคติโลกสวรรค์อย่างเดียว
ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาเกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้วได้ฟัง
พระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว ได้มีศรัทธาบวชแล้ว ไม่นานนัก
ก็ได้เป็นพระอรหันต์.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 540

ท่านเป็นผู้บรรลุพระอรหัตแล้ว ระลึกถึงกุศลกรรมที่ทำไว้ใน
กาลก่อนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้
ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า สิทธัตถ์ นาม ภควา
ดังนี้. ถ้อยคำนั้นทั้งหมดมีเนื้อความง่ายทั้งนั้น เพราะได้กล่าวไว้แล้ว
ในหนหลังแล.

จบอรรถกถาภวนเวรปุบพิยเถราปทาน

ขัซชทายกเถรอปทานที่ ๓ (๑๖๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมะพร้าว

[๑๖๕] ในปางก่อน เราได้ถวายผลไม้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าติสสะ และได้ถวายมะพร้าวที่สมมติกันว่าควร เคี้ยว.

ครั้นถวายผลมะพร้าวนั้นแด่พระพุทธรเจ้า พระนามว่า ติสสะ ผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวงแล้ว ย่อมบันเทิง มีความ ประสงค์สิ่งที่ต้องการ ก็เข้าถึง (ได้) ตามปรารถนา.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วย ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

ในกัปที่ ๑๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ มีพระ- นามว่าอินทสมะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละ มาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระขัซชทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ ฉะนี้แล.

จบขัซชทายกเถรอปทาน

๑๖๓. อรรถถาัชชกทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระัชชกทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ติสฺสสุตฺโต โข ภควโต** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระชินวรพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **ติสส** ท่านได้เกิดในตระกูลศูทร ได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว มีใจเลื่อมใส ได้ถวายผลไม้ไม่น้อยใหญ่อันมีรสอร่อยอย่างละ ๑ ผล มีผลมะม่วง และผลชมพูเป็นต้น มะพร้าวและขนมที่ควรเคี้ยว พระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสวยแล้ว ในขณะที่เขามองดูอยู่นั้นแล ก็เพื่อจะเจริญความเลื่อมใสแก่เขา ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้เสวยแต่สมบัติในสุคติโลกสวรรค์อย่างเดียว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีตระกูลในกรุงสาวัตถี บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว เกิดศรัทธา มีความเลื่อมใสและนับถือมาก บวชแล้วทำพระศาสนาให้งดงามด้วยข้อวัตรปฏิบัติ มีศีลเป็นอสังการเครื่องประดับ ไม่นานนัก ก็ได้บรรลุพระอรหัต.

เมื่อท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนทราบว่ เราได้ทำกุศลอันดีงามไว้ในที่ดีในกาลก่อน ดังนี้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **ติสฺสสุตฺโต โข ภควโต** ดังนี้ ฟังทราบความหมายในบทนั้นว่า ชื่อว่า **ติสส** ด้วยอำนาจเป็นชื่อที่มารดาบิดาตั้งให้ เพราะตั้งแต่เกิดขึ้นมา มีแต่จะให้

สมบัติในภพทั้งสาม. อีกความหมายหนึ่ง ชื่อว่า **ติสสะ** เพราะทรงเป็น
พระพุทธรเจ้าแล้ว ทรงยังมหาชนให้สบายใจด้วยไตรสรณคมน์ ทรงโอวาท
พร่ำสอนให้หมู่คนผู้สมบูรณ์ด้วยเหตุตั้งอยู่ในสมบัติทั้งสอง คือสวรรค์-
สมบัติและนิพพานสมบัติ ชื่อว่า **ภควา** เพราะทรงประกอบไปด้วยภคธรรม
ทั้งหลาย มีสมบัติคุณเป็นต้น, อธิบายว่า ในกาลก่อน เราได้ถวาย
ผลมะพร้าวและผลไม้อื่นนั้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ติสสะ**
พระองค์นั้นแล้ว. บทว่า **นาพิเกรณฺจ ปาทาสี** ความว่า เราได้ถวาย
ผลไม้อันเป็นไปโดยอาการแห่งต้นมะพร้าวชื่อว่า **นาพิเถระ** นั้น. บทว่า
ขชฺชกํ อภิสมฺมตํ ความว่า เราได้ถวายของที่ควรเกี่ยวที่สมมติกัน รู้กัน
อย่างดียิ่งว่าขนมมีรสอร่อยดี ที่สำเร็จแล้วเพราะปรุงผสมกับน้ำผึ้ง
และน้ำตาลกรวดเป็นต้นอย่างพิเศษ. คำที่เหลือมีเนื้อความพอจะรู้ได้
โดยง่ายทีเดียว.

จบอรรถกถาัชชกทายกเถราปทาน

เทศปุชกเถราปทานที่ ๔ (๑๖๔)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาสถานที่

[๑๖๖] ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าอัครทัสสี เชนฐบุรุษ
ของโลก ผู้ประเสริฐกว่านระ เสด็จขึ้นสู่เวหาส เสด็จไป
ในอากาศ.

พระศาสดามหามุนี เหาะขึ้นไปประทับอยู่ ณ ประเทศใด
เรามีจิตเลื่อมใสได้บูชาไปทางประเทศนั้น ด้วยมือทั้งสอง
ของตน.

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ แต่กัปนี้ เราได้เห็นพระมหามุนีใด ด้วย
การเห็นนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชา
ประเทศ.

ในกัปที่ ๑,๑๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระ-
นามว่าโคสุชาต ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเทสปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบเทศปุชกเถราปทาน

๖๖๔. อรรถกถาเทศปุชกเถราปทาน

อปทานของท่านพระเทพปุชกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **อตุตทสุตฺติ**
ตุ ภควา ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระชินวรพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
อตุตทสุตฺติ ท่านได้เกิดในเรือนอันมีสกุล เจริญวัยแล้ว มีศรัทธาเลื่อมใส
ได้เป็นพุทธมามกะ ชัมมามกะ สังฆมามกะ. ในคราวนั้น พระผู้มี
พระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **อตุตทสุตฺติ** มีหมู่แห่งภิกษุสงฆ์แวดล้อมแล้ว
เสด็จไปทางอากาศ คุณพระจันทร์และคุณพระอาทิตย์โคจรไปในอากาศ
ฉะนั้น. อุบาสกคนนั้นได้เอาของหอมและระเบียบดอกไม้เป็นต้น มาบูชา
ทางทิศภาคที่พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไปแล้ว ได้ยื่นประคองอัญชลี
นมัสการแล้ว.

ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ไปเกิดในเทวโลก ได้เสวยสวรรค์สมบัติ
แล้ว มาเกิดในมนุษยโลก ได้เสวยมนุษยสมบัติแล้ว ในพุทธรูปบาท-
กาลนี้ เขาได้มาเกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เป็นผู้สมบูรณ์
ด้วยเครื่องอุปโภคและเครื่องบริโภค ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระ-
ศาสดาแล้ว มีใจเลื่อมใส ไม่ติดใจในเพศฆราวาส บวชแล้ว เป็นพระที่
สมบูรณ์ด้วยวัตร ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์ ระลึกถึงบุญกรรมของ
ตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประ-
พฤติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **อตุตทสุตฺติ** **ตุ ภควา** ดังนี้.
ถ้อยคำนั้น มีเนื้อความตามที่ได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล. บทว่า

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 546

อนิลยชเส ความว่า ชื่อว่า **อนิลยชเส** เพราะอัญชเส ได้แก่ทางเป็น
ที่ไปแห่งอนิละ คือลม เพราะคำว่าทางท่านกล่าวไว้โดยปริยายว่า **มคฺโค**
ปนฺโน **ปโต** **ปชฺโช** **อลฺยชฺโถ** **วฏฺฐมฺ** **อายนฺ** (ศัพท์ทั้งหมดนี้แปลว่า ทาง,
หนทาง, ถนน.) ดังนี้. ความว่า ในทางแห่งลมนั้น คือในอากาศ.
คำที่เหลือมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาเทศปุชกเถรปทาน

กถาการณนียเถราปทานที่ ๕ (๑๖๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยร่มดอกกรรณิการ

[๑๖๗] พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าเวสสภู เชนฐบุรุษของโลก
ผู้ประเสริฐกว่านระ เป็นมุนี เสด็จเข้าป่าใหญ่เพื่อทรงพัก
กลางวัน.

เวลานั้น เราเก็บเอาดอกกรรณิการมาทำเป็นร่ม ได้ทำ
หลังคา (เพดาน) ดอกไม้บูชาแด่พระพุทธรเจ้า.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธรเจ้าด้วยดอกไม้
ใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธ-
บูชา.

ในกัปที่ ๒๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์
๘ ครั้ง ทรงพระนามว่าโสธณาภา ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว
๗ ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกถาการณนียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกถาการณนียเถราปทาน

๖๖๕. อรรถถกถกการกถนียเถราปทาน

อปทานของท่านพระกถกการกถนียเถระ มีคำเริ่มต้นว่า เวสสภู
นาม สมพุทฺโธ ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
เวสสภู ท่านได้เกิดในเรือนอันมีตระกูล บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้เป็นผู้
สมบูรณ์ด้วยศรัทธา. ในสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
เวสสภู ทรงมีพระประสงค์จะเพิ่มพูนความวิเวก จึงเสด็จเข้าไปประทับ
นั่งยังป่าใหญ่. ลำดับนั้น แม้อุบาสกคนนั้น ก็ไปในป่าใหญ่นั้นด้วย
การงานบางอย่าง ได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งโพลงคูกองไฟ
ขณะนั้น มีใจเลื่อมใส เก็บดอกกรรณิการมาทำเป็นฉัตรแล้ว ก็นั่งเป็นเพดาน
บูชาเบื้องบนพระแท่น ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับแล้ว ด้วยอานุภาพ
แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า เพดานดอกไม้ นั้น ตั้ง ๗ วันผ่านไปก็ยังไม่
เหี่ยวแห้ง คงดำรงอยู่เหมือนเดิมทุกอย่าง. แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ยังคง
เข้าผลสมบัติและนิโรธสมาบัติอยู่. เขามองเห็นความอัศจรรย์นั้นแล้ว เกิด
ความโสมนัสใจ ใ้ห้พระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วได้ยื่นประคองอัญชลีอยู่.
พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงออกจากสมาบัติแล้ว ได้เสด็จไปยังพระวิหารเดิม
นั้นนั่นแล.

ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้สวดยสมบัติในเทวโลกและมนุษย์โลกเสร็จ
แล้ว ในพุทธุปรุณาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีตระกูลในกรุงสาวัตถี
เจริญวัยแล้ว เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศรัทธา ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระ-

ศาสดาแล้ว ไม่ดีใจในเพศฆราวาส บวชแล้ว ทำพระศาสนาของ
พระชินเจ้าให้คงงามด้วยข้อวัตรปฏิบัติ ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์
ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่อง
ราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อนนั้น จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า
เวสสุฏฐ นาม สมฺพุทฺโธ ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **เวสสุฏฐ**
มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า **เวสสุฏฐ** เพราะยอมข่มคือครอบงำพวกแพศย์ ได้
แก่ผู้เป็นพ่อค้าได้. อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **เวสสุฏฐ** เพราะยอมครอบงำ
ท้าวทับพวกแพศย์ คือมารทั้ง ๕ อย่างเสียได้. ชื่อว่า **สมฺพุทฺธะ** เพราะ
ทรงตรัสรู้สัจจะทั้งหลายด้วยพระองค์เอง, อธิบายว่า พระสัมพุทธเจ้าทรง
พระนามว่า **เวสสุฏฐ**. โดยพระนาม. บทว่า **ทิวาวิหาราย มุนี** มีวิเคราะห์
ว่า ชื่อว่า **ทิวา** เพราะยอมรุ่งเรือง ส่องสว่าง คือทำวัตรนั้น ๆ ให้
ปรากฏชัดเจน. การอยู่คือความเป็นไปด้วยอิริยบถ ๔ ชื่อว่า **วิหาร**
กำหนดเวลาตั้งแต่พระอาทิตย์ขึ้นจนถึงพระอาทิตย์ตกดิน, การอยู่ในเวลา
กลางวัน ชื่อว่า **ทิวาวิหาร**, อธิบายว่า พระพุทธมุนีเจ้าผู้่องอาจกว่านระ
ประเสริฐที่สุดในโลก เสด็จเข้าไปยังป่าใหญ่เพื่อประทับในเวลากลางวัน.
คำที่เหลือมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาฉกนิการทนิยเถราปทาน

สัปตพยากเถราปทานที่ ๖ (๑๖๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเนยใส

[๑๖๘] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสุสสะ ผู้สมควรรับเครื่องบูชา ผู้ประเสริฐ ทรงยังมหาชนให้ดับ เสด็จดำเนินไปตามถนน.

พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จมาถึงสำนักของเราโดยลำดับ ลำดับนั้น เรารับบาตรแล้ว ได้ถวายเนยใสและน้ำมัน.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ถวายเนยใสใดในกาลนั้น ด้วยการถวายเนยใสนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายเนยใส.

ในกัปที่ ๕๖ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์หนึ่งพระนามว่าสโมทกะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสัปตพยากเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสัปตพยากเถราปทาน

๑๖๖. อรรถกถาสัปตทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระสัปตทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สุสุโต นามาถ ภควา** ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยพระนิพพานเป็นประจำเสมอไว้ตั้งหลายภพ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **สุสสะ** ท่านได้เกิดในเรือนอันมีสกุล. ในกาลนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า มีพระภิกษุสงฆ์แวดล้อมเสด็จไปตามหนทาง ถึงประตูเรือนของอุบาสกคนนั้นแล้ว. ครั้นพออุบาสกนั้นเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ก็มีใจเลื่อมใส ถวายบังคมแล้ว ได้ถวายเนยใส และน้ำมันจนเต็มบาตร พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกระทำอนุโมทนาแล้วเสด็จหลีกไป ด้วยความโสมนัสนั้นนั้นแล เขาคำรงชีวิตอยู่จนตลอดอายุขัย จุตติจากอภัพนั้นแล้ว. ด้วยบุญอันนั้นจึงได้ไปเกิดในเทวโลก ได้เสวยทิพยสุขแล้ว และได้บังเกิดในหมู่มนุษย์ ทุก ๆ ภพที่เขาเกิดแล้ว ก็ได้เสวยแต่ความสุขเพียงพร้อมไปด้วยอาหารมีรสอร่อย เช่นเนยใส น้ำมัน น้ำผึ้งและน้ำอ้อยเป็นต้น ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในตระกูลแห่งหนึ่งในกรุงสาวัตถี เจริญวัยแล้ว มีศรัทธาถึงพร้อมด้วยปัญญา ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว มีใจเลื่อมใส บวชแล้วเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยข้อวัตรปฏิบัติ ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

เมื่อระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพุดติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **สุสุโต นามาถ ภควา** ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **สุสุโต**

๑. บาลีว่า นามาถิ.

ความว่า **มุสสะ** เป็นพระนามที่พระมารดาและพระบิดาทรงตั้งให้ เพราะพระองค์ประสูติโดยประกอบไปด้วยมุสสนักขัตถุภย์. อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **มุสสะ** เพราะพระองค์ กระทบถูก เห็นชัด คือได้กระทำให้แจ่มแจ้งซึ่งพระนิพพาน. อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **มุสสะ** เพราะพระองค์ กระทบถูก เห็นชัด คือได้ทราบแล้ว ซึ่งพระบารมีธรรม ๑๐ ทศ โภธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการอย่างบริบูรณ์ และพระปริยัติธรรม คือพระไตรปิฎกทั้งสิ้น. ชื่อว่า **ภควา** เพราะพระองค์เพียบพร้อมไปด้วยส่วนแห่งบุญ เช่น พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประกอบด้วยความเป็นผู้มีโชค เป็นต้น. บทว่า **อาหุติโน ปฏิกคฺโห** ความว่า เครื่องบูชาและสักการะท่านเรียกว่า **อาหุติ**, ชื่อว่า **อาหุติโน ปฏิกคฺโห** เพราะพระองค์สมควรเพื่อจะรับเครื่องบูชา และสักการะเหล่านั้น. เชื่อมความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนามว่า **มุสสะ** ผู้แก่ล้าคร่ำ ทรงยังมหาชนให้ดับ เสด็จดำเนินไปในถนนในครั้งนั้นแล. คำที่เหลือมีเนื้อความปรากฏชัดแล้วที่เดียว.

จบอรรถกถาสัปปีทายกเถราปทาน

ยุทธิกปุปผิยเถราปทานที่ ๗ (๑๖๗)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกเข็ม

[๑๖๕] เราเที่ยวไปตามนกระแสน้ำ ไกลฝั่งแม่น้ำจันทภาคา ณ
ที่นั่นเราได้เห็นพระสยัมภูผู้ตั้งพญาไม้รังกำลังมีดอกบาน.

เราจึงถือเอาดอกเข็มเข้าไปเฝ้าพระมหามุนี เรามีจิต
เลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้บูชาแต่พระพุทธรเจ้า.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธรเจ้าด้วยดอกไม้
ใดด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
บูชา.

ในกัปที่ ๖๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่งพระนามว่า สามุทธรระ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระยุทธิกปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบยุทธิกปุปผิยเถราปทาน

๑๖๗. อรรถกถายุทธิกปุปผิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระยุทธิกปุปผิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า จนุทธากานทีตีเร ดังนี้.

ท่านพระเถระแม่นี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระมุนินทพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้หลายชาติเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า สุสตะ นั้นนั่นแล ท่านได้เกิดในตระกูลสุทร เจริญวัยแล้ว ท่องเที่ยวไปตามกระแสน้ำ ไกลฝั่งแม่น้ำจันทกาคา ด้วยการงานบางอย่าง ได้พบเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า สุสตะ ซึ่งพระองค์ประสงค์จะทรงสนาน ช่างคงมารุ่งเรืองประดุจกองไฟ เกิดความโสมนัสใจ เลือกเก็บดอกเข็มที่เกิดขึ้นที่นั่นมาบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงกระทำอนุโมทนาแก่เขาแล้ว.

ด้วยส่วนแห่งบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติในโลกทั้งสองนั้นแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีสกุล เจริญวัยแล้ว ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า มีใจเลื่อมใส บวชแล้ว ทำพระศาสนาให้บังเกิดความด้วยข้อวัตรปฏิบัติ ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์ ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า จนุทธากานทีตีเร ดังนี้. คำที่เหลือทั้งหมดนั้นมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถายุทธิกปุปผิยเถราปทาน

ทุสสทายกเถราปทานที่ ๘ (๑๖๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผ้า

[๑๗๐] ในกาลนั้น เป็นพระราชโอรสอยู่ในพระนครอันรื่นรมย์
ชื่อว่า ทิวรา เราได้ผ้าอันเป็นเครื่องบรรณาการแล้ว ได้ถวาย
แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้สงบระงับ.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ ทรงรับแล้ว ทรง
ลูบคลำด้วยพระหัตถ์ ครั้นทรงรับแล้ว เสด็จเหาะขึ้นสู
นภากาศ.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไป ผ้าตามไปเบื้องพระ-
ปฤษฎางค์ เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระองค์ว่า พระพุทธเจ้า
เป็นอัศจรรย์.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผ้าใดในกาลนั้น ด้วย
การถวายผ้านั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผ้า.

ในกัปที่ ๖๗ แต่กัปนี้ ในกาลนั้น ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
ผู้เป็นจอมมนุษย์มีนามว่าบริสุทธะ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระทุสสทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบทุสสทายกเถราปทาน

๑๖๘. อรรคถาทุสสทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระทุสสทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ทิวราย ปรุ
รมุเม ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระชินวรพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
สิทธัตถะ ท่านได้เกิดในราชสกุล พอทรงเจริญวัยแล้ว ได้รับตำแหน่ง
เป็นพระยูพราช มีชื่อเสียง ได้รับชนบทแห่งหนึ่ง เป็นใหญ่ปกครอง
ชนบทนั้น ทรงบำเพ็ญสังกหวัตถุ ๔ ประการ คือ ทาน ปิยวาจา อุตถ-
จริยา และสมานัตตทา แก่ชาวชนบททั้งหมด. ในสมัยนั้น พระผู้มี-
พระภาคเจ้าทรงพระนามว่า สิทธัตถะ พระองค์ได้เสด็จไปถึงยังชนบท
นั้นแล้ว. ครั้งนั้น พระยูพราชพระองค์นั้น ทรงได้รับเครื่องบรรณาการ
แล้ว ทรงบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยผ้าเนื้อละเอียดในที่นั้น พระผู้มี-
พระภาคเจ้าทรงเอาพระหัตถ์ลูบเกล้าผ้าผืนนั้นแล้ว เสด็จขึ้นสู่อากาศ. แม้
ผ้าผืนนั้นก็ลอยติดตามพระผู้มีพระภาคเจ้าไปมิขาด ครั้นพอพระยูพราช
พระองค์นั้นทอดพระเนตรเห็นความอัศจรรย์นั้นแล้ว เลื่อมใสยิ่งนัก ได้
ประทับยืนประคองอัญชลีแล้ว ในสถานที่ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไป
ถึงแล้ว ประชาชนทั้งหมดมองเห็นความอัศจรรย์นั้นแล้ว พากันคิด
อัศจรรย์ใจ ได้ยืนประคองอัญชลีแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสด็จไป
เฉพาะวิหารนั้นแล้ว ด้วยกุศลนั้นนั้นแล พระยูพราชนั้นจุติจากอภัพ
นั้นแล ได้บังเกิดในเทวโลก เสวยทิพยสมบัติในเทวโลกนั้นแล้ว เกิด

ในมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติมีจักรพรรดิสมบัติเป็นต้นแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง ซึ่งสมบูรณ์ด้วยสมบัติมากมาย บรรลุนิติภาวะแล้ว ดำรงอยู่ในเพศฆราวาส เลื่อมใสในพระรัตนตรัย ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ได้มีศรัทธาบวชแล้ว พยายามอยู่ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

วันหนึ่งท่านได้ระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **ติวรายํ ปุเร รมเม** ดังนี้. อธิบายว่า เราเป็นพระราชโอรส อยู่ในพระนครอันน่ารื่นรมย์ใจชื่อว่า **ติวรา** นั้น ได้นำเอาผ้าไปบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สิทธิชัตตะ** แล้วแล. คำที่เหลือมีเนื้อความพอจะรู้ได้โดยง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถาสทหายกเถราปทาน

สมาทปกเถราปทานที่ ๕ (๑๖๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเรือนยอด

[๑๗๑] ได้มีการประชุมอุบาสกเป็นอันมากในพระนครพันธุมดี
เราเป็นหัวหน้าของอุบาสกเหล่านั้น อุบาสกเหล่านั้นประพฤติ
ตามปรารณาของเรา.

เราประชุมอุบาสกทั้งหมดนั้น แล้วชักชวนในการทำบุญ
ว่า เราทั้งหลายจักทำเรือนยอดเดียว (ศาลา) ถวายแก่สงฆ์ผู้
เป็นบุญเขตอันสูงสุด.

เขาเหล่านั้นรับคำแล้ว ได้กระทำไปตามอำนาจความพอใจ
ของเรา เราทั้งหลายช่วยกันสร้างเรือนยอดเดียวนั้นสำเร็จ
แล้ว ได้ถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายเรือนยอดเดียวใดใน
กาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
ถวายเรือนยอดเดียว.

ในกัปที่ ๕๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้เป็น
จอมชนพระองค์หนึ่ง มีพระนามชื่อว่า อาเวละ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสมาทปกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสมาทปกเถราปทาน

๑๖๕. อรรถกถาสมาทปกเถราปทาน

อปทานของท่านพระสมาทปกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **พนฺธุมฺมตฺติยา นคเร** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลสมภารมาแล้ว ในสำนักของ พระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้ในหลายภพเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนามว่า **วิปัสสี** ท่านได้เกิดในเรือนอันมีสกุล เจริญวัยแล้ว ดำรงอยู่ในเพศมรवास ตั้งใจบำเพ็ญบุญเป็นนิตย์ มีศรัทธาเลื่อมใส สั่งให้ประชุมพวกอุบาสกเป็นจำนวนมากแล้ว ตนเองเป็นหัวหน้าคณะ (อุบาสก) ปรีกษาหารือกันว่า พวกเราจักช่วยกันสร้างเรือนยอดเดียว (ศาลา) แล้วชักชวนคนทั้งหมดเหล่านั้นให้ทำพื้นเรือนยอดหลังหนึ่งให้ เรียบเสมอ เกลี้ยทรายขาวสะอาดลงไปแล้ว น้อมถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า. ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้บังเกิดในเทวโลก ได้เสวยสมบัติใน กามาวจร ๖ ชั้นแล้ว ได้เกิดในมนุษยโลก ได้เสวยจักรพรรดิสมบัติ เป็นต้นในหมู่มนุษย์ ในพุทธปรบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีสกุล บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ฟังธรรมแล้ว มีใจเลื่อมใส เกิดศรัทธาบวชแล้ว สมบูรณ์ด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยวัตรปฏิบัติ ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัต.

ในกาลต่อมา ท่านระลึกถึงกุศลกรรมที่ตนกระทำไว้ได้ เกิดความ โสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาล ก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **พนฺธุมฺมตฺติยา นคเร** ดังนี้. พึงทราบวิเคราะห์

ในบทนั้นว่า ชื่อว่า **พนฺธุ** เพราะคนทั้งหลายผูกพันเกี่ยวเนื่องเป็นอันเดียวกัน ด้วยอำนาจแห่งชาติและโคตรเป็นต้น คือเป็นชาวพระนครเดียวกันทั้งหมด. ชื่อว่า **พันธุมดี** เพราะเป็นพวกพ้องกันมีอยู่ในพระนครนั้น, อธิบายว่า พวกอุบาสกหมู่ใหญ่ได้มีในพระนครชื่อว่า พันธุมดีนั้น. ในบทว่า **มาพฺ ํ กสฺสาม สงฺฆสฺส** นี้ มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า **มาพฺ ํ** เพราะข้อมนั้บถือกำหนดใจของพวกชนที่มาถึงแล้วทุก ๆ คน. อีกอย่างหนึ่งชื่อว่า **มาพฺ ํ** เพราะเป็นสถานที่เหมาะในการทำให้สงบสังคแก้หมุภิกษุที่มาถึงแล้ว, **มาพฺ ํ** นั้นแหละเป็น **มาพฺก**, อธิบายว่า พวกเราจักสร้างเรือนยอดเพื่อความอยู่สุขสบายถวายแด่ภิกษุสงฆ์. คำที่เหลือมีเนื้อความปรากฏชัดเจนอยู่แล้วทีเดียว.

จบอรรถกถาสมาทปกเถราปทาน

๑. บาลีว่า **มาพฺ ํ กริสฺสาม สงฺฆสฺส**.

ปัญจคุลียเถรอปทานที่ ๑๐ (๑๗๐)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยของหอม

[๑๗๒] เราได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้ามหายานี่ พระนามว่าติสสะ
ผู้เป็นนาถะของโลก ประเสริฐกว่านระ กำลังเสด็จเข้าพระ-
คันธกุฎี อันเป็นพระวิหารสวยงาม.

จึงถือเอาของหอมและพวงดอกไม้ไปสู่สำนักพระชินเจ้า
และเราเป็นผู้มีศรัทธาน้อยในพระสัมพุทธเจ้า ได้ถวายบังคม.

ในกัปที่ ๘๒ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธรูปด้วยของ
หอมใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง
การถวายบังคม.

ในกัปที่ ๗๒ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช
มีนามว่าสยัมปะกะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรูป
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปัญจคุลียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปัญจคุลียเถรอปทาน

๑๗๐. อรรถกถาปัญญาจตุลียเถราปทาน

อปทานของท่านพระปัญญาจตุลียเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ติสฺโส นามาสิ ภควา** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **ติสส** ท่านได้เกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว ดำรงอยู่ในเพศฆราวาส สมบูรณ์ด้วยสมบัติ มีศรัทธาเลื่อมใส เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จพระราชดำเนินไปตามหนทางเข้าไปยังพระวิหาร ได้ถือเอาดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมหลากชนิดเช่นดอกมะลิ เป็นต้น และเครื่องลูบไล้มีผงไม้จันทร์ เป็นต้น แล้ว ไปยังพระวิหาร เอาดอกไม้ทั้งหลายบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว เอนิ้วทั้ง ๕ และเครื่องลูบไล้ ลูบทาที่พระสรีระของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ถวายบังคมหลีกไป.

ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้เสวยสมบัติทั้งสองในเทวโลกและมนุษย์โลกแล้ว ในพุทธปรุบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในตระกูลแห่งหนึ่งซึ่งสมบูรณ์ด้วยสมบัติ เจริญวัยแล้ว ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว มีใจเลื่อมใส บวชแล้วไม่นานก็ได้เป็นพระอรหันต์ เมื่อจะระลึกถึงบุญกรรมของตน ก็ทราบได้อย่างแจ่มชัด เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อนว่า เราได้บำเพ็ญกุศลกรรมชื่อนี้ไว้ จึงได้รับโลกุตระสมบัติเช่นนี้แล จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **ติสฺโส นามาสิ ภควา** ดังนี้. คำที่เหลือทั้งหมดนั้นมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาปัญญาจตุลียเถราปทาน

จบอรรถกถาสุปรินิจริยวรรคที่ ๑๗

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 563

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สุปารีจิริยเถรอปทาน ๒. กณเวรปุเปยยเถรอปทาน ๓. จัชช-
ทายกเถรอปทาน ๔. เทสปุชกเถรอปทาน ๕. กณิการณพนียเถรอปทาน
๖. สัปปีทายกเถรอปทาน ๗. ยูธิกปุเปยยเถรอปทาน ๘. ทุสสทายก-
เถรอปทาน ๙. สมาทปกเถรอปทาน ๑๐. ปัญจังคูลียเถรอปทาน.

มีคาถา ๕๔ คาถา ฉะนี้แล.

จบสุปารีจิริยวรรคที่ ๑๗

กมุทวรรคที่ ๑๘

กมุทมาลียเถรอปทานที่ ๑ (๑๗๑)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกโกมุท

[๑๗๑] ณ ที่ใกล้ภูเขาหิมวันต์ มีสระใหญ่อยู่แห่งหนึ่ง (ตาม
ธรรมชาติ) เราเป็นผีเสื้อน้ำที่ดุร้ายมีกำลังมาก อยู่ในสระ
ใหญ่นั้น.

ดอกโกมุทอันบานโตประมาณเท่าจักร เกิดอยู่ในสระใหญ่
นั้น และในกาลนั้น เราเก็บดอกโกมุท (ที่มีเมล็ดไว้) อัน
เป็นที่ประชุมแห่งเมล็ดไว้.

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าอัสสชิ ผู้จอมสัตว์
ประเสริฐกว่านระ ทรงเห็นดอกโกมุทอันหุดหู่ (งอ) จึงเสด็จ
มาในสำนักของเรา.

เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์
เสด็จเข้ามา จึงหยิบดอกโกมุททั้งหมดบูชา (ถวาย) แต่
พระพุทธเจ้า.

ในกาลนั้น ดอกไม้มีอยู่เท่าใด พระตถาคตประกอบด้วย
ดอกไม้เท่านั้นเป็นหลังคาบังร่มเสด็จไปที่ภูเขาหิมวันต์.

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วย
ดอกไม้ใด ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี้เป็นผล
แห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๑๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้เป็นจอม
ชน ทรงพระนามว่า สหัสสธระ มีพระพลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระกมุทมาลียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบกมุทมาลียเถรอปทาน

กมุทวรรคที่ ๑๘

๑๗๑. อรรถกถากมุทมาลียเถรอปทาน

อปทานของท่านพระกมุทมาลียเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปพฺพเต
หิมวตฺตมฺหิ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์
ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
เป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า อัคคทัสสี
ท่านได้เกิดเป็นผีเสื้อน้ำอยู่ที่สระใหญ่ใกล้กับภูเขาหิมวันต์ พบเห็นพระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าอัคคทัสสี ซึ่งเสด็จไปในที่นั้นแล้ว มีใจ
เลื่อมใส เก็บดอกโกมุทไปบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว. พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าทรงกระทำอนุโมทนาแล้วเสด็จหลีกไป.

ด้วยบุญอันนั้น เขาจุติจากอัฐภพนั้นแล้ว ได้ไปเกิดยังเทวโลก
เสวยสมบัติในกามาวจรสวรรค์ ๖ ชั้นแล้ว เกิดในมนุษย์ ได้เสวยสมบัติ
มีจักรพรรดิสมบัติเป็นต้นแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือน
อันมีสกุล เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระรัตนตรัย บวชแล้วพยายามอยู่
ก็ได้บรรลุพระอรหัตตอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ระลึกถึงบุญกรรมของ
ตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติ
มาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **ปพฺพเต หิมวณฺตมฺหิ** ดังนี้
บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ตตฺถโช รกฺขโส อาสี** ความว่า เราได้เป็น
ผีเสื้อน้ำเกิดใกล้สระใหญ่นั้น คือได้เป็นยักษ์เกี่ยวกินเลือดและเนื้อคนอื่น
ไว้ความกรุณา มีรูปร่างน่าเกลียด มีสภาพน่ากลัว มีกำลังมาก มีเรี่ยว
แรงมาก กักขฬะ. บทว่า **กฺมุทํ ปุปฺผิตฺเต ตตฺถ** ความว่า เมื่อไม่มีแสง
พระอาทิตย์ส่องลงไป ในสระใหญ่นั้น พอถึงเวลาเย็นดอกก็จะหุบ ไม่มี
รัศมี ไม่มีสี มีแต่อาการเหี่ยวงอ คือดอกไม้อันได้นามว่า **กฺมุท** ที่กำลัง
แย้มบานอยู่. บทว่า **จกฺกมตฺตานิ ชายเร** ความว่า ดอกไม้เหล่านั้น
เกิดมีประมาณเท่ากจกรรต. คำที่เหลือมีเนื้อความพอจะรู้ได้โดยง่าย
ที่เดียวแล.

จบอรรถกถากุททมาลียเถราปทาน

นิสเสนีทายกเถรอปทานที่ ๒ (๑๗๒)

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างบันได

[๑๗๔] เราได้สร้างบันไดสำหรับเสด็จขึ้นปราสาท ถวายแด่
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า โภจนทัตตัญญะ ผู้เป็นนาถะของ
โลก ผู้คงที่.

ด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้น เราได้เสวยสมบัติแล้ว ทรงกาย
อันเป็นที่สุดไว้ในพระพุทธศาสนา ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๓๑,๐๐๐ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๓ ครั้ง ทรง
พระนามว่าสัมพหุละ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระนีสเสนีทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบนิสเสนีทายกเถรอปทาน

๑๗๒. อรรถกถานิสเสนีทายกเถรอปทาน*

อปทานของท่านพระนีสเสนีทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า โภจน-
ทัตตัญญุส ภควโต ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระชินวรพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอมาหลายชาติ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า

๑. บาลีว่า นีสเสนีทายกเถรอปทาน.

พระนามว่า โภณฑัญญะ ท่านได้เกิดในตระกูลช่างไม้ มีศรัทธา
เลื่อมใส ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว มีใจเลื่อมใส
สร้างบันไดทำด้วยไม้แก่น เพื่อสำหรับขึ้นไปยังปราสาท ที่ประทับของ
พระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ช่วยกันยกพาได้. พระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสด็จ
ขึ้นไปยังปราสาท ในขณะที่เขากำลังมองเห็นอยู่นั้นแหละ เพื่อเป็นเครื่อง
เจริญปลาทะแก่เขา. เขามีความเลื่อมใสยิ่งนัก ด้วยปีติโสมนัสอันนั้น
นั้นแหละ กระทำกาลแล้ว ได้ไปเกิดในเทวโลก เสวยทิพยสมบัติใน
เทวโลกนั้น เมื่อจะเกิดในหมู่มนุษย์ ก็ได้เกิดในตระกูลอันสูงส่ง เพราะ
ผลที่ได้สร้างบันได ได้เสวยความสุขในมนุษย์แล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้
เขาได้เกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว
เกิดศรัทธาบวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะ
ประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำ
เริ่มต้นว่า โภณฑัญญสฺส ภควโต ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า
โภณฑัญญสฺส มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า โภณฑะ เพราะเป็นผู้คลอจากกรรม
แล้วเป็นไป ได้แก่ลามกสัตว์. ชื่อว่า โภณฑัญญะ เพราะเป็นผู้อื่นจากคน
ที่ดำช้าเลวทรามคือ โภณฑะ อธิบายว่า ไม่เป็นผู้ลามก แต่เป็นบุรุษผู้สูง
สุด. อีกอย่างหนึ่ง โภณฑัญญะนั้นเป็นชื่อโดยโคตร เพราะในบรรดาโคตร
ของพราหมณ์ทั้งหลาย พระองค์ประสูติในโภณฑัญญโคตร. คำที่เหลือ
มีเนื้อความปรากฏชัดแล้วแล.

จบอรรถกถานิสเสณิทายกเถราปทาน

รัตติยปุပ္ผิยเถราปทานที่ ๓ (๑๗๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายถวายดอกอัญชัน

[๑๗๕] ในกาลก่อน เราเป็นนายพรานเนื้ออยู่ในป่าใหญ่ ได้เห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ผู้ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์.

เราเห็นต้นอัญชันเขียวขึ้นอยู่บนแผ่นดิน มีดอกบานอยู่กลางคืน จึงถอนขึ้นพร้อมทั้งราก น้อมเข้าไปถวายแด่พระพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณใหญ่.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราถวายดอกไม้ใด ด้วยการถวายดอกไม้ นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายดอกไม้.

และในกัปที่ ๘ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามว่าสุปป์สันนะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และอภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระรัตติยปุပ္ผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบรัตติยปุပ္ผิยเถราปทาน

๑๗๓. อรรถถรรตติยปุเปยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระรตติยปุเปยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **มิลลุตโท ปุเร อาสี** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **วิปัสสี** ท่านได้เกิดในตระกูลของนายพราน เทียวฆ่าเนื้อในป่า ได้พบเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **วิปัสสี** ซึ่งเสด็จเที่ยวไปในป่าเพราะความกรุณาแก่เขาแล้ว มีใจเลื่อมใส เก็บเอาดอกไม้ชื่อว่าราตรีซึ่งบานแล้ว และดอกอัญชันพร้อมทั้งขั้วมาบูชา ด้วยจิตอันประกอบไปด้วยโสมนัส. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกระทำอนุโมทนาแล้ว ก็เสด็จหลีกไป.

ด้วยบุญอันนั้นนั่นแล เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติในโลกทั้งสองนั้นแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีตระกูล บรรณุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระรัตนตรัย ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว มองเห็นโทษในกามทั้งหลาย แล้วออกบวช ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัต ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจว่า เราเป็นนายพราน ได้ทำกุศลกรรมไว้ดีหนอ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **มิลลุตโท ปุเร อาสี** ดังนี้. ฟังทราบวิเคราะห์ในคำนั้นว่า ชื่อว่า **มิลลุตทะ** เพราะเป็นคนโหดร้าย ป่าเถื่อน ฆ่าเนื้อทั้งหลาย, อีกอย่างหนึ่งชื่อว่า **มิลลุตทะ** เพราะเป็นพรานมีความโลภในหมู่เนื้อ อธิบายว่า ในครั้งก่อนเราได้เป็นนายพราน. บทว่า **รตุติถ์ ปุเปยติ**

ทิสฺวา ความว่า ดอกไม้หลายชนิดมีดอกปทุมเป็นต้น ย่อมบานในเวลา
กลางวันเพราะต้องแสงพระอาทิตย์ และหุบในเวลารাত্রี อธิบายว่า
ดอกไม้หลายชนิดมีดอกมะลูลีและดอกมะลิซ้อนเป็นต้น เป็นดอกไม้บาน
ในเวลารাত্রี ไม่บานในเวลากลางวัน, เพราะฉะนั้น เราจึงเก็บเอา
ดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมหลายชนิด อันมีชื่อว่าดอกราตรี เพราะบานในเวลา
กลางคืน และเก็บดอกอัญชันมาบูชาแล้ว. คำที่เหลือมีเนื้อความง่าย
ทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถารัตติยปุบผิยเถราปทาน

อุทปานทายกเถรอปทานที่ ๔ (๑๗๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายบ่อน้ำ

[๑๗๖] เราได้ทำ (ขุด) บ่อน้ำถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี และในกาลนั้น เราได้ถือเอาบิณฑบาตไปมอบถวาย.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายบ่อน้ำ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุทปานทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบอุทปานทายกเถรอปทาน

๑๗๔. อรรถกถาอุทปานทายกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระอุทปานทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า วิปัสสีโน ภควโต ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระมุนีวรพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้บำเพ็ญสั่งสมไว้ในหลายภพ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า วิปัสสี ท่านได้เกิดในเรือนอนมีตระกูล เจริญ

วัยแล้ว คิดว่าเราควรถวายน้ำดื่ม. และควรทำน้ำดื่มให้เป็นไปไม่ขาดสาย
ดังนั้นแล้วจึงช่วยกันขุดบ่อน้ำไว้แห่งหนึ่ง ในเวลาที่มีน้ำสมบูรณ์ดี ก็ช่วย
กันก่ออิฐกั้นไว้ทำให้มันคงดีแล้ว ได้มอบถวายบ่อน้ำนั้น ซึ่งเต็มเปี่ยม
ด้วยน้ำที่ขึ้นเต็มในบ่อน้ำนั้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี.
พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงกระทำการอนุโมทนาแสดงถึงอานิสงส์แห่งการ
ถวายน้ำดื่ม (แก่เขา) แล้ว. ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปใน
เทวโลกและมนุษย์โลก ทุก ๆ ที่ที่เขาได้เกิดแล้ว ก็มีสระโบกขรณี บ่อน้ำ
และน้ำดื่มเป็นต้นเพียบพร้อมบริบูรณ์ ได้เสวยแต่ความสุขแล้ว ใน
พุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว มีศรัทธา
เลื่อมใส บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านได้ระลึกถึงบุญกรรมของตนแล้ว เกิดความ
โสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาล
ก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า วิปัสสิโน ภควโต ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น
บทว่า อุทปาโน กโต มยา มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า อุทปาณะ เพราะ
เป็นสถานที่ที่ดื่มน้ำแห่งชนทั้งหลาย. คำว่าอุทปาณะนั้นเป็นชื่อของบ่อน้ำ
สระโบกขรณี และบึง อธิบายว่าเราได้ทำการขุดบ่อน้ำนั้น เพื่อประโยชน์
แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี. คำที่เหลือมีเนื้อความง่าย
ทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอุทปานทายกเถราปทาน

สีหสหนทายกเถราปทานที่ ๕ (๑๗๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาของหอมและถวายอาสนะทอง

[๑๗๗] เมื่อพระโลกนาถผู้เป็นนายกพระนามว่าปทุมุตตระ เสด็จ
นิพพานไปแล้ว เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้ถวายอาสนะ
ทอง.

และได้บูชาด้วยของหอม และดอกไม้เป็นอันมาก ด้วย
คิดว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงนำสุขในปรโลกมาให้ ชนเป็น
อันมากทำการบูชาในพระองค์แล้ว ย่อมดับ (เย็น).

เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ไหว้โพธิพฤกษ์อันอุดมแล้ว
มิได้เข้าถึงทุกติเลย ตลอดแสนกัป.

ในกัปที่ ๑,๕๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๘ ครั้ง
พระเจ้าจักรพรรดิราชเหล่านั้น ทรงพระนามเหมือนกันว่า
สิลูจยะ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสีหสหนทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสีหสหนทายกเถราปทาน

๑๗๕. อรรถกถาสีหสันทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระสีหสันทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า นิพพุเต โลกนอมฺหิ ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะทำบุญสร้างไว้เพื่อต้องการจะได้บรรลุพระนิพพาน ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า ปทุมุตตระ ท่านได้เกิดในตระกูลคฤหบดี บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดา เลื่อมใสในพระรัตนตรัย เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นปรินิพพานแล้ว ได้ช่วยกันสร้างอาสนะสี่หะที่ขจิตไปด้วยรัตนะ ๗ ประการไว้แล้ว บูชาด้วยโพนธ์แล้ว และได้บูชาด้วยมาลาของหอมและรูปเป็นจำนวนมากมาย.

ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติในโลกทั้งสองนั้นแล้ว ได้รับแต่การบูชาในที่ทั้งปวง ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีสกุลในกรุงสาวัตถี เจริญวัยแล้ว อยู่เป็นฆราวาส ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว มีใจเลื่อมใส จึงละหมู่ญาติออกบวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์ ระลึกถึงกุศลสมภารที่ตนได้สั่งสมไว้ในปางก่อนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า นิพพุเต โลกนอมฺหิ ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สีหสันทาสหํ มีวิเคราะห์ว่า อาสนะที่ขจิตไปด้วยรูปราชสีห์ เงิน ทองและรัตนะทั้งหลาย ชื่อว่า อาสนะสี่หะ, อีกอย่างหนึ่ง อาสนะที่สมควรประทับนั่งของพระ-

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 576

ผู้มีพระภาคเจ้าผู้ไม่กลัวต่อราชสีห์ ชื่อว่า อาสนะสีหะ, อีกอย่างหนึ่ง อาสนะสีหะก็คืออาสนะที่ประเสริฐสูงสุด ดังนั้นจึงชื่อว่า อาสนะสีหะ อธิบายว่า เราได้ถวายอาสนะสีหะนั้นแล้ว เราได้บูชาตันโพธิ์แล้ว. คำที่ เหลือมีเนื้อความพอจะรู้ได้ง่ายทีเดียวแล.

จบบรรณกถาสีหาสนททยกเถรอปทาน

มัคคทัตติกเถราปทานที่ ๖ (๑๗๖)

ว่าด้วยผลแห่งการโปรยดอกไม้

[๑๗๘] พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า อโนมทัสสี ผู้เป็น
จอมสัตว์ ประเสริฐกว่านระ เสด็จจงกรมอยู่ในที่แจ้ง เพื่อ
ประโยชน์สุขในปัจจุบัน.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้ายกพระบาทขึ้น ดอกไม้ตั้งอยู่
เบื้องบนแห่งพระพุทธเจ้าผู้งาม เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส
ถวายบังคมแล้วโปรยดอกไม้.

ในกัปที่ ๒๐,๐๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
๕ ครั้ง ทรงพระนามว่า ปุปผทนิยะ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมัคคทัตติกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบมัคคทัตติกเถราปทาน

๑๗๖. อรรถกถามัคคทัตติกเถราปทาน

อปทานของท่านพระมัคคทัตติกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า อโนมทัสสี
ภควา ดังนี้.

แม้ท่านพระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-

นิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **อโนมทัสสี** ท่านได้เกิดในเรือนอันมีตระกูล เจริญวัยแล้ว ดำรงอยู่ใน เพศมารวาส ได้พบเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **อโนมทัสสี** กำลังเสด็จจงกรมท่ามกลางอากาศ และได้พบเห็นความอัศจรรย์ในที่ที่ต่าง- พระบาทจงกรม จะเรียวยาวได้ด้วยดอกไม้มากมายแล้ว มีใจเลื่อมใส โยนดอกไม้ทั้งหลายขึ้นไปบนอากาศ, ดอกไม้เหล่านั้นก็ได้กลายเป็นพาดาน ปรากฏแล้ว.

ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเฉพาะสุคติทั้งหลายเท่านั้น ได้รับแต่การบูชาในที่ทั้งปวง ได้เสวยความสุขแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง ถึงความเป็นหนุ่มโดยลำดับแล้ว เกิดศรัทธา บวชแล้ว เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยวัตรปฏิบัติ ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหันต์ ปรากฏชื่อว่า **มัลลทัตติกเถระ** เพราะได้บูชาพระพุทธเจ้าผู้เสด็จจงกรม อยู่แล้ว. ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะ ประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำ เริ่มต้นว่า **อโนมทัสสี ภควา** ดังนี้. บทว่า **ทิฏฐธมฺมสุขตุถาย** ความว่า ด้วยการจงกรมในอรรถภาพนี้ ทำให้ได้รับความสุขทำให้เบาสรณะเป็นต้น. บทว่า **อพฺุโลกาสมฺหิ จงฺกมิ** ความว่า ได้เสด็จจงกรมในที่แจ้ง คือ ที่พระลานหลวง, ได้แก่ได้ทำการอย่างพระบาทสัตถุจรไป. บทว่า **อุทฺธเต ปาเท ปุปฺผานิ** ความว่า เมื่อยกพระบาทขึ้นด้วยการจงกรม ดอกไม้ ทั้งหลาย มีดอกปทุมและดอกอุบลเป็นต้น ผุดขึ้นจากแผ่นดิน เรียวยาว

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 579

แล้วในที่จงกรม. บทว่า โสภ มุทุชนิ ติฏฺฐเร ความว่า ดอกไม้ทั้งหลาย
เหล่านั้น ตั้งอยู่เบื้องบนของพระพุทธเจ้าผู้สงัดงามอยู่. คำที่เหลือมี
เนื้อความพอจะรู้ได้ง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถามัคคทัตติกเถราปทาน

เอกที่ปิยเถราปทานที่ ๗ (๑๗๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายประทีป

[๑๗๕] เรามีจิตเต็มใส มีใจโสมนัส ได้ถวายประทีปดวงหนึ่ง
ไว้ที่ไม้สน อันเป็นโพธิพฤกษ์อันอุดม ของพระมุนีพระนามว่า
ปทุมุตตระ.

ในภพที่เกิด เมื่อการสังสมบุญเกิดแล้ว เราไม่รู้จักทุกติ
เลย นี่เป็นผลแห่งการถวายประทีป.

ในกัปที่ ๑๖,๐๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง
ทรงพระนามว่าจันทภา มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกที่ปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบเอกที่ปิยเถราปทาน

๑๗๗. อรรถกถาเอกที่ปิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระเอกที่ปิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตรสุต
มุนีโน ดังนี้.

พระเถระแม้นี้ ได้สังสมกุศลกรรมทำไว้ในพระชินเจ้าผู้ประเสริฐ

พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภาวนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนามว่า ปทุมุตตระ ท่านได้เกิดในตระกูลคฤหบดี เจริญวัยแล้ว มีศรัทธาเลื่อมใส ได้บูชาประทีปดวงหนึ่งไว้ที่ไม่สนอันเป็นโพธิพิกขัย แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้เริ่มตั้งน้ำมันและไส้(ประทีป) ทำเป็นการถาวร เพื่อบูชาด้วยประทีปดวงหนึ่งเป็นนิตย์. ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก เป็นผู้รุ่งเรืองในที่ทุกแห่ง มีดวงตาแจ่มใสดี ได้เสวยความสุขในโลกทั้งสองแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง ซึ่งสมบูรณ์ด้วยสมบัติในกรุงสาวัตถี บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระรัตนตรัย บวชแล้วไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัตปรากฏชื่อว่า เอกที่ปิยเถระ เพราะบรรลุคุณวิเศษได้ด้วยการบูชาประทีป.

ในกาลต่อมา ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตรสุต มุนิโน ดังนี้. คำที่เหลือทั้งหมดนั้นมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาเอกที่ปิยเถราปทาน

มณิปุชกเถราปทานที่ ๘ (๑๗๘)

ว่าด้วยผลแห่งพุทธุบ္บา

[๑๘๐] แม่น้ำสายหนึ่งไหลผ่านไปภายในภูเขาหิมวันต์ ในกาล
นั้น พระสยัมภูพุทธเจ้าประทับอยู่ในเขตใกล้แม่น้ำนั้น.

เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้เอาบัลลังก์แก้วอันวิจิตร
ด้วยดี เป็นที่รื่นรมย์ใจ ไปบูชาแด่พระพุทธุบ္บา.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราบูชาบัลลังก์แก้วใด ด้วยการ
บูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธุบ္บา.

และในกัปที่ ๑๒ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๘ ครั้ง
ทรงพระนามเหมือนกันว่าสตรังสี มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธุบ္บา
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมณิปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบมณิปุชกเถราปทาน

๑๗๘. อรรถกถาฉฬภักกเถราปทาน

อปทานของท่านพระฉฬภักกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า โอเรน หิมวัตตส ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า ปทุมุตตระ ท่านได้เกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง ดำรงอยู่ในเพศฆราวาส เห็นโทษในเพศฆราวาสนั้น จึงละเพศฆราวาสออกบวชเป็นดาบส สร้างบรรณศาลาอยู่ใกล้แม่น้ำแห่งหนึ่ง ในส่วนภายใต้ภูเขาหิมวัตต์ ได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ซึ่งเสด็จเข้าไปในที่นั้น เพราะทรงมีพระประสงค์จะสงบสงัด และเพราะเพื่อจะทรงอนุเคราะห์แก่เขา มีใจเลื่อมใส ได้เอาบัลลังก์แก้วมณีบูชาแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งบนบัลลังก์นั้น เพื่อจะทรงเจริญความเลื่อมใสแก่เขา เขามีความเลื่อมใสโดยประมาธยิ่ง ได้กระทำความปรารถนาเพื่อบรรลुพระนิพพาน พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอนุโมทนาแล้วก็เสด็จหลีกไป ด้วยบุญกรรมนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้รับแต่การบูชาในที่ทั้งปวง ได้เสวยความสุขแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในตระกูลที่สมบูรณ์ด้วยสมบัติในกรุงสาวัตถี ดำรงอยู่ในเพศฆราวาส วันหนึ่ง ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว ได้มีศรัทธาบวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

วันหนึ่ง ท่านได้ระลึกถึงกุศลกรรมที่ตนกระทำไว้ได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาล

ก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า โอรน หิมวตฺตสฺส ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า โอรน ความว่า ภายใต้อื่นแห่งภูเขาหิมวันต์, คำนั้นเป็นตติยวิภัตติลงในอรรถแห่งสัตตมวิภัตติ ได้แก่ ในทิสภาภาภายใต้อื่น. บทว่า นทิกา สมฺปวตฺตล ความว่า แม่น้ำสายหนึ่งซึ่งไม่ปรากฏชื่อไหลเป็นไป คือได้หลังไหลไปเป็นสายด้วยดี. บทว่า ตสฺสา จานุเปตฺตมฺหิ ความว่า ในเขตใกล้แม่น้ำนั้น คือ ใกล้ฝั่ง. บทว่า สยมฺภู วสเทตฺตา ความว่า ในคราวใดเราเอาบัลลังก์แก้วมณีบูชา ในคราวนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้ามิได้มีอาจารย์ ทรงเป็นพระพุทธรเจ้าด้วยพระองค์เองที่เดียวประทับอยู่. บทว่า มณี ในบทว่า มณี ปคฺคยฺห ปฺลฺลจฺกํ นี้ มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า มณี เพราะทำให้เกิดความดีใจ คือทำความโสมนัสใจให้, อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า มณี เพราะนับประมาณค่า ทำให้เป็นเครื่องอาภรณ์ อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า มณี เพราะอิสรชนมีพระราชาและพระยุพราชเป็นต้นถึงแม้จะตายก็ไม่ยอมสละแก้วมณีนั้น คือยอมทำสงครามกันเพื่อต้องการแก้วมณีอันนั้น. อธิบายว่า เราได้ประคองบัลลังก์ที่ทำได้ด้วยแก้วมณี อันนารีนรมย์ใจวิจิตรงดงามอย่างดั้น ยกขึ้นบูชาแด่พระพุทธรเจ้าผู้ประเสริฐ. คำที่เหลือทั้งหมดนั้นมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถามณีปุชฺกเถราปทาน

ตักขณกเถราปทานที่ ๕ (๑๗๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายยา

[๑๗๕] เราเป็นหมอสึกษาคี อยู่ในนครพันธุมดี เป็นผู้นำสุขมา

ให้แก่มหาชนผู้ได้รับความทุกข์เดือดร้อน (กระสับกระส่าย)

ในกาลนั้น เราเห็นพระสมณะผู้มีศีล ผู้รุ่งเรืองใหญ่
ป่วยไข้ มีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้ถวายยาบำบัดไข้
พระสมณะผู้สำรวจอินทรี.

อุปัฏฐากของพระวิปัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า มีนามชื่อว่า
พระอโศก หายจากโรคด้วยยานั้นแล.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายยาใด ด้วยการถวายยา
นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายยา.

และในกัปที่ ๘ แต่กัทรกัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
ถึงพร้อมด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก พระนามว่าสัพโพสธ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระตักขณกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบตักขณกเถราปทาน

๑๗๕. อรรถกถาติกิจฉกเถราปทาน

อปทานของท่านพระติกิจฉกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **นคเร พนุชฺฐมตฺติยา** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระชินวรพุทธเจ้า พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **วิปัสสี** ท่านได้เกิดในตระกูลหม้อ ในพระนครพันธุมดี เป็นพหูสูต ศึกษาเล่าเรียนมาเป็นอย่างดี ฉลาดในเวชกรรม เยียวรักษารโรคได้หลายชนิด ได้รักษาให้แก่พระเถระชื่อว่า **อโสก** ผู้เป็นอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **วิปัสสี**. ด้วยบุญกรรมนั้น เขาจึงได้เสวยแต่ความสุข ไป ๆ มา ๆ ในเทวโลกและมนุษย์โลก ทุก ๆ ภพที่เขาได้เกิดแล้ว ได้เป็นผู้ไม่มีโรค มีอายุยืน มีสิริระร่างกายสวยงามดังทองคำ.

ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้บังเกิดในตระกูลคหบดี ในกรุงสาวัตถี เจริญวัยแล้ว สำเร็จการศึกษาในทางศิลปศาสตร์ทุกแขนง ไม่มีโรคภัย มีแต่ความสุข เพียงพร้อมด้วยสมบัติมากมาย เลื่อมใสในพระรัตนตรัย ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว ได้มีศรัทธา ละเพศฆราวาส บวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์ ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **นคเร พนุชฺฐมตฺติยา** ดังนี้. คำที่เหลือทั้งหมดนั้น มีเนื้อความง่ายทั้งนั้น เพราะได้กล่าวเนื้อความไว้แล้ว ในหนหลังแล.

จบอรรถกถาติกิจฉกเถราปทาน

สังฆปัญญากถาราปทานที่ ๑๐ (๑๘๐)

ว่าด้วยผลแห่งการอุปัฏฐาก

[๑๘๒] เราเป็นคณรักษาราม ในพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าเวสสภู เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้อุปัฏฐากพระสงฆ์ผู้อุดม.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการอุปัฏฐาก.

ในกัปที่ ๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗ ครั้ง พระนามว่า สโมตถกะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสังฆปัญญากเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสังฆปัญญากถาราปทาน

๘๘๐. อรรถกถาสังฆุปัฏฐากเถราปทาน

อปทานของท่านพระสังฆุปัฏฐากเถระ มีคำเริ่มต้นว่า เวสสุภุมหิ ภควติ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลสมภารมาแล้วในพระพุทธเจ้า พระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้หลาย ภาพเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า เวสสุภุมหิ เขาได้เกิดเป็นลูกชายของคนรักษาสวน พอได้บรรลุนิติภาวะ แล้ว มีศรัทธาเลื่อมใส ทำสวนเป็นที่น่ารื่นรมย์ใจในพระวิหารหลายแห่ง ได้บำรุงพระสงฆ์ด้วยความเคารพ. ด้วยกุศลกรรมอันนั้นนั้นแหละ เขา จึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติในโลกทั้งสอง แล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้บังเกิดในตระกูลคหบดีในกรุงสาวัตถี เจริญวัยแล้ว เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยสมบัติ สมบูรณ์ด้วยความสุข มีชื่อเสียง ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา บวชแล้ว สมบูรณ์ด้วยข้อวัตรปฏิบัติ ทำพระศาสนาให้งดงาม เจริญ วิปัสสนา ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมทั้งปฏิสัมภิทา ๔ ได้ อภิญญา ๖ ด้วยอำนาจกุศลกรรมที่ท่านได้ทำไว้ในปางก่อน จึงได้ปรากฏ ชื่อว่า สังฆุปัฏฐากเถระแล.

วันหนึ่ง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนว่า เราได้ทำกรรมอะไรไว้ในปางก่อนหนอ จึงได้โลกุตตรสมบัตินี้ ก็ทราบชัดได้โดยประจักษ์ เกิด ความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วใน กาลก่อนให้ปรากฏ จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า เวสสุภุมหิ ภควติ ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อโหสaramiโก อหิ ความว่า เราได้เป็นคน

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 589

รักษาอารามในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าเวสสภู,
คำที่เหลือพอจะรู้ได้ง่ายทั้งนั้น เพราะมีเนื้อความตั้งได้กล่าวไว้แล้วในหน
หลัง และเพราะมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสังฆุปัฏฐากเถราปทาน

จบอรรถกถากุมุตวรรคที่ ๑๘

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุมุทมาลียเถราปทาน ๒. นิสเสณิทายกเถราปทาน ๓. รัตติย-
ปุပ္ผิยเถราปทาน ๔. อุทปานทายกเถราปทาน ๕. สีหาสนทายกเถราปทาน
๖. มัคคทัตตติกเถราปทาน ๗. เอกทีปียเถราปทาน ๘. มณีปุษกเถรา-
ปทาน ๙. ติกิจฉกเถราปทาน ๑๐. สังฆุปัฏฐากเถราปทาน.

มีคาถา ๔๕ คาถา ฉะนี้แล.

จบกุมุตวรรคที่ ๑๘

กฏขุปฺปิยวรรคที่ ๑๕

กฏขุปฺปิยเถราปทานที่ ๑ (๑๘๑)

ว่าด้วยผลแห่งพุทธานุชา

[๑๘๑] เราเห็นพระสุสสสัมพุทธเจ้าผู้มีรัศมีเปล่งปลั่งดังทองคำ
สว่างไสวไปทั่วทิศดังพระอาทิตย์อุทัย เสด็จไปในอากาศ.

จึงเลือกเก็บดอกโมกหลวงที่บ้าน ทั้งดอกใหญ่และเล็กจาก
ต้น มาบูชาแต่พระองค์.

เพราะเราเอาดอกไม้บูชา ในกัณฑ์ ๕๒ แต่ภัทรกัณฑ์นี้ เรา
จึงไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา.

ในกัณฑ์ ๑๗ แต่กัณฑ์นี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง
พระนามว่าปุปฺพิตะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกฏขุปฺปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกฏขุปฺปิยเถราปทาน

๑. ย. อุคคต.

พันธูชีวกเถรอปทานที่ ๒ (๑๘๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกชบา

[๑๘๔] พระสยัมภูสัมพุทธเจ้าพระนามว่าโสภิตะ ผู้อันสัตบุรุษ
สรรเสริญ พระองค์ประทับนั่งเข้าสมาธิอยู่ ณ ระหว่างภูเขา.

เราแสวงหาดอกบัวอย่างคืออยู่ในสระ ได้เห็นดอกชบา
อยู่ในที่ใกล้ เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ยกมือทั้งสอง
ประคองเข้าไปเฝ้าพระโสภิตมหามุนี แล้วบูชาแต่พระองค์.

เพราะเราได้เอาดอกไม้บูชา ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เรา
จึงไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๑๔ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิองค์
หนึ่ง ผู้เป็นจอมคน มีพระมาก พระนามว่าสมุททกัปปะ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระพันธูชีวกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบพันธูชีวกเถรอปทาน

โกตุมพริยเถรอปทานที่ ๓ (๑๘๓)

ว่าด้วยผลแห่งพุทธานุชา

[๑๘๕] เรามีจิตรำเรงยินดี เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้อุดมกว่านรชน ซึ่งประทับนั่งอยู่ ณ ระหว่างภูเขา โขติช่วงดง ดอกกรรณิการ มีพระคุณประมาณมิได้เหมือนทะเล กว้างขวาง ดุจแผ่นดิน.

เรามีจิตเลื่อมใส เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้สูงสุดกว่านระ อันหมู่เทวดาแวดล้อมแล้วผู้เสมือนโคนิสกะและม้าอาชาไนย อันฝูงโคและฝูงม้าแวดล้อมแล้วจะนั้น.

เราถือดอกไม้ ๗ ดอกและผ้าขนสัตว์อย่างดี เข้าไปบูชา แต่พระพุทธเจ้าพระนามว่าสิขี ผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งโลก.

เพราะเราได้เอาดอกไม้บูชา ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราจึงไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา.

ในกัปที่ ๒๐ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิองค์หนึ่ง มีนามว่ามหานณะ มีเดชมาก มีกำลังมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระโกตุมพริยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบโกตุมพริยเถรอปทาน

๑. ม. วิตุถติ.

ปัญจหัตถิยเถราปทานที่ ๔ (๑๘๔)

ว่าด้วยผลแห่งพุทธานุชา

[๑๘๕] พระผู้มีพระภาคเจ้าเชษฐบุรุษของโลก ผู้ประเสริฐกว่า
นรชน พระนามว่าติสสะ แวดล้อมด้วยพระสาวก เสด็จ
ดำเนินอยู่ในถนน.

เราถือดอกอุบล ๕ ดอกยืนอยู่ที่ทางสี่แยก ประสงค์จะ
ถวายเป็นเครื่องบูชา ประคองบูชาเพื่อความสำเร็จประโยชน์.

อันพระพุทธรัตมีถูกต้องแล้ว ได้บูชาพระสัมพุทธเจ้าผู้
อุดมกว่าสัตว์ มีพระรัศมีดังทองคำ กำลังเสด็จดำเนินอยู่
ระหว่างตลาด.

เพราะเราเอาดอกไม้บูชา ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราจึง
ไม่รู้จักทุกขติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา.

ในกัปที่ ๑๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕ ครั้ง
พระนามว่าสุภสมมตะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
กำลังมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธานุชา
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปัญจหัตถิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปัญจหัตถิยเถราปทาน

อิติมุกคทายกเถรอปทานที่ ๕ (๑๘๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายน้ำผึ้ง

[๑๘๖] เราแม้จะอยู่ในปราสาท ก็นิมนต์พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้มีพระรัศมีเปล่งปลั่งดังพระอาทิตย์อุทัย มีพระรัศมีเหลืองอร่ามเหมือนพระจันทร์ สุกสกาวราวกับดอกกุ้ม ให้เสวยถั่วฤๅษี ซึ่งบดผสมกับน้ำผึ้งอันไม่มีตัว ถวายแต่พระองค์ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก.

เอาน้ำผึ้งใส่บาตรของพระสาวกแห่งพระพุทธเจ้าซึ่งมีประมาณแปดแสน จนเต็มทุก ๆ รูป ได้ถวายแต่พระพุทธเจ้ามากกว่านั้น.

เราอันกุศลมูล คือความเลื่อมใสแห่งจิตนั้น ตักเตือน ไม่เข้าถึงทุกคติเลยตลอดแสนกัป ในกัปที่ ๔๓,๘๐๐ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ พระนามว่ามहिสมันตะ ผู้มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอิติมุกคทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบอิติมุกคทายกเถรอปทาน

โพธิอุปัฏฐายกเถรอปทานที่ ๖ (๑๘๖)

ว่าด้วยผลแห่งการบำรุงไม้โพธิ์

[๑๘๘] เราเป็นคนตีตะโพนอยู่ในนครรัมมวดี เป็นผู้ไปประกอบ
การบำรุงไม้โพธิ์อันอุดมเป็นนิตย์.

เราบำรุง ทั้งเวลาเย็น ทั้งเวลาเช้า อันกุศลมูลตักเตือน
แล้ว ไม้เข้าถึงทุกติเลยตลอด ๑,๘๐๐ กัป.

ในกัปที่ ๑,๕๐๐ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้เป็นอธิบดี
แห่งชน มีพระนามว่าทมละ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโพธิอุปัฏฐายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบโพธิอุปัฏฐายกเถรอปทาน

เอกจินติเถราปทานที่ ๗ (๑๘๗)

ว่าด้วยผลแห่งการที่ถูกสลัดตกเดือน

[๑๘๕] ในกาลใด เทวดาจะจู่ติจากหมู่เทพเพราะสิ้นอายุ ใน
กาลนั้น เทวดาผู้พลอยยินดีย่อมเปล่งเสียงออก ๓ ประการว่า

ดูก่อนท่านผู้เจริญ ท่านจากที่นี่จะไปสู่สุคติ จงได้ความ
เป็นมนุษย์ เป็นมนุษย์แล้ว จงได้ศรัทธาชั้นเยี่ยมในสังฆธรรม.

ศรัทธาของท่านผู้ตั้งมั่นแล้วนั้นจงมั่นคงเป็นมูลไว้ อย่า
คลอนแคลนในสังฆธรรมที่พระอริยเจ้าประกาศดีแล้ว ตลอด
ชีวิต.

ท่านจงกระทำกุศลอันไม่มีความเบียดเบียน ไม่มีอุปธิ
ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ให้มาก.

แต่นั้นท่านก่อสร้างบุญ ทำบุญนั้นด้วยทานให้มาก จง
แนะนำแม่สัตว์อื่น ๆ ให้ตั้งอยู่ในพรหมจรรย์ในสังฆธรรม.

สัตว์อื่น ๆ ผู้รู้ตามเป็นจริง พลอยยินดีตามท่าน ผู้เป็น
เทวดาล่วงเทวดา เพราะความอนุเคราะห์นี้ ขอท่านจงกลับมา
บ่อย ๆ นะ.

ในกาลนั้น เราเป็นผู้สลดใจอยู่ในหมู่เทวดาที่มาประชุมกัน
ด้วยคิดว่า เราเป็นอะไรเล่า จู่ติจากที่นี่แล้วจึงจักไปยังกำเนิด
มนุษย์ได้.

ในกาลนั้น พระสมณะสาวกของพระพุทธเจ้าพระนามว่า
ปทุมุตตระ ผู้บรมอินทรีย์แล้ว มีนามชื่อว่าสุমনะ รู้ความ
สลดใจของเรา ปรารถนาจะช่วยเหลือเรา.

ท่านจึงมาในสำนักของเรา พร่ำสอนธรรมแล้ว ยัง
เราให้สลใจ.

เราได้ฟังคำของท่านแล้ว ทำให้จิตเลื่อมใสในพระพุทธ-
เจ้า เราเพียงแต่ได้ถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้าแล้ว ทำกาล-
กิริยา ณ ที่นั้น.

เรานั้นอันกุศลมูลตักเตือนแล้ว ได้อุบัติในเทวโลกนั่นเอง
ไม่เข้าถึงทุกติเลยตลอดแสนกัป.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระเอกจันติกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบเอกจันติกเถรอปทาน

ติกัณณิปปุณฺณิยเถราปทานที่ ๘ (๑๘๘)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกเจตพังคี

[๑๕๐] เราเป็นทเวดาเวดล้อมด้วยหมูนางอัปสร ระลึกถึงบุพ-
กรรมได้ จึงระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด.

เรายังจิตของตนให้เลื่อมใส ถือนดอกเจตพังคี ๓ ดอก ไป
บูชาพระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ผู้ประเสริฐกว่านรชน.

เพราะเราได้อวดดอกไม้บูชา ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เรา
จึงไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๗๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง
เป็นผู้อุดม ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำได้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระติกัณณิปปุณฺณิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบติกัณณิปปุณฺณิยเถราปทาน

เอกจริยเถรอปทานที่ ๕ (๑๘๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกมณฑารพ

[๑๕๑] ในกาลนั้น ได้มีเสียงประกาศก้องในเทวดาชั้นดาว-
ดึงส์ว่า พระพุทธเจ้าจะเสด็จนิพพานในโลก และพวกเราก็
ยังมีราคา.

ในเทวดาผู้เกิดความสังเวช เทียบพร้อมด้วยลูกศร คือ
ความโศกเหล่านั้น เราเป็นผู้มีใจแข็งด้วยกำลังของตน ได้
ไปในสำนักพระพุทธเจ้า.

เราถือดอกมณฑารพที่นิรมิตรรวบรวมไว้ไปบูชาแต่พระพุทธ-
เจ้า ในเวลาใกล้จะปรินิพพาน.

ในกาลนั้น เทวดาและนางอัปสรทั้งปวงอนุโมทนาเรา
เราไม่เข้าถึงทุกติเลียดตลอดแสนกัป.

ในหกหมื่นกัปแต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๖ ครั้ง
พระนามว่ามหาบัลลชนะ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกจริยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบเอกจริยเถรอปทาน

ติวัณฎฐิปุเปธราปทานที่ ๑๐ (๑๕๐)

ว่าด้วยผลแห่งถวายการดอกไม้

[๑๕๒] เราทุกคนนั้นประชุมกัน เข้าไปเพ่งโทษพระเถระชื่อ
อภิญญ ความเร่าร้อนได้เกิดแก่พวกเราผู้เข้าไปเพ่งโทษ.

ในกาลนั้น พระเถระมีนามชื่อว่าสุหนันทะ เป็นสาวกของ
พระพุทธรเจ้า พระนามว่าธรรมทัสสีผู้เป็นมุณี มาในสำนัก
ของเรา.

ในกาลนั้น คนทั้งหลายที่อยู่ในสำนักของเรา ได้เอา
ดอกไม้มาให้เรา เราได้เอาดอกไม้เหล่านั้นบูชาพระสาวกทั้งหลาย.

เราทำกาลกิริยา ณ ที่นั้น แล้วก็เกิดขึ้นอีก เราไม่ได้ไป
สู่วินิบาตเลยตลอด ๑,๘๐๐ กัป.

ในกัปที่ ๑,๓๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๘ ครั้ง
พระนามว่าฐุมเกตุ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีผล
มาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระติวัณฎฐิปุเปธระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบติวัณฎฐิปุเปธราปทาน

อรรถกถากุฏชุปิยวรรคที่ ๑๕

๑๘๑. อรรถกถากุฏชุปิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระเถระ ๑๐ รูปมีพระเถระชื่อว่า **กุฏชุปิยเถระ** เป็นต้น เหล่านั้นที่มาแล้วในอรรถกถาวรรคที่ ๑๕ เรื่องถัดจากเรื่องนี้ไป ซึ่งไม่ใช่เรื่องแรกไม่มีปรากฏ เพราะว่า ชื่อ ที่อยู่ และเมือง เป็นต้น ของพระเถระเหล่านั้น ปรากฏแล้วด้วยอำนาจแห่งบุญสมภารที่ทำไว้ในสำนักของพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ. ทุก ๆ เรื่องที่เหลือบัณฑิตพึงทราบตามเนื้อความดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังนั้นแล. ดังนั้น อปทานที่เหลือ นั้นทั้งหมด จึงมีเนื้อความพอที่จะรู้ได้ง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถากุฏชุปิยเถราปทาน

จบอรรถกถากุฏชุปิยวรรคที่ ๑๕

รวมอปทานในวรรคนี้ คือ

๑. กุฏชุปิยเถราปทาน ๒. พันธุชิวกเถราปทาน ๓. โกตุม-
พริยเถราปทาน ๔. ปัญจหัตถิยเถราปทาน ๕. อสิมคคทายกเถราปทาน
๖. โพธิอุปัฏฐากเถราปทาน ๗. เอกจินติกเถราปทาน ๘. ตักกณิ-
ปุปฺปิยเถราปทาน ๙. เอกจาริยเถราปทาน ๑๐. ติวณฺณปุปฺปิยเถราปทาน
ท่านประกาศคาถาไว้ ๖๐ คาถา.

จบกุฏชุปิยวรรคที่ ๑๕

ตมालปุเปยวรรคที่ ๒๐

ตมालปุเปยเถราปทานที่ ๑ (๑๕๑)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกกุหล

[๑๕๓] วิมานของเราที่บุญกรรมนิรมิตให้ เปรียบด้วยหน่อไม้

ทิพย์ มีเสาทอง ๘๔,๐๐๐ เสา.

เรามีจิตผ่องใส ถือน้ำดอกกุหลไปบูชาแด่พระพุทธเจ้า
พระนามว่าสิขี ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๒๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง ทรงพระนามว่าจันทิตตะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระตมालปุเปยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบตมालปุเปยเถราปทาน

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 603

อรรถกถาตมัลปุณยวรรคที่ ๒๐

๑๕๑. อรรถกถาตมัลปุณยเถราปทาน

อปทานของท่านพระเถระรูปที่ ๑ ในวรรคที่ ๒๐ นี้ มีเนื้อความ
ง่ายทั้งหมด.

ติณสันถารทายกเถราปทานที่ ๒ (๑๕๒)

ว่าด้วยผลแห่งการทำสังคา

[๑๕๔] ในกาลเมื่อเราบวชเป็นฤๅษีอยู่ในป่า ได้เกี่ยวหญ้าถวาย
แต่พระศาสดา หญ้าทั้งหมดนั้นเวียนไปทางเบื้องขวาแล้ว
ตกลงที่แผ่นดิน.

เราถือเอาหญ้านั้นมาลาดลงที่แผ่นดินดอน ๆ และนำเอา
ใบตาล ๓ ใบมาทำเป็นสังคา ถวายแต่พระศาสดาพระนามว่า
สิทธัตถะ เทวดาและมนุษย์ ณ ที่นั้นทรง (บูชา) พระศาสดา
ตลอด ๗ วัน.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายหญ้าได้ในกาลนั้น ด้วย
การถวายหญ้านั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
หญ้า.

ในกัปที่ ๖๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระจักรพรรดิ ๔ ครั้ง ทรง
พระนามว่ามหัทธนะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระ
มาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระติณสันถารทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบติณสันถารทายกเถราปทาน

๑๕๒. อรรถกถาติณสันถารทายกเถราปทาน

ฟังทราบอปทานของท่านพระเถระรูปที่ ๒ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า ยัม ทายวาสโก อิติ ความว่า พระเถระที่ถึงการนับว่า
ทายวาสโก อิติ เพราะท่านได้บวชเป็นฤๅษีในป่า ได้เกี่ยวได้ตัดหญ้าเพื่อ
มุงมณฑปที่ประทับของพระศาสดาพระนามว่า สิทธัตถะ ผู้เสด็จไปเข้าจำ
พรรษายังป่านั้น เพื่ออนุเคราะห์ตน อธิบายว่า เราได้กระทำทัฬหสัมภาระ
เครื่องมุง และได้ทำมณฑปด้วยท่อนไม้เล็ก ๆ แล้ว เอาหญ้ามุงมณฑป
นั้นแล้ว ได้ถวายบูชาแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ. บทว่า
สตฺตาทัม ธารยฺมฺ ตตฺถ ความว่า พวกเทวดาและมนุษย์ที่สถิตอยู่ ณ มณฑป
นั้น ต่างพากันบูชาพระศาสดาผู้ประทับนั่งเข้านิโรธสมาบัติตลอด ๘ วัน.
คำที่เหลือมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาติณสันถารทายกเถราปทาน

๑. บาลีว่า วนวาสโก.

ขันตมุสลียเถราปทานที่ ๓ (๑๕๓)

ว่าด้วยผลแห่งการทำที่ขรุขระให้เรียบ

[๑๕๕] พระสถูปของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่ามุสสะ มีอยู่ที่ป่ามหาวัน ในกาลนั้น ต้นไม้งอกขึ้น ณ ที่นั้น ผู่งข้างพากันมาหักกิน.

เราได้ที่ขรุขระให้ราบเรียบ แล้วได้ใส่ก้อนปูนขาว เรยินดีด้วยคุณของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ผู้เป็นที่เคารพของโลกทั้ง ๓.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการใส่ก้อนปูนขาว.

ในกัปที่ ๗๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๖ ครั้ง ทรงพระนามว่าชิตเสนะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระขันตมุสลียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบขันตมุสลียเถราปทาน

๑๕๓. อรรถกถาขันตพุลลิตยเถราปทาน

ฟังทราบอปทานของท่านพระเถระรูปที่ ๓ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า ขณฺฑํ ในบทว่า ขณฺฑพุลลิตยตุเถโร นี้ หมายถึงสถานที่
ที่ขรุขระผุพังเพราะไม้ทั้งหลายเก่าชำรุด. บทว่า มุจฺจํ หมายถึงที่ตรงที่
แตกออก เช่นตามมุมที่ระดับประดาพื้นี่และฉัตรเป็นต้น ในที่ที่ไม้
ทั้งหลายผุพังไป. ขณฺฑํ และ มุจฺจํ รวมกันเป็น ขณฺฑพุลลิตยํ การ
ซ่อมแซมไม้ที่ชำรุดผุพัง คือย่ำทำให้มันคงแข็งแรง รวมเรียกว่าปฏิสังขรณ์
สิ่งที่ชำรุดผุพัง. ก็ในเวลาทีพระเถระรูปนี้บำเพ็ญบุญสมภาร ทำการฉาบทา
ปูนขาวตรงที่ชำรุดผุพัง ทีพระเจดีย์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
มุสสะ ให้มันคงแข็งแรง ชื่อว่าปฏิสังขรณ์สิ่งชำรุดผุพัง. เพราะฉะนั้น
พระเถระรูปนั้นจึงได้ปรากฏชื่อว่าขันตพุลลิตยเถระ.

จบอรรถกถาขันตพุลลิตยเถราปทาน

อโศกปุชกเถราปทานที่ ๔ (๑๕๔)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกอโศก

[๑๕๖] ในกาลนั้น มีพระราชอุทยานอยู่ในพระนครตีปุระอัน
นำรีนรมย์ เราเป็นคนรักษาพระราชอุทยานอยู่ในนครนั้น เป็น
คนรับใช้ของพระราชา.

พระสมัญญมีพระนามว่าปทุม ผู้ทรงมีพระปัญญาฉลาด
หลักแหลม พระฉายไม่ละพระองค์ผู้เป็นมุณี ซึ่งประทับนั่ง
บนดอกบัวขาว.

เราเห็นอโศกมีดอกบานเป็นกลุ่มๆ (พวงช่อ) นำดูนัก จึง
(หัก) บูชาแด่พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมผู้อุดม.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ไฉ่ ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๗๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๖ ครั้ง
พระนามว่าอรณัญชหะสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอโศกปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอโศกปุชกเถราปทาน

๑๕๔. อรรถกถาโสภปุชกเถราปทาน

ฟังทราบอปทานของท่านพระเถระรูปที่ ๔ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **รณฺโณ ปุชฺจโร** อหิ ความว่า เราได้เป็นคนรับใช้
คือเป็นคนทำงานของพระราชา (ข้าราชการ). บทว่า **ชลชุตมณามิโน**
ความว่า ดอกไม้ที่เกิดในชลธารคือในน้ำ ชื่อว่า **ชลชะ**, ดอกไม้
ชนิดนั้นทำไมถึงชื่อว่าดอกปทุม เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนาม
ว่า **ปทุมุตตระ** มีพระนามเสมอด้วยดอกปทุม. อีกอย่างหนึ่ง มี
อธิบายว่า เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้ามีพระนามว่า **ปทุมะ** ซึ่งเป็น
ดอกไม้สูงสุด.

จบอรรถกถาโสภปุชกเถราปทาน

อังโกลกเถราปทานที่ ๕ (๑๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้

[๑๕๗] เราเห็นต้นปฐุมีดอกบาน ดอกสวยงามเป็นพวง ๆ จึง
ได้เก็บดอกไม้เหล่านั้นไปในสำนักพระพุทธเจ้า.

สมัยนั้น พระมหามุนีพระนามว่าสิทธิทัตตะทรงหลีกเร้นอยู่
ในที่ลับ เราจึงบูชาด้วยเครื่องบูชาแล้ว โปรยดอกไม้ลงในถ้ำ.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ใด
ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๗๖ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง ทรงพระนามว่าเทวคัชชิตะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗
ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอังโกลกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอังโกลกเถราปทาน

๑๕๕. อรรถกถาอังโกลกเถราปทาน

เรื่องที่ ๕ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอังโกลกเถราปทาน

กิสลยปุชกเถราปทานที่ ๖ (๑๕๖)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกยางทราย

[๑๕๘] สวนดอกไม้ของเราอยู่ในนครทวารวดี ในสวนดอกไม้
นั้นมีบ่อน้ำ และเป็นทิ้งอกงามแห่งต้นไม้ทั้งหลาย.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าลัทธิตถะ ผู้กล้าแข็งด้วย
กำลังของพระองค์ ไม่ทรงพ่ายแพ้อะไร ๆ พระองค์จะทรง
อนุเคราะห์เรา จึงเสด็จไปในอากาศ.

เราไม่เห็นอะไร ๆอื่นอันควรจะบูชาแต่พระองค์ผู้แสวงหา
คุณอันใหญ่หลวง เห็นแต่ใบอ่อนของต้นอโศก จึงเอาโยน
ขึ้นไปในอากาศ.

ก้าน ขั้ว ใบอ่อนเหล่านั้น ตามไปเบื้องพระปฤษฎางค์
ของพระพุทธเจ้าซึ่งเสด็จไป เราเห็นดังนั้นแล้วเกิดตื่นเต็นว่า
โอ พระพุทธเจ้ามีพระคุณใหญ่หลวง.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยใบไม้อ่อน
ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๒๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง ทรงพระนามว่าเอกิสสระ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระกิสลยปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบกิสลยเถรอปทาน

๑๕๖. อรรถกถากิสลยปุชกเถรอปทาน

บทว่า **นฏฺเฐ นคเร ทวารวติยา** ความว่า ทวารวดีนคร เพราะ
เป็นพระนครที่สมบูรณ์ด้วยประตูใหญ่ บานหน้าต่าง และแผ่นกระดานมาก
มาย และสมบูรณ์ด้วยรั้ว กำแพง หอคอย ชุ่มประตู และคูน้ำที่มีโคลน
เลน, ที่ท่านเรียกว่า **นคเร ทวารวติยา** เพราะประชาชนทั้งหลายย่อม
เรียกกันว่า นครทวารวดี เพราะกำหนดประตูและรั้วของพระนครขึ้น
เป็นประธาน, อธิบายว่า สวนดอกไม้ได้มีแก่เราแล้ว. บทว่า **เต กิสลยา**
ได้แก่ ใบอ่อนของต้นอโศกเหล่านั้น.

จบอรรถกถากิสลยปุชกเถรอปทาน

ดินทุกทายกเถรอปทานที่ ๗ (๑๕๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลมะพลับ

[๑๕๕] เราเป็นลิงมีกำลังแข็งแรง เทียวไปตามซอกห้วยและ
ธารแห่งภูเขา ได้เห็นต้นมะพลับอันมีผล จึงระลึกถึงพระพุทธ-
เจ้าผู้ประเสริฐสุด.

เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ออกค้นหาพระพุทธเจ้า
พระนามว่าสิทธัตถะ ผู้เป็นนายกของโลกถึงที่สุดภพสาม
สิ้น ๒-๓ วัน.

พระศาสดาผู้ยอดเยี่ยมในโลก ทรงทราบความดำริของเรา
จึงเสด็จมาในสำนักของเรา พร้อมด้วยพระขีณาสพหลายพัน.

เราเกิดความปราโมทย์แล้ว ถือนมะพลับเข้าไปเฝ้าถวาย
พระผู้มีพระภาคสัมพันธูญเจ้า ผู้ประเสริฐกว่าบรรดาเจ้าลัทธิติ
พระองค์ทรงรับแล้ว

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น
ด้วยการถวายผลไม้นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
ถวายผลไม้.

ในกัปที่ ๕๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง ทรงพระนามว่าอุปนันทะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระดินทุกทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบดินทุกทายกเถรอปทาน

คิริเนลมุจฺฉิปุชกเถรอปทานที่ ๘ (๑๕๘)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้

[๒๐๐] พระผู้มีพระภาคชินเจ้าพระนามว่าสุเมธะ เซชฐบุรุษของ
โลก ประเสริฐกว่านระ ทรงตั้งความเพียรเพื่อทรงอนุเคราะห์
หมู่ชนผู้เกิดภายหลัง.

เราบูชาดอกไม้หลายก้าแต่พระพุทธรเจ้าพระองค์นั้น ผู้เป็น
จอมสัตว์ ผู้คงที่ ไม่มีโทษดังภูเขา กำลังจงกรมอยู่.

เรามีจิตเลื่อมใส อันกุศลมูลตักเตือนแล้วไม่ได้เข้าถึง
ทุกติเลยตลอด ๓ หมื่นก้า.

ในก้าปีที่ ๒,๓๐๐ แต่ก้าปีนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
องค์หนึ่ง พระนามว่าสุเนละ สมบูรณ์ด้วยก้า ๗ ประการ
มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระคิริเนลมภูฏิปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบคิริเนลมภูฏิปุชกเถระอปทาน

ติกัณฐิปปุผิยเถระอปทานที่ ๕ (๑๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกกล้า

[๒๐๑] พระสยัมภูจินเจ้าผู้ไม่ทรงพ่ายแพ้อะไร ๆ มีพระนามว่า
สุมังคะ เสด็จออกจากป่าใหญ่ เข้าสู่พระนคร.

พระสัมพุทธเจ้าผู้เป็นมุณีพระองค์นั้น เสด็จเที่ยววิณฑ-
บาทแล้วเสด็จออกจากนคร ทรงทำภักติกเสร็จแล้ว ประทับ
อยู่ในระหว่างป่า.

เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ถัดดอกกล้า ๓ ดอกไปบูชา
แต่พระสยัมภูพุทธเจ้า ผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวง.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ไธ ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๘๖ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ (พระ-
องค์หนึ่ง) ทรงพระนามว่าอุปเสละ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประ-
การ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฐีสัมภิทา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระติณทปิปปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้.

จบติณทปิปปิยเถรอปทาน

ยુติกปิปปิยเถรอปทานที่ ๑๐ (๒๐๐)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกคัตเค้า

[๒๐๒] พระชินเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้สมควรรับเครื่อง
บูชา มีพระจักขุ ทรงออกจากป่าใหญ่ เสด็จดำเนินไปสู่
พระวิหาร.

เราเอามือทั้งสองประคองดอกคัตเค้า (เข็ม) อันสวยงาม
ไปบูชาแต่พระพุทธเจ้าผู้มีพระหฤทัยเมตตา ผู้คงที่.

ด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้น เราสวดยสมบัติแล้ว ไม่ได้เข้าถึง
ทุกติเลยตลอดแสนกัป.

ในกัปที่ ๕๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง เป็นจอมแห่งชน พระนามว่าสมิตนันทนะ มีพระมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระยติปิปปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบยติปิปปิยเถรอปทาน

อรรถกถาตินทุกทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระเถระ ๓, ๘, ๕ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

แม้ในอปทานเรื่องที่ ๑๐ เรื่องสุดท้ายไม่มีความยากแล.

จบอรรถกถาตมालปุပ္ผิยวรรคที่ ๒๐

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตมालปุပ္ผิยเถราปทาน   ๒. ตินสันถารทายกเถราปทาน
  ๓. จัณฑลคุณิยเถราปทาน   ๔. อโศกปุชกเถราปทาน   ๕. อังโกลกเถราปทาน
  ๖. กิสลยปุชกเถราปทาน   ๗. ตินทุกทายกเถราปทาน   ๘. กิริเนลมุฏฐิ-
ปุชกเถราปทาน   ๙. ติกัณฑิปปุပ္ผิยเถราปทาน   ๑๐. ยุทธิปุပ္ผิยเถราปทาน
- และมีคาถา ๕๘ คาถา.

จบตมालปุပ္ผิยวรรคที่ ๒๐

และรวมวรรคมี ๑๐ วรรค คือ

๑. ภิกขทายีวรรค   ๒. มหาปริวารวรรค   ๓. เสเรยขวรรค
๔. โสภิตวรรค   ๕. นัตตวรรค   ๖. พันธูชีวกวรรค   ๗. สุปารีจริยวรรค
๘. กุมทวรรค   ๙. กุฏชปุပ္ผิยวรรค   ๑๐. ตมालปุပ္ผิยวรรค

ท่านทำไว้ใน ๑๐ วรรคนี้มีคาถา ๖๖๖ คาถา.

จบหมวด ๑๐ แห่งภิกขวรรค เป็นหมวด ๑๐๐ ที่ ๒

กถาการอุปฌายวรรคที่ ๒๑

กถาการอุปฌายเถราปทานที่ ๑ (๒๐๑)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกกรรณิการ

[๒๐๑] ในกาลนั้น เราเห็นต้นกรรณิการมีดอกบาน จึงเก็บมาบูชาแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า ติสสะ ผู้ข้ามโอฆะแล้ว ผู้คงที่.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ใด ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๓๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ปรากฏพระนามว่า อรุณปาละ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระกถาการอุปฌายเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบกถาการอุปฌายเถราปทาน

มิเนลุปฺปิยเถราปทานที่ ๒ (๒๐๒)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกเทียนขาว

[๒๐๔] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ติชิตี มีพระฉวีวรรณดังทอง มีพระรัศมีอันประเสริฐดังพระอาทิตย์ มีพระหฤทัยเมตตา มีพระสติ เสด็จขึ้นจงกรม.

เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส ชมเชยพระญาณอันอุดมแล้ว ถู้อดอกเทียนขาวไปบูชาแด่พระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ดี ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๒๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีพระนามว่า สุเมฆมนนะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมิเนลุปฺปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบมิเนลุปฺปิยเถราปทาน

กึ่งกณิกปุบผิยเถราปทานที่ ๓ (๒๐๓)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกหงอนไก่

[๒๐๕] พระสัพพัญญูเจ้า ผู้เป็นนายกของโลก ผู้รุ่งเรืองเช่นกับ
ทองคำมีค่า พระองค์ผู้นำของโลกอื่นพระกาย จึงเสด็จลง
นำสรงสนานอยู่.

เรามีจิตเบิกบานมีใจโสมนัส ได้ถือเอาดอกหงอนไก่ไป
บูชาแด่พระสัพพัญญูพระนามว่าวิปัสสี ผู้จอมสัตว์ ผู้คงที่.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ไฉ่ ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๒๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า
ภิมรณะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกึ่งกณิกปุบผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกึ่งกณิกปุบผิยเถราปทาน

ตรณียเถราปทานที่ ๔ (๒๐๔)

ว่าด้วยผลแห่งการข้ามส่งพระพุทธเจ้า

[๒๐๖] ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า อตถทัสสี ผู้จอมสัตว์
ประเสริฐกว่านระ แวดล้อมด้วยพระสาวกทั้งหลาย เสด็จไป
สู่ฝั่งแม่น้ำคงคา.

แม่น้ำคงคาเต็มเปี่ยมเสมอขอบฝั่ง กวักน้ำดื่มได้ ข้าม
ได้ยาก เราข้ามส่งพระพุทธเจ้าผู้ยิ่งสุดกว่าสัตว์และภิกษุ
สงฆ์.

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น
ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการข้ามส่ง
พระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๑,๓๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕ ครั้ง
ทรงพระนามว่า สัพโพทวะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระตรณียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบตรณียเถราปทาน

นิกคณทีปุปิยเถราปทานที่ ๕ (๒๐๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้ทราย

[๒๐๗] เราเป็นคนเฝ้าพระอารามของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า วิปัสสี ได้ถือเอาดอกไม้ทราย ไปบูชาแต่พระพุทธรเจ้า.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธรเจ้า ด้วยดอกไม้ใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๓๕ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิครั้งหนึ่ง เป็นจอมแห่งชน มีนามว่า มหาปตาปะ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระนิกคณทีปุปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบนิกคณทีปุปิยเถราปทาน

อุทกทายกเถราปทานที่ ๖ (๒๐๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายน้ำ

[๒๐๘] เราเห็นสมณะผู้ฟ่องใส ไม่ขุ่นมัว กำลังบริโภคน้ำอยู่ ได้เอาน้ำในหม้อถวายแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า สิทธิทัตตะ วันนั้น (นั้น) เราเป็นผู้ไม่เศร้าหมอง ปราศจากมลทินสิ้นสงสัย ผลย่อมเกิดแก่เราในภพที่เกิดอยู่.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายน้ำในกาลนั้น ด้วย
การถวายน้ำนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
น้ำ.

ในกัปที่ ๖๑ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิครั้งหนึ่ง
ทรงพระนามว่า วิมลระ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระ
มาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอุทกทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอุทกทายกเถราปทาน

สทพมालิยเถราปทานที่ ๗ (๒๐๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกไม้พร้อมทั้งข้าว

[๒๐๕] เราได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ เห็น
สารถีฝักนระ ผู้โชติช่วงดังดอกกรรณิการั้ ประทับนั่งใน
ระหว่างภูเขา ยังกิศาทั้งปวงให้สว่างอยู่.

ในกาลนั้น เราเอาธนูพาดสายแล้ว ยิงธนูไป ตัด
ดอกไม้พร้อมทั้งข้าว บูชาแต่พระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
โต ด้วยการบูชาอื่น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิครั้งหนึ่ง
ทรงพระนามว่า ชุตินธระ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพระพลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสลพมาลียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสลพมาลียเถรอปทาน

โกธรรตปุปผิยเถรอปทานที่ ๘ (๒๐๘)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกหงอนไก่พร้อมทั้งราก
[๒๑๐] เราได้เห็นรอยพระบาท อันประดับด้วยจักรและเครื่อง
อลังการ ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ผู้แสวงหา
คุณใหญ่ทรงเหยียบไว้ จึงเดินตามรอยพระบาทไป.

เราได้เห็นต้นหงอนไก่อมีดอกบาน จึงเอาบูชาพร้อมทั้งราก
เรารำเริง มีจิตโสมนัส ได้ไหว้รอยพระบาท.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชารอยพระพุทธรูปด้วย
ดอกไม้ดี ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๕๑ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิครั้งหนึ่ง ทรง
พระนามว่า วิตมละ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระ
มาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระโอรันทปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบ โอรันทปุปผิยเถรอปทาน

อาชารทายกเถรอปทานที่ ๕ (๒๐๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเชิงรองบาตร

[๒๑๑] เราได้ถวายเชิงรองบาตรแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนาม
ว่า สิขี ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก เราทรง (ครอบครอง) พื้น
แผ่นดินสุธานีทั้งหมดสิ้น.

เราเผาภิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้หมดแล้ว เรา
ทรงกายอันเป็นที่สุดอยู่ในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๒๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง

ทรงมีพระนามว่า สมันตวรุธา มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอาชารทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอาชารทายกเถรอปทาน

ปาปนิวาริยเถรอปทานที่ ๑๐ (๒๑๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายร่ม

[๒๑๒] ก็เรามีใจผ่องใส ได้ถวายร่มคันหนึ่งแด่พระผู้มีพระ-

เจ้าพระนามว่า ทิสสะ ผู้ประเสริฐกว่าเทวดา ผู้คงที่

เราห้ามบาปแล้ว ก่อสร้างกุศล เทวดาทั้งหลายก็มาร่วมไว้
ในอากาศ นี่เป็นผลแห่งบุญกรรม.

ภพที่สุด ย่อมเป็นไปแก่เรา เราถอนภพขึ้นได้หมดแล้ว
ทรงกายอันเป็นที่สุดอยู่ในศาสนาของพระสัมพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ถวายร่มใดในกาลนั้น ด้วย
การถวายร่มนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
ร่ม.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 627

ในกัณฑ์ ๗๒ แต่กัณฑ์ นี้ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ จอม
แห่งชน ๘ ครั้ง มีพระนามว่า มหานิทานะ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิัญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปาปนิวาริยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปาปนิวาริยเถรอปทาน

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กณิกการุปฺปิยเถรอปทาน ๒. มินลุปฺปิยเถรอปทาน ๓. กิงกณิก-
อุปฺปิยเถรอปทาน ๔. ตรณิยเถรอปทาน ๕. นิคฺคณฺฑิอุปฺปิยเถรอปทาน
๖. อุทกทายกเถรอปทาน ๗. สลพมालิยเถรอปทาน ๘. โกรธทอุปฺปิย-
เถรอปทาน ๙. อาธารทายกเถรอปทาน ๑๐. ปาปนิวาริยเถรอปทาน
มีคาถา ๘๘ คาถา.

จบกณิกการุปฺปิยวรรคที่ ๒๑

หัตถิวิรรคที่ ๒๒

หัตถิทายกเถราปทานที่ ๑ (๒๑๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายช้างงา

[๒๑๑] เราได้ถวายช้างตัวประเสริฐ มีงาอันงอนงาม เจริญด้วย
กำลังเร็วและกล้าแข็ง แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
สิทธัตถะ ผู้เป็นจอมสัตว์ ผู้คงที่.

เราได้สวดยสันติบทอันเป็นประโยชน์สูงสุดเยี่ยม (เพราะ)
เราได้ถวายช้างแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้แสวงหาประโยชน์
ให้แก่โลกทั้งปวง.

ในกัปที่ ๔๕ แต่กัปนี้ เราได้ถวายช้างใดในกาลนั้น ด้วย
การถวายช้างนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
ถวายช้าง.

ในกัปที่ ๗๘ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์
๑๖ ครั้ง ทรงพระนามว่า สมันตปาสาทิกะ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิัญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระหัตถิทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบหัตถิทายกเถราปทาน

ปานธิตายกเถราปทานที่ ๒ (๒๑๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายรองเท้า

[๒๑๔] ข้าพระองค์ได้ถวายรองเท้าแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ประทับอยู่ในป่า เฟ็งฉาน มีพระหฤทัยเมตตา มีเดช ทรงธรรม อบรมพระองค์แล้ว.

ข้าแต่พระองค์ผู้จอมสัตว์ เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระ ด้วยกรรมนั้น ข้าพระองค์ได้เสวยยานทิพ นี่เป็นผลแห่งบุญกรรม.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ ข้าพระองค์ได้ทำกรรมใดในกาลนั้น เพราะกรรมนั้น ข้าพระองค์ไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายรองเท้า.

ในกัปที่ ๗๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์ ๘ ครั้ง มีพระนามว่า สุยานะ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนั้นแล.

ทราบว่ ท่านพระปานธิตายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบปานธิตายกเถราปทาน

สังขสัญญาอุทเทรอปทานที่ ๓ (๒๑๓)

ว่าด้วยผลแห่งสังขสัญญา

[๒๑๕] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าเวสสภู ทรงแวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เมื่อทรงยังมหาชนให้ดับ (ร้อน) จึงแสดงอริยสังข.

เราเป็นผู้สมควรได้รับความกรุณาอย่างยิ่ง ได้ไปสู่ที่ประชุม เรานั้นได้นั่งฟังธรรมของพระศาสดา ครั้นเราฟังธรรมของพระศาสดานั้นแล้ว ได้ไปสู่เทวโลก เราได้อยู่ในเทพบุรีนั้นตลอด ๓๐ กัป.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้สัญญาใดในกาลนั้น ด้วยการได้สัญญานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งสังขสัญญา.

ในกัปที่ ๒๖ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์หนึ่ง เป็นจอมแห่งชน มีนามว่า เอกมุสสิตะ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และอภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสังขสัญญาอุทเทระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสังขสัญญาอุทเทรอปทาน

เอกสัญญาเถราปทานที่ ๔ (๒๑๔)

ว่าด้วยผลแห่งการไหว้ผ้าบังสุกุล

[๒๑๖] เราได้เห็นผ้าบังสุกุลของพระศาสดาห้อยอยู่บนยอดไม้
จึงได้ประนมกรอัญชลีไหว้ผ้าบังสุกุล.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้สัญญาได้ในกาลนั้น ด้วยการ
การได้สัญญานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธ-
บูชา.

ในกัปที่ ๒๕ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง เป็นจอมแห่งชน มีนามว่า อมิตาละ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกสัญญาเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้.

จบเอกสัญญาเถราปทาน

รังสีสัญญาเถราปทานที่ ๕ (๒๑๕)

ว่าด้วยผลแห่งการได้สัญญาในพระพุทธเจ้า

[๒๑๗] เราได้เห็นพระพุทธเจ้าสว่างจ้าดังพระอาทิตย์อุทัย เปล่ง
ปลั่งดังพระจันทร์ งามแจ่มดังเสื่อโคร่ง ประเสริฐ มีสกุล ใน

ระหว่างภูเขา อานุภาพของพระพุทธเจ้ารุ่งเรืองอยู่ในระหว่าง
ภูเขา.

เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระรัศมีแล้ว บันเทิงอยู่ในสวรรค์
ตลอดกัป ในกัปที่เหลือเราก่อสร้างกุศล ด้วยจิตเลื่อมใสนั้น
และด้วยการระลึกถึงพระพุทธเจ้า.

ใน ๓ หมื่นกัป แต่กัปนี้ เราได้สัญญาใดในกาลนั้น ด้วย
การได้สัญญานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการได้
สัญญาในพระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง เป็นจอมแห่งชน มีนามว่า สุชาตะ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระรังสีสัญญาเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบรังสีสัญญาเถรอปทาน

สันธิตเถรอปทานที่ ๖ (๒๑๖)

ว่าด้วยผลแห่งการได้สัญญาในพระพุทธเจ้า

[๒๑๘] เรามีสติเกิดขึ้นเฉพาะหน้า ได้สัญญาอันไปในพระ-
พุทธเจ้าอย่างหนึ่ง ที่ไม้อัสสัตถพฤกษ์ อันมีรัศมีเขียวสด
งดงามดี.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้สัญญาได้ในกาลนั้น เพราะ
การได้สัญญานั้นเป็นเหตุนำมา เราได้บรรลุความสิ้นอาสวะ.

ในกัปที่ ๑๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์
พระนามว่า วณิชะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสันตติเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสันตติเถรอปทาน

तालवण्णुत्थायकत्तरापथान्ति ७ (२१७)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายพัดใบตาล

[๒๑๕] เราได้ถวายพัดใบตาลแด่พระพุทธเจ้าพระนามว่า ติสสะ
ผู้มีจักขุทิพย์ เพื่อต้องการให้ระงับร้อนในฤดูร้อน เพื่อระงับ
ความร่ำร้อน.

เราดับได้สนิทซึ่งไฟ คือ ราคะ ไฟ คือ โทสะ และ
ดับได้สนิทซึ่งไฟ คือ โมหะ อันยิ่งกว่าความร้อนนั้น นี้เป็น
ผลของการถวายพัดใบตาล.

เราเผาเกลือทั้งหลายได้แล้ว ถอนภพขึ้นได้หมดแล้ว
ทรงกายอันเป็นที่สุดอยู่ในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
การบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายเป็น
โบริก.

ในกัปที่ ๖๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนาม
ว่า มหารามะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนั้นแล.

ทราบว่า ท่านพระตาลวัณฎทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบตาลวัณฎทายกเถระอปทาน

อักษณตัญญูกเถระอปทานที่ ๘ (๒๑๘)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาให้ทรงเหยียบ

[๒๒๐] เราถือผ้าสาฎกผืนน้อย ในผ้าห่มของท่านอุปัชฌาย์
พราศิกษามนต้อย เพื่อบรรลุดังประเภทวิชาลูกศร.

ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากฐติ สมควรรับเครื่องบูชา
ผู้องอาจ ประเสริฐ เลิศ พระนามว่า ทิสสะ ผู้ตรัสรู้แล้ว

๑. ม. กนฺธาโทสสุส ปตฺติยา เพื่อบรรลุดังความไม่มีโทษแห่งคันถะ.

ดังคชสารตัวประเสริฐ ผู้สูงสุดกว่านระ ผู้เลิศลอย เป็น
มหาวิระ เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระ.

ทรงเหยียบผ้าสาฎกผืนน้อยที่เราลาดไว้ ครั้นเราได้เห็น
พระองค์ผู้ส่องแสงสว่างในโลก ปราศจากมลทินเช่นกับพระ-
จันทร์ มีใจผ่องใส ไปได้ถวายบังคมพระบาทของพระศาสดา.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผ้าสาฎกผืนน้อยใด
ด้วยการถวายผ้าสาฎกนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
การถวายผ้าสาฎกผืนน้อย.

ในกัปที่ ๓๗ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง เป็นจอมแห่งชน มีนามว่า สุหนันทะ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอัครกันตัญญูกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอัครกันตัญญูกเถรอปทาน

สัปปีทายกเถรอปทานที่ ๕ (๒๑๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเนยใสและน้ำมัน

[๒๒๑] เรานั่งอยู่ในปราสาทอันประเสริฐ แวดล้อมด้วยหมู่নারี

ได้เห็นพระสมณะผู้ทรงประชวร จึงน้อมนมัสการพระมหา-

วีรเจ้า ผู้ประเสริฐกว่าเทวดา ประเสริฐกว่านระ ซึ่งเสด็จ
เข้ามาสู่เรือน (ของเรา) เราได้ถวายเนยใสและน้ำมันแด่พระ-
พุทธเจ้าพระนามว่า สิทธิทัตตะ ผู้คงที่.

เราได้เห็นพระองค์ผู้มีความกระวนกระวาย สงบระงับ มี
อินทรีย์ คือ พระพัคตร์ฟ่องใส จึงถวายบังคมพระบาทของ
พระศาสดา แล้วให้ประกาศไปในบุรี พระวีรเจ้าผู้ถึงที่สุด
แห่งฤทธิ์ ทรงเห็นเราผู้เลื่อมใสดี จึงเสด็จเหาะขึ้นสู่ณภ-
ภาศ ดังพญาหงส์บินไปในอัมพรณะนั้น.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายเนยใส
และน้ำมัน.

ในกัปที่ ๑๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง ทรงพระนามว่า ทูติเทพ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสัปปิทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสัปปิทายกเถราปทาน

ปาปนิवारียเถราปทานที่ ๑๐ (๒๒๐)

ว่าด้วยผลแห่งการแต่งที่จงกรม

[๒๒๒] เราแผ้วถางที่จงกรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
ปิยทัสสี มุงบังด้วยไม้้อ ป้องกันลมและแดด.

เราก่อสร้างกุศลเพื่อต้องการเว้นบาป ตั้งความเพียรใน
ศาสนาของพระศาสดา เพื่อละกิเลสทั้งหลาย.

ในกัปที่ ๑๑ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง ปรากฏพระนามว่า อัคคีเตชะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗
ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปาปนิवारียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปาปนิवारียเถราปทาน

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. หัตถิทายกเถราปทาน ๒. ปานธิตายกเถราปทาน ๓. สัจ-
สัญญาเถราปทาน ๔. เอกสัญญาเถราปทาน ๕. รั้งสัญญาเถราปทาน
๖. สันธิเถราปทาน ๗. ตาลวัณฎทายกเถราปทาน ๘. อักกัณตสัญญา-
เถราปทาน ๙. สัปปีทายกเถราปทาน ๑๐. ปาปนิवारียเถราปทาน.

มีคาถา ๕๔ คาถาฉะนี้แล.

จบหัตถิวรรคที่ ๒๒

อาลัมพทายกวรรคที่ ๒๓

อาลัมพทายกเถรอปทานที่ ๑ (๒๒๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายราวสะพาน

[๒๒๑] เราได้ถวายที่หน่วงเหนี่ยว (ราวสะพาน) แต่พระผู้มี-
พระภาคเจ้า พระนามว่า อัถททัสสี เชษฐบุรุษของโลก ผู้
คงที่ เป็นจอมของสัตว์สองเท้า.

เราเดินไป (ปกครอง) ตลอดแผ่นดินอันกว้างขวางจดฝั่ง
สาคร ยังความเป็นอิสระให้เป็นไปในสัตว์ทั้งหลายและใน
แผ่นดิน.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้หมดแล้ว วิชชา ๓
เราบรรลุแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว.

ในกัปที่ ๖๒ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์
๓ ครั้ง ทรงพระนามว่า เอกาทัสสิตะ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอาลัมพทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอาลัมพทายกเถรอปทาน

อจินทายกเถรอปทานที่ ๒ (๒๒๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายท่อนหนัง

[๒๒๔] ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ ข้าพระองค์เป็นคนคอยต้อนรับ
หมู่คณะ ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากฐลี สมควรรับเครื่อง
บูชา.

ข้าแต่พระองค์ผู้จอมสัตว์ เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐ
กว่านระ ข้าพระองค์ได้ถวายท่อนหนังแด่พระพุทธเจ้าพระนาม
ว่า สิขี ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก เพราะกรรมนั้น ข้าพระองค์
สวयสมบัติแล้ว เภาคิเลสทั้งหลายแล้ว ข้าพระองค์ทรงกาย
อันเป็นที่สุดอยู่ในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ ข้าพระองค์ได้ถวายหนังสัตว์ใด
ด้วยการถวายหนังสัตว์นั้น ข้าพระองค์ไม่รู้จักทุกติเลย นี้
เป็นผลแห่งการถวายหนังสัตว์.

ในกัปที่ ๕ แต่กัปนี้ ข้าพระองค์ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
พระนามว่า สุททยกะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๘ ประการ มี
พละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ ข้าพระองค์ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระ-
พุทธเจ้า ข้าพระองค์ได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอจินทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอจินทายกเถรอปทาน

เทวรัตนียเถราปทานที่ ๓ (๒๒๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเนื้อ

[๒๒๕] เมื่อก่อนนี้เป็นพรานเนื้อ ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้
ปราศจากฐลี สมควรรับเครื่องบูชา ในป่าใหญ่.

เราจึงถวายขึ้นเนื้อแด่พระพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี ผู้
แสวงหาคุณใหญ่ เราได้เสวยอิสริยยศในโลก (นี้) พร้อมทั้ง
เทวโลก ด้วยการถวายเนื้อนี้.

รัตนะยอมบังเกิดแก่เรา รัตนะ ๒ ประการ เกิดแก่เรา
ในโลก เพื่อบรรลุนิพพานในปัจจุบัน เราย่อมเสวยรัตนะทั้งหมด
นั้น เพราะผลแห่งการถวายเนื้อ ตัวของเราอ่อนและปัญญา
ของเรารู้ได้ละเอียดละออ.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายเนื้อใดในกาลนั้น ด้วย
การถวายเนื้อนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวาย
เนื้อ.

ในกัปที่ ๔ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง เป็นจอมแห่งชน มีพระนามว่า มหาโรหิตะ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเทวรัตนียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบเทวรัตนียเถราปทาน

จบภาณวารที่ ๑๐

อารักขทายกเถรอปทานที่ ๔ (๒๒๔)

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างไพรที

[๒๒๖] เราได้สร้างไพรทีถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธิทัตตะ และได้ถวายอารักขาแด่พระสุคตเจ้า ผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวง.

ด้วยกรรมพิเศษนั้น เราไม่เห็นภัยที่น่าหวาดเสียวเลย ความสะดุ้งกลัวไม่มีแก่เราผู้เกิดแล้วในภพไหน ๆ.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ให้สร้างไพรทีใดในกาลก่อน ด้วยการสร้างไพรทีนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการสร้างไพรทีถวาย.

ในกัปที่ ๖ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า อปัสเสนะ ทรงสมบุญด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอารักขทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบอารักขทายกเถรอปทาน

อพยพธิดาที่ ๕ (๒๒๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายโรงไฟ

[๒๒๗] เราได้ถวายโรงไฟแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
วิปัสสี ได้ถวายอาวาสและเครื่องรองรับน้ำร้อนแต่ภิกษุอาพาธ
ด้วยกรรมนั้น อรรถภาพของเราอันผู้มีฤทธิ์นิรมิตดีแล้ว เราไม่
รู้จักป่วยไข้เลย นี่เป็นผลแห่งบุญกรรม.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายโรงไฟได้ในกาลนั้น
ด้วยการถวายโรงไฟนั้น เราไม่รู้จักทุกข์เลย นี่เป็นผลแห่ง
การถวายโรงไฟ และในกัปที่ ๗ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้า
จักรพรรดิพระองค์หนึ่ง เป็นจอมแห่งชน สมบูรณ์ด้วยแก้ว
๗ ประการ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอภยธิดาได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอพยพธิดาที่ ๕

วกุลุปป์ผิยเถราปทานที่ ๖ (๒๒๖)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกพิกุล

[๒๒๘] คนทั้งหลายรู้จักชื่อเราว่า นารทะ รู้จักเราว่า กัสสปะ เราได้เห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ผู้เลิศกว่าบรรดาสมณะ อันเทวดาสักการะ ทรงไว้ซึ่งอนุพยัญชนะ สมควรรับเครื่องบูชา เราถือเอาดอกพิกุลไปบูชาแด่พระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๙๔ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระมหากษัตริย์พระนามว่า โรมสะ ทรงสวมพวงดอกไม้เป็นอาภรณ์ มียาน พลและพาหนะพร้อม.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และอภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระวกุลุปป์ผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบวกุลุปป์ผิยเถราปทาน

โศวณณวฏฺฐสกยเถราปทานที่ ๗ (๒๒๗)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยพวงมาลัย

[๒๒๕] เราเดินอยู่ตามพื้นที่สวน ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้เป็น
นายกของโลก เราได้ถือมาลัยประดับศีรษะที่ทำด้วยทอง อัน
สร้าง (ตกแต่ง) อย่างดี ขึ้นคอข้างไปอย่างรีบด่วน บูชาแต่
พระพุทธเจ้าพระนามว่า สิขี ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ไต่ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธ-
บูชา.

ในกัปที่ ๒๗ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง เป็นจอมแห่งชน มีนามว่า มหาปตาปะ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโศวณณวฏฺฐสกยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบโศวณณวฏฺฐสกยเถราปทาน

มิยชวภูงฺสกีเยราปทานที่ ๘ (๒๒๘)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาโพธิพฤษฺ

[๒๓๐] เมื่อพระโลกนาถพระนามว่า สิจี ผู้ประเสริฐกว่าบรรดา
เจ้าลัทธิ เสด็จนิพพานแล้ว เราได้ทำการบูชาโพธิพฤษฺ อัน
เลื่อนกล่นด้วยมัลลยประดับศิระษะ.

ในกัณฑ์ ๓๑ แต่กัณฑ์ เราได้ทำการบูชาได้ในกาลนั้น
ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชา
โพธิพฤษฺ.

ในกัณฑ์ ๒๖ แต่กัณฑ์ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง ทรงพระนามว่า เมฆัพพะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗
ประการ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมิยชวภูงฺสกีเยระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบมิยชวภูงฺสกีเยราปทาน

สุกตาเวฬุยเถรอปทานที่ ๕ (๒๒๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายพวงมาลัย

[๒๓๑] ในกาลนั้น เราเป็นนายมาลาการมีนามชื่อว่า อสิตะ ได้ถือเอาพวงมาลัยไปเพื่อน้อมเกล้าถวายแด่พระราชา ยังไม่ทันถึงพระราชา ก็ได้พบพระพุทธเจ้าผู้นำของโลก พระนามว่า สิขี เราเร่งรีบมีจิตโสมนัส ได้บูชาแด่พระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ ใด ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกติเสย นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๒๕ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช มีกำลังมาก มีพระนามว่า เวภาระ มีกำลังมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสุกตาเวฬุยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสุกตาเวฬุยเถรอปทาน

เอกวันทนิยเถรอปทานที่ ๑๐ (๒๓๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายบังคม

[๒๓๒] เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้ถวายบังคมพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด พระนามว่าเวสสภู ผู้องอาจ สามารถ มีความเพียร ผู้ทรงชนะวิเศษ.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายบังคม.

ในกัปที่ ๒๔ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระนามว่า วิคตานั้นทะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และอภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกวันทนิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบเอกวันทนิยเถรอปทาน

อรรถกถาวรรคที่ ๒๑ เป็นต้น

เบื้องหน้าต่อแต่นี้ไป ทุก ๆ เรื่องทั้งหมด ข้าพเจ้าจักทำการ
พรรณนาเฉพาะบทที่ยากเท่านั้น ส่วนในวรรคที่ ๒๑, ๒๒, และ ๒๓ ชื่อ
ของพระเถระทั้งหมดได้แล้วด้วยบุญที่ตนเองได้กระทำไว้, จะต่างกันก็แต่
เพียงบุญที่กระทำไว้เท่านั้น, ชื่อและพระนครที่ประทับอยู่ของพระพุทธรเจ้า
ทุก ๆ พระองค์ ผู้ทรงให้พยากรณ์เหล่านั้น แม้ทั้งหมดก็ง่ายทั้งนั้นแล
เพราะมีเนื้อความตามที่ได้กล่าวไว้แล้ว ในหนหลังแล. ส่วนเนื้อความ
แห่งคาถาอปทาน บัณฑิตก็พอจะรู้ได้โดยง่ายทีเดียว ด้วยการประกอบ
เทียบกับเนื้อความแล.

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อาลัมพทายกเถราปทาน ๒. อชินทายกเถราปทาน ๓.
เทวรัตนียเถราปทาน ๔. อารักขทายกเถราปทาน ๕. อพยธิกเถราปทาน
๖. วกุลุปปผิยเถราปทาน ๗. โสวัณณวภูงีสกียเถราปทาน ๘. มิณฺฑุช-
วภูงีสกียเถราปทาน ๙. สุกตาเวพิยเถราปทาน ๑๐. เอกวันทนียเถรา-
ปทาน.

ท่านผู้เห็นประโยชน์ทั้งหลายคำนวณคาถาได้ ๕๕ คาถา ฉะนี้แล.

จบอาลัมพทายกวรรคที่ ๒๑

อุทกาสนทายีวรรคที่ ๒๔

อุทกาสนทายกเถราปทานที่ ๑ (๒๓๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายอาสนะตั้งน้ำ

[๒๓๑] เราออกจากประตูอารามแล้ว ได้ลาดแผ่นกระดาน
(สำหรับนั่ง) ไว้ และได้ตั้งน้ำ (ฉันทน้ำใช้) ไว้ เพื่อบรรลु
ประโยชน์อันสูงสุด.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลเพราะการลาดอาสนะ
และตั้งน้ำ.

ในกัปที่ ๑๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า
อภิรามะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุทกาสนทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉนี้แล.

จบอุทกาสนทายกเถราปทาน

ภชาชนททยกเถรอปทานที่ ๒ (๒๓๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายภชาชนะ

[๒๓๔] ในกาลนั้น เราเป็นช่างหม้ออยู่ในนครพันทุมดี เราได้แบ่งภชาชนะถวายแก่ภิกษุสงฆ์ในนครนั้นเสมอ ๆ.

ในกัณฑ์ ๕๑ แต่กัณฑ์นี้ เราได้แบ่งภชาชนะถวายภิกษุสงฆ์แล้ว เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายภชาชนะ.

ในกัณฑ์ ๕ แต่กัณฑ์นี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า อนันตชติ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว ดังนี้.

ทราบวา ท่านพระภชาชนททยกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบภชาชนททยกเถรอปทาน

อุทกาสนททายีวรรคที่ ๒๔

๒๓๑. อรรคธาอุทกาสนททยกเถรอปทาน

อปทานเรื่องที ๑, ๒ ในวรรคที่ ๒๔ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

ศาลูปิยเถราปทานที่ ๓ (๒๓๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกรั้ง

[๒๓๕] ในกาลนั้น เราเป็นคนทำขนมขายอยู่ในนครอรุณวดี

เราได้เห็นพระชินเจ้าพระนามว่าสิขีเสด็จไปทางประตูบ้านเรา.

เรามีสื่อใจรับบาตรของพระพุทธเจ้าซึ่งเสด็จมาถึงพอดี
แล้วได้ถวายดอกรั้งแด่พระองค์.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายดอกไม้ดี ด้วยการ
ถวายดอกไม้ นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
ดอกรั้ง.

ในกัปที่ ๑๔ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีนามว่า
อมิตัญชละ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระศาลูปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้.

จบศาลูปิยเถราปทาน

๒๓๓. อรรถกถาสาลูปิยเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๓ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า อรุณวดียา นคร มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า อรุณ เพราะผูก

ขึ้นกระทำแสงสว่างไปรอบด้าน, ชื่อว่า อรุณวดี เพราะอรุณนั้นมีอยู่ใน
พระนครนั้น อธิบายว่า พระอาทิตย์โผล่ขึ้นทำแสงสว่างไปทั่วพระนคร
นั้น. แม้ในพระนครที่เหลืองก็มีพระอาทิตย์ขึ้นเหมือนกัน แต่พึงทราบว่า
ท่านมุ่งกล่าวให้เป็นคำพิเศษ คุณค่าว่า ชื่อว่า มหีส (กระบือ) เพราะ
ย่อมนอนบนแผ่นดิน ทั้ง ๆ ที่สัตว์สี่เท้าทั้งหมดก็นอนบนแผ่นดินเหมือน
กัน แต่พึงทราบว่าท่านมุ่งกล่าวด้วยอำนาจรูปหิศัพท. อีกอย่างหนึ่ง
ชื่อว่า อรุณวดี อันมีแสงสว่างจุจกการขึ้นไปแห่งอรุณ ประกอบด้วยแสง
สว่างแห่งรัตนะ ๗ ประการ เช่น ทองคำเงิน แก้วมณีและแก้วมุกดา
เป็นต้น ส่องสว่างไปในที่เช่น กำแพง ปราสาท และถ้ำเป็นต้น, อธิบาย
ว่า ข้าพเจ้าได้เลี้ยงชีวิตอยู่ด้วยการทำนบขาย อยู่ในพระนครอรุณวดี
นั้นแล.

จบอรรถกถาสาลปุพยิยเถราปทาน

กิลฺยชทายกเถราปทานที่ ๔ (๒๓๔)

ว่าด้วยผลแห่งการให้เสื่อลำแพน

[๒๓๖] ในกาลนั้น เราเป็นช่างสาน อยู่ในนครทิวราอันน่า
รื่นรมย์ หมูชนในนครนั้นเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าพระนามว่า
สิทธัตถะ ผู้ส่องโลกให้สว่างไสว.

หมูชนเที่ยวแสวงหาเสื่อลำแพน เพื่อบูชาพระโลกนาถ
เราได้ให้เสื่อลำแพนแก่ชนทั้งหลายผู้ทำพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการให้เสื่อ
ลำแพน.

ในกัปที่ ๗๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนาม
ว่า ชลันธระ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกิลฺยชทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกิลฺยชทายกเถราปทาน

๒๓๔. อรรถกถากัณฐกทายกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๔ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า ทิวรายํ ปุเร รมุเม มีวิเคราะห์ว่า ทิวรา เพราะแวดล้อม
ป้องกันด้วยกำแพงถึง ๓ ชั้น. ชื่อว่า รัมมะ เพราะเป็นที่น่ารื่นรมย์ใจ
เพราะประกอบด้วยเครื่องอุปโภคมีของเคี้ยวและของกินเป็นต้น ประกอบด้วย
ด้วยผ้าและเครื่องอาภรณ์เป็นต้น และประกอบด้วยการฟ้อนและการ
ขับร้องเป็นต้น, เชื่อมความว่า เราได้เป็นช่างसानอยู่ในพระนครทิวรา
อันน่ารื่นรมย์ใจนั้น.

จบอรรถกถากัณฐกทายกเถราปทาน

เวทิตายกเถรอปทานที่ ๕ (๒๓๕)

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างไพริท

[๒๓๗] เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้ให้ช่างก่อสร้างไพริทไว้ที่ไม่โพธิพฤษ อันเป็นไม้อุดมของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า วิปัสสี.

เพราะเราได้ให้ช่างก่อสร้างไพริท ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการสร้างไพริท.

ในกัปที่ ๑๑ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีนามว่า สุริยสมะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเวทิตายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบเวทิตายกเถรอปทาน

๒๓๕. อรรถถาเวทิตายกเถรอปทาน

อปทานที่ ๕ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

วิณณการกเถราปทานที่ ๖ (๒๓๖)

ว่าด้วยผลแห่งการให้สี

[๒๓๘] ในกาลนั้น เราเป็นช่างย้อมอยู่ในนครอรุณวดี เราย้อม
ภณฑะ คือ ผ้าที่พระเจดีย์ให้มีสีต่าง ๆ.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราย้อมสีใดในกาลนั้น ด้วยการย้อม
นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการให้สี.

ในกัปที่ ๒๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนาม
ว่า จันทสมะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระวิณณการกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบวิณณการกเถราปทาน

๒๓๖. อรรถกถาวิณณการกเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๖ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า วณฺณกาโร อหิ ตทา มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า วิณณการ
เพราะย้อมทำคือย้อมผ้าทั้งหลายด้วยสี มีสีเขียว เหลืองและแดง เป็นต้น.
เราเป็นช่างย้อมผ้า ในเวลาที่จะเอาผ้าทั้งหลายห่มพระเจดีย์ ก็ย้อมผ้า
ทั้งหลายให้มีสีต่าง ๆ.

จบอรรถกถาวิณณการกเถราปทาน

ปิยาลุปุผิยเถราปทานที่ ๗ (๒๓๗)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกมะหาด

[๒๓๕] ในกาลก่อน เราเป็นพรานเนื้อ (เที้ยว) อยู่ในป่าชัฏ

เราเห็นต้นมะหาดมีดอกบาน จึงเก็บมาโยน โธยลงที่ทางเดิน.

เรามีใจผ่องใส รับบาตรของพระพุทธเจ้าซึ่งกำลังเสด็จ
ดำเนินอยู่ที่ทาง แล้วได้ถวายดอกมะหาดแต่พระองค์.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ไค ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธ-
บูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปิยาลุปุผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปิยาลุปุผิยเถราปทาน

๒๓๗. อรรถกถापิยาลุปุผิยเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๗ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า ปิยาลิ ปุผิผิติ ทิสฺวา ได้แก่ เห็นต้นมะหาดมีดอกบานดี.
บทว่า คตมคฺเค จิปี อหิ ความว่า เราเป็นพรานเนื้อ เก็บเอาดอก
มะหาดมาโยนบูชาที่หนทางเสด็จดำเนินของพระพุทธเจ้า.

จบอรรถกถापิยาลุปุผิยเถราปทาน

อัมพาคทายกเถรอปทานที่ ๘ (๒๓๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลมะม่วง

[๒๔๐] เราเป็นผู้ฉลาดในศิลปะของตน ได้ไปธูป่าชฎ ได้พบ

พระพุทธเจ้ากำลังเสด็จดำเนินอยู่ จึงถวายผลมะม่วง.

ในกัปที่ ๘๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลมะม่วง.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอัมพาคทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอัมพาคทายกเถรอปทาน

๒๓๘. อรรถกถาอัมพาคทายกเถรอปทาน

บทว่า สเก ลิปฺเป อปฺตฺตฺตฺโต ความว่า เราเป็นผู้ไม่กระด้าง
เย่อหยิ่ง ตั้งมั่นฉลาดในศิลปะของตัวเอง เช่น ตักกศาสตร์ และพยากรณ์-
ศาสตร์ เป็นต้น ได้ไปยังป่าชฎ. บทว่า สมฺพุทฺธึ ынฺตุํ ทิสฺวาน ได้แก่
พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี กำลังเสด็จไปยังละแวกป่า.
บทว่า อมฺพฺยาคํ อทาสหํ ความว่า เราได้ถวายผลมะม่วงแล้ว.

จบอรรถกถาอัมพาคทายกเถรอปทาน

ชคติกการกเถรอปทานที่ ๕ (๒๓๕)

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างลานดิน

[๒๔๑] เมื่อพระโลกนาถพระนามว่า อัถถทัสสี ผู้สูงสุดกว่านระเสด็จนิพพานแล้ว เราได้ให้สร้างลานดินไว้ที่พระสถูปอันอุดมของพระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดไว้ในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการสร้างลานดิน.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระชคติกการกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบชคติกการกเถรอปทาน

๒๓๕. อรรถกถาชคติกการกเถรอปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า ชคตี การิตา มยหิ ความว่า เราได้สร้าง คือให้เขาช่วยสร้างลานดิน คือระเบียบที่วางดอกไม้อันจัดเป็นสัดส่วน ที่พระเจดีย์ บรรจุพระสรีรธาตุของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า อัถถทัสสี.

เรื่องราวในอปทานที่ ๑๐ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาชคติกการกเถรอปทาน

วาติทายกเถรอปทานที่ ๑๐ (๒๔๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมิด

[๒๔๒] ในกาลก่อน เราเป็นช่างทอง อยู่ในติวรานครอันอุดม
เราได้ถวายมิดเล่มหนึ่งแด่พระสยัมภู ผู้ไม่ทรงแพ้อะไร ๆ.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายมิดใดในกาลนั้น ด้วย
การถวายมิดนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
มิด.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระวาติทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบวาติทายกเถรอปทาน

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อุทกาสนทายกเถรอปทาน ๒. ภาชนทายกเถรอปทาน ๓.
ศาลปุပ္ผิยเถรอปทาน ๔. กิลัญชทายกเถรอปทาน ๕. เวทิตายกเถร-
อปทาน ๖. วัณณการกเถรอปทาน ๗. ปิยาลปุပ္ผิยเถรอปทาน ๘. อัม-
พยาคทายกเถรอปทาน ๙. ชคตการกเถรอปทาน ๑๐. วาติทายกเถร-
อปทาน.

และมีคาถา ๓๘ คาถา ฉะนี้แล.

จบอุทกาสนทายกเถรอปทานที่ ๒๔

ตวรทายีวรรคที่ ๒๕

ตวรรัฐฐิตายกเถราปทานที่ ๑ (๒๔๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดินแดง

[๒๔๓] ในกาลก่อน เราเป็นนายพรานเนื้อ (เที้ยว) อยู่ในป่าใหญ่
เราเห็นดินแดง จึงได้ถือเอามาถวายแก่สงฆ์.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายก้อนดิน
แดง.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระตวรรัฐฐิตายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบตวรรัฐฐิตายกเถราปทาน

ตวรทายกวรรคที่ ๒๕

๒๔๑. อรรถกถาตวรรัฐฐิตายกเถราปทาน*

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑ ในวรรคที่ ๒๕ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า ภริตฺวา ตฺวรมาทาย ความว่า เราได้ถือเอาดินแดงด้วย
ภาชนะ แล้วได้ถวายแก่พระสงฆ์ผู้อยู่ในท่ามกลางป่า.

จบอรรถกถาตวรรัฐฐิตายกเถราปทาน

๑. บาลีว่า ตวรรัฐฐิตายกเถราปทาน.

นาคเกสรียเถราปทานที่ ๒ (๒๔๒)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกบุนนาค

[๒๔๔] เราใส่ลูกธนูไว้ในแล่งแล้ว เข้าไปยังท่ามกลางป่า ได้
เห็นต้นบุนนาคมีดอกเป็นพวง อันขึ้นอยู่ใกล้ทางเดิน จึง
ประคองด้วยมือทั้งสอง ประนมกรอัญชลีบนเศียรเกล้า บูชา
แต่พระพุทธเจ้าพระนามว่าติสสะ ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ไค ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๗๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า
สโมกขระ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระนาคเกสรียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบนาคเกสรียเถราปทาน

๒๔๒. อรรถกถานาคเศรษฐีเถรอปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๒ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **ธนุ อเทวชฌม กตุวา** ความว่า ไล่ลูกธนูเที่ยวไปเพื่อ
ฆ่าสัตว์มีเนื้อเป็นต้น. บทว่า **เกสร โอคต ทิสฺวา** ความว่า เห็น
ต้นบุษนาคที่ดอกบานสะพรั่งเป็นพวง. บทว่า **พุทฺธสุส อภิโรเปตี** ความว่า
เรามีจิตเลื่อมใส ยกขึ้นบูชาแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า **ติสสะ**
ผู้เสด็จไปถึงป่า.

จบอรรถกถานาคเศรษฐีเถรอปทาน

นพินเกษตริยเถราปทานที่ ๓ (๒๔๓)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกบัว

[๒๔๕] เราเป็นนกกาน้ำ ที่ยวอยู่ในท่ามกลางชาตสระ ครั้งนั้น

เราได้เห็นพระพุทธรเจ้า ผู้ประเสริฐกว่าเทวดา เสด็จไปใน

อากาศ เรามีใจฟ่องใส เอาจะงอยปากคาบดอกบัว บูชาแด่

พระพุทธรเจ้าพระนามว่า ติสสะ ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธรเจ้าด้วยดอกไม้
ไค ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี้เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๗๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า
สัตตปัตตะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระนพินเกษตริยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉนี้แล.

จบนพินเกษตริยเถราปทาน

๒๔๓. อรรถกถาพินเกลสริยเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๓ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **ชลกุฑฺฏโฏ** ได้แก่ นกกาน้ำที่ขวยอยู่ในชาติสระ. บทว่า **ตฺถุแทน เกลสิ คยฺห** ความว่า เราได้เอาจะงอยปากคาบดอกบัว ยกขึ้นบูชาแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ติสสะ** ผู้เสด็จไปทางอากาศ.

จบอรรถกถาพินเกลสริยเถราปทาน

วิริวิปฺปฝิยเถรอปทานที่ ๔ (๒๔๔)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกทำายาม่อม

[๒๔๖] พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นำของโลก เสด็จดำเนินไปพร้อม
ด้วยพระชีณาสพหลายพัน เรากีบดอกทำายาม่อมบูชาแด่
พระพุทธรเจ้า.

ในกัณฑ์ ๕๑ แต่กัณฑ์นี้ เราได้บูชาพระพุทธรเจ้าด้วยดอกไม้
ไค ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี้เป็นผลแห่ง
พุทธรบูชา.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระวิริวิปฺปฝิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบวิริวิปฺปฝิยเถรอปทาน

๒๔๔. อรรถกถาวิริวิปฺปฝิยเถรอปทาน*

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๔ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า วิริวิปฺปฝิยมาทาย ความว่า เราได้ถือเอากลุ่มดอกไม้
อันได้นามว่า วิริวิ (ดอกทำายาม่อม) เพราะเบ่งบานในเวลาที้นก
ส่งเสียงร้องดัง เพราะร้องได้หลายเสียง คือส่งเสียงดังแล้ว ยกขึ้นบูชา
แด่พระพุทธรเจ้าพระนามว่า สิทธิตถะ.

จบอรรถกถาวิริวิปฺปฝิยเถรอปทาน

๑. บาลีว่า วิริวิปฺปฝิยเถรอปทาน.

กฏฐูปกเถราปทานที่ ๕ (๒๔๕)

ว่าด้วยผลแห่งการให้เครื่องอบ

[๒๔๗] เราเป็นคนที่รักษาพระคันธกุฎี ของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า สิทธัตถะ เรามีจิตเลื่อมใส อบพระคันธกุฎีให้หอมด้วยมือทั้งสองของตน ตามกาลอันสมควร.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการให้เครื่องอบกลิ่นหอม.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระกฏฐูปกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบกฏฐูปกเถราปทาน

๒๔๕. อรรถกถากฏฐูปกเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า กฏฐูปโก คือ เป็นคนรักษาเสนาสนะ. บทว่า กาลน กาลัง ฐูปติ ความว่า เราได้อบพระคันธกุฎีให้หอมตามกาลอันสมควรที่มาถึงเข้า, อธิบายว่า เราทำพระคันธกุฎีให้มีกลิ่นหอมด้วยธูป. อธิบายว่า เราได้อบกลิ่นหอมด้วยธูป ที่พระคันธกุฎีตามกาลอันสมควร แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ.

จบอรรถกถากฏฐูปกเถราปทาน

ปัตตทายกเถรอปทานที่ ๖ (๒๔๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายบาตร

[๒๔๘] ด้วยการฝึกอย่างดีเยี่ยม เราได้ถวายบาตรแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า สิทธัตถะ ผู้แสวงหาคุณอันใหญ่ ผู้ตรง ผู้คงที่.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายบาตร.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปัตตทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบปัตตทายกเถรอปทาน

ชาตปุชกเถรอปทานที่ ๗ (๒๔๗)

ว่าด้วยผลแห่งการบำรุงพระชาต

[๒๔๘] เมื่อพระโลกนาถพระนามว่าสิทธัตถะ ผู้สูงสุดกว่านระเสด็จนิพพานแล้ว เราได้พระชาตองค์หนึ่ง ของพระผู้มีพระภาคเจ้าจอมสัตว์ ผู้คงที่.

เราเก็บพระชาตของพระพุทธเจ้า ผู้เป็นเผ่าพันธุ์พระอาทิตย์นั้นไว้บูชาตลอด ๕ ปี ดังพระองค์ผู้สูงสุดกว่านระยังดำรงอยู่.

พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 669

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระธาตุใด ด้วยการ
บูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคดีเลย นี่เป็นผลเพราะบำรุงพระธาตุ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระธาตุปูชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบธาตุปูชกเถระอุปทาน

๒๔๖. อรรถกถาปัตตทายกเถระอุปทาน

อุปทานที่ ๖ และที่ ๗ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

สัตตัตถลปิปปมฺพชกเถราปทานที่ ๘ (๒๔๘)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกมะลิ

[๒๕๐] ในกาลนั้น เราได้วางดอกมะลิซ้อน ๗ ดอกไว้บนศิรষะ
บูชาแต่พระพุทธเจ้าพระนามว่า เวสสภู ผู้สูงสุดกว่านระ.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาดอกไม้ใด ด้วยการบูชา
นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้แล.

ทราบว่ ท่านพระสัตตัตถลปิปปมฺพชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้
ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสัตตัตถลปิปปมฺพชกเถราปทาน

๒๔๘. อรรถกถาสัตตัตถลปิปปมฺพชกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๘ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **สตุต สตุตลปิปปมฺ** ความว่า เราได้วางดอกไม้ ๗ ดอก
คือดอกมะลิซ้อนไว้บนศิรষะ ยกขึ้นบูชาแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
เวสสภู.

จบอรรถกถาสัตตัตถลปิปปมฺพชกเถราปทาน

พิมพิชาลุปฺปิยเถราปทานที่ ๕ (๒๔๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกมะกัหลาง

[๒๕๑] พระสยัมภูชินเจ้าผู้อัครบุคคลพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงประกาศัจจะ ๔ ทรงแสดงอมตบพ ในกาลนั้น เราทำดอกมะกัหลางให้แน่น บูชาแต่พระพุทธเจ้าผู้จอมสัตว์ ผู้คงที่.

ในกัปที่ ๖๘ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง ทรงพระนามว่า กิณฺชไกรสร ทรงสมบุญด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระพิมพิชาลุปฺปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย ประการฉนี้แล.

จบพิมพิชาลุปฺปิยเถราปทาน

๒๔๕. อรรถกถาพิมพิชาลุปฺปิยเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า พิมพิชาลุปฺปฺมานิ ความว่า เราได้เอาดอกมะกัหลาง บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ.

จบอรรถกถาพิมพิชาลุปฺปิยเถราปทาน

อุททลทายกเถราปทานที่ ๑๐ (๒๕๐)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกกุณ

[๒๕๒] พระสยัมภูผู้ไม่ทรงแพ้อะไร ๆ มีพระนามชื่อว่า กุกกุระ
เสด็จออกจากป่าชฎ เสด็จถึงแม่น้ำใหญ่.

ในกาลนั้นเรามีใจเลื่อมใส ได้ถือเอาดอกกุณมาถวาย
แต่พระสยัมภู ผู้สำรวจอินทรีเป็นอันดี ผู้ชื่อตรง.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาด้วยดอกไม้ดี ด้วยการ
บูชานั้นเราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายดอกไม้.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุททลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอุททลทายกเถราปทาน

๒๕๐. อรรถกถาอุททลทายกเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑๐ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า อุททลทก คเหตุวาน ความว่า เราได้เก็บเอาดอกกุณที่
เกิดใกล้ชาตสระ มาบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า กุกกุสันธะ. คำที่
เหลือมีเนื้อความพอจะรู้ได้ง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถาอุททลทายกเถราปทาน

จบอรรถกถาตุรวรทายีวรรคที่ ๒๕

๑. บาลี กุกกุระ.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 673

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตูวรรฐัทธิทายกเถราปทาน ๒. นาคเกสรียเถราปทาน ๓. นพิน-
เกสรียเถราปทาน ๔. วิรวิปุฬียเถราปทาน ๕. กุฎฐูปกเถราปทาน
๖. ปัตตทายกเถราปทาน ๗. ธาตุปุชกเถราปทาน ๘. สัตตสัตตติปุฬปุชก-
เถราปทาน ๙. พิมพิชาลปุฬียเถราปทาน ๑๐. อุททาลทายกเถราปทาน.
บัณฑิตทั้งหลายนับคาถาได้ ๓๗ คาถาฉะนี้แล.

จบตุมรทนายีวรรคที่ ๒๕

โถมกวรรคที่ ๒๖

โถมกเถราปทานที่ ๑ (๒๕๑)

ว่าด้วยผลแห่งการสรรเสริญ

[๒๕๑] เราอยู่ในทวโลก ได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวงแล้วเบิกบานใจ ได้กล่าวคำนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นบุรุษอาชาไนย ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแต่พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นบุรุษสูงสุด พระองค์ทรงแสดงอมฤตบถ ทรงยังชนเป็นมากให้ข้ามได้.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้กล่าวจาไดในกาลนั้น ด้วยการกล่าววาจาฉัน เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการสรรเสริญ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระโถมกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบโถมกเถราปทาน

อรรถกถาโถมกวรรคที่ ๒๖

อปทานที่ ๑ ในวรรคที่ ๒๖ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

เอกาสนทายกเถรปาทานที่ ๒ (๒๕๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายบิณฑบาต

[๒๕๔] เรากับภริยา ต้องการจะก่อสร้างกุศลสมภาร ในศาสนา
ของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด จึงละเพศเทวดามาในมนุษย-
โลกนี้.

เรามีใจมุ่งใส่ได้ถวายภิกษาแก่พระเถระ ผู้เป็นสาวก
ของพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ มีนามชื่อว่า เทวละ.

ในกัปที่หนึ่งแสนแต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น
ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
บิณฑบาต.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกาสนทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบเอกาสนทายกเถรปาทาน

๒๕๒. อรรถกถาเอกาสนทายกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๒ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **วิชิตฺวา นาม สมฺพุทฺโธ** ความว่า ละทิ้งร่างเทวดา
แปลงเพศเป็นมนุษย์. บทว่า **อธิการิ กตฺตุกาโม** ความว่า เราเป็น
เทวราชา นามว่า เทวระ พร้อมด้วยภริยา มีความประสงค์จะทำบุญ
สมภารให้ยิ่งขึ้นไป เพราะมีความเอื้อเฟื้อในพระศาสนาของพระพุทธเจ้า
ผู้ประเสริฐ จึงได้พากันมาในมนุษยโลกนี้. บทว่า **ตสฺส ภิกฺขฺวา มยา**
ทินฺนา ความว่า เรามีใจเลื่อมใสได้ถวายภิกษาคือบิณฑบาตแต่สาวกของ
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ปทุมุตตระ** ซึ่งท่านมีชื่อว่า **เทวละ**.

จบอรรถกถาเอกาสนทายกเถระ

จิตกပ္พชกเถราปทานที่ ๓ (๒๕๓)

ว่าด้วยผลแห่งการทำพุทธุบ္บา

[๒๕๕] พระสยัมภูสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่แพ้อะไร ๆ พระนามว่า

อานันทะ เสด็จปรินิพพานแล้วในป่าชัฏ อันปราศจากมนุษย์.

ในกาลนั้นเราจากเทวโลกมาในมนุษย์โลกนี้ ได้ทำจิตกา-
ธารแล้วถวายพระเพลิงพระสรีระ ณ ที่นั้น และได้ทำสักการะ.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธุบ္บา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระจิตกပ္พชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบจิตกပ္พชกเถราปทาน

๒๕๓. อรรถกถาจิตกပ္พชกเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๓ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า อานนุโท นาม สมุพุทธุโ ความว่า พระปัจเจกพุทธเจ้า
พระนามว่า อานันทะ เพราะยังความเพลิดเพลิน คือความยินดีให้เกิดขึ้น
(แก่มหาชน). บทว่า อมฺหุสฺสมฺหิ กานเน ความว่า เสด็จปรินิพพาน

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 678

แล้วในป่าช้ฎ ก็ป่าใหญ่ มีพวกอมนุษย์ยึดครอง คืออันตรายไปแล้ว
ด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ ได้แก่ ถึงการมองไม่เห็น. บทว่า สริริ
ตตุถ ฌาเปตี ความว่า เราจากเทวโลกมาในมนุษยโลกนี้แล้ว ได้ทำจิต-
กาธารแล้ว ถวายพระเพลิงพระสรีระของพระปัจเจกพุทธเจ้าพระองค์นั้น
ในป่านั้นแล.

จบอรรถกถาจิตกပ္พชกเถราปทาน

จัมปกปุปผิยเถราปทานที่ ๔ (๒๕๔)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกจำปา

[๒๕๖] มีภูเขาคือว่าวิกนะ อยู่ในที่ไม่ไกลแต่เขาหิมวันต์ พระสมณเจ้า ผู้มีอินทรีอันอบรมแล้ว ประทับอยู่ ณ ท่ามกลางภูเขานั้น เราได้เห็นพระองค์ท่านสงบระงับ มีใจผ่องใส ได้ถือเอาดอกจำปา ๓ ดอกโปรยลงบูชา.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ใด ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และอภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระจัมปกปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบจัมปกปุปผิยเถราปทาน

สัตตปาฏลียเถราปทานที่ ๕ (๒๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกแคฝอย

[๒๕๗] เราได้เห็นพระพุทธเจ้า ผู้รุ่งเรืองโชติช่วง ดังดอกกรรณิการ์ ประทับนั่งอยู่ที่ระหว่างภูเขา จึงได้เก็บดอกแคฝอยมาบูชาแด่พระพุทธเจ้า.

พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 680

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ใด ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสัตตปาฏลียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสัตตปาฏลียเถรอปทาน

อรรถกถาอปทานที่ ๔ และที่ ๕

อปทานที่ ๔ และที่ ๕ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

อุปาทนทายกเถรอปทานที่ ๖ (๒๕๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายรองเท้า

[๒๕๘] ในกาลนั้นเราชื่อว่า จันทนะ เป็นบุตรของพระปัจเจก-
พุทธเจ้า เราได้ถวายรองเท้าคู่หนึ่ง (ด้วยความปรารถนาว่า)
ท่านจงยังความตรัสรู้ให้สำเร็จแก่เรา.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายรองเท้าใด ในกาลนั้น
ด้วยการถวายรองเท้านั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
การถวายรองเท้า.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุปาทนทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอุปาทนทายกเถรอปทาน

๒๕๖. อรรถกถาอุปาทนทายกเถรอปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๖ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า อโหสิ จนุทโน นาม ได้แก่ชื่อว่า จันทนะ ก็ด้วย
อำนาจนามบัญญัติ. บทว่า สมพุทธสุตตโร ความว่า ในกาลก่อน
เราเป็นบุตรของพระปัจเจกสัมพุทธเจ้า เกิดแต่อกของท่าน. บทว่า เอโก-
ปาโท มยา ทินโน ความว่า เราได้ถวายรองเท้าคู่หนึ่ง. บทว่า
โพธิ สมุปชช เม ตูว ความว่า ด้วยการที่เราได้ถวายรองเท้าคู่หนึ่ง
นั้น ขอท่านจงให้เราได้บรรลุสำเร็จพระสาวกโพธิญาณเถิด.

จบอรรถกถาอุปาทนทายกเถรอปทาน

มัชฌิมาปัชฌายะที่ ๗ (๒๕๗)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้ต่าง ๆ

[๒๕๘] เราทำพุ่มดอกไม้แล้ว เดินไปในถนน ได้เห็น

พระพุทธเจ้าผู้เลิศกว่าสมณะทั้งหลาย แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์

เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส และมีปีติอย่างยิ่ง จึง

ประคองดอกไม้ด้วยมือทั้งสอง บูชาแด่พระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๘๒ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
บูชาด้วยดอกไม้.

ในกัปที่ ๗๓ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิองค์
หนึ่ง เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีพระนามว่า โชติยา มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิบัติมัทธา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระมัชฌิมาปัชฌายะได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบมัชฌิมาปัชฌายะที่ ๗

๒๕๗. อรรถกถามัชฌิมาชเรธาปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๗ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า มนุชริกั กริตฺวาน ความว่า เราถือพุ่มดอกไม้คือผอบ
ดอกไม้สด เดินไปตามถนนแล้วแล. บทว่า ภิกฺขุ สงฺฆปรกฺขตฺ ได้แก่
แวดล้อมด้วยหมู่แห่งภิกษุ. บทว่า สมณานคฺคํ เชื่อมความว่า เราได้
เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เลิศประเสริฐกว่าเหล่าภิกษุสมณะทั้งหลาย.
บทว่า พุทฺธสฺส อภิโรปยิ ความว่า ก็ครั้งเราได้เห็นแล้ว ได้เอามือ
ทั้งสองประคองยกดอกไม้โน้นขึ้นบูชาแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า
มุสสะ.

จบอรรถกถามัชฌิมาชเรธาปทาน

ปัญญาตายกเถรอปทานที่ ๘ (๒๕๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายใบไม้

[๒๖๐] เราเป็นผู้ทรง(นุ่งห่ม) ผ้าเปลือกไม้กรองอยู่ที่ภูเขาหิม-
วันต์ เป็นผู้มิขงไม้เค็มและใบไม้เป็นอาหาร และสำรวจ
ในศีลทั้งหลาย.

เมื่อถึงเวลาอาหารเช้า พระพุทธเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ
เสด็จมาหาเรา เราเลื่อมใส ได้ถวายอาหารนั้นแต่พระ-
พุทธเจ้าด้วยมือทั้งสองของตน.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายใบไม้ใดในกาลนั้น
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายใบไม้.

ในกัปที่ ๒๗ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช
พระนามว่า ยทัตติยะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระ
มาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปัญญาตายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้.

จบปัญญาตายกเถรอปทาน

๒๕๘. อรรถกถาปัญญาทวาราทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๘ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **อโณปญฺณภุจฺมุหิ** ความว่า เรานำเอาน้ำมันและใบไม้ เป็นต้นมาเพื่อเป็นอาหารเลี้ยงชีพ ต้มใบไม้ที่ปราศจากรสเค็มกินเป็นอาหาร. อธิบายว่า เรามีใบไม้รสไม่เค็มเป็นอาหารเลี้ยงชีพ. บทว่า **นินฺยเมสุ จ ตํวฺโต** ความว่า ตำรวมในสีล ๕ มีปาณาติปาตา เวรมณี เป็นต้นเป็นนิตย์ ที่ชาวโลกกำหนดคินยัมสำรวมกันแล้ว. บทว่า **ปาตฺราเส อญฺุปฺตฺเต** คือ เมื่อถึงเวลารับประทานอาหารตอนเช้า. บทว่า **สิทฺทฺตุโถ อฺุปลฺกฺฉิ ม** ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สิทฺธัตถะ** เสด็จมาหาใกล้เราแล้ว. บทว่า **ตาหิ พุทฺทสุส ปาทาสิ** ความว่า เราได้ถวายใบไม้ที่ไม่เค็มนั้นแก่พระพุทธรเจ้าพระองค์นั้นแล.

จบอรรถกถาปัญญาทวาราทาน

กฏิทายกเถราปทานที่ ๕ (๒๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายกุฏิ

[๒๖๑] ในกาลนั้น พระสัมพุทธเจ้าเสด็จเที่ยวไปสู่วป่า ประทับ
อยู่ที่โคนไม้ เราได้สร้างบรรณศาลาถวายแต่พระองค์ผู้ไม่
ทรงแพ้ใคร.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายกุฏิไปไม่ได้ ด้วยการ
ถวายกุฏินั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายกุฏิ.

ในกัปที่ ๓๘ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๑๖ ครั้ง
มหาชนขนานพระนามว่า สัพพัตตอภิวัสสี.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกฏิทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้.

จบกฏิทายกเถราปทาน

๒๕๕. อรรถถากกฏิทายกเถราปทาน

อปทานที่ ๕ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถถากกฏิทายกเถราปทาน

อัคคปุปผิยเถราปทานที่ ๑๐ (๒๖๐)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกคันทรง

[๒๖๒] เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า ติชี่ มีพระฉวีวรรณ
ดังทองคำ ประทับนั่งอยู่ในระหว่างภูเขา รุ่งเรืองด้วยพระ-
รัศมีดังกองเพลิง เราถือเอาดอกคันทรง เข้าไปเฝ้าพระองค์
ผู้อุดมกว่านระ มีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส บูชาแด่พระ-
พุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ไค ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๒๕ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ พระ-
นามว่า มิตตมาตกะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอัคคปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอัคคปุปผิยเถราปทาน

๒๖๐. อรรถกถาอัคคปุပ္พียเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑๐ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **ลิจินิ ลิจินิ ยถา** ความว่า เราได้พบเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ลิจิ** ผู้มีผิวพรรณดุจทองคำ รุ่งโรจน์สว่างไสวด้วยพระรัศมีพรรณรังสีที่แผ่ชานออกจากพระศรีระ ค่ย้ายกับกองไฟที่ลุกโพลง ฉะนั้น. บทว่า **อคุคฺช ปุပ္พมทาย** ความว่า เราได้ถือเอาดอกคันทรง ยกขึ้นบูชาแด่พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าพระนามว่า **ลิจิ** แล.

อรรถกถาอัคคปุပ္พียเถราปทาน

จบอรรถกถาโถมกวรรคที่ ๒๖

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โถมกเถราปทาน ๒. เอกาสนทายกเถราปทาน ๓. จิตกปุชกเถราปทาน ๔. จัมปคปุပ္พียเถราปทาน ๕. สัตตปาฏลียเถราปทาน ๖. อุปาหนทายกเถราปทาน ๗. มัญชรปุชกเถราปทาน ๘. ปัลณทายกเถราปทาน ๙. กุฎิทายกเถราปทาน ๑๐. อัคคปุပ္พียเถราปทาน.

และในวรรคนี้ นับคาถาได้ ๔๑ คาถาเท่านั้น.

จบโถมวรรคที่ ๑๖

ปทุมกเขปวรรคที่ ๒๗

อากาศกขิปปิยเถราปทานที่ ๑ (๒๖๑)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกบัว

[๒๖๑] เราได้เห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ มีพระฉวีวรรณดังทองคำ เสด็จดำเนินอยู่ในระหว่างตลาด จึงถือเอาดอกบัวงาม ๒ ดอกเข้าไปเฝ้าพระองค์ผู้ประเสริฐกว่านระเราวางดอกบัวดอกหนึ่งไว้แทบพระบาทของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด อีกดอกหนึ่ง เราหยิบโยนขึ้นไปในอากาศ.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายดอกไม้.

ในกัปที่ ๓๒ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิองค์หนึ่ง เป็นใหญ่ในแผ่นดิน พระนามว่า อันตลิกขกร มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอากาศกขิปปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบอรรถกถาอากาศกขิปปิยเถราปทาน

ปทุมกุเขปวรรคที่ ๒๗

๒๖๑. อรรถกถาอากาศุขิปยเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑ วรรคที่ ๒๗ ดังต่อไปนี้

บทว่า **ชลชकुเค ทูเว คยฺห** ความว่า ข้าพเจ้าได้ถือเอาดอกบัว
เป็นต้น ๒ ดอก ซึ่งเกิดในน้ำแล้ว ไปใกล้พระพุทธเจ้า วางบูชาที่แทบ
พระบาท ๑ ดอก, อธิบายว่า อีกดอกหนึ่งก็โยนขึ้นไปในอากาศ.

จบอรรถกถาอากาศุขิปยเถราปทาน

เตลมักขิเถราปทานที่ ๒ (๒๖๒)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยการทาน้ำมัน

[๒๖๔] เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ ผู้ประเสริฐกว่านระนิพพานแล้ว ในกาลนั้น เราเอาน้ำมันทาที่โพธิแห่งโพธิพฤกษ์.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ทาน้ำมันใดในกาลนั้น ด้วยการทาน้ำมันนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการทาน้ำมัน.

ในกัปที่ ๒๔ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์พระนามว่า สุรวี ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และอภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเตลมักขิเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบเตลมักขิเถราปทาน

๒๖๒. อรรถกถาเตลมักขิเถราปทาน

อปทานที่ ๒ มีเนื้อความปรากฏชัดแล้วทั้งหมดแล.

จบอรรถกถาเตลมักขิเถราปทาน

อัทธมจันตียเถรอปทานที่ ๓ (๒๖๓)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาโพธิพฤษ์

[๒๖๕] เราได้ถวายอัทธมจันตริไว้ที่ไม่โพธิพฤษ์อันอุดม แห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ติสสะ.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้บูชาไม้โพธิพฤษ์ด้วยอัทธ-
จันตริใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผล
แห่งการบูชาโพธิพฤษ์.

ในกัปที่ ๒๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอม-
กษัตริย์พระนามว่าเทวละ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ นี้
พละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอัทธมจันตียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอัทธมจันตียเถรอปทาน

๒๖๓. อรรถถาอัทธมจันตียเถรอปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๓ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า โพธิยา ปาทปุตุตเม ได้แก่ ไม้โพธิพฤษ์อันอุดม. บทว่า
อัทธมจันตริ มยา ทินัน ความว่า เราได้เอาดอกไม้เป็นจำนวนมากมาย

บูชา ด้วยวิธีการทำเป็นอัฐจันท์ที่ไม้โพธิพฤกษ์นั้น. บทว่า **ชรณฺรฺห-**
ปาทเป ความว่า ที่ชื่อว่า **ชรณฺ** เพราะรองรับไว้ซึ่ง ต้นไม้ ภูเขา และ
รัตนะเป็นต้นมากมาย. **ชรณฺ** คือ **ปฐพี**. ชื่อว่า **ชรณฺรฺหะ** เพราะงอก
ขึ้นตั้งมั่นบนแผ่นดิน. ชื่อว่า **ปาทปะ** เพราะคูดน้ำทางราก คือโคนต้น
แล้วจึงแผ่ส่งไปตามลำต้นและคาคบเป็นต้น, **ชรณฺรฺหะ** ศัพท์ กับ **ปาทปะ**
ศัพท์รวมกันเป็น **ชรณฺรฺหปาทปะ** อธิบายว่า เราได้เอาดอกไม้บูชาแล้ว
ที่ต้นโพธิพฤกษ์นั้นแล.

จบอรรถกถาอัฐจันท์ยเถราปทาน

ทีปทายกเถรอปทานที่ ๔ (๒๖๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายประทีป

[๒๖๖] ในกาลนั้น เราเป็นเทพบุตร ลงมาสู่แผ่นดิน มีใจ
เลื่อมใส ได้ถวายประทีป ๕ ดวงด้วยมือทั้งสองของตน.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายประทีปใด ในกาลนั้น
ด้วยการถวายประทีปนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง
การถวายประทีป.

ในกัปที่ ๕๕ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีนามว่าสมันตจักษุ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระทีปทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบทีปทายกเถรอปทาน

๒๖๔. อรรถกถาทีปทายกเถรอปทาน

อปทานที่ ๔ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

วิพาลิตายกเถราปทานที่ ๕ (๒๖๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมันมือเสือ

[๒๖๗] มีภูเขาชื่อว่าโรมสะ อยู่ในที่ไม่ไกลจากภูเขาหิมวันต์ พระสมณเจ้าผู้มีอินทรีย์อันอบรมแล้ว อยู่ที่เชิงเขานั้น เราได้ถือเอามันมือเสือไปถวายแด่พระสมณเจ้า พระสยัมภุมหา-
วีรเจ้าผู้ไม่แพ้อะไร ๆ ตรัสอนุโมทนา ว่าท่านมีใจผ่องใส ถวายมันมือเสือแก่เรา ผลจะบังเกิดแก่ท่านในภพที่ท่านเกิด.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายมันมือเสือใด ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายมันมือเสือ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระวิพาลิตายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบวิพาลิตายกเถราปทาน

๒๖๕. อรรถกถาวิพาลิตายกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า หิมวnutสุธาวิหุเร ได้แก่ โกล์หิมวันตบรรพต. บทว่า โรมโส นาม ปพฺพโต ความว่า ได้มีภูเขาชื่อว่า โรมสะ เพราะดาบ

ไปด้วยหญ้าแพรกเป็นต้นล้วน ๆ ไม่มีต้นไม้ เถาวัลย์ปกคลุม. บทว่า
ตมฺหิ ปพฺพตปาตมฺหิ ได้แก่ ที่เชิงเขาภูคนั้น. บทว่า สมฺโณ ภาวิตินุทฺริโย
ความว่า สมณะผู้มีบาปอันสงบระงับแล้ว ผู้เข้าไปสงบกิเลสได้แล้ว มี
อินทรีย์อันเจริญแล้ว คือรักษาอินทรีย์มีจักขุนทรีย์เป็นต้นได้เป็นอย่างดี.
อีกอย่างหนึ่ง อธิบายว่า สมณะผู้เจริญอินทรีย์แล้ว คือเจริญอินทรีย์มี
สัทธินทรีย์เป็นต้นได้เป็นอย่างดี. อธิบายว่า เราได้ถือเอามั่นมือเสื่อถวายเป็น
แต่พระสมณเจ้ารูปนั้นแล.

จบอรรถกถาวิพาลียเถราปทาน

มัจฉทายกเถราปทานที่ ๖ (๒๖๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเป็นปลา

[๒๖๘] ในกาลนั้น เราเป็นนกกอกอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำจันทกาคา เรา
ได้คาบปลาตัวใหญ่มาถวายแด่พระมุนี พระนามว่าสิทธัตถะ.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายเป็นปลาใดในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายเป็นปลา.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมัจฉทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบมัจฉทายกเถราปทาน

ขวหังสกเถราปทานที่ ๗ (๒๖๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเป็นขังค

[๒๖๕] ในกาลนั้น เราเป็นพรานป่าอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทกาคา
เราได้เห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ เสด็จไปในอากาศ
เราประนมมืออัญชลีแลดูพระมุนีอยู่ ได้ยั้งจิตของตนให้
เลื่อมใสแล้ว ถวายขังคพระผู้นำโลก.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายขังคพระนราสภใด

ด้วยการถวายบังคมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
ถวายบังคม.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระชวหังสกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบชวหังสกเถรอปทาน

สลุปุณฺณเถรอปทานที่ ๘ (๒๖๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกสน

[๒๓๐] ในกาลนั้น เราเป็นกนิทรอยู่ที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทภาคา
เราได้เห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ผู้รุ่งเรืองผ่องใส
ด้วยรัศมี เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส และมีปีติอย่างยิ่ง ถวาย
เอาดอกสนมาโปรยลงบูชาแต่พระวิปัสสีพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ไค ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ

อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสลปุปพิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสลปุปพิยเถรอปทาน

อุปกตทาสนียเถรอปทานที่ ๕ (๒๖๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายบังคม

[๒๓๑] มีสระที่สร้างอย่างดีอยู่ที่ท่ามกลางภูเขาหิมวันต์ เราเป็น ผีเสื้อน้ำ มีศีรษะอยู่เบื้องล่างน้ำกล้ว อยู่ในสระนั้น.

พระพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ผู้อนุเคราะห์ ประกอบ ด้วยพระกรุณาผู้นำของโลก พระองค์ประสงค์จะช่วยเหลือเรา จึงเสด็จมาในสำนักของเรา.

เราได้เห็นพระมหาวิรเจ้า ผู้ประเสริฐกว่าเทวดา เลิศกว่า นระ เสด็จเข้ามา จึงออกจากที่อยู่อาศัยแล้ว ได้ถวายบังคม แต่พระศาสดา.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายบังคมพระศาสดา ผู้ เป็นอุดมบุรุษใด ด้วยการถวายบังคมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายบังคม.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้า 700

ทราบว่ ท่านพระอุปกตทาสนียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉนี้แล.

จบอุปกตทาสนียเถรอปทาน

ตรณียเถรอปทานที่ ๑๐ (๒๗๐)

ว่าด้วยผลแห่งการข้ามส่ง

[๒๗๒] พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี มี
พระฉวีวรรณดั่งทองคำ ผู้นำโลก แวดล้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์
ประทับยืนอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำ เรือสำหรับจะข้ามในห้วงมรรณพ
นั้นไม่มี เราจึงออกจากแม่น้ำ ข้ามส่งพระศาสดาผู้เป็น
นายกของโลก.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปกนี้ เราข้ามส่งพระศาสดาผู้สูงสุดกว่า
นระใด ด้วยการข้ามส่งนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี้เป็นผล
แห่งการข้ามส่ง.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระตรณียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉนี้แล.

จบตรณียเถรอปทาน

๒๖๖. อรรถกถามัจฉทายกเถราปทาน

อปทานที่ ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐. มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาปฐมุขปวรรคที่ ๒๗

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อากาศุภยิปปิยเถราปทาน ๒. เศลมกขยิยเถราปทาน ๓. อัชฌ-
จันตยิยเถราปทาน ๔. ทิปทายกเถราปทาน ๕. วิพาลิตายกเถราปทาน
๖. มัจฉทายกเถราปทาน ๗. ชวหังสกเถราปทาน ๘. สลพบุปผียเถรา-
ปทาน ๙. อุปากตทาสนียเถราปทาน ๑๐. ตรณียเถราปทาน.

และในวรรคนี้นับคาถาได้ ๔๑ คาถา.

จบปฐมุขปวรรคที่ ๒๗

สุวัณณพิพโพहनวรรคที่ ๒๘

สุวัณณพิพโพहनียเถราปทานที่ ๑ (๒๗๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายหมอน

[๒๗๑] เรามีจิตเลื่อมใส ได้ถวายอาสนะหนึ่งอาสนะ และได้ถวายหมอนด้วยมือทั้งสองของตน เพื่อบรรลुประโยชน์อันสูงสุด.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใด ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักบุคคลเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายหมอน.

ในกัปที่ ๖๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์พระนามว่า อสมะ ทรงสมบูรณด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสุวัณณพิพโพहनียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสุวัณณพิพโพहनียเถราปทาน

สุวัณณพิพโพहनวรรคที่ ๒๘

๒๗๑. อรรถกถาสุวัณณพิพโพहनเถรปาทาน
อปทานที่ ๑ วรรคที่ ๒๘ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสุวัณณพิพโพहनเถรปาทาน

๑. บาลีว่า สุวัณณพิพโพหานิยเถรปาทาน.

ติลมงฺกุณฺณิเยรอปทานที่ ๒ (๒๗๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายงา

[๒๗๔] พระศาสดาอัคนายกของโลก ทรงทราบความดำริของเรา มีพระกายอันสำเร็จด้วยพระทัย เสด็จเข้ามาด้วยฤทธิ์ เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส ถวายบังคมพระศาสดาผู้อุดมบุรุษ ซึ่งเสด็จเข้ามา แล้วได้ถวายงากำมือหนึ่ง.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายงากำมือหนึ่ง.

ในกัปที่ ๑๖ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์ พระนามว่า คันธิยะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระติลมงฺกุณฺณิเยระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบติลมงฺกุณฺณิเยรอปทาน

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 705

๒๗๒. อรรถกถาติลุมภูจฺยเถรปาทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๒ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า มโนมยฺเณน กายเณน ความว่า มีพระกายอันเป็นไปตาม
อำนาจพระหทัย.

จบอรรถกถาติลุมภูจฺยเถรปาทาน

จังกุฎิกิยเถราปทานที่ ๓ (๒๗๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผอบดอกไม้

[๒๗๕] พระศาสดาพระนามว่า สิทธัตถะ ประทับอยู่ในระหว่าง
ภูเขาไกล้มมหาสมุทร เราเข้าไปเฝ้าแล้ว ทำบุญมีการกราบไหว้
เป็นต้น ได้ถวายผอบดอกไม้.

ครั้นเราถวายผอบดอกไม้แด่พระสยัมภู พระนามว่า สิทธ-
ัตถะ ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ผู้อนุเคราะห์แล้ว บันเทิง
อยู่ในสวรรค์ตลอดหนึ่งกัป.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผอบดอกไม้ใดในกาล
นั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
ผอบดอกไม้.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระจังกุฎิกิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบจังกุฎิกิยเถราปทาน

๒๗๓. อรรถกถาจังกุฎิกิยเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๓ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า มหาสมุทรํ นิสฺสาย ความว่า ประทับอยู่ระหว่างภูเขาซึ่ง
ตั้งอยู่ไกล้มมหาสมุทร, อธิบายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 707

เสด็จประทับอยู่ที่เพราะทรงพระประสงค์ความสงบวิเวก. บทว่า **ปจฺจุ-**
คฺนฺตุวานกาสหิ ความว่าเราได้ต้อนรับ เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์
นั้นแล้ว ก็ได้บำเพ็ญบุญมีการกราบไหว้เป็นต้น. บทว่า **จฺงฺโกฏฺถกมทาสหิ**
ความว่า เราได้ถวายบูชาด้วยผอบเต็มด้วยดอกไม้ แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่า สิทธัตถะ แล.

จบอรรถกถาอัง โกฎิกยเถราปทาน

อภักุชนททยกเถรปทนที่ ๔ (๒๗๔)

ว่ด้วยผลแห่งการถวดยยหยอศดต

[๒๗๖] เรได้ถวดยยหยอศดตแต่พระผู้มืพระภคเจ้าพระนอมว่ โภณทัณญะ ผู้ปรศจกรคระ ผู้ค่งที่ มืพระหฤทยไม่ร่ยจก ไม่ทรงมืธรรมเครื่องเน่นช้ มืปกคิเพ่งฉน เป็นไปล่วงโม่หะ ทั้งปวง ทรงแสวงหประโยชน์แกโลกทั้งมवल ผู้เป็นจอมลัศว์ ผู้ม่นคง.

ในกัปอันหประมณมได้แต่กัปนี้ เรได้ถวดยยหยอศดต ด้วยทนนั้น เรไม่รู้จักทุกคิเลย นีเป็นผลแห่งการถวดยยหยอศดต.

ในกัปที่ ๑๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตรีย์พระนอมว่ วิร้ปะ ทรงสมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คื ปฐัสมภท ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภัญญา ๖ เรได้ทำให้แจ้งชดแล้ว ค้สอนของพระพุทชเจ้า เรได้ทำเสร็จแล้ว ดั่งนี.

ทรบว่ ท่นพระอภักุชนททยกเถระได้กล่วคถนเหล่านี้ ด้วย ประการฉนี้แล.

จบอภักุชนททยกเถรปทน

๒๗๔. อัภิญจนทายกเถรอปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า อกกุสจจิตตสุสสาธ คือ มีพระเหตุที่ยไม่หยาบคาย, อต
ศัพทํ เป็นเพียงปทปุรณะ (คือให้ครบอักษรตามคณะนันทที่เท่านั้น).

จบอรรถกถาอัภิญจนทายกเถรอปทาน

เอกัญชลียเถรอปทานที่ ๕ (๒๗๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเครื่องลาด

[๒๗๗] เมื่อเรามอบถวายเครื่องลาดไปไม่แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งประทับอยู่ที่โคนต้นมะเดื่อ แล้วถวายโอกาสที่อยู่แด่พระสมณะผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวง.

เราประนมอัญชลีแล้วลาดเครื่องลาดดอกไม้ถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ติสสะ ผู้เป็นจอมสัตว์ เป็นนาละของโลก ผู้คงที่.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ทำเครื่องลาดไปไม่ได้ ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายเครื่องลาด.

ในกัปที่ ๑๔ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้เป็นจอมมนุษย์ พระนามว่า เอกอัญชลิกะ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกัญชลียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบเอกัญชลียเถรอปทาน

๒๗๕. อรรถกถาเอภัญชลิยเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า อุกุมฺพเร วสนฺตฺตฺส ความว่า แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่า ทิสสะ ซึ่งประทับอยู่ที่โคนต้นมะเดื่อ คือที่เงาของต้นไม้อัน
บทว่า นียเต ปญฺณฺสนฺนฺนเร ได้แก่ เมื่อเรามอบถวายเครื่องลาดใบไม้
แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ประทับนั่งบนอาสนะกิ่งไม้. บทว่า วุฑฺโฒกาโส
มยา ทินฺนุโน ความว่า เราได้มอบถวายโอกาสคือที่อยู่อันสงัด ได้แก่
มณฑปที่มีประตูเปิดปิดได้.

จบอรรถกถาเอภัญชลิยเถราปทาน

โปตททายกเถรอปทานที่ ๖ (๒๗๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผ้าเปลือกไม้

[๒๗๘] เราปรารถนาพระศาสดา พระธรรม และพระสงฆ์ ถวาย
ผ้าเปลือกไม้แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวง
เป็นทักษิณียบุคคลผู้เลิศ.

ในกัปที่ ๘๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผ้า
เปลือกไม้.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโปตททายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบโปตททายกเถรอปทาน

๒๗๖. อรรถกถาโปตททายกเถรอปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๖ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า โปตฺตทานํ มยา ทิณฺหํ ความว่า เราได้ทูลเปลือกไม้ทำ
ให้เป็นผ้าเปลือกไม้ คือ ทำผ้าสาฎกที่ไม่เสมอ ด้วยวิธีการทูลแล้ว คือ

พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 713
เอาด้ายที่เตรียมไว้มากรอ แล้วให้ทอเป็นผ้าสาฎกสำหรับปูนั่ง หรือ
สำหรับลาดพื้น ด้วยทานนั้น ก็เราได้ถวายผ้าเปลือกไม้ นั้นแต่พระรัตน-
ตรัยแล้วแล.

จบอรรถกถาไปตททายกเถราปทาน

จิตกပ္พชกเถราปทานที่ ๗ (๒๗๗)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาจิตกาธาร

[๒๗๕] เราเที่ยวไปตามกระแสน้ำ ไกลฝั่งแม่น้ำจันทภาคา เรา

เก็บดอกย่างทราย ๗ ดอก มาบูชาจิตกาธาร.

ในกัณฑ์ ๕๔ แต่กัณฑ์ เราได้บูชาจิตกาธารใด ด้วยการ
บูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาจิตกาธาร.

ในกัณฑ์ ๖๗ แต่กัณฑ์ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ พระนาม
ว่า ปฏิชัคคะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระจิตกပ္พชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบจิตกပ္พชกเถราปทาน

๒๗๗. อรรถกถาจิตกပ္พชกเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๗ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า จนุทภาคานที ตีเร เป็นสัตตมิมิวิกัตติใช้ในอรรถแห่งปัญจมี-
วิกัตติ แปลว่า แต่ฝั่งแห่งแม่น้ำ ชื่อว่า จันทภาคา. บทว่า อนุโสตี

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 715

ความว่า เราเที่ยวไปตามกระแสน้ำ คือ ได้กระแสน้ำไหล. บทว่า **สตุต**
มาลวปุฒานิ จิตมาโรปยี อหิ ความว่า เราเก็บเอาดอกอย่างทราย ๘ ดอก
เอาทรายก่อนเป็นสลับแล้ว ทำการบูชาที่กองทรายอันวิจิตรนั้นแล้ว.

จบอรรถกถาจิตกปุชกเถราปทาน

อาลวทายกเถรอปทานที่ ๘ (๒๗๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเหง้ามัน

[๒๗๐] มีแม่น้ำใหญ่อันสวยงามนำดู อยู่ใกล้ภูเขาคิมวันต์ ที่ใกล้แม่น้ำนั้น เราได้เห็นพระอรหันต์ผู้ปราศจากราคะ มีรัศมีสุกใสหน้าทศนา.

เราเห็นท่านประกอบในความสงบระงับอย่างยิ่งแล้ว มีใจขึ้นบาน เลื่อมใส ได้ถวายเหง้ามันแก่ท่านด้วยมือทั้งสองของตน.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายเหง้ามันใด ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายเหง้ามัน.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอาลวทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบอาลวทายกเถรอปทาน

๒๗๘. อรรถกถาอาลวทายกเถรอปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๘ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า มหาสินธุ สุตตสนา ความว่า ได้มีแม่น้ำชื่อว่า มหาสินธุ สงดงามเป็นที่จับใจอย่างยิ่ง เพราะงดงามน่าดูน่าชม มีน้ำใส มีทรายขาวสะอาด. อธิบายว่า ณ ที่ใกล้แม่น้ำสินธุ นั้น เราได้เห็นพระอรหันต์

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 717

ผู้ปราศราคะ มีรัศมีสุกใส น่าใคร่ที่จะได้เห็นอีก มีรูปร่างงดงาม ท่านประกอบในความสงบระงับเป็นอย่างยิ่งแล้ว คือเป็นผู้พร้อมทุกอย่าง. บทว่า ทิสฺวาทํ วิมุหิตาสโย ความว่า มีใจชื่นบาน คือเกิดความอัศจรรย์ใจว่า มาถึงภูเขาหิมวันต์อันน่ากลัวถึงเพียงนี้ได้อย่างไร.

บทว่า อาลฺลวํ ตสฺส ปาธาตี ความว่า เรามีใจเลื่อมใสแล้ว ได้ถวายแหง้ามันด้วยความเอื้อเฟื้อ แต่พระอรหันต์นั้นแล้วแล.

จบอรรถกถาอาลฺลวาทายกเถราปทาน

ปฐมกัณฑ์ที่ ๕ (๒๗๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกบัวขาว

[๒๗๑] ในกาลนั้น พระสยัมภูผู้มีรัศมี มีพระนามว่า โรมสะ เรา
มีจิตผ่องใส ได้ถวายดอกบัวขาวแต่ท่าน.

ในกัณฑ์ ๕๔ แต่กัณฑ์ เราได้ถวายดอกบัวขาวในกาลนั้น
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
ดอกบัวขาว.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญะ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปฐมกัณฑ์ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปฐมกัณฑ์ที่ ๕

ตรณียกัณฑ์ที่ ๑๐ (๒๘๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายสะพาน

[๒๘๑] เรามีใจเลื่อมใส ได้ทำสะพานด้วยมือทั้งสองของตน
ไว้ที่ทางใหญ่อันไม่ราบเรียบ เพื่อต้องการให้ชาวโลกข้าม.

ในกัณฑ์ ๕๑ แต่กัณฑ์ เราได้ทำสะพานใด ด้วยกรรมนั้น
เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการให้สะพาน.

ในกัณฑ์ ๕๔ แต่กัณฑ์ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิองค์
หนึ่ง พระนามว่า สโมคตะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพระพลมาก.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 719

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระตรณียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล

จบตรณียเถรอปทาน

๒๘๐. อรรถกถาตรณียเถรอปทาน

อปทานที่ ๘, ๑๐. มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสุวัณณพิพโพहनวรรคที่ ๒๘

รวมอปทานในวรรคนี้ คือ

๑. สุวัณณพิพโพहनียเถรอปทาน ๒. ติลมฏฐียเถรอปทาน ๓.
จังกโกฏฐียเถรอปทาน ๔. อัภักขุชนทายกเถรอปทาน ๕. เอกัญชลีย-
เถรอปทาน ๖. โปตถทายกเถรอปทาน ๗. จิตกปุชกเถรอปทาน ๘.
อาลุมทายกเถรอปทาน ๙. ปุณฺทริกเถรอปทาน ๑๐. ตรณียเถรอปทาน.
บัณฑิตนับคาถาได้ ๔๒ คาถา.

จบสุวัณณพิพโพहनวรรคที่ ๒๘

จบภาณวารที่ ๑๑

ปณทายกวรรคที่ ๒๕

ปณทายกเถราปทานที่ ๑ (๒๘๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผัก

[๒๘๓] เรานั่งอยู่ในบรรณศาลา บริโภคโภชนะ คือ ผัก พระมหาฤาษีพระนามว่า สิทธัตถะ ผู้ส่องโลกให้สว่าง ทรงเหยียวยาลงโลกทั้งปวง เสด็จมาหาเราผู้เข้าไปอยู่ในบรรณศาลา เราได้ถวายผักแด่พระองค์ ซึ่งประทับนั่งบนเครื่องลาดใบไม้.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผักได้ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผัก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปณทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบปณทายกเถราปทาน

ปณทายกวรรคที่ ๒๕

๒๕๑. อรรถกถापณทายกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑ แห่งวรรคที่ ๒๕ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **ปณฺณโกชนโกชน** ความว่า เรานั่งอยู่ในบรรณศาลา เพื่อบริโภคน้ำนมและผักเป็นต้น. บทว่า **อุปวิภูฏญจ มํ สนฺตํ** ความว่า เราผู้เข้าไปอยู่ในบรรณศาลา. บทว่า **อุปาคจฺฉิ มหาอิสิ** ความว่า ที่ชื่อว่า **มหาอิสิ** เพราะแสวงหากองแห่งคุณอันยิ่งใหญ่มีศีลเป็นต้น, อธิบายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ติชฺชตถะ** ผู้ส่องโลกให้สว่างไสว เป็นประทีปของชาวโลก ได้เสด็จมาคือเสด็จมาใกล้เรา. บทว่า **นินฺนุสฺส ปณฺณสนฺนุเร** เชื่อมความว่า เราได้เข้าไปถวายผักซึ่งหนึ่งแล้ว เพื่อเลี้ยงกิน แต่พระองค์ผู้ประทับนั่งบนเครื่องลาดไปไม่แล้ว.

จบอรรถกถापณทายกเถราปทาน

ผลทายกเถรอปทานที่ ๒ (๒๘๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลไม้

[๒๘๔] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ ทรงสันโดษ
เสมอด้วยเขาสีเนรุ ทรงไว้เช่นกับชรณี เสด็จออกจากสมาธิ
แล้ว เข้ามาหาเราเพื่อภิกษา.

เรามีใจผ่องใส ได้ถวายผลสมอ มะขามป้อม มะม่วง
ชมพู สมอพิเภก กระจับปี่ กระจับปี่ มะตูม และผลมะปราง
ทั้งหมดนั้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ ผู้
แสวงคุณอันใหญ่หลวง ทรงอนุเคราะห์โลกทั้งปวง.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ได้ในกาลนั้น
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
ผลไม้.

ในกัปที่ ๕๖ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์
พระนามว่า เอกัชณะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระผลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบผลทายกเถรอปทาน

๒๘๒. อรรถกถาผลทายกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๒ ดังต่อไปนี้ :-

เชื่อมความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สิทธัตถะ** ทรงสันโดษ
เสมอด้วยภูเขาสีเนรุ ทรงมั่นคงเช่นกับขรรณิ. บทว่า **วุฏฺฐหิตฺวา สมาธิมฺหา**
ความว่า เสด็จออกจากนิโรธสมาบัติแล้ว คือเสด็จอยู่เป็นแผนกหนึ่ง.
บทว่า **ภิกฺขุขาย มมุปฺปฏิโต** ความว่า ใกล้เคียงเวลาภิกขาจารทรงพระดำริว่า
วันนี้ใครคนใดคนหนึ่ง ได้ถวายทานเล็ก ๆ น้อย ๆ แก่เรา ผลเป็นอันมาก
จะพึงมีแก่เขาผู้นั้น ดังนี้แล้ว จึงเสด็จเข้ามาหาเราผู้นั่งอยู่ คือเข้ามาใกล้
เรา. บทว่า **หริตฺกํ ๑ เป ๑ ฌารุสฺสผลานิ จ** ความว่า เรามีใจ
เลื่อมใส ได้ถวายผลไม้นั้นทั้งหมด แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
สิทธัตถะ ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ผู้ทรงอนุเคราะห์ชาวโลกทั้งปวง
พระองค์นั้น ด้วยประการฉะนี้แล.

จบอรรถกถาผลทายกเถราปทาน

ปัจจุคณินิยเถรอปทานที่ ๓ (๒๘๓)

ว่าด้วยผลแห่งการต้อนรับ

[๒๘๕] เรามีใจผ่องใส ได้ทำการต้อนรับพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าสิทธัตถะ ผู้ประเสริฐกว่านระ ส่องโลกให้สว่างไสว ทรงเหยียวยาสัตว์โลกทั้งปวง เสด็จเที่ยวอยู่ในป่าดงราชสีห์ งามอาจดั่งม้าอาชาไนย สวยงามดั่งต้นรกฟ้า ซึ่งกำลังเสด็จมา.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ต้อนรับพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ประเสริฐกว่านระ ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเสย นี่เป็น ผลแห่งการต้อนรับ.

ในกัปที่ ๒๗ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์หนึ่ง เป็นจอมแห่งชน มีนามว่า ปริวาระ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปัจจุคณินิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย ประการฉะนี้แล.

จบปัจจุคณินิยเถรอปทาน

๒๘๓. อรรถกถาปัจจุคคมนิยเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๓ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า สีนฺหิ ยถา วนจรี เชื่อมความว่า ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่า สิทธัตถะ ผู้เสด็จเที่ยวไปอยู่ ดุจราชสีห์เที่ยวไปในป่า
ฉะนั้น. บทว่า นิสภานานิยฺม ยถา ความว่า โคที่ประเสริฐที่สุดมี ๔
คือ วสภะ นิสภะ วิสภะ อาสภะ บรรดาโคที่ประเสริฐที่สุดทั้ง ๔ เหล่า
นั้น ที่ชื่อว่า วสภะ คือ ประเสริฐที่สุดของโคร้อยตัว. ที่ชื่อว่า นิสภะ
คือ ประเสริฐที่สุดของโคพันตัว. ที่ชื่อว่า วิสภะ คือ ประเสริฐที่สุด
ของโคแสนตัว. ที่ชื่อว่า อาสภะ คือ ประเสริฐที่สุดของโคแสนโกฏิตัว.
อธิบายว่า แต่ในที่นี้ อาสภะ ท่านเรียกว่า นิสภะ ได้แก่ม้าอาชาไนย
ซึ่งคล้ายกับโคอุสุภราชที่ไม่กลัว ไม่หวั่นไหวฉะนั้น. บทว่า กกุञ्ช
วิลสนฺตํ ว ความว่า เรามีใจเลื่อมใสเพราะสัมปยุตด้วยศรัทธา พอได้
พบเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ ผู้่องอาจผู้สูงสุดกว่า
นรชนทั้งหลาย งดงามปานประหนึ่งต้นรกฟ้า ที่สมบูรณ์ด้วยดอกและ
ใบอ่อนฉะนั้น กำลังเสด็จมาจึงได้กระทำการต้อนรับ.

จบอรรถกถาปัจจุคคมนิยเถราปทาน

เอกปุပ္ผิยเถราปทานที่ ๔ (๒๘๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกไม้

[๒๘๖] ในกาลนั้น เราเป็นปิตาจออยู่ที่ประตูเมืองด้านทิศทักษิณ เราได้เห็นพระพุทธเจ้า ผู้ปราศจากฐลี มีรัศมีสุกใสตั้งพระจันทร์.

เราได้ถวายดอกไม้ดอกหนึ่ง แต่พระพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ผู้เลิศกว่านระ ทรงแสวงหาประโยชน์ให้แก่โลกทั้งปวง เป็นจอมสัตว์ ผู้คงที่.

ในกัปที่ ๑๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายดอกไม้ใด ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกปุပ္ผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ ฉะนี้แล.

จบเอกปุပ္ผิยเถราปทาน

๒๘๔. อรรถกถาเอกปุပ္ผิยเถราปทาน

ตั้งแต่อปทานที่ ๔ เป็นต้นไป จนถึงอปทานที่ ๑๐ เป็นสุดท้าย มีเนื้อความง่ายพอจะรู้ได้ทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาปัญญาทนายกวรรคที่ ๒๕

มฆวูปัผิยเถราปทานที่ ๕ (๒๘๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกดีหมี

[๒๘๕] พระสัณฺฑกผู้ไม่แพ้อะไร ๆ ทรงมีอินทรีย์ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว เข้าสมาธิอยู่ในที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำนัมมทานที.

ในกาลนั้น เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้ไม่แพ้อะไร ๆ แล้ว เกิดเลื่อมใสโสมนัส ได้บูชาองค์พระสัณฺฑกด้วยดอกดีหมี.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมฆวูปัผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบมฆวูปัผิยเถราปทาน

อุปัฏฐายิกเถราปทานที่ ๖ (๒๘๖)

ว่าด้วยการบูชาด้วยการถวายคนอุปัฏฐาก

[๒๘๖] เราได้เห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ ผู้ควรรับเครื่องบูชา เป็นจอมสัตว์ เป็นมหานาคเชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระ เสด็จดำเนินอยู่ที่ถนน.

เราได้ถวายคนอุปัฏฐากแก่พระองค์ ผู้ทรงแสวงหาประโยชน์เกื้อกูลแก่โลกทั้งปวง ทรงแสวงหาคุณอันใหญ่หลวง ซึ่งเราให้คนไปทูลเชิญเสด็จมา.

พระมหารุณีสัมพุทธเจ้าทรงรับแล้วมอบ (คืน) ให้เสด็จลุกขึ้นจากอาสนะนั้นแล้ว เสด็จกลับมุ่งตรงไปทางทิศประจิม.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายคนอุปัฏฐากในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายคนอุปัฏฐาก.

ในกัปที่ ๕๖ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า พลเสนะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุปัฏฐายิกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้.

จบอุปัฏฐายิกเถรอปทาน

อปทานิยเถราปทานที่ ๗ (๒๘๗)

ว่าด้วยผลแห่งการสรรเสริญ

[๒๘๕] เรามีสใจเลื่อมใส ได้สรรเสริญบุพพจรรยาของพระสุคต
เจ้าทั้งหลาย ผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวง และได้ถวายบังคม
พระบาทด้วยเศียรเกล้า และด้วยมือทั้งสองของตน.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้สรรเสริญบุพพจรรยาของ
พระสุคต ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
สรรเสริญ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอปทานิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอปทานิยเถราปทาน

สัตตาทปัพพชิตเถราปทานที่ ๘ (๒๘๘)

ว่าด้วยผลแห่งการบวช

[๒๕๐] พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี
อันมหาชนสักการะนับถือ ในกาลก่อนเราถึงความวิบัติ แยก
จากญาติ ด้วยความใคร่ในสัตตศาสนา เราจึงเข้าบวชใน
ศาสนาเพื่อระงับความวิบัติ ยินดีอยู่ในการบวช ๗ วัน.

กัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บวชในกาลนั้น ด้วยการ
บวชนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบวช.

ในกัปที่ ๖๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗ ครั้ง
ปรากฏพระนามว่า สุเนกขัมมะ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสัตตดาหปัพพชิตเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสัตตดาหปัพพชิตเถระอปทาน

พุทธปฏิฐายิกเถระอปทานที่ ๕ (๒๘๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบำรุง

[๒๕๑] ในกาลนั้น ชื่อของเราว่า เวธัมภินี (และ) เป็นชื่อบิดา

ของเรา (ด้วย) บิดาจับมือของเราพาไปมอบถวายพระมหามุนี

พระพุทธเจ้าทั้งหลายผู้เป็นอัครนายกของโลกเหล่านี้ ทรง
มุ่งหมายเอาเรา เรามีจิตเลื่อมใส ได้บำรุงพระพุทธเจ้าเหล่านี้
นั้นโดยเคารพด้วยมือของตน.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บำรุงพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
การบำรุง.

ในกัณฑ์ ๒๓ แต่กัณฑ์นี้ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอม
กษัตริย์ ๔ ครั้ง ทรงพระนามว่า สมณุปัฏฐาก มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระพุทธรูปปฏิฐายิกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบพุทธรูปปฏิฐายิกเถรอปทาน

บุพพังคมนิยเถรอปทานที่ ๑๐ (๒๕๐)

ว่าด้วยผลแห่งการสำรวม

[๒๕๒] พวกเรา ๘๔,๐๐๐ คน ไม่มีความกังวลจึงออกบวช เพื่อ
บรรลุประโยชน์อันสูงสุด เราเป็นหัวหน้าของพวกเรานั้น
ศิษย์เหล่านั้นยังมีราคะและโมหะ แต่จิตผ่องใสไม่ขุ่นมัว มี
จิตเลื่อมใสบำรุงเราโดยเคารพด้วยมือทั้งสองของตน ๆ.

พระสยัมภูผู้พิจารณาพทั้งหลายกายโทษแล้ว ทำกิจที่ควร
ทำเสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะ ไม่แพ้อะไร ๆ แผ่เมตตาจิตไป
พวกเรารบุงพระสัมพุทธเจ้าเหล่านั้น เป็นผู้มั่งคั่งทำกาลกิริยา
แล้ว ได้ไปสู่ความเป็นเทวดา.

ในกัณฑ์ ๕๔ แต่กัณฑ์ เราได้รักษาศีลใด ด้วยการรักษาศีล
นั้น เราไม่รู้จักทุกขัตติเลย นี้เป็นผลแห่งการสำรวม.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปุปพังคมนิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปุปพังคมนิยเถรอปทาน
รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปิณฑทายกเถรอปทาน ๒. ผลทายกเถรอปทาน ๓. ปัจจुकค-
นิยเถรอปทาน ๔. เอกบุศิยเถรอปทาน ๕. มฆวูปุศิยเถรอปทาน
๖. อุปีฎฐายิกเถรอปทาน ๗. อปทานิยเถรอปทาน ๘. สัตตาทหปีพ-
ชิตเถรอปทาน ๙. พุทธูปีฎฐายิกเถรอปทาน ๑๐. ปุปพังคมนิยเถรอปทาน
และท่านได้กล่าวคาถาไว้ ๓๘ คาถา.

จบปิณฑทายกวรรคที่ ๒๕

จิตกပ္พกวรรคที่ ๓๐

จิตกပ္พกเถราปทานที่ ๑ (๒๕๑)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้ต่าง ๆ

[๒๕๑] ในกาลนั้น เราเป็นพราหมณ์ มีนามชื่อว่า อชิตะ
เราประสงค์จะทำการบูชา จึงรวบรวมดอกไม้ต่าง ๆ ไว้.

เราได้เห็นจิตกาธารของพระพุทธเจ้า พระนามว่า สิขี ผู้
เป็นเผ่าพันธุ์ของโลกอันรุ่งเรืองอยู่ จึงนำเอาดอกไม้เหล่านั้นมา
บูชาที่จิตกาธาร.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาด้วยดอกไม้ใด ด้วยการ
บูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชา.

ในกัปที่ ๒๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมมนุษย์
๗ ครั้ง ทรงพระนามว่า สุปัสซลิตะ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระจิตกပ္พกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบจิตกပ္พกเถราปทาน

จิตกပ္พกวรรคที่ ๓๐

๒๕๑. อรรถกถาจิตกပ္พกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑ วรรคที่ ๓๐ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า อาหุตี ยิฏฐกาโมหิ ความว่า เรามีความประสงค์จะทำการบูชาสักการะ. บทว่า นานาปบุผิ สมานยิ ความว่า เราได้นำเอาดอกไม้ เช่นดอกจำปาและดอกช้าน้ำเป็นต้นต่าง ๆ หลายชนิดมารวมไว้เป็นอย่างดี คือทำเป็นกอง.

บทว่า ลิจิโน โลกพนฺธุโน ความว่า เราได้เห็นจิตกาธารอันมีกองพินรุ้งเรืองลูกโปลง ของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า ลิจิ ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ คือเป็นญาติของชาวโลกทั้ง ๓ ทั้งหมดแล้วจึงได้นำเอาดอกไม้ นั้นมาทำการบูชาที่จิตกาธารแล.

จบอรรถกถาจิตกပ္พกเถราปทาน

บุปผวารกเถราปทานที่ ๒ (๒๕๒)

ว่าด้วยผลแห่งการยกดอกไม้ขึ้นบูชา

[๒๕๔] เราเป็นผู้มุ่งเปลือกไม้กรอง ห่มหนังสัตว์เจวียงป่า
ข้างซ้าย ยังอภิญญา ๕ ให้บังเกิดแล้ว เป็นผู้ดูบลำพระจันทร์
ได้.

เราได้เห็นพระศาสดา พระนามว่า วิปัสสี ผู้ส่องโลก
ให้สว่างไสว ซึ่งเสด็จมาถึงสำนักเรา เราจึงยกดอกแคะฝอย
ขึ้นบูชาแต่พระองค์.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ยกดอกไม้ขึ้นบูชา ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการยกดอกไม้
ขึ้นบูชา.

ในกัปที่ ๘๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง เป็นใหญ่ในแผ่นดิน พระนามว่า สมันตธรรมะ มีพละ
มาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระบุปผวารกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบบุปผวารกเถราปทาน

๒๕๒. อรรถถาบุปผธารกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๒ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **อชินุตตรวาสโน** ความว่า นุ่งห่มหนังเสือเหลืองและหนัง
มีคะเฉวียงบ่าข้างซ้าย. บทว่า **อภิณฺญา ปญฺจ นิพฺพตฺตา** ความว่า
ทำอภิณฺญา ๕ คือ ญาณ ๕ มีอิทธิวิธญาณเป็นต้น ให้บังเกิดขึ้น คือให้สำเร็จ
ขึ้นแล้ว. บทว่า **จนฺทสฺส ปริมชฺชโก** ความว่า เราได้เป็นผู้ถูบล้าง
ถูกต้องมณฑลพระจันทร์ได้โดยรอบ. บทว่า **วิปฺสฺสึ โลภปฺหุโขตฺถ** ความว่า
เราได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า **วิปฺสฺสึ** ผู้เช่นกับประทีปส่อง
สว่างไสวไปในโลกทั้ง ๓ จนทั่วถึง ได้เสด็จมาใกล้เรา คือได้เสด็จมาถึง
เป็นพิเศษ. บทว่า **ปาริฉฺจตฺตกปฺปฺผานิ** ความว่า เราได้นำเอาดอก
ปาริฉิตตะมาจากเทวโลกแล้วยกขึ้นบูชาโดยอาการคุณันฺตร เบื้องบนของ
พระศาสดา พระนามว่า **วิปฺสฺสึ**.

จบบุปผธารกเถราปทาน

ฉัตตทายกเถราปทานที่ ๓ (๒๕๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายฉัตร

[๒๕๕] ในกาลนั้น บุตรของเราบวชแล้ว นุ่งห่มผ้ากาสาเย
แล้ว ท่านนั้นบรรลุถึงความเป็นพระพุทฺธะ อันโลกบวชา
นิพพานแล้ว.

เราค้นหาบุตรของตน ไปตามเบื้องหลังอาราม ได้ไปถึง
จิตกาธารแห่งนครของเราผู้ดับแล้ว เป็นผู้มึนใหญ่ เรา
ประนมกรอัญชลี ไหว้จิตกาธารที่ป่าช้านั้น และยกฉัตร
ขาวขึ้นตั้งประดิษฐานไว้ (บูชา) ในกาลนั้น.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ยกฉัตรขึ้น (บูชา) ไต่ ด้วย
การบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายฉัตร.

ในกัปที่ ๒๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗ ครั้ง
เป็นจอมแห่งชน มีพระนามว่า มหารหะ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทฺธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระฉัตตทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบฉัตตทายกเถราปทาน

๒๕๓. อรรถกถาฉัตตทายกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๓ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า ปุตุโต มม ปพฺพชโร ความว่า บุตรของเราบวชแล้ว ด้วยความศรัทธา. บทว่า กาสายวสโน ตทา ความว่า ในเวลาที่ได้อบวชแล้วนั้น ก็นั่งห่มด้วยผ้ากาสาเย, คือมิได้บวชเป็นบรรพชิตนอกศาสนา. บทว่า โส จ พุทฺธตฺตํ สมฺปตุโต ความว่า บุตรของเรานั้น ได้บรรลุความเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ในพระพุทธเจ้าทั้ง ๔ พระองค์ด้วยดี คือบรรลุพระอรหันต์. บทว่า นิพฺพุโต โลกปุชโร ความว่า ประณีตแล้วด้วยขันธประณีต มีสักการะอันชาวโลกทั้งหมดกระทำการบูชาแล้ว. บทว่า วิจินฺนุโต สกํ ปุตุตํ ความว่า เราได้ถามถึงที่บุตรนั้นไปแล้ว จึงได้ค้นหาบุตรของตน ติดตามไปข้างหลัง คือเป็นผู้ติดตามไป. บทว่า นิพฺพุตฺตสฺส มหฺนุตฺตสฺส ความว่า เราได้ไปถึงที่จิตกาธาร ในที่ประชุมเพลิงแห่งบุตรของเรานั้นผู้เป็นพระอรหันต์ยิ่งใหญ่ เพราะประกอบด้วยคุณมีศีลขันธเป็นต้นอันยิ่งใหญ่. บทว่า ปคฺคยฺห อญฺชลิ ตฺตถ ความว่า เราได้ประคองอัญชลี คือประขมนิ้วมือทั้ง ๑๐ ไว้เหนือศีรษะ ตรงที่จิตกาธารนั้นแล้วไว้หวนอบน้อมกองไฟแล้ว. บทว่า เสตฺถจฺจ ตฺตถ ปคฺคยฺห ความว่า มิใช่แต่เราจะได้ไหว้อย่างเดียวเท่านั้น ยังได้ประคองนัทรอันสะอาดยกขึ้นตั้งประดิษฐานไว้อีกด้วย.

จบอรรถกถาฉัตตทายกเถราปทาน

สัททสัณญกเถราปทานที่ ๔ (๒๕๔)

ว่าด้วยผลแห่งการได้สัททสัณญา

[๒๕๖] เมื่อพระอาทิตย์ยังไม่ขึ้น ความเลื่อมใสของเรามีอย่าง
ไพบุลย์ ความปรากฏแห่งพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ผู้แสวง
หาคุณใหญ่ ได้มีในโลก.

เราได้ฟังเสียงในความปรากฏนั้น แต่ไม่ได้เห็นพระ-
ชินเจ้า เมื่อเราจะทำกาลกิริยา ได้ระลึกถึงความจำหมายใน
พระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้สัณญาใด ในกาลนั้น ด้วย
สัณญานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสัททสัณญกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสัททสัณญกเถราปทาน

๒๕๔. อรรถกถาสัทธัญญกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๔ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **อนุคฺคตมฺหิ อาทิจฺเจ** ความว่า เมื่อพระอาทิตย์ยังไม่ขึ้น คือเมื่อกาลปัจจุสมัยยังไม่ปรากฏ. บทว่า **ปสฺวโท วิบุโธ อหุ** ความว่า ความเลื่อมใสแห่งใจของเราผู้ถูกรอคักยเบียดเบียน ได้มีอย่างไพบุลย์มากมายด้วยการระลึกถึงแต่พระพุทธเจ้า. เชื่อมความว่า ความปรากฏแห่งพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ผู้แสวงหาคุณใหญ่ ได้มีแล้วในโลก. บทว่า **โฆสมสฺสโสสํหิ ตตฺถ** ความว่า เมื่อความปรากฏนั้นกำลังเป็นไปอยู่ เราได้ยินเสียงกึกก้องว่า เราเป็นไข้. พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นแล้ว. บทว่า **น จ ปสฺสามิ ตํ ชินํ** ความว่า เราไม่เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงชนะมารทั้ง ๕ พระองค์นั้น คือเพราะเราเป็นไข้นัก จึงไม่สามารถจะไปเห็นได้. บทว่า **มรณญจ อนุปฺตฺโต** ความว่า ถึงเวลาใกล้จะตาย คือเป็นผู้จวนจะตาย. บทว่า **พฺพุทฺธสฺสยฺมมฺหุสฺสรี** ความว่า เราได้ระลึกถึงพระนามว่า พระพุทธเจ้า คือได้ตั้งใจระลึกถึงพระพุทธเจ้าเป็นอารมณ์.

จบอรรถกถาสัทธัญญกเถราปทาน

โคสิสติกเขปกเถราปทานที่ ๕ (๒๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการลาดไม้จันทน์ขาว

[๒๕๗] เราออกจากประตูพระอารามแล้ว ได้ลาด (ทอด) ไม้จันทน์ขาวไว้ (เพื่อให้สงฆ์เดิน) เราได้เสวยกรรมของตนนี้เป็นผลแห่งบุรพกรรม.

ม้าสินธพอาชาไนย มีกำลังวิ่งเร็วดังลม เป็นพาหนะเร็ว เราได้เสวยผลนั้นทั้งหมด นี่เป็นผลแห่งการลาดไม้จันทน์ขาว โอ กุศลสมถารน้อย (กลับ) ให้ผลมากมาย เราทำดีในเขตดี ผลอื่นไม่ได้เสียวแห่งกุศลสมถารที่เราทำในสงฆ์.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ลาดไม้จันทน์ขาว ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกขัตติเลย นี่เป็นผลแห่งการลาดไม้จันทน์ขาว.

ในกัปที่ ๗๕ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิองค์หนึ่ง มีพระนามว่า สุปติภูริทัตตะ มีเดชมมาก มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระโคสิสติกเขปกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบโคสิสติกเขปกเถราปทาน

๒๕๕. อรรถกถาโคสิสติกเขปกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า อารามทวารานิกขมม ความว่า ที่หนทางประตูออก
ของพระสงฆ์ จากประตูพระอาราม. บทว่า โคลีสัตถ์ สนฺตมฺมยา
ความว่า ที่หนทางประตูออกนั้น เราได้ลาดไม้จันทร์ขาวไว้เพื่อสำหรับ
เหยียบเดิน ด้วยมีเจตนาว่า คู่พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า และคู่
เท้าของภิกษุสงฆ์ อย่าได้เหยียบลงไปโคลนเลย. บทว่า อนุโภมิ สกฺ
กมฺม ความว่า ด้วยกำลังแห่งกรรมคือการลาดไม้จันทร์ขาวของตน เรา
จึงได้เสวยผล มีม้าอาชาไนย ที่เร็วไวจูงสายลม มีม้าสินธพซึ่งเป็น
พาหนะที่เร็วพลันเป็นต้น. บทว่า อโห การํ ปรมการํ ความว่า กิจ
แม้เล็กน้อยที่เรากระทำไว้ด้วยดีในพระสงฆ์ซึ่งเป็นเขตที่ดี เพราะทานที่มี
ผลมากมาย จึงให้ผลอันยิ่งคือสูงสุด จัดเป็นความอัศจรรย์จริง. ท่าน
กล่าวคำอธิบายไว้ว่า เราได้กระทำกรรมคือการลาดไม้จันทร์ขาวไว้ในเขต
แห่งพระสงฆ์ผู้มีกายสมาจารและวจีสมาจารอันบริสุทธิ์ ปราศจากโทษมี
ราคะและโทสะเป็นต้น การกระทำเช่นนี้ ย่อมให้ผลมากมาย เปรียบเหมือน
ตั้งข้าวสาลีที่บุคคลหว่านลงในนาทั้งหลาย ที่ปราศจากโทษมีหญ้าเป็นต้น
ย่อมให้ผลมากมายฉะนั้นแล. บทว่า นอญฺญํ กลมกฺขมฺติ เชื่อมความว่า
กรรมอื่นที่ทำในศาสนาอื่นภายนอก มีผลไม่ถึงเสียที่ ๑๖ ส่วนที่ ๑๖
แห่งการบูชาสักการะที่บุคคลทำแล้วในพระสงฆ์เลย.

จบอรรถกถาโคสิสติกเขปกเถราปทาน

ปทปุชกเถราปทานที่ ๖ (๒๕๖)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาพระบาท

[๒๕๘] ในกาลนั้น เราเป็นกนินรอยู่ที่ภูเขาคิมวันต์ เราได้เห็น
พระพุทธเจ้าผู้ปราศจากธุลี มีรัศมีผุดผ่องดังพระจันทร์.

เวลานั้น เราได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ผู้
นำโลก แล้วได้เอา (น้ำ) แก่นจันทน์และกฤษณารดลงที่
พระบาท.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระบาทได้ ด้วยการ
บูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาพระบาท.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปทปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปทปุชกเถราปทาน

เทศกิตติกเถราปทานที่ ๗ (๒๕๗)

ว่าด้วยผลแห่งการสรรเสริญ

[๒๕๕] ในกาลนั้น เราเป็นพราหมณ์มีนามว่า อุปศาลหกะ เรา
เข้าไปยังป่าชัฏ ได้เห็นพระพุทธเจ้า ผู้เป็นนาถะของโลก
ประเสริฐกว่านระ ผู้ควรรับเครื่องบูชาของโลก.

แล้วได้ถวายบังคมแทบพระบาท พระพุทธเจ้าทรงทราบ
ว่า เรามีจิตเลื่อมใสแล้ว ทรงหายไป เราออกจากป่าแล้ว
ระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด เราสรรเสริญประเทศนั้น
แล้ว บันเทิงอยู่ในสวรรค์ตลอดกัป.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้สรรเสริญประเทศใด ด้วย
การสรรเสริญนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
สรรเสริญ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเทศกิตติกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบเทศกิตติกเถราปทาน

สรณคมนิยเถราปทานที่ ๘ (๒๕๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถึงสรณะ

[๓๐๐] ในกาลนั้น เราเป็นพรานอยู่ใกล้ภูเขาคิมวันต์ เราได้เห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี เชนฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระ.

ได้เข้าเฝ้าพระสัมพุทธเจ้าแล้ว ทำหน้าที่ไวยาวัจกร ได้เข้าถึงพระองค์ผู้เป็นจอมสัตว์ ผู้คงที่ เป็นสรณะ.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถึงสรณะใด ด้วยการถึงสรณะนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถึงสรณะ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสรณคมนิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสรณคมนิยเถราปทาน

อัมพปิลนทีเถราปทานที่ ๕ (๒๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลมะม่วง

[๓๐๑] เมื่อครั้งเราเป็นทานพ (อสูร) มีนามชื่อว่า โรมสะ เราได้ถวายผลมะม่วงแด่พระพุทธเจ้า พระนามว่า วิปัสสี ผู้แสวงหาคุณใหญ่.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลมะม่วงใต้อาสน์
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผล
มะม่วง.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอัมพปิตยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอัมพปิตยเถรอปทาน

อนุสังสาวกเถรอปทานที่ ๑๐ (๓๐๐)

ว่าด้วยผลแห่งการประกาศคุณวิเศษ

[๓๐๒] เราได้เห็นพระชินเจ้า พระนามว่า วิปัสสี กำลังเสด็จ
เที่ยววิณฑบาต จึงได้ถวายภิกษาทัพพีหนึ่งแก่พระองค์ผู้เป็น
จอมสัตว์ ผู้คงที่.

ในกาลนั้น เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้ถวายบังคม (และ)
ได้ประกาศพระพุทธเจ้าให้มหาชนทราบ เพื่อบรรลุประโยชน์
อันสูงสุด.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ประกาศให้มหาชนทราบ
ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการประกาศ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อธิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอนุสังสาวกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอนุสังสาวกเถรอปทาน

๓๐๐. อรรถกถาอนุสังสาวกเถรอปทาน

อปทานที่ ๖, ๗, ๘, ๙, และ ๑๐ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาจิตกปุชกวรรคที่ ๓๐

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. จิตกปุชกเถรอปทาน ๒. ปุพฺผชารกเถรอปทาน ๓. นัตตทายก-
เถรอปทาน ๔. สัททสัจญญกเถรอปทาน ๕. โคสีสนิกเขปกเถรอปทาน
๖. ปทปุชกเถรอปทาน ๗. เทสกิตติกเถรอปทาน ๘. สรณคมนียเถรา-
ปทาน ๙. อัมพปิ่นทียเถรอปทาน ๑๐. อนุสังสาวกเถรอปทาน.

บัณฑิตคำนวณคาถาได้ ๔๗ คาถา.

จบจิตกปุชกวรรคที่ ๓๐

อนึ่ง รวบรวมวรรคได้ ๓๐ วรรค คือ

๑. กณิการุปปตยวรรค ๒. หัตถิวรรค ๓. อาลัมพนทายกวรรค
๔. อุทกาสนทายิวรรค ๕. ตูรทายิวรรค ๖. โถมกวรรค ๗. ปทุมก-
เขปวรรค ๘. วัณณพิพโพทวรรค ๙. ปิณณททายกวรรค ๑๐. จิตก-
ปุชกวรรค.

คาถาทั้งหมดมี ๔๕๑ คาถา บัณฑิตผู้แสดงอรรถ คำนวนบท
ทั้งหมดได้ ๕,๕๖๒ บท.

จบหมวดร้อยที่ ๓

ปฐมเทศนียวรรคที่ ๓๑

ปฐมเทศนียเถรอปทานที่ ๑ (๓๐๑)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยการโปรยเกสรดอกบัว

[๓๐๑] ในกาลก่อน เราเป็นช่างพลายมาตังคะ อยู่ในที่ใกล้
หมู่ฤษีปัจเจกพุทธเจ้า เรามีความเลื่อมใส ได้อาเกสรดอก
บัว โปรยลงบูชาแต่พระปัจเจกพุทธเจ้า ผู้แสวงหาคุณใหญ่.

เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระปัจเจกพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด
กำจัดราคะแล้ว ผู้คงที่เหล่านั้น บันเทิงอยู่ในสวรรค์ตลอดกับ.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้โปรยเกสรดอกบัวบูชา ใน
กาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปฐมเทศนียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปฐมเทศนียเถรอปทาน

ปฐมเกสริยวรรคที่ ๓๑

๓๐๑. อรรถกถापฐมเกสริยเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑ วรรคที่ ๓๑ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า อิสิส เหม อหํ ปุพฺเพ เชื่อมความว่า ในกาลก่อน คือใน
เวลาบำเพ็ญโพธิสมภาร เราได้เป็นช่างชนิดคร่ำย ในตระกูลช่างมาตั้งจะ
อยู่ใกล้ภูเขามิวันต์ ใกล้กับหมู่ถ้ำปัจเจกพุทธเจ้า ชื่อว่า วารณะ
เพราะห้ามมนุษย์เป็นต้นได้. อีกความหมายหนึ่ง ชื่อว่า วารณะ เพราะ
ร้อง คือบันลือโกญจนาทออกทางวาจาได้. บทว่า มหสิณํ ปสาเทน
ได้แก่ ด้วยความเลื่อมใสในพระปัจเจกพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่.
บทว่า ปจฺเจกชินเสฏฺฐเสฏฺฐ ฐุตราเคสุ ตาทิสฺส เชื่อมความว่า เราได้ไปรย
เกสรดอกบัว บูชาในพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย ผู้ไม่หวั่นไหวด้วย
โลกธรรมทั้งหลาย.

จบอรรถกถापฐมเกสริยเถราปทาน

สัพพคัมภีรอปทานที่ ๒ (๓๐๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายของหอมและดอกไม้

[๓๐๔] เราได้ถวายของหอมและดอกไม้แด่พระพุทธเจ้า พระนามว่า วิปัสสี ผู้แสวงหาคุณใหญ่ ได้ถวายผ้าโกสไลอย่างดี แก่พระองค์ผู้ชื่อตรง.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายของหอมใด ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายของหอม.

ในกัปที่ ๑๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ จอมกษัตริย์ พระนามว่า สุเวละ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสัพพคัมภีรเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสัพพคัมภีรอปทาน

ปรมัตถกถาปทานที่ ๓ (๓๐๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายข้าวอย่างดี

[๓๐๕] เราได้เห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ผู้โชติช่วงดั่ง
ดอกกรรณิการ มีรัศมีรุ่งเรืองดั่งอาทิตย์อุทัย เชนฐบุรุษของ
โลก ประเสริฐกว่านระ.

เราประนมกรอัญชลีแล้ว นำเสตัจมาสู่เรือนของตน ครั้น
นำเสตัจพระสัมพุทธเจ้ามาถึงแล้ว ได้ถวายข้าวอย่างดีเยี่ยม.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายข้าวอย่างดีเยี่ยม ในกาล
นั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
ถวายข้าวอย่างดีเยี่ยม.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปรมัตถกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปรมัตถกเถราปทาน

๓๐๓. อรรถกถาปรมัตถกเถราปทาน

อปทานที่ ๒, ๓ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาปรมัตถกเถราปทาน

ฉั่มมสังญูกเถราปทานที่ ๔ (๓๐๔)

ว่าด้วยผลแห่งการฟังธรรม

[๓๐๖] ได้มีการฉลองพระมหาโพธิ์แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า วิปัสสี พระสัมพุทธเจ้าเชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระ ปรากฏเหมือนว่าประทับอยู่ ณ โคนไม้โพธิ์.

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าแวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ทรงประกาศ (อริย) สัจจะ ๔ ทรงเปล่งอาสภิวาจา พระสัมพุทธเจ้าผู้มีกิเลสตัดหลังคาเปิดแล้ว ทรงแสดงโดยย่อ และทรงแสดงโดยพิสดารแล้ว ทรงยังมหาชนให้ดับร้อน.

เราได้ฟังธรรมของพระองค์ผู้เชษฐบุรุษของโลก ผู้คงที่ ถวายบังคมแทบพระบาทของพระศาสดาแล้ว บ่ายหน้ากลับไปทางทิศอุดร.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ฟังธรรมใด ในกาลนั้น ด้วยการฟังธรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการฟังธรรม.

ในกัปที่ ๓๓ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์หนึ่ง เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีพระนามว่า สุตวา มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระฉั่มมสังญูกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบฉั่มมสังญูกเถราปทาน

๓๐๔. อรรถกถาัมมสัณฺฑกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๔ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า มหาโพธิมโห อหุ ความว่า ได้มีการบูชาต้นไม้ที่ได้นามว่า ต้นโพธิ์ เพราะเป็นสถานที่ประทับของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ผู้ทรงไว้ซึ่งจตุมรรคญาณ. บทว่า รุกฺขภูจฺสุเสว สมฺพุทฺโธ พระสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นเชษฐบุรุษของโลก ผู้องอาจกว่านรชน ย่อมปรากฏเหมือนว่าประทับอยู่ ณ โคนไม้โพธิ์ ของมหาชนผู้ประชุมกันแล้วในสมัยที่บูชาต้นไม้โพธิ์นั้น. บทว่า ภควา ตมฺหิ สมเย ความว่า ในสมัยนั้นคือในเวลาที่ทำกรบูชาต้นไม้โพธิ์ พระผู้มีพระภาคเจ้า มีพระภิกษุสงฆ์แวดล้อมข้างหน้า. บทว่า วาจาสมฺมุทฺติรํ ความว่า เมื่อจะทรงเปล่งเสียงอันอ่อนสละสลวยหวานและสูงสุด จึงทรงประกาศ คือแสดงสัจจะ ๔ ไว้. บทว่า สจฺจิตฺเตนํ จ เทเสนฺโต ความว่า เมื่อจะทรงแสดงคล้อยตามอัธยาศัยของเวไนยสัตว์และบุคคล จึงทรงแสดงไว้โดยย่อบ้าง โดยพิสดารบ้าง. บทว่า วิวฏฺฐจฺจโท ความว่า พระสัมพุทธเจ้าผู้มีกิเลสดังหลังคาอันเปิดแล้ว เพราะหลังคาที่ท่านกล่าวไว้อย่างนี้คือ ราคะเป็นหลังคา, โทสะเป็นหลังคา, โมหะเป็นหลังคา, กิเลสทั้งหมดเป็นหลังคา ดังนี้ ถูกเปิดแล้ว ถูกเพิกแล้ว ถูกกำจัดแล้ว, อธิบายว่า ทรงยังมหาชนนั้นให้ดับร้อนด้วยเทศนาพิเศษ คือระงับความเร่าร้อนลงได้. บทว่า ตสฺสาหิ ธมฺมํ สุตฺวาน ได้แก่ ได้ฟังพระธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ผู้ทรงแสดงอยู่.

จบอรรถกถาัมมสัณฺฑกเถราปทาน

ผลทายกเถรอปทานที่ ๕ (๓๐๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลไม้

[๓๐๗] ในกาลนั้น มีอาศรมอยู่ในที่ฝั่งแม่น้ำ ภาคีรตี เราถือผลไม้เดินมาสู่อาศรมนั้นช้า ๆ ณ ที่นั้น เราได้พบพระพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ผู้มีรัศมีรุ่งเรืองดังพระจันทร์ เราได้ถวายผลไม้ของเรานี้ที่มีอยู่ทั้งหมด แต่พระศาสดา.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ได้ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระผลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบผลทายกเถรอปทาน

๓๐๕. อรรถกถาผลทายกเถรอปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า ผลหตุโต อเปกขวา ความว่า เราได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี แล้ว จึงได้ถือเอาผลไม้รสอร่อยหวาน ค่อย ๆ เดินไปสู่อาศรมอย่างช้า ๆ.

จบอรรถกถาผลทายกเถรอปทาน

สัมปสาทิกเถราปทานที่ ๖ (๓๐๖)

ว่าด้วยผลแห่งความเลื่อมใสคุณวิเศษ

[๓๐๘] ขอนอบน้อมแด่พระองค์ผู้เป็นพระพุทธรเจ้า พระองค์
พ้นแล้วในที่ตั้งปวง ข้าพระองค์เป็นผู้ถึงความวิบัติ ขอพระ-
องค์ได้โปรดเป็นที่พึ่ง ของข้าพระองค์นั้นเถิด.

พระพุทธรเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ เป็นบุคคลไม่มีใคร
เปรียบในโลก ผู้เป็นเจ้าหมู่ เสมอด้วยมหาสมุทร หา
ประมาณมิได้ ผู้สูงสุด ทรงพยากรณ์แก่เราว่า

ท่านจงยังจิตให้เลื่อมใสในพระผู้เป็นเจ้าหมู่นั้น ผู้ปราศจาก
ฐลี ผู้เป็นเขตบุญที่ให้ผลไม่สิ้นสุด ดังปลุกพืชที่ตีไว้ฉะนั้น.

พระสัพพัญญู ผู้เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระ
ครันทรัสดังนี้ ทรงพร่ำสอนเราอย่างนี้แล้ว เสด็จเหาะขึ้นสู่
เวหาส เมื่อพระสัพพัญญู ผู้ประเสริฐกว่านระ เสด็จไปไม่นาน
เราก็ถึงกาลกิริยา แล้วได้อุบัติยังชั้นดุสิตในกาลนั้น.

เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระผู้เป็นเจ้าหมู่ ผู้ปราศจากฐลี
เป็นบุญเขตที่ให้ผลไม่สิ้นสุด แล้วบันเทิงอยู่ในสวรรค์ตลอดกัป.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ความเลื่อมใส ในกาลนั้น
ด้วยความเลื่อมใสนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
ความเลื่อมใส.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสัมปสาทิกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสัมปสาทิกเถรอปทาน

อารามทายกเถรอปทานที่ ๗ (๓๐๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายอาราม

[๓๐๕] เราได้ปลูกสร้างอาราม ถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่า สิทธัตถะ โกลัหมุ่ไม่มีเงาร่มเย็น มีฝูงนกเข้าอยู่
อาศัย เราได้พบพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากธุลี สมควรรับเครื่อง
บูชา.

เราจึงน้อมถวายอารามกะพระองค์ ผู้เป็นเชษฐบุรุษของ
โลก ประเสริฐกว่านระ เรามีจิตโสมนัสยินดี ได้ถวายผลไม้
และดอกไม้.

และลำดับนั้น เราเกิดความเลื่อมใส น้อมถวายทานนั้น
เราได้ถวายทานแด่พระพุทธเจ้า ด้วยใจอันผ่องใส ผลย่อม
บังเกิดแก่เราในภพที่เกิด.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายอารามใด ในกาลนั้น
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายอาราม.

ในกัปที่ ๓๗ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗ ครั้ง
ทรงพระนามว่า มุทุสีตละ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพระพลมาก.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 758

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอรามทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอรามทายกเถรอปทาน

๓๐๖. อรรคถาสัมปสาทิกเถรอปทานที่ ๖ เป็นต้น

อปทานที่ ๖ ที่ ๗ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรคถาอปทานที่ ๖ และที่ ๗

อนุเลปทายกเถรอปทานที่ ๘ (๓๐๘)

ว่าด้วยผลแห่งการฉาบสี

[๓๑๐] เราได้เห็นพระสาวกของพระพุทธเจ้า พระนามว่า อัลด-
ทัสสี ผู้เป็นมุณี เราได้เข้าไปหาท่านซึ่งกำลังทำนกรรมอยู่
ที่สีมา และเมื่อนวกรรมสำเร็จแล้ว เราได้ให้การไล้ทา
(เราได้ให้สีสำหรับทา) เรามิจิตเลื่อมใสสมนัสในพระผู้เป็น
บุญเขตอันยอดเยี่ยม.

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น
ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการฉาบทาสี.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอนุเลปทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอนุเลปทายกเถรอปทาน

๓๐๘. อรรถกถาอนุเลปทายกเถรอปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๘ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า นิฐุจितะ นวกมุเม จ ความว่า เมื่อนวกรรมที่สีมาดำเนิน
ไปเสร็จสิ้นลงแล้ว. อนุเลปมทาสหิ ความว่า เราได้ให้การไล้ทาด้วย
ปูนขาวในภายหลัง, คือใช้ปูนขาวฉาบทาทับ.

จบอรรถกถาอนุเลปทายกเถรอปทาน

พุทธสัญญาภิเษการปทานที่ ๕ (๓๐๕)

ว่าด้วยผลแห่งสัญญาในพระพุทธเจ้า

[๓๑๑] เราได้ฝันเห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ ผู้เปล่ง
ปลั่งดั่งอาทิตย์อุทัย มีรัศมีรุ่งเรืองดั่งพระจันทร์ เป็นเชษฐบุรุษ
ของโลก ประเสริฐกว่านระ เป็นนายกของโลก กำลังเสด็จ
ดำเนินไปในละแวกป่า จึงยังจิตให้เลื่อมใสในพระองค์แล้ว
ได้เข้าถึงสุคติ.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้สัญญาใด ในกาลนั้น ด้วย
สัญญานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการได้สัญญาใน
พระพุทธเจ้า.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพุทธสัญญาภิเษการได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบพุทธสัญญาภิเษการปทาน

๓๑๑. อรรถกถาพุทธสัญญาภิเษการปทาน

อปทานที่ ๕, ๑๐ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถापทุมเกสรियวรรคที่ ๓๑

ปีฬการทายกเถราปทานที่ ๑๐ (๓๑๐)

ว่าด้วยผลแห่งการชำระและตั้งหม้อน้ำ

[๓๑๒] เราได้ชำระ (กวาด ถ้าง ฐ) ถ้ำของพระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่า ปิยทัสสี และได้ตั้งหม้อน้ำสำหรับฉันไว้ถวาย
แต่พระองค์ผู้คงที่.

พระพุทธเจ้าพระนามว่า ปิยทัสสี ผู้มหา牟尼 ทรงพยากรณ์
เราว่า ลูกสรพันหนึ่ง ลูกคลี่ร้อยหนึ่ง คนถือธงสี่เหลี่ยม
ปราสาทและแก้วอันนับประมาณมิได้ จักบังเกิด ครั้นเราถวาย
ทานและการชำระถ้ำแล้ว บันเทิงอยู่ในสวรรค์ตลอดกัป.

ในกัปที่ ๓๒ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์
พระนามว่า สุพุทธะ ทรงสมบูรณด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปีฬการทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปีฬการทายกเถราปทาน

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 762

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปทุมเกสรียเถราปทาน ๒. สัพพคันธียเถราปทาน ๓. ปรมันน-
ทายกเถราปทาน ๔. ธรรมสังญญิกเถราปทาน ๕. ผลทายกเถราปทาน
๖. สัมปสาทิกเถราปทาน ๗. อารามทายกเถราปทาน ๘. อนุเลปทายก-
เถราปทาน ๙. พุทธสังญิกเถราปทาน ๑๐. ปัพพาททายกเถราปทาน
และท่านกล่าวคาถาไว้ ๕๑ คาถา.

จบปทุมเกสรียวรรคที่ ๓๑

อารักขทายกวรรคที่ ๓๒

อารักขทายกเถรอปทานที่ ๑ (๓๑๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายอารักขา

[๓๑๑] เราได้ให้ทำรั้วถวายแด่พระมุนี พระนามว่า ชัมมทัสสี
และได้ถวายอารักขาแด่พระองค์ผู้จอมสัตว์ ผู้คงที่.

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น
ด้วยผลกรรมที่เหลือนั้น เราได้บรรลุถึงความสิ้นอาสวะ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอารักขทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอารักขทายกเถรอปทาน

โฆชนทายกเถรอปทานที่ ๒ (๓๑๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายโฆชนะ

[๓๑๒] พระชินเจ้าย่อมรุ่งโรจน์ทุกเมื่อ ดังหน่อไม้รั้งที่เกิดดี
เช่นไม้้อัญชันกำลังขึ้นงาม เหมือนสายรุ้งในอากาศฉะนั้น.

เรามีใจพอใจ ได้ถวายโฆชนะแด่พระองค์ ผู้เป็นเทวดา
ล่วงเทวดา พระนามว่า เวสสภู ผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวง.

พระสยัมภูพุทธเจ้าผู้ไม่แพ้อะไร ทรงอนุโมทนาทานของ
เรานั้นว่า ผลจงเกิดแก่ท่านในภพที่เกิด.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายโภชนะ.

ในกัปที่ ๒๕ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระ-
องค์หนึ่ง พระนามว่า อมิตตกะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว
๗ ประการ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้สำเร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโฆชนทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบโฆชนทายกเถรอปทาน

คตัตถุญญเถรอปทานที่ ๓ (๓๑๓)

ว่าด้วยผลแห่งสัตถุญาในพระพุทธเจ้า

[๓๑๕] ในอากาศไม่มีรอยเท้า เราได้เห็นพระชินเจ้าพระนามว่า
สิทธิชณะ เสด็จไปสู่หมู่ไตรทิพย์ทางอากาศ เรามีความปลื้มใจ
เป็นอันมาก เพราะได้เห็นจิวรของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอัน
สะบัดชายพลิวด้วยลม เท่ากับได้เห็นพระมุนิเสด็จไป.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้สัตถุญาใด ในกาลนั้น ด้วย
สัตถุญานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งสัตถุญาในพระ-
พุทธเจ้า.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 765

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระคตัญญุกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบคตัญญุกเถรอปทาน

อรรถกถาอารักขทายกเถรอปทานที่ ๑

อปทานที่ ๑, ๒, ๓ ในอารักขทายกวรรคที่ ๑๒ มีเนื้อความ
พอจะรู้ได้ง่ายทีเดียว.

สัตตปทุมมียเถราปทานที่ ๔ (๓๑๔)

ว่าด้วยผลแห่งพุทธานุชา

[๓๑๖] เราเป็นพราหมณ์นามว่า เนสาทะ อยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำเรา
กวาดอาศรมด้วยดอกไม้ (ดอกปทุม) มีกลีบ ๗ กลีบ ความ
ชื่นชมเกิดขึ้นแก่เรา เพราะได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า พระนาม
ว่า สิทธัตถะ ผู้มีพระฉวีวรรณดังทองคำ ผู้เป็นนายกของโลก
กำลังเสด็จไปทางป่า.

เราต้อนรับพระสัมพุทธเจ้าผู้เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐ
กว่านระ นำพระองค์มายังอาศรมแล้ว บูชาด้วยดอกบัวอัน
สวยงาม.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธานุชา.

ในกัปที่ ๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๔ ครั้ง
ร่ำเรียงยังหนุ่มอยู่ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสัตตปทุมมียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสัตตปทุมมียเถราปทาน

๓๑๔. อรรถกถาสัตตปทุมมัยเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๔ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **ชลชकुเลหิ โอกิริ** ความว่า เราได้เอาดอกไม้ทั้งหลาย
มีดอกอุบลและดอกปทุมเป็นต้น ที่สูงสุด เกิดในน้ำมาเกลี่ยบูชาแล้วแล.

จบอรรถกถาสัตตปทุมมัยเถราปทาน

ปุพฺผาสนทายกเถราปทานที่ ๕ (๓๑๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายอาสนะดอกไม้

[๓๑๖] เราได้ต้อนรับพระสัมพุทธเจ้า พระนามว่า สิทธิทัตตะ
ผู้ไม่ทรงแพ้อะไร ๆ มีพระฉวีวรรณดังทองคำ พระรัศมีเปล่ง
ปลั่งดังพระจันทร์ เสด็จดำเนินอยู่ในที่ไม่ไกล.

เชิญเสด็จให้เข้ามายังอาศรมแล้ว ได้ถวายอาสนะดอกไม้
ด้วยใจอันผ่องใส ในกาลนั้น เราประนมกรอัญชลีแล้ว เกิด
ความปลื้มใจ ยังจิตให้เลื่อมใสในพระพุทธรเจ้าแล้ว น้อมกรรม
นั้นไปด้วยความปรารถนาว่า บุญกุศลอันใดมีอยู่ ที่เราได้ทำ
กะพระสยัมภูผู้ไม่แพ้อะไร ๆ ด้วยบุญกุศลทั้งปวงนั้น ขอเรา
จงเป็นผู้ปราศจากมลทินในศาสนา.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายอาสนะดอกไม้ ในกาล
นั้นเราไม่รู้จักทุกขคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายอาสนะดอกไม้.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปุพฺผาสนทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปุพฺผาสนทายกเถราปทาน

๓๑๕. อรรถกถापุพฺผาสนทายกเถราปทาน

อปทานที่ ๕ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

อาสนถวิกเถรอปทานที่ ๖ (๓๑๖)

ว่าด้วยผลแห่งการสรรเสริญ

[๓๑๘] ในกาลนั้น เราเที่ยวค้นหาพระเจ้าเจดีย์ อันชื่อว่า อุตตมะ
ของพระพุทธเจ้า พระนามว่า ลีจี ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก
ในโพวันอันเป็นป่าใหญ่.

เราออกจากป่าใหญ่ จึงได้พบพระที่นั่งทอง เราประนมกร
อัญชลีเฉยงป่าข้างหนึ่ง สรรเสริญพระพุทธเจ้าผู้นายกของ
โลก.

ครั้นสรรเสริญพระพุทธเจ้า ผู้เป็นอัครนายกของโลก ใน
ส่วนกลางวันแล้ว มีจิตโสมนัสยินดี ได้เปล่งวาจาว่า

ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ผู้บุรุษอาชาไนย ขอนอบน้อมแด่
พระองค์ ผู้อุดมบุรุษ ข้าแต่พระมหาวิระเจ้า ผู้เชษฐบุรุษของ
โลก ผู้ประเสริฐกว่านระ พระองค์เป็นสัตัพัญญ.

ครั้นเราสรรเสริญพระพุทธเจ้า พระนามว่า ลีจี ด้วยการ
ทำนimitกราบไหว้อาสนะแล้ว บ่ายหน้ากลับไปทางทิศอุดร.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้สรรเสริญพระพุทธเจ้าผู้ประ-
เสริฐกว่าชน ด้วยการสรรเสริญนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี้
เป็นผลแห่งการสรรเสริญ.

ในกัปที่ ๒๗ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗ ครั้ง
ทรงพระนามว่า อตุลยะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอาสนถวิกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอาสนถวิกเถรอปทาน

๓๑๖. อรรถกถาอาสนถวิกเถรอปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๖ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า เจตีย์ อุตตมัม นาม ลิจิโน โลกพนฺธุโน ได้แก่พระ-
เจตีย์อันชื่อว่า อุตตมะ ของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า ลิจิ ผู้เป็น
เผ่าพันธุ์คือเป็นญาติของชาวโลกหมดทั้ง ๓ โลก. เชื่อมความว่า ได้มี
ในท่งที่ไร่ประโยชน์ คือปราศจากผู้คนสัญจรไปมา เป็นป่าใหญ่ปราศจาก
ความสับสนอลหม่านแห่งหมู่มนุษย์. บทว่า อนุธาหิณฺฑามหิ ตทา
ความว่า ในกาลนั้น เราเป็นผู้มีดเพราะหลงทางในป่า. มิใช่มีดเพราะ
ตาบอด จึงกล่าววว่า เราเที่ยวไปค้นหาหนทางดังนี้. บทว่า ปวนา
นิกฺขมฺมุเตน ความว่า เราออกจากป่าใหญ่ จึงได้พบสืหาสนะ คืออาสนะ
ชั้นยอดเยี่ยม. อีกอย่างหนึ่ง หมายความว่า เราได้เห็นอาสนะของพระ-
ผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า ลีหะ. บทว่า เอกํสํ อณฺชลิ กตุวา
ความว่า เราทำการเลวียงบำ้างหนึ่งด้านซ้าย แล้วประคองอัญชลีไว้

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 771

เหนือเศียร. บพว่า **สนฺตวี โลกนํยํ** ความว่า เราได้ทำการชมเชย
สรรเสริญพระผู้นำของชาวโลกพระองค์นั้น ผู้ยังชาวโลกทั้ง ๓ โลก ให้
บรรลุถึงพระนิพพานได้.

จบอรรถกถาอาสนถวิกเกราปทาน

สัททสัจญกเถราปทานที่ ๗ (๓๑๗)

ว่าด้วยผลแห่งการได้สัจญาในพระพุทธเจ้า

[๓๑๕] พระมหาวิริเจ้าผู้มีพระรูปพระโฉมสวยงามน่าดู ทรง
แสดงอมตบที่อยู่ พระองค์แวดล้อมด้วยหมู่พระสาวก ประทับ
อยู่ ณ วิหารอันอุดม.

ทรงสงเคราะห์มหาชนด้วยพระวาจาอันไพเราะ ได้มีเสียง
กึกก้องแผ่ไปกว้างขวาง แผ่ไปในเทวดาและมนุษย์ เราได้
ฟังเสียงนฤโฆษแล้ว ยังจิตให้เลื่อมใสในพระสุรเสียงของ
พระพุทธเจ้าพระนามว่า สัทธัตถะ ผู้แสวงหาคุณใหญ่ ได้
ถวายบังคมพระองค์ ผู้เป็นนายกของโลก.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้สัจญาใดในกาลนั้น ด้วย
สัจญานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งสัจญาในพระ-
พุทธเจ้า.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสัททสัจญกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสัททสัจญกเถราปทาน

๓๑๓. อรรถกถาสัททัญญกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๓ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า สุตสุตโน มหาวิโร เชื่อมความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่า สิทธัตถะ ทรงมีพระรูปโฉมหน้าดูสวยงาม คือนำดูอย่างจับใจ
เพราะทรงมีพระสรีระเพียบพร้อมด้วยพระมหาปรีศลักษณะ ๓๒ ประการ
ทรงมีพระวิริยภาพมากมาย. บทว่า วสตี ฆรมุตฺตเม ความว่า ประทับ
อยู่ ณ พระวิหารอันอุดมสูงสุด.

จบอรรถกถาสัททัญญกเถราปทาน

ติรัจฉิยเถราปทานที่ ๘ (๓๑๘)

ว่าด้วยผลแห่งความสรรเสริญ

[๓๒๐] ปีติเกิดขึ้นแก่เรา เพราะได้เห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า
สิทธิชณะ ผู้อาจตั้งพญาราชสีห์ ประทับนั่งอยู่ ณ ระหว่าง
ภูเขา ยังกิสีให้สว่างไสว ดังกองไฟที่ภูเขา และเพราะได้
เห็นแสงสว่างของพระอาทิตย์ แสงสว่างของพระจันทร์ และ
แสงสว่างของพระพุทธเจ้า.

ครั้งเราได้เห็นแสงสว่าง ๓ ประการ และเห็นพระสาวก
อันอุดมแล้ว จึงทำหนังสือตัวเหลี่ยมบ้างข้างหนึ่ง แล้วสรรเสริญ
พระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลกว่า พระจันทร์ พระอาทิตย์
และพระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ๓ อย่างนี้แล.

ส่องแสงสว่างในโลก เป็นผู้บรรเทาความมืดของโลก
เรายกข้ออุปมาขึ้นสรรเสริญพระมหามุนี ครั้งเราสรรเสริญ
พระคุณของพระพุทธเจ้าแล้ว บันเทิงอยู่ในสวรรค์ตลอดกัป.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้สรรเสริญพระพุทธเจ้าใด
ด้วยการสรรเสริญนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
สรรเสริญ.

ในกัปที่ ๖๑ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง ทรงพระนามว่าญาณวระ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗
ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระติรัสังสิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ ฉะนี้แล.

นาติรัสังสิยเถราปทาน

นาลิปุปิยเถราปทานที่ ๕ (๓๑๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกบัว ๕ ดอก

[๓๒๑] ในกาลนั้น เราเป็นชวานายอยู่ ณ ที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำสินธุ ประกอบในแหล่งงานของผู้อื่น อาศัยอาหารของผู้อื่น เรา เทียวไปตามแม่น้ำสินธุ ได้เห็นพระชินเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ กำลังประทับนั่งเข้าสมาธิอยู่ ดังดอกบัวบานฉะนั้น.

ในกาลนั้น เราจึงเด็ดดอกบัว ๑ ดอกที่ขั้วไปรยบูชาที่ พระเศียรของพระพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์พระอาทิตย์.

เราเข้าเฝ้าองค์พระสัมพุทธเจ้า ผู้มีพระฉวีวรรณดังทองคำ มีพระหฤทัยมั่นคงในการอนุเคราะห์ ยากที่จะเข้าใกล้ได้ ดังช้าง มาตังคะตมมัน ๓ ครั้ง มีพระปัญญา ทรงอบรมอินทรีย์แล้ว ได้ประนมกรอัญชลิตถวายเป็นภักดิ์แด่พระศาสดา.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ ใด ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกขิตเลย นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระนาลิปุพพิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบนาลิปุพพิยเถราปทาน

กมุทมาลียเถราปทานที่ ๑๐ (๓๒๐)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยพวงโกมุท

[๓๒๒] เราได้เห็นพระมหาวิรเจ้า พระนามว่าวิปัสสี ผู้ประ-
เสริฐแก่ล้าวกกล้า ทรงชนะวิเศษ แสวงหาคุณอันใหญ่หลวง
องอาจดังพญาราชสีห์ ผู้ควรรับเครื่องบูชา เสด็จดำเนินอยู่ใน
ถนน เราจึงถือเอาพวงโกมุท ไปบูชาพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ
สุด.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ไฉ่ ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 777

ทราบว่า ท่านพระกมุทมาลียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกมุทมาลียเถรอปทาน

๓๒๐. อรรถกถากมุทมาลียเถรอปทาน

อปทานที่ ๘, ๙, ๑๐ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอารักขทายกวรรคที่ ๓๒

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อารักขทายกเถรอปทาน ๒. โภชนทายกเถรอปทาน ๓. คต-
สัญญาเถรอปทาน ๔. สัตตปทุมมียเถรอปทาน ๕. ปุ่ปผาสนทายกเถรา-
ปทาน ๖. อาสนถวิกเถรอปทาน ๗. สัททสัญญาเถรอปทาน ๘. ตีรัง-
ลียเถรอปทาน ๙. นาลิปุ่ฝิยเถรอปทาน ๑๐. กมุทมาลียเถรอปทาน.

มีคาถา ๕๗ คาถา.

จบอารักขทายกวรรคที่ ๓๒

อุมมาปุปผิวรรคที่ ๓๓

อุมมาปุปผิวเถราปทานที่ ๑ (๓๒๑)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกผักตบ

[๓๒๓] เราได้เห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าลัทธัตถะ ผู้ไม่แพ้
อะไร ๆ สูงสุดกว่านระ มีพระหทัยมั่น ไม่หวั่นไหว กำลัง
เข้าสมาธิ เราจึงได้ถือเอาดอกผักตบไปบูชาแด่พระพุทธเจ้า
ดอกผักตบทั้งหมดมียอดรวมกัน มีขั้วข้างบน มีหน้าข้างล่าง
เป็นเหมือนมีจิตดี เป็นเครื่องลาดดอกไม้ ประดิษฐานอยู่ใน
อากาศ ด้วยความเลื่อมใสแห่งจิตนั้น เราได้เข้าถึงชั้นดุสิต.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ใด
ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกขัตติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๕๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง เป็นใหญ่ในแผ่นดิน ทรงพระนามว่า สมันตฉทนะ มี
พละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุมมาปุปผิวเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอุมมาปุปผิวเถราปทาน

ปุพฺพินปุชกเถรอปทานที่ ๒ (๓๒๒)

ว่าด้วยผลแห่งการโปรยทราย

[๓๒๔] เราได้เห็นพระศาสดาผู้ประเสริฐกว่านระ สวयงามตั้ง
ดอกกรรพ้า งามอาจเหมือนโคนิสกะและม้าอาชาไนย รุ่งเรือง
สว่างไสวดังดาวประกายพฤษ์.

เราจึงได้ประนมกรอัญชลี ถวายบังคมแต่พระศาสดา เรา
สรรเสริญพระศาสดา ยินดีอยู่ด้วยกรรมของตน.

เรามีใจผ่องใส เอาทรายขาวบริสุทธิ์กำมือหนึ่ง ห่อพก
มาโปรยลง ที่ทางเสด็จดำเนิน ของพระศาสดา พระนามว่า
วิปัสสี ผู้แสวงหาคุณใหญ่ แต่นั้น เราเอาทรายครึ่งหนึ่ง
โปรยลงในที่พักกลางวันของพระองค์ ผู้เป็นจอมสัตว์ ผู้คงที่.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้โปรยทรายใด ด้วยกรรมนั้น
เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการโปรยทราย.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปุพฺพินปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปุพฺพินปุชกเถรอปทาน

หาสชนกเถรอปทานที่ ๓ (๓๒๓)

ว่าด้วยผลแห่งการได้สัญญาในพระพุทธเจ้า

[๓๒๕] เราได้เห็นผ้าบังสุกุลของพระศาสดาห้อยอยู่ที่ยอดไม้
จึงประนมกรอัญชลี แล้วเปล่งวาจาตั้ง ๆ ความยินดีเกิดขึ้นแก่
เราเพราะได้เห็นแต่ไกล เราประนมกรอัญชลีแล้ว ยังจิตให้
เลื่อมใสโดยยิ่ง.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้สัญญาได้ในกาลนั้น ด้วย
สัญญานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งสัญญาในพระ-
พุทธเจ้า.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระหาสชนกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบหาสชนกเถรอปทาน

ยัญญุสามิกเถรอปทานที่ ๔ (๓๒๔)

ว่าด้วยผลแห่งการได้สัญญาในพระพุทธเจ้า

[๓๒๖] เรามีอายุได้ ๗ ปีแต่กำเนิด เป็นผู้รู้จบมนต์ ได้ดำรง
วงศ์สกุล เราตระเตรียมพิธีบูชาญญในกาลนั้น เราจะฆ่าสัตว์

เลี้ยง ๘๔,๐๐๐ ตัว และให้ผูกเข้าไว้ที่หลักไม้แก่น ตรีเตรียม เพื่อประโยชน์แก่ยัญ.

พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า สิทธิทัตตะ มีพระประสงค์ สำเร็จทุกอย่าง ทรงมีประโยชน์ใหญ่หลวงแก่โลก ๓ ร่ำเรียง ดังปากเบ้า มีพระรัศมีสุกสกาวเช่นกับถ่านเพลิงไม้ตะเคียน ดังพระอาทิตย์อุทัย เหมือนพระจันทร์วันเพ็ญ.

เสด็จเข้ามาหา (เรา) แล้วได้ตรัสพระดำรัสที่ว่า ดูก่อน กุมาร ความไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งปวง การงดเว้นจากความ เป็นขโมย การประพฤตินอกใจและการดื่มน้ำเมา

ความยินดีในการประพฤติสม่ำเสมอ พากุศลจะ และความเป็นผู้กตัญญู เราขอบิณฑุกรรมเหล่านี้ บัณฑิตพึงสรรเสริญทั้งในปัจจุบันและอนาคต.

ท่านเจริญกรรมเหล่านี้ ยินดีในความเกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งปวง ยังจิตให้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าแล้วจงเจริญมรรคอันสูงสุด.

พระสัพพัญญูเชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระ ตรีสด ดังนี้ ครั้นทรงพร่ำสอนเราอย่างนี้แล้ว เสด็จเหาะขึ้นสู่เวหาส ไปได้.

เราชำระจิตให้บริสุทธิ์ก่อนแล้ว ยังจิตให้เลื่อมใสในภายหลัง ด้วยความเลื่อมใสแห่งจิตนั้น เราได้เข้าถึงชั้นดุสิต.

ในกัปที่ ๘๔ แต่กัปนี้ เรายังจิตให้เลื่อมใสในกาลใด ด้วยกรรมในกาลนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งสัญญา ในพระพุทธเจ้า.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่าคุณพระอัญญาสามิกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอัญญาสามิกเถรอปทาน

นิมิตตัญญาอุทเทรอปทานที่ ๕ (๓๒๕)

ว่าด้วยผลแห่งสัญญาในพระพุทธเจ้า

[๓๒๗] เราอยู่ในอาศรมใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทภาคา เราได้เห็น
กวางทองกำลังเที่ยวเดินอยู่ในไพรวัน จึงยังจิตให้เลื่อมใสใน
กวางทอง แล้วจึงระลึกถึงพระพุทธเจ้า ผู้เจริญที่สุดในโลก
เราระลึกถึงพระพุทธเจ้าเหล่าอื่น คือ พระพุทธเจ้าในอดีต
ในปัจจุบัน และในอนาคต ด้วยจิตเลื่อมใสเห็นว่า พระพุทธ-
เจ้า ๓ จำพวกนั้นย่อมไพโรจน์ ดังพญาเนื้อฉะนั้น.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้สัญญาได้ในกาลนั้น ด้วย
สัญญานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งสัญญาในพระ-
พุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๒๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีพระนามว่าอัญญาสัตตะ มี
พละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระนิมิตตัญญูกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบนิมิตตัญญูกเถราปทาน

อันทสังสาวกเถราปทานที่ ๖ (๓๒๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายภิกษา

[๓๒๘] เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้มีพระฉวีวรรณดั่งทอง เช่น
กับแท่งทองคำอันมีค่า มีพระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ
เสด็จดำเนินอยู่ระหว่างตลาด เราจึงนมัสการพระสัมพุทธเจ้า
พระนามว่าลัทธิตถะ ผู้มีพระประสงค์สำเร็จทุกอย่าง ไม่ทรง
หวั่นไหว ไม่ทรงแพ้อะไร แล้วนิมนต์พระมหามุนีนันให้เสวย
โภชนาหาร ในกาลนั้น พระมุนีผู้มีพระกรุณาในโลกได้ตรัส
กะเรา เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าแล้ว บันเทิงอยู่
ในสวรรค์ตลอดกัป.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายภิกษา.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ

**อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.**

ทราบว่า ท่านพระอन्नสังสวาทเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอन्नสังสวาทเถรอปทาน

๓๒๖. อรรถกถาอन्नสังสวาทเถรอปทาน

อปทานที่ ๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖ ในวรรคที่ ๓๓ มีเนื้อความง่าย
ทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอन्नสังสวาทเถรอปทาน

นิกคฺคณทปิปปิยเถราปทานที่ ๗ (๓๒๗)

ว่าด้วยผลแห่งกรรมดี

[๓๒๘] เมื่อใดเทวดาจะจุติจากหมู่เทวดา เพราะสิ้นอายุ เมื่อนั้น

เทวดาทิ้งหลาย ผู้พลอยยินดี ก็เปล่งเสียง ๓ ประการว่า

ท่านผู้เจริญ ท่านจากภพนี้ จงไปสู่สุคติ ผู้ความเป็นสหาย
ของมนุษย์ เป็นมนุษย์แล้ว จงได้ศรัทธาอันยอดเยี่ยมใน
พระสัทธรรม.

ศรัทธาของท่านตั้งมั่นแล้ว จะเกิดเป็นมูลค่าเป็นที่พึง
จงมั่นคงในพระสัทธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าประกาศดีแล้ว
ตลอดชีวิต.

จงทำกุศลด้วยกาย จงทำกุศลด้วยวาจา จงทำกุศลด้วยใจ
ให้มาก จงทำความไม่เบียดเบียน จงทำความไม่มีอุปธิ.

จงทำบุญให้ยิ่งไปกว่านั้น ด้วยการให้ทานให้มาก จง
ชักชวนผู้อื่นให้ตั้งมั่นในพรหมจรรย์ อันเป็นสัทธรรมอย่าง
ประเสริฐ.

หมู่เทวดาย่อมอนุโมทนากะเทวดาผู้จุติ ด้วยความ
อนุเคราะห์นี้ ตั้งว่า จงมาบ่อยๆ นะเทวดา ดังท่านผู้รู้แจ้ง
อนุโมทนากะพระพุทธเจ้าฉะนั้น.

ในกาลนั้น เมื่อหมู่เทวดามาประชุมกัน ข้าพระองค์เกิดความ
สลดใจว่า เราจุติจากภพนี้แล้ว จักไปสู่กำเนิดอะไรหนอ.

พระสมณะ ผู้มีอินทรีย์อันอบรมแล้ว ท่านมีนามชื่อว่า
สุมนะ เป็นสาวกของพระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ รู้
ความสลดใจของข้าพระองค์ ประสงค์จะช่วยเหลือ จึงมาสู่
สำนักของข้าพระองค์ พรา้สอนธรรมแล้ว ยัง
ข้าพระองค์ให้สังเวชในกาลนั้น.

จบภาณวารที่ ๑๒

ข้าพระองค์ฟังคำของท่านแล้ว ยังจิตให้เลื่อมใสในพระ-
พุทธเจ้า อภิวาทท่านผู้เป็นนักราษฎร์แล้ว ทำกาลกิริยา
ณ ที่นั้น.

ข้าพระองค์นั้นอันกุศลมูลตักเตือนแล้ว อุบัติในภพนั้นแล
อยู่ในครรภ์มารดา ทรงอยู่ในครรภ์มารดาอีก.

ข้าพระองค์จู่ติจากภพนั้นแล้ว ไปได้อุบัติในไตรทศ (ดาว-
ดิ่งส์) ในเวลานี้ ข้าพระองค์ไม่เห็นความโทมนัสในกาลนั้น
เลย.

ข้าพระองค์เคลื่อนจากดาวดิ่งส์แล้ว ลงสู่ครรภ์มารดา
ออกจากครรภ์มารดาแล้ว ไม่รู้ทุกข์อะไร ๆ.

ข้าพระองค์มีอายุ ๗ ปีแต่กำเนิด ไปได้เข้าสู่อารามของ
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า โคดมศากยบุตร ผู้คงที่.

ได้เห็นภิกษุทั้งหลายผู้ทำตามคำสอนของพระศาสดา ใน
ศาสนาอันเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมากนั้น.

พระนครชื่อว่า ดาวัดถิ พระเจ้าโกศลเป็นใหญ่ในนครนั้น
พระองค์เสด็จไปสู่โพธิพฤกษ์ อันอุดม ด้วยรถเทียมด้วย
ช้างพลาย.

ข้าพระองค์เห็นช้างพลายของพระเจ้าโกศลนั้นแล้ว ระลึกลง
ถึงบุรพกรรม ประนมกรอัญชลีแล้ว ได้ไปสู่ที่ประชุม.

ข้าพระองค์มีอายุ ๗ ปีแต่กำเนิด ได้บวชเป็นบรรพชิต
พระเถระชื่ออานนท์ เป็นพระสาวกอุปัฏฐากพระพุทธเจ้า.

ท่านมีคติ มีริติ มีสติ เป็นพหูสูต มีความรู้เรื่องมาก
ยังจิตของพระราชาให้ทรงเลื่อมใสส่งกลับไป.

ข้าพระองค์ได้ฟังธรรมของท่านพระอานนท์แล้ว ระลึกลง
ถึงบุรพกรรมอยู่ในที่นั่นเอง ได้บรรลอรหัต.

ข้าพระองค์ห่มจีวรเฉวียงบ่า ประนมกรอัญชลีบนเศียร
เกล้า ถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้าแล้ว ได้เปล่งวาจาว่า.

ข้าพระองค์ถือเอาดอกไม้อย่างทราย ไปวางไว้ที่อาสนะทอง
ของพระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้เป็นจอมสัตว์ ผู้คงที่.

ข้าแต่พระองค์ผู้จอมสัตว์ เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐ
กว่านระ ด้วยกรรมนั้น ข้าพระองค์ละความชนะและความ
แพ้อแล้ว บรรลุถึงฐานะอันไม่หวั่นไหว.

ในกัปที่ ๒๕,๐๐๐ (แต่กัปนี้) ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
จอมกษัตริย์ ๘ ครั้ง ซึ่งมีพระชนมายุยืนยาวถึงอัพพะทุทะก็มี

ถึงนริพพุทะก็มี.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระนิกคคุณทูปปผิยเถรระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉนี้แล.

จบนิกคคุณทูปปผิยเถรอปทาน

๓๒๗. อรรถถณานิกคคุณทูปปผิยเถรอปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๗ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า สมย อคมาสหิ ความว่า เราได้ไปหาหมู่เพื่อสมาคมกัน

บทว่า อพพุททนิรพพุทานิ ความว่า ใน ๒๕,๐๐๐ กัป (แต่กัปนี้ไป)

ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์กัปละ ๘ ครั้ง ซึ่งมีพระชนมายุมาก

ถึงอัพพุทะก็มี นริพพุทะก็มี ตามอายุ เพราะท่านได้กล่าวไว้ว่า ๑๐๐ แสน

ปโกฏิ เป็น ๑ อัพพุทะ, ๑๐๐ แสนอัพพุทะเป็น ๑ นริพพุทะ ดังนี้.

จบอรรถถณานิกคคุณทูปปผิยเถรอปทาน

สุมณาเวพิยเถราปทานที่ ๘ (๓๒๘)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยพวงมาลัยดอกมะลิ

[๓๓๐] คนทั้งปวงมาประชุมกันทำการบูชาใหญ่ แต่พระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระนามว่า เวสสภู ผู้เป็นเชษฐบุรุษของโลก
ผู้คงที่.

ในกาลนั้นเราใส่ก้อนปูนขาวแล้ว รางพวงมาลัยดอกมะลิ
ไว้บูชา ข้างหน้าแห่งอาสนะทอง.

คนทั้งปวงมามุงดูดอกไม้อันอุดม ด้วยดำริว่า ใครบูชา
ดอกไม้นี้แต่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ผู้คงที่.

เราได้เข้าถึงชั้นนิมมานรดี เพราะจิตอันเลื่อมใสนั้น ได้
สวຍกรรมของตน ที่ตนทำไว้ดีในกาลก่อน.

เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ คือ ความเป็นเทวดาหรือมนุษย์
ย่อมเป็นที่รักของปวงชน นี้เป็นผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้.

เราไม่รู้จักทุกคติด้วยกาย ด้วยวาจา หรือด้วยใจเลย เรา
ทำการบำรุงแก่ภิกษุทั้งหลายผู้ดำรวมแล้ว ผู้มีตบะ.

ด้วยความประพฤติชอบนั้น และด้วยการตั้งจิตมั่น เรา
เป็นผู้ที่รักของปวงชนบูชา นี้เป็นผลแห่งการไม่ด่า.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ใด ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี้เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๑๑แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์
ทรงพระนามว่า สหัสสธาระ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสุมนาเวพิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสุมนาเวพิยเถรอปทาน

บุปผัตตยเถรปาทานที่ ๕ (๓๒๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยฉัตรดอกบัว

[๓๓๑] เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ เชนฐ-
บุรุษของโลก ผู้คงที่ ทรงประกาศสัจจะ ยังสัตว์ทั้งหลาย
ให้ดับอยู่.

เรานำดอกบัวซึ่งเกิดในน้ำ เป็นที่รื่นรมย์ใจ มาทำเป็นฉัตร
ดอกไม้ บูชาแด่พระพุทธเจ้า.

พระศาสดาพระนามว่า สิทธัตถะ ทรงรู้แจ้งโลก เป็น
ผู้สมควรรับเครื่องบูชา ประทับอยู่ ณ ท่ามกลางภิกษุสงฆ์
ได้ตรัสคาถานี้ว่า

ผู้ใดยังจิตให้เสื่อมใส ได้กั้นฉัตรดอกไม้ให้เรา ด้วยความ

เลื่อมใสแห่งจิตนั้น จะไม่ไปสู่ทุกติเลย.

พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ ผู้เป็นนายกของ
โลก ครั้นตรัสดังนี้แล้ว ทรงส่งบริษัทไปแล้ว เสด็จเหาะขึ้น
นภากาศ.

เมื่อพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐกว่านระ เสด็จลุกขึ้น แม้
ฉัตรขาวก็ตั้งขึ้น ฉัตรอันอุดมไปข้างหน้าแห่งพระพุทธเจ้า
ผู้ประเสริฐสุด.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยฉัตรใด
ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชา
พระพุทธเจ้าด้วยฉัตรดอกไม้.

ในกัปที่ ๗๔ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๘ ครั้ง
ทรงมีพระนามว่า ชลธิชะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปุปผัตติยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปุปผัตติยเถรอปทาน

สปริวารฉัตตทายกเถราปทานที่ ๑๐(๓๓๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายฉัตร

[๓๓๒] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้แจ้ง
โลก สมควรรับเครื่องบูชา ทรงยังฝนคือธรรมให้ตกอยู่
เหมือนน้ำฝนในอากาศ.

ข้าพระองค์ได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นทรงแสดง
อมตบทอยู่ ยังจิตของตนให้เลื่อมใสแล้วได้ไปสู่เรือนของตน.

ข้าพระองค์ถือเอาฉัตรที่ประดับแล้ว เข้าไปเฝ้าพระสัม-
พุทธเจ้าผู้อุดมกว่านระ ข้าพระองค์มีจิตโสมนัสยินดีโยนฉัตร
ขึ้นไปบนอากาศ.

พระสาวกผู้อุดมฝึกตนแล้ว เสมือนยานที่สงเคราะห์ดีแล้ว
เข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้าแล้ว ตั้งฉัตรไว้เหนือพระเศียร.

พระพุทธเจ้าผู้อนุเคราะห์ กอปรด้วยพระกรุณา อัครนายก
ของโลก ประทับนั่งท่ามกลางภิกษุสงฆ์แล้ว ได้ตรัสพระ-
คาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดถวายฉัตรอันประดับแล้วเป็นที่รื่นรมย์ใจนี้ ด้วยจิตที่
เลื่อมใสนั้น ผู้นั้นจะไม่ได้ไปสู่ทุกคติเลย.

จักได้เสวยเทวราชสมบัติในเทวดา ๗ ครั้ง และจักได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิ ๓๒ ครั้ง.

ในแสนกัปแต่กัปนี้ พระศาสดามีพระนามว่า โคดม
ซึ่งมีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติในโลก.

ผู้นั้นจักเป็นโอรสผู้รับมรดกในธรรมของพระศาสดาพระองค์นั้น อันธรรมนิรมิต จักรู้ทั่วถึงพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าเปล่งเป็นอาสภิวาจา กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว จักเป็นผู้ไม่มีอาสวะ นิพพาน ข้าพระองค์มีจิตเลื่อมใสโสมนัส ยังความยินดีให้เกิดขึ้นโดยยิ่ง.

ข้าพระองค์ละกำเนิดมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่กำเนิดทิพย์วิมานของข้าพระองค์สวยงาม สูงเยี่ยม เป็นที่รื่นรมย์ใจ.

เมื่อข้าพระองค์ออกจากวิมาน เทวดาทั้งหลายย่อมกันฉัตรขาวให้ ข้าพระองค์กลับได้สัญญาในกาลนั้น นี้เป็นผลแห่งบูรพกรรม.

ข้าพระองค์จุติจากเทวโลกแล้ว ได้มาสู่ความเป็นมนุษย์ในกัปที่ ๗๐๐ แต่กัปนี้ ข้าพระองค์ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓๖ ครั้ง

จุติจากกายนั้นแล้ว ได้ไปสู่ไตรทศบุรี ท่องเที่ยวไปโดยลำดับแล้ว ได้มาสู่ความเป็นมนุษย์อีก.

ชนทั้งหลายได้กันฉัตรขาวให้ข้าพระองค์ผู้ลงสู่ครรภ์มารดา ข้าพระองค์มีอายุ ๗ ปี แต่กำเนิด ออกบวชเป็นบรรพชิต.

พราหมณ์มีนามว่า สุนนทะ รู้จบมนต์ เขาได้ถือเอาฉัตรมีสีดั่งแก้วผลึกมาถวายแก่พระอัครสาวก.

พระสารีบุตรมหาวิระ ผู้มีวาจาน่าบูชา อนุโมทนาข้าพระองค์ฟังอนุโมทนาของท่านแล้วระลึกถึงบูรพกรรมได้.

จึงประนมกรอัญชลี ยังจิตของตนให้เลื่อมใส ระลึกถึง

กรรมเก่าได้แล้ว ได้บรรลุถึงพระอรหันต์.

ถูกจากอาสนะนั้นแล้ว ประนมกรอัญชลีเหนือเศียร ถวาย
บังคมพระสัมพุทธเจ้าแล้ว เปล่งวาจาว่า

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ ข้าพระองค์ได้ถวายฉัตรอันวิจิตร
ประดับสวยงามแต่พระพุทธรูปผู้ยอดเยี่ยมในโลก พระนาม
ว่า ปทุมตตระ ทรงรู้แจ้งโลก สมควรรับเครื่องบูชา.

พระสยมภูอัครบुकคค ทรงรับฉัตรอันวิจิตรตกแต่่งดีแล้ว
ที่ข้าพระองค์ถวายแต่พระองค์ ด้วยพระหัตถ์ทั้งสอง.

โอ พระพุทธรูปเจ้า โอ พระธรรมเจ้า โอ ความถึงพร้อม
แห่งพระศาสนา ได้มีแก่ข้าพระองค์ ด้วยการถวายฉัตรคั้นหนึ่ง
ข้าพระองค์ไม่เข้าถึงทุกติเลย.

ข้าพระองค์เผาภิเษกทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้
แล้ว กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่แล้ว.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรูปเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสปริวารฉัตตทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสปริวารฉัตตทายกเถรอปทาน

๓๓๐. อรรถกถาปริวารฉัตตทายกเถราปทานที่ ๑๐ เป็นต้น

อปทานที่ ๘, ๙, ๑๐ มีเนื้อความปรากฏชัดดีแล้วทีเดียวแล.

จบอรรถกถาอุมมาปุฬยวรรคที่ ๓๓

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อุมมาปุฬยเถราปทาน ๒. ปุฬินปุชกเถราปทาน ๓. หาสชนก-
เถราปทาน ๔. ัญญุสามิกเถราปทาน ๕. นิमितตัญญุกเถราปทาน
๖. อन्नสังสาวกเถราปทาน ๗. นิคคณทิปุฬยเถราปทาน ๘. สุมนาเวฬย-
เถราปทาน ๙. ปุฬนัตติยเถราปทาน ๑๐. สปริวารฉัตตทายกเถราปทาน
มีคาถา ๑๐๗ คาถา.

จบอุมมาปุฬยวรรคที่ ๓๓

คันโธทวารรคที่ ๓๔

คันธฐูปิยเถราปทานที่ ๑ (๓๓๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายธูปหอม

[๓๓๑] เราได้ถวายธูปหอมอันหอมด้วยดอกมะลิ สมควรแก่
พระพุทธเจ้า แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ.

เราได้เห็นพระพุทธเจ้า เช่นกับแท่งทองคำอันมีค่า อัคร-
นายกของโลก รุ่งเรืองดังดอกอุบลเขียว เหมือนดวงไฟใหญ่.

องอาจยิ่งดังเสื่อโคร่ง มีสกุลดังไกรสรราชสีห์ เลิศกว่า
สมณะทั้งหลาย ประทับนั่ง แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์.

ยังจิตของตนให้เลื่อมใส ประนมกรอัญชลี ถวายบังคม
แทบบาทพระศาสดาแล้ว บ่ายหน้ากลับไปทางทิศอุดร.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายธูปหอมใด ในกาลนั้น
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาด้วย
ธูปหอม.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระคันธฐูปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบคันธฐูปิยเถราปทาน

อุทกปุชกเถราปทานที่ ๒ (๓๓๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายนํ้า

[๓๓๔] ข้าพระองค์ได้เห็นพระสัมพุทธเจ้ามีพระฉวีวรรณดังทอง
เสด็จไปในอากาศ เหมือนดังไฟลูกโพล่ง เหมือนดวง
อาทิตย์.

ข้าพระองค์จึงเอาฝ่ามือกอบน้ำโยนขึ้นไปในอากาศ พระ-
พุทธเจ้าผู้มหาวีระ ทรงประกอบด้วยพระกรุณา เป็นฤทธิ
ทรงรับแล้ว.

พระศาสดาพระนามว่าปทุมุตตระ ประทับยืนอยู่ในอากาศ
ทรงทราบความดำริของข้าพระองค์ จึงได้ตรัสพระคาถานี้ว่า
ด้วยการถวายนํ้า และด้วยการยังปีติให้เกิดขึ้น ท่าน
จะไม่ต้องเข้าถึงทุกคติเลย แม้ตลอดแสนกัป.

ข้าแต่พระองค์ผู้จอมสัตว์เซชฐบุรุษของโลก ประเสริฐ
กว่านระ ด้วยกรรมนั้น ข้าพระองค์ละความชนะและแพ้แล้ว
บรรลู่ถึงฐานะอันไม่หวั่นไหว.

ในกัปที่ ๖๕๐๐ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง มีพระ-
นามว่า สหัสสราช มีสมุทราครสีเป็นที่สุด เป็นใหญ่กว่าชน.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอุทกปุษกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอุทกปุษกเถรอปทาน

ปุนนาคปุเปยยเถรอปทานที่ ๓ (๓๓๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกบุนนาค

[๓๓๕] เราเป็นพรานเข้าไป (หยั่งลง) ยังป่าใหญ่ เราได้พบต้น
บุนนาคมีดอกบาน จึงระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด.

ได้เลือกเก็บดอกบุนนาคนั้น เอาแต่ที่มีกลิ่นหอมสวยงาม
แล้วก่อสถูปบนเนินทราย บูชาแด่พระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่งทรงพระนามว่า ตโมนุทะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพระพลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปุนนาคปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปุนนาคปุปผิยเถรอปทาน

เอกทุสสทายกเถรอปทานที่ ๕ (๓๓๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผ้าผืนเดียว

[๓๓๖] เราเป็นคนเกี่ยวหญ้าขาย อยู่ในพระนครหังสวดี เลี้ยง
ชีวิตและเลี้ยงภรรยาด้วยการเกี่ยวหญ้านั้น.

พระชินเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง
เป็นนายกของโลก เสด็จอุบัติขึ้นทำลายความมืดมนให้พินาศ.

ในกาลนั้น เรานั่งอยู่ในเรือนของตน คิดอย่างนี้ว่า พระ-
พุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลกแล้ว แต่ไทยธรรมของเราไม่มี.

เรามีแต่ผ้าสาฎกผืนเดียวนี้ ไม่มีใครให้ (อะไร) แก่เรา
การถูกต้องนรกเป็นทุกข์ เราจักปลุกฝังทักษิณาทาน.

ครั้นเราคิดอย่างนี้แล้ว จึงยังจิตของตนให้เลื่อมใส ได้ถือ
เอาผ้าสาฎกผืนเดียว ไปถวายแด่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด.

ครั้นถวายผ้าผืนหนึ่งแล้ว ได้ประกาศก้องขึ้นว่า ข้าแต่
พระมหามุนีวีรเจ้า ถ้าพระองค์เป็นพระพุทธเจ้า ขอได้ทรง
โปรดช่วยข้าพระองค์ให้ข้ามฝั่งได้เถิด.

พระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระทรงรู้แจ้งโลก สมควร
รับเครื่องบูชา เมื่อทรงสรรเสริญทานของเรา ได้ทรงทำอนุ-
โมทนาแก่เราว่า

ด้วย (การถวาย) ผ้าสาฎกผืนเดียวนี้ และด้วยการตั้งจิต
มั่น ผู้นี้จะไม่ไปสู่ทุกติเลยตลอดแสนกัป.

จักได้เป็นท้าวสักกะจอมเทพ ๓๖ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้า
จักรพรรดิราช ๓๓ ครั้ง จักเป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์
โดยคณนานับมิได้ ท่านเมื่อท่องเที่ยวอยู่ ในเทวโลกหรือใน
มนุษยโลก จักเป็นผู้มีรูปร่าง สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ มีกายนำ
ใครยิ่งนัก ผ้าอันหาประมาณมิได้ จักมีตามความปรารถนา.

พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้เป็นนักปราชญ์
ครั้งตรัสดังนี้แล้ว เสด็จขึ้นสู่ชั้นอากาศ ดังพระยาหงส์
ในอัมพร.

เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ คือ ความเป็นเทวดาหรือมนุษย์
ความพร่องในโภคสมบัติไม่มีแก่เราเลย นี่เป็นผลแห่งการ
ถวายผ้าสาฎกผืนเดียว.

ฝ้าย่อมบังเกิดแก่เราสำหรับรองเท้าทุก ๆ อย่าง เราประ-
ดิษฐานอยู่บนผ้า ผ้าเป็นหลังคาอยู่เบื้องบนเรา.

วันนี้ ถ้าเราปรารถนาจะถือเอาจักรวาลพร้อมทั้งป่า พร้อม
ทั้งภูเขา ก็พึงปกปิดด้วยผ้าทั้งหลายได้.

ด้วย (การถวาย) ผ้าสาฎกผืนเดียวนั้นนั่นแล เมื่อเรา
ท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่ ย่อมเป็นผู้มีผิวพรรณดังทอง

ท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่.

ผลแห่งผ้าฝืนเดียว ไม่ถึงความสิ้นไปในที่ไหน ๆ ชาตินี้ เป็นชาติที่สุดของเรา ฝ่าย่อมให้ผลแก่เราแม้ในชาตินี้.

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ถวายผ้าใดในกาลนั้น ด้วย ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผ้าสาฎก ฝืนเดียว

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้แล้ว ตัด กิเลสเครื่องผูกขาดังข้างตัดเชือกแล้ว ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณสมบัติเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภีธา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกทุสสทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย ประการฉะนี้แล.

จบเอกทุสสทายกเถราปทาน

มุสสิตกัมมียเถราปทานที่ ๕ (๓๓๕)

ว่าด้วยผลแห่งการตักน้ำในบึงถวาย

[๓๓๖] ในกาลนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี เชนฐ- บुरुขของโลก ประเสริฐกว่านระ พร้อมด้วยพระชีณาสพ ทั้งหลาย ประทับอยู่ ณ ลังฆาราม.

พระพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ผู้เป็นนายกของโลก

พระองค์เสด็จออกจากประตูลาม พร้อมด้วยพระจีฬาสพ
๘ แสน.

เรานุ่งหนังสัตว์ และห่มผ้าเปลือกไม้กรอง ตักเอาน้ำ
ในบึงแล้ว เข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า.

ยังจิตของตนให้เลื่อมใส เกิดโสมนัส ประนมกรอัญชลี
ตักเอาน้ำในบึงไปประพรมพระพุทธรเจ้า.

ด้วยกรรมนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตะ
ผู้อุดม ทรงสรรเสริญกรรมของเราแล้ว ได้เสด็จไปตามพระ-
ประสงค์.

เราได้บูชาพระชินเจ้าด้วยน้ำอันกำหนดว่า ๕,๐๐๐ หยด
เราได้สวดยเทวราชสมบัติเพราะน้ำ ๒,๕๐๐ หยด.

ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิเพราะน้ำ ๒,๕๐๐ หยด เราได้
บรรลอรหัตต์ด้วยกรรมที่เลื้อ.

เมื่อใด เราเป็นท้าวเทวราช เมื่อใด เราได้เป็นอธิบดีของ
มนุษย์ ชื่อว่า ศุภสิตะ นั้นแลเป็นชื่อของเรา.

เมื่อเราเป็นเทวดาหรือแม่เป็นมนุษย์ เมล็ดฝอยอมตก
โดยรอบข้างสระวา.

เราถอนภทั้งหลายขึ้นได้แล้ว เฉากิเลสทั้งหลายเสียแล้ว
เป็นผู้มีอาสวะทั้งปวงสิ้นแล้ว นี่เป็นผลแห่งหยาดน้ำฝน.

น้ำฝนของเรามีกลิ่นเสมือนกลิ่นจันทน์ กลิ่นย่อมฟุ้งไป
เหมือนอย่างนั้น กลิ่นหอมชานออกจากสระของเรา ฟุ้งไป
๒๕๐ วัชณู.

ชนทั้งหลายสูดกลิ่นหอมอบอวลอันประกอบด้วยบุญกรรม
แล้ว ย่อมรู้ทันทีว่า พระเจ้าผู้สละเสด็จมา ณ ที่นี้.

กิ่งไม้ ใบไม้ ท่อนไม้ และแม่หญ้า ทุกชนิด (ดังจะ)
รู้ความดำริของเรา ย่อมสำเร็จเป็นกลิ่นหอมทันที.

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้บูชาด้วยไม้จันทน์ ด้วยการ
บูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาด้วย
หยาดน้ำ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระภัสสิตกัมมियเถระได้กล่าวคาถานี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบมุสสิตกัมมियเถรอปทาน

ปรั้งกรเถรอปทานที่ ๖ (๓๓๖)

ว่าด้วยผลแห่งการชำระพระสจฺจ

[๓๓๘] พระเจดีย์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ
เชษฐบุรุษของโลก ผู้คงที่ มีอยู่ในป่าช้ฏ อันเคลื่อนกล่นด้วย
เนื้อร้าย.

ใคร ๆ ไม่อาจจะไปเพื่อกราบไหว้พระเจดีย์ พระเจดีย์
อันหญ้าต้นและเถาวัลย์ปกคลุม หักพัง.

ในกาลนั้น เราเป็นคนทำงานในป่า ด้วยการงานของ

บิดาและปู่ เราได้เห็นพระสถูปอันหักพัง หล้าและเถาว์ลัย
ปกคลุมในป่าใหญ่.

ครั้นได้เห็นพระสถูปแห่งพระพุทธเจ้าแล้ว ตั้งจิตเคารพ
ไว้ว่า พระสถูปนี้แห่งพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด หักพังอยู่
ในป่า.

พระสถูปไม่มีอะไรบังแดดฝน ไม่สมควรแก่คนที่รู้คุณ
และมีโชคคุณ เราได้แผ้วถางพระสถูปแห่งพระพุทธเจ้าแล้ว
จึงจะประกอบกรณงานอื่น.

ครั้นเราแผ้วถางหล้าต้นไม้และเถาว์ลัยที่พระเจดีย์ ใหว่
ครบ ๘ ครั้งแล้ว กลับไปยังที่อยู่ของตน ด้วยกรรมที่เราทำดี
แล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตนามั่น เราละกายมนุษย์แล้ว ได้
ไปสู่ชั้นดาวดึงส์.

วิมานทองอันบุญกรรมทำไว้ในชั้นดาวดึงส์นั้น สวยงาม
ล้อมประภัสสร สูง ๖ โยชน์ กว้าง ๓๐ โยชน์.

เราได้เสวยรัชสมบัติในเทวโลก ๓๐๐ ครั้ง และได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิ ๒๕ ครั้ง.

ครั้งเมื่อเราท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยภพใหญ่ ย่อมได้โลก-
สมบัติมาก ความพร่องในโลกสมบัติไม่มีแก่เราเลย นี่เป็น
ผลแห่งการแผ้วถาง

เมื่อเราไปในป่าใหญ่ด้วยคานหามหรือด้วยคอช้าง เรา
ไปสู่ทิศใด ๆ ในทิศนั้น ๆ ป่าย่อมสำเร็จเป็นที่พึงพักได้.

เราไม่เห็นต่อหรือแม่หนามด้วยจักขุเลย เราประกอบด้วย
บุญกรรม บุญกรรมย่อมนำปราศไปเอง.

โรคเรื้อน ฝี กลาก โรคลมบ้าหมู กุดทะราด หิดเปื่อย
และหิดด้าน ไม่มีแก่เรา นี่เป็นผลแห่งการแผ้วถาง.

เพราะเราแผ้วถางที่พระสถูปพระพุทธเจ้า ความอัจฉริยะ
อย่างอื่นยังมีอีก เราไม่รู้สึกว่า ต่อมฝีมีหยาดน้ำเหลืองเกิด
ในกายของเราเลย เพราะเราแผ้วถางที่พระสถูปพระพุทธเจ้า.

ความอัจฉริยะอย่างอื่นยังมีอีก เราได้ท่องเที่ยวอยู่ในภพ
๒ ภพ คือ ในความเป็นเทวดาหรือมนุษย์.

เพราะเราแผ้วถางที่พระสถูปพระพุทธเจ้า ความอัจฉริยะ
อย่างอื่นยังมีอีก เราเป็นผู้มีผิวพรรณดั่งทอง เป็นผู้มั่งคั่ง
ในที่ทั้งปวง.

เพราะเราแผ้วถางที่พระสถูปพระพุทธเจ้า ความอัจฉริยะ
อย่างอื่นยังมีอีก สิ่งที่ไม่ชอบใจไม่มี สิ่งที่ชอบใจเข้ามาตั้งไว้.

เพราะเราแผ้วถางที่พระสถูปพระพุทธเจ้า ความอัจฉริยะ
อย่างอื่นยังมีอีก เรานั่งบนอาสนะเดียว ได้บรรลุลอรหัต.

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการแผ้วถาง.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปังกกรเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปังกกรเถรอปทาน

ติณฎฎิทายกเถรอปทานที่ ๗ (๓๓๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายกุฎิหญ้า

[๓๓๕] เราเป็นคนรับจ้างทำกรงานของคนอื่น ขวนขวาย
ในทางเกิดกรงานของคนอื่น อาศัยอาหารของผู้อื่น อยู่ใน
นครพินธุมดี.

ในกาลนั้น เรานั่งอยู่ในที่ลับแล้ว คิดอย่างนี้ว่า พระ-
พุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก แต่การก่อสร้างบุญกุศล
ของเราไม่มี.

บัดนี้เป็นเวลาสมควรที่เราจะชำระคดี ถึงเวลาของเราแล้ว
การถูกต้องนรกเป็นทุกข์แก่สัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีบุญเป็นแน่แท้.

ครั้นเราคิดอย่างนี้แล้ว จึงเข้าไปหาเจ้าของงาน ขอหยุด
กรงานวันหนึ่ง แล้วเข้าป่าใหญ่.

ในกาลนั้น เราขนเอาหญ้า ไม้และเถาวัลย์มาแล้ว ตั้ง
เสาไม้ขึ้น ๓ ต้น ได้สร้างเป็นกุฎิหญ้า.

เราได้มอบถวายภูมินั้นเพื่อประโยชน์แก่สงฆ์ แล้วกลับมาหาเจ้าของงานในวันนั้นนั่นแล.

ด้วยกุศลกรรมที่เราทำแล้วนั้น เราได้ไปสู่นิวาสวิมานอันบุญกรรมสร้างให้แก่เราอย่างดีในดาวดึงส์นั้น นิรมิตให้เพราะภูมินี้.

เครื่องประดับพันหนึ่ง ลูกกลีหนึ่ง ๑๐๐ ลูก ธงสีเขียว พวงดอกไม้แสนพวง ปรากฏอยู่ในวิมานของเรา.

เราอุบัติ ณ กำเนิดใด ๆ คือ ความเป็นเทวดาหรือมนุษย์ในกำเนิดนั้น ๆ ปราสาท (ดังจะ) รู้ความดำริของเรา ผุดขึ้นตั้งอยู่.

ความกลัว ความครั่นคร้าม หรือชนลูกชู้ชัง ย่อมไม่มีแก่เรา เราไม่รู้ถึงความสะดุ้งหวาดเสียวเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายภูมินี้.

ราชสีห์ เสือโคร่ง เสือเหลือง หมี หมาป่า และเสือดาวทั้งปวง ย่อมละเว้นเรา นี่เป็นผลแห่งการถวายภูมินี้.

สัตว์เสือกคลาน ภูตผี ปีศาจ ภูมิกัณฑ์ และผีเสื้อยักษ์แม่เหล่านั้น ก็ย่อมละเว้นเรา นี่เป็นผลแห่งการถวายภูมินี้.

เราระลึกไม่ได้ว่า ได้ฝันเห็นลามกเลย สติของเราตั้งมั่น นี่เป็นผลแห่งการถวายภูมินี้.

เราได้เสวยสมบัติ เพราะการถวายภูมินั้นแล้ว ได้กระทำกรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า โคดม ให้แจ้งชัดแล้ว.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายกุฎีหญ้า.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระติณฏิกทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบติณฏิกทายกเถรอปทาน

อุตตเรยยทายกเถรอปทานที่ ๘ (๓๓๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผ้า

[๓๔๐] ในกาลนั้น เราเป็นพราหมณ์ผู้เล่าเรียน ทรงจำมนต์ รู้จบไตรเพท อยู่ในนครหังสวดี.

เวลานั้น เราแวดล้อมด้วยพวกศิษย์ของตน เป็นคนมีตระกูล ศึกษาดี ออกไปจากนคร เพื่อต้องการจะรดน้ำ.

พระชินเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้แจ้งโลก ทรงรู้จบมนต์ทั้งปวง เสด็จเข้ามายังพระนคร พร้อมกับพระชีณาสพหลายพัน.

เราเห็นพระองค์มีพระรูปงามยิ่งนัก ไม่หวั่นไหวเหมือนเขาทำ (หล่อ) ไว้ แวดล้อมด้วยพระอรหันต์ทั้งหลาย ครั้นแล้ว ได้ยังจิตให้เลื่อมใส เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส.

ประนมกรอัญชลีเหนือเศียรเกล้า นมัสการพระองค์ผู้มีวัตร
อันงาม ได้ถวายผ้าห่ม เราประคองผ้าสาฎกด้วยมือทั้งสอง
แล้วยกขึ้น ผ้าสาฎกปกปิด (บังแดดฝน) ตลอดทั่วพุทธ-
บริษัท.

เมื่อหมู่ภิกษุเป็นต้น เป็นอันมาก เทียวจาริกไปบิณฑบาต
เวลานั้น ผ้าสาฎกได้กั้นเป็นหลังคายังเราให้เกิดโสมนัส.

เมื่อหมู่ภิกษุเป็นต้นจะออกจากเรือน พระศาสดาผู้สยัมภู
เป็นบุคคลผู้เลิศ ประทับยืนอยู่ที่ถนน ได้ทรงทำอนุโมทนาว่า
ผู้ใดมีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้ถวายผ้าสาฎกแก่เรา เรา
จักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว.

ผู้นั้นจักรื่นรมย์อยู่ในเทวโลกตลอด ๓ หมื่นกัป จักเป็น
จอมเทวดา เสวยเทวราชสมบัติอยู่ในเทวโลก ๕๐ ครั้ง.

เมื่อเขาผู้พร้อมพรั่งด้วยบุญกรรม อยู่ในเทวโลก จักมีผ้า
เป็นหลังคาบังแดดฝนตลอดร้อยโยชน์โดยรอบ.

และจักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๓๖ ครั้ง จักได้เป็น
พระเจ้าประเทศราชอันไพบูรณ์ โดยจะคณนานับมิได้.

เมื่อเขาผู้พร้อมพรั่งด้วยบุญกรรม ท่องเที่ยวอยู่ในภพ สิ่ง
ที่เขาปรารถนาด้วยใจทุกอย่าง จักบังเกิดขึ้นทันที.

คนผู้นี้จักได้ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าเปลือกไม้ (ผ้าปาน)
ผ้าฝ้าย และผ้าทั้งหลายอันมีค่ามาก คนผู้นี้จักได้สิ่งที่ตน
ปรารถนาด้วยใจทุกอย่าง จักเสวยวิบากแห่งผ้าผืนเดียว ใน
กาลทุกเมื่อ.

ภายหลัง เขาอันกุศลมูลตักเตือนแล้ว จักบวช จักกระทำ
ธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า โคดม ให้แจ้งชัด.

โอ กุศลกรรมเราได้ทำแล้วแต่พระสัมพุทธเจ้า เราได้
บรรลุมฤตยบท เพราะได้ถวายผ้าสาฎกผืนเดียว ผ้าเป็น
หลังคากันแดดฝนให้แก่เรา ผู้อยู่ในมณฑป ที่โคนไม้ หรือ
ในเรือนว่าง โดยรอบข้างละวา.

เรานุ่งห่มปัจจัย คือจีวรอันไม่ได้ทำวิญญูติ และได้ข้าว
และน้ำ นี่เป็นผลแห่งการถวายผ้าห่ม.

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผ้า.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุตตเรยทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอุตตเรยทายกเถราปทาน

ฉัम्मสวณียเถราปทานที่ ๕ (๓๓๕)

ว่าด้วยผลแห่งการฟังธรรม

[๓๔๑] พระชินเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง ทรงประกาศสั่งจะ ๔ ยังชนเป็นอันมากให้ข้ามพ้น (ทุกข์) สมัยนั้น เราเป็นชฎิลผู้มีตบะอันสูงเด่น สลัดผ้าเปลือกไม้ กรอง (ผ้าคากรอง) เหาะไปในอัมพรในบัดนั้น.

แต่เราไม่อาจจะไปในเบื้องบนแห่งพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดได้ เวลานั้น เราเป็นเหมือนนกกระทาหนีไปไม่ได้.

ความเป็นไปที่ผิดแปลกเช่นนี้ ไม่เคยมีแก่เราเลย เรา เหาะไปในอัมพร เหมือนดังหลังคาไปในน้ำ.

กัมมุษย์ซึ่งเป็นผู้ประเสริฐ จักมีอยู่ภายใต้นี้กระมังหนอ ถ้าเช่นนั้น เราจักค้นหาเขา บางทีจะฟังได้ประโยชน์บ้าง.

เมื่อเราลงจากอากาศ ได้ฟังเสียงของพระศาสดาซึ่งกำลังตรัสสอนจงดาอยู่ เราจึงเรียนอนิจจทานั้นในขณะนั้น.

ครั้นเรียนอนิจจสัญญาแล้ว ได้กลับไปสู่อาศรมของเรา เราอยู่ตลอดกำหนดอายุแล้ว ทำกาลกิริยา ณ ที่นั้น.

เมื่อภพที่สุดยังเป็นไปอยู่ เราระลึกถึงการฟังธรรมนั้นได้ด้วยกุศลกรรมที่เราทำแล้วนั้น เราไปสู่ดาวดึงส์.

เราเริ่มรมย์อยู่ในเทวโลกตลอดสามหมื่นกัป ได้เสวยรัชสมบัติในเทวโลก ๕๑ ครั้ง.

ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๑ ครั้ง และได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์ โดยจะคณนานับมิได้.

พระสมณะผู้มีอินทรีย์อันอบรมแล้ว นั่งบนเรือนของบิดา
แสดงคาถาเปล่งวาจาถึงความไม่เที่ยง.

เราระลึกถึงสัญญานันได้ ท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยภพใหญ่
ยังไม่ได้แทงตลอดซึ่งที่สุด คือนิพพานอันเป็นบทไม่เคลื่อน.

สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ มีความเกิดขึ้นและเสื่อมไป
เป็นธรรมดา เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป ความที่สังขารเหล่านั้น
สงบระงับเป็นสุข.

เราระลึกถึงบุรพกรรมได้ พร้อมกับได้ฟังคาถา เรานั่งอยู่
บนอาสนะเดียนั่นเอง ได้บรรลุพระอรหัต.

เรามีอายุ ๗ ปีแต่กำเนิด ได้บรรลุพระอรหัต พระพุทธเจ้า
ผู้มีพระจักขุทรงรู้คุณแล้ว ให้เราอุปสมบท.

กิจอะไรที่เราพึงทำในวันนี้ ในศาสนาของพระศากยบุตร
เรายังเป็นเด็กอยู่เที่ยว ได้ทำกิจที่พึงทำนั้นสำเร็จแล้ว.

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราทำกรรมใด ในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี้เป็นผลเพราะการฟังธรรม.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระชัมมสวณียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบชัมมสวณียเถราปทาน

อุกจิตตปทุมมียเถราปทานที่ ๑๐ (๓๔๐)

ว่าด้วยผลแห่งดอกปทุมดอกเดียว

[๓๔๒] ในกาลนั้น เราเป็นช่างดอกไม้อยู่ในพระนครหังสวดี
เราลงสู่สระปทุมเลือกเก็บดอกบัวอยู่.

พระชินเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้จบกรรมทั้งปวง
เป็นอุดมบุรุษ ทรงแสวงหาความเจริญแก่เรา จึงเสด็จมา
พร้อมด้วยพระชีมาสพตังเสน ผู้มีจิตสงบระงับ ผู้คงที่
บริสุทธิ ใต้อภิญญา ๖ เฟงฉาน.

เราได้เห็นพระสยัมภู ผู้ประเสริฐกว่าเทวดา เป็นนายก
ของโลก จึงเก็บดอกบัวที่ก้านแล้วโยนขึ้นไป [บูชา] ใน
อากาศ.

ในขณะนั้น [ด้วยเปล่งวาจาว่า] ข้าแต่พระธีรเจ้า ถ้าพระ-
องค์เป็นพระพุทธเจ้าเชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระไชรี
ขอดอกบัวจงไปตั้งอยู่เหนือพระเศียรของพระพุทธเจ้าเองเถิด.

พระมหาวิรเจ้า เชษฐบุรุษของโลก ผู้ประเสริฐกว่านระ
ทรงอธิษฐานแล้ว ดอกบัวเหล่านั้นได้ตั้งอยู่เหนือพระเศียรด้วย
พระพุทธานุภาพ.

ด้วยกุศลกรรมที่เราทำมาแล้วนั้น และด้วยการตั้งจิตมั่น
เราละกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่ชั้นดาวดึงส์.

ในชั้นดาวดึงส์นั้น วิมานของเราบุญกรรมสร้างให้อย่าง
สวยงาม เรียกชื่อว่า สัตตปตตะ สูง ๖๐ โยชน์ กว้าง
๓๐ โยชน์.

เราได้เป็นจอมเทวดา เสวยรัชสมบัติ ในเทวโลกพันครั้ง
ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๕ ครั้ง.

และเป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูรณ์ โดยคณนานับ
มิได้ เราเสวยกรรมของคนที่ทำไว้ดีแล้วในปางก่อน.

ด้วยดอกปทุมดอกเดียวนั้นแล เราได้เสวยสมบัติแล้ว ได้
กระทำกรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า โคดม ให้
แจ้งชัดแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้หมดแล้ว เรา
ตัดกิเลสเครื่องผูกขาดเหมือนช้างตัดเชือกได้แล้ว ไม่มีอาสวะ
อยู่.

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้า ด้วยดอก
ไม้ไผ่ ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกขัตติเลย นี่เป็นผลแห่ง
ดอกปทุมดอกเดียว.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุกขิตตปทุมมียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอุกขิตตปทุมมียเถรอปทาน

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 815

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. คันธฐูปิยเถราปทาน ๒. อุทกปุชกเถราปทาน ๓. ปุณนาค-
ปุปพิยเถราปทาน ๔. เอกทุสสทายกเถราปทาน ๕. ศุสสิตกัมมียเถราปทาน
๖. ปกักรเถราปทาน ๗. ตินกุกุฑิทายกเถราปทาน ๘. อุตตเรยยทายก-
เถราปทาน ๙. รัมมสวณียเถราปทาน ๑๐. อุกชิตตปทุมียเถราปทาน
ท่านรวบรวมคาถาทั้งหมดได้ ๑๔๘ คาถา.

จบคัมภีร์ทวารวรรคที่ ๓๔

เอกปทุมวรรคที่ ๓๕

เอกปทุมมัยเถราปทานที่ ๑ (๓๔๑)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกบัว

[๓๔๑] พระชินเจ้า พระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงอุบธรรม
ทั้งปวง ทรงทำให้แจ้งซึ่งภพน้อยภพใหญ่ ทรงยังประชุมชน
เป็นอันมากให้ข้าม [ทุกข์] ได้.

ในกาลนั้นเราเป็นพญาหงส์ ผู้ประเสริฐกว่านกทั้งหลาย
เราโผล่ยังสระน้ำแล้ว เล่นน้ำอยู่อย่างสำราญใจ.

ในขณะนั้น พระชินเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้แจ้ง
โลก ผู้สมควรรับเครื่องบูชา เสด็จ [เหาะ] มาเหนือสระน้ำ.

เราได้เห็นพระสยัมภู ผู้ประเสริฐกว่าเทวดา ผู้เป็นนายก
ของโลก จึงหักดอกบัวหลวงอันเป็นที่รื่นรมย์ใจที่ก้านแล้ว.

เราจะงอปากคาบ โยนขึ้นไปในอากาศ ได้บูชาพระ-
พุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ด้วยใจอันเลื่อมใสยิ่งนัก.

พระศาสดาพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้แจ้งโลก ผู้
สมควรรับเครื่องบูชา ประทับอยู่ในอากาศ ได้ทรงทำ
อนุโมทนาว่า

ด้วยดอกปทุมดอกเดิวนี่ และด้วยการตั้งจิตมั่น ท่านจะ
ไม่ต้องไปสู่วินิบาตตลอดแสนกัป.

พระสัมพุทธเจ้า พระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้อุดม ครั้น
ตรัสอย่างนี้ ทรงสรรเสริญกรรมของเราแล้ว ได้เสด็จไปตาม
พระประสงค์.

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกปทุมมียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบเอกปทุมมียเถระापทาน

ติฏฐปปลมालิยเถระापทานที่ ๒ (๓๔๒)

ว่าด้วยผลแห่งการโปรดดอกอุบล ๓ ดอก

[๓๔๔] ในกาลนั้น เราเป็นวานร อยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทกา
เราได้เห็นพระพุทธเจ้า ผู้ปราศจากกิเลสฐิติ ประทับนั่งอยู่
ณ ระหว่างภูเขา.

ทรงยังทิศทั้งปวงให้สว่างไสว ดังพญารังมีดอกบาน
ประกอบด้วยพระลักษณะและอนุพยัญชนะ ครั้นได้เห็นแล้ว
มีความปลื้มใจ.

มีจิตเบิกบานโสมนัส มีใจร่าเริงด้วยปีติ ได้โปรดดอก
อุบล ๓ ดอก เหนือพระเสีयर.

ครั้งเราบูชาดอกไม้แด่พระพุทธเจ้า พระนามว่า วิปัสสี
ผู้แสวงหาคุณใหญ่ เคารพนบถนอบแล้ว บ่ายหน้ากลับไปทาง
ทิศอุดร.

เมื่อเรากำลังเดินกลับ ด้วยใจอันผ่องใส ตกลงใน
ระหว่างภูเขาหิน ถึงความสิ้นชีวิต.

ด้วยกุศลกรรมที่เราทำแล้วนั้น และด้วยการตั้งจิตมั่น
เราละกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่ชั้นดาวดึงส์.

เราได้เสวยรัชสมบัติในเทวโลก ๓๐๐ ครั้ง และได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิ ๕๐๐ ครั้ง.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
โต ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระติณุปปมาลียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบติณุปปมาลียเถรอปทาน

ชชทายกเถรอปทานที่ ๓ (๓๔๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายชง

[๓๔๕] เราเห็นความสิ้นไปแห่งอุปธิทั้ง ๓ จึงให้ยกชงขึ้นบูชา
พระศาสดาพระนามว่า ทิสสะ เซษฐบุรุษของโลก ผู้ประเสริฐ
กว่านระ.

ด้วยกุศลกรรมที่เราทำแล้วนั้น และด้วยการตั้งจิตมั่น
เราละกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์.

ได้เสวยรัชสมบัติในเทวโลก ๓๐๐ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้า
จักรพรรดิ ๕๐๐ ครั้ง.

และได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์ โดยคณนานับ
มิได้ เราได้เสวยกรรมของตน ที่ตนทำไว้ดีแล้วในกาลก่อน.

ในกัปที่ ๘๒ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น ด้วย
การบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายชง.

วันนี้ถ้าเราปรารถนา ก็พึงเอาผ้าไหมะปกปิดแผ่นดินพร้อม
ทั้งป่าและภูเขาได้ นี่เป็นผลแห่งกรรมที่เราทำในกาลนั้น.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระชชทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบชชทายกเถรอปทาน

ตีฉิ่งกณิปุชกเถราปทานที่ ๔ (๓๔๔)

ว่าด้วยผงแห่งดอกไม้ ๓ ดอก

[๓๔๖] มีภูเขาชื่อว่าภูตคณะ อยู่ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ ที่ภูเขานั้น เราได้เห็นผ้าบังสุกุลแขวนห้อยอยู่บนยอดไม้ ขณะนั้นเราได้เลือกเก็บเอาดอกหงอนไก่ ๓ ดอก มาบูชาผ้าบังสุกุลด้วยจิตโสมนัสยินดี.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเสย นี้เป็นผลแห่งดอกไม้ ๓ ดอก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระตีฉิ่งกณิปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบตีฉิ่งกณิปุชกเถราปทาน

นพาคาริกเถราปทานที่ ๕ (๓๔๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายที่จงกรม

[๓๔๗] มีภูเขาชื่อว่าหาริกะ อยู่ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ พระภิกษุมีนามสยัมภู อยู่ที่โคนไม้ในกาลนั้น.

๑. ม. ย. สยัมภู นารทะ.

เราได้ทำเรือนไม้้อ (ไม้รวก) มุงบังด้วยหญ้า แฝ้วถาง
ที่จงกรมแล้ว ได้ถวายแด่พระสยัมภู.

ในกัปที่ ๑๔ เราชีรรมย์อยู่ในเทวโลก ได้เสวยรัชสมบัติ
ในเทวโลก ๗๔ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๗ ครั้ง และ
ได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์โดยคณนานับมิได้.

ภพของเราสูงเยี่ยม เหมือนไม้เท้าพระอินทร์ วิมานของ
เรามีเสาพันทัน ไม่มีวิมานอื่นเปรียบได้ มีสีเลื่อมประภัสสร.

เราเสวยสมบัติทั้งสองแล้ว อันกุศลมูลตกเตือน จึงออก
บวชในศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า โคดม.

เราเป็นผู้ทำความเพียร มีตนส่งไปแล้ว สงบระงับ ไม่มี
อุปธิ ตัดกิเลสเครื่องผูกเหมือนช้างตัดเชือกแล้วฉะนั้น ไม่มี
อาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระนพาคาริกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบนพาคาริกเถรอปทาน

จัมปกปุปผิยเถราปทานที่ ๖ (๓๔๖)

ว่าด้วยผลแห่งพุทธานุชา

[๓๔๘] มีภูเขาชื่อว่าฉาปละ อยู่ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์

พระพุทธเจ้าพระนามว่า สุทัตสนะ ประทับอยู่ในระหว่างภูเขา.

เราถือดอกจำปาเหาะไปทางอากาศ ได้เห็นพระพุทธเจ้า
ผู้ปราศจากกิเลส ฐิติ ผู้ข้ามพ้นโอฆะ ไม่มีอาสวะ.

ขณะนั้นเราวางดอกจำปา ๘ ดอกไม้บนศิรชะ บูชาแต่
พระพุทธเจ้าผู้สยัมภู ผู้ทรงแสวงหาคุณอันใหญ่หลวง.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธานุชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระจัมปกปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบจัมปกปุปผิยเถราปทาน

ปทุมปุษกเถราปทานที่ ๗ (๓๔๗)

ว่าด้วยผลแห่งพุทธานุชา

[๓๔๕] มีภูเขาคือว่าโรมสะ อยู่ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ ก็เวลานั้นพระพุทธรูปเจ้าพระนามว่า โสภิตะ ประทับอยู่ ณ ที่แจ้ง.

เราออกจากที่อยู่มาทันดอกบัวหลวง (บังแดด) ถวาย ครั้นกัณอยู่วันหนึ่งแล้ว จึงกลับมาสู่ที่อยู่อีก.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธรูปเจ้า ด้วยดอกไม้ใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรูปเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปทุมปุษกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการฉะนี้แล.

จบปทุมปุษกเถราปทาน

จบภาณวารที่ ๑๓

ติณมัญญฐิตายกมณิเถราปทานที่ ๘ (๓๔๘)

ว่าด้วยผลแห่งหย้ากำมือเดียว

[๓๕๐] มีภูเขาชื่อว่าลัมพะกะ อยู่ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า อุปติสสะ เสด็จจงกรมอยู่ในที่แจ้ง.

ในกาลก่อนเราเป็นพรานเนื้ออยู่ (เที่ยวไป) ในป่าใหญ่ ได้พบพระพุทธรูปองค์นั้น ผู้ประเสริฐกว่าเทวดา เป็นสยัมภูผู้ไม่แพ้อะไร ๆ.

ขณะนั้น เรามีจิตเลื่อมใสยิ่งนัก ได้ถวายหย้ากำมือหนึ่ง สำหรับประทับนั่ง แต่พระพุทธรูปผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวง พระองค์นั้น.

ครั้งถวายแต่พระองค์ผู้ประเสริฐกว่าเทวดาแล้ว ยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง ถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้า แล้วบ่ายหน้ากลับไปทางทิศอุดร.

พอเราไปได้ไม่นาน สีหะได้เบียดเบียนเรา เราถูกสีหะทำให้ล้มลงแล้ว ทำกาลกิริยา ณ ที่นั้น.

(เพราะ) กรรมที่เราทำแล้ว ในสำนักของพระพุทธรูปผู้ประเสริฐไม่มีอาสวะ เราได้ไปสู่เทวโลก เหมือนกำลังลูกศรพ้นจากแสง.

ในเทวโลกนั้น มีปราสาทงามอันบุญกรรมนิรมิต (ในปราสาทนั้น) มีเครื่องประดับพันหนึ่ง ลูกกลีหนึ่ง ๗ ลูก ธงสีเขียว.

รัศมีของปราสาทนั้นพุ่งออก ขึ้นไปสูงเหมือนพระจันทร์
เราเคลื่อนกล่นด้วยนางเทพกัญญา เบิกบานด้วยวัตถุงามและ
กิเลสงาม.

เราอันกุศลมูลตักเตือนแล้ว จูติจากเทวโลกมาสู่ความ
เป็นมนุษย์แล้ว ได้บรรลुकความสิ้นอาสวะ.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายที่นั่ง ด้วยทานนั้น
เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งหญ้ากำมือเดียว.

คุณพิเศษเหล่านั้น คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระติณมฤฎฐิตายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบติณมฤฎฐิตายกเถระอุปทาน

ตินทุกผลทายกเถระอุปทานที่ ๕ (๓๔๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลมะพลับ

[๓๕๑] เราได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้โชติช่วงดังดอกกรรณิการั ปราศ-
จากกิเลสฐลี ข้ามโอฆะได้แล้ว ไม่มีอาสวะ ประทับนั่ง
ในระหว่างภูเขา.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 826

เราเห็นต้นมะพลับกำลังมีผล จึงหักเอามาพร้อมทั้งก้าน
มีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้ถวายแด่พระพุทธเจ้าพระนามว่า
เวสสภู.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ได้ในกาลนั้น
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
ผลไม้.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระดินทุกผลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบดินทุกผลทายกเถระอุปทาน

เอกัญชลียเถระอุปทานที่ ๑๐ (๓๕๐)

ว่าด้วยผลแห่งการทำอัญชลี

[๓๕๒] ในกาลนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า เรวตะ ประทับ
อยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำ เราได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากกิเลสฐิติ
มีรัศมีรุ่งเรืองดังพระจันทร์.

มีพระพักตร์เบิกบานดังปากเบ้า มีรัศมีสุกสกาวเช่นกับ
ถ่านเพลิงไม้ตะเคียน รุ่งโรจน์เหมือนดาวประกายพรึก

เราได้ประนอมกรอัญชลี.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ประนอมกรอัญชลีได้ ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการประนอมกรอัญชลี.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกอัญชลียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบเอกอัญชลียเถราปทาน

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอกปทุมมียเถราปทาน ๒. ตีณุปปลมาลียเถราปทาน ๓. ธชทายกเถราปทาน ๔. ตีณิกิงกณิปุชกเถราปทาน ๕. นพาคาริกเถราปทาน ๖. จัมปกปุปผียเถราปทาน ๗. ปทุมปุชกเถราปทาน ๘. ตีณมฤทธิทายกเถราปทาน ๙. ทินทุกผลทายกเถราปทาน ๑๐. เอกอัญชลียเถราปทาน
บัณฑิตทั้งหลายคำนวณคาถาได้ ๖๖ คาถา

จบเอกปทุมวรรคที่ ๓๕

สัททสัณญิกวรรคที่ ๓๖

สัททสัณญิกเถราปทานที่ ๑ (๓๕๑)

ว่าด้วยผลแห่งความเลื่อมใส

[๓๕๓] ครั้งก่อน เราเป็นพรานเนื้อ (เทียว) อยู่ในป่าใหญ่ ได้พบพระสัมพุทธเจ้าแวดล้อมด้วยสงฆ์สองฝ่ายในป่านั้น.

ซึ่งกำลังทรงประกาศสัจจะ ๔ ทรงรื้อถอน (ช่วยเหลือ)

มหาชน เราได้ฟังพระวาจาอันไพเราะเปรียบด้วยเสียงนกการเวกของพระมหามุนี พระนามว่า สิขี มีพระตำเนียงดังพรหม เป็นผ้าพันธุ์ของโลก เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระตำเนียงแล้ว ได้บรรลุความสิ้นอาสวะ.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกขิเลย นี่เป็นผลแห่งความเลื่อมใส.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสัททสัณญิกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสัททสัณญิกเถราปทาน

ยวกลาปิยเถราปทานที่ ๒ (๓๕๒)

ว่าด้วยผลแห่งการลาดหญ้า

[๓๕๔] ในกาลนั้น เราเป็นคนเกี่ยวหญ้าอยู่ในนครอรุณวดี ได้
เห็นพระสัมพุทธเจ้าที่หนทาง จึงลาดหญ้าถวาย (ให้
ประทับ)

พระพุทธเจ้าพระนามว่า สิขี ผู้ทรงอนุเคราะห์ ทรงมี
พระกรุณาเป็นอัครนายกของโลก ทรงทราบความดำริของเรา
จึงประทับนั่งบนลาดหญ้า.

เราเห็นพระองค์ผู้ปราศจากมลทิน ผู้เพ่งพินิจมาก เป็น
ผู้แนะนำดี เกิดความปรารถนาแล้วทำกาลกิริยา ณ ที่นั้น.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกขัตติเลย นี่เป็นผลแห่งการลาดหญ้า.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระยวกลาปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบยวกลาปิยเถราปทาน

กิงสุกปุชกเถราปทานที่ ๓ (๓๕๓)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกทองกวาว

[๓๕๕] เราได้เห็นต้นทองกวาวกำลังมีดอกบาน จึงประนมกร
อัญชลี ระลึกถึงพระพุทธเจ้าพระนามว่าลัทธัตถะ แล้วบูชา
ในอากาศ.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ไค ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกิงสุกปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบกิงสุกปุชกเถราปทาน

สโฏฏกโกรัณททายกเถราปทานที่ ๔ (๓๕๔)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาจักรที่รอยพระบาท

[๓๕๖] เราได้พบรอยพระบาท ที่พระพุทธเจ้า พระนามว่า สิขี
ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลกทรงเหยียบไว้ จึงห่มหนังเสือเฉวียงบ่า
ข้างหนึ่ง ใต้หัวรอยพระพุทธรบาทอันประเสริฐแล้ว.

เห็นต้นหงอนไก่ อันขึ้นอยู่บนดินมีดอกบาน จึงถือเอามาพร้อมทั้งก้าน ได้บูชาลายจักรที่รอยพระบาท.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสโกฏกโกรัมมททายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสโกฏกโกรัมมททายกเถราปทาน

ทัณฑททายกเถราปทานที่ ๕ (๓๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายไม้ขอ

[๓๕๗] ในกาลนั้น เราเข้าไปสู่ป่าใหญ่ ตัดไม้ไผ่ ได้ถือเอาไม้ขอสำหรับห้อยสิ่งของมาถวายแก่สงฆ์ เรากราภิวัทธิกุ ทั้งหลายผู้มีวัตรงาม.

ด้วยความเลื่อมใสแห่งจิตนั้นและครั้งถวายไม้ขอสำหรับห้อยแล้ว บ่ายหน้ากลับไปทางทิศอุดร.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายไม้ขอใดในกาลนั้น

ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
ไม่ขอ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระทัณฑาทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบทัณฑาทายกเถรอปทาน

อัมพยากุทายกเถรอปทานที่ ๖ (๓๕๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมะม่วงและยาจุก

[๓๕๘] พระปัจเจกสัมพุทธเจ้านามว่า สตรังสี ผู้ไม่แพ้อะไร ๆ
ออกจากสมาธิแล้ว เข้ามาหาเราเพื่อภิกษา.

เราเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าแล้ว มีใจเลื่อมใสยิ่งนัก
ได้ให้คนเอามะม่วงและข้าวยาจุกไปถวาย แต่ท่านผู้เฝ้าใส
ไม่มีที่สุด.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายมะม่วง
และยาจุก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอัมพาคูทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอัมพาคูทายกเถราปทาน

ปฏุกปุชกเถราปทานที่ ๗ (๓๕๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายลูกวัว

[๓๕๘] พระพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ผู้เป็นนายกของโลก
เสด็จออกจากที่พักกลางวันแล้ว พระองค์เสด็จเที่ยวภิกษาเข้า
มาถึงสำนักเรา.

ลำดับนั้น เรามีปีติโสมนัส ถวายกระเทียมห่อหนึ่งแด่
พระพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐสุด ผู้คงที่แล้ว บันเทิงอยู่ใน
สวรรค์ตลอดกัป.

ในกัปที่ ๘๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายห่อกระเทียมใด ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเสย นี้เป็นผลแห่งการถวายกระเทียม
ห่อหนึ่ง.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปุกปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปุกปุชกเถรอปทาน

วิจกทายกเถรอปทานที่ ๘ (๓๕๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายลูกวัว

[๓๖๐] เรามีจิตเลื่อมใส ได้ถวายลูกวัวตัวหนึ่งด้วยมือของตน
เอง แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี เชนฐบุรุษ
ของโลก ผู้คงที่ เราถึงพร้อม (ด้วย) ยานช้าง ยานม้า
และยานทิพย์ เพราะการถวายลูกวัวนั้น เราได้บรรลุถึงความ
สิ้นอาสวะ.

กัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายลูกวัวใด ในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายลูกวัว.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 835

ทราบว่า ท่านพระวัจนทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบวัจนทายกเถรอปทาน

สรณาคมนิยเถรอปทานที่ ๕ (๓๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถึงสรณะ

[๓๖๑] ในกาลนั้น พระภิกษุและเราผู้เป็นอาชีวก ขึ้นเรือไปด้วย
กัน เมื่อเรือกำลังจะแตก พระภิกษุได้ให้สรณะแก่เรา.

ในกัปที่ ๔๑ แต่กัปนี้ พระภิกษุได้ให้สรณะใดแก่เรา ด้วย
สรณะนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถึงสรณะ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสรณาคมนิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสรณาคมนิยเถรอปทาน

ปัญหาปาติกเถรอปทานที่ ๑๐ (๓๖๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายบิณฑบาต

[๓๖๒] ในกาลนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าติสสะ ประทับ
อยู่ในป่าใหญ่ เราจากคุณสมบัติพิภพมาในมนุษยโลกนี้ ได้ถวาย
บิณฑบาต.

ได้ถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า ติสสะ ผู้มียศ
ใหญ่ ยังจิตของตนให้เลื่อมใสแล้ว กลับไปยังภพดุสิต.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใด ในกาลนั้น
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
บิณฑบาต.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภีธา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปัญทปาติกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปัญหาปาติกเถรอปทาน

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 837

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สัตตสัจฉุญญิกเถราปทาน ๒. ขวกลาปิยเถราปทาน ๓. กิงสุก-
ปุชกเถราปทาน ๔. สโกฏฐโกธัณททายกเถราปทาน ๕. ทัณททายก-
เถราปทาน ๖. อัมพยาคูทายกเถราปทาน ๗. ปุฏุกปุชกเถราปทาน
๘. วัจฉทายกเถราปทาน ๙. สรณาคมนิยเถราปทาน ๑๐. ปิณชปาตีก-
เถราปทาน.

และมีคาถา ๔๐ คาถา.

จบสัตตสัจฉุญญิกวรรคที่ ๓๖

มัทธการวูปุผิยวรรคที่ ๓๗

มัทธการวियเถราปทานที่ ๑ (๓๖๑)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกมัทธการพ

[๓๖๑] เรา (แปลงเพศ) เป็นมาณพชื่อมงคล มาจากดาวดึงส์ ถึงในมนุษยโลกนี้ ถือเอาดอกมัทธการพมากันแดดลมไว้เหนือ พระเศียรแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ผู้แสวงหาคุณใหญ่ ประทับนั่งสมาธิอยู่ เราก็น้อยู่ตลอด ๗ วันแล้วกลับมาสู่เทวโลก.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าใด ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมัทธการวियเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบมัทธการวियเถราปทาน

กัถการูปุเปยยเถราปทานที่ ๒ (๓๖๒)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกผักกาด

[๓๖๔] เราจากเทวโลกชั้นยามามาในมนุษยโลกนี้ เพื่อมาเฝ้า

พระพุทธเจ้าพระนามว่าโคดม ผู้เป็นพระโอรสของพระเจ้า

สิริสุทโชนะ ได้ถือเอาดอกผักกาดมาบูชาแด่พระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๘๒ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้า ด้วย
ดอกไม้ดี ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผล
แห่งพุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า.
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระกัถการูปุเปยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกัถการูปุเปยยเถราปทาน

ภิสุมพาลทายกเถราปทานที่ ๓ (๓๖๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเหง้ามันและรากบัว

[๓๖๕] พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า สุสตะ ทรงรู้จบธรรม

ทั้งปวง ผู้ใคร่ในวิเวก มีพระปัญญา เสด็จมาในสำนักของเรา.

เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระองค์ชินเจ้า ผู้ประกอบด้วย

พระมหากุรุธา ได้ถือเอาเหง้ามันและรากบัวมาถวายเป็น
พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ถวายเป็นเหง้ามันและรากบัวได้
ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
การถวายเป็นเหง้ามันและรากบัว.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระภิสุมพาลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบภิสุมพาลทายกเถระอุปทาน

เกสรุปผิยเถระอุปทานที่ ๔ (๓๖๔)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกบัว ๓ ดอก

[๓๖๖] ในกาลนั้น เราเป็นวิทายาธ อยู่ที่ภูเขาคิมวันต์ ได้พบ
พระพุทธเจ้า ผู้ปราศจากกิเลสฐิติ มียศมาก กำลังเสด็จ
จงกรมอยู่.

ในกาลนั้น เราวางดอกบัว ๓ ดอกไว้บนศิรชะ แล้วเข้าไป
ไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า เวสสภู แล้วได้บูชา.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเกสรปุปผียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบภิสุมพาลทายกเถราปทาน

อังโกลปุปผียเถราปทานที่ ๔ (๓๖๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกบัว ๓ ดอก

[๓๖๗] ฝนกาลนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมะ ประทับ
อยู่ที่ภูเขาคิตฺตภู เราได้เห็นพระสยมภูพุทธเจ้าพระองค์นั้น
แล้วจึงเข้าไปเฝ้า.

ขณะนั้น เราได้เห็นต้นปฐุมีดอกบาน จึงเลือกเก็บแล้ว
เอาเข้ามาบูชาพระชินสัมพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมะ.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอังกิลปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอังกิลปุปผิยเถรอปทาน

กัมมปุปผิยเถรอปทานที่ ๖ (๓๖๖)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกกระทุ่ม

[๓๖๘] เรานั่งอยู่ในปราสาทอันประเสริฐ ได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า
ผู้มีพระฉวีวรรณดังทอง เช่นกับทองคำอันมีค่า มีพระลักษณะ
อันประเสริฐ ๓๒ ประการ.

เป็นนายกของโลก เสด็จในระหว่างตลาด เราจึงถือเอา
ดอกกระทุ่มไปบูชาพระพุทธเจ้า พระนามว่า วิปัสสี.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระกัมมปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกัมมปุปผิยเถรอปทาน

วาทาลกปุပ္พปิยเถราปทานที่ ๗ (๓๖๗)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกกุหลาบ

[๓๖๕] ในกาลนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า สุชาตะ ประทับ
อยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำคงคา เราได้ถือเอาดอกกุหลาบไปบูชาพระองค์
ผู้ไม่แพ้อะไร ๆ.

ในกัปที่ ๕๗ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธรเจ้าด้วยดอกไม้
ใด ด้วยการบูชานั้นเราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบวาทานพระกัมพปุปปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกัมพปุปปิยเถราปทาน

เอกจัมปกปุပ္พปิยเถราปทานที่ ๘ (๓๖๘)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกจำปา

[๓๗๐] ก็พระสัมพุทธเจ้าผู้สงบบระจับ อาศัยอยู่ในระหว่างภูเขา
เราถือเอาดอกจำปาดอกหนึ่ง เข้าไปหาท่านผู้สูงสุดกว่านระ.

มีจิตเลื่อมใสโสมนัสประคองดอกจำปาด้วยมือทั้งสอง
บูชาพระปัจเจกพุทธเจ้าผู้เป็นมุณีอันอุดม ผู้ไม่แพ้อะไร ๆ.

ในกัณฑ์ ๓๑ แต่กัณฑ์นี้ เราได้บูชาพระปัจเจกพุทธเจ้าด้วย
ดอกไม้ดี ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผล
แห่งพุทธบูชา.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระเอกจัมปกปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบเอกจัมปกปุปผิยเถราปทาน

ติมิรูปผิยเถราปทานที่ ๕ (๓๖๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกดีหมี

[๓๖๑] เราเที่ยวไปตามกระแสน้ำใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทกาตา ได้
เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าปราศจากกิเลสฐิติ เหมือนพญารัง
มีดอกบาน.

เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส ถือเอาดอกดีหมีมาโปรยลง
เหนือศีรษะ บูชาพระปัจเจกพุทธเจ้าผู้เป็นมุนีอันอุดม.

ในกัณฑ์ ๕๑ แต่กัณฑ์นี้ เราได้บูชาพระปัจเจกพุทธเจ้าด้วย
ดอกไม้ดี ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผล
แห่งพุทธบูชา.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระติมิรปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบติมิรปุปผิยเถรอปทาน

สทพปุปผิยเถรอปทานที่ ๑๐ (๓๗๐)

ว่าด้วยผลแห่งกาลบูชาด้วยดอกขำงิ้ว

[๓๗๒] ในกาลนั้น เราเป็นกนิหรอยู่ที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทภาคา
ครั้งนั้น เราได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐกว่านระเสด็จจงกรม
อยู่.

เราได้เลือกเก็บดอกไม้ขำงิ้วมาถวาย แต่พระพุทธเจ้า
ผู้ประเสริฐสุด พระมหาวิรเจ้าทรงสูดกลิ่นดอกขำงิ้วมีกลิ่น
หอมดังดอกไม้ทิพย์.

เมื่อขณะที่เราดูอยู่นั้น พระมหาวิรสัมพุทธเจ้าพระนามว่า
วิปัสสี ผู้เป็นนายกของโลก ทรงรับแล้ว ทรงสูดกลิ่น.

เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส ถวายบังคมพระองค์ผู้อุดมกว่า
สัตว์ ประนมกรอัญชลีแล้ว กลับขึ้นสู่ภูเขาก.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 846

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ใด ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำได้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสลปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสลปุปผิยเถรอปทาน

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มันทารวูปผิยเถรอปทาน ๒. กัถการูปผิยเถรอปทาน ๓.
ภิสมุพาลทายกเถรอปทาน ๔. เกสรูปผิยเถรอปทาน ๕. อังโกลูปผิย-
เถรอปทาน ๖. กัทัมพูปผิยเถรอปทาน ๗. อุททาลกูปผิยเถรอปทาน
๘. เอกจัมปคูปผิยเถรอปทาน ๙. ติมिरูปผิยเถรอปทาน ๑๐. สลพ-
อุปผิยเถรอปทาน.

และมีคาถา ๔๐ คาถา.

จบมันทารวูปผิยวรรคที่ ๓๗

โพธิวันทนวรรคที่ ๓๘

โพธิวันทกเถราปทานที่ ๑ (๓๗๑)

ว่าด้วยผลแห่งการไหว้

[๓๗๑] เราได้เห็นต้นแคฝอยอันงอกขึ้นบนพื้นดินงามรุ่งเรือง จึง
ประนมกรอัญชลีเฉยงบำเบื่องซ้าย ตั้งใจเคารพไหว้ต้นแค
ฝอย เปรียบเหมือนว่าเราได้ถวายบังคมเฉพาะพระพักตร์พระ-
สัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ผู้บริสุทธิทั้งภายในภายนอก
หลุดพ้นด้วยดี ไม่มีอาสวะ ทรงเกื้อกูลโลก มีพระกรุณา
ญาณดังสาคร.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ไหว้ไม้โพธิ์ได้ ด้วยกรรมนั้น
เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการไหว้.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระโพธิวันทกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบโพธิวันทกเถราปทาน

ปาฏิบุพผิยเถราปทานที่ ๒ (๓๗๒)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกแคฝอย ๓ ดอก

[๓๗๔] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสีผู้สยัมภู เป็นบุคคลผู้เลิศ ทรงชนะมาร แวดล้อมด้วยบรรดาศิษย์ของพระองค์ เสด็จเข้าสู่พันธุมดินคร.

เราห่อดอกแคฝอย ๓ ดอกไว้ในพก ประสงค์จะอาบน้ำดำเกล้า จึงได้ไปสู่มังมน้ำ ได้เห็นพระองค์ผู้เป็นนายกของโลก ทรงรุ่งเรื่องดังดอกราชพฤกษ์ รุ่งโรจน์ดังดวงอาทิตย์และดวงไฟ งามอาจดั่งเสื่อโครงตัวประเสริฐ ทรงมีสกุลดังพญาราชสีห์ เลิศกว่าบรรดาสมณะทั้งหลาย แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เสด็จดำเนินออกจากนครพันธุมดี.

เราเลื่อมใสในพระสุตเจ้า ผู้ชำระมลทิน คือกิเลสพระองค์นั้น จึงถือเอาแคฝอย ๓ ดอก มาบูชาพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาด้วยดอกไม้ใด ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปาฏิบุพผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบปาฏิบุพผิยเถราปทาน

ติลุปปลมลียเถราปทานที่๓ (๓๗๓)

ว่าด้วยผลแห่งกาลโปรยดอกอุบล ๓ ดอก

[๓๗๕] ในกาลนั้น เราเป็นวานรอยู่ที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทกาคา เรา
ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากกิเลสฐิติ ประทับนั่งอยู่ใน
ระหว่างภูเขา

ยังทิศทั้งปวงให้สว่างไสว ดังพญารังมิดอกบานสะพรั่ง
ทรงประกอบด้วยพระลักษณะและอนุพยัญชนะ.

เราเห็นแล้วดีใจ มีใจเบิกบานโสมนัส มีใจร่าเริงเพราะ
ปีติ จึงโปรยดอกอุบล ๓ ดอกลงเบื้องบนพระเศียร (บูชา).

ครั้งบูชาดอกไม้แต่พระพุทธเจ้าพระนามว่า สุสสะ ผู้แสวง
หาคุณอันใหญ่หลวงแล้ว เป็นผู้มีความเคารพ บ่ายหน้ากลับ
ไปทางทิศอุดร.

เมื่อเรากลับไปด้วยใจอันเลื่อมใสยิ่งนัก ได้ตกลงใน
ระหว่างชอกหินถึงความสิ้นชีวิต.

ด้วยกุศลกรรมที่เราทำแล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตนามัน
เราละชาติเดิมแล้ว ได้ไปสู่ชั้นดาวดึงส์

ได้เสวยรัชสมบัติในเทวโลก ๓๐๐ ครั้ง และได้เป็นพระ-
เจ้าจักรพรรดิ ๕๐๐ ครั้ง.

ในกัปที่ ๘๒ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ใจ ด้วยการบูชา เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระติณุปปมาลียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉนี้แล.

จบติณุปปมาลียเถรอปทาน

ปัตติปุปผิยเถรอปทานที่ ๔ (๓๗๔)

ว่าด้วยผลแห่งกาลบูชาด้วยดอกประดู่

[๓๗๖] ในกาลเมื่อพระสัมพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณใหญ่ พระนามว่า
ปทุมุตตระ เสด็จไปนิพพานแล้ว คนทั้งปวงมาประชุมกันนำเอา
พระสรีระไป.

เมื่อนำเอาพระสรีระไป เขาประโคมกลองเกร็อยู่เรา
มีจิตเลื่อมใสสมันส ได้บูชาด้วยดอกประดู่.

ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี้เป็นผลเพราะ
บูชาพระสรีระ.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา เป็นการมาดี
แล้วหนอ วิชชา ๓ เราได้บรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกมัดตั้งข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

๑. ปฏฐิปุบมึ แปลว่า ไม้โลหแดงหรือไม้แสม อภิธาน ๑ ๕๖๔.

ทราบว่ ท่านพระปัดติปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปัดติปุปผิยเถรอปทาน

สัตตปัสณียเถรอปทานที่ ๕ (๓๗๕)

ว่าด้วยผลแห่งกาลบูชาด้วยต้นไม้

[๓๗๗] พระสัมพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก พระนามว่า สุমনะ
เสด็จอุบัติแล้ว เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้บูชาต้นไม้
(อันเป็นไม้โพธิ์).

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้บูชาต้นไม้ ด้วยการบูชา
นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี้เป็นผลแห่งการบูชาต้นไม้.

การที่เราได้มาในสำนักของพระพุทธเจ้าของเรา เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชา๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสัตตปัสณียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสัตตปัสณียเถรอปทาน

คัมภีร์มรรคาปฏิบัติที่ ๖ (๓๗๖)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาจิตกาธาร

[๓๗๘] เมื่อมหาชนช่วยกันทำจิตกาธารอยู่ เมื่อมีการรวบรวมของหอมต่าง ๆ กันแล้ว เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้บูชา (จิตกาธาร) ด้วยของหอมกำมือหนึ่ง.

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้บูชาจิตกาธาร ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาจิตกาธาร.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา เป็นการมาดีแล้วหนอ วิชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของพระพุทธเจ้าเราทำให้แจ้งชัดแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระคัมภีร์มรรคาปฏิบัติได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบคัมภีร์มรรคาปฏิบัติที่ ๖

จิตตပ္พชกเถราปทานที่ ๗ (๓๗๗)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกธัญ

[๓๗๕] เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้สูงสุด
ปรินิพพานแล้ว มหาชนช่วยกันยกขึ้นบนจิตกาธาร เรามบูชา
ด้วยดอกธัญ.

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้บูชาจิตกาธารด้วยดอกไม้ได้
ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชา
จิตกาธาร.

การที่เราได้มาในสำนักแห่งพระพุทธเจ้าของเรา เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกมัดข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระจิตตပ္พชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบจิตตပ္พชกเถราปทาน

สุมนตาลวัณฎิยเถรปาทานที่ ๕ (๓๗๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายพัดใบตาล

[๓๗๐] เราได้ถวายพัดใบตาลอันหุ้มห่อด้วยดอกมะลิ แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ เราทรงไว้ซึ่งยศใหญ่.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายพัดใบตาล ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักบุคคลเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายพัดใบตาล.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา เป็นการมาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราพากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูกตั้งข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำได้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสุมนตาลวัณฎิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสุมนตาลวัณฎิยเถรปาทาน

สุมนทามิยเถรอปทาน ๕ (๓๗๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกมะลิ

[๓๗๑] เราได้ร้อยพวงมาลัยดอกมะลิแล้ว ยืนทรง (ถือ) ไม้ตรง
พระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ ผู้
บริสุทธิ (ชำระกิเลส) มีตบะ.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยพวง
มาลัยใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
การบูชาด้วยพวงมาลัยดอกมะลิ.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา เป็นการมาดี
แล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของพระ-
พุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นหมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสุมนทามิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสุมนทามิยเถระอปทาน

กาสุมาริผลทายกเถราปทานที่ ๑๐ (๓๘๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลมะรืน

[๓๘๒] เราได้เห็นพระพุทธเจ้า ผู้ปราศจากกิเลสฐิติ โขติช่วง
ตั้งดอกกรรณิการิ์ เชนฐบุรุษของโลกประเสริฐกว่านระ ประ
ทับอยู่ในระหว่างภูเขา.

เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส ประนมกรอัญชลีแล้ว ได้ถือ
เอาผลมะรืนไปถวายแด่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

การที่เราได้มาในศาสนาพระพุทธเจ้าของเรา เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ในภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๘ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้

ทราบว่ ท่านพระกาสุมาริผลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกาสุมาริผลทายกเถราปทาน

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โพธิวันทเถราปทาน ๒. ปาฐติปปุผิยเถราปทาน ๓. คีณุปปล-
มาลียเถราปทาน. สัตตปุผิยเถราปทาน ๕. สัตตป็นณิเถราปทาน
๖. คันธมฺภูจฺฐิเถราปทาน ๗. จิตกปุชกเถราปทาน ๘. สุมณกาลวัณฺฎิย-
เถราปทาน ๙. สุมณฑามิยเถราปทาน ๑๐. กาสุมาริผลทายกเถราปทาน-
มีคาถา ๕๕ คาถา.

จบโพธิวันทวรรคที่ ๓๘

อรรถกถาวรรคที่ ๓๔ เป็นต้น

วรรคที่ ๓๔, วรรคที่ ๓๕. วรรคที่ ๓๖, วรรคที่ ๓๗, และ
วรรคที่ ๓๘ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

อัมพภูผลทายกวรรคที่ ๓๕

อัมพภูผลทายกเถราปทานที่ ๑ (๓๘๑)

ว่าด้วยผลการถวายผลมะกอก

[๓๘๑] พระผู้มีพระภาคสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสตรังสี ผู้เป็นเอง
ไม่ทรงเพื่ออะไร ๆ ทรงใคร่ความสดัด เสด็จออกโคจร
บิณฑบาต.

เราถือผลไม้อยู่ ได้เห็นพระองค์ มีจิตเลื่อมใสโสมนัส
จึงเข้าไปเฝ้าพระนราศกแล้ว ได้ถวายผลมะกอก.

ในกัปที่ ๕๔ แค่นี้ เราได้ถวายผลไม้ใด ด้วยทานนั้น
เราไม่รู้จักทุกขเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

กาลที่เราได้มาในศาสนาแห่งพระพุทธเจ้าของเรา เป็น
การมาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขั้นได้หมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกมัดข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอัมพภูผลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

อัมพภูผลทายกเถราปทาน

๑. อภิธานฯ ๕๕๔. อัมพภูกะ.

ลพฺพทายกเถรอปทานที่ ๒ (๓๘๒)

ว่าด้วยผลการถวายผลขนุนสามะลอ

[๓๘๔] ในกาลนั้น เราเป็นคนรักษาสวนอยู่ในพระนครพันธุมดี ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากธุลี กำลังเสด็จเหาะไปในอากาศ.

เราได้ถือเอาผลขนุนสามะลอไปถวายแด่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด พระองค์ผู้มีเมตตาประทับยืนอยู่ในอากาศ ทรงรับทานของเรา.

นั่นเป็นเหตุให้ปิติเกิดแก่เรา เป็นเครื่องนำสุขมาให้ในปัจจุบัน ครั้นได้ถวายผลไม้แด่พระพุทธเจ้าด้วยใจอันผ่องใสแล้ว.

เราได้บรรลุถึงปิติและอุคฺมสุขอันไพบูรณ์ในกาลนั้น แก้วย่อมเกิดขึ้นแก่เราในภพที่เราเกิด.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใด ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

การที่เราได้มาในศาสนาแห่งพระพุทธเจ้าของเรา เป็นการมาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราได้บรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูกมัดข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระลพฺพทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบลพฺพทายกเถรอปทาน

อุทุมพรทายกเถรอปทานที่ ๓ (๓๘๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลมะเดื่อ

[๓๘๕] พระพุทธเจ้าผู้อุดมบุรุษ ประทับอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำนิหคานที เราได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากกิเลสฐลี มีพระหฤทัยมั่นคง ไม่ระส่ำระสาย.

เรามีใจเลื่อมใสในพระองค์ผู้ชำระมลทิน คือ กิเลส จึงได้ถือเอาผลมะเดื่อไปถวายแด่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

การที่เราได้มาในพระศาสนาแห่งพระพุทธเจ้าของเรา เป็นการมาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุลแล้วโดยลำดับ คำสอนของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ โมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุทุมพรทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบอุทุมพรทายกเถรอปทาน

มิลักขุผลทายกเถราปทาน ๔ (๓๘๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลไม้ป่า

[๓๘๖] เราได้เห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า อุตถัสสี ผู้มียศมาก
ในระหว่างป่า เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้ถวายผลไม้ป่า.

ในกัปที่ ๑๘๐๐ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ได้ในกาลนั้น
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
ผลไม้.

การที่เราได้มาในพระศาสนาแห่งพระพุทธเจ้าของเราเป็น
การมาดีแล้วหนอ วิชา๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมิลักขุผลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบมิลักขุผลทายกเถราปทาน

พารุสผลทายกเถรอปทานที่ ๕ (๑๘๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลมะปราง

[๑๘๗] เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า มีพระฉวีวรรณ ดังทองคำ
สมควรรับเครื่องบูชา เสด็จดำเนินอยู่ในถนน จึงได้ถวายผล
มะปราง แต่พระองค์.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใด ในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

การที่เราได้มาในพระศาสนาแห่งพระพุทธเจ้าของเราเป็น
การมาดีแล้วหนอ วิชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพารุสผลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบพารุสผลทายกเถรอปทาน

วัลลภผลทายกเถรอปทานที่ ๖ (๓๘๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลวัลลภ

[๓๘๘] ในกาลนั้น ชนทั้งปวงชักชวนกันมาสู่ป่าเขาเหล่านั้น
แสวงหาผลไม้ ก็หาผลไม้ได้ในกาลนั้น.

ในป่านั้น เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้สยัมภูไม่แพ้อะไร ๆ
เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัสได้ถวายผลวัลลภ.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ได้ในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

การที่เราได้มาในพระศาสนาแห่งพระพุทธเจ้าของเรา เป็น
การมาดีแล้วหนอ วิชา ๓ เราบรรลุลแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระวัลลภผลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบวัลลภผลทายกเถรอปทาน

ปณสผลทายกเถราทานที่ ๘ (๓๘๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลกล้วย

[๓๘๔] เราได้เห็นพระศาสดาผู้เป็นนายของโลก ทรงรุ่งเรือง
ดังดอกกรรณิการ โขติช่วงเหมือนพระจันทร์วันเพ็ญและดัง
ดวงประทีป.

เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้ถือเอาผลกล้วยไปถวายแด่
พระศาสดา ถวายบังคมแล้วกลับไป.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

การที่เราได้มารในพระศาสนาแห่งพระพุทธเจ้าของเรา เป็น
การมาดีแล้วหนอ วิชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปณสผลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปณสผลทายกเถรอปทาน

ปณสผลทายกเถราปทานที่ ๘ (๓๘๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลขนุนสุก

[๓๕๐] ในกาลนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า อัสชุนะ ทรงถึงพร้อมด้วยจรณะ และเป็นมุนีผู้ฉลาดในสมาธิ ประทับอยู่ที่ภูเขาคิณวันต์.

เราถือเอาผลขนุนอันสุกสด โต้ประมาณเท่าหม้อ วางไว้ที่ต้นตีนเปิดแล้ว ได้ถวายแด่พระศาสดา.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

การที่เราได้มาในพระศาสนาแห่งพระพุทธเจ้าของเรา เป็นการดีแล้วหนอ วิชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปณสผลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบปณสผลทายกเถราปทาน

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 866

อัมพณผลวรรคที่ ๓๕

อรรถกถาอปทานที่ ๑ เป็นต้น

อปทานที่ ๑ เป็นต้นถึงอปทานที่ ๘ ในวรรคที่ ๓๕ ก็มีเนื้อ
ความง่ายทั้งนั้นเหมือนกันแล.

โศณโกฏิวิเสธราปทานที่ ๕ (๓๘๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายถ้ำ

[๓๘๑] ในศาสนาของพระพุทธเจ้า พระนามว่า วิปัสสี เราได้สร้างถ้ำ (วิหาร) ถ้ำหนึ่ง ถวายแด่สงฆ์ผู้มาจากทิศทั้งสี่ ในพันธุมาราชธานี.

เราบริจาคผ้าหลายผืนไว้ลาดพื้นถ้ำ ในกาลนั้น เรามีจิตเบิกบานโสมนัส ได้ทำความปรารธนาว่า

ขอเราพึงได้พบพระสัมพุทธเจ้าผู้ทรงโปรดปราน พึงได้บรรพชา และพึงถูกต้อง (บรรลุ) นิพพานอันยอดเยี่ยมเป็นอุดมสันติ.

ด้วยกุศลมูลนั้นนั้นแล เราละโลกาติได้ตลอด ๕๐ กัป เราเป็นเทวดาก็ดี เป็นมนุษย์ก็ดี เป็นผู้ก่อสร้างบุญรุ่งเรืองนัก.

ด้วยกรรมอันเหลือจากนั้น ในภพหลังสุดนี้ เราเกิดเป็นบุตรคนเดียวของอัครเศรษฐีในจัมปานคร.

พอบิดาของเราได้ฟังว่าเราเกิดแล้ว ก็ได้มีความพอใจว่าเราจะให้ทรัพย์ ๒๐๐ ล้านแก่กุมารไม่ให้หย่อนเลย.

ขนยาวประมาณ ๔ นิ้ว เส้นละเอียด มีสัมผัสอ่อนนุ่มเสมอเหมือนปุยนุ่นงาม เกิดที่พื้นเท้าทั้งสองของเรา.

ตลอด ๕๐ กัปที่ล่วงมา อาการนี้ เป็นอาการพิเศษยิ่งอย่างหนึ่ง คือ เราไม่รู้สึกในเมื่อเท้าวางลงบนภาคพื้นที่ไม่มีเครื่องลาด.

พระสัมพุทธเจ้ายังเราให้พอใจแล้ว เราได้บวชเป็นบรรพชิตแล้ว เราบรรลุลหิตแล้ว และเป็นผู้เย็น เป็นผู้ดับแล้ว.

พระศาสดาผู้ทรงเห็นเหตุทั้งปวง ทรงแสดงเราว่า เป็นผู้เลิศกว่าบรรดาภิกษุผู้ปรารถนาคความเพียร เราเป็นพระอรหันตจिณาสพ ๖ อภิญา ๖ มีฤทธิ์มาก.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายถ้ำ.

การที่เราได้มาในพระศาสนาแห่งพระพุทธเจ้าของเราเป็นการมาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุลแล้วโดยลำดับ คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ออณภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว

พระโสณโกฏิวิสเถระ โดยฐานะเป็นหัวหน้าของภิกษุสงฆ์ ถูกถามปัญหาแล้วได้พยากรณ์ที่สระใหญ่ชื่ออนดาตดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโสณโกฏิวิสเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ โสณโกฏิวิสเถรปทาน

๓๘๕. อรรถกถาโศณโกฏิวิเสธราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระโศณโกฏิวิเสธระ อันมีคำเริ่มต้นว่า วิปสุตโน ปาวจนะ ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธรูปเจ้า พระองค์ก่อน ๆ ได้ตั้งสมณญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้มากมาย ในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ท่าน (รูปนี้) ได้เกิดในตระกูลเศรษฐีมีสมบัติมากมาย พอเจริญวัยแล้ว ก็ได้เป็นเศรษฐี (วันหนึ่ง) พร้อมกับพวกอุบาสกได้ไปพระวิหาร ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว มีใจเลื่อมใส ได้ช่วยกันฉาบทาปูนขาว ในที่กิจกรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้า และช่วยกันสร้างที่เรือน (ที่สงฆ) แห่งหนึ่ง ได้ลาดพื้นที่เรือนด้วยผ้ามีสีต่าง ๆ และทำเพดานไว้ข้างบน มอบถวายแด่พระสงฆ์ที่มาแต่ทิศทั้ง ๔ ได้ถวายมหาทานตลอด ๗ วัน (และ) ได้กระทำการตั้งปณิธานไว้. พระศาสดาได้ทรงกระทำอนุโมทนา. ด้วยกุศลกรรมอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติในโลกทั้ง ๒ ในภพนี้ เมื่อพระกัสสปทศพลปรินิพพานแล้ว เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าของพวกเรายังไม่ทรงอุบัติ ท่านได้บังเกิดในเรือนแห่งตระกูล ในกรุงพาราณสี พอได้เจริญวัยแล้ว ได้สร้างบรรณศาลาไว้ใกล้ฝั่งแม่น้ำคงคา ได้บำรุงพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่งซึ่งอยู่ประจำด้วยปัจจัย ๔ ตลอด ๓ เดือนโดยความเคารพ. พระปัจเจกพุทธเจ้ารูปนั้น พอออกพรรษาแล้ว มีบริวารครบบริบูรณ์ ได้ไปยังภูเขาคันธมาทน์นั้นแล.

กฤษบุตรคนนั้น ได้ทำบุญไว้เป็นอันมากในมนุษย์โลกนั้นจนตลอดชีวิต จุตินามมนุษย์โลกนั้นแล้ว ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก พอถึง ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าของพวกเรา เขาได้ถือปฏิสนธิในเรือนของ อัครเศรษฐีในนครจัมปา. ตั้งแต่เวลาที่เขาถือปฏิสนธิมา กองแห่งโภค-สมบัติเป็นอันมาก ก็เจริญขึ้นแก่ท่านเศรษฐี. ในวันที่เขาคลออกจาก ท้องของมารดา ลากสักการะและสัมนานะเป็นอันมาก ก็ได้บังเกิดมีทั่ว พระนคร. (ด้วยผลบุญ) ที่ได้บริจาคผ้ากัมพลสีแดงมีค่าตั้งแสนแต่พระ-ปัจเจกพุทธเจ้าในครั้งก่อน เขาจึงได้มีวรรณดุจทองคำ และมีอัทภาพ สุขุมละเอียดอย่างยิ่ง. ด้วยเหตุนี้ พวกญาติจึงตั้งชื่อเขาว่า โสณะ. เขา เจริญวัยแล้ว มีบริวารมากมาย. ที่ฝ่ามือและฝ่าเท้าของเขาได้มีเป็นรูป ดอกหงอนไก่, ที่ฝ่ามือและฝ่าเท้าของเขาทุกข้าง ได้มีสัมผัสอันอ่อนนิ่ม นวลคล้ายกับปุยฝ้ายที่ปั่นแล้วตั้งร้อยครั้ง. เฉพาะที่ฝ่าเท้าทั้ง ๒ ข้าง ได้ เกิดมีโลมชาติเป็นรูปร่างกลมคล้ายกับต่างหูแก้วมณี. พวกญาติได้สร้าง ปราสาท ๓ หลังอันเหมาะสมกับฤดูทั้ง ฤดูให้แก่เขาผู้เจริญวัยแล้ว และได้มีพวกหญิงนักฟ้อนพากันบำรุงบำเรอ เขาได้เสวยสมบัติอันใหญ่หลวง ในปราสาทหลังนั้น ๆ อยู่อย่างเทพกุมาร.

ครั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าของพวกเรา ได้บรรลุพระสัพพัญญุต-ญาณแล้ว ประทับอยู่อาศัยในพระนครราชคฤห์ แสดงพระธรรมจักร อันประเสริฐให้เป็นไปแล้ว พระเจ้าพิมพิสารมีพระบรมราชโองการให้ บุรุษไปเรียกตัวเขามา เขายังพระนครราชคฤห์ พร้อมกับพวกชาวบ้าน ๘๐,๐๐๐ คน แล้วไปยังสำนักของพระศาสดา ได้ฟังธรรมแล้ว ได้มี

ศรัทธา ขออนุญาตมารดาบิดาแล้วบรรพชาในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า พอได้อุปสมบทแล้วเรียนกัมมัฏฐานในสำนักของพระศาสดาแล้ว ได้อยู่ที่สี่วัน เพื่อหลีกเลี่ยงการคลุกคลีด้วยหมู่ชน, ขณะที่พระโศณะอยู่ในที่นั้นได้มีจินตนาการว่า สรีระของเราละเอียดสุขุม ด้วยความสุขทางกายอย่างเดียวกันเท่านั้น เราจึงไม่สามารถจะบรรลุความสุขใจที่แท้จริงได้, เอาละแม้เราจะลำบากกาย ก็ควรที่จะบำเพ็ญสมณธรรม ดังนี้แล้ว จึงอธิษฐานที่จงกรม เริ่มประกอบความเพียร เมื่อฝ่าเท้าทั้ง ๒ ข้าง บวมจนพองขึ้นก็ตาม ก็ไม่คำนึงถึงทุกขเวทนา กระทำความเพียรอย่างแรงกล้า แต่ก็ไม่สามารถจะทำคุณวิเศษให้บังเกิดขึ้นได้ คงเป็นเพราะปรารถนาคความเพียรหนักไป จึงคิดว่า เราพยายามถึงขนาดนี้ ก็ยังไม่สามารถจะทำมรรคและผลให้บังเกิดขึ้นได้, เราจะบวชอยู่ทำไม ลี้กไปเสวยสมบัติดีกว่า และเราจักทำบุญให้มาก ดังนี้. ลำดับนั้น พระศาสดาได้ทรงทราบวาระจิตของเขา จึงเสด็จไปยังที่นั้น ทรงประทานพระโอวาทอุปมาด้วยสายพิณ เมื่อจะทรงแสดงถึงวิธีประกอบความเพียรให้สม่าเสมอ ยังกัมมัฏฐานให้หมดจดแล้ว จึงเสด็จไปยังภูเขาคิชฌกูฏ. แม้พระโศณะแล ได้รับพระโอวาทจากสำนักของพระศาสดาแล้ว ประกอบความเพียรให้สม่าเสมอ พยายามเจริญวิปัสสนา ก็ได้ดำรงอยู่ในพระอรหัต.

พระโศณะนั้น เป็นพระอรหันต์แล้ว ระลึกถึงบุรพกรรมของตน ได้เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **วิปสฺสโน ปาวจเน** ดังนี้. คำว่า **วิปสฺสโน** ในคำนั้นหมายความว่า เห็นโดยพิเศษ อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า

วิปัสสี เพราะเห็นได้หลายอย่าง. บทว่า **ปาวจเน** ได้แก่ชื่อว่า ปาพจน์ คือ พระไตรปิฎก เพราะท่านเรียกโดยประการอย่างหนึ่ง, อธิบายว่า ในปาพจน์ของพระวิปัสสีพุทธเจ้าพระองค์นั้น. บทว่า **เลณ** ความว่า ชื่อว่า เลณะ คือวิหาร เพราะเป็นที่เร้น อันปลอดภัย (สงบ). บทว่า **พณฺฐมาราชธานี** แยกวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า พันธุ คือ หมู่ญาติ เพราะเกี่ยวพัน คือผูกพันซึ่งกันและกันมา ด้วยอำนาจการสืบต่อจากตระกูล. ชื่อว่า พันธุมา เพราะยอมอยู่ประจำในที่นั้น, อีกความหมายหนึ่ง ชื่อว่า พันธุมา เพราะเขามีความเกี่ยวข้องกัน. ชื่อว่า ราชธานี เพราะเป็นที่ประทับอยู่ของพระราชาทั้งหลาย, พันธุมา ศัพท์ และ ราชธานี ศัพท์นั้น รวมกันเป็นพันฐมาราชธานี เชื่อมความว่า เราได้สร้างที่เร้น (วิหาร) ที่ราชธานีของพระเจ้าพันธุมานั้น. คำที่เหลือในที่นี้ มีเนื้อความง่าย พึงนั้นแล.

จบอรรถกถาโศณ โภควิวสเถราปทาน

พุทธชาปทานชื่อปุพพกัมมปิโคติที่ ๑๐ (๓๕๐)

ว่าด้วยบุญจริยาของพระพุทธองค์

[๓๕๒] พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เป็นนายกของโลก แวดล้อมด้วย
ภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก ประทับนั่งอยู่ที่พื้นหินอันเป็นรัชนี-
สถาน โขติช่วงด้วยแก้วต่าง ๆ ในละแวกป่าอันมีกลิ่นหอม
ต่าง ๆ ไกลัสระอโนดาต ตรัสชี้แจงบุรพกรรมทั้งหลายของ
พระองค์ ณ ที่นั้นว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังกรรมที่เราทำแล้ว
ของเรา เราเห็นภิกษุผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตรรูปหนึ่งแล้วได้
ถวายเป็นผ้าเก่า.

เราปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าเป็นครั้งแรก เพื่อความเป็น
พระพุทธเจ้าในกาลนั้น ผลแห่งกรรม คือการถวายเป็นผ้าเก่า
ย่อมอำนวยผลให้เป็นพระพุทธเจ้า.

ในกาลก่อน เราเป็นนายโคบาล ต้อนโคไปเลี้ยง เห็น
แม่โคกำลังดื่มน้ำขุนมัว จึงห้ามมัน.

ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น ในภพหลังสุดนี้ (แม่) เราจะ
กระหายน้ำ ก็ไม่ได้ดื่มน้ำตามความปรารถนา.

ในชาติอื่นในกาลก่อน เราเป็นนักเลงชื่อว่าปุณาลี ได้กล่าว
ดูพระปัจเจกพุทธเจ้าชื่อว่า สุรภิ ผู้ไม่ประทุษร้ายตอบ.

ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น เราต้องเที่ยวอยู่ในนรกเป็นเวลา
นาน ได้เสวยทุกขเวทนาแสนสาหัสหลายพันปีเป็นอันมาก.

๑. อรรถกถาว่า ปุพพกัมมปิโคติกพุทธชาปทาน.

ด้วยผลกรรมอันเหลือ้นั้น ในภพหลังสุดนี้ เราจึงได้คำกล่าวคู่เพราะเหตุแห่งนางสุนทรिका.

เพราะการกล่าวคู่พระเถระนามว่า นันทะ สาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ครอบงำอันตรายทั้งปวง เราจึงท่องเที่ยวอยู่ในนรกสิ้นกาลนาน.

เราท่องเที่ยว อยู่ในนรกเป็นเวลานานถึงหมื่นปี ได้รับความเป็นมนุษย์แล้ว ได้การกล่าวคู่เป็นอันมาก.

ด้วยผลกรรมที่เหลือ้นั้น นางจิตฺตมาณวิกามากันหมู่ชน ได้กล่าวคู่เราด้วยคำอันไม่เป็นจริง.

เมื่อก่อน เราเป็นพราหมณ์ชื่อว่า สุตฺวา อันชนทั้งหลายสักการบูชา สอนมนต์ให้กันมาณพประมาณ ๕๐๐ คนในป่าใหญ่.

ก็เราได้เห็นฤๅษีผู้เฒ่าแล้ว ได้อภิญญา ๕ มีฤทธิ์มากมาในสำนักของเรา เราจึงกล่าวคู่ฤๅษีผู้ไม่ประทุษร้าย โดยได้บอกกะพวงศิษย์ของเราว่า

ฤๅษีพวกนี้มักบริโภคมกม แม้เมื่อเราบอก (เท่านั้น) พวกมาณพก็เชื่อฟัง ครั้งนั้นมาณพทั้งปวง ทิ้งไปเพื่อศึกษาในสกุล ๆ พวกนั้นบอกแก่มหาชนว่า ฤๅษีผู้นี้มักบริโภคมกม.

ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น ฤๅษี ๕๐๐ เหล่านี้ ได้คำกล่าวคู่ทั้งหมด เพราะเหตุแห่งนางสุนทรिका.

ในกาลก่อน เราได้ฆ่าพี่น้องชายต่างมารดา เพราะเหตุแห่งทรัพย์ จับใส่ลงในชอกเขาและบด (ทับ) ด้วยหิน ด้วย

วิบากแห่งกรรมนั้น พระเทวทัตจึงทู่หมัก่อนหิน ก้อนหินกลิ้งลงมากระทบนิ้วแม่เท้าของเราจนห้อเลือด.

ในกาลก่อน เราเป็นเด็กเล่นอยู่ที่หนทางใหญ่ เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าแล้ว ไล่ไฟเผา (ดัก) ไว้ที่หนทาง ด้วยวิบากกรรมนั้น ในภพหลังสุดนี้ พระเทวทัตจึงชักชวนนายขมังธนูผู้ฆ่าคนตายมาก เพื่อให้ฆ่าเรา.

ในกาลก่อน เราเป็นนายควาญช้าง ได้ไล่ช้างให้จับมัดพระปัจเจกพุทธเจ้าผู้อุดมมณี แมื่กำลังเที่ยวบิณฑบาต ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น ช้างนาพาครีอันดุร้าย วิ่งไล่ (เรา) เข้าไปในพระนครราชคฤห์.

ในกาลก่อน เราเป็นนายทหารรบ (เป็นแม่ทัพ) ฆ่าบุรุษเป็นอันมากด้วยหอก ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น เราถูกไฟไหม้อย่างเผ็ดร้อนอยู่ในนรก.

ด้วยผลอันเหลือแห่งกรรมนั้น บัดนี้ ไฟนั้นยังมาไหม้ผิวหนังที่เท้าของเราทั้งสิ้น (อีก) เพราะว่าการกรรมยังไม่พินาศไป.

ในกาลก่อน เราเป็นเด็ก ลูกของชาวประมง อยู่ในบ้านเกวัฏฐคาม เห็นคนทั้งหลายฆ่าปลาแล้ว เกิดความโสมนัส.

ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น ความทุกข์ที่ศีรษะ (ปวดศีรษะ) ได้มีแล้วแก่เรา ในเมื่อเจ้าศากยะทั้งหลายถูกเบียดเบียนพระเจ้าวิภูษณะมาแล้ว.

เราได้บริภาษพระสาวกทั้งหลาย ในศาสนาของพระพุทธเจ้า พระนามว่าอุสสะ ว่าท่านทั้งหลายจงเคี้ยว จงกินแต่

ข้าวแดง แต่อย่ากินข้าวสาลีเลย ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น เรา
อันพราหมณ์นิมนต์แล้ว อยู่ในเมืองเวรัญชา บริโภคข้าวแดง
ตลอด ๓ เดือน ในกาลนั้น.

เมื่อนักมวยกำลังชกกัน เราได้เบียดเบียนบุตรนักมวย
ปล้ำ ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น ความทุกข์ที่หลัง (ปวดหลัง)
ได้มีแล้วแก่เรา.

เมื่อก่อนเราเป็นหมอรักษาโรค ได้ถ่ายทอดให้เศรษฐีบุตร
(ตาย) ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น โรคปากชันทิกาพาธจึงมีแก่เรา.

เราชื่อว่า โชติपालะ ได้กล่าวกะพระสุตเจ้าพระนามว่า
กัสสปะในกาลนั้นว่า จักมีโพธิมณฑลแต่ที่ไหน โพธิญาณ
ท่านได้ยากอย่างยิ่ง.

ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น เราได้ประพฤติกกรรมที่ทำได้ยาก
มาก (ทุกกรกิริยา) ที่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคมตลอด ๖ ปี แต่
นั้น จึงได้บรรลุโพธิญาณ.

แต่เราก็มิได้บรรลุโพธิญาณอันสูงสุดด้วยหนทางนี้ เราอัน
บุรพกรรมตักเตือนแล้ว จึงแสวงหาโพธิญาณโดยทางที่ผิด.

(บัดนี้) เราเป็นผู้สิ้นบาปและบุญ เว้นจากความเร่าร้อน
ทั้งปวง ไม่มีความเศร้าโศก ไม่คับแค้น เป็นผู้ไม่มีอาสวะ
จักนิพพาน.

พระชินเจ้าทรงบรรลุกำลังแห่งอภิญญาทั้งปวงแล้ว ทรง
พยากรณ์โดยทรงหวังประโยชน์แก่ภิกษุสงฆ์ ที่สระใหญ่
ชื่อว่า อโนดาต ด้วยประการฉะนี้.

ทราบว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงภยิตธรรมบรรยายพุทธา-
ปทานชื่อปุพพกัมมปิโสตอันเป็นความประพฤติในกาลก่อนของพระองค์
ด้วยประการฉะนี้แล.

จบพุทธาปทานชื่อปุพพกัมมปิโสต

๓๕๐. อรรถกถापุพพกัมมปิโสติกพุทธาปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑๐ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า อโนตตุตตราสนุน ความว่า ชื่อว่า อโนตตุดโต เพราะ
น้ำที่ถูกความร้อนแห่งพระจันทร์และพระอาทิตย์แผ่ปกคลุมไปไม่ถึง เพราะ
มียอดภูเขาหลายยอดช่วยปิดบังไว้. ชื่อว่าสระ เพราะเป็นแดนไหลไป
คือเป็นแดนเกิดก่อน หลงไหลไปแห่งแม่น้ำใหญ่, อธิบายว่า แม่น้ำใหญ่
ที่ไหลออกจากช่องมีช่องสี่หะเป็นต้นแล้ว ไหลวนไปทางขวา ๓ รอบ จึง
ไหลไปทางทิศภาคที่ไหลออกแล้ว ๆ แต่เดิม. อโนตตตตะศัพท์ กับ
สระศัพท์ รวมกันเป็น อโนตตตสระ อธิบายว่า ที่อยู่ใกล้กับสระนั้น
คือใกล้กับสระอโนดาต ได้แก่ ตรงที่ใกล้สระอโนดาตนั้น. บทว่า
รมณีย ความว่า ในสถานที่อันน่ารื่นรมย์ใจนั้น ชื่อว่า รมณีย
เพราะเป็นสถานที่อันเทวดา ทานพ คนธรรพ์ กิณนร ภู พระ
พุทธเจ้า และพระปัจเจกพุทธเจ้าเป็นต้น พึงรื่นรมย์ใจ คือพึงจิตใจ.
บทว่า สิลาตเล ความว่า พื้นแห่งศิลาเป็นภูเขาลูกเดียว. บทว่า นานา-
รตนปชฺโชเต ความว่า โชติช่วงเปล่งปลั่งด้วยแก้วมากมายหลายประการ

มีแก้วทับทิม และไพฑูรย์ เป็นต้น. บทว่า นานาคณฺฐวนนฺตเร เชื่อม
ความว่า ที่พื้นศิลา (หิน) ในตะแวงป่าอันเป็นชฎาดอกไม้ที่มีกลิ่นหอม
นานาชนิด เช่นไม้จันทน์ กฤษณา การบูร กุณฺ หมากรหอม อโศก
กาะทิง บุนนาค และ การะเกด เป็นต้น มีประการต่าง ๆ.

ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นำของชาวโลก เป็นพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้าของชาวโลกทั้ง ๓ ทรงมีภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่แวดล้อม เพราะ
ยิ่งใหญ่ด้วยพระคุณ และเพราะยิ่งใหญ่ด้วยการนับ ประทับนั่งเหนือ
อาสนะศิลานั้นแล้ว ตรัสชี้แจงถึงกรรม คือการถวายดอกไม้ของพระองค์
คือได้ทรงกระทำให้ปรากฏชัดเป็นพิเศษ. คำที่เหลือในข้อความนั้น มี
เนื้อความพอจะรู้ได้ง่ายทั้งหมด เพราะได้กล่าวไว้แล้วในพุทธาปทานใน
หนหลัง และเพราะมีเนื้อความง่าย. พระธรรมสังคากถะทั้งหลาย ได้
รวบรวมกุศลกรรมและอกุศลกรรมไว้ในอปทานนี้ ทั้งที่มีปรากฏอยู่ใน
พุทธาปทานแล้ว ก็ด้วยมุ่งที่จะรวมไว้ในวรรค เพราะจะได้ชี้แจงแสดง
เฉพาะกรรมแล.

จบอรรถกถาบุพพกัมมปิโลตติกพุทธาปทาน

จบอรรถกถาอัมพภูผลวรรคที่ ๓๕

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 879

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัมพผลทายกเถราปทาน ๒. ลพชทายกเถราปทาน ๓.
อุทุมพรผลทายกเถราปทาน ๔. มัลลิกขุผลทายกเถราปทาน ๕. ผารุสผล-
ทายกเถราปทาน ๖. วัลลผลทายกเถราปทาน ๗. กทลผลทายกเถรา-
ปทาน ๘. ปนสผลทายกเถราปทาน ๙. โสณโกฏิวิสเถราปทาน ๑๐.
พุทธรูปทานชื่อปุพพกัมมปิโลติ.

บัณฑิตทั้งหลายคำนวณคาถาได้ ๕๑ คาถา.

จบอัมพผลวรรคที่ ๓๕

จบภาณวารที่ ๑๔

ปิลินทวรรคที่ ๔๐

ปิลินทวัจฉเถรอปทานที่ ๑ (๓๕๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายไทยธรรมอันสมควร

[๓๕๑] เราเป็นนายประตู่อยู่ที่นครหังสวดี เรารวบรวมโภคสมบัติ เก็บไว้ในเรือนมากมายนับไม่ถ้วน.

ในกาลนั้น เราอยู่ในที่ลับทำใจให้รื่นเริง นั่งอยู่ในปราสาท อันประเสริฐแล้ว ได้คิดอย่างนี้ว่า

โภคสมบัติของเรามีมากมายแพร่หลายไปภายในบุรี แม้พระราชผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดินพระนามว่าอานนท์ ก็ทรงเชื่อเชิญเรา.

พระพุทธเจ้าพระองค์นี้ เป็นมุณี เสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลกนี้ และโภคสมบัติของเราก็มีอยู่ เราจักถวายทานแต่พระศาสดา.

พระราชบุตรพระนามว่าปทุม ทรงถวายทานอันประเสริฐ คือ ช้างตัวประเสริฐ พร้อมด้วยบัลลังก์และพนักงาน มีประมาณไม่น้อย ในพระชินเจ้า.

แม้เราก็จักถวายทานในสงฆ์ อันเป็นหมู่คณะที่ประเสริฐสูงสุด ทานอันประเสริฐที่ใครยังไม่เคยถวาย เราก็จักเป็นคนแรกในทานนั้น.

เราคิดที่จะถวายนหลายวิธี สุขเป็นผลเพราะการบูชา
ทานใด จึงได้เห็นการถวายบริขารนั้น อันจะเป็นเครื่องทำ
ความดำริของเราให้เต็ม.

เราจักถวายบริขาร ในสงฆ์อันเป็นหมู่คณะที่ประเสริฐสุด
การถวายบริขารที่คนอื่นยังไม่เคยถวาย เราจักทำเป็นคนแรก.

ในขณะนั้นเราจึงเข้าไปหาช่างจักสาน จ้างให้ทำฉัตร
ได้รวบรวมฉัตรไว้หนึ่งแสนคัน ได้รวบรวมผ้าไว้หนึ่งแสน
ผืน ให้ทำบาตรหนึ่งแสนใบ รวบรวมไว้.

จ้างช่างให้ทำมิด [โกน] พร้า เข็ม และมีสำหรับตัด
เล็บ อันสมควรแล้ว ให้วางไว้ภายใต้ฉัตรทั้งหลาย.

จ้างช่างให้ทำพัดใบตาล พัดขนปีกนกยูง พัดจามร ผ้า
กรองน้ำ และภาชนะน้ำมัน อันสมควร.

จ้างช่างให้ทำ กล่องเข็ม ผ้าอังสะ ประคดเอว และ
เชิงรองบาตรที่ทำอย่างสวยงาม อันสมควร.

ให้อาเภสัชใส่ในภาชนะสำหรับใส่ของบริโศกและในขัน
ตำริคให้เต็มแล้ว ให้วางไว้ภายใต้ฉัตร.

ให้ใส่ว่านน้ำ หญ้าคา ชะเอม ดีปลี พริก ผลสมอ
และขิงสด ให้เต็มไว้ภาชนะทุกอย่าง.

จ้างให้ทำรองเท้า เขียงเท้า ผ้าสำหรับ เช็ดน้ำ และ
ไม้เท้าคนแก่ ให้ทำอย่างสวยงาม อันสมควร.

จ้างช่างให้ทำหลอดใส่ยาหยอดตา ไม้ป้ายยาตา ธรรม-
กุตตรา กุญแจ และแม่กุญแจ อันเย็บทอด้วยผ้า ๕ สี.

สายโยก กล้องเป่าควันไฟ ตะเกียงตั้ง คนโทน้ำ และ
ผอบ อันสมควรกัน.

จ้างช่างให้ทำคีม กรรไกร ผ้าสำหรับเช็ดขัดสนิม และ
ถุงสำหรับเกสซ์ อันสมควรกัน.

จ้างช่างให้ทำเก้าอี้นอน ตั้ง บัลลังก์อันมีเทาสีเท้าให้
สมควรแล้ว ให้ตั้งไว้ภายใต้ฉัตร.

จ้างช่างให้ทำพูกยัดด้วยขนสัตว์และยัดด้วยนุ่น พูกนึ่ง
และให้ทำหมอนอย่างดี อันสมควรกัน.

จ้างช่างให้ทำผงผสมน้ำอาบ จี๊ผิงทาตัว น้ำมันทามือและ
เท้าอันสะอาดใสในภาชนะเล็ก ๆ เตียงพร้อมด้วยเครื่องลาด
เสนาสนะ ผ้าสำหรับเช็ดเท้า ที่นอน ที่นั่ง ไม้เท้า ไม้ชำระฟัน
[แปรงฟัน] กระเบื้อง ของหอมสำหรับไล่ทาสิริษะ.

ไม้สีไฟ ตั้งแผ่นกระดาน ฝาบาตร ถุงบาตร กระบวย
ตักน้ำ ผงย้อมผ้า รางย้อมผ้า.

ไม้กวาด ชันน้ำ ผ้าอาบน้ำฝน ผ้านิสีทนะ ผ้าปิดผี
ผ้าอันตราสก ผ้าอุตราสงค์ ผ้าสังฆาฏิ ยานัตถุ ผ้าเช็ดหน้า
น้ำส้ม น้ำเกลือ น้ำผึ้ง นมส้ม น้ำปานะ.

จี๊ผิง ผ้าเก่า ผ้าเช็ดปาก ด้าย สิ่งใดเชื่อว่าเป็นของ
ควรให้ทานมีอยู่ และสมควรแก่พระศาสดา.

เรารวบรวมสิ่งนั้นทั้งหมดแล้วเข้าเฝ้าพระเจ้าอนนท ครั้น
เข้าไปเฝ้าพระราชาราชานำหมู่ชน ผู้มียศมากแล้ว.

๑. ม. อุทปตฺต ชันน้ำ.

ถวายเป็นมงคลด้วยเศียรเกล้าแล้วได้กราบทูลว่า เราทั้งสอง
เจริญโดยชาติร่วมกัน มียศร่วมกัน มีความเท่าเทียมกันในสุข
ในทุกข์ และประพฤติดำเนินกัน.

ทุกข์ทางใจมีอยู่ ข้าแต่พระองค์ผู้ปราบข้าศึก ข้าพระองค์
พึงทรงไว้ซึ่งทุกข์ของพระองค์ ข้าแต่กษัตริย์ ถ้าพระองค์
สามารถ ก็ขอได้ทรงพระกรุณาบรรเทาทุกข์นั้นเถิด.

พระราชাত্রัสว่า ทุกข์ของท่าน ก็เป็นทุกข์ของเรา เรา
ทั้งสองมีใจร่วมกัน ท่านย่อมรู้ว่าสำเร็จได้ ถ้าท่านพึงเปลื้อง
ทุกข์นั้น.

ข้าแต่พระราชารู้ใหญ่ ของจงทรงทราบ ทุกข์ของข้า-
พระองค์บรรเทาได้ยาก.

ท่านรำร้องมากไป สิ่งที่มีอยู่ในแวนแคว้นประมาณเท่าใด
ชีวิตของเราประมาณเท่าใด สิ่งนั้น [แม้] เป็นทรัพย์ที่ท่าน
สละได้ยาก.

ถ้าท่านต้องการด้วยสิ่งเหล่านี้ เราก็ไม่หวั่นไหวจักให้
เที่ยว ขอเดชะ พระองค์ทรงรำร้องแล้ว การรำร้องมากนั้นผิด.

ข้าพระองค์จักทราบด้วยเกล้าว่า วันนี้ พระองค์ทรงดำรง
อยู่ในธรรมทั้งปวง พระองค์ทรงให้การบีบคั้นหนักนัก เมื่อ
ข้าพระองค์ขอ.

ท่านจะต้องการด้วยการพูดไปทำไม ท่านปรารถนาสิ่งใด

จงบอกแก่เรา ข้าแต่พระราชผู้พระ ข้าพระองค์ปรารถนา
พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐยิ่ง.

ข้าพระองค์จักนิมนต์พระสัมพุทธเจ้าให้เสวย ชีวิตของ
ข้าพระองค์อย่าเป็นโทษ พระองค์ตรัสว่า เราจะให้พรอย่างอื่น
แก่ท่าน ท่านอย่าขอพระตถาคตเลย.

ใครไม่พึงให้พระพุทธเจ้า ผู้เปรียบเหมือนแก้วมณี มี
รัศมีรุ่งเรือง, ขอเดชะ พระองค์ทรงบันลือแล้วมิใช่หรือ
ตลอดถึงชีวิตอันมีอยู่ เมื่อพระองค์ประทานชีวิตได้ ก็ควร
พระราชทานพระตถาคตได้.

พระมหาวีรเจ้าควรคงไว้ เพราะใคร ๆ ไม่พึงให้พระชิน-
เจ้า พระพุทธเจ้าเรารับให้ไม่ได้ ท่านจงรับเอาทรัพย์จนนับ
ไม่ถ้วนเถิด.

เราจะต้องถึงการวินิจฉัย จักถามผู้วินิจฉัยทั้งหลาย ผู้
วินิจฉัยจักตัดสินละเอียด ฉันทใด เราจักสอบถามข้อนั้น ฉันทนั้น
เราได้จับที่พระหัตถ์ของพระราช พากันไปสู่ศาลที่พิจารณา
พิพากษา.

เราได้กล่าวคำนี้ตรงหน้าของตุลาการและผู้พิพากษาทั้ง-
หลายว่า ขอตุลาการและผู้พิพากษาจงฟังเรา พระราชาได้
พระราชทานพรแก่เราว่า

เราไม่ยกเว้นอะไร ๆ แม้ชีวิตก็ปวารณาให้ได้ เมื่อเราขอ
พระราชทานพร เราจึงขอพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด.

พระพุทธเจ้า ย่อมเป็นอันพระองค์พระราชทานแก่เราด้วยดี
ท่านทั้งหลาย จงตัดความสงสัยของเรา เราทั้งหลายจะเชื่อ

ฟังคำท่านผู้เป็นพระราชารักษาแผ่นดิน เราทั้งหลายฟังคำของ
ทั้งสองฝ่ายแล้ว จักตัดความสงสัยในข้อนี้.

ขอเดชะ พระองค์พระราชทานสิ่งทั้งปวง ท่านผู้นี้ ก็เป็น
อันถือเอาสิ่งทั้งปวงหรือพระเจ้าข้า.

เราไม่ยกเว้นอะไร ๆ ปวราณาแม่ชีวิต เป็นผู้ถึงความยาก
ตลอดชีวิตเป็นอย่างยิ่งเทียว เรารู้ว่าผู้นี้มีทุกข์ด้วยดี จึงได้ให้
ถือเอาสิ่งทั้งปวง.

ขอเดชะ พระองค์เป็นผู้แพ้ ควรพระราชทานพระตถาคต
เราตัดความสงสัยของทั้งสองฝ่ายแล้ว ท่านทั้งสองจงตั้งอยู่
ในคำมั่นอย่างนั้น.

พระราชอาประทับอยู่ ณ ที่นั้นแล ได้ตรัสกะตุลาการและ
ผู้พิพากษาว่า ท่านทั้งหลายฟังให้แม่แก่เราโดยชอบ เราฟัง
ได้พระพุทธเจ้าอีก ท่านยังความดำริของท่านให้เต็ม นิมนต์
พระตถาคตให้เสวยแล้ว ฟังคั้นพระสัมพุทธเจ้าให้แก่พระเจ้า
อาณนที่ผู้มียศอีก.

เราให้วุฒาการและผู้พิพากษา และถวายบังคมพระเจ้า
อาณนที่จอมกษัตริย์ เป็นผู้ยินดีปราโมทย์ เข้าไปเฝ้าพระ-
สัมพุทธเจ้า ครั้นเข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้าผู้ข้ามโอฆะ ผู้ไม่
มีอาสวะ.

ถวายบังคมด้วยเศียรเกล้าแล้ว ได้กราบทูลดังนี้ว่า ขอ
พระองค์ผู้มีจักขุพร้อมด้วยพระอรหันต์หนึ่งแสน โปรดทรงรับ
นิมนต์.

ของทรงยังจิตของข้าพระองค์ให้รื่นเริง เสด็จเข้านิเวศน์
ของข้าพระองค์ พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้ทรงรู้
แจ้งโลก สมควรรับเครื่องบูชา.

พระผู้มีอัญญาตรัสรู้ความดำริของเรา จึงทรงรับนิมนต์ (ด้วย
ดุขณิภาพ) เราทราบว่ พระองค์ทรงรับนิมนต์แล้ว ถวาย
บังคมแต่พระศาสดา.

มีจิตรำเริงเบิกบาน เข้ามายังนิเวศน์ของตน ประชุมมิตร
และอำมาตย์แล้ว ได้กล่าวดังนี้ว่า เราได้สิ่งที่ได้โดยยากนัก
แล้ว เปรียบเหมือนแก้วมณีมีรัศมีโชติช่วง เราจักบูชาองค์
พระพุทธเจ้าด้วยอะไร พระชินเจ้ามีคุณหาประมาณมิได้ หา
ที่เปรียบมิได้ ผู้มีพระคุณอันชั่งมิได้ ไม่มีใครเสมอเหมือน
เป็นนักปราชญ์ ไม่มีบุคคลเปรียบ หาผู้เสมอเหมือนเช่นนั้น
มิได้ ไม่มีที่สอง ประเสริฐกว่านระ.

ก็อริการอันสมควรแต่พระพุทธเจ้า เราทำได้โดยยาก เรา
ทั้งหลายจงรวบรวมดอกไม้ต่าง ๆ เอามาทำมณฑปดอกไม้เถิด.

สิ่งนี้ย่อมสมควรแต่พระพุทธเจ้า จักเป็นอันบูชาด้วยสิ่ง
ทั้งปวง เราจึงให้ทำดอกบัวเพื่อน ดอกบัวหลวง ดอกมะลิ

ดอกลำดวน ดอกจำปา ดอกกระถินพิมานให้เป็นมณฑป ปูลาด
อาสนะหนึ่งแสนที่ไว้ภายในเงาฉัตร.

อาสนะของเรามีค่ายิ่งกว่าร้อยมีอยู่เบื้องหลัง ปูลาดอาสนะ
หนึ่งแสนที่ไว้ภายในเงาฉัตร.

จัดแจงข้าวและน้ำเสร็จแล้ว ให้คนไปทูลเวลาภัตกาล
เมื่อคนไปทูลภัตกาลแล้ว พระมหามุนีพระนามว่าปทุมุตตระ
พร้อมด้วยพระอรหันต์หนึ่งแสน เสด็จเข้าสู่निเวศน์ของเรา
ฉัตรทรงอยู่ในเบื้องบน ในมณฑปดอกไม้อันบานดี.

พระพุทธเจ้าผู้อุดมบุรุษ ประทับนั่งพร้อมด้วยพระอรหันต์
หนึ่งแสน (เราทูลว่า) ขอพระองค์ผู้มีจักขุ โปรดทรงรับฉัตร
หนึ่งแสนและอาสนะหนึ่งแสน อันควรและไม่มีโทษเถิด.

พระมหามุนีพระนามว่าปทุมุตตระ ทรงรู้แจ้งโลก ผู้ควร
รับเครื่องบูชา พระองค์ประสงค์จะช่วยเหลือเรา จึงทรงรับไว้.

เราได้ถวายบาตรแก่ภิกษุแต่ละรูป รูปละหนึ่งบาตร ภิกษุ
ทั้งหลายละบาตรที่จัดเอง ทรงบาตรเหล็ก พระพุทธเจ้า
ประทับนั่งอยู่ในมณฑปดอกไม้ตลอด ๗ ค่ำ ๗ วัน.

ทรงยังสัตว์เป็นอันมากให้ตรัสรู้ ทรงประกาศพระธรรม-
จักร เมื่อทรงประกาศพระธรรมจักรภายใต้มณฑปดอกไม้.

ธรรมาภิสัมย์ได้มีแก่เทวดาและมนุษย์ ๘๔,๐๐๐ เมื่อถึง
วันที่ พระมหามุนี พระนามว่าปทุมุตตระ ประทับนั่งอยู่
ภายในเงาฉัตร ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

มาณพผู้ใดได้ถวายทานอันประเสริฐไม่พร้อมแก่เรา เราจัก
พยากรณ์มาณพนั้น ท่านทั้งหลาย จงฟังเรากล่าว.

จตุรงคินิเสนา คือ พลข้าง พลม้า พลรถ และพลเดินเท้า
จักแวดล้อมมาณพนั้นเป็นนิത്യ นี้เป็นผลแห่งการให้สิ่งทั้งปวง.

ยานข้าง ยานม้า วอ จะไหลมาเทมา ชนทั้งหลายจัก

บำรุงมาณพนั้นเนื่องนิตยฺ์ นี้เป็นผลแห่งการให้สิ่งทั้งปวง.

รถหกหมื่นคัน อันประดับด้วยเครื่องอสังการทั้งปวง จัก
แวดล้อมมาณพนั้นเป็นนิตยฺ์ นี้เป็นผลแห่งการให้สิ่งทั้งปวง.

ดนตรีหกหมื่น กลองเกร็ดทั้งหลายอันประดับดีแล้ว จัก
ประโคมมาณพนั้นเป็นนิตยฺ์ นี้เป็นผลแห่งการให้สิ่งทั้งปวง.

นารี ๘๖,๐๐๐ นาง อันประดับประดาสวยงาม มีผ้าและ
อาภรณ์อย่างวิจิตร สวมใส่แก้วมณีและกุณฑล มีหน้าแฉล้ม
ยิ้มแย้ม ตะโพกผึ่งผาย เอาเล็กเอวบาง จักแวดล้อมมาณพ
นั้นเป็นนิตยฺ์ นี้เป็นผลแห่งการให้สิ่งทั้งปวง.

มาณพนั้น จักรัณรมย์อยู่ในเทวโลก ตลอดสามหมื่นกับ
จักได้เป็นเทวดาเสวยรัชสมบัติในเทวโลก ๑,๐๐๐ ครั้ง และ
จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๑,๐๐๐ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้า
ประเทศราชอันไพบุลย์ โดยคณนานับมิได้.

เมื่อมาณพนี้อยู่ในเทวโลก พรั่งพร้อมด้วยบุญกรรม
เทวดาจักทรงฉัตรแก้วไว้ในที่สุดแห่งเทวโลก มาณพนี้จัก
ปรารถนาเมื่อใด ฉัตรอันเกิดแต่ผ้าและดอกไม้ (ดังจะ) รู้จิต
ของมาณพนี้ จักกั้นอยู่เนื่องนิตยฺ์เมื่อนั้น.

มาณพนี้จุติจากเทวโลกแล้ว อันกุศลตกเตือนประกอบ
ด้วยบุญกรรม จักเกิดในตระกูลพราหมณ์.

ใน (อีก) แสนกับ พระศาสดามีพระนามว่าโคดม ซึ่งมี

สมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราชจักเสด็จอุบัติในโลก พระ-
ศากยโคดมผู้ประเสริฐ ทรงทราบคุณชื่อนี้ทั้งหมดแล้ว.

จักประทับนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ทรงตั้งไว้ในเอกทัคค-
สถาน มาณพญานี้จักได้เป็นพระสาวกของพระศาสดา มีชื่อว่า
ปิลินทวัจฉะ.

จักเป็นผู้อันเทวดา อสูร คนธรรพ์ ภิกษุ ภิกษุณี และ
คฤหัสถ์ทั้งหลาย สักการะ จักเป็นที่รักของคนทั้งปวง จัก
ไม่มีอาสวะ นิพพาน กรรมที่เราทำแล้วในแสนกัป ได้ให้ผล
แก่เราแล้วในภพนี้.

เราหลุดพ้นดี ดังกำลังลูกศร เผากิเลสทั้งหลายแล้ว โอ
กุศลกรรมเราได้ทำแล้ว ในบุญเขตอันยอดเยี่ยมอันเป็นฐานะ
ที่เราทำกุศลกรรมแล้ว ได้บรรลุผลอันไม่หวั่นไหว.

ก็มาพบได้ให้ทานอันประเสริฐไม่บกพร่อง มาณพญานี้
ได้เป็นหัวหน้า นี้เป็นผลแห่งทานนั้น.

เราได้ถวายฉัตร ในพระสุตเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้ประ-
เสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๘ ประการ อันสมควร
แก่กรรมของเรา

คือ เราไม่รู้สีกหนาว ๑ ไม่รู้สีกร้อน ๑ ละอองและ
ธุลีไม่แปดเปื้อน ๑ เราเป็นผู้ไม่มีอันตราย ๑ ไม่มีจัญไร ๑
อันมหาชนยำเกรงทุกเมื่อ ๑ เป็นผู้มิฉิวพรรณละเอียด ๑ เป็น
ผู้มีใจสร้างขวาง ๑.

เมื่อเราต้องเที่ยวอยู่ในภพ ฉัตรหนึ่งแสนคัน อันประกอบ

ด้วยเครื่องประดับทุกอย่าง เว้นชาตินี้แล้ว ทรงไว้เหนือศีรษะ
ของเรา เพราะผลแห่งกรรมนั้น.

เพราะเหตุไร ในชาตินี้การทรงฉัตรจึงไม่มีแก่เรา กรรม
ทั้งปวงที่เราทำแล้ว เพราะผลบุญแห่งฉัตรหลุดพ้นรูปแล้ว.

เราได้ถวายผ้า ในพระสุตเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้ประ-
เสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๘ ประการ อันสมควร
แก่กรรมของเรา

คือ เราเป็นผู้มีผิวพรรณเปล่งปลั่งดังทองคำ ๑ ปราศจาก
ฐลี ๑ มีรัศมีผ่องใส ๑ มีเดช ๑ ตัวของเราละเอียดอ่อน ๑
เมื่อเราท่องเที่ยวอยู่ในภพ มีผ้าขาวแสนผืน ๑ สีเหลืองแสน
ผืน ๑ สีแดงแสนผืน ๑ ทรงอยู่เหนือศีรษะของเรา นี้เป็นผล
แห่งการถวายผ้า.

เราย่อมได้ผ้าไหม ผ้ากัมพล ผ้าปาน และผ้าฝ้าย ใน
ที่ทุกแห่ง เพราะผลอันหลั่งออกแห่งการถวายผ้านั้น.

เราได้ถวายบาตร ในพระสุตเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้
ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๑๐ ประการ อัน
สมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราย่อมบริโภคโภชนาหารในภาชนะทองคำ ภาชนะ
แก้วมณี ภาชนะเงิน และภาชนะที่ทำด้วยทับทิมในกาล
ทั้งปวง ๑ เราเป็นผู้ไม่มีอันตราย ๑ ไม่มีจัญไร ๑ มหาชน
ยำเกรงทุกเมื่อ ๑ เป็นผู้ได้ข้าว น้ำ ผ้า และที่นอนเป็น

๑. ม. กสุมา เพราะเหตุไร.

ปกติ ๑ โภคสมบัติของเราไม่พินาศ. เราเป็นผู้มีจิตมั่นคง ๑
เป็นผู้ใคร่ธรรมทุกเมื่อ ๑ เป็นผู้ไม่มีกิเลส ๑ ไม่มีอาสวะ ๑.

คุณเหล่านี้ ติดตามเราไปทั้งในเทวโลกและมนุษย์โลก
ย่อมไม่ละเราในที่ทุกแห่ง เปรียบเหมือนเงาไม่ละรูปฉะนั้น.

เราได้ถวายมิดโกน ที่ทำอย่างสวยงาม อันเนื่องด้วยเครื่อง
ผูกอย่างวิจิตรมากมาย แต่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดและ
แก่พระสงฆ์แล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๘ ประการ อัน
สมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราเป็นผู้กล้า ๑ เป็นผู้ไม่มีความเดือดร้อน ๑ ถึง
ที่สุดในวสารัชชธรรม ๑ เป็นผู้มั่งคั่ง ๑ มีความเพียร ๑ มีใจ
อันประคองไว้ทุกเมื่อ ๑ ย่อมได้ญาณอันสุขุมเครื่องตัดกิเลส ๑
ความบริสุทธิ์อันขังไม่ได้ ๑ ในที่ทั้งปวง เพราะผลอันหลัง
ออกแห่งกรรมของเรานั้น.

เรามีจิตเลื่อมใสได้ถวายพร้า อันราบเรียบ ไม่หยาบ ไม่
ต้องขัดถู เป็นอันมากในพระพุทธเจ้าและในสงฆ์แล้ว ย่อม
ได้เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ อันสมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราย่อมได้ความเพียรอันเป็นกัลยาณมิตร ๑ ขันติ ๑
ศีลตราคือความไมตรี ๑ ศีลตราคือปัญญาอันยิ่งเพราะตัด
ลูกศรคือตัณหา ๑ ญาณอันเสมอด้วยแก้ววิเชียร ๑ เพราะ
ผลอันหลังออกแห่งกรรมเหล่านั้น.

เราได้ถวายเข็ม ในพระสุตเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้ประเสริฐ
สุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ อันสมควรแก่
กรรมของเรา

คือ เมื่อเราท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยใหญ่ ย่อมเป็นผู้อัน
มหาชนนอบน้อม ๑ ตัดความสงสัย ๑ มีรูปงาม ๑ มีโลก-
สมบัติ ๑ มีปัญญากล้า ๑ ทุกเมื่อ.

เราพิจารณาเห็นอรรถอันเป็นฐานะละเอียดลึกซึ้ง ด้วยญาณ
ญาณของเราอันเสมอด้วยแก้ววิเชียรอันเลิศ เป็นเครื่องกำจัด
ความมืด.

เราได้ถวายมิดตัดเล็บ ในพระสุตเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้
ประเสริฐแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ อันสมควร
แก่กรรมของเรา

คือ เราย่อมได้ทาสชายหญิง วัวและม้า ลูกจ้าง คน
เพื่อนรำ ช่างตัดผม พ่อครัวทำอาหารเป็นอันมาก ในที่
ทั้งปวง.

เราได้ถวายพัดใบตาลอันงาม ในพระสุตเจ้าแล้ว ย่อมได้
เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ อันสมควรแก่กรรมของเรา
คือ เราย่อมไม่รู้สึกหนาว ๑ ไม่รู้สึกร้อน ๑ ความร่ำร้อน
ไม่มีแก่เรา ไม่รู้สึกความกระวนกระวาย ๑ ไม่รู้สึกความ
เดือดร้อนจิตของเรา ๑ เราดับไฟ คือ ราคะ โทสะ โมหะ
มานะ ทิฏฐิ และไฟทั้งปวงได้แล้ว เพราะผลอันหล่งออก
แห่งกรรมนั้นของเรา.

เราได้ถวายพัดจามรี มีขนนกยูงเป็นด้าม ในคณะสงฆ์ผู้
สูงสุดแล้ว ย่อมเป็นผู้มีกิเลสสงบระงับ ไม่มีกิเลสเครื่องยั่ว
ยวนอยู่.

เราได้ถวายผ้ากรองน้ำ และ ฆมกรก ในพระสุตเจ้า
แล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ อันสมควรแก่กรรม
ของเรา

คือ เราก้าวล่วงอันตรายทั้งปวง ๑ ย่อมได้อายุอันเป็น
ทิพย์ ๑ เป็นผู้อันโจรหรือข้าศึกไม่ข่มขู่ในกาลทุกเมื่อ ๑ ศัสตรา
หรือยาพิษย่อมไม่ทำความเบียดเบียนเรา ๑ ไม่มีความตาย
ในระหว่าง เพราะผลอันหลั่งออกแห่งกรรมนั้นของเรา.

เราได้ถวายภาชนะน้ำมัน ในพระสุตเจ้าและในคณะสงฆ์
ผู้ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ อัน
สมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราเป็นผู้มีรูปสวยงาม ๑ มีความเจริญดี ๑ มีใจเบิก
บาน มีใจไม่ฟุ้งซ่าน ๑ เป็นผู้อันอารักขาทั้งปวงรักษาแล้ว ๑.

เราได้ถวายกลองเข้ม ในพระสุตเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้
ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๓ ประการ อัน
สมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราย่อมได้คุณทั้งหลายนี้ คือความสุขใจ ๑ ความ
สุขกาย ๑ ความสุขอันเกิดแต่อิริยาบถ ๑ เพราะผลอันหลั่ง
ออกแห่งกรรมนั้น.

เราได้ถวายผ้าอังสะ ในพระชินเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้ประ-
เสริฐสุดแล้ว ย่อมได้อานิสงส์ ๓ ประการ อันสมควรแก่
กรรมของเรา

คือ เราย่อมได้ความหนักในพระสัทธรรม ๑ ย่อมระลึกถึง

ภพที่สองได้ ๑ เป็นผู้มิฉวีวรรณงามในที่ทั้งปวง ๑ เพราะผล
อันหลังออกแห่งกรรมนั้น.

เราได้อวยประกาศเวย ในพระชินเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้
ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๖ ประการ อันสมควร
แก่กรรมของเรา

คือ เราย่อมไม่หวั่นไหวในสมาธิ เป็นผู้มีความชำนาญ
ในสมาธิ ๑ มีบริษัทไม่แตกกัน ๑ มีถ้อยคำอันมหาชนเชื่อถือ
ทุกเมื่อ ๑ มีสติตั้งมั่น ๑ ความสะดุ้งกลัวไม่มีแก่เรา ๑ คุณ
เหล่านี้ ติดตามเราไปทั้งในเทวโลกและมนุษยโลก.

เราได้อวยเชิงรอนบาตร ในพระชินเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้
ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมเป็นผู้ไม่มีภัยในเพราะวาระ ๕ ไม่
หวั่นไหวด้วยอะไร ๆ ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งอันเป็นเครื่อง
ตรัสรู้ด้วยสติและญาณ เราฟังแล้ว ธรรมที่เราทรงไว้ย่อม
ไม่พินาศ เป็นอันวินิจฉัยดีแล้ว.

เราได้อวยภาชนะและเครื่องบริโภค ในพระพุทธเจ้าและ
ในคณะสงฆ์ผู้อุดมแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๓ ประการ
อันสมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราย่อมได้ภาชนะทองคำ ภาชนะแก้วมณี ภาชนะ
แก้วผลึก และภาชนะแก้วทับทิม ๑ ภริยา ทาสชายหญิง
พลช้าง พลม้า พลรถ พลเดินเท้า และหญิงมีวัตรยำเกรง
นาย ๑ ได้เครื่องบริโภคทุกเวลา ๑ วิชาในบถมนต์ และใน
อาคมต่าง ๆ เป็นอันมาก เราย่อมใคร่ครวญคิดปะทั้งปวง ใช้
ได้ทุกเวลา.

เราได้ถวายขัน ในพระสุตเจ้าและในขณะสงฆ์ผู้ประเสริฐ
สุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๓ ประการ อันสมควรแก่กรรม
ของเรา

คือ เราย่อมได้ขันทองคำ ขันแก้วมณี ขันแก้วผลึก และ
ขันแก้วทับทิม ย่อมได้ขันทำด้วยแผ่นไม้โพธิ์ ขันมีรูปใบบัว
และขันที่ทำด้วยสังข์ ทำน้ำดื่มให้หวาน ย่อมได้คุณเหล่านี้
คือ ข้อปฏิบัติในวัตรอันงาม ในอาจารย์และภิกษุ เพราะ
ผลอันหลังออกแห่งกรรมนั้น.

เราได้ถวายเกศ ในพระสุตเจ้าและในขณะสงฆ์ผู้ประ-
เสริฐสุดแล้ว ย่อมได้อานิสงส์ ๑๐ ประการ อันสมควรแก่
กรรมของเรา

คือ เราเป็นผู้มีอายุยืน ๑ มีกำลัง ๑ มีปัญญา ๑ มีวรรณะ ๑
มียศ ๑ มีสุข ๑ ไม่มีอันตราย ๑ ไม่มีจัญไร ๑ มหาชน
ยำเกรงทุกเมื่อ ๑ เราไม่มีความพลัดพรากจากของที่รัก ๑
เพราะกรรมนั้นให้ผลแก่เรา.

เราได้ถวายรองเท้า ในพระชินเจ้าและในขณะสงฆ์ผู้
ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้อานิสงส์ ๓ ประการ อันสมควรแก่
กรรมของเรา

คือ ยานช้าง ยานม้า วอ ย่อมไหลมาเทมา ๑ รถหกหมื่น
คันแวดล้อมเราทุกเมื่อ ๑ เมื่อเราท่องเที่ยวอยู่ในภพ รองเท้า
แก้วมณี รองเท้าทองแดง รองเท้าทองคำ รองเท้าเงิน ย่อม
เกิดขึ้นในขณะที่ยกเท้าขึ้น ๑ บุญกรรมทั้งหลาย ย่อมช่วย

ข้าระอาจารคุณให้สะอาดแน่นอน เราย่อมนำคุณเหล่านี้
เพราะกรรมนั้นให้ผล.

เราได้ถวายเชียงเท้า ในพระสุคตเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้ประ-
เสริฐสุดแล้ว ได้สวมเชียงเท้ามีฤทธิ์แล้วอยู่ได้ตามปรารถนา.

เราได้ถวายผ้าเช็ดหน้า ในพระสุคตเจ้าและในคณะสงฆ์
ผู้ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ อัน
สมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราเป็นผู้มีผิวพรรณดุจทองคำปราศจากฐลี ๑ มีรัศมี
ส่องไส ๑ มีเดช ตัวของเราละเอียดอ่อน ๑ ผูนละอองไม่
ติดตัวเรา ๑ เราได้คุณเหล่านี้เพราะกรรมนั้นให้ผล.

เราได้ถวายไม้เท้าคนแก่ ในพระสุคตเจ้าและในคณะสงฆ์
ผู้ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้อานิสงส์ ๕ ประการ อันสมควร
แก่กรรมของเรา

คือ เรามีบุตรมาก ๑ เราไม่มีความสะดุ้งกลัว ๑ เป็น
ผู้อันนารถทุกอย่างรักษาไว้ ใคร ๆ ข่มขู่ไม่ได้ทุกเมื่อ ๑
ย่อมไม่รู้สึกรู้สีกความพลั้งพลาด ๑ ใจของเราไม่ขลาดกลัว ๑.

เราได้ถวายหยอดตา ในคณะสงฆ์ผู้ประเสริฐสุดแล้ว
ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๘ ประการ อันสมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราเป็นผู้มีนัยน์ตาว้างใหญ่ ๑ มีสีขาวมีสีเหลือง ๑
มีสีแดง ๑ เป็นผู้มีนัยน์ตาไม่มัว ๑ มีนัยน์ตาแจ่มใส ๑ เว้น
จากโรคตาทั้งปวง ๑ ย่อมได้ตาทิพย์ ๑ ได้ปัญญาจักษุอันสูง
สุด ๑ เราได้คุณเหล่านี้เพราะกรรมนั้นให้ผล.

เราได้ถวายลูกกุญแจ ในพระสุคตเจ้าและในคณะสงฆ์

ผู้ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้ลูกบุญแจ คือ ญาณอันเป็นเครื่อง
เปิดทวารธรรม.

เราได้ถวายแม่บุญแจ ในขณะสงฆ์ผู้ประเสริฐสุดแล้ว
ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๒ ประการ อันสมควรแก่กรรมของเรา
คือ เมื่อเราท่องเที่ยวอยู่ในภพ เป็นผู้มีความโกรธน้อย ๑
ไม่มีความคับแค้นใจ ๑.

เราได้ถวายสายโยก ในพระสุตเจ้าและในขณะสงฆ์ผู้
ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ อัน
สมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราย่อมไม่หวั่นไหวในสมาธิ ๑ มีความชำนาญใน
สมาธิ ๑ มีบริษัทไม่แตกกัน ๑ มีถ้อยคำอันมหาชนเชื่อถือทุก
เมื่อ ๑ โภคสมบัติย่อมเกิดแก่เรา เมื่อท่องเที่ยวอยู่ในภพ ๑.

เราได้ถวายกล้องเป่าคว้น ในพระชินเจ้าและในขณะสงฆ์
ผู้ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๓ ประการ อัน
สมควรแก่กรรมของเรา

คือ สติของเราเป็นธรรมชาติตรง ๑ เส้นเอ็นของเราต่อ
เนื่องกันดี ๑ เราย่อมได้คาทิพย์ เพราะกรรมนั้นให้ผล.

เราได้ถวายตะเกียงตั้ง ในพระชินเจ้าและในขณะสงฆ์ผู้
ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๓ ประการ อัน
สมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราเป็นผู้มีสกุล ๑ มีอวัยวะสมบูรณ์ ๑ มีปัญญาอัน
พระพุทธเจ้าสรรเสริญ เราได้คุณเหล่านี้เพราะกรรมนั้นให้ผล.

เราได้ถวายคนโทน้ำและผอบ ในพระพุทธเจ้าและใน
คณะสงฆ์ผู้อุ้มแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๑๐ ประการ อัน
สมควรแก่กรรมของเรา

คือ ในกาลนั้น เราได้รับการคุ้มครองดีแล้ว ๑ พร้อมพร้อม
ด้วยสุข ๑ มียศมาก มียศดี ๑ ไม่มีควมวิบัติ ๑ เป็น
สุขุมลชาติ ๑ เว้นจากจัญไรทั้งปวง ๑ เป็นผู้ได้คุณอัน
ไพบุลย์ ๑ หวังใจด้วยความนับถือ ๑ มีความหวาดเสียว
อันดีแล้ว ๑ เพราะการถวายคนโทน้ำและผอบ เราได้วรรณะ ๔
ข้างแก้ว และม้าแก้ว คุณของเราเหล่านั้นไม่พินาศ ผลนี้
เพราะถวายคนโทน้ำและผอบ.

เราได้ถวายผ้าสำหรับเช็ดขัดสนิม ในพระพุทธเจ้าและ
ในคณะสงฆ์ผู้อุ้มแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ อัน
สมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยลักษณะทั้งปวง ๑ มีอายุยืน ๑
มีปัญญา ๑ จิตมั่นคง ๑ กายของเราพ้นแล้วจากความยาก
ลำบากทุกอย่างในกาลทั้งปวง ๑.

เราได้ถวายมิดบางอันลับคมดีและกรรไกร ในสงฆ์แล้ว
ย่อมได้ญาณเป็นเครื่องตัดกิเลส อันหาหน้าหนักมิได้ สะอาด.

เราได้ถวายคีม ในพระสุตเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้ประเสริฐ
สุดแล้ว ย่อมได้ญาณเป็นเครื่องถอนกิเลสอันหาหน้าหนักมิได้
สะอาด.

เราได้ถวายยานัตถ์ ในพระสุตเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้ประ-

เสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๘ ประการ อันสมควร
แก่กรรมของเรา

คือ ศรัทธา ๑ คีล ๑ หิริ ๑ โอตตปปะ ๑ สุตตะ ๑
จาคะ ๑ ขันติ ๑ และปัญญาเป็นคุณข้อที่ ๘ ของเรา.

เราได้ถวายตั้ง ในพระสุคตเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้ประเสริฐ
สุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ประการ อันสมควรแก่กรรม
ของเรา

คือ เราย่อมเกิดในสกุลสูง เป็นผู้มีโภคสมบัติมาก ๑ คน
ทั้งปวงยำเกรงเรา ๑ ชื่อเสียงของเราฟุ้งไป ๑ บัลลังก์ที่เหลี่ยม
จตุรัส ย่อมแวดล้อมเราเป็นนิตย์ตลอดแสนกัป ๑ เราเป็น
ผู้ยินดีในการจำแนกทาน ๑.

เราได้ถวายที่นอน ในพระสุคตเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้ประ-
เสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๖ ประการ อันสมควร
แก่กรรมของเรา

คือ เรามีร่างกายสมส่วน อัญมณกรรมก่อให้ ๑ เป็นผู้
อ่อนโยน มีรูปร่าง น่าดู เราย่อมได้ญาณอันประเสริฐ ๑
นี้เป็นผลแห่งการถวายที่นอน เราย่อมได้นวม ผ้าลาดลายรูป
สัตว์ ผ้าลาดทอด้วยพรหม ผ้าลาดอันจิตร ผ้าลาดอย่างดี
และผ้ากัมพลต่าง ๆ เป็นอันมาก ๑ ย่อมได้ผ้าปวารกะมิขน
อ่อนนุ่ม ผ้าทำด้วยขนสัตว์อ่อนนุ่ม ในที่ต่าง ๆ ๑ นี้เป็นผล
แห่งการถวายที่นอน เมื่อใด เราระลึกถึงตน เมื่อใด เราเป็น

ผู้รู้เพียงตา เมื่อนั้น เราเป็นผู้ไม่เปล่า มีมานเป็นเพียง
นอน ๑ นี้เป็นผลแห่งการถวายที่นอน.

เราได้ถวายหมอน ในพระชินเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้ประ-
เสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๖ ประการ อันสมควรแก่
กรรมของเรา

คือ เราย่อมวางศีรษะของเรา หนุนบนหมอนอันยึดด้วย
ขนสัตว์ หมอนยึดด้วยเกสรบัวหลวง และยึดด้วยจันทร์แดง
ทุกเมื่อ ๑ เรายังญาณให้เกิดในอัญจกัมมรคอันประเสริฐ
และในสามัญผล ๔ เหล่านั้นแล้ว ย่อมอยู่ตลอดกาลเป็นนิตย์ ๑
ยังญาณให้เกิดในทาน ทมะ ทัณฺณมะ อัปมัณฺญา และ
รูปฌานเหล่านั้นแล้ว ย่อมอยู่ตลอดกาลทั้งปวง ๑ ยังญาณให้
เกิดในวัตรคุณ รูปปฏิมาและรณอาจารย์ริยาแล้ว ย่อมอยู่ใน
กาลทั้งปวง ๑ ยังญาณให้เกิดในการจงกรม ความเพียรอัน
เป็นประธาน และในโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้นแล้ว ย่อมอยู่
ตามปรารถนา ๑ ยังญาณให้เกิดในศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ
และในวิมุตติญาณทัสสนะเหล่านั้นแล้ว ย่อมอยู่เป็นสุข ๑.

เราได้ถวายตั้งแผ่นกระดาน ในพระชินเจ้าและในคณะสงฆ์
ผู้ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๒ ประการ อัน
สมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราย่อมได้บัลลังก์อันประเสริฐ อันทำด้วยทองคำ
แก้วมณี และทำด้วยงาช้างสารเป็นอันมาก นี้เป็นผลแห่งการ
ถวายตั้งแผ่นกระดาน.

เราได้ถวายตั้งรองเท้า ในพระชินเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้
ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๒ ประการ อัน
สมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราย่อมได้ยวดยานเป็นอันมาก ๑ นี้เป็นผลแห่งการ
ถวายตั้งรองเท้า ทาสหญิงชาย ภรรยา และคนอาศัยเลี้ยง
ชีวิตเหล่าอื่น ย่อมบำเรอเราโดยชอบ ๑ นี้เป็นผลแห่งการ
ถวายตั้งรองเท้า.

เราได้ถวายน้ำมันสำหรับทาเท้า ในคณะสงฆ์ผู้ประเสริฐสุด
แล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ อันสมควรแก่กรรม
ของเรา

คือ ความที่เราเป็นผู้ไม่ป่วยไข้ ๑ มีรูปงาม ๑ เส้นเอ็น
ประสาทรับรสได้เร็ว ๑ ความได้ข้าวและน้ำ ๑ ได้อายุยืน
นานเป็นที่हां

เราได้ถวายเนยใสและน้ำมัน ในคณะสงฆ์ผู้ประเสริฐสุด
แล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ อันสมควรแก่กรรม
ของเรา

คือ เราเป็นผู้มีกำลัง ๑ มีรูปสมบุรณ์ ๗ เป็นผู้ร่าเริงทุก
เมื่อ ๑ มีบุตรทุกเมื่อ ๑ และเป็นผู้ไม่ป่วยไข้ทุกเมื่อ ๑ นี้
เป็นผลแห่งการถวายเนยใสและน้ำมัน.

เราได้ถวายน้ำบ้วนปาก ในคณะสงฆ์ผู้ประเสริฐสุดแล้ว
ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ อันสมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราเป็นผู้มีลำคอบริสุทธิ์ ๑ มีเสียงไพเราะ ๑ เว้น
จากโรคไอ โรคหืด ๑ กลิ่นดอกกุบลพุ่งออกจากปากของ
เราทุกเมื่อ ๑.

เราได้ถวายนมส้มอย่างดี ในพระพุทธเจ้าและในคณะสงฆ์
ผู้อุ้มแล้ว ย่อมได้บริโภครัตอนไม่ขาดสาย คือ ภายคตา-
สติดันประเสริฐ.

เราได้ถวายน้ำผึ้งอันประกอบด้วยสีกลิ่นและรสดี ในพระ-
ชินเจ้าและในคณะสงฆ์แล้ว ย่อมได้รส คือ วิมุตติอันไม่มี
รสอื่นเปรียบ ไม่เป็นอย่างอื่น.

เราได้ถวายรสตามเป็นจริง ในพระพุทธเจ้าและในคณะ
สงฆ์ผู้อุ้มแล้ว ย่อมได้ส่วยผล ๔ ประการ อันสมควรแก่
กรรมของเรา.

เราได้ถวายข้าวและน้ำ ในพระพุทธเจ้าและในคณะสงฆ์
ผู้อุ้มแล้ว ย่อมได้ส่วยอานิสงส์ ๑๐ ประการ อันสมควร
แก่กรรมของเรา

คือ เราเป็นผู้มีอายุยืน ๑ มีกำลัง ๑ เป็นนักปราชญ์ ๑
มีวรรณะ ๑ มียศ ๑ มีสุข ๑ เป็นผู้ได้ข้าว ๑ น้ำ ๑ เป็น
คนกล้า ๑ มีญานรู้ทั่ว ๑ เมื่อเราท่องเที่ยวอยู่ในภพ ย่อม
ได้คุณเหล่านี้.

เราได้ถวายรูป ในพระสุตเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้ประเสริฐ
สุดแล้ว ย่อมได้ส่วยอานิสงส์ ๑๐ ประการ อันสมควรแก่
กรรมของเรา

คือ เมื่อเราท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยใหญ่ เป็นผู้มึกลิ่นตัว

หอมฟุ้ง ๑ มียศ ๑ มีปัญญาเร็ว ๑ มีชื่อเสียง ๑ มีปัญญา
คมกล้า ๑ มีปัญญากว้างขวาง ๑ มีปัญญาร่าเริง ๑ มีปัญญา
ลึกซึ้ง ๑ มีปัญญาเครื่องเล่นไปไพบูลย์ ๑ เพราะผลการ
ถวายรูปนั้น บัดนี้ เราเป็นผู้บรรลุนิพพานอันเป็นสันติสุข ๑.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการมา
ดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว ตัด
กิเลสเครื่องผูกจูงข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปิลินทวัจจนเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปิลินทวัจจนเถรอปทาน

ปิลินทวัจฉวรรคที่ ๔๐

๓๕๑. อรรถกถापิลินทวัจฉเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑ วรรคที่ ๔๐ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระปิลินทวัจฉเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **นคเร หัสวติยา** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธรเจ้าองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็นอันมากในภพนั้น ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ปทุมุตตระ** ท่านได้บังเกิดในตระกูลนายประตุ ในหังสวดีนคร ได้มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก เขาแลดูกองทรัพย์สมบัติที่สั่งสมไว้เป็นจำนวนโกฏิแล้ว จึงไปนั่งในที่ลับ ๆ คิดว่า เราควรจะถือเอาทรัพย์ทั้งหมดนี้ไว้ในทางที่ถูกแล้วจึงไป ดังนี้แล้ว จึงตกลงใจว่า ควรที่เราจะถวายเป็นบริวารทั้งหมดแต่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธรเจ้าเป็นประมุข จึงให้ช่างกระทำเริ่มต้นแต่ฉัตรแสนคัน จนถึงเครื่องบริโภคน้ำและบริวารทั้งหมดอย่างละแสนชิ้นแล้ว นิมนต์พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ปทุมุตตระ** ได้ถวายเป็นมหาทานแต่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธรเจ้าเป็นประมุข ครั้นถวายเป็นทานได้ ๗ วันอย่างนี้แล้ว ในวันสุดท้ายเขาได้ปรารถนาที่จะบรรลุมรรคผลนิพพานเสร็จแล้ว ก็ทำแต่บุญเป็นอันมากจนตลอดชีวิต สิ้นชีวิตแล้ว ได้ไปบังเกิดในเทวโลก ได้เสวยทิพย์สมบัติมากมายในกามาวจรทั้ง ๖ ชั้น และได้เสวยสมบัติ มีจักรพรรดิสมบัติเป็นต้นในมนุษย์โลก ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้บังเกิดในตระกูล

พราหมณ์ เรียนจบศิลปศาสตร์ทุกสาขาแล้ว ได้ปรากฏชื่อว่า ปิณฑัจจะ ด้วยอำนาจแห่งโคตร.

วันหนึ่ง ปิณฑัจจะนั้น ได้ฟังพระธรรมเทศนาในสำนักของ พระศาสดาแล้ว ได้มีศรัทธาบวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์ (ท่าน) ระลึกถึงบุรพกรรมของตนได้เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศ เรื่องราวอันนั้นด้วยอำนาจอุทาน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า นคร หัสติยา ดั่งนี้ เนื้อความแห่งอุทานนั้น ข้าพเจ้าได้กล่าวได้แล้วในหนหลังแล. บทว่า อาสี โทวาริโก อหิ ความว่า เราได้เป็นนายประตุ รักษาประตุ พระราชวังของพระราชาในหังสวคินครแล้ว. บทว่า อกุโขภ อมิต โภคิ ความว่า เพราะค่าที่ตนเป็นราชวัลลภ คนอื่นจึงไม่สามารถจะทำทรัพย์ให้ ห้วนไหว ให้เคลื่อนจากที่ได้ ทรัพย์ที่หาประมาณมิได้ จึงได้มีอยู่ใน เรือนของเราเป็นกอง. บทว่า พหู เมธิตตา โภคา ความว่า โภคะเป็น จำนวนมากมาย ได้ถึง ได้มีแก่เราแล้ว. ชื่อของบริวารทั้งหลายมีมีค่น้อย เป็นต้น ก็พอจะรู้ได้โดยง่ายด้วยการประกอบไปตามลำดับเนื้อความ. และ อานิสงส์แห่งการถวายเป็นเครื่องบริวาร ก็พอจะรู้ได้ง่ายเหมือนกันแล.

จบอรรถกถापิณฑัจจะเถราปทาน

เสลเถราปทานที่ ๒ (๓๕๒)

ว่าด้วยการประพาศิขธรรม

[๓๕๔] ข้าพระองค์เป็นเจ้าของถนนอยู่ในนครหังสวดี ได้ประชุม
บรรดาญาติของข้าพระองค์แล้ว ได้กล่าวดังนี้ว่า

พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก เป็นบุญเขตอันสูง
สุด พระองค์เป็นผู้สมควรรับเครื่องบูชาของโลกทั้งปวง.

กษัตริย์ก็ดี ชวานิคมก็ดี พราหมณ์มหาศาลก็ดี ล้วนมี
จิตเลื่อมใสโสมนัส ได้พากันประพาศิขธรรม.

พลช้าง พลม้า พลรถ พลเดินเท้า ล้วนมีจิตเลื่อมใส
โสมนัส ได้พากันประพาศิขธรรม.

คนอุคคชาติ (พ่อเป็นกษัตริย์แม่เป็นสุทร) กดี ราชบุตรกดี
พ่อค้ากดี พราหมณ์กดี ล้วนมีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้พากัน
ประพาศิขธรรม.

พ่อครัวกดี คนรับจ้างกดี คนรับใช้อาบน้ำกดี ช่างกรอง
ดอกไม้กดี ล้วนมีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้พากันประพาศิข-
ธรรม.

ช่างย้อมกดี ช่างหูกกดี ช่างเย็บผ้ากดี ช่างถลกกดี
ล้วนมีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้พากันประพาศิขธรรม.

ช่างศรกดี ช่างกลิ้งกดี ช่างหนังกดี ช่างถากกดี ล้วน
มีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้พากันประพาศิขธรรม.

๑. ปุคธรรม คือ ธรรมของแต่ละประชุมชน.

ช่างเหล็กก็ดี ช่างทองก็ดี ช่างตีบุกและช่างทองแดงก็ดี
ล้วนมีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้พากันประพตูปุจฉรรวม.

ลูกจ้างก็ดี ช่างซักรีดก็ดี ทาสและกรรมกรก็ดี เป็น
อันมาก ได้พากันประพตูปุจฉรรวมตามกำลังของตน ๆ.

คนตักน้ำขายก็ดี คนขนไม้ก็ดี ชาวนาที่ดี คนเกี่ยวหญ้า
ก็ดี ได้พากันประพตูปุจฉรรวมตามกำลังของตน ๆ.

คนขายดอกไม้ คนขายพวงมาลัย คนขายใบไม้และคน
ขายผลไม้ ได้พากันประพตูปุจฉรรวมตามกำลังของตน ๆ.

หญิงแพศยา นางกุมภทาสี คนขายขนม และคนขาย
ปลา ได้พากันประพตูปุจฉรรวมตามกำลังของตน ๆ.

เราทั้งหมดนี้มาประชุมร่วมเป็นพวกเดียวกันแล้ว จักทำ
บุญกุศล ในพระพุทธเจ้าผู้เป็นเขตบุญอย่างยอดเยี่ยม.

ญาติเหล่านั้นฟังคำของข้าพระองค์แล้ว ร่วมกันเป็นคณะ
ในขณะนั้นกล่าวว่า พวกเราควรรให้สร้างโรงฉันอันทำอย่าง
สวยงามถวายแก่ภิกษุสงฆ์.

ข้าพระองค์ให้สร้างโรงฉันนั้นสำเร็จแล้ว มีใจเบิกบาน
ยินดี แวดล้อมด้วยญาติทั้งหมดนั้น เข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธ-
เจ้า.

ครั้นเข้าเฝ้าพระสัมพุทธเจ้าผู้เป็นนาถะของโลกผู้ประเสริฐ
กว่านระ ถวายบังคมแทบพระบาทของพระศาสดา ได้กราบทูล
ว่า

ข้าแต่พระวิรมุณี บุรุษประมาณ ๓๐๐ คนนี้ ร่วมกันเป็น
คณะเดียว ขอมอบถวายโรงฉันอันสร้างอย่างสวยงามแต่
พระองค์.

ขอพระองค์ผู้มีจักขุ ผู้เป็นประธานของภิกษุสงฆ์ โปรด
ทรงรับเถิด พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ต่อ
หน้าบุรุษ ๓๐๐ คนว่า

บุรุษทั้ง ๓๐๐ คนและผู้เป็นหัวหน้า ร่วมกันประพฤติตาม
ครั้นท่านทั้งปวงพากันทำแล้ว จักได้เสวยสมบัติ เมื่อถึงภพ
หลังสุด ท่านทั้งหลายจักเห็นนิพพาน อันเป็นแดนเกษม
อันเป็นภาวะเย็นยอดเยี่ยม ไม่แก่ ไม่ตาย.

พระพุทธรเจ้าผู้ยอดเยี่ยมกว่าผู้รู้ธรรมทั้งปวง ทรงพยากรณ์
อย่างนี้ ข้าพระองค์ได้ฟังพระพุทธรพจน์แล้ว ได้เสวย
โสมนัส.

ข้าพระองค์รื่นรมย์อยู่ในเทวโลกตลอดสามหมื่นกัป เป็น
ใหญ่กว่าเทวดา เสวยรัชสมบัติอยู่ในเทวโลก ๕๐๐ กัป.

ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๑,๐๐๐ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้า
ประเทศราชอันไพบุลย์โดยคณนานับมิได้.

ในรัชสมบัติในมนุษย์นี้ มีพวกญาติเป็นบริษัท ในภพ
สุดท้ายที่ถึงนี้ ข้าพระองค์เป็นบุตรพราหมณ์ชื่อว่าเสฏฐะ
ผู้สั่งสมสมบัติไว้ประมาณ ๘๐ โภกฺกิ ข้าพระองค์มีชื่อว่าเสละ
ถึงซึ่งบารมีอันประกอบด้วยองค์ ๖.

แวดล้อมด้วยพวกศิษย์ของตน เดินไปตามระเบียบวิหาร
ได้เห็นดาบสชื่อเกนิยะ ผู้เต็มไปด้วยภาระคือชญา จัดแจง
เครื่องบูชา จึงได้ถามดังนี้ว่า ท่านจักทำอวาหมงคล วิวาห-
มงคลหรือ ท่านจะเชื่อเชิญพระราชาหรือ.

เกนิยดาบสตอบว่า

เราใคร่จะบวงสรวงเครื่องบูชา ในพราหมณ์ที่สมมติกันว่า
ประเสริฐ เราไม่ได้เชื่อเชิญพระราชา ไม่มีการบวงสรวง
อวาหมงคลของเราไม่มี และวิวาหมงคลของเราไม่มี พระ-
พุทธเจ้าผู้ให้เกิดความยินดีแก่ตาคณะทั้งหลาย ประเสริฐที่สุด
ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก.

ทรงทำประโยชน์เกื้อกูลแก่โลกทั้งปวง นำสุขมาให้แก่
สรรพสัตว์ วันนี้ เรานิมนต์พระองค์ เราจัดแจงเครื่องบูชา
เพื่อพระองค์.

พระพุทธเจ้ามีพระรัศมี ดุจสีผลมะพลับ มีพระคุณหา
ประมาณมิได้ ไม่มีผู้เปรียบ ไม่มีใครเสมอด้วยพระรูป เรา
นิมนต์เพื่อเสวย ณ วันพรุ่งนี้ และพระองค์มีพระพักตร์ร่าเริง
ดังสีทองคำปากบัว สุกใสเช่นกับสีถ่านเพลิงไม้ตะเคียน
เปรียบด้วยสายฟ้า เป็นพระมหาวิระ เป็นนาถะของโลก เรา
นิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เปรียบเหมือนไฟบนยอดภูเขา
ดังดวงจันทร์วันเพ็ญ เช่นกับสีแห่งไฟไหม้ป่าอ้อ เรานิมนต์
แล้ว.

๑. วินัยปิฎก เป็น เกณียชฎิล.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้ไม่ทรงครั้นคร้าม ล่วงภัยได้
แล้ว ทรงทำที่สุดแห่งภพ เป็นมุนี เปรียบด้วยสีหะ เป็น
พระมหาวิระ เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงฉลาดในธรรมของผู้ตรัสรู้
ผู้อื่นข่มขี้ไม่ได้ เปรียบด้วยช้างตัวประเสริฐ เป็นพระมหาวิระ
เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงฉลาดในฝั่งคือสัทธรรม เป็น
พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ไม่มีใครเปรียบ เปรียบด้วยโค-
อุสุภราช เป็นพระมหาวิระ เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นมีวรรณะไม่มีที่สุด มียศนับมิได้
มีลักษณะทั้งปวงวิจิตร เปรียบด้วยท้าวสักกะ เป็นพระมหาวิระ
เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีความชำนาญ เป็นผู้นำหมู่
มีตบะ มีเดชคร่าได้ยาก เปรียบด้วยพรหม เป็นพระมหาวิระ
เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงบรรลุธรรมแล้ว เป็นพระ-
ทศพล ถึงที่สุดกำลังล่วงกำลัง เปรียบด้วยแผ่นดิน เป็น
พระมหาวิระ เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงเคลื่อนกล่นด้วยศีลและ
ปัญญา มากด้วยการทรงรู้แจ้งธรรม เปรียบด้วยทะเล เป็น
พระมหาวิระ เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ยากที่จะคร่าไปได้ ยากที่จะ
ข่มจี ไม่ทรงหวั่นไหว เลิศกว่าพรหม เปรียบด้วยเขาสุเมรุ
เป็นพระมหาวิระ เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น มีญาณไม่สิ้นสุด ไม่มีผู้เสมอ
ไม่มีผู้เทียบเท่า ถึงความเป็นยอด เปรียบด้วยท้องฟ้า เป็น
พระมหาวิระ เรานิมนต์แล้ว.

จบภาณวารที่ ๑๕

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เป็นที่พึ่งของบรรดาผู้กลัวภัย
เป็นที่ต้านทานของบรรดาผู้ถึงสระณะ เป็นที่เบาใจ เป็นพระ-
มหาวิระ เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เป็นที่อาศัยแห่งมนต์คือความรู้
เป็นบุญเขตของผู้แสวงหาสุข เป็นบ่อเกิดแห่งรัตนะ เป็น
พระมหาวิระ เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เป็นผู้ให้เบาใจ เป็นผู้ทำให้
ประเสริฐ เป็นผู้ประทานตามัญญผลเปรียบด้วยเมฆ เป็นพระ-
มหาวิระ เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เป็นพระวิระที่เขายกย่องในโลก
เป็นผู้บรรเทาความมืดทั้งปวง เปรียบด้วยดวงอาทิตย์ เป็น
พระมหาวิระ เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงเป็นมุนี ทรงแสดงสภาวะ

ในธรรมที่มีวิมุตติเป็นอารมณ์ เปรียบด้วยดวงจันทร์ เป็น
พระมหาวิระ เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสรู้แล้ว เขายกย่องในโลก
ประดับด้วยลักษณะทั้งหลาย ผู้หาประมาณมิได้ เป็นพระ-
มหาวิระ เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น มีพระญาณหาประมาณมิได้ มี
ศีลไม่มีเครื่องเปรียบ มีวิมุตติ ไม่มีอะไรเทียมทัน เรานิมนต์
แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น มีสติไม่มีอะไรเหมือน มีกำลัง
อันไม่ควรคิด มีความบากบั่นอันประเสริฐสุด เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงถอนราคะ โทสะ โมหะ
และยาพิษทั้งปวงแล้ว เปรียบด้วยยา เป็นพระมหาวิระ เรา
นิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงบรรเทาพยาธิคือกิเลสและ
ทุกข์เป็นอันมาก เปรียบเหมือนโอสถ เปรียบด้วยสายฟ้า
เป็นพระมหาวิระ เรานิมนต์แล้ว.

เกณียดาบสกล่าวประกาศว่า พุทโธ เสียงประกาศนั้น
ข้าพระองค์ได้แสนยาก เพราะได้ฟังเสียงประกาศว่า พุทโธ
ปีติย่อมเกิดแก่ข้าพระองค์.

ปีติของข้าพระองค์ไม่จับอยู่เฉพาะภายใน แม้ชานออก
ภายนอก ข้าพระองค์เป็นผู้มีใจปีติ ได้กล่าวดั่งนี้ว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ผู้เป็นเชษฐบุรุษของโลก
ประเสริฐกว่านระ ประทับอยู่ที่ไหน เราก็จักไปนมัสการ
พระองค์ผู้ประทานสามัญผล ณ ที่นั้น.

ขอท่านผู้เกิดโสมนัสประนมกรอัญชลี โปรดยกหัตถ์เบื้อง
ขวาขึ้นชี้บอกพระธรรมราชาผู้บรรเทาทุกข์ คือความโศกเศร้า
แก่ข้าพเจ้าเถิด.

ท่านย่อมเห็นป่าที่ใหญ่อันเขียวขจี ดังมหาเมฆที่ขึ้นลอยอยู่
เสมอด้วยดอกอัญชัน ปราภคจตุสาค.

พระพุทธเจ้าผู้ฝึกบุคคลที่ยังมิได้ฝึก เป็นมุณี ทรงแนะนำ
เวไนยสัตว์ ให้ตรัสรู้ในโพธิปักขิยธรรม พระองค์นั้น ประทับ
อยู่ที่นั่น.

ข้าพระองค์ค้นหาพระชินเจ้า เปรียบเหมือนคนระหายน้ำ
หาน้ำ เช่นคนหิวข้าวหาข้าว ปานดังแม่โครักลูกค้นหาลูก
ฉะนั้น.

ข้าพระองค์ผู้รู้ฐานะและอุปการะ ดำรวมตามสมควรแก่
ธรรม ให้พวกศิษย์ของตนผู้จะไปยังสำนักพระชินเจ้าศึกษาว่า
พระผู้มีพระภาคเจ้าทั้งหลาย ใคร ๆ คร่าไปได้ยาก เสด็จ
เที่ยวอยู่พระองค์เดียว เปรียบเหมือนราชสีห์ฉะนั้น ท่าน
มาณพทั้งหลายควรเดินเรียงลำดับกันมา.

พระพุทธเจ้าทั้งหลายยากที่ใคร ๆ จะคร่าไป เปรียบ
เหมือนอสรพิษร้าย ดุจไกรสรมฤคราช ดังช้างกฤษณะที่ตกมัน
ฉะนั้น.

ท่านมาฆพทั้งหลายจงอย่าจาม และอย่าไอ เดินเรียง
ลำดับกันเข้าไปสู่สำนักของพระพุทธเจ้าเถิด.

พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงเป็นผู้หนักในการอยู่ในที่เร้น
ชอบเสียงเงียบ ยากที่จะคร่ำไปได้ ยากที่จะเข้าเฝ้า เป็น
ครูในมนุษยโลกพร้อมทั้งเทวโลก.

เราทูลถามปัญหาใด หรือได้ปราศรัยโต้ตอบอยู่ ขณะนั้น
ท่านทั้งหลายจงเงียบเสียงหยุดนิ่งอยู่.

พระองค์ทรงแสดงพระสัทธรรม อันเป็นแดนเกษม เพื่อ
บรรลุนิพพาน ท่านทั้งหลายจงใคร่ครวญเนื้อความแห่งธรรม
นั้น เพราะการฟังสัทธรรมเป็นความงาม.

ข้าพระองค์ได้เข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า ได้ปราศรัยกับ
พระมุณี ครั้นผ่านการปราศรัยไปแล้ว จึงตรวจดูพระลักษณะ
ทั้งหลาย.

ไม่เห็นพระลักษณะ ๒ ประการ เห็นแต่พระลักษณะ ๓๐
ประการ พระมุณีทรงแสดงพระคุญฐานอันเร้นอยู่ในฝักด้วย
ฤทธิ.

และพระชินเจ้าทรงแสดงพระชีวหาสอดเข้าช่องพระกรรณ
และพระนาสิก ทรงแผ่พระชีวหาปกปิดถึงที่สุดพระนลาฏ
ทั้งสิ้น.

ข้าพระองค์ได้เห็นพระลักษณะของพระองค์ บริบูรณ์พร้อม

ด้วยพยัญชนะ จึงลงความสันนิษฐานว่าเป็นพระพุทธเจ้าแน่
แล้วบวชพร้อมด้วยพวกศิษย์.

ข้าพระองค์พร้อมด้วยศิษย์ ๓๐๐ คน ออกบวชเป็นบรรพชิต
เมื่อข้าพระองค์ทั้งหลายบวชแล้วยังไม่ถึงกึ่งเดือน ได้บรรลุ
ถึงความดับทุกข์ทั้งหมด.

ข้าพระองค์ทั้งหลายร่วมกันทำกรรมในบุญเขตอันยอดเยี่ยม
ท่องเที่ยวไปร่วมกัน คลายกิเลสได้ร่วมกัน.

เพราะได้ถวายไม้กลอนทั้งหลาย ข้าพระองค์จึงตั้งอยู่ใน
ปุจฉารม เพราะกุศลกรรมที่ได้ทำแล้วนั้น ข้าพระองค์ย่อมได้
เหตุ ๘ ประการ

คือ ข้าพระองค์เป็นผู้อันเขาบูชาในทิศทั้งหลาย ๑ โภก-
สมบัติของข้าพระองค์นับไม่ถ้วน ๑ ข้าพระองค์เป็นที่พึงของ
คนทั้งปวง ๑ ความสะดุ้งหวาดเสียวไม่มีแก่ข้าพระองค์ ๑.

ความป่วยไข้ไม่มีแก่ข้าพระองค์ ๑ ข้าพระองค์ย่อมรักษา
อายุยืนนาน ๑ ข้าพระองค์เป็นผู้มีผิวพรรณละเอียดอ่อน
เมื่ออยู่ย่อมได้อยู่ในที่ที่ตนปรารถนา ๑ เพราะได้ถวายไม้
กลอน ๘ อัน ข้าพระองค์จึงได้อยู่ในหมวดธรรมอีกข้อหนึ่ง คือ
ปฏิสัมภิทาและอรหัต นี้เป็นข้อที่ ๘ ของข้าพระองค์.

ข้าแต่พระมหามุนี ข้าพระองค์มีกรรมเครื่องอยู่อันอยู่จบ
หมดแล้ว ทำกิจเสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะ เป็นบุตรของพระองค์
ชื่อว่าอัญญาโคปานสี เพราะได้ถวายเสา ๕ ต้น ข้าพระองค์จึง

ได้อยู่ในปุศฺรรม ด้วยกุศลกรรมที่ทำแล้วนั้น ข้าพระองค์
ยอมได้เหตุ ๕ ประการ

คือ ข้าพระองค์เป็นผู้ไม่หวั่นไหวด้วยเมตตา ๑ มีโภค-
สมบัติไม่รู้จักพร่อง ๑ มีถ้อยคำควรเชื่อได้ โดยข้าพระองค์ไม่
เสียถ้อยคำ ๑ จิตของข้าพระองค์ไม่หวาดกลัว ๑ ข้าพระองค์
ไม่เป็นเลี่ยนหนามต่อใคร ๆ ๑ ด้วยกุศลกรรมที่ทำแล้วนั้น
ข้าพระองค์เป็นผู้ปราศจากมลทินในศาสนา.

ข้าแต่พระมุณีมหาวิรเจ้า ภิกษุสาวกของพระองค์มีความ
เคารพ มีความยำเกรงได้ทำกิจเสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะ ถวาย
บังคมพระองค์.

ข้าพระองค์ได้ทำบัลลังก์อันสวยงามแล้ว จัดตั้งไว้ใน
ศาลา ด้วยกุศลกรรมที่ทำแล้วนั้น ข้าพระองค์ยอมได้เหตุ ๕
ประการ

คือ ย่อมเกิดในสกุลสูง มีโภคสมบัติมาก ๑ เป็นผู้มื
สมบัติทั้งปวง ๑ ไม่มีความตระหนี่ ๑ เมื่อข้าพระองค์
ปรารถนาจะไป บัลลังก์ย่อมตั้งรออยู่ ๑ ย่อมไปสู่ที่ปรารถนา
พร้อมด้วยบัลลังก์อันประเสริฐ ๑.

เพราะการถวายบัลลังก์นั้น ข้าพระองค์กำจัดความมึได้
ทั้งหมด ข้าแต่พระมхамุณี พระเถระผู้บรรลุลิขิตและพละ
ทั้งปวง ถวายบังคมพระองค์.

ข้าพระองค์ทำกิจทั้งปวง อันเป็นกิจของผู้อื่นและของตน
สำเร็จแล้วด้วยกุศลกรรมที่ทำแล้วนั้น ข้าพระองค์ได้เข้าไปสู่
บุรีอันไม่มีภัย.

ข้าพระองค์ได้ถวายเครื่องบริโภคในศาลาที่สร้างสำเร็จแล้ว
ด้วยบุญกุศลที่ทำแล้วนั้น ข้าพระองค์ได้เข้าถึงความเป็นผู้
ประเสริฐ.

ผู้ฝึกเหล่าใดเหล่าหนึ่งในโลก ผู้ฝึกเหล่านั้น ย่อม
ฝึกช้างและม้า ย่อมให้ทำเหตุต่าง ๆ นานาแล้ว ย่อมฝึกด้วย
ความทารุณ.

ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า พระองค์หาได้ฝึกชายและหญิง
เหมือนอย่างนั้นไม่ พระองค์ทรงฝึกในวิธีฝึกอันสูงสุด ด้วย
ไม่ต้องใช้อาญา ไม่ต้องใช้ศัสตรา.

พระมุนีทรงสรรเสริญคุณแห่งทาน ทรงฉลาดในเทศนา
และพระมุนีตรัสปัญหาข้อเดียวยังคน ๓๐๐ คน ให้ตรัสรู้ได้.

ข้าพระองค์ทั้งหลาย อันพระองค์ผู้เป็นสารถิฝึกแล้ว พัน
วิเศษแล้ว ไม่มีอาสวะ บรรลุภิญญาและพละทั้งปวง ดับ
แล้วในธรรมเป็นที่สิ้นอุปธิ.

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ ข้าพระองค์ได้ถวายทานใด ใน
กาลนั้น ด้วยทานนั้น ภัยทั้งปวงล่วงพ้นไปแล้ว นี่เป็นผล
แห่งการถวายศาลา.

การที่ข้าพระองค์ได้มาในสำนักพระพุทธเจ้านี้เป็นการมาดี
แล้วหนอ วิชชา ๓ ข้าพระองค์บรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธเจ้าข้าพระองค์ได้ทำเสร็จแล้ว.

ข้าพระองค์เผากิเลสทั้งหลายถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว ตัด
กิเลสเครื่องผูกมัดข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระเสลเถระพร้อมกับบริษัทได้กล่าวคาถาเหล่านี้
ในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยประการฉะนี้แล.

จบเสลเถรอปทาน

สัพพกิตติกเถรอปทานที่ ๓ (๓๕๓)

ว่าด้วยอานิสงส์การสรรเสริญธรรม

[๓๕๕] เราเป็นพราหมณ์ผู้ทรงชฎาและหนังสัตว์ เป็นผู้ซื้อตรง
มีตบะ ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้นายกของโลก ทรงรุ่งเรืองดัง
ดอกกรรณิการ์ โชติช่วงดังดวงรุปรุ่งโรจน์ดังดาวประกายพริก
เปรียบเหมือนสายฟ้าในอากาศ ไม่ทรงครั่นคร้าม ไม่ทรง
สะดุ้งกลัว ดังพญาไกรสรราชสีห์ ทรงประกาศแสงสว่างแห่ง
พระญาณ ทรงย้ายิพวกเดียรฉิย์ ทรงช่วยเหลือสัตว์โลกนี้
ทรงตัดความสงสัยทั้งปวง ไม่ทรงหวาดหวั่นดังพญาเนื้อฉะนั้น
จึงถือเอาผ้าเปลือกไม้กรองลาดลง ถ ที่ใกล้พระบาท.

หยิบเอากลัมพักมาชโลมทาพระตถาคต ครั้นชโลมทา
พระสัมพุทธเจ้าแล้ว ได้ชมเชยพระองค์ผู้เป็นนายกของโลก
ว่า

ข้าแต่พระมหามุนี พระองค์ทรงข้ามพ้นโอฆะแล้ว ทรง
ยังโลกนี้ให้ข้ามพ้น ทรงยังพระญาณอันประเสริฐสูงสุดให้
โชติช่วงด้วยแสงสว่างแห่งพระญาณ.

ทรงประกาศธรรมจักร ทรงย้ายิเดียรฉัตรอื่น ทรงเป็นผู้
กล้าหาญ ทรงชนะสงครามแล้ว ยังแผ่นดินให้หวั่นไหว.

คลื่นในมหาสมุทรย่อมแตกในที่สุดฝั่ง ฉนใด ทิฏฐิทั้งปวง
ย่อมแตกทำลายในเพราะพระญาณของพระองค์ ฉนนั้น.

ข้ายตาเล็ก ๆ ที่เขาเหวียงลงไปในสระแล้ว สัตว์ทั้งหลาย
ที่อยู่ภายในข้าย เป็นผู้ถูกบีบคั้นในขณะนั้น ฉนใด ข้าแต่
พระองค์ผู้บริสุทธิ์ พวกเดียรฉัตรในโลก เป็นผู้หลงมกมายไม่
อาศัยสัจจะ ย่อมเป็นไปภายในพระญาณอันประเสริฐของ
พระองค์ ฉนนั้น.

พระองค์เท่านั้นเป็นที่พึ่งของผู้ที่ว่ายอยู่ในห้วงน้ำ เป็น
นาถะของผู้ไม่มีความผูกพัน เป็นสวณะของผู้ที่ตั้งอยู่ในภัย
เป็นผู้นำหน้าของผู้ต้องการความพ้น.

เสด็จเที่ยวไปผู้เดียว ไม่มีใครเหมือน ทรงประกอบด้วย
พระเมตตากรุณา ทรงมีปัญญา ประกอบการเสียดละ มี
ความชำนาญ คงที่ เป็นที่อยู่แห่งคุณ เป็นนักปราชญ์
ปราศจากความหลง ไม่ทรงหวั่นไหว ไม่มีความสงสัย เป็น
ผู้พอพระทัย มีโทษอันตายแล้ว ไม่มีมลทิน ทรงสำรวจ
มีความสะอาด ล่วงกรรมเครื่องข้อง มีความเมาไปปราศแล้ว

ได้วิชา ๓ ถึงความเจริญ ทรงถึงเขตแดน เป็นผู้หนักใน
ธรรม มีประโยชน์อันถึงแล้ว ทรงหว่านประโยชน์.

ทรงยังสัตว์ให้ข้ามเปรียบเหมือนเรือ ทรงมีขุมทรัพย์
ทรงทำความเบาใจ ไม่ทรงครั่นคร้ามดังราชสีห์ ทรงฝึก
พระองค์แล้ว เหมือนพญาคชสารอันฝึกแล้ว.

ในกาลนั้น ครั้นเราสรรเสริญพระมหามุนี พระนามว่า
ปทุมุตระด้วยคาถา ๑๐ คาถา ถวายบังคมพระบาทพระศาสดา
แล้ว ได้ยี่นั้งอยู่.

พระศาสดาพระนามว่าปทุมุตระ ผู้รู้แจ้งโลก สมควร
รับเครื่องบูชา ประทับอยู่ที่ท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ได้ตรัสพระ-
คาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดสรรเสริญศีล ปัญญา และธรรมของเรา เราจัก
พยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว

ผู้นั้นจักรื่นรมย์อยู่ในเทวโลกตลอดหกหมื่นกัป จักเสวย
ความเป็นอิสระครอบงำเทวดาเหล่าอื่น.

ภายหลัง อันกุศลมูลตักเตือนแล้ว เขจักออกบวชใน
พระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้ามีพระนามว่าโคดม.

ครั้นบวชแล้ว เว้นบาปกรรมด้วยกาย กำหนดรู้้อาสวะ
ทั้งปวงแล้ว จักไม่มีอาสวะ นิพพาน.

เมฆครางกระหึ่ม ย่อมยังพื้นดินนี้ให้อุ่ม ฉนใด ข้าแต่
พระมหาวิรเจ้า พระองค์ทรงยังข้าพระองค์ ให้อุ่มด้วยธรรม
ฉนนั้น.

ครั้งเราเขยชมศีล ปัญญา ธรรมและพระนายกของโลก
แล้ว ได้บรรลุนิพพานอันเป็นธรรมระงับอย่างยิ่ง เป็นบพไม่
เคลื่อน.

โอหนอ พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีพระจักขุพระองค์นั้นพึงดำรง
อยู่นานแน่ เราก็จึงรู้แจ้งธรรมที่ยังไม่รู้แจ้ง พึงเห็นอมตบพ.

ชาตินี้เป็นชาติที่สุดของเรา เราถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว
กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้สรรเสริญพระพุทธเจ้าพระองค์
ใด ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
สรรเสริญ.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว
อาสวะทั้งปวงสิ้นรอบแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มี.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการมา
ดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณวิเศษเหล่านั้น คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสัพพกตติกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสัพพกตติกเถรอปทาน

มธกัณฑ์ ๔ (๓๕๔)

ว่าด้วยอนิสงส์การถวายน้ำผึ้งและลาดหญ้า

[๓๕๖] เราได้สร้างอาศรมอย่างสวยงามไว้ใกล้ฝั่งแม่น้ำสินธุ เราบอกคัมภีร์อิติहाสะพร้อมทั้งตำราทายลักษณะ กะพวกศิษย์ที่อาศรมนั้น.

ศิษย์เหล่านั้นเป็นผู้ใคร่ธรรม เราแนะนำดี เป็นผู้ใคร่ฟัง คำสั่งสอนดี ถึงบารมีอันประกอบด้วยองค์ ๖ ประการ อยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำสินธุ เป็นผู้ฉลาดในการทำนายนการเกิดการตาย และในลักษณะทั้งหลาย แสวงหาประโยชน์อันสูงสุดอยู่ในป่าใหญ่ในกาลนั้น.

ครั้งนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสุเมธ เสด็จอุบัติขึ้นในโลก พระองค์ทรงนำดีจะทรงอนุเคราะห์พวกเรา จึงเสด็จเข้ามา.

เราได้เห็นพระมหาวิระพระนามว่าสุเมธ ผู้เป็นนายกของโลก เสด็จเข้ามา จึงได้เอาหญ้าลาดถวายเป็นแด่พระองค์ผู้เป็นเชษฐบุรุษของโลก.

เราถือเอาน้ำผึ้งจากป่าใหญ่ มาถวายเป็นแด่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด พระสัมพุทธเจ้าเสวยแล้ว ได้ตรัสพระดำรัสนี้ว่า

ผู้ใดมีความเลื่อมใส ได้ถวายน้ำผึ้งแก่เราด้วยมือทั้งสองของตน เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว

ด้วยการถวายนํ้าผึ้ง และด้วยการลาดหญ้าถวายนํ้า ผู้นั้น
จักรัณมรย์อยู่ในเทวโลกตลอดสามหมื่นกัป ในสามหมื่นกัป
พระศาสดามีพระนามชื่อว่าโคดม ทรงสมภพในวงศ์พระเจ้า
โอกกากราช จักเสด็จอุบัติในโลก.

ผู้นั้นจักเป็นทายาทในธรรมของพระศาสดาพระองค์นั้น จัก
เป็นโอรสอันธรรมนิรมิต จักกำหนดรู้อาสวะทั้งปวง เป็น
ผู้ไม่มีอาสวะแล้ว นิพพาน.

เมื่อเราจากเทวโลกมาในมนุษยโลกนี้ ถือปฏิสนธิใน
ครรภ์มารดา เมล็ดฝนนํ้าผึ้งได้ตกปกปิดแผ่นดินด้วยนํ้าผึ้ง.

แม้ในขณะที่เราหลุดจากครรภ์นั้น ฝนนํ้าผึ้งก็ตกให้
แก่เรา เต็มเปี่ยมหม้อตลอดกาลเป็นนิตย์ เมื่อเราออกจาก
เรือนบวชเป็นบรรพชิตแล้ว ย่อมได้ข้าวและนํ้า นี้เป็นผล
แห่งการถวายนํ้าผึ้ง.

เราเกิดในเทวดาและมนุษย์ เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยกามทั้งปวง
ได้บรรลุความสิ้นอาสวะเพราะการถวายนํ้าผึ้งนั้นแล.

เมื่อฝนตกแล้ว หญ้างอกยาว ๔ นิ้ว เมื่อต้นไม้อันแถว
ฝนนํ้ามีดอกบานสะพรั่ง เราผู้ไม่มีอาสวะเป็นสุขอยู่เป็นนิตย์
ในเรือนว่างเปล่า ที่มณฑปและโคนไม้.

เราก้าวล่วงภพเหล่าใด คือภพในท่ามกลาง ภพเบื้องบน

และภพเบื้องต่ำเหล่านั้น อาสวะทั้งหลายของเราสิ้นไปแล้วใน
วันนี้ บัดนี้ภพใหม่มีได้อีก.

ในสามหมื่นกัป (แต่กัปนี้) เราได้ถวายทานใด ในกาล
นั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
น้ำผึ้ง.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว
อาสวะทั้งปวงสิ้นรอบแล้ว บัดนี้ภพใหม่มีได้มี.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการมา
ดีแล้วหนอ วิชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมรุตทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบมรุตทายกเถรอปทาน

ปทุมภูฏาการิกเถราปทานที่ ๕ (๓๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการทำพุทธบูชา

[๓๕๖] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปิยทัสสี ผู้สยัมภูเป็น
นายกของโลก ตรัสรู้แล้วเอง ทรงใคร่ในวิเวก ฉลาดใน
สมาธิ เป็นมุนี.

พระมหามุนีพระนามว่า ปิยทัสสี ผู้อุดมบุรุษ เสด็จไปสู่
ไพโรสณฑ์ ทรงลาดผ้าบังสุกุลแล้วประทับนั่งอยู่.

ในกาลก่อน เราเป็นพรานเนื้ออยู่ในป่าใหญ่ ในกาลนั้น
เราเที่ยวแสวงหาเนื้อฟานอยู่ในป่านั้น.

เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า ผู้ข้ามโอฆะแล้ว ไม่มีอาสวะ
เปรียบเหมือนพญารังมีดอกบาน เหมือนดวงอาทิตย์อุทัย.

ครั้งเห็นพระพุทธเจ้า พระนามว่า ปิยทัสสี ผู้มียศมากแล้ว
เราจึงลงไปสู่สระบัว นำดอกปทุมมาในขณะนั้น.

ครั้งนำเอาดอกปทุมอันเป็นที่รื่นรมย์ใจมาแล้ว จึงสร้าง
เรือนมียอด (ปราสาท) แล้ว มุงบังด้วยดอกปทุม.

พระพุทธชินเจ้าพระนามว่า ปิยทัสสี เป็นมหามุนี ทรง
อนุเคราะห์ประกอบด้วยพระกรุณา ประทับอยู่ในภูฏาคาร ๗
คืน ๗ วัน.

เราเก็บดอกปทุมที่เก่า ๆ ทิ้งเสียแล้ว มุงบังด้วยดอกปทุม
ใหม่ ขณะนั้น เราได้ยื่นประนมกรอัญชลีอยู่.

พระมหามุนีพระนามว่า ปิยทัสสี ผู้เป็นนายกของโลก
เสด็จออกจากสมาธิแล้วประทับนั่งเหยียดแข้งอยู่.

ในกาลนั้น พระเถระผู้อุปัฏฐากนามว่า สุทัสสนะ มีฤทธิ์
มาก รู้พระดำริของพระพุทธเจ้าพระนามว่า ปิยทัสสี ผู้สาสดา.

ผู้อันภิกษุ หมั่นแวดล้อมแล้ว เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า
ผู้เป็นนายกของโลก ซึ่งประทับนั่งทรงตำราญอยู่ที่ชายป่า.

และในกาลนั้น เทวดาผู้สิงสถิตอยู่ในพรหมสมบัติประมาณ
เท่าใด เทวดาเหล่านั้นทราบพระพุทธดำริแล้ว พากันมา
ประชุมทั้งหมด

เมื่อพวกยักษ์ กุมภภัณฑ์พร้อมทั้งผีเสื้อน้ำ มาพร้อมกัน
และเมื่อภิกษุสงฆ์มาถึงพร้อมแล้ว พระชินเจ้าได้ตรัสพระ-
คาถาว่า

ผู้ใดบูชาเราตลอด ๗ วัน และได้สร้างอวาสธวายเรา
เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว

เราจักพยากรณ์สิ่งที่เห็นได้ยากนัก ละเอียดนัก ลึกซึ่ง
ปรากฏดีด้วยญาณ ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว

ผู้นั้นจักได้เสวยราชสมบัติในเทวโลกตลอด ๑๔ กัป เทวดา
ทั้งหลายจักนรมิตกุฎาคารอันประเสริฐ ที่มุงบังด้วยดอกปทุม
ให้แก่ผู้นั้น กั้นไว้ในอากาศ.

นี่เป็นผลแห่งบุรพกรรม เขาจักท่องเที่ยววนเวียนอยู่
ตลอด ๑,๔๐๐ กัป.

ใน ๑,๕๐๐ กัปกันั้น วิมานดอกไม้จกทรงอยู่ในอากาศ น้ำ
ย้อมไม้ติตโนใบบัว จันโต กิเลสก็ไม่คิดอยู่ในญาณของผู้นั้น
ฉนั้นนั้น ผู้นี้กำจัดนิวรรณ์ ๕ ออกไปจากใจ.

ยังจิตให้เกิดขึ้นเนกขัมมะแล้ว จักออกบวช ในกาลนั้น
วิมานดอกไม้อันทรงอยู่ก็จักออกไปด้วย.

เมื่อผู้นั้นผู้มีปัญญา มีสติ อยู่ที่โคนไม้ ที่โคนไม้ั้น
วิมานดอกไม้จกทรงอยู่เหนือศีรษะ.

ผู้นั้นจักถวายจีวร บิณฑบาตคิลานปัจจัย ที่นอนและที่นั่ง
แก่ภิกษุสงฆ์แล้ว จักไม่มีอาสวะ นิพพาน.

เมื่อผู้นั้นเที่ยวไปพร้อมด้วยภุฏการออกบวชแล้ว ภุฏการ
ย้อมทรงผู้นั้นแม้อยู่ที่โคนไม้.

เจตนาในจีวรและบิณฑบาตย้อมไม้ไม่มีแก่เรา เราประกอบ
ด้วยบุญกรรม จึงได้จีวรและบิณฑบาตที่สำเร็จแล้ว.

พระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลกล่วงเราไปเปล่า ๆ พันไป
แล้วด้วยดีตลอดโกฏิกัปกัเป็นอันมากโดยจะนับจะประมาณมิได้.

ในกัปกัที่ ๑,๘๐๐ แต่กัปกันี้ เราจึงได้เฝ้าพระพุทธเจ้า
พระนามว่าปิยทัสสี ผู้แนะนำให้วิเศษ แล้วจึงเข้าถึงกำเนิดนี้.

เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า อโนมะ ผู้มีจักษุ
ได้เข้าเฝ้าพระองค์แล้ว บวชเป็นบรรพชิต.

พระพุทธรชินเจ้าผู้ทรงทำที่สุดทุกขได้ ทรงแสดงพระสัท-
ธรรม เราได้ฟังธรรมของพระองค์แล้ว ได้บรรลุบทอันไม่
หวั่นไหว.

เรายังพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โคคมศากยบุตร ให้
ทรงโปรด กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธรเจ้าใด ด้วย
ธรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้วถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว อาสวะ
ทั้งปวงของเราสิ้นรอบแล้ว บัดนี้ภพใหม่มิได้มี.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธรเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธรเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปทุมภูฏาจารย์เถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปทุมภูฏาจารย์เถรอปทาน

อรรถกถาปีตินทวารคที่ ๔๐

อปทานที่ ๑, ๒, ๓, ๔, ๕ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

พักกุสเถราปทานที่ ๖ (๓๕๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายยา

[๓๕๘] ภูเขาชื่อโสภิตะมีอยู่ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ พวกศิษย์
ของเราช่วยกันสร้างอาศรมอย่างสวยงามให้เราที่ใกล้ภูเขานั้น.

ที่ใกล้อาศรมนั้น มีมณฑปเป็นอันมาก ไม้ยางทวาย
กำลังมีดอกบาน ไม้มะขวิด ต้นจำปา ไม้กาะทิง ไม้เกด
มีเป็นอันมาก.

มีไม้ยางทวาย ต้นพุทรา และต้นมะขามป้อมเป็นอันมาก
มีต้นมะพร้าว น้ำเต้า และบัวขาวกำลังมีดอกบาน.

มีต้นรักขาว ต้นมะตูม ต้นกล้วย และต้นมะงั่ว ต้น
สะท้อน ต้นรอกฟ้าขาว และต้นประยงค์ มีอยู่มาก.

มีต้นคำ ไม้สน ต้นกระท่อม ต้นไทร และมะกอก อาศรม
ของเราเป็นเช่นนี้ เราพร้อมด้วยศิษย์อยู่ที่อาศรมนั้น.

พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้สยัมภูพระนามว่า อโนมทัสสี เป็น
นายกของโลก ทรงแสวงหาที่เร้น เสด็จเข้าสู่อาศรมของเรา.

และเมื่อเราเข้าไปเฝ้าพระมหาวิระพระนามว่า อโนมทัสสี
ผู้มีสมมาก โรคลมก็เกิดขึ้นแก่พระโลกนาถโดยฉับพลัน.

เราเที่ยวไปในป่า ได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของ
โลก ผู้มีจักขุ สมัยสมมาก จึงได้เข้ารูปเฝ้า.

ครั้งได้เห็นพระอิริยาบถเข้าก็เข้าใจได้ในทันทีว่า โรคเกิด
ขึ้นแก่พระพุทธเจ้าแน่แล้ว.

เราจึงรีบกลับอาศรม ในสำนักของพวกศิษย์เรา ขณะนั้น
เราปรึกษาศิษย์ว่า เราต้องการทำยา.

ศิษย์ทั้งหมดผู้มีความเคารพ รับคำของเราแล้วร่วมประชุม
กันเพราะเคารพในเราผู้เป็นครู.

เรารีบขึ้นไปบนภูเขาเก็บยาทุกสิ่งมาปรุง ได้ปรุงเป็นยา
ต้มแล้ว รินเอาน้ำยามาถวายพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ.

เมื่อพระมหาวีระผู้สัพพัญญู เป็นนายกของโลก เสียแล้ว
โรคลมของพระสุตตเจ้าผู้แสวงหาคุณยิ่งใหญ่ก็สงบลงยับยั้ง.

พระพุทธเจ้าพระนามว่า อโนมทัสสี ผู้มียศมาก ทรงเห็น
ความกระวนกระวายสงบแล้ว ประทับนั่งบนอาสนะของ
พระองค์ ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดได้ถวายยาแก่เรา และระงับโรคของเราได้ เราจัก
พยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว

ผู้นั้นจักรื่นรมย์อยู่ในเทวโลกตลอดแสนกัป ผู้นั้นจักบันเทิง
อยู่ในเทวโลกนั้น อันมีดนตรีประโคมอยู่ทุกเมื่อ.

มาใส่มนุษย์โลกแล้ว อันกุศลมูลตักเตือน จักได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิราช ๑,๐๐๐ ครั้ง.

ใน ๕๕ กัป จักได้เป็นกษัตริย์พระนามว่า อโนมิ ทรง
ชนะวิเศษ มีสมุทรสาคร ๔ เป็นขอบเขต เป็นใหญ่ในชมพู-
ทวีป.

เป็นพระเจ้าจักรพรรดิสมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพล
มาก จักยังดาวดึงส์ให้ระง่อนแล้ว จักเสวยความเป็นใหญ่.

เป็นเทวดาหรือเป็นมนุษย์ จักเป็นผู้มีอาพาธน้อย จักเว้น
ความร่ำร้อนแล้ว ข้ามพ้นความป่วยไข้ได้ในโลก.

ในกัปอันประมาธมิได้แต่กัปนี้ พระศาสดามีพระนามว่า
โคดม ซึ่งมีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติ
ในโลก.

เขาจักเป็นทายาทในธรรมของพระศาสดาพระองค์นั้น เป็น
โอรสอันธรรมนิรมิต กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว จักเป็นผู้
ไม่มีอาสวะ นิพพาน.

จักเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ข้ามพ้นกระแสตัณหาได้ จักมี
ชื่อว่า พักกุละ เป็นสาวกของพระศาสดา.

พระโคดมศากยบุตร ทรงรู้คุณทั้งปวงนี้แล้ว ประทับนั่ง
ในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ จักทรงตั้งไว้ในเอตทัคคสถาน.

พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า อโนมทัสสี ผู้สยัมภู
ผู้เป็นนายกของโลก ผู้ต้องการความวิเวก เสด็จมายังอาศรม
ของเรา.

เรามีความเลื่อมใส ได้ยังพระมหาวิระผู้สัพพัญญู เป็น
นายกของโลก ซึ่งเสด็จเข้ามา ให้อิมหน้าด้วยโอสถทั้งปวง
ด้วยมือของตน.

เรานั้นได้ทำกรรมดีแล้วในเขตที่ดี สมบูรณ์ด้วยพืช กิณ
กาลนั้น เราไม่อาจให้กรรมที่เราทำแล้วสิ้นไปได้เลย.

การที่เราได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นนายกนั้น เป็น

ลาภที่เราได้ดีแล้ว ด้วยกรรมอันเหลือ้นั้น เราได้บรรลুবรอันไม่
หวั่นไหว.

พระโคดมศากยบุตรทรงทราบคุณทั้งหมดนี้ ประทับนั่ง
ในท่านกลางภิกษุสงฆ์ ทรงตั้งเราไว้ในเขตทักษ์สถาน.

ในกัปอันประมาทมิได้แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาล
นั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
ถวายเป็น.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้หมดแล้ว มี
อาสวะทั้งปวงสิ้นไปแล้ว บัดนี้ภพใหม่ของเรามิได้มี.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราได้บรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระพักกุลเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบพักกุลเถรอปทาน

๓๕๖. อรรถกถาอุทเทราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๖ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระพากุลเถระ. มีคำเริ่มต้นว่า **หิมวณุตสุตา-
วิฑูเร** ดังนี้.

เล่ากันมาว่า พระเถระรูปนี้ในอดีตกาล ตั้งแต่กาลที่พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าพระนามว่า **อโนมทัสสี** ทรงอุบัติขึ้นแล้ว ในที่สุดแห่งอสงไขย
กำไรแสนกัปแต่นี้ไป ท่านได้บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ก่อนกว่าใคร
เจริญวัยแล้ว ได้เรียนจบไตรเพท มองไม่เห็นสาระในไตรเพทนั้น คิดว่า
เราจักแสวงหาประโยชน์ในภพหน้า จึงบวชเป็นฤาษีอยู่ที่เชิงเขา เป็นผู้
ได้อภิญญา ๕ และสมาบัติ ๘ อยู่มาได้ทราบข่าวว่าพระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้น
จึงไปยังสำนักของพระศาสดา ได้ฟังธรรมแล้ว ดำรงมั่นอยู่ในไตรสรณะ
เมื่อพระศาสดาเกิดการอาพาธเนื่องด้วยโรคลม จึงไปนำเอาเภสัชมาจากป่า
ระงับโรคลมนั้นจนสงบดี น้อมใจนึกไปถึงบุญอันนั้น ก็เพื่อประโยชน์
แห่งความเป็นผู้ไม่มีโรคร้าย พอจืดจางจากโลกมนุษย์นั้น ก็ได้ไปบังเกิดใน
พรหมโลก ได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลกตลอดอสงไขยหนึ่ง
ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่า **ปทุมุตตระ** ท่านได้บังเกิดในตระกูล
แห่งหนึ่ง ในพระนครหังสาวดี บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้ฟังพระธรรม-
เทศนาของพระศาสดาแล้ว ได้มองเห็นภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งพระศาสดาทรง
สถาปนาท่านไว้ในตำแหน่งที่เลิศแห่งพวกภิกษุผู้มีอาพาธน้อย ตนเองหวัง
จะได้ตำแหน่งนั้นบ้าง จึงได้ตั้งปณิธานไว้แล้ว ได้สั่งสมแต่กุศลกรรมจน
ตลอดชีวิตแล้ว ได้ท่องเที่ยวไปในสุคติอย่างเดียว ตั้งแต่พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าพระนามว่า **วิปัสสี** ทรงอุบัติขึ้นแล้ว ท่านก็ได้บังเกิดในตระกูลของ

๑. บาลีว่า พักกุลเถราปทาน.

พราหมณ์ ในนครพันธุมดีก่อนกว่าใครหมด พอเรียนจบศิลปศาสตร์ทุกสาขาแล้ว มองไม่เห็นสาระในศิลปะนั้น จึงได้ออกบวชเป็นฤาษี เป็นผู้ได้ฌานและอภิญญา อยู่ที่เชิงเขา ได้สดับว่าพระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นแล้ว จึงได้ไปยังสำนักของพระศาสดา ได้ตั้งอยู่ในไตรสรณะ เมื่อภิกษุทั้งหลายเกิดความป่วยไข้เพราะหญ้าเป็นเหตุ จึงช่วยรักษาโรคนั้นจนสงบ ดำรงอยู่ในอัฐภาพนั้นจนตลอดอายุ จุติจากอัฐภาพนั้นแล้ว ได้บังเกิดในพรหมโลก ตั้งแต่นั้นในกัปที่ ๕๑ ท่านได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า กัสสปะ ท่านได้บังเกิดในเรือนอันมีสกุลในกรุงพาราณสี อยู่เป็นฌราวาส ได้มองเห็นมหาวิหารหลังหนึ่งซึ่งคร่ำคร่าทรุดโทรม จึงให้ช่างจัดการสร้างที่อยู่อาศัยทั้งหมด มีโรงอุโบสถเป็นต้น ในมหาวิหารนั้น ได้จัดแจงถวายเกศ์ทุกชนิดแก่ภิกษุสงฆ์ในที่นั้นด้วย ได้สร้างกุศลกรรมจนตลอดชีวิตแล้ว ก็ได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลกตลอดพุทธันดรหนึ่ง เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าของพวกเราทรงอุบัติขึ้นแล้ว เขาบังเกิดแล้วในตระกูลเศรษฐีในกรุงโกสัมพีก่อนกว่าใครหมด.

เขาคลอดออกจากครรภ์ของมารดาแล้ว พวกพี่เลี้ยงนำไปอาบน้ำที่แม่น้ำยมนา เพื่อความไม่มีโรค หลุดจากมือของพวกพี่เลี้ยง ได้ถูกปลาชุบไป พวกชาวประมงเอาข่ายจับปลานั้นมาได้แล้ว ขายเป็นภริยาของท่านเศรษฐีชาวกรุงพาราณสี. นางรับปลานั้นไปแล้ว ขณะที่กำลังทำการผ่า ได้มองเห็นทารกผู้ไม่มีโรค เพราะผลบุญที่เขาได้ทำไว้ในปางก่อน จึงเอ่ยว่า เราได้ลูกชายแล้ว จึงรับเลี้ยงไว้ เขาได้ทราบเรื่องราวนี้แล้วจากมารดาบิดาบังเกิดเกล้า ผู้มาแล้วกล่าวว่า เด็กคนนี้เป็นลูกของพวกเขา

เรา, จงให้ลูกคืนแก่พวกเราเถิด ดังนี้ เมื่อพระราชาทรงซักถามแล้ว จึงทรงตัดสินว่า เด็กคนนี้ จงเป็นของทั่วไปแก่ตระกูลทั้งสอง เพราะว่า เขาดำรงอยู่โดยความเป็นทายาทของตระกูลทั้งสอง จึงได้นามว่า พากุลละ เจริญวัยแล้ว ได้เสวยสมบัติมากมาย อยู่ในตระกูลเศรษฐี ๒ ตระกูล ตระกูลละ ๖ เดือน เศรษฐีทั้งสองตระกูลเหล่านั้น เมื่อถึงวาระของตนแล้ว ก็ต่อเรือพ่วงกัน ให้ช่างทำเป็นมณฑปรัตนะไวยบนเรือนนั้น ให้ตระเตรียมคนตรีนอันประกอบด้วยองค์ ๕ แล้วให้กุมารนั่งในเรือนนั้นแล้ว ก็พากันมาทางแม่น้ำคงคาจนถึงที่ท่ามกลาง (จุดศูนย์กลาง) พระนคร ทั้งสอง แม้พวกคนของท่านเศรษฐีอีกคนหนึ่ง ก็ได้ตระเตรียมไว้เช่นนั้นเหมือนกัน ไปยังสถานที่นั้นแล้ว ยกุมารขึ้นบนเรือนนั้นแล้วพาไป กุมารคนนั้น เจริญอยู่อย่างนั้น เป็นผู้มีอายุ ๘๐ ปี ปราภุมิชื่อว่า อุกยเศรษฐีบุตร เขาได้ไปยังสำนักของพระศาสดาฟังธรรมแล้ว ได้มีศรัทธาบวชแล้ว พยายามอยู่ตลอด ๗ วัน ในวันที่ ๘ ก็ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วย ปฏิสัมภิตา ๔.

ครั้นท่านเป็นพระอรหันต์แล้ว ระลึกถึงบุรพกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศติมาแล้ว ในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **หิมวตฺตสุตฺตาวิทฺทเร** ดังนี้. เนื้อความแห่งคำนั้นข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล. เนื้อความแห่งบาลีแห่งอปทาน ก็พอจะรู้ได้โดยง่ายทีเดียว พระพากุลเถระนั้นบรรลุพระอรหัตแล้ว มีชีวิตอยู่ด้วยความสุขอันเกิดแต่วิมุตติ เป็นผู้มีอายุ ๑๖๐ ปี จึงได้ปรินิพพานแล.

จบบรรณกถาพากุลเถราปทาน

อิริยานันทเถรปาทานที่ ๗ (๓๕๗)

ว่าด้วยผลแห่งการทำพุทธบูชา

[๓๕๕] ภริยาของเราทำกาละแล้ว บุตรของเราจะไปสู่ป่าช้า มารดา บิดา และพี่ชายก็ตายแล้ว เราจึงเผาที่เชิงตะกอนเดียวกัน.

เพราะความเศร้าโศกนั้น เราเป็นผู้เร่าร้อน เป็นผู้ผอม เหลือง จิตของเราฟุ้งซ่าน เพราะเราประกอบด้วยความเศร้า โศกนั้น.

เรามากด้วยลูกศรคือความโศกจึงเข้าไปสู่ชายป่า บริโภค ผลไม้ที่หล่นเองอยู่ที่โคนต้นไม้.

พระสัมพุทธชินเจ้าพระนามว่า สุเมธ ผู้กระทำที่สุดทุกข์ พระองค์ประสงค์จะช่วยเหลือเรา จึงเสด็จมาในสำนักของเรา.

เราได้ยินเสียงพระบาทของพระพุทธเจ้าพระนามว่าสุเมธ ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ จึงชะเง้อศีรษะดูพระมหามุนี.

พระมหาวิรเจ้าเสด็จเข้ามา ปิติเกิดขึ้นแก่เรา ในกาลนั้น เราได้เห็นพระองค์ผู้เป็นนายกของโลกแล้วมีใจไม่ฟุ้งซ่าน.

กลับได้สติแล้ว ได้ถวายเป็นไม้กำมือหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีพระจักขุ ประทับนั่งบนใบไม้นั้นด้วยความอนุเคราะห์.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสุเมธ ผู้เป็นนายกของโลก ผู้ตรัสรู้แล้ว ครั้นประทับนั่งบนใบไม้นั้นแล้ว ทรงแสดงธรรม เครื่องบรรเทาลูกศรคือความโศกแก่เราว่า

ชนเหล่านั้น ใครมิได้เชื่อเชิญให้มาก็มาจากปรโลกนั่นเอง
ใครมิได้อุญญาตีให้ไป ก็ไปจากมนุษยโลกนี้แล้ว เขามาแล้ว
อย่างไร ก็ไปอย่างนั้น จะคร่ำครวญไปทำไมในการตาย
ของเขานั้น.

สัตว์มีเท้า เมื่อฝนตกลงมา เขาก็เข้าไปอาศัยในโรง
เพราะฝนตก เมื่อฝนหายแล้ว เขาก็ไปตามปรารถนา ฉันท
มารดาบิดาของท่าน ก็ฉันทนั้น จะคร่ำครวญไปทำไมในการตาย
ของเขานั้น.

แขกผู้จรมา เป็นผู้สิ้นหวั่นไหว ฉันท มารดาบิดาของ
ท่าน ก็ฉันทนั้น คร่ำครวญไปทำไมในการตายของเรานั้น.

งูละคราบเก่าแล้ว ย่อมไปสู่กายเดิม ฉันท มารดา
บิดาของท่าน ก็ฉันทนั้น จะคร่ำครวญไปทำไมในการตายของ
เขานั้น.

เราได้ฟังพระพุทธเจ้าตรัสแล้ว เว้นลูกศรคือความโศกได้
ยังความปรามิทัยให้แล้ว ได้ถวายบังคมพระพุทธเจ้า
ผู้ประเสริฐสุด.

ครั้งถวายบังคมแล้ว ได้บูชาพระพุทธเจ้าผู้ล่วงพ้นภพเขา
คือกิเลส เป็นพระมหานาค ทรงสมบรูณ์ด้วยกลิ่นหอมอัน
เป็นทิพย์ พระนามว่า สุเมธ เป็นนายกของโลก.

ครั้งบูชาพระสัมพุทธเจ้าแล้ว ประนมกรอัญชลีขึ้นเหนือ
เศียร อนุสรณ์ถึงคุณอันเลิศแล้ว ได้สรรเสริญพระองค์ผู้เป็น
นายกของโลกว่า

ข้าแต่พระมหามุนีมหาวิรเจ้า พระองค์ทรงเป็นสัพพัญญู
เป็นนายกของโลก ทรงข้ามพ้นแล้ว ยังทรงรื้อขนสรรพสัตว์
ด้วยพระญาณว่า

ข้าแต่พระมหามุนีผู้มีพระจักขุ พระองค์ตัดความเคลือบ
แคลงสงสัยแล้ว ยังทรงยังมรรคให้เกิดแก่ข้าพระองค์ ด้วย
พระญาณของพระองค์.

พระอรหันต์ผู้ถึงความสำเร็จ ได้อภิญญา ๖ มีฤทธิ์มาก
เที่ยวไปในอากาศได้ เป็นนักปราชญ์ ห้อมล้อมอยู่ทุกขณะ.

พระเสขะผู้กำลังปฏิบัติ และผู้ตั้งอยู่ในผล เป็นสาวก
ของพระองค์ สาวกทั้งหลายของพระองค์ย่อมบาน เหมือน
ดอกปทุมเมื่ออาทิตย์อุทัย.

มหาสมุทรประมาณไม่ได้ ไม่มีอะไรเหมือน ยากที่จะ
ข้ามได้ ฉันทิ ข้าแต่พระองค์ผู้มีจักขุ พระองค์ทรงสมบุรณ์
ด้วยพระญาณ ก็ประมาณไม่ได้ ฉันทินั้น.

เราถวายบังคมพระพุทธเจ้าผู้ชนะโลก มีพระจักขุ มียศ
มาก นมัสการทั่ว ๔ ทิศแล้วได้กลับไป.

เราเคลื่อนจากเทวโลกแล้ว รู้สึกตัว กลับมีสติ ท่องเที่ยว
อยู่ในภพน้อยใหญ่แล้ว ลงสู่ครุฑมารดา.

ออกจากเรือนแล้วบวชเป็นบรรพชิต เป็นผู้มีความเพียร
มีปัญญา มีการหลีกเร้นอยู่เป็นอารมณ์ ตั้งความเพียร ยัง

พระมหามุนีให้ทรงโปรดปราน ฟ้นแล้วจากกิเลส ดังดวง-
จันทร์ฟ้นแล้วจากกลีบเมฆ อยู่ทุกเมื่อจะนั้น.

เราเป็นผู้ชวนขวยในวิเวก สงบระงับ ไม่มีอุปบัติ กำหนด
รู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

ในกัปที่สามหมื่น แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าพระองค์
ใด ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว
อาสวะทั้งปวงของเราสิ้นรอบแล้ว บัดนี้ภพใหม่มิได้มี.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระคิริมานันทเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบคิริมานันทเถรอปทาน

๓๕๗. อรรถกถาศิริมานันทเถรอปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๗ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระศิริมานันทเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ภริยา เม
กาลงกตา ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งนิพพานไว้มากมายในภพ
นั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สุเมธ ท่านได้บังเกิด
ในเรือนอันมีสกุล เจริญวัยแล้ว ดำรงอยู่ในเพศบวชอยู่มาเมื่อภริยา
และบุตรของตนกระทำกาลละแล้ว ถูกลูกศรคือความเศร้าโศกปักแล้ว จึง
เข้าป่า บริโภคผลไม้มีชีวิตเป็นไปอยู่ที่โคนต้นไม้. ในกาลนั้น พระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสุเมธ ได้เสด็จไปในที่นั้นเพื่อทรงอนุเคราะห์เขา
ทรงแสดงธรรมถอนลูกศรคือความเศร้าโศกขึ้นได้ เขาฟังธรรมแล้ว มี
ใจเลื่อมใส เอาดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมๆ บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว กราบ
ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ กระทำอัญชลีไว้เหนือเศียร ชมเชยแล้ว.

ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก
ได้เสวยความสุขในโลกทั้งสองแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้เกิดเป็นลูกชาย
ปุโรหิตของพระเจ้าพิมพิสารในกรุงราชคฤห์. เขาได้มีชื่อว่า ศิริมานนท์
ศิริมานนท์นั้น บรรลุนิติภาวะแล้ว เห็นอานุภาพของพระพุทธเจ้า ใน
คราวที่พระศาสดาเสด็จมายังพระนครราชคฤห์แล้ว ได้มีศรัทธาบวชแล้ว

บำเพ็ญสมณธรรมอยู่ในอวาสโกถบ้านได้ ๒-๓ วัน ก็ได้ไปยังกรุง
ราชคฤห์เพื่อถวายบังคมพระศาสดา. พระเจ้าพิมพิสาร ได้ทราบของท่าน
มา จึงเสด็จเข้าไปหาท่านแล้ว ตรัสว่า นิมนต์ท่านอยู่ในที่นี่เถิด, โยม
จะบำรุงด้วยปัจจัย ๔ ดังนี้ ปวารณาเรียบร้อยแล้ว พอเสด็จไปแล้ว
ก็มีได้ทรงอนุสรณ์ถึงพระราชดำรัสนั้น เพราะมีพระราชกรณียกิจมาก.
พระเถระจึงได้อยู่ในที่กลางแจ้งนั้นแล พวกเทวดาพากันห้ามฝนไม่ให้ตก
เพราะกลัวพระเถระจะเปียก พระราชาทรงใคร่ครวญถึงเหตุที่ฝนไม่ตก
ทรงทราบแล้ว จึงทรงมีรับสั่งให้พวกช่างสร้างกุฏิถวายพระเถระ พระเถระ
อยู่ในกุฏิได้ความตั้งมั่นแห่งจิต เพราะได้เสนาสนะสัปปายะ ประกอบ
ความเพียรให้สม่ำเสมอ ยกจิตขึ้นสู่วิปัสสนา บรรลุพระอรหัตแล้ว.

เมื่อท่านได้บรรลุพระอรหัตแล้ว ระลึกถึงบุรพกรรมของตน ได้
เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้ว
ในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า ภริยา เม กาลงฺกตา ดังนี้. การ
ประกาศเรื่องราวของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น คำสั่งสอนที่พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าทรงกระทำไว้แล้ว และเรื่องราวแห่งการบรรลุมรรคผล ทั้งหมด
นักศึกษาพอจะกำหนดรู้ได้โดยง่าย ตามลำดับแห่งบาลีนั้นแล.

จบอรรถกถาศรีมานันทเถรอปทาน

สลัพพัตถปิยเถราปทานที่ ๘ (๓๕๘)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกสน

[๔๐๐] เมื่อพระพุทธเจ้าพระนามว่า กกุสันธะ มีพระชาติเป็น
พราหมณ์ มีธรรมอยู่จบแล้ว นิพพานแล้ว เราได้เก็บเอาพวง
ดอกสนมาทำเป็นมณฑป.

เราเป็นผู้ไปสู่ดาวดึงส์ ย่อมได้วิมานอันอุดม ย่อมครอบงำ
เทวดาเหล่าอื่น นี่เป็นผลแห่งบุญกรรม.

เราเดินจงกรม และขึ้นอยู่ในเวลากลางวันหรือกลางคืน
เป็นผู้อันดอกสนกำบังไว้ นี่เป็นผลแห่งบุญกรรม.

ในกัปนี้เองเราได้บูชาพระพุทธเจ้าใด ด้วยการบูชานั้น
เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว ตัด
กิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสลัพพัตถปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสลัพพัตถปิยเถราปทาน

สัพพทายกเถราปทานที่ ๕ (๑๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายทานทุกสิ่งทุกอย่าง

[๔๐๑] ภพของเรายังลงถึงมหาสมุทร ตกแต่งดีแล้ว สระ

โบกขรณี ตกแต่งสวยงาม มีนกกจากพราศ์เสียงร้องอยู่.

คารดาษด้วยบัวชม บัวเผื่อน บัวหลวงและอุบล ในสระ
นั้นมีน้ำไหล มีทำนน้ำราบเรียบ น้ำรินรมย์ใจ.

มีปลาและเต่าชุกชุม มีเนื้อต่าง ๆ ลงกินน้ำ มีนกยูง
นกกกระเรียนและนกคูหาว่าเป็นต้นรำร้องด้วยเสียงไพเราะ นก
เขา นกเป็ดน้ำ นกกจากพราศ์ นกกาน้ำ นกต้อยตีวิด นก
สาธิกา นกค้อนหอย นกโพระดก หงส์ นกกกระเรียน นก
แสก ช้างตระกูลปิงคลา เทียวอยู่มากมาย สระโบกขรณี
สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีแก้วมณี ไข่มุกและทราย.

ต้นไม้ทั้งหลายเป็นสีทองทั้งหมด มีกลิ่นหอมต่าง ๆ พุ้ง
ขจรไป ส่องภพของเราให้สว่างไสวตลอดกาลทั้งปวง ทั้ง
กลางวันกลางคืน.

นักดนตรีหกหมื่น ประโคมอยู่ทั้งเวลาเย็นเวลาเช้า หญิง
๑,๖๐๐ คนหอมล้อมเราอยู่ทุกเมื่อ.

เราออกจากภพแล้ว ได้เห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า สุเมธ
ผู้นำของโลก มีจิตเลื่อมรสโสมนัส ได้ถวายบังคมพระองค์
ผู้มียศมาก.

ครั้งถวายบังคมแล้ว ได้ทูลนิมนต์พระองค์พร้อมด้วยศิษย์
พระพุทธรเจ้าผู้เป็นนักปราชญ์ พระนามว่า สุเมธ ผู้นำของ
โลก ทรงรับ.

พระมหามุนีทรงกระทำธรรมกถาแก่เราแล้วทรงส่งเราไป
เราถวายบังคมพระสัมพุทธรเจ้าแล้วกลับเข้าสู่ภพของเรา.

เราเรียกบริวารชนมากกว่า ท่านทั้งหมดจงมาประชุมกัน
เวลาเช้าพระพุทธรเจ้าจะเสด็จมาสู่ภพของเรา.

การที่เราทั้งหลายจะได้อยู่ในสำนักของพระองค์ เป็นลาภ
ที่เราทั้งหลายได้ดีหนอ แม้เราทั้งหลายจักทำการบูชาแต่พระ-
พุทธรเจ้าผู้ประเสริฐสุด ผู้ศาสดา.

เราตระเตรียมข้าวและน้ำเสร็จแล้ว จึงกราบทูลภักตกาล
พระพุทธรเจ้าผู้นำของโลก เสด็จเข้ามาพร้อมด้วยพระอรหันต์
หนึ่งแสน.

เราได้ทำการต้อนรับด้วยสังคีตและดนตรี พระพุทธรเจ้า
ผู้เป็นอุดมบุรุษ ประทับนั่งบนตั่งทองคำล้วน.

ในกาลนั้น หลังคาเบื้องบนก็มุงด้วยทองคำล้วน ๆ คน
ทั้งหลายโบกพัดถวายในระหว่างภิกษุสงฆ์.

เราได้อังคาสภิกษุสงฆ์ให้อิ่มหน้าด้วยข้าวและน้ำเพียงพอ
ได้ถวายผ้าแก่ภิกษุสงฆ์รูปละ ๑ คู่.

พระพุทธรเจ้าที่เขาเรียกพระนามว่า สุเมธ ผู้สมควรรับ
เครื่องบูชาของโลก ประทับนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์แล้ว ได้
ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดอากาศเราให้อุ้มหน้าด้วยข้าวและน้ำทั้งปวง เราจัก
พยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว

ผู้นั้นจักรื่นรมย์อยู่ในเทวโลกตลอด ๑,๘๐๐ กัป จักได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิราช ๑,๐๐๐ ครั้ง.

ผู้นั้นจะเข้าถึงกำเนิดใด ก็ เป็นเทวดาหรือมนุษย์ ใน
กำเนิดนั้น หลังคาทองคำล้วน ๆ จักกั้ร่วมให้ในทุกขณะ.

ในสามหมื่นกัป พระศาสดามีพระนามชื่อว่า โคดม ซึ่งมี
สมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติในโลก.

ผู้นั้นจักเป็นทายาทในธรรมของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น
เป็นโอรสอันธรรมนิรมิต จักกำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็น
ผู้ไม่มีอาสวะ นิพพาน.

จักนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์แล้วบันลือลีลนาท ชนทั้ง
หลายจะกันฉัตรไว้ที่เชิงตะกอน จักเผาภายใต้ฉัตร.

สามัญผลเราบรรลุแล้วโดยลำดับ ก็เสสทั้งหลายเราเผา
แล้ว ความเราร้อนไม่มีแก่เราที่มณฑปหรือที่โคนไม้.

ในกัปที่สามหมื่น แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี้เป็นผลแห่งทานทุกสิ่ง.

เราเผาภิเษกทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้หมดแล้ว ตัด
กิเลสเครื่องผูกค้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

การที่เราได้มาในสำนักของพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการ

มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสัพพทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสัพพทายกเถราปทาน

อชิตเถราปทานที่ ๑๐ (๔๐๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายประทีป

[๔๐๒] พระชินเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง
ผู้นายกของโลก เสด็จสู่ภูเขามิวันต์ แล้วประทับนั่งอยู่.

เราไม่ได้ (เคย) เห็นพระสัมพุทธเจ้า แม้เสียงของ
พระองค์ เราก็ไม่เคยได้ฟัง เราเที่ยวแสวงหาอาหารของเรา
อยู่ในป่า.

ได้เห็นพระสัมพุทธเจ้ามีพระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒
ประการในป่านั้น ครั้นเห็นแล้วจึงได้คิดว่า สัตว์นี้ชื่อว่า
อะไร.

เรามองดูลักษณะทั้งหลายแล้ว ระลึกถึงความรู้ของเราได้
ความจริงเราได้ยินมาว่า ลักษณะนี้เป็นของพระพุทธเจ้า
บัณฑิตทั้งหลายก็กล่าวไว้.

ผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าจริงเหมือนคำของบัณฑิตเหล่านั้น
ถ้าเป็นนั้น เราควรสักการะพระองค์ พระองค์จะชำระคติของ
เราได้.

เราจึงรีบกลับมาสู่อาศรม ถือเอาน้ำผึ้งและน้ำมัน ถือ
เอามื้อแล้ว เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้ทรงแนะนำให้วิเศษ.

ถือเอาไม้ ๓ ท่อนไปวางไว้ที่กลางแจ้ง ก่อไฟให้ลุกโพลง
แล้วได้ถวายบังคม ๘ ครั้ง.

พระพุทธเจ้าผู้อุดมบุรุษ ประทับนั่งอยู่ตลอด ๗ ค่ำ ๗ วัน
พระพุทธเจ้าผู้นำโลกเสด็จลุกขึ้น ในเมื่อราตรีนั้นปราศไป.

เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้ตามประทีปถวายแต่พระ-
พุทธเจ้าด้วยมือทั้งสองของตน ตลอด ๗ ค่ำ ๗ วัน.

กลิ่นหอมทุกอย่างอันมีอยู่ในป่าที่ภูเขาคันธมาทน์ มา
หอมฟุ้งอยู่ในสำนักพระพุทธเจ้าด้วยพุทธานุภาพ.

เวลานั้นต้นไม้มีดอกหอมทุกชนิด ดอกบานสะพรั่ง โขย
กลิ่นมาหอมตลบพร้อมกัน ด้วยพุทธานุภาพ.

นาคและครุฑทั้งสองพวกที่ภูเขาคันธมาทน์มีประมาณเท่าใด
นาคและครุฑเหล่านั้นต้องการจะฟังธรรม จึงพากันมาในสำนัก
พระพุทธเจ้า.

พระสมณะนามว่าเทวละ เป็นอัครสาวกของพระพุทธเจ้า

ท่านพร้อมด้วยพระอรหันต์หลายแสน เข้ามาสู่สำนักพระ-
พุทธเจ้า.

พระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้แจ้งโลก ผู้ควร
รับเครื่องบูชา ประทับนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์แล้ว ได้ตรัส
พระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดมีความเลื่อมใส ตามประทีปถวายเราด้วยมือทั้งสอง
ของตน เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว.
เขาจักรื่นรมย์อยู่ในเทวโลกตลอดหกหมื่นปี และจักได้
เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๑,๐๐๐ ครั้ง.

จบภาณวารที่ ๑๖

จักได้เป็นจอมเทวดาเสวยรัชสมบัติในเทวโลก ๓๖ ครั้ง
จักได้เสวยรัชสมบัติอันไพบูรณ์ในปฐพี ๓๐๐ ครั้ง.

จักได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูรณ์โดยคณานับมิได้
ด้วยการตามประทีปถวายนี้ จักเป็นผู้มีทิพยจักขุ.

ผู้นี้จักมองเห็นไกล ๒๕๐ ชั่วโมงโดยรอบทุกเมื่อ เมื่อเขา
จุติจากเทวโลก บังเกิดเป็นคน.

ประทีปจักทรงอยู่ตลอดทั้งกลางวันกลางคืน เมื่อผู้นี้เกิด
พร้อมด้วยบุญกรรม.

ตลอดทั้งวันครจักโชติช่วง ผู้นี้เข้าถึงกำเนิดใด คือ เป็น
เทวดาหรือมนุษย์.

เพราะผลแห่งการตามประทีปถวาย ๘ ดวงนั้น ชนทั้งหลาย
จักบำรุงผู้นี้ นี้เป็นผลแห่งการตามประทีปถวาย.

ในแสนกัปแต่กัปนี้ พระศาสดามีพระนามชื่อว่า โคดม
ซึ่งมีสมภพในวงศ์พระเจ้าโศกกากราช จักเสด็จอุบัติในโลก.

ผู้จักเป็นทายาทในธรรมของพระศาสดาพระองค์นั้น จัก
เป็นโอรสอันธรรมนิรมิต จักกำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็น
ผู้ไม่มีอาสวะ นิพพาน.

ยังพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โคดมศากยบุตร ให้ทรง
โปรดปรานแล้ว จักได้เป็นสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่า
อชิตะ.

เราเรียนรมย์อยู่ในเทวโลกตลอดหกหมื่นกัป แม้ในเทวโลก
นั้น ประทีป ๑๐๐ ดวงส่องสว่างให้แก่เราเป็นนิตยกาล.

รัศมีของเราพุ่ง (โพลง) ออกไปในเทวโลกและมนุษย์โลก
เราระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดแล้ว ยังความโสมนัส
ให้เกิดยิ่ง.

เราจุติจากเทวโลกชั้นดุสิตแล้ว ลงสู่ครรภ์มารดา เมื่อ
เราเกิด ได้มีแสงสว่างอย่างไพบูลย์.

เราออกจากเรือนแล้ว บวชเป็นบรรพชิต ได้เข้าไปหา
พราหมณ์พาวรี ยอมตนเข้าเป็นศิษย์.

เมื่อเราอยู่ที่ภูเขามิวันต์ ได้ทราบข่าวพระพุทธเจ้าผู้นำ
ของโลก เราแสวงหาประโยชน์อันสูงสุด จึงเข้าไปเฝ้า
พระองค์.

พระพุทธรเจ้าผู้ฝึกพระองค์แล้ว ทรงฝึกแม่ผู้อื่น ทรงข้าม
โอบะแล้ว เป็นผู้ไม่มีอุปธิ ตรัสบอกนิพพานเครื่องพ้นจาก
ทุกข์ทั้งปวง.

กรรมของเรานั้นสำเร็จประโยชน์ เรายังพระมหามุนีให้
ยินดี วิชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของพระ-
พุทธเจ้าเราทำได้สำเร็จแล้ว.

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ถวายพระทีปใด ในกาลนั้น
ด้วยการถวายพระทีปนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี้เห็นผลแห่ง
การถวายพระทีป.

เราพากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขั้นฐัทั้งหมดแล้ว ตัด
กิเลสเครื่องผูกค้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธรเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธรเจ้าเราทำได้สำเร็จแล้ว.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราทำได้สำเร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอชิตเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอชิตเถรอปทาน

อรรถกถาอปทานที่ ๘-๑๐

อปทานที่ ๘, ๙, ๑๐ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถापิลินทวรรคที่ ๔๐

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปิลินทวัจจธราปทาน ๒. เสลเถราปทาน ๓. สัพพกิตติกเถราปทาน ๔. มรุตทายกเถราปทาน ๕. ปทุมกุฎาคาริกเถราปทาน ๖. พักกุลเถราปทาน ๗. คิริमानันทเถราปทาน ๘. สลพมัทธปิยเถราปทาน ๙. สัพพทายกเถราปทาน ๑๐. อชิตเถราปทาน.

ท่านนับคาถาได้ ๒๕๐ คาถา.

จบปิลินทวรรคที่ ๔๐

และรวมวรรคได้ ๑๐ วรรค คือ

๑. ปทุมเกสรियวรรค ๒. อารักขทายกวรรค ๓. อุมมาปุปผियวรรค ๔. คันโธทกวรรค ๕. เอกปทุมวรรค ๖. สัททสัตถุญญิกวรรค ๗. มันทารวปุผियวรรค ๘. โพธิวันทวรรค ๙. อัมพภูผลวรรค ๑๐. ปิลินทวรรค และคำนวณคาถาได้ ๑,๑๗๔ คาถา

จบหมวด ๑๐ แห่งปทุมวรรค

จบหมวด ๑๐๐ ที่ ๔ (๔๐๐ อปทาน)

เมตเตยยวรรคที่ ๔๐

ติสสเมตเตยเถรอปทานที่ ๑ (๔๐๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายประทีปและผลมะพลับ

[๔๐๑] ดาบสชื่อว่า โสภิตะ บริโภคแต่ผลไม้ที่หล่นเอง อาศัย
ยอดเงื่อมเขา ประทับอยู่ในระหว่างแห่งภูเขา.

ในกาลนั้น เราแสวงหาประโยชน์อันสูงสุด เพื่อเข้าถึง
พรหมโลก จึงนำเอาฟืนสำหรับติดไฟมาสูมไฟให้ลุกโพลง.

พระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้แจ้งโลก ผู้
สมควรรับเครื่องบูชา พระองค์ทรงประสงค์จะช่วยเหลือเรา
จึงเสด็จมาในสำนักเรา ตรัสถามว่า

ทำอะไรหรือท่านผู้มีบุญหนัก ขอจงให้ฟืนสำหรับติดไฟ
แก่เรา เราจะบำเรอไฟ เพราะการบำเรอไฟนั้น ความบริสุทธิ์
จักมีแก่เรา.

เราทูลว่า

ดูก่อนท่านผู้เป็นมนุษย์ ท่านเป็นผู้เจริญดี ท่านเข้าใจ
เทวดาดี เชิญท่านบำเรอไฟ เชิญท่านเอาฟืนสำหรับติดไฟไป.

ลำดับนั้น พระชินเจ้าทรงถือเอาฟืนจะติดไฟให้ลุกโพลง
ไฟไม่ติดฟืนในกองฟืนนั้น เพราะพระผู้แสวงหาคุณใหญ่
ทรงทำปาฏิหาริย์.

พระปทุมุตตรพุทธเจ้าตรัสว่า

ไฟของท่านไม่ลุกลามไป เครื่องบูชาของท่านไม่มี การ
บำเรอไฟของท่านไร้ประโยชน์ เสิญ์ท่านบำเรอไฟของเรา
บ้างซิ.

เราทูลถามว่า

ดูก่อนท่านผู้มีความเพียรใหญ่ ไฟของท่านเป็นเช่นไร
ของบอกไฟของท่าน เมื่อบอกแก่เราแล้ว เราทั้งสองจะ
บำเรอไฟนั้น.

พระองค์ตรัสว่า

การบูชาของเรามี ๓ ประการ คือ เพื่อดับกรรมอันเป็น
เหตุ ๑ เพื่อเผากิเลส ๑ เพื่อละความริษยาและความ
ตระหนี่ ๑.

เราทูลถามว่า

ข้าแต่ท่านมหาวิระผู้นิรทุกข์ ท่านเป็นเช่นไร มีโคตร
อย่างไร อาจารย์และข้อปฏิบัติของท่านเราขอบใจนัก.

พระองค์ตรัสตอบว่า

เราเกิดในสกุลกษัตริย์ ถึงที่สุดแห่งอภิญญา มีอาสวะ
ทั้งปวงสิ้นแล้ว บัดนี้ภพใหม่มิได้มี.

ข้าแต่พระองค์ผู้ส่องแสงสว่าง ทรงบรรเทาความมืด ถ้า
พระองค์เป็นพระสัพพัญญูพุทธเจ้า ข้าพระองค์จักขอนมัส-
การพระองค์ พระองค์ผู้ทำที่สุดทุกข์.

เราได้เอาหนังสือที่ลาดถวายเป็นที่ประทับนั่ง พระสัพ-
พัญญู ประทับนั่งบนหนังสือตัวนั้น เราอุปัฏฐากพระองค์.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับนั่งบนหนังสือที่เราลาดถวาย
นั้น เรานิมนต์พระสัมพุทธเจ้าแล้ว ได้ไปสู่ภูเข.

เก็บผลมะพลับใส่หีบจนเต็ม นำมาคลุกเคล้าด้วยน้ำผึ้ง
แล้ว ได้ถวายแด่พระพุทเจ้า.

เมื่อเรามองดูอยู่ พระชินเจ้าก็เสวยในขณะนั้น เรา
มองดูพระองค์ผู้นำของโลก ยังจิตให้เลื่อมใสในพระองค์.

พระพุทเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้แจ้งโลก สมควร
รับเครื่องบูชา ประทับนั่งอยู่ในอาศรมของเรา ได้ตรัสพระ-
คาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดมีความเลื่อมใส ได้อังคาสเราให้หอมหนา ด้วยผล
มะพลับด้วยมือของตน เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลาย
จงฟังเรากล่าว

ผู้นั้นจักได้เสวยรัชสมบัติในเทวโลก ๒๕ ครั้ง และจักได้
เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๑,๐๐๐ ครั้ง.

ข้าว น้ำ ผ้า และที่นอนอันสมควรแก่ค่ามาก ประกอบ
ด้วยบุญกรรม (ดังจะ) รู้ความดำริของผู้นั้นผู้พร้อมเพียงด้วย
บุญกรรม จักบังเกิดขึ้นในทันที ผู้นั้นจักเป็นผู้บันเทิงพร้อม
และผู้มีความสบายทุกเมื่อ.

ผู้นี้เข้าถึงกำเนิดใด คือ ความเป็นเทวดาหรือมนุษย์ ใน
กำเนิดนั้น จักเป็นผู้มีสุขทุกแห่ง จักได้เป็นมนุษย์.

ผู้นั้นเป็นผู้เล่าเรียน ทรงจำมนต์ รู้จบไตรเพท ได้เข้า
เฝ้าพระสัมพุทธเจ้าแล้ว จักเป็นพระอรหันต์.

เราระลึกถึงตนได้ในกาลใด ถึงความเป็นผู้รู้แจ้ง ในกาล
ใด ในกาลนั้น ความพร่องในโภคสมบัติไม่มีแก่เราเลย นี้
เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

เราบรรลุถึงธรรมอันประเสริฐแล้ว ถอนรากและโทสะ
ขึ้นได้แล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะทั้งปวงสิ้นรอบแล้ว บัดนี้ภพใหม่
มิได้มี.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว ตัด
กิเลสเครื่องผูกค้างข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธรเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชา ๓ เราได้บรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธรเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระติสสเมตเตยยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบติสสเมตเตยยเถรอปทาน

เมตเตยยวรรคที่ ๔๑

๔๐๑. อรรคกถาศิสเมตเตยยเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑ วรรคที่ ๔๑ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระติสสเมตเตยยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปพ-
การกุกฺโข นิสฺสายํ ดังนี้.

ในเรื่องนั้น มีข้อแตกต่างกันแต่เพียงว่า ท่านบวชเป็นดาบสแล้ว
ได้ถวายหนังสือเพื่อเป็นที่ประทับนั่ง แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
ปทุมุตตระ เท่านั้น. คำที่เหลือพอจะรู้ได้โดยง่าย ตามบาลีอปทานนั้นแล.

จบอรรคกถาศิสเมตเตยยเถราปทาน

ปุณณกเถราปทานที่ ๒ (๔๐๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ

[๔๐๔] พระพุทธเจ้าผู้สยัมภู ไม่ทรงแพ้อะไร ๆ ทรงพระประชวร
ทรงอาศัยยอดเงื่อมเขา ประทับอยู่ในระหว่างแห่งภูเขา.

ขณะนั้นได้มีเสียงบันลือลั่นโดยรอบอาศรมของเรา เมื่อ
พระพุทธเจ้าเสด็จนิพพาน ได้มีแสงสว่างในขณะนั้น.

หมี หมาป่า เสือดาว เนื้อร้าย และราชสีห์ มีอยู่ใน
ไพรศณท์ประมาณเท่าใด ทั้งหมดนั้นได้พากันส่งเสียงร้องขึ้น
ในขณะนั้น.

เราเห็นความอัศจรรย์นั้นแล้ว ได้ไปสู่อ้อมเขา ณ ที่นั้น
เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้ไม่แพ้อะไร ๆ นิพพานแล้ว.

เหมือนพญารังมีดอกบานสะพรั่ง เช่นดวงอาทิตย์อุทัย
ตั้งถ่านเพลิงปราศจากเปลวไฟ ผู้ดับสนิทแล้ว ไม่แพ้อะไร ๆ.

เรานำเอาหญ้าและไม้ มากองให้เต็มแล้ว ได้ทำจิตกาธาร
ขึ้นบนนั้น ครั้นทำจิตกาธารดีแล้ว ได้ถวายพระเพลิงพระ-
พุทธศรีระ.

ครั้นถวายพระเพลิงพระพุทธศรีระแล้วได้อ่านออบประพรม
ในขณะนั้นเทวดายืนอยู่ในอากาศ ได้ระบุชื่อว่า

ท่านผู้เป็นมุณี ในกาลใด ท่านมีนามชื่อว่า ปุณณกะ
ในกาลนั้น ท่านบำเพ็ญกิจนั้นแต่พระพุทธเจ้าผู้สยัมภู ผู้แสวง
หาคุณใหญ่.

เราดูติจากายนั้นแล้ว ได้ไปสู่วเทวโลก ในเทวโลกนั้น
กลืนอันสำเร็จด้วยทิพย์ ย่อมตกลงจากอากาศ.

แม้ในเทวโลกนั้น เราก็มีชื่อว่า ปุณณกะ ในกาลนั้น
เราเป็นเทวดาหรือมนุษย์ ย่อมยังความดำริให้บริบูรณ์.

ภพนี้เป็นภพที่สุดของเรา ภพที่สุดย่อมเป็นไป แม้ใน
ภพนี้ นามของเราก็จึงปรากฏชื่อว่า ปุณณกะ.

เรายังพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โคดมศากยบุตร ให้
ทรงโปรดแล้ว กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะ
อยู่.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น ด้วย

กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายพระ-
เพลิงพระพุทธสรีระ.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้แล้ว ตัด
กิเลสเครื่องผูกมัดข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสนะอยู่.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชา ๓ เราได้บรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณสมบัติเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปุลณกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปุลณกเถรอปทาน

๔๐๒. อรรถกถापุลณกเถรอปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๒ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระปุลณกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปพฺพการุญฺญ
นิสฺสาย ดังนี้.

ในเรื่องนั้น มีความแตกต่างกันแต่เพียงว่า ท่านเป็นเสนาบดีรักษ้อยู่
ในป่าหิมวันต์ ได้สร้างที่ประชุมเพลิง เพื่อพระปัจเจกพุทธเจ้าผู้ปรินิพพาน
แล้วเท่านั้น. คำที่เหลือพอจะรู้ได้โดยง่าย ตามลำดับบาลีนั้นแล.

จบอรรถกถापุลณกเถรอปทาน

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 959

เมตตอุเถราปทานที่ ๓ (๔๐๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเนยใส

[๔๐๕] ภูเขาชื่อว่า อโสก มีอยู่ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ วิสสุ-
กรรมเทพบุตร นิรมิตอาศรมให้แก่เราที่ภูเขาอโสกนั้น.

พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า สุเมธ ผู้เลิศ ประกอบด้วย
พระกรุณา เป็นมุณี เวลาเช้าทรงครองผ้าแล้ว เสด็จเข้ามา
ในสำนักเราเพื่อบิณฑบาต.

เราได้เห็นพระมหาวิรเจ้าพระนามว่า สุเมธ ผู้นำของโลก
เสด็จเข้ามาแล้ว รับบาตรของพระสุคตแล้วเอาเนยใสและ
น้ำมันใส่ให้เต็ม.

ถวายในพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด พระนามว่า สุเมธ ผู้
นำของโลก ประนมกรอัญชลีแล้ว ยังความโสมนัสให้เกิดโดย
ยิ่ง.

ด้วยการถวายเนยใส (และน้ำมัน) นี้ และด้วยการตั้งจิต
ไว้มั่น เราเป็นเทวดาหรือเป็นมนุษย์ ย่อมได้สุขอันไพบูรณ์.

เราท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่ เว้นภพวินิบาต ตั้ง
จิตมั่นไว้ในพระพุทธเจ้านั้น. ย่อมได้บัพอันไม่หวั่นไหว.

ดูก่อนพราหมณ์ การที่ท่านได้เห็นเรานั้น เป็นลาภที่ท่าน
ได้ดีแล้ว ด้วยว่า บุคคลอาศัยการเห็นเราแล้ว จักบรรลุถึง
พระอรหัต.

ท่านจงเป็นผู้เบาใจ ไม่ต้องกลัว บรรลุถึงยศใหญ่ ท่าน
ถวายเนยใสแก่เราแล้ว จักพ้นจากชาติทุกข์ได้.

ด้วยการถวายเนยใสนี้ และด้วยการตั้งจิตไว้มั่น ท่านเป็น
เทวดาหรือมนุษย์ ย่อมได้สุขอันไพบุลย์

ด้วยอธิการนี้ และด้วยความเป็นผู้มีจิตเมตตา ผู้นั้นจักมี
กรรมอยู่ในเทวโลกตลอด ๑,๘๐๐ กัป จักได้เป็นท้าวเทวราช
๑๘ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์โดยคณา
นับมิได้.

จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิครอบครองแผ่นดิน มีสมุทร
สาคร ๔ เป็นที่สุด มีความชนะพิเศษ เป็นใหญ่ในชมพูทวีป
อันรุ่งเรือง ๕๑ ครั้ง.

มหาสมุทรกระเพื่อมไม่หยุด และแผ่นดินทรงไวยาก
ฉันทใด โภคสมบัติของเราจักนับประมาณมิได้ ฉันทนั้น เรา
ถวายเงิน ๖๐๐ ล้านแล้ว ออกบวชแสวงหากุศลอะไรอยู่ จึง
เข้าไปหาพราหมณ์พาวรี.

เราเล่าเรียนลักษณะมีองค์ ๖ ในมนต์นั้นอยู่ ข้าแต่พระ-
มหามุนี พระองค์เสด็จอุบัติขึ้นกำจัดความมืดนั้นแล้ว ข้าแต่
พระมหามุนี ข้าพระองค์ประสงค์จะเฝ้าพระองค์จึงมา ได้ฟัง
ธรรมของพระองค์แล้ว ได้บรรลุผลอันไม่หวั่นไหว.

ในกัปที่สามหมื่นแต่กัปนี้ เราได้ถวายเนยใสแต่พระ-
พุทธเจ้า ในระหว่างนี้ เราไม่รู้จักทุกคติเลย เราให้ขอเนยใส

แล้ว เหยยไสตั้งจะรู้ความดำริของเรา ย่อมเกิดตามปรารถนา
รู้ความดำริแล้วเกิดขึ้น เราอังคาสภิกษุทั้งปวงให้อิ่มหนา.

โอ พระพุทธเจ้า โอ พระธรรม โอ ความที่เราถึงพร้อม
ด้วยพระศาสดา ก็เราถวายเหยยไสหน้อยเดียวแล้ว ย่อมได้
เหยยไสหาประมาณมิได้.

น้ำในมหาสมุทรมีประมาณถึงยอดเขาเนรุ เมื่อเทียบกับ
เหยยไสของเรา จักไม่เท่าส่วนแห่งเสี้ยว.

โอกาสแห่งจักรวาลที่เขาทำให้เป็นกองประมาณเท่าใด
โอกาสนั้น ย่อมไม่สมกับกองผ้าทั้งหลายที่เกิดขึ้นแก่เรา.

ขุนเขาหิมวันต์ ล้วนแต่หินแม่จะสูงสุด ก็จักไม่เท่าเครื่อง
หอมสำหรับไล่ทาของเรา.

ผ้า ของหอม เหยยไส และสิ่งอื่นอันเกิดขึ้นปัจจุบันและ
นิพพานอันปัจฉัยไม่ปรุงแต่ง ย่อมเกิดแก่เรา นี่เป็นผลแห่ง
การถวายเหยยไส.

เราเป็นผู้มีสติปัญญาเป็นที่นอน มีสมาธิและฉานเป็น
อารมณ์ วันนี้เราเป็นผู้ยังโพชนงค์ให้เกิด นี่เป็นผลแห่งการ
ถวายเหยยไส.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว ตัด
กิเลสเครื่องผูกมัดข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่อาสวะอยู่.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราได้บรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระเมตตกุเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบเมตตกุเถราปทาน

๔๐๓. อรรถกถาเมตตกุเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๓ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระเมตตกุเถระ มีคำเริ่มต้นว่า หิมวณุตส
อวิทุเร ดังนี้.

ท่านเป็นพระดาบสอยู่ในบรรณศาลา ที่ภูเขาชื่อว่า อโสก ใกล้เคียงป่า
หิมวันต์นั้น ได้พบเห็นพระสุเมธสัมพุทธเจ้าแล้ว รับบาตรเอาน้ำใสใส่
ถวายนเต็ม (ดังนี้) เป็นความแตกต่างกัน. คำที่เหลือ และผลบุญ
นักศึกษาพอจะรู้ได้โดยง่ายทีเดียว. และเนื้อความแห่งคาถาอปทาน ก็
ปรากฏชัดเจนอยู่แล้วนั่นแล.

จบอรรถกถาเมตตกุเถราปทาน

โรตกเถรอปทานที่ ๔ (๔๐๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายสะพาน

[๔๐๖] ในกาลนั้น แม่น้ำคงคาชื่อว่า ภาคีรีสี ไหลมาจากภูเข
หิมวันต์ ไหลผ่านไปทางประตูพระนครหังสวดี.

อารามชื่อว่า โสภิกะ มหาชนสร้างไว้อย่างสวยงามใกล้ฝั่ง
แม่น้ำ พระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้นำของโลก
ประทับอยู่ในอารามนั้น.

พระผู้มีพระภาคเจ้าอันหมู่มนุษย์แวดล้อมแล้ว ประทับนั่ง
ในอารามนั้น ดังพระอินทร์จากดาวดึงส์ ไม่ครั้งคร้ามดูจ
ไกรสรสีหราช.

ข้าแต่พระมหามุนี ข้าพระองค์เป็นพราหมณ์ มีนามชื่อว่า
ฉัพพะกะ อยู่ในนครหังสวดีมีชื่ออย่างนั้น.

ในกาลนั้น ศิษย์ ๑,๘๐๐ คนแวดล้อมข้าพระองค์ ข้า-
พระองค์พร้อมด้วยศิษย์เหล่านั้นเข้าไปสู่ฝั่งแม่น้ำ.

ณ ที่นั้น ข้าพระองค์ได้เห็นพระหลายรูป ผู้ไม่คดโกง ผู้
ชำระบาปแล้ว กำลังข้ามแม่น้ำภาคีรีสีอยู่ ขณะนั้นข้าพระองค์
คิดอย่างนี้ว่า

บุตรแห่งพระพุทธเจ้าผู้มียศมากเหล่านี้ ข้ามแม่น้ำทั้งเย็น
และเข้า ย่อมทำตนให้ลำบาก ย่อมทำตนให้เดือดร้อน.

บัณฑิตย่อมกล่าวสรรเสริญพระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้เลิศของ

๑. อรรถกถาว่า ภาคีรีสี.

โลก พร้อมทั้งเทวโลก เครื่องสักการะสำหรับชำระทางคือ
คติในทักษิณของเราไม่มี.

ถ้าเช่นนั้น เราพึงทำสะพานข้ามแม่น้ำถวายเป็นพระพุทธ-
เจ้าผู้ประเสริฐสุด ครั้นเราให้ทำสะพานนี้แล้วจะข้ามภพนี้ได้.

ข้าพระองค์ได้ให้ทรัพย์ ๑๐๐ บ้าง ๑,๐๐๐ บ้าง แล้วให้ทำ
สะพาน ด้วยข้าพระองค์เชื่อว่า กุศลที่เราทำแล้วนี้จักไปบุญ.

ข้าพระองค์ให้ทำสะพานนั้นเสร็จแล้ว ได้เข้าไปเฝ้าพระ-
พุทธเจ้าผู้นำของโลก ประนมกรอัญชลีเหนือเศียร แล้วได้
กราบทูลดังนี้ว่า

ข้าพระองค์ให้ทรัพย์ ๑๐๐ บ้าง ๑,๐๐๐ บ้าง แล้วให้ทำ
สะพานนี้.

ข้าแต่พระมหามุนี ขอได้โปรดทรงรับสะพานใหญ่ เพื่อ
ประโยชน์แก่พระองค์เถิด พระเจ้าข้า.

พระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้แจ้งโลก ผู้ควร
รับเครื่องบูชา ประทับนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์แล้ว ได้ตรัส
พระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดมีความเลื่อมใส ได้ให้ทำสะพานด้วยมือของตนให้
แก่เรา เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว

ผู้นี้แม้ตกลงในห้วงกิติ จากภูเขากิติ จากต้นไม้กิติ แม้
จูดิแล้ว จักได้ที่ตั้งมั่น นี้เป็นผลแห่งการให้สะพาน.

ศัตรูทั้งหลายย่อมข่มขู่ไม่ได้ เปรียบเหมือนลมข่มขู่ต้นไม้ไทร

อันมีรากและย่านงอกงามไม่ได้ฉะนั้น นี่เป็นผลแห่งการถวาย
สะพาน.

พวกโจรย่อมข่มเหงไม่ได้ กษัตริย์ทั้งหลาย ย่อมไม่ดูหมิ่น
ผู้นี้จักข้ามพ้นศัตรูทั้งปวง นี่เป็นผลแห่งการถวายสะพาน.

ผู้นี้ประกอบด้วยบุญกรรม ถึงจะอยู่ในโอกาสกลางแจ้ง
ถูกแดดกล้าจัดแผดเผา ก็จักไม่มีเวทนา.

ในเทวโลกก็ดี ในมนุษยโลกก็ดี ยานช้างอันตกแต่งดี
แล้ว ดังจะรู้ความดำริของผู้นั้น จักบังเกิดในทันที.

ม้าสินธพ ๑,๐๐๐ ม้าอันเป็นพาหนะมีกำลังวิ่งเร็วดังลม จัก
คอยรับใช้ตลอดเวลาเย็นและเช้า นี่เป็นผลแห่งการถวายสะพาน.

ผู้นี้มาเกิดเป็นมนุษย์ จักเป็นผู้มีความสุข แม้ในการเกิด
เป็นมนุษย์นี้ ก็จักมียานช้าง.

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระศาสดามีพระนามว่า โคดม
ซึ่งมีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติในโลก.

ผู้นี้จักเป็นทนายาทในธรรม ของพระศาสดาพระองค์นั้น
เป็นโอรสอันธรรมนิรมิต จักกำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็น
ผู้ไม่มีอาสวะ นิพพาน.

โอ เราได้ทำกุศลกรรมแล้ว ในพระพุทธเจ้าพระนามว่า
ปทุมุตตระ เราเป็นผู้บรรลุความสิ้นอาสวะ เพราะได้ทำกุศล-
กรรมในพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น.

เราเป็นผู้ทำความเพียร มีตนส่งไปแล้ว สงบระงับ ไม่มี
มีอุปธิ ตัดกิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มี
อาสวะอยู่.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว ตัด
กิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราได้บรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโศตกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบโศตกเถรอปทาน

๔๐๔. อรรถกถาโชตกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๔ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระโชตกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **คจฺคา ภาคีรธินาน** ดังนี้.

แม้ในเรื่องนั้น ท่านเป็นพราหมณ์ ได้พบเห็นพวกภิกษุ กำลังข้ามแม่น้ำคงคาชื่อภาคีรธินแล้ว มีใจเลื่อมใส ให้ช่างช่วยกันสร้างสะพานข้าม เสร็จแล้วก็มอบถวายแด่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข นี่เท่านั้นเป็นความแตกต่างกันแล. เนื้อความแห่งคาถาอันแสดงถึงเรื่องผลบุญนักศึกษาที่พอจะรู้ได้โดยง่ายตามลำดับแห่งเนื้อความนั้นแล.

จบอรรถกถาโชตกเถราปทาน

อุปสัิวเถราปทานที่ ๕ (๔๐๕)

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างอาศรม

[๔๐๖] เราสร้างอาศรม สร้างบรรณศาลาอย่างสวยงาม ณ ที่ใกล้
ภูเขาชื่อว่า โอนมะ อันมีอยู่ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์.

ณ ที่นั้นมีแม่น้ำไหลอยู่ มีทำนบธาราเรียบ น้ำรินรมย์ใจ
กอปทุมและกออุบลเป็นอันมาก ย่อมเกิดที่ทำนบอันชุ่มชื้นใน
แม่น้ำนั้น.

มีปลาฉลาด ปลากระบอก ปลาสวย ปลาเค้า ปลา
ตะเพียน และเต่าชุกชุม มีน้ำไหลอยู่ในกาลนั้น.

มีต้นดีหมี ต้นโอศก ต้นเข็ม ต้นชาตบุษย์ มะม่วง และ
มะนาว มีดอกบาน ขึ้นอยู่รอบอาศรมของเรา.

มีอัญชันเขียว มะลิซ้อน ต้นรัง ต้นสน ต้นจำปา ขึ้น
อยู่เป็นหมู่ ๆ มากด้วยกัน มีดอกบาน.

ต้นกุ่ม ต้นอุโลก สลัดได มีดอกบาน ต้นประดู่ และ
มะขางหอม มีดอกบาน มีอยู่ในที่ใกล้อาศรมของเรา.

ต้นราชพฤกษ์ แคล้อย ต้นคัตเค้า ต้นประยงค์ มะกัลด้า
หลวง ไม้ช้าน้ำว มีดารดาชอยู่โดยรอบกิ่งโยชน์.

มาตกรา ต้นชบาซ้อน ต้นโลดแดง ขึ้นเป็นหมู่อยู่ใกล้
แม่น้ำ ไม้ปฐู สมอพิเภก กำลังมีดอกบาน มีอยู่มาก ต้น

๑. ม. ว่า มาตคคารา.

สมอมียู่มาก กำลังมีดอกบาน อยู่ใกล้อาศรมของเรา.

เมื่อต้นไม้เหล่านี้มีดอก ต้นไม้ทั้งหลายก็งานมาก โดยรอบที่อาศรมของเรา ย่อมหอมตลบไปด้วยกลิ่นดอกไม้เหล่านั้น.

มีต้นสมอไทย มะขามป้อม มะม่วง ไม้หว่า สมอพิเภก ต้นกระเบา ต้นรกฟ้า ต้นมะตูม ต้นมะปราง.

ต้นมะพลับ ต้นมะหาด ต้นมะขาง ต้นมะตูก ต้นขนุน-ลำมะลอ ต้นขนุน ต้นกล้วย ต้นพุทรา

ต้นมะกอก ต้นวุฒิการผลานิ มีมากมาย ผลกำลังสุกหอม หล่นอยู่ใกล้อาศรมของเรา.

อาพกา อธิมุคคา จ ตโต โสรผลา พหู อวฐา ปกุกภริตา มิลกขุฑุมุพราณี จ.

เถาดีปลี กระวาน ต้นไทร ต้นมะขวิด ต้นมะเดื่อ มีมากมาย มีผลสุก ปาโรย.

ต้นไม้เหล่านี้และชนิดอื่นมีมากมาย กำลังมีผลใกล้อาศรมของเรา แม้ต้นไม้ดอกก็มีมาก กำลังบานใกล้อาศรมของเรา.

เช่นมะลิวัลย์ ต้นกระท่อม ต้นนมแมว และคนทา อาลกา และต้นปาล์ม มีอยู่ใกล้อาศรมของเรา.

ในที่ไม้ใกล้อาศรมของเรานั้น มีสระใหญ่ที่เกิดเองสระหนึ่ง มีน้ำใสแจ้ว จืด เย็นสนิท ที่ทำน้าราบเรียบนำรินรมย์ใจ.

๑. ม. ว่า โมทผลา.

ในสระนั้น มีกอปทุม กออุบล และกอบุณฑริก มากมาย
ดาดายด้วยบัวขาวและบัวเผื่อน ลมพัดพากลิ่นหอมต่าง ๆ มา.

กอปทุมกอหนึ่งกำลังตูม ก่ออื่น ๆ มีดอกบาน ดอกปทุม
บานแล้ว ร่วงหล่นลง คงมีแต่ฝักบัวเป็นอันมาก.

น้ำหวานที่ไหลออกจากรากเหง้าบัว รสหวานปานดั่งน้ำผึ้ง
นมสด และเนยใส ดอกโกมุท มีกลิ่นหอมต่าง ๆ ด้วย
กลิ่นหอมนั้น มีดอกบานมากมาย.

ดอกโกมุท และมะม่วงสุกส่งกลิ่นหอม เราเห็นอยู่โดย
รอบเสมอ ที่ใกล้ขอบสระ มิได้เกิดเป็นอันมากมีดอกบาน.

ต้นชะบาดอกบานสะพรั่ง อัญชันขาว ดอกมีกลิ่นหอม
จระเข้ ตะโขง คหกา ย่อมเกิดอยู่ในสระนั้น ในสระ
นั้น มีอุคคาหกา ฐุเหลือ้มมาก ปลาฉลาม ปลากระบอก
ปลาสวาย ปลาตะเพียน เต่า มากมาย อโธ สปฏเกหิ จ.

นกพิราบ นกคัมแค นกกวัก นกกาน้ำ นกต้อยตีวิด
นกสาธิกา นกค้อนหอย นกโพระดก กระจอก นกเขาเหยี่ยว
อุทุธรา มีอยู่มาก.

หมาจิ้งจอก ลูกนกแขกเต้า ไก่ป่า ฟาน มีอยู่มาก
กาเสनिया จ ติลกา ย่อมอาศัยสระนั้นเลี้ยงชีวิต.

ราชสีห์ เสือโคร่ง เสือเหลือง หมี หมาใน เสือดาว

ลิง กิณนร ปราบกฏอยู่ใกล้อาศรมของเรา.

เราสูดกลิ่นหอมเหล่านั้น บริโภคผลไม้ และดื่มน้ำหอม
อยู่ใกล้อาศรมของเรา.

เนื้อทราย หมู เนื้อฟาน ขุฑุฑรูปกา อัครกิกา (นกเขาไฟ)
นกโชติกร หงส์ นกกระเรียน นกยูง และประกอบด้วย
นกดูเหว่า อยู่ใกล้อาศรมของเรา หน่อไม้ ไม้กำกูน ต้น
โปตุลีสีกา มีอยู่มาก.

พวกปีศาจ อสูร กุมภภัณฑ์ ฝี่เสื่อน้ำ มีมาก พวกนก
ครุฑ งู ย่อมอยู่ใกล้อาศรมของเรา.

ฤาษีทั้งหลายมีอำนาจมาก มีจิตสงบระงับมั่นคง ทั้ง
หมดล้วนทรงคนโทน้ำ นุ่งหนังสัตว์ทั้งเล็บ สวมชฎา และมี
หีบ อยู่ใกล้อาศรมของเรา.

ทอดตาดูประมาณชั่วแอก มีปัญญา มีความประพฤติสงบ
สันโดษด้วยลาภและความเสื่อมลาภ อยู่ใกล้อาศรมของเรา.

ฤาษีเหล่านั้นสลัดผ้าเปลือกไม้กรอง เคาะหนังสัตว์ แข็ง-
แรงด้วยกำลังของตน ย่อมเหาะได้ในอากาศในกาลนั้น.

นำเอาน้ำใหม่และไม้สำหรับทำไฟในไฟมา และบวชเอา
เอง นี้เป็นผลแห่งปาฏิหาริย์ของตน ๆ.

ฤาษีเหล่านั้นถือหม้อโลหะ อยู่ในท่ามกลางป่า เปรียบ
เหมือนช้างกัญชรมหานาค และไกรสรราชสีห์ผู้ไม่ครั่นคร้าม.

ฤๅษีพวกหนึ่งไปสู่อปรโคยานทวีป พวกหนึ่งไปสู่อุพพิ
วิททวีป พวกหนึ่งไปสู่อุตตรกุรุทวีปต่าง ๆ ตามกำลังของ
ตน ๆ.

ฤๅษีเหล่านั้นต่างนำเอาอาหารจากทวีปนั้น ๆ มาบริโภคร่วมกัน เมื่อฤๅษีทั้งหมดผู้มีเดชรุ่งเรือง ผู้คงที่ หลีกไป.

ด้วยเสียงหนึ่งสัตว์ ป่าย่อมมีเสียงดังลั่นในกาลนั้น ข้าแต่พระมหาวิระ พวกศิษย์ของข้าพระองค์เหล่านั้นมีเดชรุ่งเรืองเช่นนี้.

ข้าพระองค์แวดล้อมด้วยฤๅษีเหล่านั้น อยู่ในอาศรมของข้าพระองค์ ฤๅษีเหล่านี้ยินดีด้วยกรรมของเรา ข้าพระองค์แนะนำแล้วมาประชุมกัน.

เพลิดเพลินในกรรมของตน ยังข้าพระองค์ให้ยินดี และเป็นผู้มีศีล มีปัญญาฉลาดในอปมัญญา.

พระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้แจ้งโลก ผู้ควรรับเครื่องบูชา เป็นผู้นำวิเศษ ทรงทราบเวลาแล้ว เสด็จเข้ามาใกล้.

ครั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีความเพียร มีปัญญาเป็นมุณี เสด็จมาใกล้ จึงทรงถือบาตร แล้วเสด็จเข้ามาเพื่อภิกษา.

ข้าพระองค์ได้เห็นพระมหาวิระ พระนามว่า ปทุมุตตระ เสด็จเข้ามา จึงปูลาดเครื่องลาดหญ้าแล้วเกลี่ยด้วยดอกรัง.

ทูลเชิญพระสัมพุทธเจ้าประทับนั่งแล้วทั้งดีใจและสลดใจ
ได้รับขึ้นไปบนภูเขา นำเอาภุชฌามา.

ได้เก็บเอาขมุนอันมีกลิ่นหอม ผลโต ประมาณ
เท่าหม้อ ยกขึ้นบำแบกมา เข้ารูปเฝ้าพระพุทธเจ้า ผู้นำ
ชั้นพิเศษ.

ได้ถวายผลขมุนแด่พระพุทธรเจ้าแล้ว ไล่ทาภุชฌา ข้า-
พระองค์มีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้ถวายบังคมพระพุทธรเจ้าผู้
ประเสริฐ.

พระพุทธรเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้ทรงรู้แจ้งโลก
ผู้ควรรับเครื่องบูชา ประทับนั่งในท่ามกลางพวกฤาษี ได้
ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดได้ถวายผลขมุน ภุชฌาและอาสนะแก่เรา เรา
จักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว

โภชนาหารดังจะรู้จิตคนผู้นี้ จักเกิดขึ้นทั้งในบ้าน ในป่า
ที่เงื่อมเขาหรือในถ้ำ คนผู้นี้บังเกิดในเทวโลกหรือในมนุษย-
โลก จักอิมเิบบริบูรณ์ด้วยโภชนาหารและผ้าทั้งหลาย.

คนผู้นี้เข้าถึงกำเนิดใด คือเป็นเทวดาหรือมนุษย์ จักเป็น
ผู้มีโภคสมบัติร้อยล้านแสนโกฏิท่องเที่ยวไป.

จักรัณรมย์อยู่ในเทวโลกตลอดสามหมื่นกับ จักได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิราช ๑,๐๐๐ ครั้ง.

จักเสวยรัชสมบัติในเทวโลก ๗๑ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้า
ประเทศราชอันไพบูรณ์โดยคุณนานับมิได้.

ในแสนกัป จักมีการสมภพในสกุลโลกกากราช พระ-
ศาสดามีพระนามว่า โคดม จักเสด็จอุบัติในโลก.

ผู้นี้จักเป็นทายาทในธรรมของพระศาสดาพระองค์นั้น
เป็นโอรสอันธรรมนิรมิต จักได้เป็นสาวกของพระศาสดา
โดยมีนามชื่อว่า อุปลิวะ จักกำหนดรู้อาสวะทั้งปวง เป็นผู้
ไม่มีอาสวะอยู่.

การที่เราได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกนี้ เป็นลาภที่เรา
ได้ดีแล้ว วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

ในบ้านก็ตาม ในป่าก็ตาม ที่เงื่อมเขาก็ตาม ในถ้ำก็ตาม
โภชนาหารดังจะรู้ความดำริของเรา ย่อมมีแก่เราทุกเมื่อ.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว ตัด
กิเลสเครื่องผูกมัดข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอุปสีวเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอุปสีวเถรอปทาน

๔๐๕. อรรถกถาอุปสีวเถรอปทาน

พึงทราบวินัยในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระอุปสีวเถระ มีคำเริ่มต้นว่า หิมวnutตสุตา-
วิทูเร ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้มากมายใน
ภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า ปทุมุตตระ ท่าน
ได้เกิดในเรือนอันมีสกุล บรรลุนิติภาวะแล้ว ละเพศฆราวาสบวชเป็นฤๅษี
อยู่ในป่าหิมวันต์ ได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ลาด
เครื่องปลาคที่ทำด้วยหญ้าแล้ว ได้ทำการบูชาด้วยดอกสาละแด่พระผู้มี-

พระภาคเจ้า ผู้ประทับนั่งบนเครื่องลาดอันนั้น ดังนี้ นี้จัดว่าเป็นความ
แตกต่างกัน. คำที่เหลือมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอุปสัิวเถราปทาน

นันทกเถราปทานที่ ๕ (๔๐๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมณฑป

[๔๐๘] ในกาลก่อน เราได้เป็นพรานเนื้อ (เทียว) อยู่ในป่าใหญ่
เทียวแสวงหาเนื้อฟานอยู่ ได้พบพระสยัมภู.

ในกาลนั้น พระสยัมภูสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่แพ้อะไร ๆ
พระนามว่า อนุรุทธะ ผู้เห็นนักปราชญ์ ทรงพระประสงค์
วิเวก จึงเสด็จเข้าป่า.

เราถือเอาท่อนไม้ ๔ ท่อนมาปักลงในที่ ๔ มุม ทำเป็น
มณฑปเรียบร้อยแล้ว มุงด้วยดอกปทุม.

ครั้นมุงมณฑปแล้ว ได้ถวายบังคมพระสยัมภู ทั้งชุมนุมไว้
ณ ที่นั่นเอง แล้วออกบวชเป็นบรรพชิต.

เมื่อเราบวชแล้วไม่นาน โรคก็เกิดขึ้นแก่เรา เราระลึกถึง
บุรพกรรมได้ ได้ทำกาละ ณ ที่นั้น.

เราประกอบด้วยบุรพกรรม จึงได้ไปสู่เทวโลกชั้นดุสิต ใน
ชั้นดุสิตนั้น วิมานทองย่อมเกิดขึ้นแก่เราตามปรารถนา.

เราธัญยานอันเป็นทิพย์ อันเทียมด้วยม้าพันตัว
ขึ้นบนยานนั้นแล้ว ย่อมไปตามความปรารถนา.

เมื่อเราอันบุญกรรมนำจากมนุษย์โลกนั้น มาเป็นเทวดา
มณฑปย่อมทรงไว้แก่เราในที่ร้อยโยชน์โดยรอบ.

เรานั้นนอนอยู่บนที่นอนที่ไม่มีเครื่องมุง ลาดด้วยดอกไม้
ดอกปทุมทั้งหลายย่อมตกลงมาจากอากาศเป็นนิตยกาล.

เมื่อพยับแดดเด่นไหวอยู่ เมื่อแดดแผดเผาอยู่ แดดย่อม
ไม่แผดเผาเรา นี่เป็นผลแห่งการทำมณฑปถวาย.

เราล่วงพ้นทุกติแล้ว ปิดอบายทั้งหลาย (เมื่อเราอยู่) ที่
มณฑปหรือที่โคนไม้ ความร้อนย่อมไม่มีแก่เรา.

เราธัญยานกำหนดว่าเป็นแผ่นดินแล้ว ข้ามทะเลไปก็ได้
เรานั้นได้ทำกุศลกรรมแล้วหนอ นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา.

เราทำทางในอากาศแล้ว เหาะไปในอากาศก็ได้ โอ เรา
ได้ทำกุศลกรรมแล้ว นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา.

เราย่อมระลึกชาติก่อน ๆ ได้ ขำระทิพยจักขุแล้ว อาสวะ
ทั้งหลายของเราสิ้นแล้ว นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา.

ชาติก่อน ๆ เราละได้แล้ว เราเป็นโอรสของพระพุทธานุชา
และทายาทในสังฆกรรม นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา.

เราเป็นผู้ยังพระสุคตเจ้าพระนามว่า โคดมศากยบุตร ให้
โปรดปรานแล้ว เป็นผู้ทรงธรรม เป็นทายาทในธรรม นี่เป็น

ผลแห่งพุทธบูชา.

เราบำรุงพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โคดมศากยบุตร
แล้วได้ทูลถามพระองค์ผู้นำของโลกถึงทางที่จะไปสู่นิพพาน.

พระพุทธเจ้าอันเราทูลถามแล้ว ได้ตรัสบอกบทอันลึกซึ้ง
ละเอียด เราฟังธรรมของพระองค์แล้ว ได้บรรลุความสิ้น
อาสวะ.

โอ เราทำกรรมดีแล้ว เราพ้นจากชาติทุกข์แล้ว มีอาสวะ
ทั้งปวงสิ้นรอบแล้ว บัดนี้ภพใหม่มิได้มี.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นให้หมดแล้ว ตัด
กิเลสเครื่องผูกมัดข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระนันทกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบนันทกเถราปทาน

๔๐๖. อรรถกถานันทกเถราปทาน

ฟังทราบวินิจฉัยในอปทานที่ ๖ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระนันทกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **มิลลุตฺโต ปุเร อาสี** ดังนี้.

เล่ากันมาว่า พระเถระรูปนี้ ในกาลที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **ปทุมุตตระ** ท่านได้ (เกิด) เป็นนกการเวก ทำการเปล่งเสียงร้องอันไพเราะ ได้กระทำประทัภณิพระศาสดาแล้ว ในชาติต่อมา ท่านได้เกิดเป็นนกยูง อยู่ ณ ที่ประตู่ถ้ำ อันเป็นที่อยู่ของพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่ง มีใจเลื่อมใส ได้เปล่งเสียงร้องอันไพเราะวันละ ๓ ครั้ง ได้ทำบุญไว้มากมายในภพนั้น ๆ อย่างนี้แล้ว ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าของพวกเรา ท่านได้บังเกิดในเรือนอันมีสกุลในกรุงสาวัตถี ได้มีนามว่า **นันทกะ** ฟังธรรมในสำนักของพระศาสดาแล้ว บวช เจริญวิปัสสนา บรรลุพระอรหัตแล้ว.

ในกาลต่อมา ท่านระลึกถึงบุรพกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ท่านเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **มิลลุตฺโต ปุเร อาสี** ดังนี้ ในเรื่องนั้นข้อความแปลกันตรงที่ว่า สร้างมณฑปแล้ว เอาดอกปทุมทั้งหลายมาถวายแด่พระปัจเจกพุทธเจ้าท่านนั้นแล.

จบอรรถกถานันทกเถราปทาน

หมกเถราปทานที่ ๗ (๔๐๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายตั้งแก้ว

[๔๐๕] ในกาลนั้น เราเป็นดาบสชื่ออินมะ ทำอาศรมอย่าง
สวยงามไว้ใกล้ยอดเงื่อมเขา อยู่ในบรรณศาลา.

กรรมคือตบะของเรานั้นสำเร็จแล้ว เราถึงความสำเร็จใน
กำลังของตน กล้าหาญในสามัญของตน มีความเพียร มี
ปัญญา เป็นมุณี.

แกลั่วกล้าในลัทธิสมัยของตน ฉลาดในการโต้ตอบ ไปได้
ทั้งบนพื้นดินและในอากาศ ฉลาดในลางร้ายดี.

ปราศจากความเศร้าโศก ไม่แข่งดี มีอาหารน้อย ไม่โลภ
จัด ยินดีทั้งด้วยลาภและความเสื่อมลาภ มีปรกติเพ่ง ยินดี
ในฌาน เป็นมุณี.

ในกาลนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า ปิยทัสสี ผู้เลิศ
มีพระกรุณา เป็นมุณี พระองค์ทรงประสงค์จะชนสัตว์ให้ข้าม
จึงทรงแผ่พระกรุณาไป.

พระมหานุกุมิพระนามว่า ปิยทัสสี ทรงพิจารณาเห็นตน
ผู้ควรตรัสรู้แล้ว ก็เสด็จไปประทานโอวาทในพันแห่งจักรวาล.

พระองค์ทรงประสงค์จะช่วยเหลือเรา จึงเสด็จเข้ามาสู่
อาศรมเรา พระชินเจ้าเราไม่เคยเห็นมาก่อนและไม่เคยได้ฟัง
มาแต่ใคร ๆ.

แม้แต่การฝันเห็นก็ไม่เคยเกิดแก่เรา แต่ลักษณะทั้งหลาย
เรารู้ดี เราไปได้ทั้งบนพื้นดินและในอากาศ จลตาดในบท
นักษัตร.

เรานั้นได้ฟังข่าวพระพุทธเจ้าแล้ว ยังจิตให้เลื่อมใสใน
พระพุทธองค์ จะยืนหรือนั่งอยู่ก็ตาม ย่อมระลึกถึงเป็นนิตย-
กาล.

เมื่อเราระลึกอยู่อย่างนี้ แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงระลึก
ถึง เมื่อเราระลึกถึงพระพุทธเจ้า ปิety่อมมีแก่เราทุกขณะ.
พระมหามุนี ทรงรอเวลาอีกหน่อยแล้ว จึงเสด็จเข้ามาหา
เรา แม้เมื่อพระองค์เสด็จถึง เราก็ไม่รู้ว่ามีผู้เป็นพระพุทธเจ้า
ผู้มหามุนี.

พระมหามุนีพระนามว่า ปิยทัสสี ผู้สงเคราะห์ ประกอบ
ด้วยพระกรุณา ทรงยัง (เรา) ให้ทราบว่าเป็นพระพุทธเจ้า
ในมนุษยโลกพร้อมทั้งเทวโลก.

ครั้งเรารู้จักพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า ปิยทัสสี ผู้มหามุนี
แล้ว ยังจิตของตนให้เลื่อมใส ได้กราบทูลดังนี้ว่า

ขอภิกษุทั้งปวงจงนั่งบนตั่งบนบัลลังก์และบนอาสน์ทิ ส่วน
พระองค์ผู้มีพระกรุณาในสัตว์ทั้งปวง เจริญประทับบนอาสนะ
ทอง.

ในขณะนั้น เรานิรมิตตั้งอันสำเร็จด้วยแก้วล้วน ๆ และ
นิรมิตอาสนะด้วยฤทธิ์ ถวายแด่พระมุนีพระนามว่า ปิยทัสสี.

เมื่อพระพุทธเจ้าประทับนั่งบนตั่งแก้วที่เรานิรมิตด้วยฤทธิ์แล้ว เราได้ถวายผลหว่าโตประมาณเท่าหม้อข้าวทันที.

พระมหามุนีทรงยั้งความยินดีให้เกิดแก่เราแล้ว เสวยผลหว่าในกาลนั้น เรายังจิตให้เลื่อมใสแล้ว ถวายบังคมพระศาสดา.

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปิยทัสสี เชนฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระ ประทับนั่งอยู่บนอาสนะแก้ว ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดได้ถวายตั่งแก้วและผลหว่าแก่เรา เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว

ผู้นี้จักรื่นรมย์อยู่ในเทวโลกตลอด ๗๗ กัป จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๕ ครั้ง.

จักได้เป็นจอมเทวดาเสวยรัชสมบัติในเทวโลก ๓๒ ครั้ง จักเป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์โดยคณนันทน์มิได้.

จักได้บัลลังก์ทองคำและบัลลังก์อันงาม บัลลังก์แก้วทับทิม และบัลลังก์รัตนะเป็นอันมากที่ทำอย่างสวยงาม.

บัลลังก์มากมายอันเป็นที่ชอบใจ จักแวดล้อมผู้นี้ ผู้พร้อมด้วยบุญกรรม แม้เดินอยู่ทุกเมื่อ.

ปราสาทอันเป็นเรือนยอดและที่นอนอันควรค่ามาก ดังจะรู้จักจิตของผู้นี้ จักบังเกิดขึ้นทุกเมื่อ.

ช่างพลายหกหมื่น ประดับด้วยเครื่องอสังการทั้งปวง มี
สายประคนพานหน้าและพานหลังแล้วด้วยทอง กอปรด้วย
เครื่องประดับศิระและข้ายลั่นเป็นทอง อันความข่างผู้ถือ
หอกซัดและขอขึ้นอยู่บนคอ ข่างเหล่านั้นจักบำเรอผู้นี้ นี้เป็น
ผลแห่งการถวายตั้งแก้ว.

ม้าสินพอาชาไนยโดยกำเนิดหกหมื่น ม้าเป็นพาหนะ
วิ่งเร็ว อันประดับด้วยเครื่องอสังการทั้งปวง อันหมอม้ามีมือถือ
ธนูสวมเกราะหนังขึ้นขี่อยู่ ม้าเหล่านั้นจักบำเรอผู้นี้ นี้เป็น
ผลแห่งการถวายตั้งแก้ว.

รถหกหมื่น อันประดับด้วยเครื่องอสังการทั้งปวง หุ้มด้วย
หนังเสือเหลืองบ้าง หุ้มด้วยหนังเสือโคร่งบ้าง สอดใส่เครื่อง
รบ ปักธงหน้ารถ อันนายสารถิมมือถือสวมเกราะขึ้น
ประจำรถอยู่ จักแวดล้อมผู้นี้ด้วยเป็นนิตย์ นี้เป็นผลแห่งการ
ถวายตั้งแก้ว.

แม่โคนมและโคผู้ตัวงามหกหมื่นตัว จักยังลูกโคให้เกิด
นี้เป็นผลแห่งการถวายตั้งแก้ว.

หญิง ๑๖,๐๐๐ คน อันประดับด้วยเครื่องอสังการทั้งปวง
มีผ้าและอาภรณ์อันวิจิตร ประดับประดาด้วยมณีและกฤษณ
มีหน้าเบิกบานยิ้มแย้ม ตะโพกผึ่งผาย เอวเล็กเอวบาง จัก
แวดล้อมผู้นี้ด้วยเป็นนิตย์ นี้เป็นผลแห่งการถวายตั้งแก้ว.

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ จักมีพระพุทธเจ้าพระนามว่า โคดม ผู้มี
จักขุ กำจัดความมืดมนอันธการในโลก จักทรงอุบัติขึ้นในโลก.

ผู้นี้อาศัยการได้เห็นพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น จักตัดความ
กังวลออกบวช จักยังพระศาสดาให้โปรดปรานแล้ว ยินดียิ่ง
อยู่ในศาสนา ได้ฟังธรรมของพระศาสดาพระองค์นั้นแล้ว จัก
เผากิเลสทั้งหลาย จักกำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มี
อาสวะ นิพพาน.

ความเพียรของเราเป็นเครื่องนำไปซึ่งฐานะ นำมาซึ่งความ
เกษมจากโยคะ เราปรารถนาประโยชน์อันสูงสุด อยู่ใน
พระศาสนา.

ภพนี้เป็นภพที่สุดของเรา ภพต่อไปย่อมไม่มี เราเผา
กิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้หมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่อง
ผูกค้างข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระหมกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบหมกเถรอปทาน

จบภาณวารที่ ๑๘

๔๐๗. อรรถกถาหมกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๗ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระหมกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ปพฺพการณฺหิ นิสฺสาย** ดังนี้.

แม้ในเรื่องนั้น ท่านก็ได้บวชเป็นฤๅษี อยู่ที่ป่าหิมวันต์ ได้พบ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ปิยทัสสี** ซึ่งเสด็จเข้าไปหาจึงได้ลาดคั้งที่ทำด้วยแก้วถวายแล้ว ได้ขึ้นอยู่แล้ว ท่านได้นำเอาขนมกুমมาส และผลหว่ามาถวาย แต่พระพุทฺธเจ้า ซึ่งประทับนั่งบนเครื่องสาดนั้น เพื่อจะให้เขามีใจเลื่อมใส พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงเสวยผลไม้ นั้น ความแปลกกันมีเพียงเท่านั้นแล.

จบอรรถกถาหมกเถราปทาน

โตทยยเถรปทานที่ ๘ (๔๐๘)

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างบรรณศาลา

[๔๑๐] ในกาลนั้น (เราเห็น) พระราชพระนามว่าวิจิตชัย เป็นผู้กล้า ทรงถึงพร้อมด้วยความกล้าใหญ่ ประทับอยู่ในท่ามกลางพระนครเกตุมดีอันอุดม.

ในกาลนั้น เมื่อพระราชพระองค์นั้นประมาท โจรผู้ประทุษร้ายแค้นแค้นก็ตั้งขึ้น และโจรผู้หยาบช้าทางทิศเหนือก็กำจัดแค้นแค้น.

เมื่อปัจฉิมชนบทกำเริบ พระราชาจึงสั่งให้พลรบและทหารรักษาพระองค์ประชุมกัน รับสั่งให้ใช้อาวุธบังคับเข้าศึก.

ในกาลนั้น พลช้าง พลม้า ทหารเสือเกราะผู้กล้าหาญ พลธนูและพลรดาประชุมกันทั้งหมด พวกพ่อครัว พนักงานเครื่องต้น พนักงานสรงสนาน ช่างดอกไม้ผู้กล้าหาญ เคยชนะสงคราม มาประชุมกันทั้งหมด.

พวกชายฉกรรจ์ผู้ถือดาบ ถือธนู สวมเกราะหนัง เป็นคนแข็งกล้าเคยชนะสงคราม มาประชุมกันทั้งหมด.

ช่างมาดั่งคะตมัน ๓ ครั้ง มีอายุ ๖๐ ปี มีสายประคนพานหน้าพานหลัง และเครื่องประดับล้วนทอง มาประชุมกันทั้งหมด.

นักรบอาชีพ อดทนต่อหนาว ร้อน อุจจาระ ปัสสาวะ มีกรรมอันทำเสร็จแล้ว มาประชุมกันทั้งหมด.

ทหารเหล่านั้นยินดีด้วยเสียงสังข์ เสียงกลองและด้วยเสียงแตกตื่น มาประชุมกันทั้งหมด.

ทหารเหล่านั้นตีกันด้วยหฺลาว หอก แหฺลน ธนู และตรีศูด (สามง่าม) ล้มลงรวมกันทั้งหมด.

ในกาลนั้น เราสวนเกราะแล้ว สั่งให้จับพลรบ หกหมื่น พร้อมทั้งพระราชารู้ฝ่ายแพ้นั้นเสียหฺลาว.

พลรบเหล่านั้นพากันส่งเสียงร้องว่า พุทโธ พระราชาอาธรรม์ เมื่อถูกไฟไหม้อยู่ในนรก เมื่อไรจักมีที่สุด.

ในกาลนั้น เรานอนอยู่บนที่นอน ย่อมเห็นไฟนรก เรานอนไม่หลับตลอดวันหนึ่งคืนหนึ่ง พวกนายนิริยบาลของเราด้วยหฺลาว.

(เราคิดว่า) ความมัวเมารัชสมบัติ สัตว์พาหะ และพลรบจะเป็นประโยชน์อะไร สิ่งเหล่านั้นไม่สามารถทรงไว้ได้ ย่อมยังเราให้สะดุ้งทุกเมื่อ.

บุตร ภรรยา และรัชสมบัติทั้งสิ้น จะเป็นประโยชน์อะไรแก่เรา ถ้าเช่นนั้น เราพึงบวช พึ่งชำระทางแห่งคติ.

เราไม่มีความห่วงใย ปล่อยข้างมาตั้งคะ หกหมื่นเขือกอันประดับด้วยเครื่องอสังการทั้งปวง มีรัตนประคนพานหน้า

พานหลัง เครื่องประดับศิระและข้ายล้วนเป็นทอง อันความข้างผู้ถือหอกซัดและขอประจำคอ ไว้ที่ในสนามรบ เราร้อนด้วยกรรมของตน จึงออกบวชเป็นบรรพชิต.

เราทิ้งม้าสินธพอาชาไนยโดยกำเนิด หกหมื่นม้า อัน
ประกอบด้วยเครื่องอสังการทั้งปวง เป็นพาหนะวิ่งเร็ว อันนาย
น้ำมือถือธนูสวมเกราะหนัง ขึ้นประจำหลังเสียทั้งหมดแล้ว
ออกบวชเป็นบรรพชิต.

เราสละรถ หกหมื่นคัน อันประดับด้วยเครื่องอสังการ
ทั้งปวง หุ้มด้วยหนังเสือเหลืองบ้าง ด้วยหนังเสือโคร่งบ้าง
สอดเครื่องรมมีธงปักไว้หน้ารถ ทั้งหมดนี้แล้ว บวชเป็น
บรรพชิต.

เราทิ้งแม่โคนม หกหมื่นตัว อันรอน้ำนมด้วยชันตำริด
ทั้งหมดเสียแล้ว บวชเป็นบรรพชิต.

เราสละหญิง หกหมื่นคน ผู้ประดับด้วยเครื่องอสังการ
ทั้งปวง มีผ้าและอาภรณ์อันวิจิตร สวมใส่แก้วมณีและकुณทล
มีหน้าเบิกบาน ยิ้มแย้ม ตะโพกผึ่งผาย เอวเล็กเอวบาง
ทุกคนคร่ำครวญอยู่แล้ว บวชเป็นบรรพชิต.

เราทิ้งบ้าน หกหมื่นหลัง อันบริบูรณ์ด้วยประการทั้งปวง
ซึ่งเป็นรัชสมบัตินั้นเสียแล้ว บวชเป็นบรรพชิต.

เราออกจากพระนครแล้ว เข้ารูปสู่ภูเขามิวันต์ ได้สร้าง
อาศรมไว้ ณ ที่ใกล้แม่น้ำภาคีรีสี.

ทำกรรมศาลาเสร็จแล้ว ทำเรือนสำหรับบูชาไฟ เรา
ปรารถนาความเพียรมีใจแน่วแน่ อยู่ในอาศรม.

เมื่อเราเพิ่งมานอยู่ในมณฑลปภัตี ที่โคนไม้กัถิ ในเรือน
ว่างกัถิ ความสะดุ้งย้อมไม่มีแก่เรา เราไม่เห็นภัยที่น่าหวาด
กลัวเลย.

ในกาลนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า สุเมธ ผู้เลิศ
กอบปรด้วยพระกรุณา เป็นมุณี ทรงยังแสงสว่างแห่งญาณให้
โชติช่วง เสด็จอุบัติในโลก.

โดยรอบอาศรมของเรา มียักษ์ (เทวดา) ผู้มีฤทธิ์อยู่
เมื่อพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐอุบัติขึ้นแล้ว ยักษ์บอกกะเราใน
กาลนั้นว่า

พระพุทธเจ้าพระนามว่า สุเมธ ผู้มีพระจักขุ เสด็จ
อุบัติแล้วในโลก ทรงยังหมุ่สัตว์ทั้งปวงให้ข้าม แม่น้ำ
พระองค์ก็จักทรงให้ข้ามได้.

ขณะนั้นเราฟังคำของยักษ์แล้วมีความสลัดใจ คิดอยู่ว่า
พุทโธ พุทโธ เก็บอาศรมไว้ ทิ้งพื้นสำหรับบูชาไฟ และ
เก็บสันถัต ให้อาศรมแล้ว ออกจากป่าใหญ่.

เราถือเอาไม้จันทน์จากที่นั่น จากบ้านนี้ไปบ้านโน้น จาก
เมืองนี้ไปเมืองโน้น แสวงหาพระพุทธเจ้าอยู่ ได้เข้าไปเฝ้า
พระองค์.

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สุเมธ ผู้นำของ
โลก ทรงประกาศสัจจะ ๔ ยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ตรัสรู้.

เราประนมกรอัญชลีเหนือเศียรเกล้า กระทำวันทาการ
ถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้าแล้ว ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ว่า

เมื่อต้นมะลิซ้อนดอกบาน กลิ่นหอมฟุ้งไปในที่ไกล ข้าแต่
พระวีรเจ้า พระองค์มีกลิ่นคือคุณ หอมจรไปทั่วทิศ.

เมื่อต้นจำปา ต้นกระถินพิมาน ต้นอุโลก ต้นการะเกด
และต้นรังกำลังดอกบาน กลิ่นหอมฟุ้งไปตามลม.

ข้าพระองค์ผู้ตกถิ่นของพระองค์จากภูเขาคิณดีวันต์มาจนถึง
ที่นี่ ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า ผู้เชษฐบุรุษของโลก ทรงมียศมาก
ข้าพระองค์ขอบูชาพระองค์.

เราได้ทาพระพุทธรูปเจ้าพระนามว่า สุเมธ ผู้นำของโลก
ด้วยแก่นจันทน์อันประเสริฐ ยังจิตของตนให้เลื่อมใสแล้ว
ได้ยืนนิ่งอยู่ ณ ที่นั้น.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สุเมธ เชษฐบุรุษของโลก
ผู้ประเสริฐกว่านระ ประทับนั่ง ณ ท่ามกลางภิกษุสงฆ์แล้ว ได้
ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดสรรเสริญคุณของเรา และได้บูชาเราด้วยแก่นจันทน์
เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจึงฟังเรากล่าว

ผู้นี้จักเป็นผู้กล่าวถ้อยคำที่ควรเชื่อถือได้ เป็นพรหม เป็น
ผู้ซื่อตรง มีตบะ จักมีรัศมีอันสว่างไสวตลอด ๒๕ กัป.

จักรีธรรมอยู่ในเทวโลกตลอด ๒๖,๐๐๐ กัป จักได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิราช ๑,๐๐๐ ครั้ง.

ก็จะเป็นจอมเทวดาเสวยรัชสมบัติในเทวโลก ๓๓ ครั้ง
จักได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์โดยคณานับมิได้.

คนผู้นี้จุติจากเทวโลกนั้นแล้ว จักถึงความเป็นมนุษย์
ประกอบด้วยบุญกรรม จักเป็นบุตรพรหมณ์.

จักได้เป็นศิษย์ของพราหมณ์ชื่อว่าพาวรี ผู้เล่าเรียนทรง
จำมนต์ ถึงที่สุดแห่งไตรเพท ถึงพร้อมด้วยลักษณะ ๓ ประการ.

จักเป็นผู้รู้จบมนต์ จักได้เข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า
พระนามว่า โคดมศากยบุตร.

ได้ทูลถามปัญหาอันละเอียด ยังใจให้โสมนัส กำหนดรู้
อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

เราดับไฟ ๓ กองได้สิ้นแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว
กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโศเทยยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบโศเทยยเถรอปทาน

๔๐๘. อรรคถาโศเทยยเถรอปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๘ ดังต่อไปนี้:-

อปทานของท่านพระโศเทยยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ราชาสี วิชโย
นาม ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ราชาสี วิชโย นาม ความว่า ตั้งแต่
เวลาเป็นหนุ่ม คือ ตั้งแต่เวลาที่ชนะสงครามทุกอย่าง ได้เป็นพระราช
พระนามว่า วิชัย เพราะทรงทำประชาชนให้ยินดี คือให้จิตใจ ด้วยสังคห-
วัตถุ ๔ ประการแล. บทว่า เกตุมตีปุรุตฺตเม ความว่า ชงแผ่นผ้า
ท่านเรียกว่า เกตุ, อีกความหมายหนึ่ง เสาหลักอันมีค่ามากจตุรคณะ ที่
เขยกขึ้นปักไว้ตรงท่ามกลางพระนคร เพื่อให้พระนครสวยงาม ชงเหล่าน
นั้น เขยกขึ้นเป็นประจำ สวยงาม ย่อมมีแก่นเนื่องนั้น เหตุนี้ จึงชื่อ
ว่า เมืองเกตุมตี. ชื่อว่า ปุรี เพราะทำใจของประชาชนทั้งหมดให้เต็ม
อิมด้วยทรัพย์และธัญชาติ เกตุมตีศัพท ๑ ปุระนั้นศัพท ๑ และอุตตมะ

ศัพท์ที่หมายความว่าประเสริฐศัพท์ ๑ รวมกันเป็น **เกตุมตีปुरुตม**. ในท่ามกลางพระนครเกตุมตีอันอุดมนี้. บทว่า **สุโร วิกุมมสมุปนุโน** เชื่อมความว่า พระราชาพระนามว่า วิชัย ทรงเป็นผู้กล้าหาญ สมบูรณ์ด้วยพระวิริยภาพ ประทับอยู่แล้ว เรื่องที่พระราชาทรงละทิ้งเมืองที่เป็นเช่นนี้ วัตถุและพาหนะทั้งหมด เข้าป่าหิมวันต์ บวชเป็นฤาษีอยู่ ได้พบเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สุเมธ** เกิดความโสมนัสใจ ทำการบูชาด้วยไม้จันทร์ นี่เท่านั้นเป็นเรื่องที่แปลกกัน.

จบอรรถกถาโตทยเถราปทาน

ชตุกัณณิกเถราปทานที่ ๕ (๔๐๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบำรุงพระพุทธองค์

[๔๑๑] ในกาลนั้น เราเป็นบุตรเศรษฐีอยู่ในนครหังสวดี เพียบพร้อมแวดล้อมอยู่ด้วยกามคุณทั้งหลาย.

ในกาลนั้น เราขึ้นอยู่ในปราสาท ๓ หลัง ใช้สอยโภคสมบัติมากมาย แวดล้อมด้วยการฟ้อนรำขับร้องอยู่ในปราสาทนั้น.

นักดนตรีอันประกอบด้วยเครื่องประโคมอย่างดีมาประโคมเรา หลึงทั้งปวงบำเรอมา นำเอาใจของเราไป.

นักเจลาวกา นักวามนิกา กุญชวาสีหิมขณิตา นักห้อย-
โหน นักจำอวด ย่อมแวดล้อมเราอยู่ทุกเมื่อ.

คนเฝ้ายาม คนตีกลอง นักเต็นรำ นักฟ้อนรำ ละคร และ
พวกตีตีสตีเป่าเป็นอันมาก แวดล้อมเราอยู่ทุกเมื่อ.

นายภูษามาลา คนรับใช้เมื่ออาบน้ำ ฟอครัว ช่างดอกไม้
สุปาสกา ช่างกัลบกและนักมวย ทั้งหมดแวดล้อมเราอยู่ทุก
เมื่อ.

เมื่อคนเท่านั้นแสดงกีฬาอยู่ เมื่อเราชื่นชมการบำเรอที่
คนเหล่านั้นทำ เราย่อมไม่รู้คืนและวัน เปรียบเหมือนพระ-
อินทรีในดาวดึงส์.

คนเดินทาง คนกำพร้าว คนขอทาน นักสู้ (นักเที่ยว)
เป็นอันมาก ย่อมเข้ามาของเราจนถึงเรือนเป็นนิตย์.

สมณะและพราหมณ์ทั้งหลายผู้เป็นบุญเขตอย่างยิ่ง เมื่อ
จะยังบุญของเราให้เจริญ ย่อมมาจนถึงเรือนเรา.

พวกนิครนถ์นุ่งผ้าสุกกา เอาดอกไม้กรองนุ่ง ถีไม้ ๓ อัน
ขมวดผมรวมกัน ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

พวกอาชีวกถอนผม ถือว่าตนประเสริฐ เกลือกิ้วด้วย
ละอองธุลีเหล่านี้ ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

๑. ม. กุญชวาสี ติมขณิกา.

ปริวตฺตกา สิทธิปตฺตกา โกชปฺปคฺคณิกา พหุ ตปสี วนจาริ

จ ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

คนตาบอด คนทมิฬ สาธุพา มลยาพกา สวรา โยนกา
เจว ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

คนชุกา มุณฑกา สพฺเพ กุญฺจลา สานุวิญฺชกา อาราว-
จินรฺกฺขธา จ ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

อลสนฺชุกา ปลุลวกา ปพฺพตฺตานคฺคมารุหา พาหิกา เจต-
ปตฺตกา จ ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

ชาวมชฺฐรฺรฐฺฐ ชาวกอสฺลรฺรฐฺฐ ชาวกาสิ ชาวกัฏฺธิบฺบุรี ชาว-
อิสิินทรฺรฐฺฐ ชาวมักกลรฺรฐฺฐ ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

เจลาวกา อารมฺพา จ โอบาสา เมฆลา พหุ ขุฑฺฐกา
สุฑฺฐกา เจว ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

โรหกา สินฺชฺวา เจว จิตฺตกา เอกกณฺณิกา สุรฺกฺขธา
อปรนฺตกา จ ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

ช่างสาน ช่างหูก ช่างหนัง ช่างถาก คนงาน และ
ช่างหม้อ ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

ช่างแก้ว ช่างเหล็ก ช่างทอง ช่างเย็บผ้า และช่างตีบุก
ทั้งหมดนั้น ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

ช่างศร ช่างกลิ้ง คนรับใช้ส่งของ ช่างปรุงของหอม
ช่างย้อม และช่างชุน ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

คนขายน้ำมัน คนหาฟืน คนหาบน้ำ คนรับใช้ คนหุงต้ม
คนตักน้ำ ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

คนเฝ้าประตู ทหารช่างกรองดอกไม้ คนทิ้งดอกไม้
ควาญช้าง คนเลี้ยงช้าง ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

เราได้ถวายแต่พระราชาพระนามว่า อานันทะ ทุกอย่าง
เรายังความพร่องด้วยรัตนะมีวรรณะ ประการให้เต็ม.

คนทั้งหมดมากด้วยกัน มีวรรณะต่างกันเหล่าใด ที่เรา
ตั้งไว้แล้ว เรารู้จักของคนเหล่านั้นแล้ว ให้เขาอิ่ม (พอใจ)
แม้ด้วยรัตนะ.

เมื่อคนตรีมีเสียงไพเราะบรรเลงอยู่ เมื่อกลองดังก้องอยู่
เมื่อสังข์เขาเป่าอยู่ เรารื่นรมย์อยู่ในเรือนของตน.

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ
พระองค์ผู้มีจักขุ พร้อมด้วยภิกษุจีณาสพระมาณแสนรูป
เสด็จดำเนินรูปตามถนนด้วยกัน ทรงยังทิศทั้งปวงให้สว่าง
โชติช่วง เหมือนต้นไม้ประจำทวีป.

เมื่อพระองค์ผู้นำของโลกกำลังเสด็จไป กลองทั้งปวง
ยังดังก้องอยู่ รัตนะของพระองค์สว่างไสวดุจพระอาทิตย์อุทัย
ฉะนั้น.

ขณะนั้น แสงสว่างจ้าส่องเข้ารูปภายในเรือนของเรา ด้วย
พระรัศมีที่ส่องเข้าไปทางช่องหน้าต่าง เราเห็นพระรัศมีของ
พระพุทธเจ้าแล้ว ได้กล่าวกะพวกบริษัทว่า พระพุทธเจ้าผู้
ประเสริฐสุด เสด็จมาถึงถนนนี้แน่แล้ว.

เรารีบลงจากปราสาทแล้ว ได้รูปสู่ระหว่างถนน ถวาย
บังคมพระสัมพุทธเจ้า รู้ทราบทูลดังนี้ว่า

ขอพระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงอนุเคราะห์
ข้าพระองค์ พระมุนีพระองค์นั้น พร้อมด้วยพระอรหันต์แสน
รูป ทรงรับนิมนต์.

ครั้นเรานิมนต์พระสัมพุทธเจ้าแล้ว ได้นำพระองค์มาสู่
เรือนของตน อังคาสพระมหามุนีให้ทรงอิมหน้า ด้วยข้าวและ
น้ำในเรือนนั้น.

เรารู้เวลาที่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ผู้คงที่ กำลังเสวย
ได้บำรุงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ด้วยการขับร้องและดนตรี.

พระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้ทรงรู้แจ้งโลก
ควรรับเครื่องบูชา ประทับนั่งอยู่ในเรือน ได้ตรัสพระ
คาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดบำรุงเราด้วยดนตรี และได้ถวายข้าวน้ำแก่เรา เราจัก
พยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว คนผู้นี้จักเป็นผู้
มีอาหารมากมาย มีเงิน มีโภชนะ เสวยรัชสมบัติผู้เดียวใน
ทวีปทั้งสี่.

จักสมათานศีล ๕ ยินดีในกรรมบถ ๑๐ ครั้งสมათานแล้ว
ก็ประพฤติ ยังบริษัทให้ศึกษา.

สตรีสาวแสนคน อันประดับประดาสวยงาม จักบรรเลง
ดนตรีบำเรอผู้นี้อยู่เป็นนิตย์ นี่เป็นผลแห่งการบำรุง.

ผู้นี้จักรื่นรมย์อยู่ในเทวโลกตลอดสามหมื่นกัป จักได้เป็น
จอมเทวดา เสวยรัชสมบัติในเทวโลก ๖๔ ครั้ง.

จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๔ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้า
ประเทศราชอันไพบุลย์โดยคณานับมิได้.

ในแสนกัปแต่กัปนี้ พระศาสดามีพระนามว่า โคดม
จักทรงสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากรา เสด็จอุบัติในโลก.

ผู้นี้เข้าถึงกำเนิดใด คือ เป็นเทวดาหรือมนุษย์ จักมีโภคะ
ไม่บกพร่อง.

จักเป็นผู้เล่าเรียน รู้จบไตรเพท จักเที่ยวแสวงหา
ประโยชน์อันสูงสุดอยู่ในแผ่นดินในกาลนั้น.

และภายหลัง เขาบวชแล้ว อันกุศลมูลตักเตือนแล้ว จัก
ยินดียิ่งในศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า โคดม.

ผู้นี้จักยังพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โคดมศากยบุตร ให้
โปรดปราน เผากิเลสทั้งหลายแล้ว จักได้เป็นพระอรหันต์.

วันนี้ เราเป็นผู้ไม่ครั้นคร้ามอยู่ในศาสนาของพระศากย-
บุตร เปรียบเหมือนพญาเสือโคร่ง และพญาไกรสรราชสีห์
ในป่าใหญ่ฉะนั้น.

เราไม่เห็นการบังเกิดของเราในเทวโลกก็ดี ในมนุษยโลก
ก็ดี เป็นคนยากจนหรือเชษฐาใจเลย นี่เป็นผลแห่งการบำรุง.

เราเป็นผู้ชวนขายในวิเวก สงบระงับ ไม่มีอุปธิ ตัดกิเลส
เครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนขันธ์รู้ทั้งหมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบวา ท่านพระชตุกัณณิกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบชตุกัณณิกเถระอุปทาน

๔๐๕. อรรถกถาชตุกัณณิกเถระอุปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอุปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้:-

อุปทานของท่านพระชตุกัณณิกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า นคร
หังสวติยา ดังนี้.

ในเรื่องนั้น ท่านเป็นบุตรของเศรษฐี การได้อยู่ในสุวรรณ-
ปราสาท การได้อยู่เพียบพร้อมด้วยกามคุณ ๕ การได้รู้ถึงศิลปะทุกอย่าง
ของผู้อยู่ในทุกถิ่น และการมาคบหาสมาคมกัน (ทั้งหมด) จัดว่าเป็น
ความแปลกกันแล.

จบอรรถกถาชาตุกัณณิกเถราปทาน

อุเทนเถราปทานที่ ๑๐ (๔๑๐)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกบัวบาน

[๔๑๒] ภูเขาชื่อปทุม ตั้งอยู่ในที่ไม่ไกลจากภูเขาหิมวันต์ เราทำ
อาศรม สร้างบรรณศาลาอย่างดีไว้ใกล้ภูเขาปทุมนั้น.

ที่ใกล้ภูเขานั้น มีแม่น้ำทำน้ำราบเรียบ น้ำรินรมย์ใจ น้ำ
ใสแจ้ว เย็นจืดสนิท น้ำไหลอยู่เป็นนิตย์.

ในกาลนั้น ปลาฉลาด ปลากระบอก ปลาสวย ปลาเค้า
และปลาตะเพียน อยู่ในแม่น้ำ ย่อมทำแม่น้ำให้งาม.

ดาตาศไปด้วยต้นมะม่วง ต้นหว้า ต้นกุ่ม ต้นหมากเม่า
ต้นราชพฤกษ์ ต้นแคฝอย ย่อมทำอาศรมของเราให้งาม.

ต้นปฐุ ต้นมะกล่ำหลวง ต้นกระทุ่ม ต้นกาหลง ดอกกำลัง
บาน กลิ่นหอมฟุ้งไป ย่อมทำอาศรมของเราให้งาม.

ต้นคำ ต้นสน ต้นกระทุ่ม หตุลป่าตา จ กำลังดอกบาน
กลิ่นหอมตลบอบอวล ย่อมทำอาศรมของเราให้งาม.

๑. ม. อัญจนกาปิ.

ต้นสมอ ต้นมะขามป้อม ต้นมะม่วง ต้นหว้า ต้นสมอ-
พิเภก ต้นพุทรา ต้นรกฟ้า ต้นมะตูม มีผลมากอยู่ใกล้อาศรม
ของเรา.

ต้นอ้อย ต้นกล้วย กำลังผลิดอกออกผลใกล้อาศรมของเรา
นั้น ไม้กลิ่นหอมกลบอบอวล ย่อมทำให้อาศรมของเรางาม.

ต้นอโศก ต้นวรี และต้นสะเดา กำลังดอกบานกลิ่นหอม
กลบหอมอวล ย่อมทำให้อาศรมของเรางาม.

ต้นมะนาว ต้นมะจั่ว ต้นดีหมี มีดอกบาน หอมกลบอบอวล
ย่อมทำให้อาศรมของเรางาม.

ไม้ยางทราบ ต้นคณทีเขมา และต้นจำปา มีดอกบาน
กลิ่นหอมกลบอบอวล ย่อมทำให้อาศรมของเรางาม.

ในที่ไม่ไกลมีสระบัว มีนกจากพราดส่งเสียงร้องอยู่ ดา-
ดาชด้วยบัวขม บัวเพื่อน บัวหลวง และอุบล มีน้ำใสแจ้ว
เย็นจิตสนิท มีทำนบธาราเรียบน่ารื่นรมย์ใจ น้ำใสสะอาด
เสมอด้วยแก้วผลึก ย่อมทำให้อาศรมของเรางาม.

ในสระนั้น บัวหลวง บัวขาว บัวอุบล บัวขม และ
บัวเพื่อน ดอกบานสะพรั่ง ย่อมทำให้อาศรมของเรางาม.

ปลาฉลาด ปลากระบอก ปลาสวาย ปลาเค้า และปลา
ตะเพียนว่ายอยู่ในสระนั้น ย่อมทำให้อาศรมของเราให้งาม.

จระเข้ ปลาฉลาม เต่า คหา โอคหา และงูเหลือมเป็น
อันมาก ย่อมทำให้อาศรมของเราให้งาม.

นกพิราบ นกเป็ดน้ำ นกจากพราว นกกาน้ำ นกค้อยตีวิด
และนกสาธิกา ย่อมทำอาศรมของเราให้งาม.

มะม่วงหอมนำดู ต้นลำเจียก ดอกกำลังบาน มีกลิ่นหอม
อบอวล ย่อมทำอาศรมของเราให้งาม ราชสีห์ เสือโคร่ง
เสือเหลือง หมี หมาป่า หมาใน สัตว์จรอยู่ในป่าใหญ่ ย่อม
ทำอาศรมของเราให้งาม.

ฤๅษีทั้งหลาย (เกล้าผมเป็นเชิง) สวมชฎา มีหีบเต็ม
นุ่งห่มหนังสัตว์ สัตว์จรอยู่ในป่าใหญ่ ย่อมทำอาศรมของเรา
ให้งาม.

บางพวกทรงหนังเสือ มีปัญญา มีความประพฤติสงบ และ
บริโภคอาหารแต่น้อย ทั้งหมดนั้น ย่อมทำอาศรมของเรา
ให้งาม.

ในกาลนั้น ฤๅษีทั้งหลายเอาหาบใส่ป่าเข้าสู่ป่า กินเหง้า
มันและผลไม้ อยู่ในอาศรมในกาลนั้น.

ฤๅษีเหล่านั้นรู้ต้องนำพินมา น้ำสำหรับล้างเท้าก็ไม่ต้อง
นำมา ด้วยอนุภาพแห่งฤๅษีทั้งปวง พินและน้ำย่อมนำตัว
มาเอง.

ฤๅษี ๘๔,๐๐๐ คน ประชุมกันอยู่ในอาศรมนั้น ทั้งหมด
นี้เป็นผู้เพ่งฉาน แสวงหาประโยชน์อันสูงสุด.

ฤๅษีเหล่านั้นเป็นผู้มีตบะ ประพฤติพรหมจรรย์ ตักเตือน
กันและกัน เป็นผู้แน่นแฟ้น เหาะไปในอากาศได้ทุกคน อยู่
ในอาศรม.

ประชุมกันทุก ๕ วัน ไม่ระส่ำระสาย มีความประพฤติ
สงบระงับ อภิวัตกันและกันแล้ว จึงปายหน้ากลับไปตามทิศ
(ที่ตนอยู่).

ในกาลนั้น พระชินเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้จบ
ธรรมทั้งปวง พระองค์เสด็จอุบัติขึ้น กำจัดความมืดโดยรอบ
อาศรมของเรา.

มียักษ์ (เทวดา) ผู้มีฤทธิ์อยู่ ยักษ์ตนนั้นได้บอกข่าว
พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระแก่เราว่า พระพุทธเจ้า
องค์นี้พระนามว่า ปทุมุตตระ เป็นมหามุนี เสด็จอุบัติแล้ว
จงรีบไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้าเถิด ท่านผู้เนียรทุกข์.

เราได้ฟังคำของยักษ์แล้วมีใจเลื่อมใสยิ่งนัก เก็บอาศรม
แล้ว ออกจากป่าใหญ่ในขณะนั้น.

เมื่อไฟกำลังไหม้ผ้าอยู่ เราออกจากอาศรม พักอยู่กลาง
ทางคั่นหนึ่งแล้ว เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า.

พระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้ทรงรู้แจ้งโลก
สมควรรับเครื่องบูชา กำลังทรงประกาศสัจจะ ๔ แสดง
อมตบทอยู่.

เราถือดอกปทุมอันบานเต็มที เข้ารูปเฝ้าพระองค์แล้ว มี
จิตเลื่อมใสโสมนัส ถวายบังคมพระพุทธเจ้า บูชาพระสัม-
พุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตะ แล้วเอาหนังสือตัวห่มเจียงป่า
ข้างหนึ่ง สรรเสริญพระองค์ผู้นำของโลกว่า

พระสัมพุทธเจ้าผู้ไม่มีอาสวะ ประทับนั่งอยู่ที่นี่ ด้วยพระ-
ญาณใด เราจักสรรเสริญพระญาณนั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรา
กล่าว

พระสัมพุทธเจ้าทรงตัดกระแสสงสารแล้ว ทรงยังสรรพ-
สัตว์ให้ข้าม สรรพสัตว์นั้นฟังธรรมของพระองค์แล้ว ย่อม
ข้ามกระแสตัณหาได้.

พระองค์เป็นศาสดา เป็นธงชัย เป็นหลัก เป็นที่ยึดหน่วง
เป็นที่พึ่ง และเป็นประทีปของสัตว์ทั้งหลาย สูงสุดกว่าสัตว์.

คณาจารย์ผู้นำหมู่ประมาณเท่าใด ที่ท่านกล่าวในโลก
พระองค์เป็นผู้มีปัญญาเลิศกว่าคณาจารย์เหล่านั้น คณาจารย์
เหล่านั้นนับเป็นภายในของพระองค์.

พระองค์ผู้มีปัญญา ทรงยังหมู่มนเป็นอันมากให้ข้ามพ้น
ด้วยพระญาณของพระองค์ หมู่มนอาศัยการได้เฝ้าพระองค์
แล้วจักทำที่สุดทุกข์ได้.

ข้าแต่พระองค์ผู้มีจักขุ คันชชาติเหล่าใดเหล่าหนึ่งหอมฟุ้ง
ไปในโลก ข้าแต่พระมหามุนีผู้เป็นนาบุญ คันชชาติเหล่านั้น
ที่จะเสมอด้วยกลิ่นหอมของพระองค์ไม่มี.

พระองค์ผู้มีจักขุ ของทรงเปลื้องกำเนิดดิรัจฉาน นรค
พระองค์ทรงแสดงบทอันปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สงบระงับ.

พระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้ทรงรู้แจ้งโลก

สมควรรับเครื่องบูชา ประทับนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์แล้ว
ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดมีความเลื่อมใส ได้บูชาญาณของเรา ด้วยมือทั้งสอง
ของตน เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว
ผู้นั้นจักมีกรรมอยู่ในเทวโลกตลอดสามหมื่นกับ จักได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิราช ๑,๐๐๐ ครั้ง.

เราเป็นผู้ได้ลาภอันได้ดีแล้ว เรายังพระพุทธเจ้าผู้มีวัตร
งานให้ทรงโปรด กำหนดอาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มี
อาสวะอยู่.

เราพากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอุเทนเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอุเทนเถรอปทาน

๔๑๐. อรรถกถาอุเทนเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑๐ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระอุเทนเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **หิมวnutสุตา-
วิฑูเร** ดังนี้

ในเรื่องนั้น ท่านได้บวชเป็นพระดาบส อาศัยภูเขาปทุมไถลป่า
หิมวันต์อยู่ ได้ถือเอาดอกปทุมมาบูชาแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า นี่เป็น
ความแปลกกันแล คำที่เหลือในที่ทั้งปวง มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล

จบอรรถกถาอุเทนเถราปทาน

จบอรรถกถาเมตเตยวรรค ที่ ๔๑

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตีสสมตเตยเถราปทาน ๒. ปุณณกเถราปทาน ๓. เมตตคู-
เถราปทาน ๔. โธตกเถราปทาน ๕. อุปสิวเถราปทาน ๖. นันทก-
เถราปทาน ๗. เหมกเถราปทาน ๘. โตเทยเถราปทาน ๙. ชตุกัณณิก-
เถราปทาน ๑๐. อุเทนเถราปทาน และในวรรคนี้มีคาถา ๓๘๓ คาถา.

จบเมตเตยวรรคที่ ๔๑